

MAGYAR NÉVKUTATÁS
A 21. SZÁZAD ELEJÉN

Hajdú Mihály emlékére

MAGYAR NÉVKUTATÁS A 21. SZÁZAD ELEJÉN

Szerkesztette:
FARKAS TAMÁS és SLÍZ MARIANN

Magyar Nyelvtudományi Társaság –
ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet

Budapest, 2015

Magyar névkutatás a 21. század elején

Szerkesztette:

Farkas Tamás és Slíz Mariann

A tanulmányokat lektorálták:

Bölskei Andrea, Farkas Tamás, B. Gergely Piroska, Gerstner Károly, Hoffmann István,
Juhász Dezső, Kiss Jenő, Korompay Klára, Raátz Judit, Slíz Mariann, Tóth Valéria,
Vörös Ottó, Zelliger Erzsébet

ISBN 978-615-5061-07-3 (nyomtatott)

ISBN 978-615-5061-08-0 (elektronikus)

Készült a
Nemzeti Kulturális Alap
támogatásával

© A szerzők és a szerkesztők, 2015

A kötet elektronikus formában elérhető

az ELTE repozitóriumban: <https://edit.elte.hu>

és a Magyar Elektronikus Könyvtárban: <http://mek.oszk.hu>

Szerkesztő munkatárs: Páji Gréta

Műszaki szerkesztő: Szabó Panna

Az absztraktokat fordította: Bölskei Andrea

Kiadta a Magyar Nyelvtudományi Társaság

és az ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézete.

Tartalom

Előszó	7
--------------	---

A névtan mint tudományos diszciplína

HOFFMANN ISTVÁN: A névtan és a társtudományok	11
FARKAS TAMÁS: A nemzetközi névkutatás és magyar kapcsolatai	23
JUHÁSZ DEZSŐ: A magyar névkutatás tudományos fórumai, intézményei, társadalmi jelenléte	49
BAUKO JÁNOS: Magyar névkutatás a határokon túl	63

A magyar névtan kutatási területei

SLÍZ MARIANN: Általános névtani kérdések	93
N. FODOR JÁNOS: Történeti személynévkutatás	115
SZILÁGYI-KÓSA ANIKÓ: Mai személynevek kutatása	145
TÓTH VALÉRIA: Történeti helynévkutatás	165
HEGEDŰS ATTILA: Mai helynevek kutatása	189
T. SOMOGYI MAGDA: Az írói névadás vizsgálata	207
RAÁTZ JUDIT: Alkalmazott névtan	227

Hajdú Mihály emlékezete

KISS JENŐ: Bevezető gondolatok a Hajdú Mihály emlékét felidéző írások elé	253
BÁRTH M. JÁNOS: Hajdú Mihály, a tudós kutató és tudományszervező	255
BALÁZS GÉZA: Hajdú Mihály, a tudománynpszerűsítő és a tanár	265
SZATHMÁRI ISTVÁN: Hajdú Mihály emlékezete	271
Kötetünk szerzői	275

Contents

Foreword	7
----------------	---

Onomastics as a Discipline

HOFFMANN, ISTVÁN: Onomastics and its Interdisciplinary Relations	11
FARKAS, TAMÁS: International Onomastics and its Hungarian Relations	23
JUHÁSZ, DEZSŐ: Scientific Forums, Institutions and Social Presence of Hungarian Onomastics	49
BAUKO, JÁNOS: Hungarian Onomastics in Countries Neighbouring Hungary	63

Research Areas of Hungarian Onomastics

SLÍZ, MARIANN: General Onomastics	93
N. FODOR, JÁNOS: Historical Anthroponomastics	115
SZILÁGYI-KÓSA, ANIKÓ: Synchronic Anthroponomastics	145
TÓTH, VALÉRIA: Historical Toponomastics	165
HEGEDŰS, ATTILA: Synchronic Toponomastics	189
T. SOMOGYI, MAGDA: Literary Onomastics	207
RAÁTZ, JUDIT: Applied Onomastics	227

Recollections of Professor Mihály Hajdú

KISS, JENŐ: Introductory Remarks to the Papers Commemorating Mihály Hajdú	253
BÁRTH M., JÁNOS: Mihály Hajdú, a Scholar, Researcher and Organizer of Research	255
BALÁZS, GÉZA: Mihály Hajdú, a Science Promoter and Teacher	265
SZATHMÁRI, ISTVÁN: In Memoriam Mihály Hajdú	271
Authors of this Volume	275

Előszó

1. A jelen kötet célja, hogy átfogó képet nyújtson napjaink magyar névkutatásáról, azaz a tulajdonnevek típusait, jellemzőit, történetét, kulturális és társadalmi összefüggéseit, a mindennapokban betöltött szerepét vizsgáló tudományterületről. A névtant tág értelemben vett nyelvtudományi diszciplinának, s egyúttal igen gazdag tartalmú, sokfelé ágazó interdiszciplináris területnek tekintjük. A névtan (avagy: onomasztika), nemzetközi vonatkozásai mellett, jellegzetesen magyarságtudományi diszciplína is. Számos további tudományág, illetve gyakorlati alkalmazás segédtudományaként is hasznosítható, eredményei pedig – a mindennapos tapasztalatok szerint – a nagyközönség érdeklődésére is számot tarthatnak. Napjaink névkutatása, mindezekhez illően, egyre változatosabb és szerteágazóbb szakterületté válik.

Időszerűnek és hasznosnak gondoltuk ezért egy olyan kötet összeállítását, amely e tudományterület jelen helyzetéről, hagyományos és újszerű témáiról, kutatási irányairól, eredményeiről és a jövő feladatairól igyekszik megbízható tájékoztatást és módszeres áttekintést adni. Szándékunk az volt, hogy a kiadvány nemcsak a szűkebb szakma, hanem az érintkező további tudományterületek művelői, s akár a nevek világa iránt érdeklődő szélesebb közönség számára is hasznos iránymutatóként szolgálhasson.

Az elkészült kötet tisztelgés kíván lenni a magyar névkutatás közelmúltban elhunyt meghatározó alakjának, Hajdú Mihálynak az emléke előtt. Az ő sokirányú – kutató, tudományszervező, oktató és tudománynépszerűsítő – munkájának, a nevek iránti legszélesebb körű érdeklődésének, fáradhatatlan szorgalmának, s egyúttal személyiségének hatását gazdagon őrzi e tudományterület. Erről tanúskodik ez a kiadvány is.

2. A kötet első nagy fejezete a névkutatás tudományosságon belüli helyzetének, intézményrendszerének, társadalmi jelenlétének és tudományként való művelésének a kérdéseit tárgyalja. Elsőként a névtan helyét jelöli ki a tudományok rendszerében, illetve a névtan és társtudományai viszonyát mutatja be HOFFMANN ISTVÁN tanulmánya. Ezt követi a nemzetközi névtudomány intézményeit, fórumait, jellemzőit, valamint a nemzetközi és a magyar névkutatás kapcsolatait és együttműködésének lehetőségeit számba vevő írás, FARKAS TAMÁStól. A magyar névkutatás intézményi hátterét, szakmai fórumait (periodikáit, sorozatait, konferenciáit, felsőoktatási helyzetét), illetőleg társadalmi jelenlétét vázolja fel JUHÁSZ DEZSŐ munkája. Ezt követően, külön tanulmányban BAUKO JÁNOS ad összefoglaló képet a – széttagoltsága miatt nehezebben átlátható, továbbá sajátos feladatokat is magáénak tudó – határokon túli magyar névkutatásról.

A kötet második nagy fejezete a magyar névtan fő kutatási területeit veszi sorra. Elsőként az általános névtan témaköréről ad számot SLÍZ MARIANN írása. Ezt követően a régóta a szakmai és közérdeklődés középpontjában álló névtípusok kutatását tekinti át a kötet, a gazdag szakirodalomnak megfelelő részletességgel: a történeti személynévkutatásról N. FODOR JÁNOS, a mai személynévek kutatásáról SZILÁGYI-KÖSA ANIKÓ számol be; a történeti helynévkutatást TÓTH VALÉRIA, a mai helynevek gyűjtését és vizsgálatát HEGEDŰS ATTILA mutatja be. Az írói, illetve az irodalmi névadás témakörét tekinti át T. SOMOGYI

MAGDA, végezetül pedig az alkalmazott névtan, azaz a „hasznos névtudomány” területeit, eddigi eredményeit veszi számba RAÁTZ JUDIT írása. Sajnálatos módon az egyéb nevek kutatásának az áttekintése (mivel a vonatkozó tanulmány nem készült el) végül nem kapott helyet a kötetben.

Az itt közreadott írások szerzői figyelmüket elsősorban az utóbbi két-három évtized, illetőleg a 21. század első másfél évtizedének eredményeire összpontosítják. Témájukból fakadóan, ha nem is törekedhetnek teljes körű áttekintésre, a vonatkozó újabb szakirodalomról kellőképpen reprezentatív és részletes bibliográfiákat közölnek.

A kötet utolsó nagy fejezetében a Hajdú Mihály professzor emlékét, szakmai munkásságának egyes részleteit és alakját közvetlenül is felidéző írások: KISS JENŐ, BÁRTH M. JÁNOS, BALÁZS GÉZA és SZATHMÁRI ISTVÁN által írott pályaképek, visszaemlékezések kaptak helyet.

3. A Magyar névkutatás a 21. század elején című tanulmánykötet fontos előzményét képezte a Neveink világa – A magyar névkutatás helyzete és feladatai című szakmai konferencia, amellyel Hajdú Mihály professzor emléke előtt tisztelgett a szakma 2014. szeptember 29-én, Mihály-napon, az ELTE Bölcsészettudományi Karán. Kötetünk tanulmányait a mai magyar nyelvtudomány, illetve névkutatás több kutatóhelyének képviselői készítették. Mindegyik felkért szerző írását két (olykor három), az adott szakterületet jól ismerő lektor (anonim módon) véleményezte, gazdagította javaslataival. A szerzők rövid bemutatását a kötet végén, a további közreműködők névsorát a kötet címnegyedében adjuk közre. Mindnyájuk munkáját itt és ezúton is köszönjük.

A kötet kiadását – a Magyar Nyelvtudományi Társaság, illetve az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara mellett – a Nemzeti Kulturális Alap támogatása tette lehetővé. Támogatásukért ugyancsak köszönettel tartozunk.

Kiadványunkat nyomtatott és elektronikus, szabadon hozzáférhető formában tesszük közzé. Bízunk benne, hogy – Hajdú Mihály szellemében – ezzel a kötettel is hozzájárulhatunk a magyar névkutatás eddigi eredményeinek, illetve az előtte álló utaknak, feladatoknak és lehetőségeknek a számbavételéhez.

A szerkesztők

Foreword

The volume *Hungarian Onomastics at the Beginning of the 21st Century* intends to give a general overview of the present situation, traditional and modern interests, achievements, research trends and future tasks of the discipline concerned. The papers of the volume have been written by the representatives of a number of research centres on Hungarian linguistics and onomastics. The first chapter is devoted to questions such as the position of onomastics within the sciences; the international context, professional forums, institutional background and social presence of the discipline; the cultivation of name studies as science. The second chapter describes the main research areas of Hungarian onomastics. The volume ends with writings reviving the memory of the personality and the work as a scholar, research organizer, teacher and science promoter of Mihály Hajdú (1933–2014), a prominent figure of Hungarian onomastics died recently. This volume is also a tribute to his memory.

**A névtan
mint tudományos diszciplína**

A névtan és a társtudományok

1. A névtan diszciplináris önállósága. Tudományos körökben aligha van ma olyan komolyan vehető vélemény, amely a névkutatás önálló tudomány(szak) jellegét megalapozottan megkérdőjelezhetné. Az onomasztikának ez a tudománybeli státusa a 20. század közepén-második felében folytatott szakmai munka eredményeképpen alakult ki. A névtan rangját, presztízsét – s ezzel együtt a többi tudományszakhoz viszonyított helyzetét is – elsősorban és meghatározó módon a művelői által elért tudományos eredmények alakították és biztosították, de szerepe volt ebben azoknak a vitáknak is, amelyek közvetlenül érintették a tudományszak önállóságát és ezzel együtt a más tudományágakhoz való viszonyát.

A névkutatás önállóságának tételét nálunk LÖRINCZE LAJOS fogalmazta meg elsőként egy 1947-ben született, sokat idézett dolgozatában, megállapítva, hogy „jogosnak és szükségesnek tartjuk egy önelvű, saját szempontú: *n é v é l t t a n i* vizsgálat megkísérlését, amelynek a középpontjában nem a földrajzi neveknek valamely tudományággal, hanem az élettel való kapcsolata áll” (1947/1967: 4). A névkutatás önállóságáról folytatott párbeszéd – a magyar onomasztika történetének sajátosságaival összhangban – azonban csak az 1970-es évektől élénkült meg igazán, és jószerével folyik még napjainkban is. Ebben a kérdésben sokan, többféle irányból közelítve, különböző érveket alkalmazva nyilvánítottak véleményt (ezek összefoglalásához l. HOFFMANN 2003: 21–25), leggyakrabban és legmarkánsabban azonban – ahogyan azt alább majd látni fogjuk – kétségkívül HAJDÚ MIHÁLY fogalmazta meg egységességében is sokszínű álláspontját. E vitákat én magam – őszintén szólva – némi szkepszissel szemléltem (vö. HOFFMANN 2003: 22), s e véleményemet ma is fenntartom abban a tekintetben, hogy úgy vélem: az onomasztika diszciplináris önállóságát meghatározni, tudományközi helyét kijelölni egzakt módon, definitív eljárással aligha lehet. A speciális kutatási tárgy megjelölése, a kutatásban alkalmazott elvek és módszerek meghatározása ugyanis nem ad együttesen sem olyan kritériumrendszert, amely alapján a névtan mint tudományág definiálható lenne. Az ilyen irányú törekvések sikertelenségét nemcsak az egyes tudományszakok szétválaszthatatlan egybefonódása magyarázza, hanem az is, hogy az egyes tudományágak, tudományterületek belső tartalma, elvei, módszerei és így más tudományterületekhez való viszonya is folyton változóban van, azaz magukra az egyes tudományszakokra csakis mint sajátos történeti képződményekre tekinthetünk.

A tudományágak helyét a tudományok rendszerében ezzel szemben főképpen a tudományos konszenzus alakítja ki. Ezt a gondolatot a névkutatók sajátos nézőpontját előtérbe állítva HAJDÚ MIHÁLY is felveti: „a névtan kutatói [...] a névtudományt önálló kutatási területnek, önálló tudománynak tekintik, és saját, külön elnevezéssel látták el” (2003: 10). Ez persze nemcsak a magyar, hanem a nemzetközi tudomány sajátossága is. Ebben a közegben az onomasztika éppúgy a 20. század második felében izmosodott meg, mint ahogyan a magyar névkutatás is, némi lemaradással követve a nemzetközi folyamatokat. Milyen tényezők jelezték ezt a tudományági kiteljesedést a nemzetközi tudományosságban? A tudományos eredményeknek a publikációkban megmutatkozó fölszaporodása mellett főleg az alábbi, részben tudománypolitikai ügyek: jó néhány egyetemen megjelentek

az önálló onomasztikai professzorátusok, folyamatosan nőtt a főképpen vagy akár kizárólagosan névtani kutatási profillal rendelkező oktatók-kutatók száma, onomasztikai iskolák, fontos névkutató központok alakultak. Tudományos testületek jöttek létre, rendszeressé s egyre szélesebb körűvé vált a tudományos tanácskozások szervezése. Egyre ismertebbek, tudományos tekintetben mind súlyosabbak lettek a korábbi alapítású onomasztikai folyóiratok, illetve számos új kiadvány indult útjára, s szerzett magának komoly tudományos tekintélyt. (Ezekhez l. HOFFMANN 2003: 25–39, illetve FARKAS 2015, a jelen kötetben.) Nálunk ugyan nem alakultak névtani tanszékek, s nem hirdettek meg ilyen professzori állásokat sem, ám kimagasló tudományos személyiségeknek mégsem volt híján a tudományterület. A nevekkal való foglalkozás magas tudományos presztízst többten megteremtették már a 20. század első felében. Közülük is kiemelendő MELICH JÁNOS és KNIEZSA ISTVÁN neve, akiknek a munkásságában meghatározó módon volt jelen a hely- és a személynév történeti szempontú vizsgálata. A század utolsó harmadában a magyar névkutatás tekintélyét itthon is, külföldön is nagyban emelte az a körülmény, hogy KISS LAJOS akadémikus pályájának bő utolsó három évtizedét szinte kizárólag a helyneveknek szentelte. BENKŐ LORÁND az 1990-es évektől ontotta a történeti névtani tárgyú dolgozatokat és könyveket, módszertani újítások sorát vezetve be a kutatásokba. Munkássága rendkívüli erővel termékenyítette meg és lendítette előre az egész magyar névkutatást. Mindezt azért tartom fontosnak megjegyezni, mert a kiemelkedő tudós személyiségek jelenléte, tevékenysége igen sokat (ha nem a legtöbbit) számít egy-egy tudományterület tudományos elismertetésében.¹

Születtek akadémiai doktori értekezések, címek is a névtudomány témakörében (MEZŐ ANDRÁS, HAJDÚ MIHÁLY, ÖRDÖG FERENC, HOFFMANN ISTVÁN), s emellett több tucatnyi kutató – itthon és a szomszédos országokban – művelte fő kutatási területeként a névtudományt. Rendszeressé és egyre sűrűbbé váltak a névkutatók átfogó, illetve tematikus tanácskozásai, névtani sorozatok gyarapodtak a szerkesztők és a szerzők szorgalma révén, s az immár három és fél évtizede megjelenő, nemzetközi színvonalú tudományos fórummá vált Névtani Értesítő mellett további folyóiratok, periodikák (Onomastica Uralica, Helynévtörténeti Tanulmányok) is útjukra indultak. A magyar névkutatók élénk tudományos közéletet élnek, ennek egyik fóruma a Magyar Nyelvtudományi Társaság Névtani tagozata. (Ezekhez l. JUHÁSZ 2015, kötetünkben.)

Mindezek a – ha úgy tetszik – külsődleges körülmények azt mutatják, hogy a magyar névkutatás kialakította azokat a feltételeket, amelyeket a tudományos közvélemény valamely tudományterület önállóságának bizonyítékaként szokott elfogadni. A lényegi kérdést, azt tudniillik, hogy a tudományos eredmények tekintetében hogyan is áll ez a tudományág, éppen ez a kötet hivatott több felől, többértűen megvizsgálni és bemutatni.

2. A névtan diszciplináris helyzete. Az onomasztikának a tudományok között elfoglalt helyét illetően többféle vélemény is megfogalmazódott a magyar névkutatásban. A névtan diszciplináris különállásának s ezzel együtt önállóságának a tételét legkövetkezetesebben kétségkívül HAJDÚ MIHÁLY képviselte az elmúlt évtizedekben (1997, 1998).

¹ Ezt fejezte ki egyik nyelvész akadémikusunknak a Kiss Lajos elhunytja kapcsán tett szóbeli megjegyzése is: „Meghalt Kiss Lajos, meghalt a magyar névkutatás”. Jósolata azonban szerencsére nem igazolódott: nem számolt ugyanis többek között a Kiss Lajos formátumú nagy tudós személyiségeknek a tudományterület többi művelőjére tett inspiráló hatásával, amely révén a folytonosság a magyar onomasztika művelésében sem szakadt meg.

Ennek alátámasztására sokféle érvet felhasznált, és alaposabban a tulajdonnév sajátos szerepének megvilágításával kapcsolatban fejtette ki erről a véleményét. Eszerint a közszavak a gondolatközlés eszközeként szolgálnak, a tulajdonnevek ezzel szemben az azonosítás kifejezőeszközei, s így valójában a kommunikációnak egymástól élesen elkülönülő eszközei. Ebből adódóan HAJDÚ szerint a névtudomány (az ő kedvelt műszavával: onomatológia) mint valamely más nyelvi elemkészletet tárgyaló tudomány csakis a nyelvtudomány mellett helyezhető el önálló tudományként.

A névtan helyét illetően a HAJDÚéhoz hasonló álláspontot fejtett ki kommunikációelméleti megközelítést alkalmazva NYÍRKOS ISTVÁN is, megállapítva, hogy „a nyelvtan mellett [...] joggal kell számolnunk a névtan fogalmával” (1989: 291). Az onomasztika más tudományoktól való elkülönültsége mellett érvelt, illetve foglalt állást már jóval korábban PAPP LÁSZLÓ (1970), majd MEZŐ ANDRÁS (1981) is.

En magam úgy vélem, hogy a tulajdonneveket semmi okunk sincs mereven elválasztani a többi nyelvi elemtől, hiszen ezek is a kommunikációt, a nyelvi eszközökkel való gondolatközlést szolgálják, és sajátosságaikat éppen a közszókkal való egyezéseik vagy különbözőségeik alapján tudjuk leginkább meghatározni. A kiindulópont alapvető eltéréseiből következően pedig értelemszerűen nem tartom vállalhatónak azt a megközelítést sem, amely a nyelvtudománynak és az onomasztikának az éles szétválasztását, különállását hangsúlyozza.

Úgy tűnik számomra, hogy a magyar névkutatás elmúlt évtizedekben megmutatkozó fejlődése a névtan tudományági helyzetét illetően sokkal inkább igazolta BENKŐ LORÁNDnak még a második névtudományi konferencián tett megállapítását, miszerint „a névtan alapvetően nyelvtudományi diszciplína, hiszen tárgya: a név nyelvi elem, következésképpen problematikájának megközelítéséhez mindenekelőtt a nyelvtudomány elveinek és módszereinek alkalmazása szükséges”. BENKŐ azonban emellett azt is kiemeli, hogy a névtan „műveléséhez számos más tudományág ismeretanyagának bevonása is szükségeltetik, és eredményei számos más tudományág számára is hasznosíthatók”. (BENKŐ 1970: 7.)

Valamely tudományterület művelését (tárgyát, elveit, módszereit) nagyban meghatározza az a körülmény is, hogy kutatóinak a szemlélete milyen tudományelméleti alapon áll. KIEFER FERENC például a generatív nyelvészet felől közelítve joggal állapítja meg, hogy ebben a keretben a névkutatás valójában nem nyelvészeti diszciplína (2000: 159–160). Tudnunk kell azonban, hogy ez az elméleti alapállás sok más olyan tárgyat és tudományterületet is kizorít a nyelvészeti vizsgálatok köréből, amelyeket más elméletek viszont teljes joggal odatartozónak tekintenek. Ebből pedig a névkutatás számára nyilvánvalóan csupán az következik, hogy ez a tudományelméleti háttér nem alkalmas arra, hogy a nevekben rejlő gazdag ismeretanyagot általa mint tudományos eszközrendszer által feltárjuk.

A magyar névkutatás kereteit ezzel szemben – ahogyan ezt egy, a közelmúltban megjelent írásomban részletesen is kifejtettem (HOFFMANN 2012) – az eddigiekben döntően a funkcionális szemléletű nyelvvizsgálat határozta meg. Annak ellenére is érvényesnek gondolom ezt a megállapítást, hogy ez a nyelvészeti irányzat deklaráltan nincs megjelölve az egyes névtani munkákban, sőt mint viszonylag egységes elmélet még maga az irányzat sem létezett akkor, amikor az onomasztika már igencsak jeles eredményeket ért el. A névtani vizsgálatok óriási többségének funkcionális szemléletét több tudományelméleti alapelv követése igazolja: a névkutatás csakis a valós nyelvhasználatból származó adatokat használ fel, az empirikus vizsgálatok ennél fogva meghatározóak számára, ám ezeket az általánosítás szándékával, kitüntetett tipológiai érdeklődéssel végzi; elem-

zéseiben a nyelvi elemek funkcionális és formai összetevőjének összefüggéseire nagy hangsúlyt helyez, s magyarázataiban a nyelven kívüli tényezőkre is tekintettel van (vö. LADÁNYI – TOLCSVAI NAGY 2008).

E funkcionális szemléletű tudományelméleti keretben az onomasztika jól elhelyezhető a nyelvészeti tudományágak rendszerében. A modern kori, önállóvá vált nyelvtudomány majd két és fél évszázados története a tudományterület folyamatos belső differenciálódását mutatja, s e folyamat az utóbbi bő fél évszázadban különösképpen felgyorsult. A nyelvtudomány ilyen irányú változásáról, fejlődéséről itt nincs lehetőség szólni, és jelenlegi célomhoz sem tartozik hozzá e folyamatnak még csak a fölvázolása sem.² Az itteni téma szempontjából fontos néhány tudománytörténeti körülményre azonban röviden mégis utalnom kell.

A nyelvtudomány első nagy kettéosztódását a történeti és a leíró szemléletű nyelvészet szétválása jelentette. Ezt követően az egyes nyelvi összetevők, szintek szerinti részrendszerek (fonológia, morfológia, szintaxis, lexikológia, részben a szemantika és a szövegtan stb.) kutatása különült el egymástól. Különböző vizsgálati nézőpontok előtérbe állításával pedig olyan tudományterületek kristályosodtak ki, mint a dialektológia, a nyelvföldrajz, a szociolingvisztika, a pszicho- és neurolingvisztika, a kognitív nyelvészet, a pragmatika stb. Egy-egy nyelv keretei közül kilépve megjelent a történeti összehasonlító nyelvészet, a nyelvtipológia, a nyelvészeti kontaktológia, az areális nyelvészet stb. A szakmai differenciálódás egyik fontos mutatójaként maguknak a nyelvtudomány művelőinek a kutatási területe is egyre specifikusabbá vált: a fonológusok többnyire nem foglalkoznak a szöveg kérdéseivel, a pszicholingvisták pedig nemigen szólnak hozzá a magyar morfémátörténet problematikájához.

A nyelvtudománynak ebbe a belső tudományági szerkezetébe illeszkedik bele az onomasztika is, amely egy specifikus nyelvi jelfajtának, a tulajdonnévnek a vizsgálatára jött létre (ez a sajátossága a nyelvi részrendszerek szerint elkülönült tudományterületekkel rokonítja), de e jeltípus jellemzőinek megfelelően egyúttal sajátos nézőpontot is alkalmaz (ez pedig a dialektológiával, a pszicholingvisztikával stb. állítja rokonságba), s rendkívül erős – mint ez utóbbi területeknek általában – a nyelvészetten kívüli tudományokkal való kapcsolata, kölcsönhatása. Megállapítható azonban, hogy a névkutatásban alkalmazott vizsgálati módszerek, eljárások hatóköre lényegét tekintve nem nyúlik túl azon a körön, amely a nyelv többi elemének a vizsgálatát általában is jellemzi – azaz eszközei lényegében a nyelvtudomány eszköztárából valók –, hanem inkább a módszereknek a specifikussága, sajátos „együttállása” jellemzi az onomasztikai kutatásokat. Ez pedig megerősíti azt a tudományos konszenzust, amely a névtudományt a nyelvtudomány egyik sajátos területének tekinti.

Itt kell röviden kitérni arra a kérdésre is, amely az onomasztikának a segéd tudományi szerepére vonatkozik. A névtudomány önállóságát valló kutatók folyamatos harcot folytattak e besorolás ellen, mivel azt lekicsinylő értelmű, már-már megbélyegző minősítésnek tekintették (néha valóban nem minden alap nélkül, mivel némelyek e címkével más tudományok főlényét kívánták érzékeltetni). Én magam e tekintetben ismét csak BENKŐ LORÁND bölcs megállapításával értek egyet (1997), miszerint a segéd tudományi szerep

² Azt azért szükségesnek tartom megjegyezni, hogy magának a nyelvtudomány történetének az értékelése s ezzel együtt e tudányszak belső tartalmának, részterületeinek, illetőleg külső kapcsolatainak a megítélése ugyancsak nagyban függ az általunk alkalmazott tudományelméleti alapállástól. A továbbiakban ebben is a funkcionális nyelv szemléletet érvényesítem.

leginkább úgy fogható fel, hogy valamely tudományszak eredményeit egy másik tudomány a saját kutatásaiban támogatóan tudja felhasználni. Ilyen értelemben a segédtudomány minősítés nem egyfajta értékalapú besorolás, hanem funkcionális megjelölésként értelmezhető: bármely tudományterület csakis egy másik szempontjából szerepelhet segédtudományként. Ha pedig egy tudományágnak sokfelé hasznosulnak az eredményei, az éppen a tudományos hasznosságának, értékének az elsőrendű bizonyítéka.

3. A névkutatás belső egységessége és differenciáltsága. Az onomasztika tudományági elkülönültsége kapcsán szólni kell a névkutatás belső tartalmi egységének kérdéséről is. A névtudomány önállóságát taglaló írások rendre kiemelik, előtérbe állítják a tudományszak belső egységességét mind a kutatási tárgy, mind pedig az alkalmazott vizsgálati elvek és módszerek tekintetében. Ennek önmagában még az sem mond ellent, hogy a névtani kézikönyvek a tulajdonneveket általában fajtáik szerint elkülönítve tárgyalják. Minden munka megkülönbözteti a személynév és a helynév kategóriáját – igaz, néha eltérő terminusokat alkalmazva rájuk és belső felosztásukat is meglehetősen sokféleséggel tárgyalva –, emellett J. SOLTÉSZ KATALIN például elkülöníti az állatneveket, tárgyneveket, népneveket, intézményneveket, szellemi alkotások nevei névfajtákat (1979: 44–104), HAJDÚ MIHÁLY pedig az intézménynevek, állatnevek, tárgynevek, emberi alkotások elnevezései, eseménynevek, fiktív (írói) nevek kategóriáit sorolja fel (2003: 150). KÁLMÁN BÉLA viszont – noha szól a tulajdonnevek különböző fajtáiról (1989⁴: 12–13) – jól ismert könyvében csak a személyneveket és a helyneveket tárgyalja, s ezzel valójában azt az ugyancsak nem ritka eljárást követi, amely e két névfajta mellett az összes többit az egyéb tulajdonnevek kategóriájában helyezi el.

Ezt a tárgyalásmódot azért sem gondolom minden ok nélkül valónak, mert a tulajdonnévi kategória magvát a személynevek és a helynevek adják. Mindenekelőtt abban a tekintetben, hogy ezek kommunikációbeli szerepe, gyakorisága, fontossága messze felülmúlja az összes többi névfajtáét, továbbá amiatt is, hogy ezek ősi nyelvi kategóriaként tulajdonképpen magával a nyelvvel tekinthetők egyidősnek, míg a többi névfajta újabb, néha egészen fiatal nyelvi kategória. Végül pedig abban a tekintetben is kiemelő e két névfajta a többi közül, hogy ezek – részben történetiségük okán – másoknál jóval több információval szolgálnak a tudomány számára.

A személy- és a helynevek megkülönböztetett helyzetéből következik tudományos vizsgálatuk különleges volta is. Azok a vizsgálati eljárások, amelyeket az onomasztika sajátos módszertanában szokás emlegetni, maradéktalanul csupán ezekre a névfajtákra alkalmazhatók. A többi névfajta elemzésében jóval egyneműbb közelítésmódokat, egyfajta redukált módszertant szokás használni, amit főképpen az magyaráz, hogy ezek a tudomány számára jóval szűkebb ismeretanyagot adnak, mint a két kitüntetett névfajta. Ezzel persze nem szeretném az állat- vagy a tárgyneveknek, netán az intézmény- stb. neveknek a mindennapi kommunikációban betöltött fontos, sőt nélkülözhetetlen szerepét megkérdőjelezni, de ezek a funkciók valójában nincsenek is közvetlen kapcsolatban az egyes nyelvi elemek eltérő súlyú tudományos forrásértékével. Az újabb névfajták iránt – főleg a nemzetközi szakirodalomban – megmutatkozó fokozódó érdeklődés éppen ezeknek a névfajtáknak az újdonságával és egyre növekvő súlyával magyarázható.

Mindezek alapján azonban úgy vélem, nem alaptalan a névkutatáson belül elkülöníteni az onomasztikának egy szűkebben értelmezett, központi részét, amelybe – az általános névelméleti tematika mellett (amelynek a kimunkálásában természetesen az összes tulajdonnévfajta tanulságaival számolni kell) – a személynevek és a helynevek problematikája

tartozik bele. Ezek vizsgálatára a módszerbeli összetettség jellemző, s ennek megfelelően az eredmények széles körű, más tudományok számára is fontos, olykor meghatározó hasznosíthatósága mutatkozik meg. A többi névfajta vizsgálata a tágabban értelmezett névtan körébe tartozik, az egyes névfajták, illetve névegyedek itt a maghoz, illetve a perifériához közelebb-távolabb helyezkednek el. Ez a szemlélet egyúttal az onomasztika tudományterületi nyitottságát, illetőleg viszonylagosságát is kifejezi. A viszonylagosságot például az a körülmény is szemléletesen jelzi, hogy az egyes nyelvek nyelvészeti hagyománya a nyelvi jeleknek nem ugyanazokat a csoportjait sorolja a tulajdonnevek közé, s ebből értelemszerűen az is következik, hogy a névtudomány hatóköre is más-más elemekre terjed ki az egyes nyelvek onomasztikájában. Ez pedig megfelel annak a fentebb tett megállapításunknak, mely szerint valamely tudományterület státusát nagymértékben befolyásolja művelőinek konszenzusa, amelyben a hagyományoknak ugyancsak fontos szerepük van.

Az onomasztikának ez a lehatárolatlansága, a neveknek mint kutatási tárgynak és forrásnak a több tudományágban való jelenléte, továbbá a köznapi megismerésnek a nevek iránt folyamatosan megmutatkozó érdeklődése azonban bizonyos problémákat is fölvet a névtudomány számára. Az onomasztika különböző fórumain: konferenciákon, folyóiratokban, tanulmánykötetekben nem ritkán elhangzanak olyan előadások, megjelennek olyan írások is, amelyek gyakran nem haladják meg a köznapi megismerésnek a maga szempontjából persze ugyancsak fontos hatókörét, s így értelemszerűen tudományos hozzáadékkal sem járhatnak. Arra is gyakran látunk példákat, hogy más tudományok gazdag argumentációval megtárgyalt tudományos ismeretanyagát a nevek tanulságaival is igyekeznek alátámasztani a névkutatók, ami alapvetően helyes törekvés, ám semmiképpen sem vállalható az a gyakran feltűnő szemléletmód, ami mindezt olyan érveléssel tárja elénk, mintha az adott tudományág idevágó ismeretanyagát csakis vagy legalábbis főképpen a nevek onomasztikai vizsgálata révén lehetne megszerezni. Az ilyenfajta publikációk e módszerbeli túlzások nélkül a maguk helyén hasznosak, értékesek lehetnek ugyan, ám ha az onomasztika tudományos kereteiben jelennek meg, az a tudományterület általános megítélését, presztízsét súlyosan érintheti, s ezzel együtt a névkutatás valóban fontos eredményeit is súlytalanabbá vagy akár megkérdőjelezhetővé is teszi más tudományok képviselői szemében. E tekintetben is nagy tehát a felelőssége a névkutatás fontos fórumain jelen lévő kutatóknak.

4. A névtan diszciplináris kapcsolatai. Az onomasztika tudományközi, vagyis interdiszciplináris kapcsolataira nem kívánok a fentieknek megfelelő részletezettséggel kitérni. Ezt két körülmény is magyarázza. Egyrészt az, hogy HAJDÚ MIHÁLY igen alaposan áttekintette ezt a kérdéskört a bő évtizeddel ezelőtt megjelent névtani alapvetésében (2003: 38–45). Döntésemet másrészt befolyásolta az is, hogy a kötet további tanulmányainak a tematikája lefedi a magyar névkutatás egészét, s a szerzők aligha kerülhetik meg egy-egy részterület eredményeinek, feladatainak ismertetése kapcsán az interdiszciplinaritás kérdését. Ezért a továbbiakban csak néhány olyan tudományterületet kívánok felvillantani, ahol a kölcsönösséget manapság a legfontosabbnak, leginkább ösztönzőnek tartom, s ezen belül is néhány általános szempontot, általam termékenynek gondolt kutatási irányt szeretnék kiemelni.

4.1. A névtan és a nyelvtudomány más területei. A fentebb kifejtetteknek megfelelően – mely szerint az onomasztikát nyelvészeti részdiszciplinának tartom – az áttekintést a más nyelvészeti ágazatokhoz való viszonyulás kérdéseivel kezdem.

A magyar névkutatás mint a szórványemlékekben fellelhető hely- és személynévi elemek vizsgálata a történeti nyelvészet keretei között alakult ki, s részben ebből adódóan ma is ezzel a tudományterülettel tart fenn legszorosabb kapcsolatot. Ez a kölcsönösség főképpen azt jelenti, hogy az onomasztika leginkább a történeti nyelvészettől kapja a meghatározó inspirációit, a fordított irányú hatás mértéke azonban – megítélésem szerint – jelenleg még jóval szerényebb, és a lehetőségektől jócskán elmarad. Ennek a fő okát abban látom, hogy a nyelvtörténeti kutatások többnyire nincsenek kellő tekintettel a neveknek és a közszóknek mint nyelvtörténeti forrásoknak a különbözőségére. A kezdeményezés ebben a kérdésben is BENKŐ LORÁND érdeme, aki már évtizedekkel ezelőtt hangsúlyozta régi nyelvemlékeink szisztematikus feldolgozásának, illetve újratárgyalásának a szükségességét (1984: 39). Ő maga elsősorban Anonymus-tanulmányaival mutatott arra módszertani példát, hogy ebben a munkában milyen módon érvényesíthetők a modern névkutatás szempontjai (l. főképpen BENKŐ 1998, 2003, 2009). Ez a szemlélet azóta mások munkáiban is szép eredményeket hozott. Általános nyelvtörténeti szempontból fontos újításnak számít az is, hogy a latin szövegnek és a magyar szórványoknak a kapcsolata kiemelt figyelemben részesül, ami új ismereteket eredményez a magyar elemek interpretálásában.

Az onomasztikai szemléletből adódó újítások, illetőleg ezek alkalmazásának az igénye a nyelvtörténeti kutatások néhány ágában még határozottabban vetődik fel, s legmarkánsabban talán az etimológia terén jelentkezik. E szemléleti megújítás fontosságát a közelmúltban én magam azzal is hangsúlyozni kívántam, hogy a helynév-etimológia fogalma mellé bevezetésre javasoltam a helynév-rekonstrukció terminust (HOFFMANN 2010a), amely kitágítja a hagyományos névfejtésnek a néveredetre összpontosító figyelmét, és a név történeti változásaira is fokozottan tekintettel van. Az egyes névadatokat ennek megfelelően egy-egy forrás összes adatához viszonyítva, másfelől a név által jelölt hely korábbi és későbbi adataival való összevetésben interpretálhatjuk. A történeti folyamatok felvázolásában fontos támpontul szolgálnak az egyes elemzések révén folyton korrigálható történeti tipológiai, valamint az újabban kimunkált változástipológiai ismereteink is (ez utóbbihoz l. TÓTH 2008). A közszók etimológiai magyarázatának pontosításában nagy szerep juthat a korai ómagyar kori hely- és személynévi szórványok teljességre törekvő, átfogó történeti-etimológiai feldolgozásának. E nélkül régi szavaink történetének feltárásában komoly előrelépés aligha képzelhető el. Ezt bizonyítja a Tihanyi alapítólevél elemzése is (HOFFMANN 2010b, SZENTGYÖRGYI 2014), amelynek fényében a benne található magyar közszavak jó részének a történeti-etimológiai magyarázata is felülvizsgálatra szorul.

A hang- és helyesírás-történet, illetve a morfématörténet eddig alig vette figyelembe a forrásul szolgáló elemek nyelvi státusát: tulajdonnévi vagy közszói voltát. Ám ezen a területen is láthatók már előremutató kezdeményezések, KENYHERCZ RÓBERT a hangtörténet (2013), BÉNYEI ÁGNES pedig a szóképzés vizsgálatában (2012) érvényesítette ezt a speciális szempontot. A további kutatások feladata elsősorban az lehet, hogy feltárja a tulajdonnévi elemek ilyen jellegű sajátosságait, s bemutassa például régi neveink hangszerkezeti típusait, vagy magyarázatot adjon a hely- és személynévképzők kialakulásának folyamatára.

A dialektológiának és a névtudomány bizonyos ágainak, főképpen a helynévkutatásnak szinte kéz a kézben kellene járnia, mivel a helynévi adatok egyben dialektológiai adatok is. A fennálló sokrétű kapcsolatok ellenére én mégis úgy látom, hogy az onomasztika ezen a téren egyelőre sajnos a lehetőségekhez mérten kevésbé használja fel testvértudománya eredményeit, módszereit. Ezek összehangolásához kiváló elméleti alapot jelent a dimenzionális nyelvészeti szemléletmód, amely az utóbbi időben határozott

kutatási irányzattá vált (ennek névtani vonatkozásaihoz l. FARKAS 2014). A nyelv- és névföldrajz módszerbeli közelítése is fontos feladat mindkét tudományterület művelői számára. Ezek fejlődésének talán a hatalmas adattömeg is gátat szabott a múltban, ám az adatok digitális kezelése, különösképpen a térinformatikai eszközök alkalmazása révén elháríthatja a még mindig előttünk tornyosuló akadályokat (a helynévtani alkalmazásához l. TÓTH 2012, ill. BÁRTH M. 2007, VARGHA 2010). Fontosnak gondolom, hogy a felhasznált digitális technológiákat minél jobban közelítsék egymáshoz a szakemberek, mert ezáltal a két tudományterület eredményei is összemérhetőbbé válhatnak.

A szociolingvisztika inspiráló hatása egyelőre ugyancsak messze elmarad a névkutatás számára e téren kínálkozó lehetőségektől, noha ebben van némi különbség a személy- és a helynévkutatás között. Ennek talán az a magyarázata, hogy az onomasztika főleg a nevek keletkezésére, nem pedig a használatára fordította a figyelmét. A funkcionális nyelvészet e két jelenséget azonban egységében, nem pedig elkülönültségében szemléli, így a névhasználat vizsgálata a névkeletkezésre vonatkozó ismereteinket is gyarapíthatja. A névhasználat mélyebb megismerése az adatgyűjtés és -feldolgozás újfajta módszereit követeli meg a névkutatóktól, de emellett létre kell hozniuk a szocioonomasztika teljes fogalmi hálóját, kutatási keretét is, mind a névhasználó, mind pedig a névrendszer felől közelítve a névhasználathoz. Emellett fel kell tárnunk azokat a különböző szinteken kifomálódó közösségeket is, amelyek a névhasználat szempontjából bizonyos tekintetben homogénnek tarthatók. E névközösségeket az utóbbi időben GYÖRFFY ERZSÉBET vizsgálta behatóbban (l. pl. 2013).

A pszicholingvisztika, illetve a kognitív nyelvészet kiváló elméleti háttérrel jelent ahhoz, hogy a névadás és a névhasználat fent említett összefüggését az egyéni és a társas nyelvhasználat szempontjából értelmezni és jellemezni tudjuk. Ezek a tapasztalatok elsősorban a névelméletet gyarapíthatják, ám ezen keresztül az egyedi névelemzéseket is sok tekintetben pontosíthatják. Különösen hasznosnak mutatkozik a tulajdonnevek sajátosságainak bemutatásában a prototípuselv alkalmazása. Ígéretesek azok a kezdeményezések is, amelyek a téri nyelvhasználat keretében elemzik a helynevek szerepét, és perspektivikus törekvésnek mutatkozik a gyermekek nyelvelsajátításában a tulajdonnévi elemek kitüntetett vizsgálata (ezekhez l. pl. RESZEGI 2014). A pszicholingvisztikai és a szociolingvisztikai nézőpontok alkalmazása a szinkrón kutatások mellett új eredményeket ígér a történeti vizsgálatokban is, ahogyan már mutatkoznak is erre utaló jelek például a névadók és névhasználók körének meghatározásában vagy a szórványemlékek nyelvi adatainak értékelésében.

A hagyományos szemléletű névtörténeti-etimológiai kutatásokban nagy szerepe volt a nyelvészeti kontaktológiának, főképpen a szláv, török, német, latin, román eredetű hely- és személynevek elemzésében. A magyar névkutatásnak ez nemzetközi összevetésben is erős vonulatának számított, ma azonban e téren sajnos inkább a kutatások visszafogottságáról tudunk beszámolni. Pedig rendkívül nagy szükség lenne az onomasztika terén a nyelvi kölcsönhatásokról megfogalmazott korábbi vélemények fölülvizsgálatára elsősorban a szlavisztika és a turkológia korszerű ismeretanyagára építve. A nyelvi érintkezések speciális kérdéseit a tulajdonnevek körében rendszerszerű összefüggéseikben érdemes leginkább áttekinteni úgy, ahogyan erre élőnyelvi és közelmúltbeli történeti helynévi anyag alapján PÖCZOS RITA példát adott (2010). Fontos tapasztalatokat nyújthatnak ezen a téren az eddigiekben sajnálatosan hiányzó élőnyelvi vizsgálatok is. Jóval nagyobb figyelmet érdemelne a helynévhasználat ügye a nyelvi kontaktusterületeken, e téren eddig inkább a személynévhasználat jellegzetességeit igyekeztek feltárni a kutatók.

4.2. A névtan és a történettudomány. Legrégebbi és legösszetettebb kapcsolatban a nevek vizsgálata a nyelvtudomány mellett kétségkívül a történettudománnyal áll. (A történettudomány fogalmát itt most a legszélesebb értelemben használom, beleértve a település- és birtoklástörténetet, a helytörténetet, a történeti földrajzot stb., de még olyan, a történettudománytól régóta elkülönült diszciplinákat is, mint a történeti néprajz vagy a régészet. E felfogást az magyarázhatja, hogy az onomasztika viszonya e tudományterületekhez lényegében azonos problémákat vet föl.) Ennek az évszázados kapcsolatnak a boncolgatása akár monografikus feldolgozást is megérne, itt a folyamatnak azonban csak az általam adott áttekintés szempontjából legfontosabbnak gondolt vonulatát emelem ki. MELICH JÁNOS és KNIEZSA ISTVÁN munkássága nyomán a két tudományterület kapcsolatát lényegében a nyelvtörténészek határozták meg: MELICH (1925–1929) a honfoglalás kori, KNIEZSA (1938) pedig a 11. századi Magyarország etnikai képének felvázolásával valójában történettudományi célok megoldását vállalta magára. Ezeket döntően nyelvészeti eszközök alkalmazásával valósították meg, de munkáikban történettudományi argumentációt is felhasználtak. Eredményeikre évtizedeken át bizalommal támaszkodtak a történettudomány képviselői. Az első rést az általuk alkalmazott módszeren KRISTÓ GYULA és munkatársai ütötték még az 1970-es években (KRISTÓ–MAKK–SZEGFÜ 1973–1974, KRISTÓ 1976), majd KRISTÓ az ezredfordulón egy új nyelvészeti módszertan kidolgozásával állt elő (2000). Több körülmény is magyarázza ugyan, hogy a magyar névkutatók lényegében nem reagáltak erre a fontos és kritika nélkül aligha hagyható felvetésre, ám e mulasztás nem tartható fenn sokáig a magyar onomasztika komolyabb presztízsvesztése nélkül. Az elvi állásfoglalást az itt felvetett és további aktuális kérdésekben az sem helyettesítheti, hogy időközben BENKŐ LORÁND tollából megjelent a Dél-Erdély korai településtörténetét tárgyaló munka (2002), amely a fenti kérdéskört érintően világosan jelzett jó néhány onomasztikai módszertani újítást is. BENKŐ majd két évtizeddel ezelőtt úgy vélte, hogy a történettudomány jókora lépéselőnybe került a hazai onomasztikával szemben, ami sajnos azzal a következménnyel is jár, hogy a történészek gyakran elavult nyelv- és névtörténeti nézeteken alapuló eredményeket is kénytelenek felhasználni munkáikban (BENKŐ 1997: 9).

Azóta a helyzet kétségkívül sokat változott, s ebben nem kis része van magának BENKŐ LORÁNDnak, aki fent említett munkáival sokat tett e hátrány ledolgozásáért. De az újabb generációk képviselői is számos történettudományi relevanciájú munkát jelentettek meg az elmúlt évtizedekben: a történeti helynévkutatás terén például elsősorban a debreceni kutatók jeleskedtek (l. pl. RÁCZ 2011, GYÖRFFY 2011, RESZEGI 2011, de mellettük még pl. SZENTGYÖRGYI 2014), a személynévkutatásban viszont a budapestiek jártak élen (l. pl. FARKAS 2009, N. FODOR 2010, SLÍZ 2011, de mellettük még pl. TÓTH 2014). A Helynévtörténeti Tanulmányok fő profilja éppen az ilyen tárgyú dolgozatok közreadása, de a Névtani Értesítő is több olyan tanulmányt tesz közzé, amelynek történettudományi vonatkozása is van, és a Magyar Nyelv is élénk érdeklődést mutat e témák iránt. Jól segítik a történészek munkáját is a GYÖRFFY GYÖRGY történeti földrajzát kiegészítő Helynévtörténeti adatok a korai ómagyar korból című sorozat (HA.) darabjai, valamint a Korai magyar helynévszótár (KMHsz.) eddig megjelent kötete is. Mindezek ellenére nagy hiányt látom egy olyan munkának, amely a régi magyar hely-, illetve személynévadás problémáit összegezné oly módon, hogy arra a történettudomány képviselői ugyanolyan bizalommal támaszkodhassanak, mint ahogyan azt tették korábban MELICH és KNIEZSA fent említett művei esetében.

4.3. A névtan és a tudománynépszerűsítés. A magyar névkutatóknak a fentiekhez hasonlóan súlyos adósságaik megítélésem szerint még egy területen mutatkoznak: a tudományos ismeretterjesztés terén. Bármely tudományszak alapvető feladata az, hogy ismereteit a szélesebb közönség számára is hozzáférhetővé tegye. A tudománynépszerűsítés valójában az egyik fontos eszköz abban, hogy a tudományos kutatások társadalmi legitimációját megteremtsük. A névkutatók ilyen irányú tevékenysége ráadásul egy nap mint nap különböző formákban megjelenő széles körű igényt elégít ki, amelynek végső forrása az embernek a nevek iránt megnyilvánuló megkülönböztetett figyelme, érdeklődése. Ennek az igénynek a kielégítése s ennek révén a magyar névkultúra alakítása, színvonalának emelése nemcsak fontos társadalmi feladata a névkutatóknak, hanem mindez végső soron a névtudomány lehetőségeit is meghatározó módon befolyásolja.

Hivatkozott irodalom

- BÁRTH M. JÁNOS 2007. Háromszéki helynevek nyelvészeti elemzése informatikai módszerekkel. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 2: 207–217.
- BENKŐ LORÁND 1970. Névtudományunk helyzete és feladatai. In: KÁZMÉR MIKLÓS – VÉGH JÓZSEF szerk., *Névtudományi előadások. II. névtudományi konferencia. Budapest 1969.* Nyelvtudományi Értekezések 70. Akadémiai Kiadó, Budapest. 7–16.
- BENKŐ LORÁND 1984. A magyarság honfoglalás előtti történetéhez *Léved és Etelköz* kapcsán. *Magyar Nyelv* 80: 389–419.
- BENKŐ LORÁND 1997. Névtudományunk (Megnyitó az V. Magyar Névtudományi Konferencián). In: B. GERGELY PIROSKA – HAJDÚ MIHÁLY szerk., *Az V. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Miskolc, 1995. augusztus 28–30.)* 1–2. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 209. Magyar Nyelvtudományi Társaság – Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Intézet, Budapest–Miskolc. 1: 5–9.
- BENKŐ LORÁND 1998. *Név és történelem. Tanulmányok az Árpád-korról.* Akadémiai Kiadó, Budapest.
- BENKŐ LORÁND 2002. *Az ómagyar nyelv tanúságtétele. Perújítás Dél-Erdély korai Árpád-kori történetéről.* Társadalom- és Művelődéstörténeti Tanulmányok 29. MTA Történettudományi Intézet, Budapest.
- BENKŐ LORÁND 2003. *Beszélnek a múlt nevei. Tanulmányok az Árpád-kori tulajdonnevekről.* Akadémiai Kiadó, Budapest.
- BENKŐ LORÁND 2009. *A Szovárd-kérdés. Fejezetek egy ómagyar nemzetség történetéből.* Akadémiai Kiadó, Budapest.
- BÉNYEI ÁGNES 2012. *Helynévképzés a magyarban.* A Magyar Névvarchívum Kiadványai 26. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- FARKAS TAMÁS 2009. *Családnév-változtatás Magyarországon. A névváltoztatások tényezői és története a 20. század második felében.* Nyelvtudományi Értekezések 159. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- FARKAS TAMÁS 2014. Dimenzionális szemlélet a névkutatásban. Általános kérdések és a családnév-kutatás példája. *Névtani Értesítő* 36: 9–22.
- FARKAS TAMÁS 2015. A nemzetközi névkutatás és magyar kapcsolatai. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Magyar névkutatás a 21. század elején.* Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest. 23–47.
- N. FODOR JÁNOS 2010. *Személynevek rendszere a kései ómagyar korban. A Felső-Tisza-vidék személyneveinek nyelvi elemzése (1401–1526).* Magyar Névtani Értekezések 2. ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszéke, Budapest.

- GYÖRFFY ERZSÉBET 2011. *Korai ómagyar kori folyóvíznevek*. A Magyar Névtudományi Társaság Kiadványai 20. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- GYÖRFFY ERZSÉBET 2013. A helynév-szociológia kutatási területei, feladatai. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 9: 115–125.
- HA. = HOFFMANN ISTVÁN – RÁCZ ANITA – TÓTH VALÉRIA szerk. 1997–2012. *Helynévtörténeti adatok a korai ómagyar korból. 1. Abaúj–Csongrád vármegye*. A Magyar Névtudományi Társaság Kiadványai 1. K. n., Debrecen, 1997. 2. *Doboka–Győr vármegye*. A Magyar Névtudományi Társaság Kiadványai 3. K. n., Debrecen, 1999. 3. *Heves–Kükküllő vármegye*. A Magyar Névtudományi Társaság Kiadványai 25. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2012.
- HAJDÚ MIHÁLY 1997. A tulajdonnév mint szófaji kategória. In: B. GERGELY PIROSKA – HAJDÚ MIHÁLY szerk., *Az V. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Miskolc, 1995. augusztus 28–30.)* 1–2. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 209. Magyar Nyelvtudományi Társaság – Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Intézet, Budapest–Miskolc. 2: 471–477.
- HAJDÚ MIHÁLY 1998. A tulajdonnév „meghatározása”. *Névtani Értesítő* 20: 5–12.
- HAJDÚ MIHÁLY 2003. *Általános és magyar névtan. Személynevek*. Osiris Kiadó, Budapest.
- HOFFMANN ISTVÁN 2003. *Magyar helynévkutatás. 1958–2002*. A Magyar Névtudományi Társaság Kiadványai 7. Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Debrecen.
- HOFFMANN ISTVÁN 2010a. A helynév-etimológiától a helynév-rekonstrukció felé. In: P. LAKATOS ILONA – SEBESTYÉN ZSOLT szerk., *Emlékkönyv Mező András tiszteletére*. Bessenyei Könyvkiadó, Nyíregyháza.
- HOFFMANN ISTVÁN 2010b. *A Tihanyi alapítólevél mint helynévtörténeti forrás*. A Magyar Névtudományi Társaság Kiadványai 16. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- HOFFMANN ISTVÁN 2012. Funkcionális nyelvészet és helynévkutatás. *Magyar Nyelvjárások* 50: 9–26.
- JUHÁSZ DEZSŐ 2015. A magyar névkutatás tudományos fórumai, intézményei, társadalmi jelenléte. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Magyar névkutatás a 21. század elején*. Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest. 49–61.
- KÁLMÁN BÉLA 1989⁴. *A nevek világa*. Gondolat Kiadó, Debrecen.
- KENYHERCZ RÓBERT 2013. *A szókezdő mássalhangzó-torlódások az ómagyar korban*. A Magyar Névtudományi Társaság Kiadványai 28. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- KIEFER FERENC 2000. *Jelentésméletem*. Egyetemi Könyvtár sorozat. Corvina Kiadó, Budapest.
- KMHsz. = HOFFMANN ISTVÁN szerk. 2005. *Korai magyar helynévszótár. 1000–1350. 1. Abaúj–Csongrád vármegye*. A Magyar Névtudományi Társaság Kiadványai 10. Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Debrecen.
- KNIEZSA ISTVÁN 1938. Magyarország népei a XI.-ik században. In: SERÉDI JUSZTINIÁN szerk., *Emlékkönyv Szent István király halálának kilencszázadik évfordulóján* 1–3. MTA, Budapest. 2: 365–472.
- KRISTÓ GYULA 1976. *Szempontok korai helyneveink történeti tipológiájához*. Acta Historica 55. József Attila Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Szeged.
- KRISTÓ GYULA 2000. Magyarország népei Szent István korában. *Századok* 134: 3–44.
- KRISTÓ GYULA – MAKK FERENC – SZEGFÜ LÁSZLÓ 1973–1974. *Adatok „korai” helyneveink ismeretéhez* 1–2. Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae Acta Historica Tomus 44, 48. József Attila Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Szeged.
- LADÁNYI MÁRIA – TOLCSVAI NAGY GÁBOR 2008. Funkcionális nyelvészet. *Általános Nyelvészeti Tanulmányok* 22: 17–58.
- LÖRINCZE LAJOS 1947/1967. Földrajzi neveink élete. *Magyar Nyelvjárások* 13: 3–27.
- MELICH JÁNOS 1925–1929. *A honfoglaláskori Magyarország*. MTA, Budapest.
- MEZŐ ANDRÁS 1981. Földrajzinév-kutatásunk helyzete és feladatai. In: HAJDÚ MIHÁLY – RÁCZ ENDRE szerk., *Név és társadalom. A III. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Veszprém, 1980. szeptember 22–24.)*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 160. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 85–99.

- NYIRKOS ISTVÁN 1989. A tulajdonnevek hírtékéről. In: BALOGH LAJOS – ÖRDÖG FERENC szerk., *Névtudomány és művelődéstörténet. A IV. magyar névtudományi konferencia előadásai Pais Dezső születésének 100. évfordulóján (Zalaegerszeg, 1986. október 8–10.)*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 183. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 290–294.
- PAPP LÁSZLÓ 1970. Névtudomány és nyelvtudomány. In: KÁZMÉR MIKLÓS – VÉGH JÓZSEF szerk., *Névtudományi előadások. II. névtudományi konferencia. Budapest 1969*. Nyelvtudományi Értekezések 70. Akadémiai Kiadó, Budapest. 26–32.
- PÓCZOS RITA 2010. *Az Árpád-kori Borsod és Bodrog vármegye településneveinek nyelvészeti elemzése*. A Magyar Névtudományi Kiadványai 18. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- RÁCZ ANITA 2011. *Adatok a népnévvel alakult régi településneveink történetéhez*. A Magyar Névtudományi Kiadványai 19. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- RESZEGI KATALIN 2011. *Hegynevek a középkori Magyarországon*. A Magyar Névtudományi Kiadványai 21. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- RESZEGI KATALIN 2014. A tulajdonnevek pszicho- és neurolingvisztikája. Vizsgálati szempontok és modellek a tulajdonnevek feldolgozásáról. *Névtani Értesítő* 36: 133–147.
- SLÍZ MARIANN 2011. *Személynévadás az Anjou-korban*. Históriaantik Könyvesház Kiadó, Budapest.
- J. SOLTÉSZ KATALIN 1979. *A tulajdonnév funkciója és jelentése*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- SZENTGYÖRGYI RUDOLF 2014. *A Tihanyi apátság alapítólevele. Az alapítólevél szövege, diplomatikai és nyelvi leírása*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.
- TÓTH VALÉRIA 2008. *Településnevek változástudományi vizsgálata*. A Magyar Névtudományi Kiadványai 14. Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Debrecen.
- TÓTH VALÉRIA 2012. Mai Magyar Digitális Helynévtár. Egy kutatási program célja, eredményei, távlatai. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 7: 19–27.
- TÓTH VALÉRIA 2014. Szempontok a 13–14. századi nemzetségnevek értékeléséhez. *Századok* 148: 471–494.
- VARGHA FRUZSINA SÁRA 2010. A dialektometria alkalmazása és történeti helynevek nyelvföldrajzi vizsgálata a Székelyföldön. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 5: 223–233.

HOFFMANN ISTVÁN
Debreceni Egyetem

ISTVÁN HOFFMANN, Onomastics and its Interdisciplinary Relations

Onomastics established itself as an independent discipline, in both international and Hungarian science, in the middle of the 20th century. The declaration of this status for onomastics was made possible by the scientific consensus elicited by the scientific results of onomastics, and by the development of the institutional background of the discipline. Although onomastics is a strongly interdisciplinary branch of science, it is primarily linked to linguistics, because onomasticists examine proper names as linguistic signs. The establishment of this field of science fits into the process of the internal differentiation of linguistics, thus onomastics is most deeply connected to the distinct branches of linguistics. It traditionally has strong links to historical linguistics, dialectology and contact linguistics, but recently inspiration has been gained from sociolinguistics, psycholinguistics and cognitive linguistics. Besides linguistics, onomastics also upholds mutually fruitful relations with historical studies in the broad sense. However, in connection with the interdisciplinary relations of onomastics, attention must be called to internal differences, as the most complicated relationships have been developed by anthroponymy and toponymy, the two subfields forming the core part of onomastics.

A nemzetközi névkutatás és magyar kapcsolatai*

1. A téma kijelölése. A névkutatás jellemző témakörei révén elsősorban nemzeti, nyelvi keretek közt folyó tevékenység, szükségszerűen és természetesen része azonban a nemzetközi tudományosságnak is (vö. pl. BENKŐ 1997: 7–8). E tanulmány ebből következőleg két nagy témakörre fordítja figyelmét. Egyrészt a nemzetközi, más országokban folyó névkutatásról szándékozik átfogó képet adni, bemutatva a nemzetközi névkutatás intézményi hátterét, fontosabb konferenciasorozatait, folyóiratait és segédleteit, illetve néhány olyan jellemzőjét, melyek a magyar névtan különös figyelmére tarthatnak számot. Másrészt arra ösztönösít, hogy a magyar névkutatás miképpen kapcsolódik, illetve milyen területeken kapcsolódhatna szorosabban napjaink külföldi névtudományához. Szól tehát a nemzetközi névkutatás hazai recepciójáról, a szakmai együttműködések lehetséges és legfontosabb területeiről, irányairól, valamint a magyar névkutatás nemzetközi jelenlétének kérdéseiről. Szükségszerűen csak a főbb vonalak bemutatására, sokszor csupán példázására szorítkozhat, ám az eddigi eredmények és a jelen helyzet áttekintésével, értékelésével együtt a magyar – s részben a nemzetközi – névkutatás előtt álló feladatok és lehetőségek felméréséből is igyekszik kivenni a részét.

Ez a fajta áttekintés annál is fontosabb, mert az itt tárgyalt témakörökről valójában meglehetősen szűkös az összefoglaló irodalom. Ilyet találunk például a HSK. sorozatának vaskos névtani kézikönyvében (EICHLER et al. eds. 1995–1996), amelyben maga a nemzetközi összefoglaló meglehetősen korlátozott (VAN LANGENDONCK 1995), az egyes országokra vonatkozó, szétszórta és esetlegesen megadott információk pedig (EICHLER et al. eds. 1995–1996. 1: 23–276) azóta több vonatkozásban is elavulhattak. Az egyedi esetekben jól eligazíthatnak azonban a különböző honlapok (az e cikkben hivatkozottak adatait l. a cikk végi bibliográfiában). Egy-egy szakmunka pedig, természetesen, valamely konkrét témakör, nyelvcsoport vagy ország névkutatásának áttekintő bemutatását is nyújthatja (l. például a finnugor nyelvek helynévkutatására NYÍRKOS ed. 2002).

A magyar nyelvű szakirodalomban is akadnak átfogó igényű, ide kapcsolódó, újabb áttekintések: a nemzetközi névtudomány intézményrendszerére (HAJDÚ 2003: 32–36, bőséges adatolással), illetve a magyar és a nemzetközi névkutatás kapcsolataira fókuszálón (HOFFMANN 2003: 25–31, a főbb vonások kiemelésével). A nemzetközi névtudomány hazai recepciójáról a későbbiekben külön szólok még. Az azonban már itt leszögezhető: a magyar névkutatás látóköre szerencsésen kitágult, nemzetközi kapcsolatrendszere, beágyazottsága sokat erősödött az elmúlt években, évtizedben – miközben természetesen sokat változott, fejlődött, gazdagodott a nemzetközi névkutatás palettája is.

2. A nemzetközi névkutatás intézményei

2.1. Nemzetközi szervezetek. A nemzetközi névkutatás átfogó szervezete az ICOS (International Council of Onomastic Sciences, korábbi nevén: International Committee

* Készült a Magyar Tudományos Akadémia Bolyai János Kutatási Ösztöndíjának támogatásával.

of Onomastic Sciences; szabad fordításban: Nemzetközi Névtudományi Társaság). Az ICOS-t 1949-ben alapították. Székhelye a 2000-es évek elejéig a belgiumi Leuvenben (Katolikus Egyetem) volt, azóta a svédországi Uppsalában (Nyelv- és Néprajztudományi Intézet, l. még alább) található. Az ICOS az 1990-es évek elejéig inkább tudományos testületként, azóta tudományos társaság formájában működik. Honlapot tart fenn, a legfontosabb híreket háromnyelvű (angol, francia és német nyelvű) elektronikus hírlevélben, illetve körlevélben közvetíti tagjainak. Folyóiratot jelentet meg (Onoma), nemzetközi kongresszusokat szervez (International Congress of Onomastic Sciences, rövidítése szintén ICOS). Jelenleg egy bibliográfiai és egy terminológiai állandó munkacsoportot működtet; mindkettőben részt vesznek magyar névkutatók is. Vezetőségét háromévente választja; ennek jelenleg (2014-től) magyar tagja is van, TÓTH VALÉRIA személyében. (Az ICOS-ra vonatkozólag l. a szervezet honlapját, történetéről ugyanitt DE STEFANI é. n.)

A névkutatásnak az ICOS mellett több speciális profilú nemzetközi szervezete is van, amelyek nyelvi, illetve földrajzi alapon, avagy sajátos feladatkör szerint szerveződnek.

A Nemzetközi Szlavisztikai Komité Szláv Névtudományi Bizottsága (SOK) a szláv nyelvekkel kapcsolatos névkutatást összefogó testület. 1958 óta működik, és számos különböző tevékenység fűződik a nevéhez (pl. névtani terminológiai projekt, a szláv névtani atlasz munkálatai, konferenciák szervezése, kapcsolattartás). Tagjai közt számos (nem csak szláv államnyelvű) ország képviselői megtalálhatók, jelenleg két magyar névkutató is. (A szervezetről bővebben l. a honlapját, a történetéről ugyanitt is CIEŚLIKOWA 2011.)

A NORNA (Den nordiska samarbetskommittén för namnforskning) az észak-európai országok (Svédország, Norvégia, Dánia, Izland, a Feröer-szigetek és Finnország) névtani munkálatainak és együttműködésének biztosít keretet. 1971-ben jött létre, sokoldalúan segítve a szakmai tevékenységeket (konferenciaszervezés, bibliográfia, információs fórumok biztosítása stb.). (A NORNA-ról l. a honlapját, ill. GYÖRFFY 2007: 249–250.)

Az UNGEGN (United Nations Group of Experts on Geographical Names, azaz ENSZ Földrajzi Névi Szakértői Csoport) a földrajzi nevek standardizációjának kérdéskörével foglalkozó, az ENSZ által életre hívott szervezet. Működésének előzményeit 1959-től számíthatjuk, míg állandó testületté az 1960-as évek végére, a 70-es évek elejére vált. Többféle tevékenységet végez (konferenciák szervezése, információk gyűjtése és szolgáltatása, koordinációs feladatok stb.). Munkájában több szakterület képviselői vesznek részt, köztük magyar szakemberek is. (Az UNGEGN-ről l. a szervezet honlapját; korábbi áttekintéseként FÖLDI 1992a, RAPER 1995, újabban pedig BÖLCSKEI 2012, kül. 86–94.)

2.2. Szervezeti háttér országonként. Az egyes országok névkutatása különböző intézményi hátterekkel rendelkezhet, amint azt – a már fentebb utalt vagy még ezután hivatkozandó források alapján – igyekszem bemutatni az alábbiakban. Az áttekintés ugyan informativitásra is törekszik, ám óhatatlanul csak a jellemző formák, típusok általános jellegű számbavételére és példázására terjedhet ki.

Akadémiai kutatóintézeti háttér sokfelé szolgálja az adott ország névtudományát. Jellemző ez Európa több régiójának névkutatására: Észak-Európában Svédországra (ISOF: Nyelv- és Néprajztudományi Intézet), Izlandra (Izlandi Tanulmányok Árni Magnússon Intézete) és Finnországra (KOTUS: Honi Nyelvek Intézete); Közép- és Kelet-Európában pedig Lengyelországban, Litvániában, Csehországban, Horvátországban, Macedóniában, Bulgáriában, az említett országok nyelvtudományi intézeteiben. Ezekben az intézményekben névtani osztályok, részlegek működnek, amelyek az adott nyelvtudományi

intézet önálló (lexikológiai-lexikográfiai, nyelvtörténeti, dialektológiai, szociolingvisztikai, szinkron nyelvészeti és nyelvelméleti, nyelvtervezési, terminológiai) osztályainak sorába illeszkedve végzik munkájukat, országonként változó számú (kisebb vagy nagyobb tanszéknyi létszámú) munkatárssal. Az említett tudományos intézetek többnyire az adott ország tudományos akadémiajának intézményrendszeréhez, egyes esetekben más intézményekhez – így Svédországban és Izlandon az oktatási és kulturális minisztérium alá, Macedóniában és részben Izlandon az egyetem szervezetéhez – tartoznak. (Minderre l. az egyes intézményeknek a cikk végi bibliográfiában megadott honlapjait.)

Egyetemi szervezeti háttér is állhat a névtani kutatások rendelkezésére. Uppsalában már 1930-ban megalakult az a névtani tanszék, amely a Skandináv Nyelvek Intézetének tágabb keretei közt működik napjainkban is, oktató és kutató munkatársakkal (GYÖRFFY 2007: 255). Névkutatók számos felsőoktatási intézményben dolgoznak, önálló szervezeti egységet azonban ritkán alkotnak. Néhol időközben átszervezett keretek közt működnek, mint a Koppenhágai Egyetemen is, ahol a névtani és más intézeteket egy évtizeddel ezelőtt egy Skandináv Kutatások Tanszékének formájában vonták össze. Többé-kevésbé önálló (vagy legalábbis önállóan is megjelenített) egységet (is) alkotnak más helyeken is, Angliában például a Nottinghami Egyetemen vagy Romániában a Nagybányára kihelyezett bölcsészettudományi kar esetében. (Mindehhez l. az intézmények honlapjait.) Ha önálló szervezeti kerete nem is, de állandó katedrája, kinevezett professzora más egyetemeken is lehet a névtudománynak, mint például a Helsinkii Egyetemen 1969 óta (AINIALA–PITKÄNEN 2002: 111–112). Számos további névtanos saját tanszékén, intézetében dolgozva végzi onomasztikai kutatásait.

Akadémiai tudományos bizottság is biztosíthatja a névkutatás szakmai háttérét. Ez a helyzet a szomszédos Szlovákiában napjainkban is, már 1964 óta (BAUKO 2008: 185).

A tudományos társaságok különösen jellemző szervezeti formáját kínálják a névkutatásnak világszerte. Ezek egy része átfogó szerepű az adott országban, mint például az American Name Society, a Deutsche Gesellschaft für Namenforschung, a Société Française d’Onomastique, a Society for Name Studies in Britain and Ireland vagy a Names Society of Southern Africa esetében. Más társaságok – akár szakmai, akár földrajzi értelemben – egy-egy szűkebb területre szerveződnek, ahogyan például az Egyesült Királyságban a fentebb már említett, átfogó szervezet mellett működnek a The English Place-Name Society (ez például 1923-tól), a The Scottish Place-Name Society, a The Welsh Place-Name Society és az Ulster Place-Name Society is. (A kérdéskörhöz l. EICHLER et al. eds. 1995–1996. 1: 23–276 passim, HAJDÚ 2003: 33.)

Az eddigiekben említettek mellett hivatalos bizottságok, illetve hivatalok is szolgálhatnak a névtani munkálatok, illetőleg az alkalmazott névtani feladatok ellátásának háttéréül. Ilyenek elsősorban a helynevekkel (településnevekkel vagy egyéb helynévtípusokkal, például utcanevekkel) foglalkozó országos, regionális vagy helyi hatáskörű testületek a különböző országokban (l. pl. a finnországi belterületi nevekkel foglalkozó bizottságok esetében: HOFFMANN 2001: 228). A modern kor hivatalossága jellemzően a 19. század végén, 20. század elején hozta létre országos szintű hivatalos szervezeteit (HAJDÚ 2003: 32). Érdekességképpen is megemlíthetjük azonban, hogy Észak-Európa egyes városaiban már a 17. században léteztek a belterületi helynevekkel foglalkozó – legalább alkalmilag – kinevezett bizottságok, mint például 1669-ben Uppsalában, ahol a városi tanács és az egyetem képviselőiből alakult bizottság a városrendezéssel összefüggésben az új utcanevek meghatározására (WAHLBERG 2013: 417–420). A helynevek

ügyével foglalkozó szervezetek mellett említhetők egyéb intézmények is, mint amilyen például a Helsinki Egyetemen működő Naptári Hivatal, mely a névnapokkal kapcsolatos hivatalos hatáskört és teendőket gyakorolja Finnországban (l. az intézmény honlapját).

Megemlítjük végezetül, hogy számos országban – Európa különböző régióiban – jöttek létre névarchívumok, elsősorban a helynévanyag gyűjtésére, nyilvántartására, feldolgozására (vö. KISS 1970: 20–21). Ezek különböző keretek között működnek napjainkban, akár kutatóintézetben kapva helyet (mint Finnország esetében), akár más intézmény keretei között (Franciaországban például a Nemzeti Levéltár egységeként, többféle szolgáltatást biztosítva; l. az intézmény honlapját).

A névkutatás intézményrendszere tehát különböző módokon alakult ki, illetve működik, egy országban akár többféle szervezeti keretet, háttérrel is biztosítva egyszerre a szakterület műveléséhez. Az onomasztika többfelé kifejezetten hasznos, alkalmazott diszciplínának, valamint nemzeti tudománynak számít, és ilyen minőségében is komoly támogatásnak örvend (vö. BENKŐ 1970: 8 is). Az pedig nyilvánvaló, hogy a megfelelő intézményi keretek az adminisztrációs, szervezési, költségvetési, szakmai stb. „háttér-szág” biztosításával alapvető fontossággal bírnak bármely tudományterület számára.

A magyar névkutatás ezen szempontok szerint korlátozottabb eszközökkel, lehetőségekkel rendelkezik. A tudományterület hazai intézményrendszerének határozottabb kiépítésére, fejlesztésére – a nemzetközi példák alapján, a kérdés fontosságának tudatában – többször hangzottak el konkrétabb javaslatok is (mint például a második névtudományi konferencián, plenáris előadásban és az elnöki zárszóban egybehangzóan: BENKŐ 1970: 15, BÁRCZI 1970: 396), ám kellőképpen fejlett, önálló, állandó intézményi háttér ma sem áll a magyar névkutatás rendelkezésére. Bizonyos keretek eleve nem jöttek létre (tudományos kutatóintézeti osztály vagy csoport, önálló névtudományi társaság, saját egyetemi tanszék, katedra), mások pedig csak rövidebb ideig léteztek (akadémiai munkabizottság), illetve csak szűkebb hatókörrel működnek (hivatalos névbizottságok). Az önálló szakmai szervezet(ek), testület(ek) magyarországi hiányának okát HOFFMANN a szakterület interdiszciplináris jellegével (mely a fentebbiek szerint nem lenne akadály), illetve tudományszervezési okokkal látja esetlegesen magyarázhatónak (HOFFMANN 2003: 33). A feltehető okok sorát tudománytörténeti és tudománypolitikai tényezőkkel lehetne még kiegészítenünk. (E témakörre bővebben l. JUHÁSZ 2015, kötetünkben.)

3. Nemzetközi névtani konferenciák

3.1. Az ICOS-kongresszusok. A tudományterület legnagyobb szabású szakmai eseményei a Nemzetközi Névtudományi Társaság (ICOS) szervezte Nemzetközi Névtudományi Kongresszusok (International Congress of Onomastic Sciences, rövidítve ugyancsak ICOS). Az első nemzetközi névtani kongresszust Albert Dauzat szervezte meg 1938-ban, Párizsban, az adott tudománytörténeti körülmények között (erről l. KISS 1970: 24). A második nemzetközi névtani kongresszust ugyancsak Párizsban rendezték meg, 1947-ben; a harmadikat 1949-ben, Brüsszelben, s ez utóbbi alkalmával alakult meg maga az ICOS is mint a névkutatás nemzetközi tudományos szervezete. (A kongresszusokat viszont az 1938-as konferenciától számozzák, sorukat l. a szervezet honlapján.)

Az ICOS kongresszusait (jellemzően) háromévente, mindig valamely más (az eddigi gyakorlatban elsősorban európai, ritkábban észak-amerikai) nagyvárosban rendezik meg. A korábbi kongresszusok inkább speciálisan meghatározott tematikával rendelkeztek

(pl. víznevek, névrétegek, hegynevek; vö. KISS 1970: 24), az utóbbiakat azonban általánosabb, átfogóbb érvényű címekkel hirdetik meg (nevek a mindennapokban, nevek és környezetük stb.). Hivatalos nyelveik az ICOS-ban is meghatározó világnyelvek (angol, francia, német), a konferencia helyszínének függvényében esetleg továbbiakkal bővítve (pl. olasz, spanyol, akár katalán is). A konferenciakötetek régebben hagyományos módon, nyomtatásban jelentek meg (utoljára a 2005-ös pisai kongresszusé), újabban azonban csak elektronikus formában (az interneten, illetve az interneten is). E kongresszusok adnak helyet az ICOS közgyűléseinek is.

Az ICOS-kongresszusoknak többnyire – a korai időszakot leszámítva lényegében rendszeresen – voltak magyar résztvevői. Az első hazai beszámolók – (tudomány)történeti szempontból is értékelendő mozzanatként – az 1958-as müncheni ICOS-kongresszusról adtak képet; a legnagyobb figyelmet keltő közülük BÁRCZINAK az első magyar névtudományi konferencia megnyitójának keretében elhangzott színes, különösen részletes és érzékletes beszámolója volt (BÁRCZI 1960). A későbbi évtizedekből esetlegesebbek az áttekintések (l. HOFFMANN 2003: 25–26), a 2005-ös pisai ICOS-kongresszus óta azonban mind a Névtani Értesítő, mind a Magyar Nyelv rendszeresen beszámol a kongresszusok eseményeiről és programjáról. Az elmúlt évtizedben a magyar részvétel is állandóbbá és erőteljesebbé vált e fontos szakmai rendezvényeken.

Több helyről is tudjuk, hogy az 1980-as évektől többször felajánlották Magyarországnak az ICOS-kongresszusok rendezésének a lehetőségét, ám szervezési nehézségek miatt (a lebonyolítást vállaló intézményi háttér hiányában) erre eddig nem kerülhetett sor. Fontos eredmény tehát, hogy a jelenleg soron következő, 26. ICOS-kongresszus rendezési jogát 2017-re a Debreceni Egyetem sikerrel pályázta meg. A kongresszus meghirdetett témája: Lokalizáció és globalizáció a nevek világában (Locality and globality in the world of names).

3.2. További nemzetközi konferenciák. Számos további, kifejezetten nemzetközi, nagyobb szabású névtani konferencia, sőt konferenciasorozat is létezik. Egyes konferenciasorozatok nyelvi (nyelvcsaládi), s részben területi alapon szerveződnek. Nagy hagyományokkal rendelkeznek például Európában a skandináv, a szláv, Izraelben a zsidó névkutatás nemzetközi konferenciái. Más konferenciasorozatok egy-egy konkrét névtípus vagy témakör köré szerveződnek, mint például az UNGEGN ötévente megtartott nagy konferenciái (1967 óta), vagy az ugyancsak változó helyszíneken (Európán kívüli országokat is beleértve) megszervezett, a helynévkutatás aktuális kérdéseire fókuszáló Trends in Toponymy konferenciák (2007 óta). Találhatunk olyan nemzetközi névtani konferenciasorozatot is, amely változó tematikus hangsúlyokkal, de állandó helyszínen, ugyanazon szervezői-intézményi háttérnek köszönhetően létezik, mint például a Nagybányán 2011 óta két évente megszervezett ICONN (The International Conference on Name and Naming) konferenciák sora. A különböző konferenciasorozatok mellett természetesen egyéb, jellemzően tematikus konferenciákat is láthatunk a folyamatosan változó kínálatban, köztük olyan témakörökben is (pl. kereskedelmi nevek, márkanevek), amelyekkel a magyar névkutatás jelenleg alig foglalkozik. Az utóbbi években e konferenciasorozatok közül többnek is akadnak – ha nem is teljes rendszerességgel – magyar előadói.

Magyar szempontból kiemelendők a sajátos magyar vonatkozásokkal bíró nemzetközi tudományos kongresszusok: az immár komoly hagyományokkal rendelkező Nemzetközi Hungarológiai Kongresszusok, illetve a Nemzetközi Finnugor Kongresszusok, melyeknek a 2000-es évek óta névtani szekciói is vannak.

A nemzetközi konferenciákon való részvételek jelentőségét – aktuális, friss kutatásokkal, munkákkal való megismerkedés, széles körű kitekintés, kapcsolatfelvétel, kölcsönös eszmecserék, a hazai eredmények megismertetése – aligha lehet túlbecsülni. Szerencsére a magyar névkutatás e színtereken is sokat fejlődött: a magyar névkutatók közül többen és rendszeresebben vesznek részt e konferenciákon, mint akár csak még egy évtizeddel ezelőtt.

4. Névtani publikációs fórumok, kiadványok

4.1. Periodikák. A világ első onomasztikai folyóirata, a svéd *Namn och bygd* (Név és táj) 1913-ban indult. Interdiszciplináris nyitottságú, elsősorban a helynévkutatás témái iránt érdeklődő periodika, melynek kötetei azóta is évi rendszerességgel jelennek meg Uppsalában. Cikkei főleg svédül íródnak, de más nyelvű írások is napvilágot látnak benne. A közelmúltban megjelent jubileumi száma gazdag áttekintést ad a folyóirat – s ezen keresztül egyúttal a névtan elmúlt évszázadának – történetéről (vö. FARKAS 2013) is.

Az ICOS már a megalakulását követő évben, 1950-ben útjára indított egy nemzetközi névtani periodikát, *Onoma* címmel. Ez évtizedeken keresztül elsősorban bibliográfiai és információs kiadványként szolgált, így ekkoriban megjelent számai az egyes országok névkutatásának egyfajta krónikájaként is kezelhetők. (A magyar vonatkozású közlemények java később önálló kötetben is napvilágot látott, az *Onomastica Uralica* 1c kötetében: HOFFMANN et al. eds. 2002.) Az *Onoma* az 1990-es évektől lett hagyományos értelemben vett, évi megjelenésű, kifejezetten szaktanulmányokat közreadó folyóirattá, az évtized végétől tematikus jellegű számokkal jelentkezve. A megjelenés (és az absztraktok) nyelve az ICOS három hivatalos nyelve (angol, francia, német). A folyóiratot az ICOS tagjai térítésmentesen kapják kézhez.

Magyar szempontból különös fontossága van az *Onomastica Uralica* címen (rövidítése: OU.) 2000-ben életre hívott kiadványnak. Az OU. részben segédkönyveket és tematikus köteteket közreadó sorozatként, részben periodika jelleggel működik. Alapvető célja: közös publikációs és információs fórumot biztosítani az uráli nyelvek névkutatásának, amelyek közül egyébként – a magyaron kívül – egyik sem rendelkezik saját onomasztikai folyóirattal.¹ Az OU. tematikájának fő hangsúlyai a helynévtani kutatásokban találhatók. A kiadás helye formailag Debrecen és Helsinki, az igazi központ azonban a Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Intézete. A kiadvány megjelenése évek óta – anyagi okokból – gyakorlatilag szünetel, újraindítása fontos feladat lenne. (A kiadványról, terveiről részletesebben l. HOFFMANN–MATICSÁK 2006: 191–196.)

A külföldi névtani folyóiratok széles palettájáról lehetne beszámolni a továbbiakban. Az elsősorban a nivósabb európai szakfolyóiratokra fókuszáló ERIH Plus jelenlegi listájában a nyelvstudományi periodikák közt például egy bő tucatnyi külföldi névtani folyóiratot találunk. Ezek: az amerikai *Names*, az angol *Nomina*, a holland *Naamkunde*, a francia *Nouvelle Revue d'Onomastique*, a svéd *Namn och bygd* és a *Studia Anthroponymica Scandinavica*, a német *Namenkundliche Informationen* és a *Beiträge zur Namenforschung*, az osztrák *Österreichische Namenforschung*, az olasz *Rivista Italiana di Onomastica*, a lengyel *Onomastica*, a cseh *Acta Onomastica*, a horvát *Folia onomastica Croatica* és az orosz *Вопросы Ономастики* (Voproszű Onomasztiki); mellettük szerepel

¹ E témakör kapcsán mellékesen megjegyezhető, hogy az orosz *Вопросы Ономастики* (Voproszű Onomasztiki) is rendszeresen közöl finnugor vonatkozású tanulmányokat.

a hivatkozott jegyzékben az *Onomastica Uralica* és a *Névtani Értesítő* is. A tényleges kör azonban európai viszonylatban is jóval bővebb ennél. A kifejezetten névtani folyóiratokon túl pedig néhány olyan továbbit is említhetnénk, amelyeknek nem egyedüli, de kiemelt tartalma a névtan; ilyen a viszonylag új, román *Studii și cercetări de onomastică și lexicologie* című folyóirat. KISS LAJOS már az 1980-as évek közepén is teljes joggal állapította meg: „olyannyira tovább gyarapodott a névtani folyóiratok, évkönyvek száma, hogy alig lehet már őket áttekinteni” (KISS 1989: 30). Módszeres számba vételüktől én is eltekintek, e téren is inkább a főbb – részben közös, részben változó – vonások kiemelésére törekszem. (Mindehhez – bár meglehetősen hiányosan, részben elavult és pontatlanul – l. a különböző internetes forrásokat²; történeti áttekintésükhöz is HAJDÚ 2003: 34–35; ill. a *Névtani Értesítő Folyóiratszemle* rovatát.)

Egyes országok több névtani folyóirattal rendelkeznek (például a svéd, a német vagy a magyar névkutatás esetében), jellemzőbb azonban, hogy vagy egyetlen periodika fémjelzi az ország névkutatását (pl. a kanadai, a horvát, a lett esetében), vagy nincs ilyen önálló publikációs fórumuk (pl. az egyébként igen fejlett finn onomasztika esetében).

Tematikai szempontból a névtani folyóiratok többsége a névkutatás különböző területeiről közöl cikkeket. Egyes periodikák ugyanakkor specializáltabb jellegűek.³ Vannak kifejezetten a helynévkutatás vagy a személynévkutatás témakörére szakosodott folyóiratok (pl. a svéd onomasztikában a *Namn och bygd* mellett létező *Ortnamnssällskapet i Uppsala Årsskrift*, illetve a *Studia Anthroponymica Scandinavica*), de akad célzottan az írói névadással foglalkozó szakfolyóirat (az észak-amerikai *The Journal of Literary Onomastics* és az olasz *il Nome nel testo*) is.

A külföldi névtani folyóiratok többsége elsősorban nemzeti jellegű, de rendszerint ezek is nyitottak a külföldi publikációk előtt, bár nyelvi akadályok adódhatnak a szerzők számára. A periodikák többsége elsősorban vagy kizárólag az adott nemzeti nyelven jelenteti meg cikkeit, számos (sőt egyre több) folyóirat tesz közzé viszont más nyelven is tanulmányokat (ritkábban recenziókat is). Ezekben az esetekben elsősorban az ICOS-ra is jellemző világnyelvek, adott esetekben pedig a rokon nyelvek használata (pl. a szláv névtani folyóiratok esetében) a jellemző. E folyóiratok zöme idegen (elsősorban: angol) nyelvű absztraktokat (illetve tartalomjegyzéket) is közöl számaiban.

Megjelenésüket tekintve e periodikák jellemzően évi egy számmal jelentkeznek; az évi több szám (pl. az amerikai *Names* évi négy füzetével, az olasz *Rivista Italiana di Onomastica* évi két kötetével) kivételesnek számít. A kiadó több esetben az adott háttér-institúción, szervezet (pl. a cseh és a lengyel névtani folyóirat esetében az akadémiai nyelvtudományi intézet), más esetekben azonban valamely professzionális kiadóvállalat (az utóbbi időben több periodika is „kiszervezte” a megjelentetéssel és terjesztéssel járó feladatait). A nyomtatott kiadással együtt egyre gyakoribb – bár még mindig messze nem általános – az elektronikus közzététel. Egy részük szabad hozzáférésű (Open Access), más részüknél azonban jelenleg regisztrációhoz és előfizetéshez, illetve eseti fizetéshez kötött a tartalmak letöltése. Több folyóirat esetében ha az egyes számok, cikkek nem is, de tartalomjegyzékek, absztraktok ma is szabadon hozzáférhetők.

² Például: ERIH Plus: <http://erihplus.nsd.no>; ICOS linkek: [http://icosweb.net/index.php/links/\[-\]articles/journals.html](http://icosweb.net/index.php/links/[-]articles/journals.html); az American Name Society linkoldala: <http://www.americannamesociety.org/resources-journals>.

³ Némelyik mai, átfogó profilú folyóirat is szűkebb – ekkor általában helynévtani – tematikával indult (például a *Beiträge zur Namenforschung* vagy a mai *Acta Onomastica* közvetlen elődje).

Ha végigtekintünk a nemzetközi folyóirat-kínálaton, megállapíthatjuk, hogy a magyar névtan jól állja az összehasonlítás próbáját. Fontos az is, hogy a külföldi névtani folyóiratokban gyarapszik a magyar szerzők publikációinak a száma, valamint hogy magyar névtani szakmunkákról is közölnek – bár jobbára alkalmyszerűen – ismertetéseket (ezekről l. még később). A Névtani Értesítő – 2006-tól önálló – Folyóiratszemle rovatában ugyanakkor immár rendszeresen olvashatjuk több külföldi névtani folyóirat aktuális számainak ismertetéseit (erről is l. még a későbbiekben). A magyar névkutatás e téren is lényegesen erősödött az elmúlt években.

4.2. Kézikönyvek, források. A nemzetközi, illetve az idegen nyelvű névkutatás számos fontos kézikönyvet (szótárt, forráskiadványt stb.) jelentet meg. Itt ezúttal is csupán a jellemzőbb típusokra szándékozom utalni, néhány meghatározó jelentőségű, illetve fontosabb példa kiemelésével.

Az idegen nyelvű névtani kézikönyvek körében, a nemzetközi, nagyszabású, átfogó munkák közül is a legreprezentatívabb kiadványnak a Walter de Gruyter kiadásában, a Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft (HSK.) sorozatában megjelent többnyelvű (elsősorban német, emellett angol és francia nyelvű), számos szerző közreműködésével készült, (a mutatókötet nélkül) két vaskos kötetből álló összefoglaló munkát tekinthetjük (EICHLER et al. eds. 1995–1996). Ugyancsak átfogó igényű, széleskörű nemzetközi szerzőgárdával készülő munka egy egyelőre megjelenés előtt álló, angol nyelvű, oxfordi névtudományi kézikönyv (HOUGH ed. megj. e.). Említésre érdemesek mellettük a Baar Verlag által az elmúlt évtizedben kiadott német nyelvű átfogó névtani, illetve az európai nyelvek személynévrendszereit teljes körűen bemutató, ugyancsak terjedelmes összefoglalók (A. BRENDLER – S. BRENDLER Hrsg. 2004, 2007). Az itt említett munkákban egyaránt találunk a magyar névkutatásról, illetve névanyagról szóló fejezeteket vagy részleteket is.

Hasonlóképpen fontosak az olyan munkák, mint amilyen a szláv onomasztika eredményeit közreadó kézikönyv, a maga témakörében ugyancsak reprezentatív, átfogó igényű, kétkötetes szakmunka (RZETELSKA-FELESZKO et al. eds. 2002–2003). S természetesen fontosak azok a kiadványok is, amelyek egy-egy névtani témakör, illetve egy-egy ország, nyelv névkutatásának eredményeit foglalják össze a nemzetközi névkutatás számára is hozzáférhetően. Az utóbbi típus jó példája a finn névtannak a közelmúltban angol nyelven megjelent összefoglalója (AINIALA–SAARELMA–SJÖBLOM 2012).

A névkutatók alapvető segédeszközeit jelentik a különböző nyelvek különböző névtípusainak szótárai is. Ezek kínálatát lehetetlen lenne áttekinteni, ám például a két legfontosabb személynévtípus, azaz a családnevek és a keresztnévek idegen nyelvű szótáraiból legalább meglehetősen gazdag bibliográfiai listát találhatunk HAJDÚ családnév-enciklopédiájának tematikus irodalomjegyzékében (CsnE. 517–520). A szótárak mellett az interneten is számos névtani adatbázis, sőt alkalmazás elérhető már napjainkban. Választékuk egy-egy jól körülhatárolható témakör esetében is igen széles és szinte áttekinthetetlen lehet a nemzetközi – akár csupán az európai – onomasztikai színtéren. (Példaképpen l. a mai családnévtani, illetve családnév földrajzi kutatásokhoz kapcsolódó honlapokat, például a VÖRÖS 2010: 16–17, N. FODOR – F. LÁNCZ 2011: 175–178.)

5. Névtani honlapok, bibliográfiák, terminológiai jegyzékek

5.1. Honlapok. Igen hasznos tájékozódási pontként, forrásként szolgálnak, illetve szolgálhatnak – a fentebbiek okán is – a különböző névtani honlapok. Ezen a téren viszont komoly hiányosságokkal találkozunk. Az ICOS honlapja (és Facebook-oldala is) egyelőre ritkán frissül, a statikus tartalmak viszonylag szűk körűek, és a linkoldal is jelentős bővítést, frissítést igényelne. A nemzetközi névkutatással kapcsolatos információkat így jelenleg sokkal inkább megtaláljuk az American Name Society honlapján, nemrég alakult nemzetközi tudósítói hálózatának is köszönhetően (magyar munkatársuk: BÖLCSKEI ANDREA), illetve egy európai kolléga, EVGENY SHOKHENMAYER e-Onomastics című névtani blogján. (A honlapok adatait l. a bibliográfiai részben.)

5.2. Bibliográfiák. A névkutatás szerteágazó és sokfelé megjelenő, különösen pedig legfrissebb irodalmának áttekintését, figyelemmel kísérését nagyban segíthetik a megfelelő névtani bibliográfiák. (A korábbi szakirodalomban való tájékozódásra persze a nagyobb névtani munkák, kézikönyvek irodalomjegyzékei is jól használhatók.) Ha belegondolunk, milyen kihívást jelent ez a magyar nyelvű onomasztikai irodalom vonatkozásában is, a legkevésbé sem becsülhetjük alá az adott kérdés jelentőségét.

Az ICOS saját periodikájában, az Onomában – mint arról a fentebbiekben már esett szó – az 1990-es évek profilváltásáig tett közzé bibliográfiai összeállításokat. Később, a feladat fontosságára való tekintettel az ICOS életre hívta bibliográfiai munkacsoportját, melynek feladata egy olyan, interneten elérhető nemzetközi névtani bibliográfiai adatbázis elkészítése (International Bibliography of Onomastis Sciences, IBOS), amelyben a névkutatók saját munkáikat is rögzíthetik (honlapját l. a cikk végi bibliográfiában). E projekt egyelőre kevésbé látszik sikeresnek.

A több országra kiterjedő, hagyományos nemzetközi együttműködések ugyanakkor ma is törekednek közös – legalább válogatott – bibliográfiák elkészítésére. Ezt látjuk az észak-európai országok esetében (a rendszeresen megjelenő NORNA-rapporterekkel), s ezt a szándékot érzékelhetjük a szláv névtani együttműködés vonatkozásában is (l. a szláv névkutatás szervezetének, a SOK-nak a honlapján, egyelőre félbemaradtnak tűnően). Jelzésértékű, hogy a finnugor névtani együttműködés fórumaként indult Onomastica Uralica is legelső feladatának tekintette, hogy a finnugor nyelvek névkutatásának nyelvek szerinti bibliográfiáit közreadja (OU. 1a–b: HOFFMANN ed. 2001, ill. OU. 1c: HOFFMANN et al. eds. 2002; a nemzeti bibliográfiák részben később is folytatódtak).

Az egyéb típusú, tematikus bibliográfiák is hasznos kezdeményezésnek bizonyulhatnak. A nemzetközi személynévtani kutatások körében ilyen széles hatókörű munkák a tudománytörténeti értékű ELSDON COLES SMITH-féle személynévtani bibliográfia, illetve az EDWIN D. LAWSON nevéhez fűződő különböző annotált összeállítások. Ezek az interneten is elérhetők, letölthetők és kereshetők (adataikat l. a bibliográfiában); az utóbbiakban egyébként magyar szerzők idegen nyelvű munkáira is rátalálhatunk.

A szakirodalmi tájékozódás, illetve a publikációk gyors és közvetlen elérésének új formáit és lehetőségeit teremti meg azonban korunk technológiai fejlődése. Számos névkutatót tart számon például az Academia.edu oldala, ahol ki-ki saját publikációinak adatait, sőt közleményeit is nyilvánossá teheti; a kutatási területek, érdeklődési körök változatos

módon megadható kulcsszavai szerint, illetve egyes személyek publikációi közt tájékozódhat, frissítéseiket naprakészen nyomon követheti. Az ilyen típusú – dinamikusban bővülő, könnyen és jól használható, elérhető, a különböző tudományterületek képviselőit magába foglaló – információs források feleslegessé nem teszik, de a gyakorlatban jócskán leghagyhatják a korábbi, hagyományosabb bibliográfiai kezdeményezéseket.

5.3. Terminológiai jegyzékek. Számos nyelven készültek már egy- vagy többnyelvű névtani terminológiai jegyzékek; némely nyelv esetében több ilyen is ismerünk. Rendelkezésre állnak a nyugat-európai világnyelvek, a szláv nyelvek és a skandináv névkutatás terminológiai listái, illetve szótárai; s hasonló a helyzet a nagyobb rokon nyelvek, azaz a finn és az észet esetében is. Az UNGEGN, profiljának megfelelően, elkészítette a nemzetközi földrajzinév-egységesítés többnyelvű terminológiai szótárát, míg az ICOS egyelőre a legalapvetőbb névtani terminusok jegyzékét bocsátotta közre angol, francia és német nyelven. Mindkét szervezet foglalkozik terminológiai kérdésekkel továbbra is. (Minderlől bővebben, továbbvezető irodalommal l. FARKAS 2011b: 203–205.)

Az UNGEGN régebbi terminológiai szótára korábban megjelent magyarul (FÖLDI 1992b), és készültek kétnyelvű, magyar párú névtani terminusjegyzékek is (olasz–magyar: FÁBIÁN 2001; angol–magyar: VÁRNAI é. n.). Az UNGEGN és az ICOS terminológiai jegyzékeinek magyar megfelelője megjelenés előtt áll (BÖLCSKEI et al. szerk. megj. e.), s várhatólag a tervezett szlovák terminológiai szótárban is helyet kapnak majd a vonatkozó magyar terminusok (vö. BAUKO 2015: 73, kötetünkben; a szlovák és magyar névtani terminológia összevetésére l. már BAUKO 2012).

6. A nemzetközi névkutatás témái és irányai. A nemzetközi onomasztikai kutatások igen változatos palettájáról, az aktuális munkálatok bizonyos irányairól, jellemzőiről jó képet nyújtanak a nemzetközi névtani kongresszusok szekciói (sőt már szekcióbeosztásai) és előadásai, és természetesen a gazdag nemzetközi szakirodalom. Mindezek alapján itt csupán néhány általános benyomást, megállapítást szeretnék kiemelni, melyek tanulságosak lehetnek a magyar onomasztika számára.

Az adott ország, nemzet, nyelvek névanyagát sokfelé a társadalmi és kulturális örökség, illetve a környezet szerves és fontos részeinek tekintik (l. pl. e tanulmányban is az észak-európai országokból említett példákat, illetve a hivatkozott szakirodalmakat).

Fontos területnek számít az alkalmazott névtan, így a hagyományokra, a közösség és az egyén igényeire és érdekeire, a gyakorlati szempontokra egyaránt figyelmet fordító névtervezés, a névanyag gondozása, a névkultúra fejlesztése, az ismeretterjesztő tevékenység is (l. pl. nyelvrokonaink esetében: a finn példára l. HOFFMANN 2001, AINIALA–PITKÄNEN 2002: 112–113; az észtre l. KALLASMAA 2002: 69–72, POMOZI szerk. 2011: 79–80). Egy alkalmazott témakört említve: változatos munkálatok folynak nagy személynévkorpuszok csoportsajátos (nyelvi, etnikai, kulturális, vallási) hátterének vizsgálatával, a legkülönbözőbb gyakorlati célok (migrációkutatás, marketing, orvosi kutatások, nemzetbiztonság stb.) szempontjából; ilyenekkel vállalkozásorientált cégek is foglalkoznak (l. FARKAS megj. e.). Több országban igen fejlettek általában a szocioonomasztikai kutatások, például a nemzeti-nyelvi kisebbségek névanyagának feldolgozásában, az utóbbi években a nyelvi (névszemiotikai) tájkép vizsgálatában. Mindezek a névkutatás társadalmi beágyazottságát, gyakorlati összefüggéseit, illetve erre való törekvését mutatják.

Meglehetősen élénk érdeklődés mutatkozik a nemzetközi szinten napjaink modern névtípusai, így az intézménynevek és a márkanévek iránt, már csak alkalmazott nyelvészeti vonatkozásaik miatt is. Az ilyen jellegű – magyarul jobb híján „egyéb nevek”-ként emlegethető – névtípusokra külön összefoglaló terminus is használatos (krematonima), míg a magyar névtani szakirodalomból nemcsak a kiterjedtebb kutatások, de lényegében a fogalom is hiányzik. A tulajdonnevek és a gazdasági élet kapcsolatait konferenciasorozat is tárgyalja (Names in the Economy címmel, 2015-ben immár ötödik alkalommal).

A névkutatás interdiszciplináris kapcsolatai sokfelé élők és erőteljesek, s nemcsak a hagyományosabb irányokban (a történettudomány különböző ágai, régészet, néprajz stb.), hanem újszerű (pl. a modern névtípusok által nyitott területek) vonatkozásában is.

Egyre jellemzőbb a nagy névkorpuszok, elektronikus adatbázisok készítése, számítógépes feldolgozásuk módszertanának kimunkálása, hasznosítása, különböző alkalmazások fejlesztése is. Mellettük pedig folytatódik a hagyományos forráskiadás, például több országban is az egyes régiók helynévanyagának megjelentetési munkálatai. Mindezek egy olyan, különösen adatigényes tudományterületen, mint az onomasztika, nélkülözhetetlen – és minél hatékonyabban vizsgálандó – segédeszközei a jövőbeli kutatásoknak.

7. A nemzetközi névkutatás hazai recepciója

7.1. Széles körű áttekintések, beszámolók. A tudományterület nemzetközi – elsősorban európai – színteréről, aktuális kutatásairól, eredményeiről, fontosabb eseményeiről különböző fórumokon és módokon adtak számot a magyar kutatók.

Széles körű, átfogó áttekintésekre elsősorban KISS LAJOS vállalkozott: a névtudomány folyóiratainak kínálatát szemlélve; az európai névkutatás fontosabb irányait, újabb eredményeit, műveit ismertetve; a szláv, illetve az európai víznévkutatás aktuális helyzetéről beszámolva. Az ezekhez választott fórumok, illetve alkalmak is figyelemre méltók: rangos szakfolyóirataink (Magyar Nyelv, Nyelvtudományi Közlemények, Studia Slavica), a (II. és a IV.) magyar névtudományi konferenciák plenáris előadásai (itt említett írásai együttesen is: KISS 1999: 267–322), illetve akadémiai székfoglalója (KISS 2000). Áttekintéseinek részletessége, alapossága, valamint az, hogy rendszeresen vállalkozott ilyen feladatra, jól jelzi, hogy a magyar névkutatás emblematikus alakja mennyire fontosnak tartotta tudományterülete nemzetközi látókörének szélesítését és fenntartását.

A KISS LAJOSéhoz hasonlóan széles körű szemlékre kevés példát találunk a hazai szakirodalomban. Olvashatunk ilyeneket azonban az – egyébként sajnálatosan ritka – újabb, hazai névtani összefoglalókban: HAJDÚ MIHÁLY névtani kézikönyvében tudománytörténeti ívű, adatokkal zsúfolt áttekintését adja a nemzetközi névkutatásnak (HAJDÚ 2003: 17–37), HOFFMANN ISTVÁN pedig a korábbi évtizedek magyar helynévkutatását bemutató művében vázolja fel a magyar (elsősorban hely)névkutatás nemzetközi kontextusát (HOFFMANN 2003: 25–31). HAJDÚ emellett a személynévkutatás területén, s különösen a névszótárak kérdéskörében igyekezett több alkalommal és különböző módokon számba venni az idegen nyelvű irodalmat (keresztnévszótárak repertóriuma, szemlélő bemutatással: HAJDÚ 1977; névszótárak bibliográfiája: CsnE. 517–520).

A kurrens nemzetközi kutatások fontos seregszemléiként hasznos beszámolók születhetnek az ICOS nagyszabású kongresszusairól (l. fentebb). Más névtani konferenciákról azonban – az esetlegesebb magyar részvétel, a korlátozottabb reprezentativitás és a konferenciakötetek várható gyorsabb megjelenése miatt – nem készülnek hasonlóak.

Az utóbbi időkben született néhány tanulmány, amely egy-egy ország, illetve nyelv névkutatásának – tudománytörténetének, intézményi háttérének, fórumainak és aktuális kutatásainak – az átfogó bemutatását kínálja: a svédről GYÖRFFY ERZSÉBET (2007), a szlovákról BAUKO JÁNOS (2008) írt ilyen összefoglalást a Névtani Értesítőben. Több beszámoló áll rendelkezésre a finn névkutatásról, különösen egyes területeiről, illetve aktuális irányairól, témáiról, szemléletmódjáról (leginkább a debreceni egyetem munkatársainak köszönhetően; a vonatkozó hivatkozásokat l. HOFFMANN 2003: 30–31).

Külön említést érdemel a fentebbiek mellett az a kötet, mely konkrétan az olasz névkutatás különböző területeiről, adataiból és eredményeiből, s egyúttal az olasz–magyar névtani kapcsolatok kérdéseiből ad bőséges válogatást, kiegészítve ezt terminológiai, bibliográfiai és a nemzetközi névkutatásról szóló gyakorlatias információkkal (FÁBIÁN szerk. 2001). E kiadvány a névtan idegen nyelvi filológiákon való oktatását szolgáló segédkönyvre mutat követésre érdemes – de egyelőre egyedüli – hazai példát.

7.2. Recenziók, ismertetések. A legfrissebb kutatásokról adnak képet a szép számban megjelenő külföldi névtani szakfolyóiratok tanulmányai, valamint recenziós rovatai, melyeket érdemes figyelemmel kísérni. A magyar szakmai fórumok a korábbiakban alkalmilag szemlézték az idegen nyelvű névtani periodikákat. Kiemelendő ebből a szempontból is KISS LAJOSnak az 1960-as évek közepén a Magyar Nyelvben megjelent, igen részletes recenziója hét európai és tengerentúli onomasztikai szakfolyóirat akkor elérhető legújabb számairól (KISS 1966). A Névtani Értesítő is többször ismertetett, de eleinte csupán alkalmilag, egy-egy idegen nyelvű névtanifolyóirat-számot. A nemzetközi névtani folyóiratok rendszeres szemlézése később indult: a német *Namenkundliche Informationen* köteteit az 1996-os számától VINCZE LÁSZLÓ, az olasz *Rivista Italiana di Onomastica* köteteit a 2005-ös számától FÁBIÁN ZSUZSANNA kezdte ismertetni rendszeresen a Névtani Értesítő hasábjain. A két meghatározó európai névtani folyóirat recenziói mellé a későbbiekben további folyóiratokéi csatlakoztak. Jelenleg közel egy tucatnyi, vele cserekapcsolatban álló periodikát ismertet számról számra a Névtani Értesítő, körüket továbbra is igyekező bővíteni. Az ismertetések a magyar szempontból érdekesebb témákra kiemelt figyelmet fordítanak.

A külföldön megjelenő egyéb névtani szakmunkák hazai recenziálása ugyancsak fontos feladat. Erre, profiljából adódóan, elsősorban a Névtani Értesítő vállalkozik, mely örömdetesen növelte az idegen nyelvű munkákról megjelenő ismertetések számát és arányát a folyóirat utóbbi köteteiben. Külföldi névtani műveket kisebb számban, illetve alkalmyszerűbben ismertetnek természetesen más szakfolyóiratok is.

7.3. Az eredmények hasznosítása, közvetítése. A külföldi szakirodalom széles körű ismeretére támaszkodva írta meg például J. SOLTÉSZ KATALIN meghatározó névelméleti monográfiáját (J. SOLTÉSZ 1979), vagy készítette el HAJDÚ MIHÁLY névtani kézikönyvének általános névtani, illetve a világ személynévhasználatát bemutató fejezeteit (HAJDÚ 2003). A külföldi névtani modellelméletek alkotó továbbgondolásának is köszönhetjük a HOFFMANN ISTVÁN által kidolgozott leírási modellt (HOFFMANN 1993/2007²: 7–12), mely a legtermékenyebb ilyen keretnek bizonyult a magyar névkutatásban. A külföldi onomasztika eredményeinek ismerete sokféle vonatkozásban – a látókör tágítása, névkutatói gondolkodásmódunk formálása, a kutatási témák, tartalmi-módszertani tanulságok, kapcsolódási pontok megtalálása stb. – segítheti a magyar kutatásokat.

A nemzetközi névtudomány hazai recepciójának szempontjából fontos szerepük van azoknak a személyeknek, akik egy-egy nyelv, ország névtudományával élő kapcsolatokat segítenek fenntartani. Ilyen volt például a németek irányában VINCZE LÁSZLÓ, az olaszok vonatkozásában ma is FÁBIÁN ZSUZSANNA, a szlovákok (és csehek) felé BAUKO JÁNOS. Az ilyen kapcsolat ideális esetben kétirányú, és messze túlmutat a szűkebb értelemben vett egyéni kutatói érdeklődésen, tevékenységen, felelősségen. Sajnálatos, hogy ezt a fajta munkát – például az ismertetési tevékenységet – kevésbé becsüli meg, nem kezeli tényleges értékén a mai tudományos élet, illetve a szcientometria világa.

8. Közös kutatási témák, nemzetközi együttműködések

8.1. Változatos tematikák. Nemzetközi szakmai együttműködésekre, de legalábbis kapcsolódásokra – bár ezt napjainkban kevésbé látjuk még megvalósulni – a legkülönbözőbb kutatási témák kínálhatnak alkalmas terepet.

Ezek sora a hagyományos tematikáktól a legújabb kutatási kérdésekig tarthat. Számos kapcsolódási pontot kínálnak például akár a névtörténeti problémakörök, az etimológiai kutatások – akár pedig a nyelvi (névszemiotikai) tájkép vizsgálatai.

A gyakorlatias típusú, alkalmazott névtani kérdésköröktől az elméleti jellegű alapkutatásokig találhatunk közös munkára érdemes területeket. Akár a kisebbségi névadás, névhasználat, a névjog kérdéseivel kapcsolatosan – akár az összehasonlító helynévtan, a névmodellek működésének tanulmányozásával összefüggésben.

A szakmai kooperáció legkézenfekvőbbnek tűnő témáitól a kevésbé kézenfekvőikig nyílhatnak lehetőségek. Akár a más nyelvekből átvett névanyaggal vagy a nemzetközi helynév-standardizáció munkálataival kapcsolatban – akár pedig a kereskedelmi nevek kutatásában vagy a névelméleti alapkérdések vizsgálatában.

Más nyelvek névkutatóival közös területekre és munkákra hívhatnak az általános névtan alapkérdései; azok a kérdéskörök, amelyek az adott nyelvek, névrendszerek közötti kapcsolatokra vagy hasonlóságokra, netán globális jelenségekre vonatkoznak; de azok a témakörök is, amelyekben éppen a különbségek vizsgálata válhat érdekessé. Így, ha a névkutatás elsősorban nemzeti, nyelvi keretek között művelt tudomány is, ez nem áll ellentétben a nemzetközi onomasztikai kutatásokba való beágyazottság, a külföldi névkutatással kiépítendő kapcsolatok lehetőségével, igényével és várható eredményeivel.

A más országokbeli névkutatók hasonlóképpen széles palettáját tudják felvetni, javasolni a nemzetközi együttműködéseknek (vö. GERRITZEN–CAFFARELLI eds. 2006).

8.2. A legfontosabb területek, irányok. Az alábbiakban igyekszem kiemelni a megítélesem szerinti legfontosabb irányokat, amelyek felé tájékozódunk érdemes, illetve szükséges. Az itt számba vett részterületeken, témákban is sok egyrészt a kihasználatlan lehetőség, másrészt a teendő, a tudományos adósság (bár nem is csak a névkutatásé).

Az idegen eredetű magyar névanyag vizsgálatában semmiképpen nem mellőzhetjük a más nyelvek (név)kutatói által elért, korszerű eredményeket. Nagy szüksége van, illetve lenne a magyar névkutatásnak olyan szlavistákra, germanistákra, romanistákra, s persze turkológusokra, akik – a magyar onomasztika történetének több jeles alakjához hasonlóan, az adott nyelvek és a magyar névanyag kutatásában egyaránt jártas tudósként – friss és korszerű eredményeket nyújthatnak, de legalábbis közvetíthetnek a szakterület számára. A kilátások egyelőre nem biztatóak e téren. (Vö. HOFFMANN 2008: 25.)

Az előbbi kérdéskörrel érintkeznek, de tágabb, illetve másféle témakört is képvisel a közép-európai, közelebbről a Kárpát-medencei nyelvi, névtani érintkezések, illetve együttélés területe. Fontos feladat lenne a Magyarországgal szomszédos országok államnyelvű névkutatásával élő, illetve szorosabb kapcsolatokat kiépíteni, amiben a kisebbségi területek magyar kutatói meghatározó szerepet vállalhatnának. (Itt, egyúttal, a hazai, illetve a határon túli magyar kutatók közötti együttműködések erősítését is szorgalmaznunk kell.) Mindez a különböző történeti névtani kérdések, különösen a történeti névkontaktusok vonatkozásában általában fontos lenne, de különösen fontos a jelenkori kisebbségi magyar névadás, névhasználat kérdéseinek szempontjából is. Az aktuális és kölcsönös tájékozottság, illetve a szakmai párbeszéd azonban nagyon hiányzik; ennek megerősítése, illetve megteremtése az egyik legfontosabb feladata lenne a magyar névkutatásnak. Ennek különböző eszközei lehetnek, például: az itt megjelenő szakmunkák recenziálása (a Névtani Értesítőben ezt a vonulatot sikerült megerősíteni); a régióbeli nemzetközi konferenciákon való részvétel (l. például a nagybányai nemzetközi onomasztikai konferenciákon való reprezentatívabb magyar részvételt); publikálás a külföldi névtani folyóiratokban (egyre jellemzőbb már); bekapcsolódás az adott ország névtudományi közéletébe (erre Szlovákiából látunk pozitív példát); együttműködés közös érdekeltsgű kutatási projektekben (konkrét lehetőségeket, aktuális példákat is említve: szlovákiai víznévkutatás, a máramarosi többnyelvű környezet névanyagának vizsgálata stb.). Hasonló lehetőségek állnak előttünk persze más kutatási területek, irányok esetében is, a témakör kiemelt fontossága miatt azonban itt szerettem volna konkrétabb példákkal is szólni ezekről. A Kárpát-medence névanyagának, névrendszereinek vizsgálatában a magyar tudományosság – központi helyzetéből és a nyelvterületnek a mai határokon túlnyúló voltából kiindulva – kezdeményező szerepet is vállalhatna. Akár egy Kárpát-medencei névkutató központ megalapozásával – mint az felvetésként meg is fogalmazódott már (NYIRKOS 1997: 498, HOFFMANN 2002a: 19).

A diaszpóramagyarság névhasználatának vizsgálata szintén kutatási feladat. Néhány vonatkozó tanulmány névtani, mások szociolingvisztikai indíttatású kutatásokhoz kapcsolódva készültek el. E területeken az adott országokban élő – főleg magyar származású – kutatók szakmai közreműködésére, vizsgálataira is lehetne támaszkodni.

A hazai etnikai és nyelvi kisebbségek névadásának, névhasználatának, névtörténetének, névkontaktusainak, névjogi helyzetének stb. vizsgálata szintén egy sor, a külföldi névkutatás figyelmére is érdemes témát kínál. A magyarországi németek vagy a szlovákság, illetve az egykori asszimilálódó zsidóság vonatkozásában például kiterjedtebb vizsgálatokról, részben jelenleg is folyó munkálatokról is beszámolhatnánk; jellemzőbben a személynévkutatás területéről. Más kisebbségekről jóval kevesebbet tudunk, például a cigányság személyneveiről is inkább a sztereotípiák, illetve egyedi példák alapján tájékozódhatunk, s napjaink bevándorlóinak magyarországi névhasználatáról is mutatónak idézhetnénk csak egy feldolgozást (KECSKÉS 2013) a hazai szakirodalomból.

A finnugor nyelvű népek névkutatásával való együttműködés is kézenfekvő lehetőséget jelent. A nyelvi hasonlóságok egyfelől, a történelmi-kulturális különbségek másfelől izgalmas vizsgálati terepet kínálnak. Emellett az északi országok névkutatásával szorosan együttműködő finn onomasztika, de az észti névkutatás is egy sor kérdésben szolgálhat figyelemre méltó tanulságokkal számunkra. A finnugor névtani látóköri és együttműködés elsősorban a Debreceni Egyetem kutatóinak jóvoltából szolgált már eddig is

fontos eredményekkel. Ehhez kínált keretet a már említett *Onomastica Uralica* sorozat, illetve folyóirat. (L. még HOFFMANN 2003: 30–31, HOFFMANN–MATICSAK 2006.)

Mindezeken túl is számos terület, témakör kínálkozik az együttműködésre, de legalább az együttgondolkodásra. A Debreceni és a Mannheimi Egyetem kutatói (HOFFMANN ISTVÁN, TÓTH VALÉRIA és a magyarországi származású JOSEF SCHWING) közreműködésének köszönhetően indultak meg a Magyar Digitális Helynévtár (MDH) munkálatai (honlapjára l. a cikk végi bibliográfiát). Magyar kutató, TÓTH VALÉRIA kezdeményezésére és szervezésében valósult meg az a projekt, melynek keretében egy sajátos helynévtípusnak: a patrocíniumi helyneveknek a megjelenését, tipológiáját, nyelvtörténeti változásait vizsgálták meg – közös szempontrendszer alapján – több európai ország, illetve nyelv kutatói. (Az ebből megjelent tanulmánykötet: TÓTH ed. 2011, az eredmények összegzése: TÓTH 2012; egy hasonló munka lehetőségeiről, eredményeiről, illetve kockázatairól, nehezítő tényezőiről l. SZENTGYÖRGYI 2014 is.) Külföldi szervezésű, de magyar közreműködőt is magába fogadó európai projekt példajaként említem a középkori európai egyénnevek szótárának munkálatait (DMNES, erről l. a projekt honlapját, ill. UCKELMAN–SLÍZ megj. e.). Másféle, további példát említve: a VÖRÖS FERENC szervezésében megvalósuló, a hazai családnévfeldrajzi kutatásokat középpontba állító konferenciák tematikájában is egyre erősebben vannak jelen a nemzetközi kontextus és annak különböző témái, tanulságai és összefüggései. A nemzetközi együttműködések terén ugyanakkor kifejezetten hazai kezdeményezésekre, kutatási programokra is szükség van. Ilyenek persze csak a megfelelő háttér biztosítása, illetve a kellő támogatások mellett indíthatók, ezekben pedig napjainkban nemigen bővelkedik a tudományterület.

A pozitív példák sorát még hosszan folytathatnánk. Az említettek mellett azonban kihagyott lehetőségeket is számon tarthat a hazai tudományosság intézményrendszere. Így például egy többnyelvű európai névkiejtési szótári adatbázis elkészítéséből, illetve annak a kifejezetten közép- és kelet-európai országokra, nyelvekre kiterjesztett munkálataiból – a szomszédos országok mellől is – hiányzott a magyar közreműködés (*Onomastica* projekt, illetve *Onomastica–Copernicus* adatbázis, vö. VAN LANGENDONCK 1995: 278–279, ill. l. a bibliográfiában hivatkozott honlapon is).

Az itt említett témák és irányok esetében is egyrészt a nagy világnyelvek, elsősorban az angol, másodsorban a német, s ezt követően a továbbiak használatát tarthatjuk fontosnak. Másrészt azonban, témától is függően, hasonlóan fontos lehet az egyéb (különösen a szomszédos országok) nyelvein való megjelenés is. Ugyanilyen fontos a szakmai fórumok megválasztása: nemcsak az általában legrangosabbnak tekintett nemzetközi, hanem az adott célterületnek, tematikának megfelelő konferenciák, a speciális profilú szakfolyóiratok felhasználása – ha az a célunk, hogy a magyar névtan eredményei eljussanak ahhoz a szakmai közönséghez, amelynek a számára a leginkább fontosak lehetnek.

9. A magyar névkutatás a nemzetközi szintén

9.1. Idegen nyelvű szakmunkák. A magyar tulajdonnevek témakörét átfogóan bemutató, korszerű szakmunkák terén komoly hiányosságokkal számolhatunk (és nemcsak idegen, de magyar nyelven is). Angolul még az 1970-es években láttak napvilágot ilyen célú munkák: egy magyar nyelvről szóló kötet egyik fejezeteként (BENKŐ 1972), majd *A nevek világa* című népszerű kiadvány angol nyelvű változataként (KÁLMÁN 1978;

az angol változat néhány sajátosságára l. HAJDÚ 1979, ill. BÖLCSKEI 2010: 249–253). Valamely nagyobb névtani területet, több magyar névtípust átfogóan tárgyaló tanulmány se sok született, de nemzetközi névtani kézikönyvben találhatunk ilyet is, német nyelven (a magyar személynévtípusokról l. VINCZE 2007).

Idegen nyelvű, egy-egy névtani kérdéskört feldolgozó monográfiából már több újabb keletű munka áll rendelkezésre, elsősorban más nyelvek névanyagát (is) érintő témakörökből (fordítástudomány: VERMES 2005; germanisztika: SZILÁGYI-KÓSA 2011, SCHWING 2011; középkori személynévadás: SLÍZ megj. e.; stb.). Nagyobb lélegzetű tanulmányok is jelentek meg önálló kiadványok formájában, akár személynévtani tematikával (VÖRÖS FERENC szerzőségével több kétnyelvű kiadvány is, ezek tartalmára és adataira l. SLÍZ 2012), akár helynévtani témában (GYÖRFFY 2008). Mindemellett nemzetközi konferenciakötetekben, de folyóiratokban is egyre több magyar szerző névtani publikációja lát napvilágot. Itt is kiemelendő a többfunkciójú *Onomastica Uralica* – részben sorozat, részben folyóirat – jelentősége, melyről többször szoltam már az eddigiekben is. E kiadvány anyagi hátterének biztosítása, megjelentetése, tematikájának bővítése és a megkezdett irányok folytatása egyaránt alapvetően fontos feladat lenne.

Kiemelt figyelmet érdemelnek a legfontosabb tulajdonnévfajták szótárai és újabban adatbázisai, amelyek külföldi kutatóknak is hasznos információkat szolgáltathatnak. Több kétnyelvű, illetve idegen nyelvű bevezetővel (bevezetőkkel) és mutatókkal is ellátott, a magyar nyelvet nem ismerő kutatók által is használható kiadványról adhatunk számot e téren. A keresztnévszótárak köréből HAJDÚ MIHÁLY angol–magyar keresztnévszótára (HAJDÚ 1983), illetve FEHÉRTÓI KATALIN Árpád-kor személynévtára (ÁSzt.); a családnévszótárak közül a KÁZMÉR-szótár névvégmutató feldolgozása (CsnVégSz.) és HAJDÚ MIHÁLY Új-magyarkori családnéveink tára (ÚCsnT.) című műve; a helynévszótárak köréből ÖRDÖG FERENCnek a CSÁNKI-féle történeti földrajzhoz készült mutatókötete (CSÁNKI-index), valamint LELKES GYÖRGY Magyar helységnév-azonosító szótárának legújabb kiadása (LELKES 2011³) sorolható ebbe a csoportba. A magyar névszótárak történetéről és típusairól angol nyelvű összefoglaló is rendelkezésre áll (FARKAS 2012a). A névszótárak mellett hasonlóképp fontos az, hogy újabban készülő, nyilvánosan elérhető névtani adatbázisaink is minél inkább lehetővé tegyék a többnyelvű keresést, felhasználást (vö. a Magyar Digitális Helynévtár, azaz az MDH. honlapját).

9.2. Idegen nyelvű beszámolók, áttekintések. A szakkönyvek és szaktanulmányok mellett fontosak azok az áttekintések, amelyek a magyar névtan tudománytörténetéről, jelenéről és aktualitásairól adnak számot. Több ilyen írás jelent meg – elsősorban MIKESY SÁNDOR, majd ÖRDÖG FERENC, illetve GERSTNER KÁROLY munkáiként, németül – az *Onoma* nemzetközi folyóirat profilváltását megelőző, korábbi évfolyamaiban (újrakiadásuk: HOFFMANN et al. eds. 2002: 159–195). Hasonló témájú, áttekintő tanulmányok láttak napvilágot nemzetközi névtani kézikönyvekben, elsősorban VINCZE LÁSZLÓnak köszönhetően, ugyancsak németül (a magyar névkutatásról összefoglalóan: VINCZE 1995; a magyar személy-, illetve családnévkutatásról több tanulmányban is, adataikra l. FARKAS 2011a). Az *Onomastica Uralica* sorozat elsőként kiadott tanulmánykötetében (OU. 2.) két angol nyelvű, magyar vonatkozású tudománytörténeti közleményt is megjelentetett: HAJDÚ MIHÁLY a névtudomány történetének keretébe ágyazva adott számot a magyar névkutatásról és intézményrendszerének kialakulásáról (HAJDÚ 2002), míg HOFFMANN ISTVÁN a magyar

helynévkutatás elmúlt három évtizedéről, és egyúttal a magyar névkutatás működéséről nyújtott áttekintést (HOFFMANN 2002b).⁴ Az egy-egy szűkebb kutatási terület állásáról adott hírt például a Magyar Nyelvtudományi Társaság Névtani tagozatának megalakulásáról (FERCSIK 2007), a magyarországi családnév-változtatások történetének kutatásáról (FARKAS 2008), s további eseményekről (halálozás, díjalapítás); mindebben az *Onoma* folyóirat korábbi profilját folytatva, ám egyaránt angol nyelven. A magyar névkutatás fontosabb eseményeinek leghűbb krónikása a nemzetközi szinten az olasz névtani folyóirat, a *Rivista Italiana di Onomastica*, mely magyar levelezőjének, FÁBIÁN ZSUZSANNÁNAK a jóvoltából folyamatosan teszi közzé a magyar névkutatás eseményeiről szóló híreket, beszámolókat is, olasz nyelven. Hasonló szerepet tölthet be a jövőben az *American Name Society* megújult honlapja is, BÖLCSKEI ANDREA közreműködésével.

9.3. A nemzetközi megjelenés egyéb fórumai, eszközei. A nemzetközi tudományos szinten való megjelenés hasznos segédeszközei lehetnek a bibliográfiák; ezekről a korábbiakban már esett szó. Fontos lenne, hogy a magyar névkutatás publikációi, különösen az idegen nyelveken megjelent munkák jól „láthatóak” és megtalálhatóak legyenek a külföldi, magyarul nem tudó kutatók számára is. A bibliográfiai leírás, ahol erre mód van, kiegészítendő lenne a közvetlen, internetes eléréssel is. E bibliográfiai összeállítások helyet kaphatnak egy átfogó igényű anyagban (l. az *Onomastica Uralica* már említett, 1a–c köteteit), vagy akár valamely szűkebb kérdéskör idegen nyelvű publikációira fókuszáló, lehetőség szerint annotált bibliográfiában (közelítve a tematikus áttekintő cikkek, beszámolók műfajához; l. pl. a magyarországi családnév-változtatások szakirodalmáról FARKAS 2012b). Jó szolgálatot tehetnek e téren a különböző tematikus (szociolingvisztikai, szláv névtani stb.) nemzetközi bibliográfiák. A jövőben e kérdéskörre több figyelmet kellene fordítani. Az idegen nyelvű közlemények esetében már csak azért is, mert ezek köre jóval kevésbé áttekinthető a hazai szinten is, mint általában a magyar nyelvterületen magyar nyelven megjelenő műveké.

A szakmunkák recenziáltatása ugyancsak jó lehetőség arra, hogy a magyar névkutatás eredményeit, tartalmilag is, megismerje a nemzetközi tudományosság. Erre a célra folyóiratként megfelelő eszközt szolgáltat a Névtani Értesítő, melyet jelenleg több európai névtani periodika szemléz rendszeresen: az olasz (magyar levelezője, FÁBIÁN ZSUZSANNA révén), valamint a cseh, a lengyel és az orosz névtani szakfolyóirat is.⁵ A külföldi periodikák alkalmilag egyéb magyar szakmunkákat is ismertetnek. Ebben úgyszintén az olasz *Rivista Italiana di Onomastica* jár az élen, mely kiterjedt recenziós rovatral rendelkezik, FÁBIÁN ZSUZSANNA személyében pedig szorgalmas recenzenssel is a magyar névkutatók köréből. A Névtani Értesítő szemlézte külföldi folyóiratokban publikált, magyar vonatkozású közleményekről e periodikánk Folyóiratszemle rovatából lehet tájékozódni, a folyóiratszámok megjelenését követő, évi rendszerességgel.

⁴ Mindkettőjük írása szerzőjük rákövetkező évben megjelenő monográfiájának (HAJDÚ 2003, ill. HOFFMANN 2003) vonatkozó részleteit adta közre a nemzetközi tudományosság számára.

⁵ A német *Namenkundliche Informationen*, mely a Névtani Értesítőt hosszú évek óta recenziálta, jelenleg átalakulóban van, a folyóirat-ismertetések jövője így esetében bizonytalannak látszik.

A magyarul megjelent közleményekhez csatolt idegen nyelvű absztraktok, tartalmi összefoglalók hasonlóképpen megkönnyíthetik a külföldi kutatók tájékozódását. Különösen fontos ez a folyóiratok esetében. A Névtani Értesítő első korszakában (1–12. szám, 1979–1987) az egyes kötetek végén már összefoglalta angolul az adott szám tartalmát, szerkesztője, HAJDÚ MIHÁLY jóvoltából. Ez a gyakorlat egy időben szünetelt, de a folyóirat később (27. számától, 2005-től) már ismét közöl tanulmányonként angol nyelvű rezümét és angol tartalomjegyzéket, BÖLCSKEI ANDREA feladatvállalásának köszönhetően. Az *Onomastica Uralica* eleve idegen, angol és orosz nyelvű kiadványként indult, absztraktokat azonban (az angol cikkekhez orosz, az orosz cikkekhez angol nyelvűeket) nem közöl. Ami a magyar névtudományi konferenciákat illeti: a legelső, 1958-as konferencia kötetéhez kötet végi német, a második–ötödik konferencia kiadványaihoz semmilyen, az ez idő szerinti utolsó, 2007-es konferencia kötetéhez pedig cikkenkénti (és kötet végi) angol absztraktok kapcsolódtak. A kisebb konferenciakötetek, önálló monográfiák is egyre gyakrabban jelennek meg idegen nyelvű absztraktokkal, összefoglalókkal. Több névszótárunk, mint arról már esett szó, szintén idegen nyelvű bevezetőkkel, útmutatókkal látott napvilágot az elmúlt években. Az ilyen összefoglalók, absztraktok nyelve legtöbbször az angol, de adott témától függően valamely más, így szomszédos országbeli nyelv is kézenfekvő választásnak bizonyulhat.

A megjelenő közlemények fizikai elérhetőségének, hozzáférhetőségének biztosítása is alapvető feladat. Ezt segíthetik a kiépíthető cserekapcsolatok, fontosabb könyvtáraknak és kutatóhelyeknek küldendő kiadványok is, elsősorban és leghatékonyabban azonban az internet, különösen a nemzetközi szinten. Névtani folyóirataink, több sorozat, illetve egyéb kiadványok digitális formában is elérhetők, szabadon letölthetők a világhálóról, és bizonyos adatbázisok is használhatók, kereshetők az interneten. A Névtani Értesítő például az ELTE repozitóriumában, a Debreceni Egyetemen megjelenő kiadványok pedig a DE egyes (a Magyar Nyelvtudományi Tanszék honlapjáról elérhető) internetes oldalain, valamint a Magyar Elektronikus Könyvtárban is megtalálhatók.

Az internet minden további anyag és információ közzétételére is a legalkalmasabb eszköz napjainkban: névtani periodikák, szakmunkák, adatbázisok, bibliográfiák, terminológiai jegyzékek, intézményi és szakmai rendezvényekről szóló információk elérhetőségét egyaránt biztosíthatja. Egy ilyen, a magyar névkutatás főbb területeit, intézményeit, fórumait egybefogó, jól áttekinthető, idegen (angol) nyelvű és aktuális tartalmakkal is felszerelt, „központi” honlap fontos tájékozási (ugró)pontot kínálna a nemzetközi névtudomány számára. Ilyen jelenleg azonban sajnos magyarul sem áll rendelkezésre.

Itt említem meg végezetül, hogy a magyar névtan eredményeinek a nemzetközi szinten való közreadását (de a nemzetközi eredmények magyar nyelvű feldolgozását is) megkönnyíthetné, ha a többnyelvű névtani terminológiai jegyzékek terén további komoly előrehaladást tudnánk felmutatni. A szándék és a törekvések első eredményei megvannak, de mindehhez a további nemzetközi és a magyar munkálatokra is bőven szükség lesz még. (Az eddigiekről l. a korábban elmondottakat.)

10. Összegzőképpen. Mint azt több jeles névkutatónk megállapította már, az egyébként magas színvonalon művelt magyar névkutatás viszonylag szerény nemzetközi jelenléttel, beágyazottsággal rendelkezett az elmúlt évtizedekben. Továbbra is akadályozó, illetve nehezítő tényezőnek számíthat a megfelelő intézményi, a tudománypolitikai, tudományszervezési, adminisztrációs, illetve az anyagi háttér hiánya, és részben a nyelvi

korlátok. Az összkép az utóbbi években azonban számottevő mértékben javult. Egyre intenzívebbek és sokoldalúbbak lettek a nemzeti keretek közt művelt és a nemzetközi névkutatás közti kapcsolatok, bár ezek java jelenleg is inkább – az egyébként egyre bővülő körű – egyéni kapcsolatokban, mint intézményi és kutatási együttműködésekben realizálódik. Egyre jellemzőbb a nemzetközi tájékozódás, a külföldi és idegen nyelvű konferencia-előadások, publikációk, szakmai együttműködések, a részvétel a névtudomány nemzetközi szervezeteinek életében. Mindez sokféle előnnyel járhat a magyar névkutatásra nézve, de a nemzetközi onomasztika szempontjából is (vö. pl. ŠMILAUER és VASMER véleményével, idézi KISS 1966: 370–371). Az érdemi együttműködések további fejlesztése, gazdagítása nemcsak lehetősége, de fontos feladata is névkutatásunknak.

Hivatkozott névtani honlapok⁶

Nemzetközi szervezetek:

ICOS: <http://icosweb.net>

NORNA: <http://norna.org>

SOK: <http://onomastyka.uni.lodz.pl/mkos-co-mks>

UNGEGN: <http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/UNGEGN>

Kutatóintézetek:

Bulgária: <http://ibl.bas.bg/struktura/prilozhna-onomastika>

Csehország: <http://www.ujc.cas.cz/zakladni-informace/oddeleni/oddeleni-onomastiky>

Finnország: <http://www.kotus.fi/nimisto>

Horvátország: <http://ihjj.hr/odjel/odjel-za-onomastiku-i-etimologiju/5/>

Izland: <http://www.arnastofnun.is/page/nafnfraedisvid>

Lengyelország: <https://www.ijp-pan.krakow.pl/pl/struktura-organizacyjna/zaklad-onomastyki>

Litvánia: http://www.lki.lt/LKI_EN/index.php?option=com_content&view=article&id=75&Itemid=83

Macedónia: http://en.wikipedia.org/wiki/Institute_for_Macedonian_language_%22Krste_Misirkov%22

Svédország: <http://www.sprakochfolkminnen.se/sprak/namn.html>

Egyetemi szervezeti egységek:

Koppenhága: <http://navn.ku.dk>

Nagybánya: <http://research.utcluj.ro/index.php/philology-152.html>

Nottingham: <http://www.nottingham.ac.uk/ins>

Uppsala: <http://katalog.uu.se/orginfo/?orgId=HL7:1>

További intézményi honlapok:

Finnország, Egyetemi Naptári Hivatal: <http://almanakka.helsinki.fi/fi>

Franciaország, a Nemzeti Levéltár Névtani Központja: <http://www.archives-nationales.culture.gouv.fr/web/guest/centre-de-toponymie>

⁶ Témakörök szerint, a témakörök tanulmánybeli tárgyalásának sorrendjében, témakörön belül betűrendben. (Utolsó letöltések: 2015. 07. 05.).

Egyéb nemzetközi honlapok:

Academia.edu: <http://www.academia.edu>

American Name Society: <http://www.americannamesociety.org>

DMNES (Dictionary of Medieval Names from European Sources): <http://dmnes.org>

e-Onomastics: <http://e-onomastics.blogspot.de>

IBOS: <http://www.icosbibliography.net/cob>

Lawson-bibliográfiák: <http://www.fredonia.edu/faculty/emeritus/edwinlawson>

MDH. = Magyar Digitális Helynévtár: <http://mdh.unideb.hu>

Onomastica–Copernicus adatbázis: http://catalog.elra.info/product_info.php?products_id=437

Onomastica Uralica: <http://onomaural.klte.hu/onomural/nyitolap.html>

Smith-bibliográfia: <http://www.fredonia.edu/faculty/emeritus/edwinlawson/smithbibliography>

Hivatkozott magyar honlapok:

DE Magyar Nyelvtudományi Tanszék: <http://mnytud.arts.unideb.hu>

ELTE Digitális Intézményi Tudástár, Névtani Értesítő: <https://edit.elte.hu/xmlui/handle/10831/6615>

Magyar Elektronikus Könyvtár: <http://mek.oszk.hu>

Hivatkozott irodalom

AINIALA, TERHI – PITKÄNEN, RITVA LIISA 2002. Onomastic Research in Finland. In: NYÍRKOS, ISTVÁN ed., *History of the Study of Toponyms in the Uralian Languages*. Onomastica Uralica 2. K. n., Debrecen–Helsinki. 81–119.

AINIALA, TERHI – SAARELMA, MINNA – SJÖBLOM, PAULA 2012. *Names in Focus. An Introduction to Finnish Onomastics*. Studia Fennica Linguistica 17. Finnish Literature Society, Helsinki.

ÁSZNT. = FEHÉRTÓI KATALIN 2004. *Árpád-kori személynévtár (1000–1301)*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

BÁRCZI GÉZA 1960. Megnyitó. In: MIKESY SÁNDOR – PAIS DEZSŐ szerk., *Névtudományi vizsgálatok. A Magyar Nyelvtudományi Társaság névtudományi konferenciája 1958*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 5–16.

BÁRCZI GÉZA 1970. Elnöki zárszó. In: KÁZMÉR MIKLÓS – VÉGH JÓZSEF szerk., *Névtudományi előadások. II. névtudományi konferencia. Budapest 1969*. Nyelvtudományi Értekezések 70. Akadémiai Kiadó, Budapest. 393–396.

BAUKO JÁNOS 2008. A szlovák névtudomány múltja és jelene. *Névtani Értesítő* 30: 185–194.

BAUKO JÁNOS 2012. A magyar és a szlovák (szláv) névtani terminológia összevetése. *Névtani Értesítő* 34: 157–166.

BAUKO JÁNOS 2015. Magyar névkutatás a határokon túl. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Magyar névkutatás a 21. század elején*. Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest. 63–89.

BENKŐ LORÁND 1970. Névtudományunk helyzete és feladatai. In: KÁZMÉR MIKLÓS – VÉGH JÓZSEF szerk., *Névtudományi előadások. II. névtudományi konferencia. Budapest 1969*. Nyelvtudományi Értekezések 70. Akadémiai Kiadó, Budapest. 7–16.

BENKŐ, LORÁND 1972. Hungarian proper names. In: BENKŐ, LORÁND – IMRE, SAMU eds., *The Hungarian Language*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 227–253.

- BENKŐ LORÁND 1997. Névtudományunk (Megnyitó az V. Magyar Névtudományi Konferencián). In: B. GERGELY PIROSKA – HAJDÚ MIHÁLY szerk., *Az V. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Miskolc, 1995. augusztus 28–30.)* 1–2. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 209. Magyar Nyelvtudományi Társaság – Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Intézet, Budapest–Miskolc. 1: 5–9.
- BÖLCSKEI ANDREA 2010. Fordítás, adaptáció és helynévtörténet: magyar és angol helynévtípusok kontrasztív vizsgálatának gyakorlati tanulságairól. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 5: 245–262.
- BÖLCSKEI ANDREA 2012. Helynevek standardizációja: alapelvek, terminológiai kérdések a nemzetközi és a magyar gyakorlatban. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 7: 85–102.
- BÖLCSKEI ANDREA – FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk. megj. e. *Fejezetek a magyar és a nemzetközi névtani terminológia köréből*. Megjelenés előtt.
- BRENDLER, ANDREA – BRENDLER, SILVIO Hrsg. 2004. *Namenarten und ihre Erforschung. Ein Lehrbuch für das Studium der Onomatik*. Lehr- und Handbücher zur Onomastik 1. Baar-Verlag, Hamburg.
- BRENDLER, ANDREA – BRENDLER, SILVIO Hrsg. 2007. *Europäische Personennamensysteme. Ein Handbuch von Abasisch bis Zentralladeinisch*. Lehr- und Handbücher zur Onomastik 2. Baar-Verlag, Hamburg.
- CIEŚLIKOWA, ALEKSANDRA 2011. *Historia i prace Międzynarodowej Komisji Onomastyki Słowińskiej*. <http://onomastyka.uni.lodz.pl/mkos-co-mks/organizacja> (2015. 07. 05.)
- CSÁNKI-index = ÖRDÖG FERENC 2002. *Helynévmutató Csánki Dezső történelmi földrajzához*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- CsnE. = HAJDÚ MIHÁLY 2010. *Családnevek enciklopédiája. Leggyakoribb mai családneveink*. A Magyar Nyelv Kézikönyvei 17. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- CsnVégSz. = FARKAS TAMÁS – F. LÁNCZ ÉVA ANNA szerk. 2009. *Régi magyar családnevek névvégmutató szótára. XIV–XVII. század*. ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet – Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest.
- EICHLER, ERNST et al. eds. 1995–1996. *Namenforschung / Name Studies / Les noms propres. Ein internationales Handbuch zur Onomastik / An International Handbook of Onomastics / Manuel international d'onomastique*. Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft 11.1–2. Walter de Gruyter, Berlin – New York.
- FÁBIÁN, ZSUZSANNA 2001. Glossario dei termini più importanti dell'Onomastica. In: FÁBIÁN, ZSUZSANNA szerk., *Antologia di Onomastica Italiana*. Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Olasz Nyelv és Irodalom Tanszéke, Budapest. 291–299.
- FÁBIÁN, ZSUZSANNA szerk. 2001. *Antologia di Onomastica Italiana*. Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Olasz Nyelv és Irodalom Tanszéke, Budapest.
- FARKAS, TAMÁS 2008. The research of official family name changes in Hungary. In: HOFFMANN, ISTVÁN – TÓTH, VALÉRIA eds., *Onomastica Uralica* 7. K. n., Debrecen–Helsinki. 87–102.
- FARKAS TAMÁS 2011a. In memoriam Vincze László. *Névtani Értesítő* 33: 361–362.
- FARKAS TAMÁS 2011b. Terminológiai munkálatok a névkutatás területén. *Névtani Értesítő* 33: 203–212.
- FARKAS, TAMÁS 2012a. Proper Name Dictionaries in Hungary. In: FÁBIÁN, ZSUZSANNA ed., *Hungarian Lexicography II. Monolingual and Special Dictionaries*. Lexikográfiai füzetek 6. Akadémiai Kiadó, Budapest. 307–329.
- FARKAS, TAMÁS 2012b. A Selected and Annotated Bibliography for the Research of Official Surname Changes in Hungary. *AHEA E-Journal* 5. <http://ahea.net/e-journal/volume-5-2012/40> (2015. 07. 05.)

- FARKAS TAMÁS 2013. Namn och bygd 100. (2012). *Névtani Értesítő* 35: 317–319.
- FARKAS TAMÁS megj. e. Családnév és etnikum: utak és lehetőségek a magyar és a nemzetközi alkalmazott névtani kutatásokban. In: VÖRÖS FERENC szerk., *A nyelv földrajztól a névföldrajzig VI. Határtalan névföldrajz*. Megjelenés előtt.
- FERCSIK, ERZSÉBET 2007. Report on the formation and activities of the Onomastic Department of the Society of Hungarian Linguistics. In: HOFFMANN, ISTVÁN – TÓTH, VALÉRIA eds., *Onomastica Uralica* 5. K. n., Debrecen–Helsinki. 59–64.
- N. FODOR JÁNOS – F. LÁNCZ ÉVA 2011. A Történeti magyar családnévátlasz előmunkálatairól. *Névtani Értesítő* 33: 175–190.
- FÖLDI ERVIN 1992a. Az ENSZ földrajzinév-egységesítési tevékenysége. *Névtani Értesítő* 14: 21–35.
- FÖLDI ERVIN 1992b. ENSZ földrajzinév-egységesítési szakkifejezések szótára. *Névtani Értesítő* 14: 127–139.
- GERRITZEN, DOREEN – CAFFARELLI, ENZO eds. 2006. International onomastic projects. Possible themes, practical problems and benefits. *Rivista Italiana di Onomastica* 12: 199–219.
- GYÖRFFY ERZSÉBET 2007. A svéd névtudományról és helynévkutatásról. *Névtani Értesítő* 29: 247–257.
- GYÖRFFY, ERZSÉBET 2008. *Similarities and dissimilarities between Swedish and Hungarian hydronyms*. Namn och samhälle 22. Uppsala Universitet, Uppsala.
- HAJDÚ MIHÁLY 1977. *Keresztnévszótárak repertórium*a. Magyar Névtani Dolgozatok 3. ELTE, Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY 1979. Kálmán, Béla: The World of Names. *Névtani Értesítő* 2: 38–40.
- HAJDÚ MIHÁLY 1983. *Magyar–angol, angol–magyar keresztnévszótár*. *Hungarian–English, English–Hungarian Dictionary of Christian Names*. ELTE, Budapest.
- HAJDÚ, MIHÁLY 2002. The History of Onomastics. In: NYÍRKOS, ISTVÁN ed. 2002. *History of the Study of Toponyms in the Uralian Languages*. *Onomastica Uralica* 2. K. n., Debrecen–Helsinki. 7–45.
- HAJDÚ MIHÁLY 2003. *Általános és magyar névtan*. Személynevek. Osiris Kiadó, Budapest.
- HOFFMANN ISTVÁN 1993/2007². *Helynevek nyelvi elemzése*. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 67. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- HOFFMANN ISTVÁN 2001. Mire jó a névtudomány? A finnországi névkultúráról. *Folia Uralica Debreceniensia* 8: 225–235.
- HOFFMANN, ISTVÁN ed. 2001. *Selected Bibliography of the Onomastics of the Uralian Languages*. *Onomastica Uralica* 1a–b. K. n., Debrecen–Helsinki.
- HOFFMANN ISTVÁN 2002a. Magyar névkutatás az ezredfordulón. In: HOFFMANN ISTVÁN – JUHÁSZ DEZSŐ – PÉNTÉK JÁNOS szerk., *Hungarológia és dimenzionális nyelvszemlélet. Előadások az V. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszuson*. K. n., Debrecen–Jyväskylä. 9–22.
- HOFFMANN, ISTVÁN 2002b. The Last Thirty Years of Hungarian Toponomastics. In: NYÍRKOS, ISTVÁN ed. 2002. *History of the Study of Toponyms in the Uralian Languages*. *Onomastica Uralica* 2. K. n., Debrecen–Helsinki. 199–244.
- HOFFMANN ISTVÁN 2003. *Magyar helynévkutatás. 1958–2002*. A Magyar Névtudományi Kiadványai 7. Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Debrecen.
- HOFFMANN ISTVÁN 2008. A név mint történeti forrás. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszé-

- kének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Budapest. 20–29.
- HOFFMANN ISTVÁN – MATICSÁK SÁNDOR 2006. A névkutatás kérdései a X. Nemzetközi Finnugor Kongresszuson. *Névtani Értesítő* 28: 191–199.
- HOFFMANN, ISTVÁN – NYÍRKOS, ISTVÁN – ÖRDÖG, FERENC eds. 2002. *Hungarian Onomastics in Onoma*. Onomastica Uralica 1c. K. n., Debrecen.
- HOUGH, CAROLE ed. megj. e. *The Oxford Handbook of Names and Naming*. Megjelenés előtt.
- JUHÁSZ, DEZSŐ 2006. Ungarische Onomatodialektologie: Ergebnisse, Tendenzen. In: TIMUŠKA, AGRIS ed., *Proceedings of the 4th International Congress of Dialectologists and Geolinguists*. Latvian Language Institute University of Latvia, Rīga. 260–266.
- JUHÁSZ DEZSŐ 2015. A magyar névkutatás tudományos fórumai, intézményei, társadalmi jelenléte. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Magyar névkutatás a 21. század elején*. Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest. 49–61.
- KALLASMAA, MARJA 2002. Name Studies in Estonia. In: NYÍRKOS, ISTVÁN ed., *History of the Study of Toponyms in the Uralian Languages*. Onomastica Uralica 2. K. n., Debrecen–Helsinki. 47–80.
- KÁLMÁN, BÉLA 1978. *The World of Names. A Study in Hungarian Onomatology*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- KECSKÉS JUDIT 2013. Migráns gyermekek névhasználata. Egyénnév-választás nyelvi-kulturális kontaktushelyzetben. *Névtani Értesítő* 35: 209–220.
- KISS LAJOS 1966. Névtudományi folyóiratok. *Magyar Nyelv* 62: 361–373.
- KISS LAJOS 1970. Az európai névtudomány fontosabb eredményei. In: KÁZMÉR MIKLÓS – VÉGH JÓZSEF szerk., *Névtudományi előadások. II. névtudományi konferencia. Budapest 1969*. Nyelvtudományi Értekezések 70. Akadémiai Kiadó, Budapest. 16–26.
- KISS LAJOS 1989. Az európai névtudomány utóbbi másfél évtizede. In: BALOGH LAJOS – ÖRDÖG FERENC szerk., *Névtudomány és művelődéstörténet. A IV. magyar névtudományi konferencia előadásai Pais Dezső születésének 100. évfordulóján (Zalaegerszeg, 1986. október 8–10.)*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 183. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 18–31.
- KISS LAJOS 1999. *Történeti vizsgálatok a földrajzi nevek körében*. A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Nyelvészeti Tanszékének Kiadványai 1. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar, Piliscsaba.
- KISS LAJOS 2000. *Az új európai víznévkutatás*. Székfoglalók a Magyar Tudományos Akadémián. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest.
- VAN LANGENDONCK, WILLY 1995. International Onomastic Organizations. Activities, Journals, and Collections. In: EICHLER, ERNST et al. eds. 1995–1996. *Namenforschung / Name Studies / Les noms propres. Ein internationales Handbuch zur Onomastik / An International Handbook of Onomastics / Manuel international d'onomastique*. Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft 11. 1–2. Walter de Gruyter, Berlin – New York. 1: 277–280.
- LELKES GYÖRGY 2011³. *Magyar helységnév-azonosító szótár*. Argumentum – KSH Könyvtár, Budapest.
- NYÍRKOS ISTVÁN 1997. A finn névkutatásról. In: B. GERGELY PIROSKA – HAJDÚ MIHÁLY szerk., *Az V. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Miskolc, 1995. augusztus 28–30.)* 1–2. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 209. Magyar Nyelvtudományi Társaság – Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Intézet, Budapest–Miskolc. 2: 491–498.
- NYÍRKOS, ISTVÁN ed. 2002. *History of the Study of Toponyms in the Uralian Languages*. Onomastica Uralica 2. K. n., Debrecen–Helsinki.

- POMOZI PÉTER szerk. 2011. *Kis nyelv – nagy stratégia. Az észt nyelvpolitikai modell.* Az Észt Kultúra Kiskönyvtára 1. K. n., Budapest.
- RAPER, PETER E. 1995. The United Nations Group of Experts on Geographical Names. In: EICHLER, ERNST et al. eds. 1995–1996. *Namenforschung / Name Studies / Les noms propres. Ein internationales Handbuch zur Onomastik / An International Handbook of Onomastics / Manuel international d'onomastique.* Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft 11.1–2. Walter de Gruyter, Berlin – New York. 1: 281–287.
- RZETELSKA-FELESZKO, EWA – CIEŚLIKOWA, ALEKSANDRA – DUMA, JERZY eds. 2002–2003. *Słowiańska Onomastyka: Encyklopedia* 1–2. Tow. Naukowe Warszawskie, Warszawa.
- SCHWING, JOSEF 2011. *Die deutschen mundartlichen Ortsnamen Südtransdanubiens (Ungarn).* A Magyar Névtárkiadó Kiadványai 22. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- SLÍZ MARIANN 2012. Vörös Ferenc kétnyelvű személynévtani kiadványai. *Névtani Értesítő* 34: 229–230.
- SLÍZ, MARIANN megj. e. *Personal Names in Medieval Hungary.* Megjelenés előtt.
- J. SOLTÉSZ KATALIN 1979. *A tulajdonnév funkciója és jelentése.* Akadémiai Kiadó, Budapest.
- DE STEFANI, ELWYS é. n. *Notes on the history of ICOS.* <http://icosweb.net/index.php/brief-history>. [-] html (2015. 07. 05.)
- SZENTGYÖRGYI RUDOLF 2014. Valéria Tóth szerk.: *Onomastica Uralica* 8. Patrociny Settlement Names in Europe. *Névtani Értesítő* 36: 241–245.
- SZILÁGYI-KÓSA, ANIKÓ 2011. *Ungarndeutsche Personennamen im Plattenseeberland. Eine anthroponomastische Langzeitstudien in Deutschbarnag/Barnag und Werstahl/Vöröstó.* Ungarndesches Archiv 11. ELTE Germanistisches Institut, Budapest.
- TÓTH, VALÉRIA ed. 2011. *Patrociny Settlement Names in Europe.* *Onomastica Uralica* 8. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen–Helsinki.
- TÓTH VALÉRIA 2012. Patrocíniumi településnevek Európában. Egy nemzetközi kutatási program eredményei. *Magyar Nyelv* 108: 292–303.
- UCKELMAN, SARA L. – SLÍZ MARIANN megj. e. Többszövegű névtani lexikográfia: a Dictionary of Medieval Names from European Sources elnevezésű nemzetközi szótári projekt. *Névtani Értesítő* 37. Megjelenés előtt.
- ÚCSN. = HAJDÚ MIHÁLY 2012. *Újmagyarkori családneveink tára. XVIII–XXI. század. I. Adatok.* Szerzői kiadás, Budapest.
- VÁRNAI JUDIT SZILVIA é. n. *Angol–magyar nyelvészeti glosszárú / English–Hungarian glossary of linguistic terms.* <http://mnytud.arts.klte.hu/glossary.htm> (2015. 07. 05.)
- VERMES, ALBERT PÉTER 2005. *Proper names in translation: A relevance-theoretic analysis.* Doktori Értekezések 21. Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadója, Debrecen.
- VINCZE, LÁSZLÓ 1995. *Namenforschung in Ungarn.* In: EICHLER et al. eds. 1995–1996. *Namenforschung / Name Studies / Les noms propres. Ein internationales Handbuch zur Onomastik / An International Handbook of Onomastics / Manuel international d'onomastique.* HSK. 11.1–2. Walter de Gruyter, Berlin – New York. 1: 243–251.
- VINCZE, LÁSZLÓ 2007. *Das Ungarische Personennamensystem.* In: BRENDLER, ANDREA – BRENDLER, SILVIO Hrsg., *Europäische Personennamensysteme. Ein Handbuch von Abasisch bis Zentralasiatisch.* Lehr- und Handbücher zur Onomastik 2. Baar-Verlag, Hamburg. 799–815.
- VÖRÖS FERENC 2010. *Családnevek térképlapjainak nyelvföldrajzi vizsgálata. A 2010. június 8-i szombat helyi tanácskozás előadásai.* A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 235. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest.

WAHLBERG, MATS 2013. Urban names – Identity, emotion, prestige. A case study from Uppsala. In: FELECAN, OLIVIU ed., *Name and Naming. Proceedings of the Second International Conference on Onomastics. Onomastics in Contemporary Public Space. Baia Mare, May 9–11, 2013*. Editura Mega – Editura Argonaut, Cluj-Napoca. 415–424.

FARKAS TAMÁS

Eötvös Loránd Tudományegyetem

TAMÁS FARKAS, International Onomastics and its Hungarian Relations

The paper reviews the current trends in onomastics in countries other than Hungary, while discussing how Hungarian onomastics is connected to, and in which fields it should be more closely connected to international onomastics. The paper is necessarily limited to presenting the main tendencies in the field and providing examples; but by way of evaluating achievements reached to date and surveying the present situation, the author also contributes to the identification of the tasks and possibilities ahead of Hungarian (and in part international) onomastics. The first part of the paper presents the institutional background of international onomastics, i.e. international and country-specific organizations. The author surveys the most important forums, discusses the onomastic conferences and journals, and mentions onomastic websites, bibliographies and terminological lists as well. The paper highlights a number of trends and tendencies in today's international onomastics that are also worth paying attention to in Hungary. The second part of the paper first discusses the Hungarian reception of international onomastics: the author mentions comprehensive overviews, reports, reviews and presents the utilization of international achievements in Hungarian onomastics. The author then tries to enumerate and exemplify the possibilities in, and areas of, research as well as trends in Hungarian onomastics that might have international relations. Finally, he discusses the international presence of Hungarian onomastics, reviewing its distinct forms (presentations in foreign languages, publications, reviews, contacts) and emphasizes the importance of building and maintaining international cooperation.

A magyar névkutatás tudományos fórumai, intézményei, társadalmi jelenléte

1. Előljáróban. Az írásom címében megjelenő kulcsszók – *tudományos fórumok, intézmények, társadalmi jelenlét* – valójában egy-egy önálló tanulmány elvi lehetőségét foglalják magukban, sőt ezeket továbbiakkal (szorosabban-lazábban kapcsolódókkal) lehetne kiegészíteni. Szerencsés körülménynek tekinthetjük ugyanakkor, hogy ez a folytathatóság, hálózatoság valóban meg is jelenik a kötet egészét, struktúráját, koncepcióját tekintve. Javaslom tehát a kötet többszólamú használatát – részben a belső utalások követése által, részben a tartalomjegyzékben felkínált kapcsolódási pontok és a hivatkozott irodalom kibontásával. Ez természetesen nem önfelmentés kíván lenni, de ismerjük el: a kidolgozásra vállalt témacsoport együttes kezelése – még madártávlati perspektívából is – csak mozaikszerű lehet. Leszögezendő továbbá, hogy ez a tanulmány a magyarországi névtudomány keretei között vizsgálódik, a határon túli vonatkozásokat csupán érinti. Az utóbbi kérdésekről kötetünk önálló fejezete szól (l. BAUKO 2015).

2. Névtani kutatócsoportok, műhelyek. Egy tudomány állapota, fejlődése szempontjából kiemelten fontosak azok a kutatócsoportok, műhelyek, kutatói közösségek, amelyek az egyéni vállalkásokon túlmenően kollektív módon, gyakran pályázatilag is támogatott formában kutatnak egy kiválasztott területet. Erre módja lenne az MTA Nyelvtudományi Intézetének is, de itt sem ilyen (ti. névtani) szervezeti egység, sem ilyen csoportos kutatási téma nem jelenik meg. Jó szívvel emlékezünk ugyanakkor a később megrekedt országos helynévgyűjtő mozgalom 20. századi koordinálására az Akadémia védőszárnyai alatt VÉGH JÓZSEF és ÖRDÖG FERENC vezényletével, BALOGH LAJOS, GERSTNER KÁROLY és mások sokoldalú közreműködésével. (E kiváló szakemberek nemcsak abban mutattak példát, hogyan kell mozgósítani tanárokat és más értelmiségieket egy nagyszabású tudományos projektben való részvételre, hanem arra is, hogyan kell megnyerni társadalmi és politikai szervezetek helyi vezetőit egy szaktudományokon túlmutató nemzeti ügy támogatására.) A névtani kutatások akadémiai hiányát könnyű lenne egyedül a gazdasági megszorítások és az ügynevezett szervezeti racionalizálások számlájára írni. A háttérben – számos pozitív nemzetközi példa ellenére (ezekről l. FARKAS 2015a, kötetünkben) – inkább tudmányszemléleti és tudománypolitikai megfontolásokat lehet sejteni. A pozitív fordulathoz szemléletváltozásra és a nemzetközi tudományos trendek figyelembevételére lenne szükség.

„Történelmileg úgy alakult” – folytathatnánk stílusosan, hogy erős névtani kutatások bizonyos egyetemeken és főiskoláinkon bontakoztak ki. Ez végül is nem lenne baj, hiszen a kutatás meg az oktatás jó értelemben összekapcsolódhat, és fiatalok tucatjait lehet megnyerni akár szinkrón, akár diakrón keretben folytatott egyéni vagy kollektív munkára.

Az ELTE-n a Magyar Nyelvtörténeti és Nyelvjárástani Tanszék oktatóiból alakult egy rugalmas keretek között működő, más intézményekben (vagy épp azoktól függetlenül) dolgozó kollégák számára is nyitott névkutató munkaközösség HAJDÚ MIHÁLY kezdeményezésére, a múlt század hetvenes éveiben. Két névtani sorozat (az időközben megszűnt Magyar Személynévi Adattárak és a Magyar Névtani Dolgozatok), valamint

az 1979-ben elindult Névtani Értesítő új lendületet adott a közös munkának, miközben még a nagy tiszteletnek örvendő idősebb kollégák is itt voltak közöttünk (Benkő Loránd, Kázmér Miklós, Rácz Endre stb.). A periodikákról még külön szövegek; a közös munkákról most csak annyit, hogy kezdetben informális keretek között zajlottak, leginkább Hajdú Mihály irányításával: kiadványokat szerkesztettünk, helynévgyűjtéseket ellenőriztünk, illetve magunk is végeztünk terepmunkát, készítettünk közös köteteket (pl. a Csepel-sziget helyneveit közreadó munkát: HAJDÚ 1982). Akkor még a pályázati rendszer gyerekcipőben járt, így már az is fontos eredménynek számított, hogy folyamatos publikációs lehetőséghez jutottunk és szoros kapcsolatokat építettünk ki a vidéki társműhelyekkel. Azóta ez a szellemi kör tovább bővült, s bár a „nagy öregek” eltávoztak, a középgeneráció – Korompay Klára, Zelliger Erzsébet, Juhász Dezső, Fercsik Erzsébet, Raátz Judit – mellett új, erős névtanosi csapat is felnőtt, így továbbra is sikeresen működik a budapesti iskola. (Az új generáció képviselői: Farkas Tamás, N. Fodor János, Slíz Mariann, Szentgyörgyi Rudolf, Bárh M. János.) A kutatói kör szakmai profilja az utóbbi időkben leginkább a történeti személynév kutatás irányába tolódott el, de a helynévvizsgálat sem szorult teljesen háttérbe. Az új törekvések között jelen vannak többek között az adatbázis alapú elemzések, a névföldrajz, a névelmélet, valamint az interdiszciplináris, dimenzionális szemlélet és módszertan továbbfejlesztése.

A munkaközösségi keretek között folyó névtani kutatások másik fontos bázisa a Debreceni Egyetem, már a nyolcvanas évek folyamán. Az akkori tanszékvezető, Sebestyén Árpád jó érzékkel mérte föl az onomasztikai kutatások jelentőségét, és a Magyar Nyelv-tudományi Tanszék több munkatársával csatlakozott az országos helynévgyűjtő mozgalomhoz meg az erősödő mikrotoponímiai vizsgálatokhoz. A Magyar Nyelvjárások című évkönyvük gyakran közölt hely- és személynévtani írásokat, gyűjtéseket, a tanszék pedig sorra jelentette meg az északkeleti régió egy-egy járásának a földrajzi neveit. A helynévgyűjtésben, kiadásban akkor és ott KÁLNÁSI ÁRPÁD nyújtotta a legkiemelkedőbb teljesítményt, s később kandidátusi disszertációját is ebből a témából írta (KÁLNÁSI 1996). Talán nem véletlen, hogy a tanszék vezetését átvevő HOFFMANN ISTVÁN is folytatni és fejleszteni kívánta ezt a szellemi örökséget. 1993-ban megjelent kandidátusi értekezésével (Helynevek nyelvi elemzése) a névrendszertani és névelméleti kutatásokat is erősíteni kívánta, de mintaszerű és sokak által követett könyvén és művein kívül azzal írta be a nevét a magyar névtan tudománytörténetébe, hogy tanítványaiból nagyon koherens és hatékony helynévtörténeti műhelyt szervezett. Két évtized leforgása alatt elismert iskolát épített fel, ahol számos sikeres pályázat, a fiatalok tudományos fokozatszerzései, könyvei és új sorozatok, valamint egy az Akadémia által is támogatott Nyelv- és Névtörténeti Kutatócsoport jelzik a céltudatos építkezést. Elismerésre méltó a kutatócsoport azon törekvése, hogy a fő célként kitűzött névtörténeti vizsgálatok mellett újra felkarolja a korábban nagyon sikeres, több helyen mozgalomként is aposztrofált, de a rendszerváltás táján alábbhagyó országos helynévgyűjtést. Erre megfelelő keretet – és reményeink szerint támogatást – adhat a Magyar Digitális Helynévtár című projekt (erről bővebben l. még a 7. pontban).

A debreceni kutatócsoport első generációjának oszlopos tagjai Tóth Valéria, Rácz Anita, Reszegi Katalin, Póczos Rita, Györffy Erzsébet, illetve a Nyíregyházára került Bényei Ágnes.

A Pázmány Péter Katolikus Egyetem vezető névtanosai Hegedűs Attila és Gerstner Károly, a Károli Gáspár Református Egyetemé Bölcskei Andrea és N. Császi Ildikó.

A vidéki egyetemeken, főiskolákon egy-egy kutató körül szerveződtek, illetve szerveződnek hallgatói közösségek vagy egyéni munkák. Így például Szeged: Szabó József; Miskolc: B. Gergely Piroska, Kecskés Judit; Pécs: Pesti János; Szombathely: Vörös Ottó, Vörös Ferenc; Nyíregyháza: Mizser Lajos, Sebestyén Zsolt, Bényei Ágnes; Veszprém: Hári Gyula, Szilágyi-Kósa Anikó; Kaposvár: Király Lajos, Fülöp László; Győr: Unti Mária, Varga Józsefné; Eger: Fekete Péter, Bíró Ferenc; Jászberény: Farkas Ferenc; stb. (A szemle szükségszerűen töredékes.¹ Bővebben l. HAJDÚ 2003: 33–34, az ezredfordulóra és előzményeire l. HOFFMANN 2002, 2003.)

3. Névkutatás a Magyar Nyelvtudományi Társaságban. A névkutatás újabb kori megerősödését az is mutatja, hogy képviselői 2005-ben a Magyar Nyelvtudományi Társaság Magyar nyelvi szakosztályában névtani tagozatot hoztak létre. Névtani szakosztály alapítására már korábban történt kísérlet, épp Hajdú Mihály kezdeményezésére, de egy idő után a Társaság vezetősége a túlzott szervezeti széttagolódás elkerülésére négy szakosztályba sűrítette a fő diszciplináris csoportokat. A tudományos társasági élet ezredfordulós megélénkülése nyomán azonban mégis engedelményt tett: a választmány úgy döntött, hogy a szakosztályokon belül – indokolt esetben – tagozatok hozhatók létre. Így jött létre a Magyar nyelvi szakosztályban a Magyartanári mellett még a Névtani tagozat (vö. JUHÁSZ 2005), később az Általános nyelvészetiben a Pragmatikai. A tízéves évforduló alkalmat adhat majd egy alaposabb értékelésre, de addig is kijelenthetjük, hogy az új szervezeti egységek eddig jól szerepeltek, kiállták az idő próbáját. Nagy szükség lenne ugyanakkor egy jól működő, folyamatosan karban tartott honlapra, amely összefogja az ország névkutatóit, közli a fontosabb híreket, eseményeket, bibliográfiákat, publikációs listákat stb. Erre a Debreceni Egyetem részéről történt kezdeményezés, de úgy tűnik, megfelelő lehetőségek és feltételek híján egyelőre abbamaradt a fejlesztés, illetve működtetés.

A Magyar Nyelvtudományi Társaság azzal is elismeri a névtan tudományos jelentőségét, hogy díjait, kitüntetéseit kiemelkedő onomasztikai teljesítményekért is odaítéli (pl. Pais-díj, Gombocz-díj, Csűry-díj). Olyan nyelvtudományi díj is létezik, amely csak fiatal (40 év alatti) névtörténészek számára adható. Fehértói Katalin alapította a Kiss Lajos-díjat, férje, a nagy magyar névkutató emlékére. Ez tehát nem társasági díj, hanem egy tiszteletre méltó egyéni vállalkozás, de ez a körülmény az eszmei értékéből semmit nem von le. Szakmai működéséről a Debreceni Egyetem kutatói gondoskodnak (l. HOFFMANN 2006, ill. a Névtani Értesítőben a későbbi odaítélések alkalmával közölt méltatásokat).

4. A magyar névtan periodikái. A tudományterületek nagykorúsodásának hű tükrözői a saját folyóiratok, évkönyvek, sorozatok is. Itt mindenekelőtt a Névtani Értesítőről kell megemlékeznünk, amelyet HAJDÚ MIHÁLY és MEZŐ ANDRÁS indított 1979-ben. Az első szám impresszuma szerint: „a Névkutató Munkaközösség időszakos kiadványa”, a lap alján pedig: „Kiadja az ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoport Névkutató Munkaközössége”. Eredeti célja – ahogy neve is mutatja – a névtan iránt érdeklődők gyors tájékoztatása a szakterület eseményeiről, megjelent kiadványairól, kutatási irányairól, formálódó közösségeiről, új problémákról, terminusokról és módszerekről. A kezdetben szerény külsővel, változó terjedelemben megjelenő folyóiratnak több problémával is meg kellett küzdenie (pl. a kiadási források változó pénzhozama). Ugyanakkor sok fiatal tehetséges

¹ Mivel teljes listát biztos, hogy nem tudok adni, viszont nevek nélkül a tudománytörténet elsúlytalanodik, itt kérek elnézést azoktól, akik kimaradtak e szűkre szabott felsorolásból.

névkatató kapott publikációs lehetőséget, és a nevesebb nyelvészek, történészek közül is egyre többen megtisztelték a folyóiratot kézírataikkal, olvasótábor is folyamatosan bővült. Később a számítógépes szövegszerkesztés és a nyomdai technológia fejlődése nyomán csinosabb külsőt öltött az Értesítő. A szerkesztést a 13. számtól (1991) HEGEDŰS ATTILA vette át, akit 2005-ben FARKAS TAMÁS követett. Az évkönyv jelleg már HEGEDŰS ATTILA szerkesztősége alatt megszilárdult, ugyanakkor a profil is fokozatosan átalakult: a kisebb terjedelmű írásokat, szemléket egyre inkább a nemzetközi igényeket is kielégítő tanulmányok váltották föl. (A folyóirat indulásáról és sorsának alakulásáról l. HAJDÚ 2008, 2010.) Az utóbbi években szigorú lektorálási procedúra is segíti a magas színvonal fenntartását. FARKAS TAMÁS és szerkesztőtársa, SLÍZ MARIANN – a szerkesztőbizottsággal együttműködve – tudatosan törekszik a nemzetközi kapcsolatok bővítésére és a kölcsönös recenziálások elősegítésére. A technikai szerkesztés egyre gondosabb és egységesebb lett, s mára utolérte legnagyobb múltú nyelvészeti folyóirataink színvonalát. Széles körű befogadását angol nyelvű rezümék és tartalomjegyzék is segíti. Jelenlegi rovatok a következők: Tanulmányok, Műhely, Könyvszemle, Folyóiratszemle, Megemlékezés. A folyóirat egyes kötetei elérhetők az ELTE Digitális Intézményi Tudástárában (<https://edit.elte.hu/xmlui/handle/10831/6721>). A 37. számánál tartó, rendszeresen megjelenő „időszakos kiadvány”-ból deklaráltan is lektorált folyóirattá nőtt Névtani Értesítő immár rászolgált arra, hogy alkalmi pályázati források helyett, illetve mellett állandó és megnyugtató mértékű akadémiai támogatást is kapjon. (A jelenlegi lapgazda a Magyar Nyelvtudományi Társaság és az ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézete.)

A többi névtani periodikáról, sorozatról csak távirati stílusban van módom megemlékezni. A debreceni névkatatók által szervezett síkfőkúti tanácskozások előadásait jelenteti meg elsősorban², évkönyv jelleggel a Helynévtörténeti Tanulmányok. 2004-es indulása óta immár a 10. számánál tart, 2010-től impresszumában a „Lektorált folyóirat” megjegyzéssel; a szerkesztők HOFFMANN ISTVÁN és TÓTH VALÉRIA. A számok elérhetők a Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének honlapján, illetve önállóan is (<http://ht.unideb.hu>). Hasonló jellegű kiadványként említhető a Nyugat-magyarországi Egyetemnek A nyelvföldrajztól a névföldrajzig című sorozata, amelynek 2010 óta 4 kötete jelent meg VÖRÖS FERENC szerkesztésében: az általa évente szervezett névföldrajzi tanácskozások előadásait tartalmazza. (Státuszát erősítené a kiadvány nagyobb hozzáférhetősége és publicitása.) Itt említjük meg az Onomastica Uralica című nemzetközi periodikát is, amelynek számottevő magyar anyaga van. Különösen értékes és hiánypótló a magyar névtan válogatott bibliográfiája az 1b kötetben (HLAVACSKA–TÓTH 2001). Debrecenben és Helsinkiben szerkesztik, első kötete 2001-ben jelent meg. A sorozat céljairól egy külön füzetben olvashatunk (HOFFMANN ed. 2000; a kiadványról kötetünkben l. még FARKAS 2015a: 28 és passim, továbbá HOFFMANN–MATICSAK 2006).

Névtani tanulmányokat, cikkeket a magyar nyelvtudomány nagy múltú folyóiratai is közölnek: a Magyar Nyelv és a Nyelvtudományi Közlemények főleg történeti tárgyúakat, a Magyar Nyelvőr pedig inkább szinkron és alkalmazott névtani jellegűeket. Hagyományosan sok és színvonalas tanulmányt közöl a Magyar Nyelvjárások évkönyv (az utóbbi évtizedben a debreceni műhely kutatóinak onomasztikai írásai részben már a Helynévtörténeti Tanulmányokban jelennek meg).

² A 7. szám kivételesen a 2011-es kolozsvári VII. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus „Név – egyén – közösség: változó névhasználat térben és időben” című szimpóziumának anyagát közli.

A HAJDÚ MIHÁLY által indított és szerkesztett Magyar Személynévi Adattárak (MSzA., 1974–1991, „sárga füzetek”) és Magyar Névteni Dolgozatok (MND., 1976–2007, „kék füzetek”) sorozat megszűnt; történetükről bő összefoglalót olvashatunk az alapító tollából (HAJDÚ 2006). A Magyar Névteni Dolgozatok helyébe az N. FODOR JÁNOS által szerkesztett, 2005-ben induló Magyar Névteni Értekezések lépett. A HAJDÚ szerkesztette füzetekben zömmel egyetemi és főiskolai szakdolgozatokat, pályamunkákat (olykor egyetemi doktori dolgozatokat) publikáltak, de könyvnyi méretű szintézisek és adattárak is napvilágot láttak; az N. FODOR szerkesztette sorozat – címéhez hűen – monográfiákat tesz közzé. A Debreceni Egyetem névkutató műhelye 1997-ben indította útjára A Magyar Névarchívum Kiadványai című sorozatot (sorozatszerkesztő: HOFFMANN ISTVÁN), amelyben változatos tartalmú adattárak, szótárak, monográfiák jelennek meg. Az idén a sorozat meghaladta a 30. kötetét.

5. Névteni tanácskozások, konferenciák. Ahogy fentebb is érintettem, a magyar névtannak vannak évenként megrendezett tanácskozásai, mint a síkfőkúti Helynévtörténeti szeminárium, illetve A nyelvföldrajztól a névföldrajzig (az utóbbi változó helyszíneken), és több más konferencián is rendszeresen vannak névteni szekciók, mint a Nemzetközi Hungarológiai Kongresszusokon vagy a Nemzetközi Finnugor Kongresszusokon. 2012-ben indult az ELTE és a Károli Gáspár Református Egyetem közös szervezésű alkalmazott névteni konferenciasorozata, amelynek főcíme rendre Névtan és terminológia, ezen belül évenként változó tartalommal; válogatott anyagát a Névtani Értesítő közli. Az említett rendezvények szinte kivétel nélkül interdiszciplináris jellegűek: a nevek kapcsán számos szakterület képviselői cserélnek eszmét (a hely- és személynévkutatás tudományközi beágyazottságáról l. HOFFMANN 2015, kötetünkben).

A színes palettáról hadd említsek még olyan konferenciákat, tanácskozásokat, amelyek a nyelv és benne a nevek hármasságára – területi, időbeli, társadalmi-kulturális – alapján dimenzionális szemlélettel közelítenek tárgyukhoz: Vallanak a neveink múltjáról és jelenéről (VÖRÖS szerk. 2006); A családnév-változtatások története az időben, térben, társadalomban (FARKAS–KOZMA szerk. 2009); A nevek szemiotikája (BAUKO–BE- NYOVSKY szerk. 2014) stb. (A névkutatás dimenzionális szemléletéről l. FARKAS 2014.)

A konferenciák „folyama” mellett nem szakadt meg a kongresszus jellegű Magyar Névteni Konferenciák sora sem. Az utolsó ilyen, a VI. Magyar Névtudományi Konferencia 2007-ben volt Balatonszárszón a Károli Gáspár Református Egyetem és a Magyar Nyelvtudományi Társaság szervezésében (a konferenciakötet: BÖLCSKEI – N. CSÁSZI szerk. 2008). Az utóbbi időben évtizedenként megrendezett seregszemlék sűrűségén javítani kellene. 2017-ben azonban nemzetközi kongresszus lesz Magyarországon: a Debreceni Egyetem sikerrel pályázott a Nemzetközi Névtudományi Kongresszus (ICOS) soron következő megrendezésére. Ez egyszerre jelenti a házigazdák munkásságának és a magyar névkutatás eredményeinek nemzetközi elismerését.

6. A névtan a magyar felsőoktatásban. Érdemes egy rövid kitekintés erejéig kitérnünk a névtan felsőoktatásbeli helyzetére. A bolognai rendszer bevezetése előtt a magyar szakos képzésben nem volt törzsképzésbeli tanegység a névtan, csupán speciálkollégiumként vagy szakszemináriumként lehetett felvenni. Az ilyen órahirdetésekkel legtöbb egyetem képzésében éltek is a névtannal foglalkozó oktatók, sőt az egyik gyakori szakdolgozati témakör szintén a névtan volt. Erről tanúskodnak egyes helyi katalógusok,

amelyek az adott intézményben született névtani témájú diplomamunkákról vagy diák-köri pályamunkákról készültek. A jól sikerült dolgozatok egy része helyi kiadványokban, illetve a HAJDÚ MIHÁLY által indított sorozatokban (MND., MSzA.) meg is jelent. Egy kezdő kutató vagy egy kisközösség számára ezek a szerényebb technikai színvonalon, kis példányszámban kinyomtatott füzetek is sokat jelentettek, s bár nem minden nyelvész díjazta ezeket az erőfeszítéseket, együttesen mégis komoly tudományos és társadalmi értékkel bírnak. A tudományos hasznosulás egyik szép példája HAJDÚ MIHÁLY utolsó nagy műve, az Újmagyarkori családneveink tára (UCsnT.), amely meggyőzően bizonyítja, hogy a mester, a tanítványok és önkéntesek munkája monumentális épületté rakható össze.

Visszatérve a felsőoktatás képzési-strukturális ügyeire: a bolognai képzés magyar szakjának BA szintjén ugyancsak nincs önálló névtanóra, de szakszemináriumként vagy speciálkollégiumként szinte minden magyar szakos képzéshez kapcsolódva jelennek meg névtani tanegységek³. A választható szakdolgozati témák között továbbra is igen népszerű a hely- és személynévkutatás. Ha egy diplomamunka a szülőföld névvilágának feltárását, megőrzését tűzi ki célul, akkor ennek a nyelvtudományon túlmutató pedagógiai, kulturális és identitáserősítő jelentősége van, ami a jövőben is támogatandó. Névtani doktori (PhD) alprogram az ELTE Nyelvtudományi Doktori Iskolájának Magyar nyelvészeti programjában működik, és hasonlóképpen van névtani képzés a Debreceni Egyetem Nyelvtudományi Doktori Iskolájában is. Névtani disszertációk természetesen születnek más doktori iskolákban is. (A megvédett doktori értekezések összefoglalóit a Névtani Értesítő közli éves rendszerességgel, 2005 óta, de 1999-es visszatekintéssel.)

Ami az egyetemi tankönyveket illeti: sajnos hiányzik egy olyan átfogó munka, amely minden névfajtára kiterjedően, a névtan változatos arculatát, problematikáját optimális terjedelemben, megfelelő pedagógiai eszköztárral mutatná be. HAJDÚ MIHÁLY munkája, az Általános és magyar névtan. Személynevek című szintézis (2003) – az Osiris-tankönyvek koncepcióját követve – inkább tudományos nagymonográfia, mint oktatási kézikönyv; részletessége alapján leginkább a mester- és PhD-képzésben használható. Tömörebb formában ugyan, de nagy szükség lenne megalkotni a helyneves párfát is.

7. A magyar névkutatás társadalmi jelenlétéről. Bár egy tudományterület diszciplináris és társadalmi beágyazódása azonos mértékben lehet fontos és részletezendő, a tudományos jelenlétről változatosabb kép festhető, mint a társadalmiról. Folytassuk tehát a társadalmi jelenlét kérdésével. A nevek világa, a nevek élete, a névadás és névhasználat társadalmi „működése” közérdeklődésre tart számot, már csak a személyes érintettség okán is, hiszen mindenkinek van család- és keresztnéve, de a becézés, a ragadványnevek adása is névtani univerzálénak tekinthető. Hasonló a helyzet a helynevekkel is, bár a mikro- és makrotoponimák időtállóbbak, kevesebb tér nyílik az egyéni névadásra. A la-

³ Például az ELTE-n a Nyelv- és beszédtudomány diszciplináris minor szakon van Névtan című tanegység. A lehetőségek tovább bővülnek a Magyar nyelv és irodalom MA-n: a törzsképzésben egy Nyelvtörténeti és névtani kutatások összevont tematikájú óra után a Történeti nyelvészet szakirányban névelméletet és történeti névtant tanulhatnak a hallgatók. Névtan tanegység létezik az Alkalmazott nyelvészet mesterképzésben is. (Az ELTE névtani képzéseiről FARKAS TAMÁS ad áttekintést: 2015b.) A bolognai képzés bevezetése előtt az ELTE-n létezett egy önálló Névtan program is, amelynek elvégzésével külön oklevelet lehetett szerezni; ezzel a lehetőséggel sokan éltek is. A felsőoktatási intézmények névtanoktatásának módszeres tudománytörténeti feltárása a jövő feladata.

ikus emberek és közösségek tehát igénylik a nevekről szóló tudás megosztását, részben ismeretterjesztő, részben tudományos formában.

Névkönyveket kiadni manapság jövedelmező üzleti vállalkozás is lehet, ezért nem meglepő, hogy a rendszerváltás óta gombamód szaporodnak a hangzatos címet viselő, de tudományos megalapozottságot nélkülöző kiadványok. (A rossz reklám is reklám, ezért itt nem szemlézzük őket; a kérdésről bővebben l. FARKAS 2006.) Az interneten is nagy kavalkád tapasztalható, a gyanútlan olvasók sokszor nem tudják elválasztani az ocsút a tiszta búzától. A nem lankadó érdeklődés jele, hogy az MTA Nyelvtudományi Intézetének közönségszolgálatra folyamatosan válaszol személy- és helynevekkel kapcsolatos kérdésekre, illetve gondolja az anyakönyvezhető keresztnévek listáját.

A Magyar Tudományos Akadémiának nemcsak joga, hanem törvényi kötelezettsége is nyilvántartani és szükség szerint bővíteni a hivatalos okmányokban rögzíthető, születéskor adható utónévek listáját. A Nyelvtudományi Intézet honlapján olvasható az előzmények és a háttér bemutatása (<http://www.nytud.hu/oszt/nyelvmuvelo/utonevek>). Itt található meg egyúttal a jelenleg „bárki számára anyakönyvi bejegyzésre alkalmasnak minősített, állampolgárságra és nemzetiségre való tekintet nélkül” adható utónévek jegyzéke, mely 2009 óta havonta frissül. (Minderről bővebben l. RAÁTZ 2015, kötetünkben.)

Főleg a nagyközönség tájékoztatására, sokirányú érdeklődésének kielégítésére hozták létre az Intézet utónévportálját (utónévkeresőjét) is (<http://corpus.nytud.hu/utonevportal>), melynek fejlesztése RAÁTZ JUDIT és SASS BÁLINT nevéhez köthető. A keresőben jelenleg a következő paraméterekre lehet rákérdezni: nem, utónév, eredet (ezen belül például morfológiai jelleg), nyelv, egy adott alapnévhez való kapcsolódás, jelentés, névnap, becézés, szótagszám, hangrend, magánhangzók, gyakoriság (a 2013. januári statisztika szerint).

A névgondozás, névszabályozás különböző mértékben a helynevekre is kiterjed. A helységnevek kodifikálása például állami, közigazgatási feladat, a mindenkori állapotok hagyományos rögzítői a hivatalos hely(ség)névtárak. Az egyes politikai korszakokban a helységnevek változtatásával, szttenderdizálásával kapcsolatban egy nyelvész(e)ket is magában foglaló országos földrajzinév-névbizottság működött tanácsadó testületként, változó intenzitással (l. MÁRTON 2013). Jó lenne, ha a tudomány művelőinek véleményét a közterület-névadások és -névváltoztatások kapcsán is kikérnék, figyelembe vennék a közigazgatás ügyeinek. Komoly névregisztrációs és névkodifikációs tevékenységet látnak el a hivatalos térképek készítői is (l. pl. a Földmérési és Távérzékelési Intézet idevágó tevékenységét, MIKESY 2012). (A névsztenderdizáció alapelveiről, magyar és nemzetközi gyakorlatáról l. BÖLCSKEI 2012.)

A gyorsan változó társadalmi körülmények között fokozott felelősség hárul a tartalom-szolgáltatókra: szerzőkre, könyvkiadókra, tudományos és nem tudományos folyóiratok, periodikák, újságok, rádió- és tévéműsorok szerkesztőire. Ha napjaink kulturális állapotait és a tudományos ismeretterjesztést kívánnám jellemezni, egy külön fejezetet kellene nyitni (a névtani ismeretterjesztésre l. még RAÁTZ 2015, kötetünkben). Ehelyett arra szeretnék kitérni, hogy a magyar névkutatás hogyan igyekezett megfelelni az említett társadalmi igényeknek. Mindenekelőtt az újabb névszótárakról szükséges itt rövid áttekintést adni (részletesen l. FARKAS 2006, 2012).

LADÓ JÁNOS sokszor kiadott Magyar utónévkönyvét (1971) BÍRÓ ÁGNES újította meg (LADÓ-BÍRÓ 1998), állandó kinyomtatására és időről időre való frissítésére folyamatos igény mutatkozik. Ennek hiányát is pótolja a fentebb említett Utónévportál. Új műfajt, új színt hozott a névtani ismeretterjesztésben a Tinta Könyvkiadó két kézikönyve, a Ke-

resztnevek enciklopédiája (KnE., FERCSIK ERZSÉBET-től és RAÁTZ JUDITT-tól), illetve a Családnevek enciklopédiája (CsnE., HAJDÚ MIHÁLY-tól). Mindkettő alcímet visel, mely szerint csak a leggyakoribb mai keresztnevekről, illetve családnevekről tudhatunk meg hasznos információkat enciklopédikus jelleggel: tudományos korrektséggel, ugyanakkor egyszerű, közérthető formában. A névgyakoriság megállapítására és a családnevek földrajzi elterjedésének vázolására az adott módot, hogy HAJDÚ MIHÁLY szívós és kitartó kérvényezési próbálkozásai sikerrel jártak: az országos népszámlálás aktuális adatbázisának a személyiségi jogokat nem sértő, a személyes azonosítást kizáró statisztikai adatait az érintett állami hivatalok a tudományos kutatás rendelkezésére bocsátották. Ennek a korlátozásfeloldásnak köszönhető, hogy VÖRÖS FERENC elkészíthette a Kis magyar családnévátlaszt (I. VÖRÖS 2014). Készülőben a történeti családnévátlasz is N. FODOR JÁNOS munkájaként (I. N. FODOR – F. LÁNCZ 2011, legújabban N. FODOR 2014 stb.). A 18. századi személynévöldrajz, ezen belül az 1720-as országos összeírás nyelvöldrajzi elemzésével VÖRÖS FERENC is foglalkozik (I. pl. VÖRÖS 2013a, 2013b). Itt jegyzem meg, hogy amennyire örömdetes a magyarországi népszámlálások névadatbázisának tudományos hozzáférhetővé tétele, annyira fájdalmas annak hiánya, hogy a határokon túli 21. századi népszámlálások személynévi adatait nincs módunkban bevonni a névöldrajzi vizsgálatokba. Némi gyógyírt jelent az, hogy a 18–19. századi népesség-összeírások levéltári anyagai egyre inkább adatbázisok formájában is kutathatókká válnak, így történeti névtérképek generálására is alkalmassá tehetők (I. erre N. FODOR JÁNOS, F. LÁNCZ ÉVA és VÖRÖS FERENC idevágó kutatásait). Mind tudományos, mind „közhazsnú” célra kiválóan alkalmas LELKES GYÖRGY immár harmadik alkalommal kiadott, jelentősen bővített és javított Magyar helységnév-azonosító szótára (LELKES 2011³).

Külön forrástípust és egyben szolgáltatást nyújtanak a nyilvánosság számára is hozzáférhető, az interneten működtetett névtani adatbázisok. Adatbázis-építés már sok kutatáshoz kapcsolódik, de hozzáférhetőségük igen változó. Ezek közül talán legnagyobb szabású a Debreceni Egyetem által fejlesztett és folyamatosan épülő Mai Magyar Digitális Helynévtár (MDH, szerkesztők: HOFFMANN ISTVÁN, TÓTH VALÉRIA, JOSEF SCHWING), amely nemcsak a magyar nyelvterületen nyomtatásban kiadott helynévgyűjteményeket dolgozza fel, kiegészítve térinformatikai paraméterekkel, hanem a munkacsoportnak szándékában áll kiegészítő gyűjtésekkel a korábbi névállományokat is frissíteni, aktualizálni (bővebben I. TÓTH VALÉRIA 2012-es beszámolóját, ill. a honlapjukat: [http://mdh.\[.\]unideb.hu](http://mdh.[.]unideb.hu)). Az ilyen típusú vállalkozások nemzeti és kulturális – sőt: egyszerűen gyakorlati – jelentőségüknél fogva is kiemelt támogatást és kiemelt figyelmet érdemelnek.

Az említett művek egyszerre szolgálják a tudományos kutatást és a tudományos ismeretterjesztést, és – ha könyv formátumúak – várható vagy remélhető a folyamatos újrakiadásuk. Ugyanígy várja a közönség néhány immár klasszikussá vált régebbi névszótár ismételt kiadását is. KÁZMÉR MIKLÓS Régi magyar családnevek szótára. XIV–XVII. század című munkájának (CsnSz.) 1993-ban megjelent példányait hamar elkapkodták, már antikváriumban sem kapható. A műhöz 2009-ben névvégmutató szótár is készült (CsnVégSz.). KISS LAJOSnak a Földrajzi nevek etimológiai szótára első megjelenése (FNESz.¹, 1978) után tíz évvel látott napvilágot a kétkötetes, jelentősen bővített 4. kiadása (FNESz.⁴). A szerző haláláig folytatta az etimológiák írását, új szócikkek készítését és a régiek javítását. A kétkötetes változat megjelenése után publikált idevágó írásainak és a KISS LAJOS-hagyatékban megmaradt feljegyzéseknek a felhasználásával ismét egy bővített szótár készül SZENTGYÖRGYI RUDOLF szerkesztésében, egy lelkes egyetemi

hallgatói munkacsoport közreműködésével. A megújított szótár a Tinta Kiadónál jelenik meg. KISS LAJOS munkássága során egyre nagyobb figyelmet fordított arra, hogy a határon túli magyarság is megtalálja szülőföldje fontosabb helynévanyagának magyarázatát: főleg a településneveket, de egyéb névfajtákból (pl. víz-, hegy- vagy tájnevekből) is szemelgetve. Ezzel megfelelő érzékenységgel reagált a rendszerváltás utáni, a magyarság kulturális egységét megerősítő társadalmi törekvésekre. Az ő példáját követve néhány, a történelmi Magyarország északkeleti régiójához tartozó megye történeti-etimológiai helységnévtára is elkészült. (L. pl. a következő műveket: a történeti Szatmár megyére BURA 1997, Bereg megyére SEBESTYÉN 2010, Máramarosra SEBESTYÉN 2012, Ungra SEBESTYÉN–ÚR 2014; sajnos az utóbbi könyvek nehezen hozzáférhető, kis példányszámú kiadványok, részben határon túli megjelenéssel, szakmai publicitásuk is erősítésre szorul.)

Nagy szükség lenne a névtant szemlélő állandó bibliográfiai tevékenységre. Ezt a feladatot – ahogy fentebb már említettem – részben betölthetné egy magyar névtani honlap folyamatosan frissülő bibliográfiai rovata, de időről időre nyomtatott formában is meg kellene jelentetni a magyar névtudomány válogatott bibliográfiáját (a legutóbbi ilyen l. az *Onomastica Uralica* 1b-ben, HLAVACSKA–TÓTH 2001).

A névtan szélesebb körű társadalmi megjelenésének értékelhető, hogy időnként önálló témaként bukkann fel az Anyanyelvpolók Szövetsége és a kulturális tárca évente meghirdetett pályázatain (l. BALÁZS–GRÉTSY szerk. 2010, 2013). Sajnos megszakadt a Magyar Néprajzi Társaság és a Magyar Nyelvtudományi Társaság, illetve az Akadémia önkéntes néprajzi és népnyelvi gyűjtőpályázatainak éves rendszerességgel közös sorozata, ahol hely- és személynévi gyűjtemények is szép számmal készültek. Szemléjüket HAJDÚ MIHÁLY készítette nagy lelkiismeretességgel és tette közzé a Magyar Nyelv hasábjain (a legutolsó szemlét l. HAJDÚ 1993). Sok önkéntes számára jelentettek ezek a tömör értékelések, dicséretök ösztönzést a munka folytatására.

A névtani-nyelvi ismeretterjesztés fórumai közül megemlítem az Édes Anyanyelvünk folyóiratot és a nyest.hu internetes portált (az utóbbiról áttekintést ad HAINDRICH 2013). Hasznos lenne egy a nagyközönség számára szóló igényes és vonzó névtani portál létesítése. (A kérdésről l. még RAÁTZ 2015, kötetünkben.)

A magyar nyelvről és irodalomról szóló enciklopédiák egy része is tartalmaz névtani fejezetet (l. pl. HAJDÚ 1997, ill. egyéb kiadásai). A határon túli névtani tudományos ismeretterjesztés művei közül szintén több is foglalkozik névtani témákkal; közülük kiemelendők BURA LÁSZLÓ és MURÁDIN LÁSZLÓ kötetei (pl. BURA 2005, 2013; MURÁDIN 2003, 2005, 2007).

8. Záró gondolatok. Névtani műhelyek, kutatócsoportok a nagyobb egyetemeken (ELTE, Debreceni Egyetem) alakultak ki, anyagi és tudáspolitikai támogatásuk alapvető érdek. Ugyanakkor ezek a lehetőségek még nem merültek ki. Szimbolikus jelentősége is lenne annak, ha a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézetében is alakulhatna névtani részleg vagy kutatócsoport. Ezt annak ellenére mondhatjuk, hogy az utóbbi időben az akadémiai szférában az összevonások domináltak. Pozitív fejlemény, hogy a Debreceni Egyetemen akadémiai támogatással nyelv- és névtörténeti kutatócsoport létesült. A tudományterület szervezeti és diszciplináris megerősödését több tényező is jelzi: megalakult a Magyar Nyelvtudományi Társaság névtani tagozata (de hiányzik még ennek honlapja), rendszeressé, magas színvonalúvá, nemzetközileg is referálttá vált a Névtani Értesítő folyóirat megjelenése (de anyagi támogatását meg kell szilárdítani).

Új folyóiratok, sorozatok indultak: Helynévtörténeti Tanulmányok, Onomastica Uralica, A Magyar Névértudomány Kiadványai, Magyar Névtani Értekezések, A nyelvöldrajztól a névföldrajzig (de meg is szüntek sikeres régebbiek: Magyar Személynévi Adattárak, Magyar Névtani Dolgozatok). Ezek anyagi támogatottsága többnyire bizonytalan. (Különösen sajnálatos a nemzetközi szintre szánt Onomastica Uralica ritkuló megjelenése.)

Konferenciákból, tanácskozássokból nincs hiány. Egy részük éves rendszerességgel, mások alkalmiak. A Magyar Névtudományi Konferenciák megrendezését sűrűbbé kellene tenni. A magyar névkutatás és a debreceni iskola működésének elismerését is jelzi, hogy 2017-ben Debrecenben tartják az ICOS következő nemzetközi kongresszusát.

A felsőoktatásban van mód névtani kurzusok felvételére, a választott szakdolgozati témák között még mindig népszerű a névtan, és a nyelvtudományi doktori iskolákban is szép számmal születnek névtani tárgyú disszertációk, ugyanakkor folytatni kellene a HAJDÚ MIHÁLY által elkezdett felsőoktatási tankönyvírást.

Erősítendő a névtani ismeretterjesztés: szükség van a legkülönbözőbb szinteken a tájékoztatásra (rádió, televízió, internet, újságok, nyelvművelő folyóiratok, MTA közönségszolgálat stb.). Az alapvető kézikönyvek javított, bővített kiadása folyamatos szükséglet. Ezek digitalizált változatát ingyenes formában célszerű feltenni nyilvános portálokra.

A névtudomány egyik legvonzóbb tulajdonsága az interdiszciplináris jellege. Ezt erősítendő azonban szükség van azokra a névelméleti és kutatás-módszertani fejlesztésekre is, amelyek a nevek társadalmi, történelmi, kulturális, időbeli és térbeli beágyazódását komplex módon tudják értékelni.

Hivatkozott irodalom

- BALÁZS GÉZA – GRÉTSY LÁSZLÓ szerk. 2010. *Régi magyar mesterségek – családneveink tükrében*. Anyanyelvápolók Szövetsége – Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- BALÁZS GÉZA – GRÉTSY LÁSZLÓ szerk. 2013. *Helyneveink érdekességei, tanulságai, népi magyarázatai*. Anyanyelvápolók Szövetsége – Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- BAUKO JÁNOS 2015. Magyar névkutatás a határokon túl. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Magyar névkutatás a 21. század elején*. Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest. 63–89.
- BAUKO JÁNOS – BENYOVSZKY KRISZTIÁN szerk. 2014. *A nevek szemiotikája*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara – Magyar Szemiotikai Társaság, Nyitra–Budapest.
- BÖLCSKEI ANDREA 2012. Helynevek standardizációja: alapelvek, terminológiai kérdések a nemzetközi és a magyar gyakorlatban. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 7: 85–102.
- BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk. 2008. *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Budapest.
- BURA LÁSZLÓ 1997. *Szatmár megye történeti-etimológiai helységnévtára*. Stúdium Könyvkiadó, Kolozsvár.
- BURA LÁSZLÓ 2005. *Nevek tanúsága, szakmák emléke*. Státus Kiadó, Csíkszereda.
- BURA LÁSZLÓ 2013. *A többszólamúság ösvényein*. Státus Kiadó, Csíkszereda.
- CsnE. = HAJDÚ MIHÁLY 2010. *Családnevek enciklopédiája. Leggyakoribb mai családneveink*. A Magyar Nyelv Kézikönyvei 17. Tinta Könyvkiadó, Budapest.

- CsnSz. = KÁZMÉR MIKLÓS 1993. *Régi magyar családnevek szótára. XIV–XVII. század*. Nyelvtudományi Társaság, Budapest.
- CsnVégSz. = FARKAS TAMÁS – F. LÁNCZ ÉVA ANNA szerk. 2009. *Régi magyar családnevek névégmutató szótára. XIV–XVII. század*. ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet – Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest.
- FARKAS TAMÁS 2006. Keresztnevkönyvek – keresztnevtárak – keresztnevszótárak Magyarországon. In: MÁRTONFI ATTILA – PAPP KORNÉLIA – SLÍZ MARIANN szerk., *101 írás Pusztai Ferenc tiszteletére*. Argumentum Kiadó, Budapest. 246–252.
- FARKAS, TAMÁS 2012. Proper Name Dictionaries in Hungary. In: FÁBIÁN, ZSUZSANNA ed., *Hungarian Lexicography II. Monolingual and Special Dictionaries*. Lexikográfiai füzetek 6. Akadémiai Kiadó, Budapest. 307–329.
- FARKAS TAMÁS 2014. Dimenzionális szemlélet a névkutatásban. Általános kérdések és a családnevkutatás példája. *Névtani Értesítő* 36: 9–22.
- FARKAS TAMÁS 2015a. A nemzetközi névkutatás és magyar kapcsolatai. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Magyar névkutatás a 21. század elején*. Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest. 23–47.
- FARKAS TAMÁS 2015b. A névtan a felsőoktatásban, az ELTE Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszékén. In: BÁRTH M. JÁNOS – BODÓ CSANÁD – KOCIS ZSUZSANNA szerk., *A nyelv dimenziói. Tanulmányok Juhász Dezső tiszteletére*. ELTE BTK, Budapest. Megjelenés alatt.
- FARKAS TAMÁS – KOZMA ISTVÁN szerk. 2009. *A családnev-változtatások története időben, térben, társadalomban*. Gondolat Kiadó – Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest.
- FNESz.¹ = KISS LAJOS 1978¹. *Földrajzi nevek etimológiai szótára*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- FNESz.⁴ = KISS LAJOS 1988⁴. *Földrajzi nevek etimológiai szótára* 1–2. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- N. FODOR JÁNOS 2014. A történeti személynév-földrajz mint a nyelvföldrajz egyik kutatási területe I. *Névtani Értesítő* 36: 23–41.
- N. FODOR JÁNOS – F. LÁNCZ ÉVA 2011. A Történeti magyar családnévatlasz előmunkálatairól. *Névtani Értesítő* 33: 175–190.
- HAINDRICH HELGA 2013. Névtani kérdések a nyest.hu-n. *Névtani Értesítő* 35: 237–243.
- HAJDÚ MIHÁLY 1982. *A Csepel-sziget helynevei*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY 1993. A XXXVIII. országos néprajzi és nyelvjárási gyűjtőpályázat népnyelvi dolgozatairól. *Magyar Nyelv* 89: 98–101.
- HAJDÚ MIHÁLY 1997. Személynevek. Helynevek. In: SIPOS LAJOS főszerk., *Pannon Enciklopédia. Magyar nyelv és irodalom*. Dunakanyar 2000 Könyvkiadó, Budapest. 155–163.
- HAJDÚ MIHÁLY 2003. *Általános és magyar névtan. Személynevek*. Osiris Kiadó, Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY 2006. A magyar névtudomány budapesti sorozatairól: Magyar Személynévi Adattárak, Magyar Névtani Dolgozatok. *Névtani Értesítő* 28: 217–230.
- HAJDÚ MIHÁLY 2008. Visszaemlékezés a Névtani Értesítő indulására. *Névtani Értesítő* 30: 157–166.
- HAJDÚ MIHÁLY 2010. Közös tervek Mező Andrással. In: P. LAKATOS ILONA – SEBESTYÉN ZSOLT szerk., *Emlékkönyv Mező András tiszteletére*. Bessenyei Könyvkiadó, Nyíregyháza.
- HLAVACSKA, EDIT – TÓTH, VALÉRIA 2001. Hungarian. In: HOFFMANN, ISTVÁN ed., *Selected Bibliography of the Onomastics of the Uralian Languages*. Onomastica Uralica 1b: 295–427.
- HOFFMANN ISTVÁN 1993. *Helynevek nyelvi elemzése*. A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Magyar Nyelvtudományi Intézetének Kiadványai 61. Kossuth Lajos Tudományegyetem Magyar Nyelvtudományi Intézete, Debrecen.

- HOFFMANN, ISTVÁN ed. 2000. *Onomastica Uralica. Plan of Series. Sorozatterv. Sarjan suunnitelma. Väljaande projekt. План серии*. K. n., Debrecen–Helsinki.
- HOFFMANN ISTVÁN 2002. Magyar névkutatás az ezredfordulón. In: HOFFMANN ISTVÁN – JUHÁSZ DEZSŐ – PÉNTEK JÁNOS szerk., *Hungarológia és dimenzionális nyelvselelemzés. Előadások az V. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszuson*. K. n., Debrecen–Jyväskylä. 9–22.
- HOFFMANN ISTVÁN 2003. *Magyar helynévkutatás. 1958–2002*. A Magyar Névarchívum Kiadványai 7. Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Debrecen.
- HOFFMANN ISTVÁN 2015. A névtan és a tártudományok. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Magyar névkutatás a 21. század elején*. Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest. 11–22.
- HOFFMANN ISTVÁN – MATICSÁK SÁNDOR 2006. A névkutatás kérdései a X. Nemzetközi Finnugor Kongresszuson. *Névtani Értesítő* 28: 191–199.
- JUHÁSZ DEZSŐ 2005. Megkezdte munkáját a Magyar Nyelvtudományi Társaság Névtani tagozata. *Névtani Értesítő* 27: 257–259.
- KÁLNÁSI ÁRPÁD 1996. *Szatmári helynévtípusok és történeti rétegződésük*. A Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Magyar Nyelvtudományi Intézetének Kiadványai 67. Kossuth Lajos Tudományegyetem Magyar Nyelvtudományi Intézete, Debrecen.
- KnE. = FERCSIK ERZSÉBET – RAÁTZ JUDIT 2009. *Keresztnevek enciklopédiája. A leggyakoribb női és férfinevek*. A Magyar Nyelv Kézikönyvei 16. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- LADÓ JÁNOS 1971. *Magyar utónévkönyv*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- LADÓ JÁNOS – BIRÓ ÁGNES 1998. *Magyar utónévkönyv*. Vince Kiadó, Budapest.
- LELKES GYÖRGY 2011³. *Magyar helységnév-azonosító szótár*. Argumentum – KSH Könyvtár, Budapest.
- MÁRTON MÁTYÁS 2013. Visszaemlékezés a Földrajzinév-bizottság helyesírás-szabályozási és földrajzinévtár-készítési munkásságára. *Névtani Értesítő* 35: 23–35.
- MIKESY GÁBOR 2012. A kisebb földrajzi nevek egységesítése. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 7: 103–116.
- MURÁDIN LÁSZLÓ 2003. *Utak és nevek. Településnevek erdélyi utakon*. A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága, Budapest.
- MURÁDIN LÁSZLÓ 2005. *Erdélyi magyar családnevek*. Europrint Könyvkiadó, Nagyvárad.
- MURÁDIN LÁSZLÓ 2007. *Utak és nevek. Településnevek partiumi utakon*. Europrint Könyvkiadó, Nagyvárad.
- RAÁTZ JUDIT 2015. Alkalmazott névtan. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Magyar névkutatás a 21. század elején*. Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest. 227–247.
- SEBESTYÉN ZSOLT 2010. *Bereg megye helységneveinek etimológiai szótára*. Bessenyei Kiadó, Nyíregyháza.
- SEBESTYÉN ZSOLT 2012. *Máramaros megye helységneveinek etimológiai szótára*. Bessenyei Kiadó, Nyíregyháza.
- SEBESTYÉN ZSOLT – ÚR LAJOS 2014. *Ung megye helységneveinek etimológiai szótára*. Аутдор – Илпк, Ungvár.
- TÓTH VALÉRIA 2012. Mai Magyar Digitális Helynévtár. Egy kutatási program célja, eredményei, távlatai. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 7: 19–28.
- ÚCSN. = HAJDÚ MIHÁLY 2012. *Újmagyarkori családneveink tára. XVIII–XXI. század. I. Adatok*. Szerzői kiadás, Budapest.
- VÖRÖS FERENC szerk. 2006. *Vallanak a neveink múltjáról és jelenéről. Magyar névtani kutatások Szlovákiában. Névtani konferencia Nyitrán 2005. június 2–4*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság

- Kiadványai 225. Magyar Nyelvtudományi Társaság – Konstantin Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara, Budapest–Nyitra.
- VÖRÖS FERENC szerk. 2010. *A nyelvöldrajztól a névföldrajzig. A 2010. június 8-i szombathelyi tanácskozás előadásai*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 234. Magyar Nyelvtudományi Társaság – NyME Savaria Egyetemi Központ, Budapest–Szombathely.
- VÖRÖS FERENC 2013a. Térinformatika és névföldrajzi paradigmaváltás. *Fórum Társadalomtudományi Szemle* 15/2: 35–67.
- VÖRÖS FERENC 2013b. *Mutatvány az 1720-as országos összeírás névföldrajzából*. Savaria University Press, Szombathely.
- VÖRÖS FERENC 2014. *Kis magyar családnévátlasz*. Kalligram Kiadó, Pozsony.

JUHÁSZ DEZSŐ
Eötvös Loránd Tudományegyetem

DEZSŐ JUHÁSZ, Scientific Forums, Institutions and Social Presence of Hungarian Onomastics

The paper first introduces onomastic research groups, which have typically been organized around the Departments of Hungarian linguistics in institutions of higher education (Eötvös Loránd University in Budapest, University of Debrecen, etc.). The Research Institute of Linguistics of the Hungarian Academy of Sciences, previously coordinated the national survey of place names; currently the Institute is engaged in assisting the process of personal name giving (the choice of Christian names) as defined by law. The Department of Onomastics of the Society of Hungarian Linguistics – which organizes conferences and presentations – is also introduced. In connection with periodicals, the paper discusses the journal *Névtani Értesítő* [‘Onomastic Review’], which is published by the Society of Hungarian Linguistics and Eötvös Loránd University. The following periodicals are published annually on specific topics: *Helynévtörténeti Tanulmányok* [‘Studies on Place Name History’], *A nyelvöldrajztól a névföldrajzig* [‘From Geolinguistics to Name Geography’]. The periodical *Onomastica Uralica* is published on various topics, often in thematic issues, to share the results of the onomastics of the Uralian languages in world languages. Series such as *A Magyar Névarchívum Kiadványai* [‘Publications of the Hungarian Name Archive’] and *Magyar Névtani Értekezések* [‘Dissertations on Hungarian Onomastics’] are also mentioned. Onomastic workshops recurring annually include *Helynévtörténeti szeminárium* [Seminar on Place Name History], *Névtan és terminológia* [Onomastics and Terminology], *A nyelvöldrajztól a névföldrajzig* [‘From Geolinguistics to Name Geography’]. The Conference of Hungarian Onomastics, the most important meeting of the field takes place every 8–10 years. A section of the paper is devoted to the position of onomastics in higher education. The paper finally focuses on the subfields of name studies which stimulate general public interest; and ends with a number of suggestions for the future.

Magyar névkutatás a határokon túl*

1. A határokon túli magyar névkutatást áttekintő tanulmányok, bibliográfiák.

Az utóbbi évtizedekben a magyar névtani irodalomban több összefoglaló jellegű tanulmányban olvashattunk a tulajdonnevek kutatásáról, s néhány utal a határokon túli névkutatások eredményeire is. 1995-ben az V. Magyar Névtudományi Konferencián B. GERGELY PIROSKA (1997) tekintette át a magyar személynévkutatásokat, azokat a kutatópontokat (néhány határon túli is található közöttük), ahol voltak már személynévgyűjtések, HINTS MIKLÓS (1997) pedig a romániai magyar helynévkutatásokról számolt be. Az *Onomastica Uralica* 1b kötete közölte a HLAVACSKA EDIT és TÓTH VALÉRIA által összeállított magyar névtani bibliográfiát (HOFFMANN szerk. 2001: 295–427), melyben a határokon túli névkutatásokra utaló publikációk is helyet kaptak.

A szlovákiai magyar nyelvészet helyzetéről és lehetőségeiről szóló révkomarómi nemzetközi konferencián HAJDÚ MIHÁLY A magyar névkutatás helyzete című előadásában a felvidéki vonatkozású névtani munkákra is kitért (HAJDÚ 2002). A különböző időszakok magyar névkutatásának helyzetéről írott összefoglalóiban (pl. HAJDÚ 1981b, 1989, 1997a, 2002, 2004b) is mindig érintette a határokon túli kutatásokat. Nemcsak a nyomtatásban megjelent, hanem a kéziratban lévő névtani munkák – köztük több határon túli munka – könyvészeti adatait is egybegyűjtötte (HAJDÚ 1981a). Általános és magyar névtan (HAJDÚ 2003) című monográfiájának gazdag bibliográfiájában is bőven találunk határokon kívüli magyar vonatkozású névtani tanulmányokra való hivatkozásokat.

Az ezredfordulón HOFFMANN ISTVÁN tekintette át a magyar névtani kutatásokat (HOFFMANN 2002: 9–12), s a Magyar helynévkutatás 1958–2002 című munkájában külön fejezetben tárgyalta a határokon túli helyneves kutatásokat (HOFFMANN 2003: 79–82). A 2003-ban megvalósult Magyar névtani kutatások itthon és határainkon túl című konferencián témájából adódóan számos tanulmány tárgyalta kifejezetten, vagy legalábbis érintette a határokon túli magyar névtani kutatásokat (l. FARKAS F. szerk. 2004): B. GERGELY PIROSKA a történeti személynévkutatás eredményeiről, VÖRÖS FERENC a felvidéki személynévkutatásokról, ÖRDÖG FERENC a szinkrón személynévkutatás helyzetéről és feladatairól, MIZSER LAJOS a kárpátaljai családnévkutatásairól, ZSIGMOND GYÖZÖ a Bukaresti Tudományegyetemen folyó névtani kutatásokról, VÖRÖS OTTÓ a határon túli névkutatás hozadékáról, FARKAS FERENC a hazai és határokon túli helynévkutatásról, UNTI MÁRIA a csallóközi helynévkutatásról, CSOMORTÁNI MAGDOLNA az erdélyi névgyűjtésekről, KRISTÓ GYULA a magyar történeti helynévkutatásról, VINCZE LÁSZLÓ a magyar belterületi helynevek kutatásáról számolt be. 2007-ben a VI. Magyar Névtudományi Konferencián SZABÓMIHÁLY GIZELLA tartott előadást a határon túli névhasználatról (SZABÓMIHÁLY 2008), s a rendezvényen egyéb vonatkozó témájú előadások is elhangzottak. Egyes szerzők arra törekedtek, hogy a határokon túli magyar névkutatásokat foglalják össze tanulmányukban.

A romániai magyar helynévkutatások történetével CSOMORTÁNI MAGDOLNA több tanulmányában is foglalkozott (1992, 1996, 2004b). Az általa említett névtani munkáknak egy része az Erdélyi Digitális Adattárban olvasható. A romániai magyar helynévgyűjtésekről

* Készült a Magyar Tudományos Akadémia Bolyai János Kutatási Ösztöndíjának támogatásával.

HAJDÚ MIHÁLY (1997b) is beszámolt. Az erdélyi magyar helynévgyűjtés eredményeinek bibliográfiáját MURÁDIN LÁSZLÓ (2013) ismertette. További újabb vonatkozó helyneves szakirodalom található a Helynévtörténeti Tanulmányok 10. számának egyes tanulmányaiban (BÁTORI 2014, CSOMORTÁNI 2014b, KISS M. 2014). A moldvai csángókkal kapcsolatos személynévkutatókat HAJDÚ MIHÁLY (1997a, 2004a) ismertette. A moldvai csángók bibliográfiájában a témát érintő névtani kiadványok – többek között HAJDÚ tanulmánya – is szerepelnek. ZSIGMOND GYÖZÖ (2002) a Bukaresti Tudományegyetem Hungarológiai Tanszékén írt névtani vonatkozású szakdolgozatokat, CSOMORTÁNI MAGDOLNA (2014c) pedig a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Magyar és Általános Nyelvészeti Tanszéke könyvtárának névtani tárgyú kézíratait mutatta be.

A szlovákiai magyar vonatkozású névtani kutatásokat áttekintő munkák az utóbbi évtizedben jelentek meg. VÖRÖS FERENC (2004b, 2006) foglalta össze elsőként a felvidéki személy- és helynévkutatók történetét. BAUKO JÁNOS a szlovákiai magyar ragadványnév-kutatókról értekezett (BAUKO 2006), áttekintette a nyitrai magyar tanszék (egykori és jelenlegi) oktatóinak és hallgatóinak megjelent, illetve megjelenés előtt álló publikációit (BAUKO 2010a), valamint a 2000–2010 között a nyitrai egyetemen megvédett névtani témájú dolgozatokat (BAUKO 2010b), s közölte a szlovákiai magyar vonatkozású névtani kutatások bibliográfiáját (BAUKO 2011a).¹

Az egykori Jugoszláviában folyó magyar névkutatók eredményeit a múltban PENAVIN OLGA (1979, 1981), MEZŐ ANDRÁS (1981) és VIRÁG GÁBOR (1987, 1991) ismertette. Az V. Magyar Névtudományi Konferencián BALÁZS-ARTH VALÉRIA (1997) számolt be a jugoszláviai magyar és a szerb személynévkutatókról. A vajdasági magyarok keresztnevéhasználatával kapcsolatos rövidebb szakirodalmi áttekintés található KATONA ÁGNES (2012) tanulmányában.

A kárpátaljai névtani kutatások történetéről a Névtani Értesítő 30. számában (2008) három szerző: a helynévkutatókról SEBESTYÉN ZSOLT (2008a), a személynévkutatókról KOVÁCS ANDRÁS (2008), az állatnévkutatókról ROJÁK VINCE (2008) értekezett.

2. A határokon túli területek névanyagának kutatása. A határokon túli magyar névkutatók történetének gazdag, részletező ismertetése egy önálló könyv témája lehetne, ezért a továbbiakban elsősorban a 21. században megjelent vonatkozó névtani monográfiákról, illetve tanulmányokról szövegek. A teljességre törekvő névtani szakirodalom-jegyzékek összeállítása hosszadalmas folyamat, különösen mert a vonatkozó írások különböző helyeken és gyakran nehezen hozzáférhető kiadványokban jelennek meg. BENKŐ LORÁND az V. Magyar Névtudományi Konferencia megnyitójában a következőket mondta: „a mi névtudományunkban is tematikailag, szemlélet- és módszerbelileg, eredményekben oly mértékben szerteágaztak, feldúsultak, individualizálódtak a kutatások, hogy azokat egy szuszra érdemben, múlt, jelen és jövő vonatkozásában áttekinteni nemcsak együttesen, hanem külön-külön is képtelenség, egy ember erejét messze meghaladó feladat” (BENKŐ 1997: 5). A határon túli magyar névtani kutatások eredményeként született publikációk egyrészt Magyarországon, másrészt a Kárpát-medence egyes magyarlakta országaiban láttak napvilágot.

HAJDÚ MIHÁLY (2006) a magyar névtudomány budapesti sorozatairól írott összefoglaló cikkében (többek között) a határon túli magyar névtani tanulmányok bibliográfiai

¹ A bibliográfia a befoglaló kötetben az interneten is elérhető ([http://mek.niif.hu/10400/\[-\]10478/10478.pdf](http://mek.niif.hu/10400/[-]10478/10478.pdf)).

adatait is közölte. 1974-ben indította meg a Magyar Személynévi Adattárak (MSzA.) című sorozatot („sárga füzetek”), melynek 1991-ig 99 száma jelent meg. Ezeknek nagy része határokon túli magyar kutatópontok névanyagát tartalmazta. Az 1976-ban megindított Magyar Névtani Dolgozatok (MND.) sorozatnak („kék füzetek”) 2006-ig 200 száma jelent meg, s maga HAJDÚ írja, hogy „ebben a sorozatban is igyekeztem minden határon kívüli dolgozatnak teret adni, a 200 füzetből 84 (42%) ott gyűjtött nevekkal foglalkozik” (HAJDÚ 2006: 226). HAJDÚ a határon túli névtani kutatások kapcsán kimutatja, hogy mely területekről származik a vizsgált névanyag: „területhez nem köthető”: 4; történeti Magyarország: 4; Burgenland: 1; Felvidék: 11; Kárpátalja: 5; Erdély: 50; Moldva: 7; Muravidék: 1; Drávaszög és Drávaköz: 0; Délvidék: 2. A sorozat később három kötettel folytatódott, utolsó számai 2008-ban jelentek meg (JANITSEK 2008, FARKAS–ZÁNTÓ 2008, BÖLCSKEI–HAVAS–SLÍZ 2008). A 21. században a sorozatban megjelent dolgozatok nagyrészt határokon túli nyelvterületek névanyagát vizsgálják (a 39 dolgozathoz 27, azaz a dolgozatok mintegy 70%-a). HAJDÚ MIHÁLYnak (és a társalapító MEZŐ ANDRÁSnak) köszönhetően jelent meg 1979-ben a magyar névtudományi folyóirat, a Névtani Értesítő első száma (bővebben l. HAJDÚ 2008). A folyóiratban mindig helyet kaptak a határokon túli magyar névtani kutatások eredményeit bemutató tanulmányok, könyvismertetések is.

Egyes tanulmányok, kiadványok nemcsak egy határon túli államnak, hanem a Kárpát-medence több országának névanyagát, -használatát is vizsgálják. Például a Kárpát-medence magyar helyneveinek használatával FARKAS TAMÁS (2007), településneveivel LELKES GYÖRGY (2004, 2011³, 2013), a határon túli vasútállomások neveivel PERGER IMRE (2013), három település (a romániai Csernakeresztúr, a szerbiai Sándoregyháza és Székelykeve) helynévállományával PÁL HELÉN (2008a) foglalkozott. A Kárpát-medencei hely- és személynevek névföldrajzi vizsgálatait is meg kell említenünk. A Kárpát-medence egészét átfogó helynévi adatbázis-építést és térinformatikai megjelenítést tűzte ki célul a Debreceni Egyetemen készülő Magyar Digitális Helynévtár (l. TÓTH V. 2011, ill. a vonatkozó honlapokon). A személynevek esetében VÖRÖS FERENC egy szinkron (vö. 2011, 2014), majd később ehhez kapcsolódóan egy történeti (VÖRÖS F. 2013), N. FODOR JÁNOS pedig eleve egy diakrón (vö. N. FODOR – F. LÁNCZ 2011) Kárpát-medencei magyar családnévátlasz megvalósításán kezdett munkálkodni. HAJDÚ MIHÁLY Újmagyarkori családnévünk téma című 2012-es könyve a szerző (és tanítványai) fél évszázados gyűjtőmunkájának eredménye. A benne található 375 565 név felöleli a magyar családnévinkincset II. József 1787. évi névrendeletétől 2007-ig. Az adattár határokon túli magyar nyelvterületekről származó forrásokból is közli a magyar családnéveket.

A következőkben a határokon túli, Kárpát-medencei országokban (az ott élő magyarság számaránya szerinti sorrendben) folyó, illetve az adott területre vonatkozó 21. századi magyar névtani kutatásokat ismertetem röviden. Az egyes országokon belül elsőként főképpen a személynevekkel, majd a helynevekkel és egyéb tulajdonnevekkel foglalkozó publikációkat említem, többnyire az (al)névfajtákat, valamint a tanulmányok megjelenésének időrendi sorrendjét, illetve szerzőjét is figyelembe véve.

2.1. Románia. A személyneves kutatások között említhetjük elsőként B. GERGELY PIROSKA két könyvét, melyekben az erdélyi keresztnévvel foglalkozott: az egyikben a felekezeti hatását vizsgálta az erdélyi keresztnév-használatra a reformáció és ellenreformáció korában (2003), a másikkban Kalotaszeg magyar kereszt- és becenévállományát mutatta be (2005). Az utóbbi a szerző korábbi ragadvány- és családnéves monográfiáinak

folytatásaként jelent meg, s ezáltal teljessé vált Kalotaszeg személynév-fajtáinak elemzése. B. GERGELY Kalotaszeg történeti ragadványneveiről (2007), egy családnév (*Rózsa, Ruzsa*) nyelvföldrajzáról (2009) és a „mesterségűző asszonyemberek” erdélyi megnevezéseiről (2011, 2012) is írt tanulmányt.

S. SÁRDI MARGIT (2000) az ótordai temető sírfeliratain kutatta a személynéveket. A VI. Magyar Névtudományi Konferencián PUSKAI MELINDA (2008) Maroshévíz keresztnéveiről, RUS FODOR DÓRA (2008) a tordai magyar–román vegyes házasságokban megfigyelhető névválasztásról és névadásról, STEFUCA VIKTÓRIA (2008) a 14–15. századi moldvai oklevelekben előforduló magyar személy- és méltóságnevekről tartott előadást. RANCZ TERÉZ (2009) Felső-Háromszéken vizsgálta a névadás motivációit és a név súlyát az identitásjelölő faktorok közt. CS. NAGY LAJOS (2010) a székely becenév-alkotási módokat figyelte meg Kriza János névgyűjteménye alapján. HAINDRICH HELGA ANNA (2014) egy romániai magyar, sváb eredetű településen, Csanáloson végzett interjúkból nyert adatok alapján vizsgálta, hogy a keresztnév utal-e az elnevezett etnikai identitására.

Az erdélyi magyar családnevekről MURÁDIN LÁSZLÓ (2005) írt könyvet, amelyben a romániai magyar tannyelvű iskolák végzőseinek névsorát áttanulmányozva, a családnevek kialakulásával, a magyar, idegen és bizonytalan eredetű családnevekkel foglalkozott. JANITSEK JENŐ (2005) közölte Sztána magyar lakosságának jelenkori és történeti családneveit (etimológiájukat is megadva), különállón írva a románok, cigányok, földesurak által viselt családnevekről. A családnev-változtatás témakörét BERECS ÁGOSTON (2009) érintette tanulmányában, amelyben a dualizmus kori erdélyi, illetve magyarországi román nemzeti elit összefüggésében a névrománosítást, annak történelmi, politikai és ideológiai hátterét, módszereit tárgyalta. FODOR KATALIN (1999, 2011) a moldvai családneveket és a névdivat változását, TRUNKI PÉTER Forrófalva és környéke 17–18. századi családneveit (2011), valamint a moldvai Bákó környéki falvak hivatalosan anyakönyvezett (mai) családneveinek magyar átíratát (2013) vizsgálta. A szatmári iskolásoknak a 19. század első feléből származó családneveit BURA LÁSZLÓ (2011a) elemezte. A családnevek történeti tanulságait Partium késő középkori és újkori névanyaga alapján N. FODOR JÁNOS (2012) mutatta be. Az utóbbi években BENŐ ATTILA (2011, 2012a, 2012b, 2013, megj. e.) több tanulmányában is foglalkozott a román eredetű családnevek, a magyar–román névkontaktológiai jelenségek kérdéskörével.

A romániai magyar helynévkutatások történetéről legutóbb CSOMORTÁNI MAGDOLNA (2004a) számolt be, s az erdélyi magyar helynévgyűjtés eredményeinek falvankénti irodalmát MURÁDIN LÁSZLÓ (2013) tette közzé. A helynevek használatára a sokszínű nyelvi-etnikai viszonyokon túl a többszöri hatalmi és ideológiai változások erősen hatottak. CSOMORTÁNI Csík helynevei című terjedelmes (1674 lapos) doktori disszertációjában (2000) részletesen foglalkozott a témakörrel, és az utóbbi évtizedben számos vonatkozó tanulmányt tett közzé (CSOMORTÁNI 2004a, 2005a, 2008a, 2008b, 2009a, 2009b, 2012, 2013, 2014a). Csík Árpád-kori településtörténetével a helynevek és a régészeti adatok fényében BOTÁR ISTVÁN (2008) foglalkozott. A romániai magyar nyelvterületről származó (Angyalos, Csíkszentimre, Gyimes, Kászon, Kémer, Kilyén, Komlód-völgye, Korond, Kőkös, Marosvécs, Miklósvárszék, Parajd, Sepsiszentkirály, Siklód, Sófalva, Sóvárád, Szatmár, Székelydálya, Székföld, Szolokma, Szotyor, Tövishát) 21. századi helynévgyűjtések (és részben családnevgyűjtések) egy része – elsősorban BURA LÁSZLÓ, HINTS MIKLÓS, JANITSEK JENŐ és SZÜCS LAJOS jóvoltából – a Magyar Névtani Dolgozatokban látott napvilágot (l. HAJDÚ 2006). A Nyelv- és Irodalomtudományi Közleményekben

egyéb települések (többek között Aranyosrákos, Bágyon, Borszék, Csátószeg, Csíkköz-más, Csíkszentimre, Csíkszentmárton, Csikborzsova, Csikcsomortán, Csíkszentmiklós, Csíkszentmihály, Csíksomlyó, Csiktaploca, Csegez, Csobotfalva, Kápolnásfalu, Lázár-falva, Mészkö, Szék, Szárhegy, Sinfalva, Várfalva) helynévanyagát is megtalálhatjuk (CSOMORTÁNI 2005b, 2006, 2007, 2008c; GYÖRGY 2011; HINTS 2004; JANITSEK 2004, 2007, 2009, 2010, 2012). JANITSEK JENŐ (2005) Sztánáról írott településmonográfiájában a neveket tárgyaló fejezetben (76–122) ismertette a település bel- és külterületi helyneveit. CS. NAGY LAJOS (2003) Tordatúr, PÁL HELÉN (2005) a bukovinai Istensegíts helyneveit ismertette. PÁL (2008b) a bukovinai székely falvak helyneveiben az idegen nyelvi hatásokat is vizsgálta. A moldvai csángó helynevek lexikális és morfológiai elemzését N. CSÁSZI ILDIKÓ (2007, 2010) végezte el. A moldvai helyneveket a nyelvi ideológiák tükrében BODÓ CSANÁD (2014) mutatta be. Az erdélyi településnevekkel MURÁDIN LÁSZLÓ (2000, 2003) foglalkozott. BARTOS-ELEKES ZSOMBOR a helységneveket a romániai köztudatban figyelte meg (2002), majd monográfiájában (2013) a térképi névírás elméleti és gyakorlati ismereteit, történeti vonatkozásait mutatta be a 19. és 20. századi Erdélyben. FARKAS TAMÁS (2008) két háromszéki településnévről (Kilyén, Szotyor) érkezett. CSOMORTÁNI MAGDOLNA (2014b) a nyelvi tervezés szempontjából vizsgálta meg a romániai magyar kisebbségi helységneveket.

BURA LÁSZLÓ a *Szatmárnémeti* név etimológiájával foglalkozott (2003), és megvizsgálta a település öt évszázadának (1500–2000) utcanévváltozásait (2007), közölte (két kötetben) Szatmár megye kül- és belterületi helyneveit (2008), valamint helységneveinek etimológiáját (2011b), majd válogatott tanulmánykötetben közzétette korábban megjelent névtani cikkeit (2013: 7–150). A román közterületneveket SÓFALVI KRISZTINA (2008) vizsgálta a két világháború közti időszak romániai magyar napilapjaiban. A Körösök vízneveit funkcionális-szemantikai, lexikális-morfológiai szempontból KISS MAGDALÉNA (2012a, 2012b, 2014) elemezte. Az erdélyi magyarság csillagnévhasználatával, a csillagok, csillagképek magyar népi neveivel ZSIGMOND GYÖZÖ (2005) foglalkozott.

Egyes szerzők a földrajzi köznevek vizsgálatára fektették a hangsúlyt. PÉTER SÁNDOR (2007, 2008) a felső-háromszéki helynevekben előforduló térszínformaneveket és vízrajzi közneveket vizsgálta, áttekintette a térszínformanév-kutatás történetét, majd a helynév-alkotó térszínformanevek megterheltségével, jelentésével, morfematikai szerkesztésével foglalkozott. N. CSÁSZI ILDIKÓ (2008) öt moldvai magyar település helyneveiben lexikai, morfológiai és névföldrajzi szempontból elemezte a vízrajzi és domborzati neveket. BÁBA BARBARA (2010) a romániai magyar nyelvjárásokban figyelte meg a földrajzi köznévi fogalmak megnevezési rendszerének tagoltságát, majd NEMES MAGDOLNÁVAL együtt kiadta a Magyar földrajzi köznevek tárá (2014), amelyben határon túli forrásokból (elsősorban tájszótárakból), romániai, szlovákiai, szerbiai, ukrainai, horvátországi, ausztriai és szlovéniai településekről is közölték a földrajzi közneveket.

A megjelenésre váró munkák közül meg kell említenünk BÁRTH M. JÁNOS 2010-ben megvédett PhD-dolgozatát: Székelyföldi történeti helynevek nyelvi elemzése. Névföldrajzi vizsgálatok Szabó T. Attila Helynévtörténeti Adattárában. Az Olló számítógépes szoftver (alkotói: VARGHA FRUZZINA és VÉKÁS DOMOKOS, vö. VARGHA 2010) segítségével a szerző nagyszámú helynév nyelvi és névföldrajzi elemzését végezte el (vö. BÁRTH M. 2006, 2008). A munka SZABÓ T. ATTILA erdélyi történeti helynévgyűjtésére épül, mely 11 kötetben jelent meg (ETH.; I. még BÁRTH M. szerk. 2006). BÁRTH M. JÁNOS a történeti Udvarhely, Csík és Háromszék vármegye településeinek névanyagát rendezte a fenti

szoftverrel, ezzel a Székelyföld legnagyobb részét lefedő adatbázishoz jutott. A szerző a névadás területiségének, a „névjárások”-nak a nyelvjárásokhoz hasonló ábrázolási lehetőségére hívta fel a figyelmet. Korábban a nyelvjárás és névhasználat szoros kapcsolatáról, A romániai magyar nyelvjárások atlasza névtudományi jelentőségéről JUHÁSZ DEZSŐ (1999) számolt be.

2.2. Szlovákia. A szlovákiai magyar vonatkozású névtani kutatásokat VÖRÖS FERENC (2004b, VÖRÖS F. szerk. 2006) és BAUKO JÁNOS (2011a) foglalta össze, ezért a következőkben csak a 21. században kiadott monográfiákat, valamint az utolsó összefoglalás óta (2011) megjelent tanulmányokat, kiadványokat tekintjük át.

2003-ban jelent meg Helynév- és családnévvizsgálatok címen (KISS LAJOS szerkesztésében) KNIEZSA ISTVÁN könyve, mely a szerző korábbi tanulmányait közölte. A Felvidéki családnévek című dolgozatát 1934-ben írta, nyomtatásban azonban csak ekkor jelent meg, négy régebbi tanulmánnyal együtt (KNIEZSA 2003: 255–349). A szerző a 16–18. századi gömöri, honti és ugocsai összeírások alapján vizsgálta a magyar, szlovák és kárpátukrán családnévek rendszerét.

VÖRÖS FERENC Családnévutalások Szlovákiában (2004a) című monográfiájában négy felvidéki település családnéveinek szociolingvisztikai vizsgálatát végezte el. A két csallóközi (Balony, Diósfőrgapatony) és két Nyitra-vidéki (Kis- és Nagycétény) település mintegy százéves (1896–1999) családnévanyagát tizennégy szempont (időbeli, földrajzi, etnikai, dialektológiai, társadalmi, vallási és felekezeti, etimológiai, névélettani, névgyakorisági, a névadás indítéka, jelentéstani, szófajtnai, morfológiai, a nyelvi kifejezőeszköz) szerint elemezte. A Nyelvek és kultúrák vonzásában I–II. Személynevek a magyar nyelvterület északi pereméről című kétkötetes monográfiája (VÖRÖS F. 2011–2013) az előző munkának szerves folytatása és kiegészítője, hiszen ugyanannak a négy településnek és időszaknak a keresztnevei álltak vizsgálati középpontjában.

BAUKO JÁNOS Ragadványnév-vizsgálatok kétnyelvű környezetben. Négy szlovákiai magyar település ragadványnévrendszere (2009) című könyvében a szlovákiai magyarok ragadványnév-használatával foglalkozott. Vizsgálta az írott forrásokban található írásbeli ragadványneveket, az élőnyelvben használatos ragadványnevek névadási indítékait, a névanyagban fellelhető szociolingvisztikai, dialektológiai, etimológiai, névélettani, szófajtnai, morfológiai, stilisztikai sajátosságokat és a magyar–szlovák kétnyelvűségből adódó kontaktusjelenségeket. BAUKO az utóbbi években megjelent tanulmányaiban a szlovákiai magyarok személynévhasználatáról (2011b, 2011d, 2012a, 2012c, 2013a, 2013b, 2013c, 2013d, megj. e.), az álnevekről (2012g), a társadalom és a névhasználat kapcsolatrendszeréről (2011c, 2012d, 2012f), a magas-tátrai magyar és szlovák hegynevekről (2012b, 2012h), valamint a tulajdonnév identitásjelölő funkciójáról (2014) írt, s összevetette a magyar és a szlovák (szláv) névtani terminológiát (2012e). MISAD KATALIN (2011) a Szlovákiában élő magyar nemzetiségű nők, SIMON SZABOLCS (2012) a szlovákiai magyarok személynévhasználatának jellegzetességeiről írt.

TELEKINÉ NAGY ILONA egyik tanítványával, HORVÁTH ILDIKÓVAL együtt jelentette meg a Csilizköz földrajzi nevei (2000) című könyvet, mely a tájegységbe tartozó hét község történeti és jelenlegi helynévállományát ismertette. A névváltozás dinamikáját a 19. és 20. századi kataszteri térképek és telekkönyvek, valamint a helyszíni, élőszavas gyűjtés névanyaga is mutatja.

TÖRÖK TAMÁS *Zoboralja földrajzi nevei a történeti térképek tükrében* (2002) című monográfiájában a 19. és 20. századi kataszteri térképeken fellelhető helynevek ortográfiájával, jelölési sajátosságaival foglalkozott, összehasonlította a magyar–szlovák helynévpárokat a fordítás és a névadás motívuma alapján. TÖRÖK (2012b) *Zoboralja és Alsó-Ipoly mente mikrotoponimáiban vizsgálta a fordítási műveleteket*. *Zoboralja helynévtípusait* N. CSÁSZI ILDIKÓ (2002) is elemezte. A bel- és külterületi helynevek összegyűjtése és feldolgozása egyéb különböző településeken, járásokban is megtörtént: Tardoskedd és Udvard (NAGY 2000), Dunaszerdahelyi járás (UNTI szerk. 2002), Ung vidéke (D. VARGA 2003), Gúta (DOMBINÉ–LIBÁRDI 2003), Vásárút (TELEKI–PONGRÁCZ 2009), Alsó-Ipoly mente (TÖRÖK 2011).

ANGYAL LÁSZLÓ *A régi Nógrád vármegye településneveinek nyelvészeti vizsgálata* című könyvében (2011) a terület helységneveinek elemzésekor HOFFMANN ISTVÁN helynév-tipológiai modelljéből indult ki: funkcionális-szemantikai, lexikális-morfológiai és szintagmatikus szempontból vizsgálta a névanyagot. A magyar–szlovák helységnevpárok fordításával kapcsolatos kérdéseket is érintette. A településnevek etimológiai adattárában a tudományos néveredet mellett több, a nép ajkán élő népetimológiai névmagyarázat is olvasható. ANGYAL (2013) egy másik tanulmányában Nógrád megye település- és családnéveinek körében vizsgálta a *-falu* névrészt és változatait.

Alsó-Ipoly mente helységneveinek történeti adatait és etimológiáját TÖRÖK TAMÁS (2012a) közölte. A szlovákiai magyar településnevek standardizálásával kapcsolatos kérdéseket SZABÓMIHÁLY GIZELLA több tanulmányában is érintette (2011a, 2011b, 2013a, 2013b). A szlovákiai intézmények magyar nevének standardizálásáról MISAD KATALIN (2012) értekezett. LANSTYÁK ISTVÁN (2013) a tulajdonnevekben fellelhető kontaktushatásokat vizsgálta.

A Magyar Nyelvtudományi Társaság Névtani tagozatának megalakulását (l. JUHÁSZ 2005) követően Szlovákiában több magyar névtani tanácskozásra került sor. A Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézete 2005. június 2–4. között Kolonban felvidéki névtani kutatásokat bemutató tanácskozást rendezett, melynek előadásai Vallanak a neveink múltjáról és jelenről. Magyar névtani kutatások Szlovákiában címen jelentek meg (VÖRÖS F. szerk. 2006). Az intézet 2013-ban két névtani konferenciát szervezett: a Tulajdonnevek a fordítás és a kétnyelvűség kontextusában (BAUKO–BENYOVSZKY szerk. 2013) és A nevek szemiotikája (BAUKO–BENYOVSZKY szerk. 2014) címmel. Az utóbbi két konferencián az írói névadás témája is hangsúlyos helyet kapott. Ugyanezen évben (2013) Dunaszerdahelyen valósult meg A nyelvföldrajztól a névföldrajzig IV. A nyelvi kölcsönhatások és a személynevek című konferencia (VÖRÖS F. szerk. 2013). Szlovákiában a legutóbbi névtani tanácskozás 2014 novemberében Pozsonyban volt, a VÖRÖS FERENC és a pozsonyi magyar tanszék által szervezett rendezvény A nyelvföldrajztól a névföldrajzig V. Interetnikus kapcsolatok címet viselte (VÖRÖS F. szerk. megj. e.).

2.3. Szerbia. A vajdasági magyarok keresztnévadási szokásaival, a név identitásjelölő szerepével RAJSLI ILONA több tanulmányában is foglalkozott az utóbbi években (RAJSLI 2006a, 2006b, 2007a, 2007b, 2008, 2009). A mai vajdasági keresztnévadás sajátosságait KATONA ÁGNES (2012) foglalta össze. Történeti családneveket elemzett SZÜGYI FERENC (2010), aki a foglalkozást, mesterséget rejtő zentai családneveket vizsgálta a római katolikus egyház keresztelési anyakönyveiben (1795–1864).

A helynévgyűjtéseknek gazdag hagyományai vannak Szerbiában. A Vajdaság helységnevek földrajzi nevei címmel indított névtudományi sorozat első kötete – Bácsstopolya

és földrajzi neveinek adattára (PENAVIN–MATIJEVICS–MIRNICS szerk.) – 1975-ben látott napvilágot. A tervek szerint a Vajdaság területén minden magyarul beszélő községben össze kívánták gyűjteni a helyneveket. 2011-ben jelent meg a sorozat legutóbbi, 15. száma (RAJSLI ILONA szerk.), mely 27 bánáti helység helynévanyagát – a magyar nevek fellelhető szerb megfelelőit is – tartalmazza.

RAJSLI ILONA a helynévadásban fellelhető nyelvi kontaktusjelenségekről (2012a) és a párhuzamos helynévadásról (2012b) is írt tanulmányokat.

A helységnevek témaköréről különálló konferenciát tartottak, melynek anyaga Délvidéki/vajdasági magyar helységnevek: tudományos tanácskozás címen jelent meg. A kötetben 18 szerző vonatkozó tanulmánya található (CSEHÁK–SZALMA–BOZÓKI szerk. 2000), melyekben a kisebbségi helységnevévhasználattal kapcsolatos névpolitikai, névtervezési kérdésekről is olvashatunk.

Az államnevekről ÁGOSTON MIHÁLY írt, aki egyik tanulmányában a *Szerbia és Montenegró* államnévvel (2003), könyvében pedig az államnevek helyesírási kérdéseivel és kiejtésével foglalkozott (2004). Az utóbbi kiadványban ismertette a Föld minden államának nevét, bemutatta azok angol és francia megnevezését, illetve a latin betűs írásrend szerű államok eredeti (hivatalos) nevét vagy névváltozatait, továbbá az európai államoknak és az Európán kívüliek jelentős részének a német és a szerb megnevezését.

Névtani vonatkozású cikkeket is tartalmaz MOLNÁR CSIKÓS LÁSZLÓ *Nevek és szavak* nyomában (Nyelvművelő írások) című könyve (2001b). A szerző rövidebb írásaiban a helynevek rokonértelműségét, hasonlólakúságát, az egyes helységnevek etimológiáját, a személynevek, földrajzi köznevek használatát tárgyalta (MOLNÁR CSIKÓS 2001b: 9–93), és más nyelvekbe (köztük a szerbbe, horvátba) került magyar neveket is vizsgált (141–149). Más cikkében (MOLNÁR CSIKÓS 2011a) a vajdasági helységnevekkel foglalkozott.

2.4. Ukrajna. A kárpátaljai személynévkutatásokat KOVÁCS ANDRÁS (2008) tekintette át, ezért csak az azt követően megjelent munkákról teszünk említést. Kárpátalja családneveivel MIZSER LAJOS foglalkozott, aki az ezredfordulót követően több tanulmányában is az egykori Bereg vármegye családneveit vizsgálta (MIZSER 2009, 2010a, 2010b, 2010d, 2011a, 2011b, 2011–2013, 2012a, 2012b, 2013a, 2013b). A kárpátaljai magyar személynévek átírásának és használatának kérdésköréről BEREGSZÁSZI ANIKÓ és CSERNICSKÓ ISTVÁN (2011) írt áttekintő tanulmányt. A kárpátaljai magyar személynévhasználatról BALLA ANDREA (2009a, 2009b, 2010) és KOVÁCS ANDRÁS (2011) is foglalkozott. GÖRÖG NIKOLETT (2014a) a Beregszászi Bethlen Gábor Magyar Gimnázium diákjai körében végzett személynévekkel kapcsolatos attitűdvizsgálatot. A kárpátaljai magyar névhasználat ukrainai névpolitikai vonatkozásait TÓTH MIHÁLY és CSERNICSKÓ ISTVÁN (2009), VÖRÖS FERENC (2012), KOVÁCS ANDRÁS (2013) és GÖRÖG NIKOLETT (2014b) ismertette.

A kárpátaljai helynévkutatások történetét SEBESTYÉN ZSOLT (2008a) tekintette át, aki több önálló kiadványban tette közzé a kárpátaljai helynevekkel foglalkozó írásait. Össze gyűjtötte a Beregszászi járás tizenegy (2002) és Beregvidék tíz településének helyneveit (2003). A kataszteri térképek és birtokrészleti jegyzőkönyvek alapján feldolgozta Kárpátalja településeinek történeti helyneveit (2008b). 2010-ben jelentette meg Bereg megye (2010a), majd 2012-ben Máramaros megye helységneveinek etimológiai szótárát. Az utóbbi években több tanulmányában közölte helynévkutatásai eredményeit (SEBESTYÉN 2009a, 2009b, 2010b, 2010c, 2010d, 2010e, 2010f, 2010g, 2013). ÚR LAJOSsal együtt (SEBESTYÉN–ÚR 2014) elemezte Ung vármegye korai helységneveiben a többnévűséget

és a névosztódást. MIZSER LAJOS beregi és ugocsai helynevek változásait (2010c, 2010f) és ruszin falvak 19. századi prepozíciós helyneveit (2010e) vizsgálta. TÓTH TEODÓRA (2013) Dercen helynévrendszertani sajátosságait ismertette. KOCÁN BÉLA (2008, 2009, 2013a, 2013b) a történelmi Ugocsa vármegye ó- és középmagyar kori helyneveit gyűjtötte össze és dolgozta fel. DOBOS SÁNDOR (2011) levéltári források alapján közölte Beregszász természetes és mesterséges utcaneveit, s foglalkozott a kárpátaljai magyar helységnevekkel kapcsolatos névpolitikai, -tervezési kérdésekkel, kodifikációs kísérletekkel és eredményekkel (DOBOS 2014).

A kárpátaljai állatnévkutatásokról ROJÁK VINCE (2008, 2009) számolt be.

2.5. Horvátország. UDVARI ISTVÁN (2003) egyik tanulmányában a történeti személynevekről értekezett, a tereziánus úrbérrendezés idejéből közölte Bács vármegyei szerb és horvát községek előljáróinak keresztnéveit. Az utóbbi évtizedekben a horvátországi magyarság tulajdonneveivel elsősorban PATAKY ANDRÁS foglalkozott. Baranya helyneveit két könyvében tárgyalta (1992, 2003). Délkelet-Baranya (Drávaszög) hat évszázados településtörténete, lakosságának nemzetiségi összetétele és változásai című monográfiájában (2009) a helység- és családnévek elemzésének szánt egy-egy fejezetet. Ismertette továbbá az 1696-os török adóösszeírásokban és az 1554–1752 közötti vármegyei háziadó-összeírásokban szereplő adófizetők személyneveit (a településnevekkel együtt).

2.6. Ausztria. ZELLIGER ERZSÉBET a felső-ausztriai magyar diaszpóra nyelvhasználatának vizsgálata kapcsán foglalkozott a névadási szokásokkal (1999), valamint a névadás és identitás közötti összefüggésekkel (2007), megállapítva, hogy a magyar identitás vállalásának, a magyarsághoz való tartozás érzelmi hátterének a generációnkénti változásán is lemérhető a magyar identitás elvesztésének a folyamata (ZELLIGER 2007: 232).

Az ausztriai magyar helynévhasználatról, a helynevek történeti változásairól az V. Magyar Névtudományi Konferencián hallhattunk előadásokat (BECKL 1997, CZAPÁRI-VÁRNAI 1997). Az ősmagyar és honfoglalás kori ausztriai és bajorországi helyneveket SOMOGYI LÁSZLÓ (2004) ismertette a burgenlandi magyarságról írott monográfiájában. A burgenlandi magyar helységneveket SZATHMÁRI ISTVÁN (2008) mutatta be. A magyar vonatkozású ausztriai helyneveket ZELLIGER ERZSÉBET (2010) elemezte.

2.7. Szlovénia. VARGA JÓZSEF az 1970-es évek végén kezdte el az akkori Jugoszláviában, ma a Szlovén Köztársaságban élő magyarság személyneveinek vizsgálatát. Kutatásának eredményeit többek között a Nyelvhasználat, névdivat (1999) és a Muravidéki személynevek (2003) című könyveiben közölte. Az utóbbi kiadványban a göcseji és őrségi szlovéniai magyar települések személynévanyagát (család-, keresztnéveket, beceneveket és ragadányneveket) elemezte (Göcsej tájegység 12 településének 5585 és az Őrség 8 helységének 1968, összesen 7553 személy nevet vizsgálta). A Varga József tiszteletére kiadott emlékkönyvben ZÁGORÉC-CSUKA JUDIT (2011) mutatta be a foglalkozásnévi eredetű muravidéki magyar családnéveket, a szlovén írásmód dominanciájára és a nevek identitáserősítő szerepére is utalva.

A helynevekkel foglalkozó önálló kötetek közül a legutóbb KASZÁS JÓZSEF (1995) A szlovéniai Lendva (Lendava) környékének helynevei című munkája jelent meg. Az ő-zés jelenségét Lendva környékének helyneveiben GUTTMANN MIKLÓS (1999) figyelte meg. A vendvidéki települések helynévanyagát, a helynevekben fellelhető nyelvi érintkezések hatását DITRÓI ESZTER (2013) vizsgálta.

2.8. A Kárpát-medencén kívüli magyarság. Néhány (korábbi) tanulmány a Kárpát-medencén túl élő diaszpóramagyarság névadási, névhasználati kérdéseivel foglalkozik. KONTRA MIKLÓS (1990: 105–112) a South Bend-i (USA) magyarok személynévhasználatáról, BARTHA CSILLA (1993) a detroiti magyarok családnév-módosításairól, ILLÉS-MOLNÁR MÁRTA (2010) a németországi, SZABÓ T. ANNAMÁRIA (2012) pedig a franciaországi magyarok keresztnévadásáról és névhasználatáról számolt be.

3. A határokon túli magyar névkutatás feladatai. A határokon túli magyar névkutatások sajátos témáikkal is gazdagítják a magyar névtudományt. Magyarország határain túl, a Kárpát-medencében kisebbségként élő magyarság névhasználatára jellemző a kétnyelvűség, hiszen kétnyelvű közösségként a tulajdonneveket nemcsak kisebbségi nyelvű (anyanyelvi), hanem államnyelvi formában is használják. A határokon túli magyar névkutatások egyik feladata a kétnyelvűség és névhasználat összefüggérendszerének a vizsgálata a névkontaktológiai jelenségek, a kisebbség-többség névhasználatában megfigyelhető eltérések, hasonlóságok, kontaktushatások feltárása.

Újszerű kutatási területnek ígérkezik a vizuális tulajdonnév-használat, a névszemiotikai tájkép vizsgálata (vö. BAUKO 2015). A névtáblákon, a köztereken lévő feliratokon, különböző felületeken (pl. plakátokon, falfelületeken, sírköveken, táblákon) szereplő tulajdonnevek (elsősorban személy-, hely- és intézménynevek) alkotják egy adott térség névszemiotikai tájképét. Ezek információt közölnek a lakosság nyelvi összetételéről, a nyelvek státusáról, a névpolitikáról. Kétnyelvű környezetben a kisebbségi (magyar) nyelven feltüntetett tulajdonnevek (egyéb feliratok) növelik a magyar nyelv presztízsét.

Különféle pályázatok is motiválhatják határon túli névtani munkák megszületését. A Nemzeti Erőforrás Minisztérium és az Anyanyelvápolók Szövetsége által meghirdetett Régi magyar mesterségek – családneveink tükrében című pályázatra Romániából, Szerbiából, Szlovéniából és Ukrajnából is küldtek pályamunkákat, és a Helyneveink érdekességei, tanulságai, népi magyarázatai megnevezésű pályázatra a 145 pályamű közül több mint negyven a határokon túlról érkezett be, nagyrészt Erdélyből, de Szerbiából, Szlovákiából, Szlovéniából és Ukrajnából is (l. BALÁZS–GRÉTSY szerk. 2010, 2013).

Az országon belül és a határokon túl is szükséges a névkutatók együttműködése (vö. FARKAS 2015, kötetünkben). A határon túli kutatóhelyek (bővebben l. CSERNICKÓ–PAPP–PÉNTÉK–SZABÓMIHÁLY 2005: Ukrajna, Szerbia és Montenegró, Románia, Szlovákia; KOLLÁTH – Z. SZENTESI – SZOTÁK 2005: Szlovénia, Horvátország, Ausztria) együttműködésével valósult meg a tulajdonnevek határtalanításával és standardizálásával kapcsolatos A korpusztervezés problémái kétnyelvűségi helyzetben megnevezésű projekt az MTA Domus pályázat keretében 2010-ben. A program felelőse SZABÓMIHÁLY GIZELLA,² a Gramma Nyelvi Iroda (Szlovákia) vezetője volt. A kutatásnak a Termini-kutatóhálózathoz tartozó műhelyekből a következő résztvevői és régiós koordinátorai voltak: Szabó T. Attila Nyelvi Intézet (Románia): BARTOS-ELEKES ZSOMBOR, CSOMORTÁNI MAGDOLNA, ERDÉLY JUDIT; Gramma Nyelvi Iroda (Szlovákia): MISAD KATALIN, SZABÓMIHÁLY GIZELLA; Hodinka Antal Intézet (Ukrajna): HÍRES-LÁSZLÓ KORNÉLIA; Imre Samu Nyelvi Intézet (Ausztria): HORVAT LIVIJA, KELEMEN LÁSZLÓ, KOVÁCS LEA; vajdasági munkatárs:

² Köszönöm SZABÓMIHÁLY GIZELLÁnak, hogy a kutatási projekt leírását rendelkezésemre bocsátotta.

MOLNÁR CSIKÓS LÁSZLÓ. A kutatás két főbb – a hely- és az intézménynevek standardizálását magába foglaló – altémában történt, s a résztvevők az eredmények hasznosítását a következőkben jelölték meg.

A Kárpát-medencei magyar helynévanyag újstandardizálása terén, ha valóban sikerül egységes, minden érintett fél részére elfogadható helységnévjegyzéket létrehozni, elsősorban egyszerűbbé válik az adatbázisokban való keresés, a település azonosítására nemcsak a többségi név, hanem a magyar név is alkalmas lesz. A jegyzék révén valószínűleg javul e magyar helynevek ismertsége mind Magyarországon, mind az érintett országokban élő magyarok körében. Mindez a magyar helynévanyag rehabilitációját és stabilizálódását hozza magával.

Az intézménynév-standardizálás kisebbségi helyzetben szintén fontos feladatnak tekintendő. Az egységes intézménynév-jegyzékek segítséget nyújtanak a fordítóknak, a sajtó munkatársainak, a közigazgatásban dolgozóknak stb. abban, hogyan említsenek magyarul egy-egy intézményt. Mindez a jelenlegi bizonytalanságot okozó változatosság csökkenését eredményezi majd, miáltal megszilárdul a magyar intézménynév (illetve annak rövidítése), ennek következtében az adott régióban élő magyarok körében a magyar név elterjed, s felváltja a jelenlegi államnyelvű nevet.

A határokon túl élő névkutatóknak az adott ország névkutatóival való szakmai kapcsolattartása sem elhanyagolandó, hiszen nemcsak a kisebbségi névhasználat foglalkozó kutatásokba kaphatnak betekintést a „többségi” nemzet képviselői (és fordítva), hanem jobb esetben befolyásolhatják a névtervezési, névpolitikai döntéseket, s közös névtani projektekben is részt vehetnek. Szlovákiában például a Szlovák Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete Névtani Bizottságának kezdeményezésére megkezdődtek a szlovák névtani terminológiai szótár előmunkálatai. A terminusok feldolgozása számítógépes program segítségével történik, s az adatbázis tartalmazza majd a terminust, annak szinonimáit, fölrendelt terminusát (ha van), a terminus eredetét, idegen nyelvi megfelelőit (így a magyarokat is), a terminus meghatározását, a vonatkozó példákat, a terminussal foglalkozó szakirodalmi hivatkozásokat és egyéb megjegyzéseket.

Kíváncsú lenne, hogy a névtannal foglalkozó kutatók szorosan együttműködjenek egyéb tudományterületek képviselőivel is. A különböző társtudományok (irodalom-, történet-, hit-, jog- és földrajztudomány, néprajz, pszichológia, szociológia stb.; vö. HAJDÚ 2003: 38–45) képviselőit bevonhatnánk a névtani kutatási projektekbe. Példaként említem, hogy a nyitrai egyetemen ilyenekbe a nyelvészeken kívül az irodalmárok is aktívan bekapcsolódnak (l. BAUKO–BENYOVSZKY szerk. 2013, 2014), mivel az írói névadás az irodalomtudomány művelői részére is érdekes kutatási területnek bizonyul.

Felettébb fontosnak tartom a tulajdonnévanyagot feldolgozó névtani munkákról szóló összefoglalók, áttekintések, bibliográfiai adatok közlését. A határokon túli magyar névtani kutatások bibliográfiáját jó lenne országonként összegyűjteni, közzélni és folyamatosan frissíteni. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Névtani tagozatának honlapján, amelyen már olvasható néhány kutató publikációs listája (a 2009-ig megjelent tanulmányokat tartalmazza), elérhetővé válhatna további névkutatók személyes szakirodalmjegyzéke, illetve a határon belül és kívül megjelent névtani bibliográfia is.

Fontosnak tartom az egyetemeken a névtan/onomasztika tantárgy oktatását, amelynek köszönhetően közvetíthetjük a névtudomány eredményeit, s a hallgatókat is bevonhatjuk a kutatói tevékenységbe. Példaként említem, hogy a Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézete (mind az oktatók, mind a hallgatók

részéről) részt vesz a szlovákiai magyar vonatkozású névtani kutatásokban, és fontos szerepet vállal a határon túli magyar névhasználat sajátosságainak feltárásában. Az utóbbi évtizedben az itt tanuló egyetemisták mintegy száz névtani dolgozatot írtak és védtek meg (vö. BAUKO 2010a, 2010b is). A névtudomány oktatásának jelentőségével kapcsolatban KISS JENŐ írja, hogy a tulajdonneveknek helyük kell, hogy legyen a közoktatás minden szintjén. A nevek az életünk szerves részei. A tulajdonnevekhez fűző és fűződő viszony az egyik nyelvi és társadalom(lélektan)i alapélményünk. A nevek a történelem, a művelődéstörténet tanúi, vizsgálatukkal egy-egy kisebb-nagyobb közösség elmúlt életéről és jelenéről adhatunk számos információt (KISS J. 2001: 290–291).

Hivatkozott honlapok

A moldvai csángók bibliográfiája: [http://csangobibliografia.adatbank.transindex.ro/beta/print.\[-\]php?szaks=P.5](http://csangobibliografia.adatbank.transindex.ro/beta/print.[-]php?szaks=P.5).
 Erdélyi Digitális Adattár: <http://eda.eme.ro>
 Magyar Digitális Helynévtár: <http://mnytud.arts.unideb.hu/mdh>
 Magyar Névarchívum: <http://mna.unideb.hu>
 Magyar Nyelvtudományi Társaság Névtani Tagozata: <http://mnytud.arts.unideb.hu/nevtan>

Hivatkozott irodalom

- ÁGOSTON MIHÁLY 2003. Ki is a mi egyik szomszédunk? („Minek nevezzetek?”). *Magyar Nyelvőr* 127: 167–176.
- ÁGOSTON MIHÁLY 2004. *Államneveink írás- és ejtémódja. Köznyelvünkben használt mai államneveink*. Magyar Szó, Újvidék.
- ANGYAL LÁSZLÓ 2011. *A régi Nógrád vármegye településneveinek nyelvészeti vizsgálata*. Nap Kiadó, Dunaszerdahely.
- ANGYAL LÁSZLÓ 2013. A »falu« névrész és változatai Nógrád megye településneveinek és családneveinek körében. In: VÖRÖS FERENC szerk., *A nyelvöldrajztól a névföldrajzig IV. A nyelvi kölcsönhatások és a személynevek*. Savaria University Press, Szombathely. 185–199.
- BÁBA BARBARA 2010. Földrajzi köznévi fogalmak megnevezési rendszerének tagoltsága a romániai magyar nyelvjárásokban. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 5: 235–244.
- BÁBA BARBARA – NEMES MAGDOLNA 2014. *Magyar földrajzi köznevek tára*. A Magyar Névarchívum Kiadványai 32. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- BALÁZS-ARTH VALÉRIA 1997. A jugoszláviai magyar és a szerb személynévkutatás. In: B. GERGELY PIROSKA – HAJDÚ MIHÁLY szerk., *Az V. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Miskolc, 1995. augusztus 28–30.)* 1–2. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 209. Magyar Nyelvtudományi Társaság – Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Intézet, Budapest–Miskolc. 1: 72–76.
- BALÁZS GÉZA – GRÉTSY LÁSZLÓ szerk. 2010. *Régi magyar mesterségek – családneveink tükrében*. Anyanyelvápolók Szövetsége – Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- BALÁZS GÉZA – GRÉTSY LÁSZLÓ szerk. 2013. *Helyneveink érdekességei, tanulságai, népi magyarázatai*. Anyanyelvápolók Szövetsége – Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- BALLA ANDREA 2009a. Név és identitás. Keresztnevek vizsgálata a kárpátaljai Nagydobrony községben. In: KARMACSI ZOLTÁN – MÁRKU ANITA szerk., *Nyelv, identitás és anyanyelvi nevelés a XXI. században*. PoliPrint Kiadó, Ungvár. 9–13.

- BALLA ANDREA 2009b. Nagydobrony családnevei a XX. század elejétől napjainkig. *Acta Beregsasiensis* 8: 79–90.
- BALLA ANDREA 2010. A rendszerváltások következményei a kárpátaljai magyar személynévhasználatban. In: HIRES-LÁSZLÓ KORNÉLIA – KARMACSI ZOLTÁN – MÁRKU ANITA szerk., *Nyelvi mítoszok, ideológiák, nyelvpolitika és nyelvi emberi jogok Közép-Európában elméletben és gyakorlatban*. Tinta Könyvkiadó – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Hodinka Antal Intézete, Budapest–Beregszász. 394–397.
- BARTHA CSILLA 1993. Családnév-módosítások a detroiti magyarban. *Névtani Értesítő* 15: 41–44.
- BÁRTH M. JÁNOS 2006. Háromszéki helynevek nyelvészeti elemzése informatikai módszerekkel. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 2: 207–217.
- BÁRTH M. JÁNOS szerk. 2006. *Emlékkönyv Szabó T. Attila születésének 100. évfordulójára*. Károli Gáspár Református Egyetem – Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest.
- BÁRTH M. JÁNOS 2008. Székelyföldi történeti helynevek névföldrajzi vizsgálata. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Budapest. 65–74.
- BÁRTH [M.] JÁNOS 2010. *Székelyföldi történeti helynevek nyelvi elemzése. Névföldrajzi vizsgálatok Szabó T. Attila Helynévtörténeti Adattárában*. Doktori (PhD) értekezés. ELTE BTK, Budapest.
- BARTOS-ELEKES ZSOMBOR 2002. Helységnevek a romániai köztudatban (az exonima és az endonima mezsgyéjén). *Geodézia és Kartográfia* 4: 19–24.
- BARTOS-ELEKES ZSOMBOR 2013. *Nyelvhasználat a térképeken (Erdély, 19. és 20. század)*. Kolozsvári Egyetemi Kiadó, Kolozsvár.
- BÁTORI ISTVÁN 2014. Árpád-kori erdélyi településnevek névrendszertani vizsgálatának tanulságai. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 10: 53–60.
- BAUKO JÁNOS 2006. Ragadványnév-kutatások Szlovákiában. In: VÖRÖS FERENC szerk., *Vallanak a neveink múltról és jelenről. Magyar névtani kutatások Szlovákiában. Névtani konferencia Nyitra 2005. június 2–4*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 225. Magyar Nyelvtudományi Társaság – Konstantin Egyetem, Budapest–Nyitra. 110–124.
- BAUKO JÁNOS 2009. *Ragadványnév-vizsgálatok kétnyelvű környezetben. Négy szlovákiai magyar település ragadványnévrendszere*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem – Magyar Nyelvtudományi Társaság, Nyitra–Budapest.
- BAUKO JÁNOS 2010a. Névtani kutatások a Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékén. In: KOZMÁCS ISTVÁN – VANČONÉ KREMMER ILDIKÓ szerk., *Tudomány az oktatásért – oktatás a tudományért. Közös jövőnk a nyelv I. Nyelvtudomány és pedagógia. A nyitrai magyar pedagógusképzés 50 éves évfordulója tiszteletére tartott nemzetközi konferencia előadásai*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem, Nyitra. 19–33.
- BAUKO JÁNOS 2010b. Névtani témájú dolgozatok a Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékén (2000–2010). *Névtani Értesítő* 32: 173–177.
- BAUKO JÁNOS 2011a. Magyar névtani kutatások Szlovákiában. In: SZABÓMIHÁLY GIZELLA – LANSTYÁK ISTVÁN szerk., *Magyarok Szlovákiában VII. kötet. Nyelv*. Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja. 469–486.
- BAUKO JÁNOS 2011b. A szlovákiai magyarok személynévhasználat. In: SZABÓMIHÁLY GIZELLA – LANSTYÁK ISTVÁN szerk., *Magyarok Szlovákiában VII. kötet. Nyelv*. Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja. 407–422.
- BAUKO, JÁNOS 2011c. Výskumné oblasti socioonomastiky. In: VALENTOVÁ, IVETA ed., *Jazykovedné štúdie XXIX. Život medzi apelatívami a propriami*. Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, Bratislava. 38–45.

- BAUKO, JÁNOS 2011d. Official and unofficial use of personal names among Slovakia Hungarians. In: VANČONÉ KREMMER, ILDIKÓ ed., *Language policy, dialect, and bilingualism. A focus on Hungarian language use in Slovakia*. Arany A. László Polgári Társulás, Nyitra. 113–133.
- BAUKO JÁNOS 2012a. A gasztroantroponimák szemiotikája. In: BALÁZS GÉZA – BALÁZS LÁSZLÓ – VESZELSZKI ÁGNES szerk., *Gasztroszemiotika. Az étkezés jelei*. Magyar Szemiotikai Társaság – ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 178–186.
- BAUKO, JÁNOS 2012b. Komparácia slovenských a maďarských oroným vo Vysokých Tatrách. In: OLOŠTIK, MARTIN ed., *Jednotlivé a všeobecné v onomastike. 18. slovenská onomastická konferencia*. Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Prešov. 180–190.
- BAUKO, JÁNOS 2012c. Investigation of nicknames in a bilingual environment. *Poznańskie Studia Polonistyczne, Seria Językoznawcza* 19: 105–118.
- BAUKO JÁNOS 2012d. Társadalom és névhasználat. In: SIMON SZABOLCS – TÖRÖK TAMÁS szerk., *A tudomány vonzásában. Köszöntő kötet a 70 éves Vörös Ottó tiszteletére*. Selye János Egyetem, Komárom. 41–56.
- BAUKO JÁNOS 2012e. A magyar és a szlovák (szláv) névtani terminológia összevetése. *Névtani Értesítő* 34: 157–166.
- BAUKO, JÁNOS 2012f. Society and name use. In: VANČONÉ KREMMER, ILDIKÓ ed., *Language policy, dialect, and bilingualism. A focus on Hungarian language use in Slovakia* 2. Institute for Minority Studies Centre for Social Sciences Hungarian Academy of Sciences, Győr. 13–26.
- BAUKO, JÁNOS 2012g. Krycie mená na internete. In: MÚCSKOVÁ, GABRIELA szerk., *VARIA XX: Zborník príspevkov z XX. kolokvia mladých jazykovedcov, Časť A-Papierníčka* 24. – 26. 11. 2010. SAV, Bratislava. 44–48.
- BAUKO JÁNOS 2012h. Magyar–szlovák hegynévpárok a Magas-Tátrában. *Fórum Társadalomtudományi Szemle* 14/3: 69–86.
- BAUKO JÁNOS 2013a. Kontaktusjelenségek a szlovákiai magyarok személynévhasználatában. In: VÖRÖS FERENC szerk., *A nyelvföldrajztól a névföldrajzig IV. A nyelvi kölcsönhatások és a személynévek*. Savaria University Press, Szombathely. 69–78.
- BAUKO JÁNOS 2013b. A keresztnévek használata magyar–szlovák kétnyelvű környezetben. In: BAUKO JÁNOS – BENYOVSZKY KRISZTIÁN szerk., *Tulajdonnevek a fordítás és a kétnyelvűség kontextusában*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitra. 5–27.
- BAUKO JÁNOS 2013c. Közösségi ragadványnevek használata a szlovákiai magyarok körében. In: KONTRA MIKLÓS – NÉMETH MIKLÓS – SINKOVICS BALÁZS szerk., *Elmélet és empiria a szociolingvisztikában. Válogatás a 17. Élőnyelvi Konferencia – Szeged, 2012. augusztus 30. – szeptember 1. – előadásából*. Gondolat Kiadó, Budapest. 55–68.
- BAUKO JÁNOS 2013d. A testi tulajdonságokra utaló személynévek szemiotikája. In: BALÁZS GÉZA szerk., *A test szemiotikája. Testjelek a mindennapokban és a művészetben*. Magyar Szemiotikai Társaság, Budapest. 81–92.
- BAUKO JÁNOS 2014. A tulajdonnév identitásjelölő funkciója. In: BAUKO JÁNOS – BENYOVSZKY KRISZTIÁN szerk., *A nevek szemiotikája*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara – Magyar Szemiotikai Társaság, Nyitra–Budapest. 78–96.
- BAUKO JÁNOS 2015. Kétnyelvű névszemiotikai tájkép. In: BÁRTH M. JÁNOS – BODÓ CSANÁD – KOCSIS ZSUZSANNA szerk., *A nyelv dimenziói. Tanulmányok Juhász Dezső tiszteletére*. ELTE BTK, Budapest. Megjelenés alatt.
- BAUKO JÁNOS megj. e. A keresztnévadáást befolyásoló tényezők Szlovákiában a rendszerváltást követően. In: VÖRÖS FERENC szerk., *A nyelvföldrajztól a névföldrajzig V. Interetnikus kapcsolatok*. Savaria University Press, Szombathely. Megjelenés előtt.
- BAUKO JÁNOS – BENYOVSZKY KRISZTIÁN szerk. 2013. *Tulajdonnevek a fordítás és a kétnyelvűség kontextusában*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitra.

- BAUKO JÁNOS – BENYOVSZKY KRISZTIÁN szerk. 2014. *A nevek szemiotikája*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara – Magyar Szemiotikai Társaság, Nyitra–Budapest.
- BECKL JÁNOS MIKLÓS 1997. Ausztriai magyar helynevek a Várvidék (Burgenland) nélkül. In: B. GERGELY PIROSKA – HAJDÚ MIHÁLY szerk., *Az V. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Miskolc, 1995. augusztus 28–30.)* 1–2. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 209. Magyar Nyelvtudományi Társaság – Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Intézet, Budapest–Miskolc. 1: 323–330.
- BENKŐ LORÁND 1997. Névtudományunk (Megnyitó az V. Magyar Névtudományi Konferencián). In: B. GERGELY PIROSKA – HAJDÚ MIHÁLY szerk., *Az V. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Miskolc, 1995. augusztus 28–30.)* 1–2. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 209. Magyar Nyelvtudományi Társaság – Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Intézet, Budapest–Miskolc. 1: 5–9.
- BENŐ ATTILA 2011. Román eredetű családnevek a nyelvterület keleti régiójában. Eredetréteg, tipológia. In: VÖRÖS FERENC szerk., *A nyelvöldrajztól a névföldrajzig II. Családnév – helynév – kisebbségek*. Savaria University Press, Szombathely. 109–116.
- BENŐ ATTILA 2012a. A román eredetű családnevek kérdései. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 56: 53–60.
- BENŐ ATTILA 2012b. Gyakoribb román eredetű családneveink földrajzi elterjedtségének tanulságai. In: VÖRÖS FERENC szerk., *A nyelvöldrajztól a névföldrajzig III. Nyelvjárás – néprajz – művelődéstörténet*. Savaria University Press, Szombathely. 123–131.
- BENŐ ATTILA 2013. Román eredetű családnevek etimológiai és morfológiai kérdései. In: VÖRÖS FERENC szerk., *A nyelvöldrajztól a névföldrajzig IV. A nyelvi kölcsönhatások és a személynevek*. Savaria University Press, Szombathely. 169–175.
- BENŐ ATTILA megj. e. Román–magyar nyelvi kapcsolatok a családnevek tükrében. In: VÖRÖS FERENC szerk., *A nyelvöldrajztól a névföldrajzig V. Interetnikus kapcsolatok*. Savaria University Press, Szombathely. Megjelenés előtt.
- BERECZ ÁGOSTON 2009. A családnév románsága a dualizmus kori erdélyi, illetve magyarországi román nemzeti elit önképében. In: FARKAS TAMÁS – KOZMA ISTVÁN szerk., *A családnév-változtatások története időben, térben, társadalomban*. Gondolat – Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 263–272.
- BEREGSZÁSZI ANIKÓ – CSERNICKÓ ISTVÁN 2011. A kárpátaljai magyar személynevek átírásának és használatának kérdésköréről. *Magyar Nyelvőr* 135: 414–422.
- BODÓ CSANÁD 2014. *Magyarfalu-tól Csángóig*. A moldvai magyar helynevek használatának ideológiái. *Névtani Értesítő* 36: 95–104.
- BOTÁR ISTVÁN 2008. Csík Árpád-kori településtörténetének kérdései a helynevek és a régészeti adatok fényében. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 3: 71–94.
- BÖLCSKEI ANDREA – HAVAS PÉTER – SLÍZ MARIANN 2008. *A háromszéki Angyalos és Kökök család- és helynevei*. Magyar Névtani Dolgozatok 203. ELTE, Budapest.
- BURA LÁSZLÓ 2003. Szatmárnémeti neve, névelemeinek tanúságai. *Névtani Értesítő* 25: 36–40.
- BURA LÁSZLÓ 2007. *Öt évszázad utcanévei. Szatmárnémeti (Satu Mare) (1500–2000)*. Státus Kiadó, Szatmárnémeti.
- BURA LÁSZLÓ 2008. *Szatmár megye helynevei* 1–2. Státus Kiadó, Csíkszereda.
- BURA LÁSZLÓ 2011a. Családnevek művelődéstörténeti és nyelvészeti tanúságtétele. *Névtani Értesítő* 33: 49–58.
- BURA LÁSZLÓ 2011b. *Szatmár megye történeti-etimológiai helynévnyvtára*. Státus Kiadó, Csíkszereda.
- BURA LÁSZLÓ 2013. *A többszólamúság ösvényein*. Státus Kiadó, Csíkszereda.

- CZAPÁRI BEÁTA – VÁRNAI ZSUZSA 1997. Burgenland magyar helyneveinek történeti változásai. In: B. GERGELY PIROSKA – HAJDÚ MIHÁLY szerk., *Az V. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Miskolc, 1995. augusztus 28–30.)* 1–2. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 209. Magyar Nyelvtudományi Társaság – Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Intézet, Budapest–Miskolc. 1: 335–338.
- N. CSÁSZI ILDIKÓ 2002. *Zoboralja helynévtípusainak vizsgálata*. Doktori (PhD) értekezés. ELTE BTK, Budapest.
- N. CSÁSZI ILDIKÓ 2007. Moldvai csángó helynevek lexikális és morfológiai elemzése. In: BENŐ ATTILA – FAZAKAS EMESE – SZILÁGYI N. SÁNDOR szerk., *Nyelvek és nyelvváltozatok. Köszöntő kötet Péntek János tiszteletére*. Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége, Kolozsvár. 1: 230–247.
- N. CSÁSZI ILDIKÓ 2008. *Vízrajzi és domborzati nevek névföldrajzi vizsgálata (öt moldvai magyar település helyneveiben)*. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék, Budapest. 115–123.
- N. CSÁSZI ILDIKÓ 2010. Névközlő lexémák a moldvai belterületi helynevekben. In: P. LAKATOS ILONA – SEBESTYÉN ZSOLT szerk., *Emlékkönyv Mező András tiszteletére*. Bessenyei Könyvkiadó, Nyíregyháza. 93–101.
- CSEHÁK KÁLMÁN – SZALMA JÓZSEF – BOZÓKI ANTAL szerk. 2000. *Délvidéki/vajdasági magyar helységnevek: tudományos tanácskozás*. Vajdasági Magyar Tudományos Társaság, Újvidék.
- CSERNICKSKÓ ISTVÁN – PAPP GYÖRGY – PÉNTÉK JÁNOS – SZABÓMIHÁLY GIZELLA 2005. A szomszédos országok magyarnyelvi kutatóállomásairól. *Magyar Nyelv* 101: 105–113.
- CSOMORTÁNI MAGDOLNA 1992. Erdélyi magyar helynévkutatásunk jelene. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 26/1: 115–117.
- CSOMORTÁNI MAGDOLNA 1996. A romániai magyar helynévkutatás néhány időszaki kérdése. *Erdélyi Múzeum* 58/3–4: 338–343.
- CSOMORTÁNI MAGDOLNA 2000. *Csik helynevei. Toponimele zonei Ciucului* 1–3. Doktori (PhD) értekezés. Babeş-Bolyai Tudományegyetem BTK, Kolozsvár.
- CSOMORTÁNI MAGDOLNA 2004a. Karcfalva helynevei I. *Magyar Nyelvjárások* 42: 180–203.
- CSOMORTÁNI MAGDOLNA 2004b. Névgyűjtés és feldolgozás Erdélyben. In: FARKAS FERENC szerk., *Magyar névtani kutatások itthon és határainkon túl. Névtani tanácskozás Jászberényben, 2003. október 14–18*. Magyar Nyelvtudományi Társaság – Szent István Egyetem Jászberényi Főiskolai Kar – TIT Jászsági Szervezete – Jászok Egyesülete, Budapest. 152–160.
- CSOMORTÁNI MAGDOLNA 2005a. Karcfalva helynevei II. *Magyar Nyelvjárások* 43: 173–211.
- CSOMORTÁNI MAGDOLNA 2005b. Öt alsíki település helynevei. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 49: 139–158.
- CSOMORTÁNI MAGDOLNA 2006. A Hargita Megyei Csíkszentmihály község helynevei. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 50: 139–154.
- CSOMORTÁNI MAGDOLNA 2007. A Hargita megyei Csíksomlyó, Csíktaploca és Csobotfalva helynevei. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 51: 137–148.
- CSOMORTÁNI MAGDOLNA 2008a. Csíki lakott területi nevek nyelvi elemzése. *Magyar Nyelvjárások* 46: 155–186.
- CSOMORTÁNI MAGDOLNA 2008b. Észrevételek a csíki helynevek lexikális-morfológiai szerkezetének változásairól. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 3: 165–177.
- CSOMORTÁNI MAGDOLNA 2008c. A Hargita megyei Csíkborszóva, Csíksomortán, Csíkszentmiklós helynevei. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 52: 89–99.
- CSOMORTÁNI MAGDOLNA 2009a. A Hargita megyei Csíkcsékefalva helynevei. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 53: 67–70.

- CSOMORTÁNI MAGDOLNA 2009b. Csíki mikrotoponímiai rendszerek népetimológiás változásai. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 4: 47–71.
- CSOMORTÁNI MAGDOLNA 2012. A csíki domborzati névrendszer regionális arculata. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 7: 39–52.
- CSOMORTÁNI MAGDOLNA 2013. A szép melléknév Erdélyi magyar szótörténeti tárbeli helynévadalékairól. In: BENŐ ATTILA – FAZAKAS EMESE – KÁDÁR EDIT szerk., „...hogy legyen a víznek lefolyása...” *Köszöntő kötet Szilágyi N. Sándor tiszteletére*. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár. 85–87.
- CSOMORTÁNI MAGDOLNA 2014a. A romániai magyar kisebbségi helységnév a nyelvi tervezés érdeklődési körében. *Névtani Értesítő* 36: 81–93.
- CSOMORTÁNI MAGDOLNA 2014b. A helynévi szinonímia csíki szinkrón mikrotoponímiai rendszerek tanúsága alapján. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 10: 61–71.
- CSOMORTÁNI MAGDOLNA 2014c. A kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Magyar és Általános Nyelvészeti Tanszéke könyvtárának névtani tárgyú kéziratai. *Névtani Értesítő* 36: 185–197.
- DITRÓI ESZTER 2013. Nyelvi érintkezések hatása a helynévmintákra – vendvidéki esettanulmány. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 9: 89–101.
- DOBOS SÁNDOR 2011. Levéltári források. Beregszász természetes és első mesterséges utcaneveiről. *Acta Beregsasiensis* 1: 113–126.
- DOBOS SÁNDOR 2014. Magyar helységnevek Kárpátalján: kodifikációs kísérletek és eredmények (1989–2000). In: FEDINEC CSILLA – SZOTÁK SZILVIA szerk., *Közösség és identitás a Kárpát-medencében. Határhelyzetek*. A Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium Kutatói Szakkollégiumának Évkönyve 7. Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium, Budapest. 454–479.
- DOMBINÉ PÁCZER KATALIN – LIBÁRDI PÉTER 2003. *Gúta (Kolárovo) belterületi helynevei*. Magyar Névtani Dolgozatok 185. ELTE, Budapest.
- ETH. = HAJDÚ MIHÁLY et al. kiad. 2001–2010. *Szabó T. Attila erdélyi történeti helynévgyűjtése* 1–11. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest.
- FARKAS FERENC szerk. 2004. *Magyar névtani kutatások itthon és határainkon túl. Névtani tanácskozás Jászberényben, 2003. október 14–18.* Magyar Nyelvtudományi Társaság – Szent István Egyetem Jászberényi Főiskolai Kar – TIT Jászszági Szervezete – Jászok Egyesülete, Budapest.
- FARKAS TAMÁS 2007. A Kárpát-medence magyar helyneveinek használatáról. In: BENŐ ATTILA – FAZAKAS EMESE – SZILÁGYI N. SÁNDOR szerk., *Nyelvek és nyelvváltozatok. Köszöntő kötet Péntek János tiszteletére*. Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége, Kolozsvár. 1: 275–284.
- FARKAS TAMÁS 2008. Két háromszéki településnévről. *Kilyén, Szotyor és ami körülöttük van*. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 3: 53–69.
- FARKAS TAMÁS 2015. A nemzetközi névkutatás és magyar kapcsolatai. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Magyar névkutatás a 21. század elején*. Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest. 23–47.
- FARKAS TAMÁS – ZÁNTÓ EDINA 2008. *A háromszéki Kilyén és Szotyor család- és helynevei*. Magyar Névtani Dolgozatok 202. ELTE, Budapest.
- N. FODOR JÁNOS 2012. Családnevek történeti tanulságai Partium késő középkori és újkori névanyaga alapján. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 7: 143–158.
- N. FODOR JÁNOS – F. LÁNCZ ÉVA 2011. A Történeti magyar családnévatalasz előmunkálatairól. *Névtani Értesítő* 33: 175–190.
- FODOR KATALIN 1999. A névdívat változása a moldvai csángóknál. *Névtani Értesítő* 21: 232–235.
- B. FODOR KATALIN 2011. Moldvai családnevek. In: VÖRÖS FERENC szerk., *A nyelvöldrajztól a névföldrajzig II. Családnév – helynév – kisebbségek*. Savaria University Press, Szombathely. 117–126.

- B. GERGELY PIROSKA 1997. Az újabb kori magyar személynév-szintézisek megalapozása. In: B. GERGELY PIROSKA – HAJDÚ MIHÁLY szerk., *Az V. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Miskolc, 1995. augusztus 28–30.)* 1–2. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 209. Magyar Nyelvtudományi Társaság – Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Intézet, Budapest–Miskolc. 1: 10–23.
- B. GERGELY PIROSKA 2003. *A felekezetek hatása az erdélyi keresztnévhasználatra a reformáció és ellenreformáció korában.* A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 219. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest–Miskolc.
- B. GERGELY PIROSKA 2004. A történeti személynévkutatás újabb eredményei. In: FARKAS FERENC szerk., *Magyar névtani kutatások itthon és határainkon túl. Névtani tanácskozás Jászberényben, 2003. október 14–18.* Magyar Nyelvtudományi Társaság – Szent István Egyetem Jászberényi Főiskolai Kar – TIT Jászszági Szervezete – Jászok Egyesülete, Budapest. 19–31.
- B. GERGELY PIROSKA 2005. *Kalotaszeg magyar kereszt- és becenevei.* Magyar Névtani Értekezések 1. ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszéke, Budapest–Miskolc.
- B. GERGELY PIROSKA 2007. Kalotaszeg történeti ragadványneveiről. In: BENŐ ATTILA – FAZAKAS EMESE – SZILÁGYI N. SÁNDOR szerk., *Nyelvek és nyelvváltozatok. Köszöntő kötet Péntek János tiszteletére.* Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége, Kolozsvár. 1: 342–349.
- B. GERGELY PIROSKA 2009. Rózsák és Ruzsák Erdélyben. In: ZIMÁNYI ÁRPÁD szerk., *Emlékkönyv V. Raisz Rózsa tiszteletére.* Acta Academiae Paedagogicae Agriensis 36. Sectio Linguistica Hungarica. EKF Liceum Kiadó, Eger. 149–153.
- B. GERGELY PIROSKA 2011. Erdélyi mesterasszonyok megnevezési formái a 16–19. században. In: CSISZÁR GÁBOR – DARVAS ANIKÓ szerk., *Klárások. Tanulmánykötet Korompay Klára tiszteletére.* ELTE BTK Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszék, Budapest. 47–52.
- B. GERGELY PIROSKA 2012. Mesterségűző „asszonyemberek” megnevezései Erdélyben a 16–19. században. *Névtani Értesítő* 34: 9–16.
- GÖRÖG NIKOLETT 2014a. Névadási nézetek a tizenéves korosztályban. Egy beregszászi gimnazisták körében végzett vizsgálat tapasztalatai. In: FEDINEC CSILLA – SZOTÁK SZILVIA szerk., *Közösség és identitás a Kárpát-medencében. Határhelyzetek.* A Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium Kutatói Szakkollégiumának Évkönyve 7. Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium, Budapest. 221–241.
- GÖRÖG NIKOLETT 2014b. Személynevek használata Kárpátalján. In: BÓNA LÁSZLÓ – HAJDÚ ANIKÓ szerk., *Nemzet és kisebbség. Társadalomtörténeti változások a XIX–XX. században. Národ a menšina. Sociálnohistorické zmeny v XIX–XX. storočí.* TéKa, Komárno–Komárom. 331–342.
- GUTTMANN MIKLÓS 1999. Az ő-zés jelensége Lendva környékének helyneveiben. *Névtani Értesítő* 21: 407–410.
- GYÖRGY JÓZSEF 2011. A Hargita megyei Kápolnásfalu helynevei. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 55: 173–177.
- HAINDRICH HELGA ANNA 2014. A keresztnév mint az identitás szimbolikus jele. In: BAUKO JÁNOS – BENYOVSZKY KRISZTIÁN szerk., *A nevek szemiotikája.* Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara – Magyar Szemiotikai Társaság, Nyitra–Budapest. 97–110.
- HAJDÚ MIHÁLY 1981a. Névtani témájú kéziratok a Néprajzi Múzeum Ethnológiai Adattárában. *Névtani Értesítő* 5: 103–112.
- HAJDÚ MIHÁLY 1981b. Személynévkutatásunk helyzete és feladatai. In: HAJDÚ MIHÁLY – RÁCZ ENDRE szerk., *Név és társadalom. A III. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Veszp-*

- rem, 1980. szeptember 22–24.). A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 160. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 17–32.
- HAJDÚ MIHÁLY 1989. A személynevek és az egyéb tulajdonnevek gyűjtése, kutatása (1980–1986). In: BALOGH LAJOS – ÖRDÖG FERENC szerk., *Névtudomány és művelődéstörténet. A IV. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai Pais Dezső születésének 100. évfordulóján. (Zalaegerszeg, 1986. október 8–10.)*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 183. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 47–61.
- HAJDÚ MIHÁLY 1997a. A moldvai csángók 1696. évi összeírásának névtani vizsgálata. In: PÉNTEK JÁNOS szerk., *Szöveg és stílus. Szabó Zoltán köszöntése. Babeş–Bolyai Tudományegyetem Magyar Nyelv és Kultúra Tanszék, Kolozsvár*. 202–207.
- HAJDÚ MIHÁLY 1997b. A romániai magyar helynévgyűjtés. *Néprajzi Látóhatár* 6: 322–327.
- HAJDÚ MIHÁLY 2002. A magyar névkutatás helyzete. *Szórös Kő* 6: 36–41.
- HAJDÚ MIHÁLY 2003. *Általános és magyar névtan. Személynevek*. Osiris Kiadó, Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY 2004a. A csángó személynévkutatás. In: KISS JENŐ szerk., *Nyelv és nyelvhasználat a moldvai csángók körében*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 221. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 105–112.
- HAJDÚ MIHÁLY 2004b. Négy új helynévgyűjtemény a Fölvidékről. *Névtani Értesítő* 26: 220–225.
- HAJDÚ MIHÁLY 2006. A magyar névtudomány budapesti sorozatairól: Magyar Személynévi Adattárak, Magyar Névtani Dolgozatok. *Névtani Értesítő* 28: 217–230.
- HAJDÚ MIHÁLY 2008. Visszaemlékezés a Névtani Értesítő indulására. *Névtani Értesítő* 30: 157–165.
- HINTS MIKLÓS 1997. A romániai magyar helynévkutatás. In: B. GERGELY PIROSKA – HAJDÚ MIHÁLY szerk., *Az V. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Miskolc, 1995. augusztus 28–30.)* 1–2. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 209. Magyar Nyelvtudományi Társaság – Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Intézet, Budapest–Miskolc. 2: 388–392.
- HINTS MIKLÓS 2004. A Kolozs megyei Csegez, Bágyon és Sinfalva helynevei. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 48: 132–142.
- HOFFMANN ISTVÁN ed. 2001. *Selected Bibliography of the Onomastics of the Uralian Languages*. Onomastica Uralica 1b. Debrecen–Helsinki.
- HOFFMANN ISTVÁN 2002. A magyar névkutatás az ezredfordulón. In: HOFFMANN ISTVÁN – JUHÁSZ DEZSŐ – PÉNTEK JÁNOS szerk., *Hungarológia és dimenzionális nyelv szemlélet. Előadások az V. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszuson*. K. n., Debrecen–Jyväskylä 9–22.
- HOFFMANN ISTVÁN 2003. *Magyar helynévkutatás. 1958–2002*. A Magyar Névtudományi Társaság Kiadványai 7. Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Debrecen.
- HORVÁTH ILDIKÓ – TELEKINÉ NAGY ILONA 2000. *Csilizköz földrajzi nevei*. Kalligram Könyvkiadó, Pozsony.
- ILLÉS-MOLNÁR MÁRTA 2010. Névodás és névhasználat a németországi magyar szórványban. *Névtani Értesítő* 32: 59–69.
- JANITSEK JENŐ 2004. A Kolozs megyei Várfalva és Aranyosrákos helynevei. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 48: 126–132.
- JANITSEK JENŐ 2005. *Sztána története és névanyaga*. Sztánai Füzetek 2. Művelődés – Szentimrei Alapítvány, Kolozsvár–Sztána.
- JANITSEK JENŐ 2007. A Kolozs megyei Mészkö helynevei. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 51: 149–152.
- JANITSEK JENŐ 2008. *A háromszéki Székföld jelenkori és történeti hely- és családnevei*. Magyar Névtani Dolgozatok 201. ELTE, Budapest.
- JANITSEK JENŐ 2009. A Kolozs megyei Szék helynevei. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 53: 81–93.

- JANITSEK JENŐ 2010. A Hargita megyei Borszék helynevei. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 54: 97–99.
- JANITSEK JENŐ 2012. A Hargita megyei Szárhegy helynevei. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 56: 61–66.
- JUHÁSZ DEZSŐ 1999. A romániai magyar nyelvjárások atlasza névtudományi jelentőségéről. *Névtani Értesítő* 21: 395–400.
- JUHÁSZ DEZSŐ 2005. Megkezdte munkáját a Magyar Nyelvtudományi Társaság Névtani tagozata. *Névtani Értesítő* 27: 257–259.
- KASZÁS JÓZSEF 1995. *A szlovéniai Lendva (Lendava) környékének helynevei*. Magyar Névtani Dolgozatok 134. ELTE, Budapest.
- KATONA ÁGNES 2012. A mai vajdasági keresztnévadás sajátosságai. In: HATTYÁR HELGA – HUGYECZ ENIKŐ HENRIETT – KREPSZ VALÉRIA – VLADÁR ZSUZSA szerk., *A sokszínű alkalmazott nyelvészet*. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 147. Tinta Könyvkiadó, Budapest. 154–161.
- KISS JENŐ 2001. Szociolingvisztika, kutatás, oktatás. In: KOVÁTSNÉ DR. NÉMETH MÁRIA főszerk., *Tanulmánykötet*. Nyugat-Magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskolai Kar, Győr. 285–291.
- KISS MAGDALÉNA 2012a. A Körösök magyar vízneveinek funkcionális-szemantikai elemzése. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 8: 81–99.
- KISS MAGDALÉNA 2012b. Nyelvi érintkezések az Érmellék területén a víznevek tükrében. *Névtani Értesítő* 34: 93–100.
- KISS MAGDALÉNA 2014. A Körösök magyar és román vízneveinek lexikális-morfológiai elemzése. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 10: 73–101.
- KNIEZSA ISTVÁN 2003. A magyar és szlovák családnevek rendszere. In: KNIEZSA ISTVÁN, *Helynév- és családnevvizsgálatok*. Kisebbségkutatás Könyvek. Lucidus Kiadó, Budapest. 255–349.
- KOCÁN BÉLA 2008. A középmagyar kori Ugocsa vármegye helyneveinek névrendszertani összefüggései. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 3: 95–105.
- KOCÁN BÉLA 2009. A folyóvíznevek típusai és változásaik Ugocsa vármegye ó- és középmagyar kori névanyagában. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 4: 115–130.
- KOCÁN BÉLA 2013a. Ugocsa vármegye ó- és középmagyar kori településneveinek nyelvi rétegei. *Helynévtörténeti tanulmányok* 9: 19–29.
- KOCÁN BÉLA 2013b. *Helynévtörténeti vizsgálatok a régi Ugocsa vármegyéjében*. Doktori (PhD) értekezés. DE BTK, Debrecen.
- KOLLÁTH ANNA – Z. SZENTESI ORSOLYA – SZOTÁK SZILVIA 2005. Kiegészítés a szomszédos országok magyarnyelvi kutatóállomásairól szóló beszámolóhoz. *Magyar Nyelv* 101: 371–377.
- KONTRA MIKLÓS 1990. *Fejezetek a South Bend-i magyar nyelvhasználatból*. Linguistica Series A 5. MTA Nyelvtudományi Intézete, Budapest.
- KOVÁCS ANDRÁS 2008. Magyar személynév kutatás Kárpátalján. *Névtani Értesítő* 30: 203–210.
- KOVÁCS ANDRÁS 2011. Hogy hívnak? Adalékok a kárpátaljai magyar személynévhasználatához. In: HIRES-LÁSZLÓ KORNÉLIA – KARMACSI ZOLTÁN – MÁRKU ANITA szerk., *Nyelvi mítoszok, ideológiák, nyelvpolitika és nyelvi emberi jogok Közép-Európában elméletben és gyakorlatban*. Tinta Könyvkiadó – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Hodinka Antal Intézete, Budapest–Beregszász. 386–393.
- KOVÁCS ANDRÁS 2013. A kárpátaljai magyar személynévadás az ukrainai nyelv- és névpolitika tükrében. In: VÖRÖS FERENC szerk., *A nyelvföldrajztól a névföldrajzig IV. A nyelvi kölcsönhatások és a személynévek*. Savaria University Press, Szombathely. 177–183.
- LANSTYÁK ISTVÁN 2013. Kontaktushatás a tulajdonnevekben. In: VÖRÖS FERENC szerk., *A nyelvföldrajztól a névföldrajzig IV. A nyelvi kölcsönhatások és a személynévek*. Savaria University Press, Szombathely. 43–68.

- LELKES GYÖRGY 2004. A Kárpát-medence magyar hivatalos helységneveinek megállapítása a 20. század elejétől. In: BALÁZS GÉZA szerk., *A magyar nyelvi kultúra jelene és jövője* 1–2. Magyarország az Ezredfordulón. Stratégiai Tanulmányok a Magyar Tudományos Akadémián. Műhelytanulmányok. MTA Társadalomkutató Központ, Budapest. 1: 329–336.
- LELKES GYÖRGY 2011³. *Magyar helységnév-azonosító szótár*. Argumentum – KSH Könyvtár, Budapest.
- LELKES GYÖRGY 2013. A „Magyar helységnév-azonosító szótár” elkészítésének szempontjai és problémái. *Névtani Értesítő* 35: 55–70.
- MEZŐ ANDRÁS 1981. A Hungarológiai Intézet tudományos közleményeinek névtani vonatkozású cikkei. *Névtani Értesítő* 6: 85–90.
- MISAD KATALIN 2011. A magyar nemzetiségű nők névhasználatának jellegzetességei Szlovákiában. *Társadalmi Nemek Tudománya Interdiszciplináris eFolyóirat* 1/1: 138–154. http://intefjournal.hu/vol1/iss1/10_misad.pdf (2015. 02. 16.)
- MISAD KATALIN 2012. A szlovákiai intézmények magyar nevének standardizálásáról. *Fórum Társadalomtudományi Szemle* 14/3: 51–67.
- MIZSER LAJOS 2004. Családnévkutatás Kárpátalján. In: FARKAS FERENC szerk., *Magyar névtani kutatások itthon és határainkon túl. Névtani tanácskozás Jászberényben, 2003. október 14–18.* Magyar Nyelvtudományi Társaság – Szent István Egyetem Jászberényi Főiskolai Kar – TIT Jászvári Szervezete – Jászok Egyesülete, Budapest. 120–123.
- MIZSER LAJOS 2009. Történelem és családnév Kárpátalján. In: KARMACSI ZOLTÁN – MÁRKU ANITA szerk., *Nyelv, identitás és anyanyelvi nevelés a XXI. században*. PoliPrint Kiadó, Ungvár. 117–121.
- MIZSER LAJOS 2010a. Családnévkutatásaim az északkelet-magyarországi határ két oldalán. In: VÖRÖS FERENC szerk., *A nyelvöldrajztól a névföldrajzig. A 2010. június 8-i szombathelyi tanácskozás előadásai*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 234. Magyar Nyelvtudományi Társaság – NyME Savaria Egyetemi Központ, Budapest–Szombathely. 105–109.
- MIZSER LAJOS 2010b. Kis- és Nagybégány családnévei. *Acta Beregsasiensis* 2: 99–106.
- MIZSER LAJOS 2010c. Beregi és ugocsai helynevek változásai a történelem során. *Acta Beregsasiensis* 3: 25–28.
- MIZSER LAJOS 2010d. Román családnévek Bereg megyében. *Névtani Értesítő* 32: 31–34.
- MIZSER LAJOS 2010e. A praepositio szerepe a 19. századi ruszin helynévadásban. In: FÁBIÁN MIROSLAVA – HORVÁTH KATALIN szerk., *Jubileumi kötet Lizanec Péter professzor 80. születésnapjára*. Patent, Ungvár. 376–387.
- MIZSER LAJOS 2010f. Bereg megye korai helynevei. In: P. LAKATOS ILONA – SEBESTYÉN ZSOLT szerk., *Emlékkönyv Mező András tiszteletére*. Bessenyei Könyvkiaadó, Nyíregyháza. 85–91.
- MIZSER LAJOS 2011a. Barabás vezetéknevei. In: KOLLÁTH ANNA – GRÓF ANNAMÁRIA szerk., *Szépbe szőtt hit... Köszöntő könyv Varga József tiszteletére. Muratáj 2010/1–2.* Maribori Egyetem Bölcsészettudományi Kar Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék – Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, Lendva, Maribor–Lendva. 162–169.
- MIZSER LAJOS 2011b. Helynévre utaló családnévek az északkelet-magyarországi határ mindkét oldalán. In: VÖRÖS FERENC szerk., *A nyelvöldrajztól a névföldrajzig II. Családnév – helynév – kisebbségek*. Savaria University Press, Szombathely. 135–139.
- MIZSER LAJOS 2011–2013. Bereg megye 1570. évi személynevei. *Magyar Nyelv* 107: 123–126, 251–254, 379–382, 507–510; 108: 121–124, 378–381, 505–510; 109: 123–126, 253–254, 375–382, 498–510.
- MIZSER LAJOS 2012a. A tájszavak hatása a történelmi Bereg megye családnévadására. In: VÖRÖS FERENC szerk., *A nyelvöldrajztól a névföldrajzig III. Nyelvjárás – néprajz – művelődéstörténet*. Savaria University Press, Szombathely. 143–148.
- MIZSER LAJOS 2012b. Beregi ruszin eredetű családnévek. *Névtani Értesítő* 34: 17–29.

- MIZSER LAJOS 2013a. A nyelvek egymásra hatása a Bereg megyei családnevekben. In: VÖRÖS FERENC szerk., *A nyelvföldrajztól a névföldrajzig IV. A nyelvi kölcsönhatások és a személynevek*. Savaria University Press, Szombathely. 201–207.
- MIZSER LAJOS 2013b. Szlovák eredetű családnevek Bereg megyében. *Névtani Értesítő* 35: 179–194.
- MOLNÁR CSIKÓS LÁSZLÓ 2011a. Különleges magyar helységnevek. In: KOLLÁTH ANNA – GRÓF ANNAMÁRIA szerk., *Szépbe szőtt hit... Köszöntő könyv Varga József tiszteletére. Muratáj* 2010/1–2. Maribori Egyetem Bölcsészettudományi Kar Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék – Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, Lendva, Maribor–Lendva. 270–276.
- MOLNÁR CSIKÓS LÁSZLÓ 2001b. *Nevek és szavak nyomában (Nyelvművelő írások)*. Jugoszláviai Magyar Művelődési Társaság, Újvidék.
- MURÁDIN LÁSZLÓ 2000. *Egyházi településnevek Erdélyben*. Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely.
- MURÁDIN LÁSZLÓ 2003. *Utak és nevek. Településnevek erdélyi utakon*. A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága, Budapest.
- MURÁDIN LÁSZLÓ 2005. *Erdélyi magyar családnevek*. Europrint, Nagyvárad.
- MURÁDIN LÁSZLÓ 2013. Az erdélyi magyar helynévgyűjtés eredményeinek falvankénti irodalma. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 57: 159–173.
- NAGY ENDRE 2000. *Tardoskedd és Udvard földrajzi nevei*. Notitia Historico-Ethnologica 2. Lilium Aurum, Dunaszerdahely.
- CS. NAGY LAJOS 2003. Tordatúr morfológiai szerkesztésű helyneveinek vizsgálata. *Névtani Értesítő* 25: 70–74.
- CS. NAGY LAJOS 2010. Székely becenév-alkotási módok Kriza János névgyűjteménye alapján. In: P. LAKATOS ILONA – SEBESTYÉN ZSOLT szerk., *Emlékkönyv Mező András tiszteletére*. Bessenyei Könyvkiadó, Nyíregyháza. 49–62.
- ÖRDÖG FERENC 2004. Személynévkutatásunk helyzete és feladatai. In: FARKAS FERENC szerk., *Magyar névtani kutatások itthon és határainkon túl. Névtani tanácskozás Jászberényben, 2003. október 14–18*. Magyar Nyelvtudományi Társaság – Szent István Egyetem Jászberényi Főiskolai Kar – TIT Jászszági Szervezete – Jászok Egyesülete, Budapest. 82–89.
- PÁL HELÉN 2005. A bukovinai Istensegíts helynevei. *Névtani Értesítő* 27: 179–188.
- PÁL HELÉN 2008a. Csernakeresztúr, Sándoregyháza és Székelykeve magyarjainak helynevei. *Névtani Értesítő* 30: 89–100.
- PÁL HELÉN 2008b. Idegen nyelvi hatások a bukovinai székely falvak helyneveiben. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék, Budapest. 211–216.
- PATAKY ANDRÁS 1992. *Baranya titkokat rejtegető földrajzi nevei*. Jugoszláviai Magyar Művelődési Társaság, Újvidék.
- PATAKY ANDRÁS 2003. *Délkelet-Baranya a földrajzi nevek tükrében*. HunCro, Eszék.
- PENAVIN OLGA 1979. A Jugoszláviában folyó magyar névgyűjtés. *Névtani Értesítő* 2: 67–71.
- PENAVIN OLGA 1981. A Jugoszláviában folyó földrajzinév-kutatás (a Vajdaság helységeinek földrajzi nevei című sorozat I–V. kötetéről). In: HAJDÚ MIHÁLY – RÁ CZ ENDRE szerk., *Név és társadalom. A III. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Veszprém, 1980. szeptember 22–24.)*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 160. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 125–128.
- PENAVIN OLGA – MATIJEVICS LAJOS – MIRNICS JÚLIA szerk. 1975. *Bácstopolya és földrajzi neveinek adattára*. Minerva Könyvkiadó, Újvidék.

- PERGER IMRE 2013. A határon túli vasútállomások neve a vasúti utastájékoztatókban. *Névtani Értesítő* 35: 77–96.
- PÉTER SÁNDOR 2007. A felső-háromszéki földrajzi nevek kutatásának áttekintése. In: CZIPRIÁN-KOVÁCS LORÁND – KOZMA CSABA szerk., *Háromszékiek Háromszékéről: társadalomtudományi írások*. Státus Kiadó, Sepsiszentgyörgy–Csíkszereda. 328–362.
- PÉTER SÁNDOR 2008. *Térzinformanevek és vízrajzi köznevek felső-háromszéki helynevekben*. Proserved Cathedra Kiadó, Sepsiszentgyörgy.
- PUSKAI MELINDA 2008. Tendenciák egy erdélyi város keresztnévállományának tükrében. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék, Budapest. 435–443.
- RAJSLI ILONA 2006a. Név és identitás. Gondolatok idegen keresztneveink helyesírásáról és kiejtéséről. *Hungarológiai Közlemények* 3: 75–82.
- RAJSLI ILONA 2006b. Nyelvi önazonosság tükröződése a vajdasági magyarok névadásában. *Hungarológiai Közlemények* 2: 36–46.
- RAJSLI ILONA 2007a. A keresztnévadási szokások változása Bácskában. *Névtani Értesítő* 29: 235–241.
- RAJSLI ILONA 2007b. Attitűdvizsgálatok a vajdasági keresztnévadás területén. *Hungarológiai Közlemények* 2: 40–51.
- RAJSLI ILONA 2008. Etimológia és identitás összefüggései a vajdasági magyarok utónévadásában. *Hungarológiai Közlemények* 4: 49–61.
- RAJSLI ILONA 2009. Dívatteljeségek a vajdasági magyarok utónévadásában. *Hungarológiai Közlemények* 4: 31–44.
- RAJSLI ILONA szerk. 2011. *Bánáti földrajzi nevek*. Vajdaság helységeinek földrajzi nevei 15. Bölcsészettudományi Kar, Újvidék.
- RAJSLI ILONA 2012a. Nyelvi kontaktusok a helynévadásban. (Egy helynévtár feldolgozásának lehetőségei). In: ISZÁNOVICS CSAPÓ JULIANNA szerk., *Tudomány, módszer, argumentáció. Magyar Tudóstalálkozó 2012*. Vajdasági Magyar Akadémiai Tanács, Szabadka. 13–17.
- RAJSLI ILONA 2012b. Párhuzamos névadás Pesty Frigyes bácskai helynévtárában. *Hungarológiai Közlemények* 4: 90–98.
- RANCZ TERÉZ 2009. A névadás motivációi Felső-Háromszéken és a név súlya az identitásjelölő faktorok rendszerében. *Névtani Értesítő* 31: 17–25.
- ROJÁK VINCE 2008. Magyar állatnévkutatás Kárpátalján. *Névtani Értesítő* 30: 211–212.
- ROJÁK VINCE 2009. Hat kárpátaljai magyar falu kecskenevei. *Névtani Értesítő* 31: 171–173.
- RUS FODOR DÓRA 2008. Névválasztás és névadás tordai magyar–román vegyes házasságokban. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék, Budapest. 461–467.
- S. SÁRDI MARGIT 2000. Nevek az ótordai temetőben. *Névtani Értesítő* 22: 53–78.
- SEBESTYÉN ZSOLT 2002. *A Beregszászi járás 11 településének helynevei*. Magyar Névtani Dolgozatok 178. ELTE, Budapest.
- SEBESTYÉN ZSOLT 2003. *Tíz település helynevei a kárpátaljai Beregvidékről*. Magyar Névtani Dolgozatok 183. ELTE, Budapest.
- SEBESTYÉN ZSOLT 2008a. Magyar helynévkutatás Kárpátalján. *Névtani Értesítő* 30: 195–202.
- SEBESTYÉN ZSOLT 2008b. *Kárpátalja településeinek történeti helynevei. A kataszteri térképek és birtokrészteli jegyzőkönyvek alapján*. Bessenyei Könyvkiadó, Nyíregyháza.

- SEBESTYÉN ZSOLT 2009a. Kárpátaljai helységnév-magyarázatok a Nagybereznai járásból. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 4: 171–184.
- SEBESTYÉN ZSOLT 2009b. Kárpátaljai helységnév-magyarázatok a Volóci járásból. *Névtani Értesítő* 31: 199–208.
- SEBESTYÉN ZSOLT 2010a. *Bereg megye helységneveinek etimológiai szótára*. Bessenyei Könyvkiadó, Nyíregyháza.
- SEBESTYÉN ZSOLT 2010b. Perecseny. *Magyar Nyelv* 106: 344–346.
- SEBESTYÉN ZSOLT 2010c. Elpusztult falvak névmagyarázatai a történelmi Bereg megyéből. *Acta Beregsasiensis* 9: 107–114.
- SEBESTYÉN ZSOLT 2010d. Kárpátalja 1946-os helységnevei. In: P. LAKATOS ILONA – SEBESTYÉN ZSOLT szerk., *Emlékkönyv Mező András tiszteletére*. Bessenyei Kiadó, Nyíregyháza. 109–114.
- SEBESTYÉN ZSOLT 2010e. A történelmi Bereg megye -falva utótagú helységneveiről. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 5: 139–149.
- SEBESTYÉN ZSOLT 2010f. Lokálpatriotizmus és nacionalizmus Munkács mai utcaneveiben. In: P. LAKATOS ILONA – PETHŐ JÓZSEF szerk., *Elméletek és módszerek II. Tanulmányok a nyelv- és az irodalomtudományok köréből*. A Nyíregyházi Főiskola Magyar Nyelvészeti Tanszékének Kiadványai, Nyíregyháza. 87–100.
- SEBESTYÉN ZSOLT 2010g. Adalékok a *Hetény* helységnév eredetéhez. In: FÁBIÁN MIROSLAVA – HORVÁTH KATALIN szerk., *Jubileumi kötet Lizanec Péter professzor 80. születésnapjára*. Patent, Ungvár. 618–628.
- SEBESTYÉN ZSOLT 2012. *Máramaros megye helységneveinek etimológiai szótára*. Bessenyei Kiadó, Nyíregyháza.
- SEBESTYÉN ZSOLT 2013. Földrajzi köznevek Csopey László ruszin–magyar szótárában. *Acta Beregsasiensis* 1: 221–228.
- SEBESTYÉN ZSOLT – ÚR LAJOS 2014. Többnevűség és névosztódás Ung vármegye korai helységneveiben. *Névtani Értesítő* 36: 121–131.
- SIMON SZABOLCS 2012. Nyelvtervezés – névtervezés. Személynévhasználat és a szlovákiai magyarok. In: SIMON SZABOLCS – TÖRÖK TAMÁS szerk., *A tudomány vonzásában. Köszöntő kötet a 70 éves Vörös Ottó tiszteletére*. Selye János Egyetem, Komárom. 25–40.
- SÓFALVI KRISZTINA 2008. Román közterületnevek a két világháború közti időszak romániai magyar napilapjaiban. *Névtani Értesítő* 30: 101–115.
- SOMOGYI LÁSZLÓ 2004. *A burgenlandi magyarság. Történelem–földrajz–településforma–etnikum–szociálökönómia. Előmagyar és honfoglaláskori helyneveink Ausztriában és Bajorországban*. Burgenlandi Magyarok Népfőiskolája, Oberschützen/Felsőölvő.
- STEFUCA VIKTÓRIA 2008. A 14–15. századi moldvai oklevelekben előforduló magyar személy- és méltóságnevek. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék, Budapest. 474–478.
- SZABÓ T. ANNAMÁRIA 2012. Kétnyelvűség: kétnévűség? In: PARAPATICS ANDREA főszerk., *Doktoranduszok a nyelvtudomány útjain. A 6. Félúton konferencia, ELTE BTK, 2010. október 7–8. Talantum Sorozat 2*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest. 227–244.
- SZABÓMIHÁLY GIZELLA 2008. A határon túli névhasználat és a nyelvi tervezés. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar

- Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék, Budapest. 41–52.
- SZABÓMIHÁLY GIZELLA 2011a. A szlovákiai települések és domborzati elemek magyar nevének standardizációs problémáiról. *Fórum Társadalomtudományi Szemle* 13/3: 21–44.
- SZABÓMIHÁLY GIZELLA 2011b. Variabilitás a helységnevek körében – okok és megoldási lehetőségek. In: SZABÓMIHÁLY GIZELLA – LANSTYÁK ISTVÁN szerk., *Magyarok Szlovákiában VII. kötet. Nyelv*. Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja. 437–450.
- SZABÓMIHÁLY GIZELLA 2013a. A szlovákiai magyar helységnevek standardizálásakor alkalmazott elvek. In: BAUKO JÁNOS – BENYOVSZKY KRISZTIÁN szerk., *Tulajdonnevek a fordítás és a két-nyelvűség kontextusában*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitra. 54–67.
- SZABÓMIHÁLY GIZELLA 2013b. A szlovákiai magyar helységnevek hivatalos és tankönyvi használatát érintő változások 2009–2012 között. In: TÓTH KÁROLY szerk., *Nyelvi jogok I. A kisebbségi és nyelvi jogok helyzete Szlovákiában I. Jogsegélyszolgálat 2009–2011*. Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja. 149–164.
- SZABÓMIHÁLY GIZELLA – LANSTYÁK ISTVÁN szerk. 2011. *Magyarok Szlovákiában VII. kötet. Nyelv*. Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja.
- SZATHMÁRI ISTVÁN 2008. Miről vallanak a földrajzi nevek? *Névtani Értesítő* 30: 213–215.
- SZÜGYI FERENC 2010. Foglalkozást, mesterséget rejtő családnevek Zentán a római katolikus egyház keresztelési anyakönyveiben (1795–1864), különös tekintettel az állattartáshoz és földműveléshez kapcsolódó családnevekre. In: PEJIN ATTILA – MOLNÁR TIBOR szerk., *Helyismereti Almanach*. Dudás Gyula Múzeum, Zenta. 21–50.
- TELEKI MÁRIA – PONGRÁCZ FLÓRA 2009. *Gőbűgyöp meg pimpimpáré. Egy dél-csallóközi falu, Vásárút nyelvjárása és dűllőnevei*. Median, Pozsony.
- TÓTH MIHÁLY – CSERNICSKÓ ISTVÁN 2009. Az ukrainai kisebbségi jogalkotás fejlődése és két részterülete: a névhasználat és a politikai képviselet. *Regio* 20/2: 69–107.
- TÓTH TEODÓRA 2013. Dercen: egy nyelvjárásziget helynévrendszertani sajátosságai. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 9: 101–114.
- TÓTH VALÉRIA 2011. A térinformatika alkalmazási lehetőségei a nyelvészetben. In: LÓKI JÓZSEF szerk., *A elmélet és a gyakorlat találkozása a térinformatikában 2*. Kapitális Nyomdaipari Kft., Debrecen. 143–150.
- TÖRÖK TAMÁS 2002. Zoboralja földrajzi nevei a történeti térképek tükrében. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- TÖRÖK TAMÁS 2011. *Ipoly mente helynevei. Adattár. 1. kötet. Alsó-Ipoly mente*. Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja.
- TÖRÖK TAMÁS 2012a. Helységnevek az Ipoly völgyéből. In: SIMON SZABOLCS – TÖRÖK TAMÁS szerk., *A tudomány vonzásában. Köszöntő kötet a 70 éves Vörös Ottó tiszteletére*. Selye János Egyetem, Komárom. 57–68.
- TÖRÖK TAMÁS 2012b. Helynevek és fordítástudomány. A mikrotoponimák fordíthatóságáról felvidéki példák alapján. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 7: 117–132.
- TRUNKI PÉTER 2011. A moldvai Forrófalva és környéke családnevei a 17–18. században. *Névtani Értesítő* 33: 59–70.
- TRUNKI PÉTER 2013. A moldvai magyarok mai családnevei a magyar állampolgárság küszöbén. *Magyar Nyelv* 109: 107–116.
- ÚCSNIT. = HAJDÚ MIHÁLY 2012. *Újmagyarkori családneveink tára. XVIII–XXI. század. I. Adatok*. Szerzői kiadás, Budapest.

- UDVARI ISTVÁN 2003. Bács vármegyei szerb és horvát községek előljáróinak keresztnévei a tereziánus úrbérrendezés idején. *Névtani Értesítő* 25: 160–167.
- UNTI MÁRIA szerk. 2002. *Csallóköz földrajzi nevei. Dunaszerdahelyi járás*. Nyugat-Magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskolai Kar – Csallóközi Múzeum, Győr–Dunaszerdahely.
- VARGA JÓZSEF 1999. *Nyelvhasználat, névdivat*. Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, Lendva.
- VARGA JÓZSEF 2003. *Muravidéki személynevek*. Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, Lendva.
- D. VARGA LÁSZLÓ 2003. *Földem és népe. Az Ung vidéke a hely- és földrajzi nevek tükrében*. Madách-Posonium, Pozsony.
- VARGHA FRUZZSINA SÁRA 2010. A dialektometria alkalmazása és történeti helynevek nyelvföldrajzi vizsgálata a Székelyföldön. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 5: 223–233.
- VIRÁG GÁBOR 1987. A jugoszláviai magyar folyóiratokban és lapokban megjelent névtudományi cikkek, könyvek bibliográfiája. *Névtani Értesítő* 12: 241–250.
- VIRÁG GÁBOR 1991. A jugoszláviai magyar lapokban és folyóiratokban megjelent névtudományi cikkek. *Névtani Értesítő* 13: 139–140.
- VÖRÖS FERENC 2004a. *Családnévutalások Szlovákiában*. Kalligram Könyvkiadó, Pozsony.
- VÖRÖS FERENC 2004b. A (történeti) személynévutalás a Felvidéken különös tekintettel a Trianon utáni fejleményekre. In: FARKAS FERENC szerk., *Magyar névtani kutatások itthon és határainkon túl. Névtani tanácskozás Jászberényben, 2003. október 14–18*. Magyar Nyelvtudományi Társaság – Szent István Egyetem Jászberényi Főiskolai Kar – TIT Jászszági Szervezete – Jászok Egyesülete, Budapest. 39–59.
- VÖRÖS FERENC 2006. Helynévutalás a Felvidéken. In: VÖRÖS FERENC szerk., *Vallanak a neveink múltjáról és jelenéről. Magyar névtani kutatások Szlovákiában. Névtani konferencia Nyitrán 2005. június 2–4*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 225. Magyar Nyelvtudományi Társaság – Konstantin Egyetem, Budapest–Nyitra. 27–61.
- VÖRÖS FERENC szerk. 2006. *Vallanak a neveink múltjáról és jelenéről. Magyar névtani kutatások Szlovákiában. Névtani konferencia Nyitrán 2005. június 2–4*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 225. Magyar Nyelvtudományi Társaság – Konstantin Egyetem, Budapest–Nyitra.
- VÖRÖS FERENC 2011. Hol tartanak a mai magyar családnévutalás munkálatai? *Névtani Értesítő* 33: 191–202.
- VÖRÖS FERENC 2011–2013. *Nyelvek és kultúrák vonzásában I–II. Személynevek a magyar nyelvterület északi pereméről*. Kalligram Könyvkiadó, Pozsony.
- VÖRÖS FERENC 2012. Személynévutalás és impériumváltások a 20. századi Kárpátalján. *Magyar Nyelvőr* 136: 78–88.
- VÖRÖS FERENC 2013. *Mutatvány az 1720-as országos összeírás névföldrajzából*. Savaria University Press, Szombathely.
- VÖRÖS FERENC szerk. 2013. *A nyelvföldrajztól a névföldrajzig IV. A nyelvi kölcsönhatások és a személynevek*. Savaria University Press, Szombathely.
- VÖRÖS FERENC 2014. *Kis magyar családnévutalás*. Kalligram Könyvkiadó, Pozsony.
- VÖRÖS FERENC szerk. megj. e. *A nyelvföldrajztól a névföldrajzig V. Interetnikus kapcsolatok*. Savaria University Press, Szombathely.
- VÖRÖS OTTÓ 2004. A határon túli névutalás és hozadéka a nyelvi tervezésben. In: FARKAS FERENC szerk., *Magyar névtani kutatások itthon és határainkon túl. Névtani tanácskozás Jászberényben, 2003. október 14–18*. Magyar Nyelvtudományi Társaság – Szent István Egyetem Jászberényi Főiskolai Kar – TIT Jászszági Szervezete – Jászok Egyesülete, Budapest. 135–138.

- ZÁGOREC-CSUKA JUDIT 2011. Mesterségnevek a muravidéki magyarság családneveinek és identitásának tükrében. In: KOLLÁTH ANNA – GRÓF ANNAMÁRIA szerk., *Szépbe szőtt hit... Köszöntő könyv Varga József tiszteletére. Muratáj 2010/1–2.* Maribori Egyetem Bölcsészettudományi Kar Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék – Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, Lendva, Maribor–Lendva. 281–288.
- ZELLIGER ERZSÉBET 1999. „... nevedről lehullik az ékezet...” *Névtani Értesítő* 21: 224–229.
- ZELLIGER ERZSÉBET 2007. Névadás és identitás. *Névtani Értesítő* 29: 227–233.
- ZELLIGER ERZSÉBET 2010. Magyarokra utaló földrajzi nevek Ausztriában. In: P. LAKATOS ILONA – SEBESTYÉN ZSOLT szerk., *Emlékkönyv Mező András tiszteletére.* Bessenyei Könyvkiadó, Nyíregyháza. 153–164.
- ZSIGMOND GYÖZÖ 2002. Névtani, illetve ilyen vonatkozású szakdolgozatok a Bukaresti Tudományegyetem Hungarológiai Tanszékén. *Névtani Értesítő* 24: 147.
- ZSIGMOND GYÖZÖ 2004. Magyar névtani kutatás és oktatás a Bukaresti Tudományegyetem Hungarológiai Tanszékén. In: FARKAS FERENC szerk., *Magyar névtani kutatások itthon és határainkon túl. Névtani tanácskozás Jászberényben, 2003. október 14–18.* Magyar Nyelvtudományi Társaság – Szent István Egyetem Jászberényi Főiskolai Kar – TIT Jászszági Szervezete – Jászok Egyesülete, Budapest. 130–134.
- ZSIGMOND GYÖZÖ 2005. *Csillagok, csillagképek magyar népi nevei. Csillagokhoz fűződő néphagyomány.* Magyar Névtani Dolgozatok 198. ELTE, Budapest.

BAUKO JÁNOS

Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem

JÁNOS BAUKO, Hungarian Onomastics in Countries Neighbouring Hungary

The paper presents onomastic research projects carried out in the regions of the Carpathian Basin outside the borders of Hungary which have Hungarian populations. The first section of the paper enumerates papers, bibliographies surveying contemporary Hungarian onomastics in countries neighbouring Hungary. The second section discusses monographs, publications and papers published recently in the relevant countries, which are examined in the order of the proportion of the Hungarian population living there (Romania, Slovakia, Serbia, Ukraine, Croatia, Austria, Slovenia). This section mainly deals with publications on personal names, place names and some unspecified types of proper names, paying attention to the (sub)types of the observed names, the authors of the works concerned and the chronology of their publication. The third section focuses on the tasks of Hungarian onomastics in these countries, and emphasizes the importance of onomastic education. The author also highlights the relevance of properly exploring such areas of research as the relations between bilingualism and name use; name contacts; differences, similarities and interference noticeable in minority–majority name use. It is desirable that onomastic scholars cooperate closely with one another and with scholars of other disciplines. It is also essential that onomasticians take part in the standardization and name planning processes affecting the use of minority personal, place and institutional names; and also in the work of decision-making bodies dealing with such questions. The bibliography at the end of the paper includes 284 references, including the addresses of several relevant onomastic websites.

A magyar névtan kutatási területei

Általános névtani kérdések*

1. Az általános névtan témakörei. Annak meghatározása, hogy milyen témák tartoznak az általános névtan körébe, nem könnyű kérdés. Kiindulási alapként az utóbbi évtizedek nemzetközi szakirodalmának nagy összefoglaló munkái (pl. EICHLER et al. Hrsg. 1995, BRENDLER–BRENDLER Hrsg. 2004), a magyar szakirodalomból pedig elsősorban J. SOLTÉSZ KATALINNak már több mint harminc éve született, de napjainkban is rendszeresen használt, hivatkozott névelméleti monográfiája, *A tulajdonnév funkciója és jelentése* (1979), valamint HAJDÚ MIHÁLY *Általános és magyar névtan* (2003a) című, korábbi névelméleti munkásságát (is) összegző műve, továbbá HOFFMANN ISTVÁN *Magyar helynévkutatás 1958–2002* című monográfiájának vonatkozó fejezete (2003: 41–55) használható.

Mindezek alapján az általános névtannak két nagyobb kérdésköre látszik kirajzolódni: 1. a tulajdonnevekkel mint kategóriával általánosan kapcsolatos, az összes névtípust egyaránt érintő problémák; 2. a névtudománnyal kapcsolatos kérdések. Az előbbieket között a legnagyobb hatókörű és egyben Magyarországon a legkutatottabb téma kétségtelenül a névelmélet, ezen belül is leginkább a tulajdonnév meghatározása, jelentése, pragmatikai és szocioonomasztikai kérdései és a köznevesülés problémája; emellett ide sorolható még többek között a tulajdonnevek fordítása és a korábban néveléktannak nevezett témakör, melyet az újabban jelentkező témák és interdiszciplináris kapcsolatok ismeretében is (l. később) érdemesebb pszichoonomasztikának nevezni.

A másik nagy kérdéskör olyan témákat ölel fel, mint a névtan helye a tudományok körében, a magyar névkutatás története, tudományos és társadalmi jelenléte, szakmai intézményrendszere, nemzetközi kapcsolatai és jelenléte, a magyarországi és a határon túli névkutatás helyzete és egymással való kapcsolata, továbbá az általános módszertani kérdések és a névtani terminológia. Mivel az utóbb felsorolt kérdések egy részével kötetünkben külön tanulmányok foglalkoznak (BAUKO 2015, FARKAS T. 2015, HOFFMANN 2015, JUHÁSZ 2015), ezek tárgyalásától a továbbiakban eltekintek, s figyelmemet a fennmaradó témákra fordítom, tárgyalásukban a fenti áttekintés sorrendjét követve.

Megjegyzendő, hogy az itt számba vett témák egy része (például a névfordítás vagy a terminológia, de a pszichoonomasztika egyes területei is) az alkalmazott névtanhoz is ugyanilyen joggal besorolhatók; itteni tárgyalásukat a már említett, minden névfajtát, illetve minden névtudományi területet érintő voltuk indokolja. Az eredmények bemutatása során – a némileg nagyobb időtávlatra való visszatekintést igénylő névelmélet kivételével – általánosságban az utóbbi három-négy évtized szakirodalmára helyezem a hangsúlyt.

2. A tulajdonnevekkel kapcsolatos általános kérdések

2.1. Névelmélet. A két fő tulajdonnévfajtának, a személynévnek és a helynévnek a rendkívül gazdag, szerteágazó, számtalan vizsgálati szempontot és vizsgálandó témát felölelő kutatásához képest a jóval könnyebben behatárolható tematikájú névelmélet mind

* Készült a Magyar Tudományos Akadémia Bolyai János Kutatási Ösztöndíjának támogatásával.

Magyarországon, mind nemzetközi szinten szerényebb méretű szakirodalommal rendelkezik. A személy- és helynevek kutatásának számos társadalmi, területi és történelmi vonatkozása van, ezért e névfajták nemcsak a névtan, hanem más nyelvtudományi ágak és irányzatok (leginkább a nyelvtörténet, a szociolingvisztika és a dialektológia), továbbá egyéb tudományok (legjellemzőbben a történettudomány, illetve egyes kérdések kapcsán az irodalomtudomány, a kisebbségkutatás, a jogtudomány, a földrajztudomány, a térképészet stb.) kutatóinak érdeklődését is felkeltik. (A tulajdonnevek társadalmi-kulturális, időbeli és térbeli, azaz dimenzionális meghatározottságáról összefoglalóan l. FARKAS T. 2014b, a névtan interdiszciplináris kapcsolatairól l. HOFFMANN 2015, kötetünkben). Ezzel összefüggésben elmondható, hogy a nevek kutatásával foglalkozók többsége jellemzően inkább nyelvtörténeti, szociolingvisztikai vagy dialektológiai háttérrel rendelkezik, és a névelméleti kérdések iránt kevésbé érdeklődik. A névelmélet ugyanis a fent említett tudományok és tudományágak helyett inkább a grammatikával, a pragmatikával, a jelentéstannal, a filozófiával és a logikával áll kapcsolatban. Ezért nem meglepő, hogy e kérdéskörhöz nemcsak a névkutatók, hanem az említett területek képviselői is időről időre visszatérnek (nagyobb lélegzetű feldolgozást ugyanakkor keveset említhetünk: HAJDÚ 2003: 46–95, 128–143, 145–150; valamint VÁRNAI 2005), a logikában és a filozófiában pedig napjainkban is jelentős érdeklődést kiváltó témának tekinthető a tulajdonnevek jelentésének (illetve jelentésnélküliségének) a kérdése (l. pl. SZABÓ–VECSEY szerk. 2005, VECSEY 2007). Sajnálatos módon azonban az eddigi tapasztalatok azt mutatják, hogy míg a személy- és helynévkutatás terén megfigyelhető bizonyos fokú együttműködés, illetve egymás munkáinak kölcsönös ismerete (leginkább a történettudomány viszonylatában, illetve szórványosan, bár napjainkban némileg erősödve a többi említett tudománnyal is), addig a névelméletben alig vagy egyáltalán nem jellemző a párbeszéd az ugyanazon témát különféle szempontból, alapról megközelítő kutatók között. Ennek elsődleges oka a megközelítésmódok, elméleti keretek és az elsősorban művelt (rész)diszciplinák tájékozódási irányai közötti alapvető eltérésekben rejlik. Ezek ugyanis általában akadályozzák, hogy a különböző területek képviselői (f)elismerjék érvelésük, eredményeik közös pontjait, sőt gyakran egymásnak az adott kérdéskörre vonatkozó véleményét, munkáit sem ismerik, és nem ritkán mintha igényük sem lenne az ehhez szükséges szélesebb körű tájékozódásra.

2.1.1. A tulajdonnév mibenléte, helye a nyelvi rendszerben és a nyelvelírásban.

A névelmélet központi témája a tulajdonnév mibenlétének meghatározása; minden egyéb kérdés, így a tulajdonnév létrejötte, jelentése, kategorizációja, valamint közszóvá válása, azaz a köznevesülés jelensége ezzel áll szorosabb vagy lazább kapcsolatban. Ezeket a kérdéseket szinte minden, a nyelvtudomány 20–21. századi történetében jelentős irányzat, elmélet, paradigma képviselői igyekeztek a saját elméleti keretükben megközelíteni. MARTINKÓ ANDRÁSNAK (1956) és BALÁZS JÁNOSNAK (1970) a tulajdonnév jelentése szempontjából fordulatot hozó írása után SZÉPE GYÖRGY (1970) – némiképp meglepő módon – generatív keretben ragadta meg a név problémáját. Formális nyelvészeti alapokon nyugszik BARABÁS ANDRÁS, KÁLMÁN C. GYÖRGY és NÁDASDY ÁDÁM disztribúciós elemzéssel dolgozó tanulmánya (1977), valamint a KÁLMÁN LÁSZLÓ – KICSÍ SÁNDOR ANDRÁS szerzőpárosnak ezt konstrukciós nyelvtani keretben továbbgondoló írása is (2013). SZÉPE GYÖRGY fentebb említett tanulmányában (1970) kommunikációelméleti szempontból is megvizsgálta a kérdést. NYÍRKOS ISTVÁN (1989) szintén a kommunikáció,

az információtartalom felől közelített a tulajdonnevekhez, míg KÁLMÁN C. GYÖRGY (1992) és NAGY L. JÁNOS (1997) a beszédaktus-elmélet tulajdonneveket érintő vonatkozásait tárgyalta. Az utóbbi évtizedekben a funkcionális megközelítések is megjelentek (TOLCSVAI NAGY 1996, 1997, 2008; HOFFMANN 2012b, 2014; SLÍZ 2012b). Erdemes még emellett megemlíteni a stilisztikai-retorikai megközelítéseket, melyek a tulajdonnevek szóképekben való szereplését, illetve azokkal való helyettesíthetőségét, kifejezhetőségét állítják a középpontba (l. pl. VESZELSZKI 2008, KEMÉNY 2014). Nem köthető határozotlan valamely nyelvelméleti irányzathoz, ezért legvégül emlitem J. SOLTÉSZ KATALINNAK a névkutatók körében maig legnagyobb hatású, s talán ezért is „hagyományos névtani” jelzővel illetett megközelítését, valamint HAJDÚ MIHÁLY (1997b, 1998) és HEGEDŰS ATTILA (1997, 1999) párbeszédét az adott kérdéstről. A nyelvészeti mellett fontos még kiemelni a nagy múltra visszatekintő logikai megközelítést (bővebben l. alább), valamint HAJDÚ MIHÁLY javaslatát a nevek pszichológiai alapú tárgyalására (2008). A 21. század elején az említettek mellett több, a magyar névelméleti szakirodalom tanulságait összefoglaló írás is született (BÉNYEI 2000, HAJDÚ 2003a: 46–150, HOFFMANN 2003: 41–50, VÁRNAI 2005), ezért a következőkben csak a jelentősebb irányokra, témákra térek ki röviden.

A névelméleti írásokban felbukkanó, egymással szorosan összefüggő témák közül a legnagyobb érdeklődést a tulajdonnév jelentése váltotta ki. A 20. század első felében a magyar névkutatásban is uralkodó volt az a JOHN STUART MILL, majd FREGE és RUSSELL nyomán kialakult felfogás, hogy a tulajdonnévnek nincs jelentése. A nyelvfilozófiai-logikai megközelítés ma is az említett szerzők által lefektetett alapokon nyugszik, habár a 20. század eleje óta – jórészt KRIPKE munkássága nyomán – jelentősen módosultak az ezzel kapcsolatos elképzelések. A magyar névkutatók előtt ezek közül KIEFER FERENCNEK a IV. névtudományi konferencia kötetében megjelent, a tulajdonnév logikai jelentésével foglalkozó írása (1989), valamint Jelentéselmélet című munkájának két rövid, a tulajdonneveket logikai és strukturális szemantikai alapon megközelítő fejezete (KIEFER 2007²: 157–163) lehet a legismertebb. Napjainkban a nyelvfilozófiai-logikai megközelítésmód főbb témáinak a névhomonímia, valamint az ún. üres nevek (vagyis a valós jeltárggyal nem rendelkező nevek, pl. *Mikulás*, *Hamupipőke*) problémája tűnik. E kérdéskör kutatástörténetét és újabb eredményeit, pontosabban azok külföldi irodalmát a névkutatók számára is átlátható módon összegzi VECSEY ZOLTÁN (2007) monográfiája, egy magyar és külföldi kutatók munkáiból összeállított tanulmánykötet (SZABÓ–VECSEY szerk. 2005) pedig bepillantást nyújt az egyes részkérdésekkel kapcsolatos újabb logikai szakirodalomba. Erdemes még megjegyezni, hogy KRIPKE Naming and Necessity címen tartott és kiadott előadásai BÁRÁNY TIBOR és ZVOLENSZKY ZSÓFIA munkájának köszönhetően már magyarul is elérhetőek (KRIPKE 2007, vö. BÁRÁNY–ZVOLENSZKY 2013); ZVOLENSZKY ZSÓFIA emellett több, a magyar névkutatók többsége által talán kevésbé ismert névelméleti tanulmányt is jegyez (legújabbban pl. ZVOLENSZKY 2014).

Magyarországon MARTINKÓ ANDRÁS (1956) írása volt az első, amely megkérdőjelezte a tulajdonnevek jelentésnélküliségét; azóta a kérdést már számos elméleti keretben, számos szempontból megközelítették, de abban a nyelvész szerzők többsége egyetért, hogy a tulajdonnévnek van jelentése. A tulajdonnév jelentésének itthon maig legismertebb, leg többek által használt modelljét J. SOLTÉSZ KATALIN dolgozta ki (1979: 24–33). Eszerint a tulajdonnévnek nem egyszerűen jelentése, hanem jelentésszerkezete van, melynek magva a denotáció, további tényezői pedig az önkényesség vagy motívtálság, az információtartalom, a konnotáció, valamint az etimológiai, közszoói jelentés, illetve annak átlátszósága

vagy homályossága; emellett pedig minden névnek van egy elvont, metanyelvi jelentés-síkja is, amelyen a jel önmagát jelenti. Ennek mintájára írta le például HAJDÚ MIHÁLY a helységnevek jelentésszerkezetét (HAJDÚ 1997a), FARKAS TAMÁS (2003) pedig a természetes és a mesterséges családnévanyag sajátosságait és eltéréseit.

A tulajdonnév jelentésének meghatározása része annak a kérdésnek, hogy hogyan különíthető el egymástól a köznév és a tulajdonnév. Erre számos válasz született; a szófaji rendszerezések, mint arra a BARABÁS – KÁLMÁN C. – NÁDASDY (1977) szerzőhármas rávilágított, kizárólag a jelentéskülönbségben igyekeztek megragadni ezt az eltérést: míg a köznév dolgok osztályát, addig a tulajdonnév egyedi létezőt jelöl meg. Ezt a különbséget BALÁZS JÁNOS (1963), majd később a kognitív megközelítések is úgy határozzák meg, hogy míg a köznév egy csoportot jelöl meg, addig a tulajdonnév egyszerre jelöl csoportot és egyedet, vagyis – TOLCSVAI NAGY GÁBOR (2008: 38) szavaival – a jelentésszerkezetében egyszerre érvényesül típus és megvalósulás. J. SOLTÉSZ KATALIN (1979: 105–108) emellett azt is hangsúlyozta, hogy a köznév és a tulajdonnév között számos átmeneti kategória is van (például az egyedi létezők vagy az események, ünnepek nevei). Ezt az átmenetiséget az említett kognitív megközelítések a prototípus-elméletek alapján igyekeznek megragadni.

A tulajdonnév és a köznév közötti különbség kérdése persze csak akkor értelmezhető, ha elfogadjuk azt az ókori hagyományra visszamenő szófaji rendszerezést, amely szerint a tulajdonnév a főnév alkategóriája. Ezt Magyarországon először a BARABÁS – KÁLMÁN C. – NÁDASDY-féle tanulmány kérdőjelezte meg (1977). Formális szempontú megközelítésük szerint a tulajdonnév nem lehet főnév, sőt még csak nem is szófaj, és a nyelvi rendszernek sem része, hiszen több szóból is állhat, ráadásul nincsenek olyan formális kritériumok, amelyek révén világosan elkülöníthetőek lennének a köznevektől. BACHÁT LÁSZLÓ (1981) erre reagálva ugyanakkor a tulajdonnév mondatrészi szerepét a hagyományos grammatika módszerével vizsgálva úgy vélte, ha a tulajdonnév nem lenne része a nyelvi rendszernek, akkor nem használhatnánk fel a beszédben; illetve az sem állítható, hogy a tulajdonnév nem főnév, hiszen a főnév alaki jellemzőit veszi fel a használatakor. (Ezt egyébként a BARABÁS – KÁLMÁN C. – NÁDASDY-féle cikk sem vonta kétségbe, csak ők ezt nem tartották döntő kritériumnak.) Részben egyetértett viszont az említett szerzőhármas megállapításával (bár szintén nem formális keretben gondolkodva) HAJDÚ MIHÁLY (1997b, 1998) és HEGEDŰS ATTILA (1997, 1999): a tulajdonnév szerintük sem a szófaji vagy a nyelvi rendszer eleme, hanem a nyelvhasználaté.

Ez pedig már átvezet a tulajdonnévvel kapcsolatos pragmatikai, kommunikációs és szemiotikai kérdésekhez, hiszen TOLCSVAI NAGY GÁBORral (1997: 603) egyetértve a fenti két szerző is úgy véli, hogy a név nem nyelvi kritériumok, hanem szociokulturális körülmények révén válik névvé. Ahogy HAJDÚ MIHÁLY (1998: 12) megfogalmazta: bármely nyelvi jel tulajdonnév, amelyet alkotója vagy használója annak tekint. Ennek kapcsán külön témaként azonosítható a névelméleti irodalomban a nevek keletkezésének, a megnevezés okának, funkciójának és a megnevezetlenül maradásnak, a névtelenségnek a kérdése, mely számos névelméleti tanulmányban felbukkan (összefoglalóan, továbbvezető irodalommal is l. FARKAS T. 2014a).

2.1.2. Köznevesülés. E jelenség kutatásáról – a szakirodalomban gyakran a fenti névelméleti kérdésektől függetlenül kezelt volta miatt – érdemes külön is szólni, habár Magyarországon e téma nem büszkélkedhet jelentős méretű szakirodalommal. Az utóbbi évtizedekben mindössze egyetlen monográfia született a témában, közelebbről a magyar

keresztnevek köznevesülésének vonatkozásában (TAKÁCS J. 2007). Megjegyzendő továbbá, hogy míg több európai nyelven (pl. lengyel, német, olasz, orosz) már léteznek, illetve jelenleg is készülnek ilyen tematikájú szótárak (az olasz szótár ismertetését l. pl. FÁBIÁN 2014, a németét MÜLLER megj. e.), nálunk mind ez idáig nem született ilyen munka (eltekintve a TAKÁCS JUDIT korpuszából kiemelt 28 név mutatványként elkészült feldolgozásától; vö. TAKÁCS J. 2007: 97–136).

A köznevesüléssel foglalkozó tanulmányok jelentős része példákat, illetve egyes nyelv-változatokra vagy névtípusokra vonatkozóan reprezentatív névkorpuszokat mutat be, a változási folyamat egy vagy több tényezőjét választva vezérfonalként. Így – csak az utóbbi néhány évtized írásaiból merítve – VITÁNYI BORBÁLA (1993) nyelvjárási adatokon keresztül igyekezett rávilágítani a közszóvá válás egyes okaira, PARAPATICS ANDREA (2012) pedig a szlengben végbemenő változások típusait tekintette át. SZALAI PÉTER tanulmánya (2011) több szempontból is kiemelendő: nem nyelvi, hanem jogi oldalról közelítette meg a témát, és egy kevésbé tárgyalt névfajta, a márka- és cégnevek (jogi szempontból: védjegyek) kapcsán vizsgálta a köznevesülést.

Elméleti megközelítésből eddig viszonylag kevés született. FABÓ KINGA (1980) a BARABÁS – KÁLMÁN C. – NÁDASDY szerzőhármás tanulmányának (1977) gondolatmenetét, illetve végeredményét továbbgondolva azt hangsúlyozta, hogy a korábbi szakirodalmi felfogással ellentétben a köznevesülést és a tulajdonnevesülést nem lehet szófajváltásként értelmezni, hiszen a tulajdonnév nem szófaji kategória. Ennek a gondolatnak később nem lett folytatása, mivel a témával foglalkozó újabb tanulmányok gyakorlati szempontból közelítettek a kérdéshez. Az egyetlen, a témát szintén elméleti oldalról megragadó tanulmány is három évtizeddel később, más elméleti keretben született. RESZEGI KATALIN (2010) kognitív szemléletű írásában a köznevesülést a hálózatként felfogott mentális lexikonban történő változásként, pontosabban a hálózat egységeinek és kapcsolatainak a megváltozásaként fogja fel.

A fentebb említett gyakorlati szempont nem más, mint a köznevesülési folyamatok tipológiájának a kidolgozása. HEGEDŰS ATTILA (2000) és HAJDÚ MIHÁLY (2003a: 71–82) több szempontot, így a kiinduló név fajtáját, az alakulásmódokat, valamint a keletkezett szavak szófaji és jelentéstani csoportjait figyelembe véve mutatja be a jelenséget. SEIFERT STEPHANIE (2008) számos szempontot ötvöző, átfogó modellje egy lengyel rendszer magyar nyelvre átdolgozott változataként már egy későbbi szótár alapjaként is szolgálhatna.

A köznevesülés vizsgálatában eddig TAKÁCS JUDIT több előtanulmány után megjelent monográfiája (2007) tekinthető a legátfogóbbnak; nemcsak terjedelménél fogva, hanem azért is, mert az elméleti kérdések tárgyalása egy saját adatgyűjtéssel összeállított, kiterjedt, több nyelvváltozatra épülő korpuszon, illetve annak több szempontú (általános, szerkezeti és jelentéstani) elemzésén alapul.

2.2. A tulajdonnév fordítása. E téma minden névfajtára kiterjedő volta miatt legalább annyira tekinthető általános névtani kérdésnek, mint amennyire alkalmazott névtani területnek, a névkutatás és a fordítástudomány érintkezésének. Míg korábban az ilyen irányú vizsgálódás nem volt jellemző a névkutatásra, addig az utóbbi bő évtizedben egyre növekvő érdeklődés figyelhető meg e téren. Határterület lévén e téma nemcsak névkutatók, hanem irodalmárok, gyakorló fordítók stb. figyelmét is felkelti. A szakirodalom e sokszínűség ellenére azt mutatja, hogy a névelméleti kérdésekkel ellentétben a különböző alapokkal rendelkező, más-más szempontból vizsgálódó kutatók e téren erősebben törekednek

egymás munkáinak, eredményeinek megismerésére, felhasználására. Ez nyilván nem független attól, hogy a névfordítás problémaköre inkább gyakorlati jellegű, így az elméleti keretek eltérései kevésbé befolyásolják a kölcsönös megértést, illetve az eredmények hasznosíthatóságát. A következőkben ezért nem is választom külön következetesen a névkutatóknak és más területek képviselőinek a munkáit.

A kérdéskör iránt érdeklődő névkutatók közül elsőként J. SOLTÉSZ KATALINT kell kiemelni, aki említett monográfiájában is szentelt egy rövid fejezetet a nevek fordításának (J. SOLTÉSZ 1979: 118–123). Hozzá hasonlóan általánosan, több névfajta érintve közelített a kérdéshez HAJDÚ MIHÁLY (2003a: 143–145) és VÁRNAI JUDIT SZILVIA (2005: 77–84), VERMES ALBERT PÉTER (2005a, magyar összefoglalását l. VERMES 2005b) pedig egy teljes monográfiát (eredetileg: doktori disszertációt) szentelt a kérdésnek. Ebben többek között kidolgozta a nevek fordításának egy lehetséges tipológiáját, mely az elmúlt években több, az alábbiakban hivatkozott tanulmány alapjaként már a gyakorlatban is bizonyította működőképességét. Ezek között említhetők például FARKAS TAMÁSNAK az alapkérdéseket fordítási változatok, lehetőségek és fordítási hibák alapján bemutató írásai (FARKAS T. 2007, 2009, 2011a).

A fordítási gyakorlat időben is változik, ráadásul névfajtanként és nyelvenként is eltérő, sőt a hagyomány és a kontextus is befolyásolja, ezért a szakirodalom rendkívül szerteágazó. Az általános áttekintéseknél jellemzőbbek az egy-egy névfajta érintő problémákkal foglalkozó tanulmányok. Ilyenek például BÖLCSKEI ANDRÉÁNAK az Egyesült Államok informális államneveinek fordítását, valamint A nevek világa című KÁLMÁN BÉLA-mű angol változata kapcsán a helynevek fordítását tárgyaló írásai (BÖLCSKEI 2009, 2010). (Ez utóbbi azért is érdekes, mert a magyar nyelv – a névfordításokkal foglalkozó tanulmányok többségétől eltérően – nem cél-, hanem forrásnyelvi szerepet tölt be benne.) A személyneveket érintő kérdésekkel többen is foglalkoztak az utóbbi években: HORVÁTH PÉTER IVÁN (2008) és RIHMER ZOLTÁN (2008) például a szakfordítással kapcsolatos tapasztalatait foglalmazta meg, FARKAS TAMÁS és SLIZ MARIANN (2013) a magyar családnévek fordításának történetét tekintette át, SLIZ MARIANN (2014d) pedig a késő ómagyar kori oklevélírás személynévfordítási gyakorlatát tárta fel írásában. A témakörben született munkák jelentős része az irodalmi, történelmi stb. művekben előforduló nevek fordítására koncentrál. Az irodalmi nevek fordításának általános kérdéseiről eddig kevés szó esett, a szerzők többsége ugyanis inkább egy-egy műre koncentrált: FÁBIÁN ZSUZSANNA (2004) például a Pinokkió, BAKONYI DÓRA (2008) és HERTELENDY RÉKA (2011) a Harry Potter-regények, BÁRCZI ZSÓFIA (2013) pedig az Aliz Csodaországban fordítását, illetve fordításait vizsgálta.

Az utóbbi években a többnyelvű környezetből adódó névkontaktológiai, kisebbségkutatási, névjoggal is összefüggő, a névfordítási kérdéseken már túlvezető problémák iránt is megnőtt az érdeklődés (l. pl. BEREKSZÁSZI–CSERNICSKÓ 2011, VÖRÖS 2012, FARKAS–SLIZ 2013, TRUNKI 2013; összefoglalóan l. BAUKO 2015, kötetünkben). A helynevek kapcsán kiemelkedő munka PÓCZOS RITA disszertációja, illetve monográfiája (2010), mely a többnyelvű területek helynévrendszereit elemzi történeti névanyagon. TÖRÖK TAMÁS (2012) és ANGYAL LÁSZLÓ (2013) ezzel szemben jelenkori adatokkal dolgozott: az előbbi felvidéki mikrotoponimákkal, az utóbbi pedig Sáros megyei helységnevekkel kapcsolatban tárgyal névfordítási problémákat. Szintén településnevek fordításával foglalkozik PERGER IMRE (2013), speciális nézőpontból, a vasúti tájékoztatás szempontjából.

A vizsgálódás, mint a fenti példákból is láthatjuk, általában napjaink, illetve a közelebbi múlt fordítási gyakorlatára irányul, s e gyakorlat változásának közismert volta ellenére

mind ez idáig kevesebb érdeklődés nyilvánult meg a diakrón szempontú áttekintések iránt. Mint a fenti áttekintésből kitűnik, a névfordítási kérdések az ezredforduló után kezdtek egyre növekvő érdeklődést kiváltani. Ennek köszönhetően 2014 őszén például a Névtan és terminológia 3: Névtan, fordítás és terminológia című workshopon több tudományág (pl. műfordítás, térképészet, fordítástudomány, teológia, informatika) képviselői vitathatták meg névfordítási tapasztalataikat és problémáikat. (Az itt elhangzott előadásokat és a kerekasztal-beszélgetés összefoglalóját a Névtani Értesítő 2015. évi száma közli.)

2.3. Pszichoonomasztika. Mivel a *névlélektan* megnevezés némileg félrevezető, ráadásul viszonylag szűk hatókörű, a következőkben ehelyett inkább a bevezetőben már jelzett *pszichoonomasztika* címszó alatt igyekszem összefoglalni a névtan és a pszichológia, illetve újabban a pszicholingvisztika, valamint egyes témák (pl. névasszociációk) kapcsán egyéb tudományok (pl. irodalomtudomány) határterületén elhelyezhető témákat. Ezek között négy nagyobb, jellemző témakört azonosíthatunk: a) a névmágiát; b) a névesztétikát; c) a névasszociációknak és a sztereotípiáknak a vizsgálatát; d) a tulajdonnév-elsajátítással és -feldolgozással, illetve a mentális onomasztikkal kapcsolatos kérdéseket. Ezek hazai kutatására általánosan jellemző, hogy csaknem kizárólag a személynevekre irányulnak, holott más névfajták is számos tanulságot tartogatnak az ilyen irányú vizsgálódások számára.

A névmágia témája már a 20. század elején megjelent a magyar névkutatásban, de vizsgálatában az utóbbi évtizedekben nem történt számottevő előrelépés. Mindössze néhány, nem magyar vonatkozású írás született e téren, majd HAJDÚ MIHÁLY (2003a: 121–127) és TAKÁCS SZILVIA (2005) tekintette át a névmágia egyes jelenségeit, VÁRNAI JUDIT SZILVIA (2005: 84–91) pedig a prelogikus gondolkodásmód szempontjából közelítette meg a kérdést. Érdekes vállalkozás volt legutóbb SCHIRM ANITA kérdőíves felmérése (2014) arról, hogy napjainkban mennyire befolyásol bennünket a név kapcsán a mágikus gondolkodásmód.

Ahhoz, hogy a névkutatás e területen a létező szakirodalomhoz képest új eredményekre jusson, elengedhetetlen lenne a kultúrantropológusokkal, vallástörténészekkel, néprajzkutatókkal, klasszika-filológusokkal stb. való mélyebb együttműködés, ez azonban egyelőre még várat magára. Van azonban egy terület, amely hatékonyan alkalmazza a névmágiával kapcsolatos eddigi ismereteinket: az írói névadás vizsgálata. Több munka is foglalkozott már a név mágiájával, a név hatalmával egyes művek kapcsán (pl. SLÍZ 2002, PETRES CSIZMADIA 2014).

Valamivel több tanulmány vizsgálta a névválasztás indítékait, a nevek konnotációit és az ezeken alapuló sztereotípiákat. Ezek elsősorban a személynevekre koncentrálnak; helynévvel kapcsolatos csak elvétve akad, és az is több évtizeddel ezelőttről: akkori középiskolások bevonásával készült egy felmérés a településnevek által kiváltott humoros asszociációkról (NAGY 1971). Az ide számítható, igen szerteágazó témákat áttekintő HAJDÚ MIHÁLY (2003a: 101–121) hivatkozásaiból kitűnik, hogy míg egyes kérdések (így például a névesztétika vagy a keresztnévválasztás okai) népszerűbbek hazánkban, addig más területekről szinte kizárólag a nemzetközi szakirodalom alapján lehet tájékozódni.

Időről időre készülnek olyan felmérések, amelyek arra keresik a választ, hogy mi indokolja egyes keresztnévek választását, miért tetszenek bizonyos keresztnévek a névadóknak, névvisezőknek. Mivel a névválasztás hátterében gyakran névesztétikai szempontok állnak, több kutató arra igyekezett rávilágítani, milyen neveket találnak szépnek, illetve kevésbé szépnek az adatközlők, illetve milyen egyéb indítékok állhatnak a névválasztás hátterében (vö. pl. TÓTH I. 1967, KORNÝÁNÉ SZOBOSZLAY 1999, LACZKÓ 1992, RAÁTZ

2012). A névésztétika témája ugyanakkor elsősorban az írói névadás kapcsán fordul elő, s leggyakrabban máig is KOVALOVSKY MIKLÓS (1934) monográfiájára, valamint egyes írók-költők vallomásaira szokás hivatkozni. Így például Kosztolányiéra, akinek névérzékenységét számos „nyilatkozata” is bizonyítja; nem véletlen, hogy ÁDÁM ANIKÓ (1992) hasznosnak érezte ezek csokorba gyűjtését.

A nevek konnotációjával, illetve a nevek által keltett asszociációkkal foglalkozó néhány további írás két nagyobb témakörre osztható: egy részük szintén irodalmi szempontból tárgyalja a kérdést, másik részük pedig az asszociációkban megnyilvánuló sztereotípiákra és előítéletekre irányítja a figyelmet. Az előbbi csoportot képviseli KOVALOVSKY MIKLÓS munkája a nevek színesztéziájáról (1993), valamint részben ide sorolhatóak, bár az irodalom mellett más területeket is érintenek a nevek humorosságával foglalkozó (pl. FARKAS T. 2013a, SLIZ 2013), valamint az írók által alkotott nevek kiváltotta asszociációkat, a névvisező ezek alapján történő kategorizációját vizsgáló tanulmányok (SLIZ 2014b, 2014c).

Az utóbbi kérdéskör már átvezet a (személy)néven alapuló sztereotípiák és előítéletek vizsgálatához, hiszen e jelenségek a névvisezők valamilyen csoportba való besorolásán alapulnak. Bár e téma napjainkban a sajtóban is nagyobb figyelmet kap (elsősorban a romákat a nevük miatt erő diszkrimináció kapcsán), mindeddig meglehetősen kevés tanulmány foglalkozott e kérdéssel. Elméleti oldalról, a név kódként való működését hangsúlyozva, számos külföldi vizsgálat eredményét összegezve tekintette át a kérdést TAKÁCS JUDIT (2008), illetve hasonló szempontból, a személynevek látszólagos és valós információtartalma, valamint az azok által kiváltott sztereotípiák kapcsán SLIZ MARIANN (megj. e.). M. HORVÁTH VIKTÓRIA (2014) a nevek kategorizációján alapuló előítéletek társadalmi-gazdasági következményeire, a névvisezők hátrányos megkülönböztetésére hívta fel a figyelmet. RAÁTZ JUDIT (2008) a keresztnévvel kapcsolatban felmerülő nemi sztereotípiákat emelte ki, FARKAS TAMÁS (2004) pedig a családnév konnotációit egyúttal mint a családnév-változtatás egyik jelentős okát mutatta be. Az idegen eredetű családnévnek, illetve a családnév és a keresztnév együttesének az etnikai szimbólumként való működésére az utóbbi időben több tanulmány is felhívta a figyelmet (vö. FARKAS T. megj. e.), TAMÁS ÁGNES és NÉMETH LUCA ANNA pedig a 19–20. századi élelapok kitalált zsidó és nemzetiségi figuráinak a megnevezése kapcsán foglalkozott a kérdéssel (TAMÁS 2010, 2011, 2012, 2014: 189–222; NÉMETH 2012, 2013). Jóval ritkábban esik szó arról, hogy a név pozitív sztereotípiákat is kelthet, amely előnyökhöz juttathatja viselőjét. Erre hoz példát FARKAS TAMÁS (2012a) a közhiedelem szerint nemességet tükröző ipsiszonos családnévnek a névváltoztatási kérelmekben is megtapasztalható népszerűségét, annak társadalom- és művelődéstörténeti okait feltáró munkájában.

Mint e sorvány felsorolásból is kitetszik, a kutatás még messze nem aknázza ki a név-asszociációk és -sztereotípiák vizsgálatában rejlő lehetőségeket. Itt is szinte kizárólag a személynevekkel kapcsolatos vizsgálatok dominálnak, holott például a márkanevekkel kapcsolatos asszociációk vizsgálatával nemcsak tudományos, hanem gazdasági eredményeket is el lehetne érni, hiszen a jó cég-, márká- és terméknév nagyban hozzájárul a gazdasági sikerhez. Az ilyen irányú kutatásokra külföldön már számos példát láthatunk, kezdve a tematikus konferenciáktól a márkázással foglalkozó folyóiratokban publikált eredményekig (vö. pl. KEGYES 2013).

Ezen a helyzeten azért is érdemes lenne változtatni, mert a témának igen erős társadalmi, gazdasági és jogi vonatkozásai vannak: az eredmények egyrészt társadalmilag is hasznosíthatóak, hozzájárulhatnak például a név alapján történő diszkrimináció működésének ala-

posabb megismeréséhez, másrészt bizonyos szempontból akár a szakterület presztízsét is erősíthetnék, hiszen bizonyítanak ilyen módon is e diszciplína „hasznosságát”. Ehhez azonban kölcsönös együttműködésre lenne szükség a névkutatók és más tudományok képviselői között. Így be kellene vonni a kutatásokba a szociológusokat is, különösen hogy az utóbbi években az ő kutatásaikban is felmerült a személynév és az előítélet kapcsolatának a kérdése. Erre utal például a 2005-ös ún. Tolerancia vizsgálat (LIGETI 2006), valamint a családnevek etnikai konnotációit felmérni hivatott két TÁRKI-vizsgálat (SIK–SIMONOVITS 2008, VÁRADI 2012) és a gyakori és ritka keresztnévek életkor, társadalmi réteg, illetve foglalkozás és végzettség szerinti megoszlásával kapcsolatos legújabb TÁRKI-tanulmányok (FEKETE-NAGY–SIK 2013, FÉNYES–KATONA 2015). A sztereotípiák és reprezentációkutatással foglalkozó pszichológusokkal való összefogás szintén gyümölcsöző lehetne (például a személynevek etnikumjelölő voltának, illetve e jelenség előítéletet kiváltó hatásának a további vizsgálatában); a szociológusokhoz hasonlóan a velük kiépített kapcsolat nemcsak új szempontokkal, hanem alaposan kidolgozott és kipróbált módszertannal és megfelelőbb eszközökkel szolgálhatná a kutatást. Végül a jogászokkal való párbeszéd sem lenne mellőzhető, hiszen bár Magyarországon van jogszabály a diszkrimináció megelőzésére (Az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény), ebben a személynév nem szerepel kiemelten a hátrányos megkülönböztetés lehetséges alapjaként (bővebben I. M. HORVÁTH 2014: 64–67). Emellett például az Egyesült Államokban már arra is van példa, hogy a személynevek etnikai és vallási konnotációit egy-egy termék célközönségének pontosabb behatárolására és elérésére is felhasználják (vö. FARKAS T. megj.e.).

A hazai pszichoonomasztikában legújabban jelentkező téma a tulajdonnevek elsajátítása és -feldolgozása (ennek kapcsán pedig a felismerésükkel kapcsolatos neurológiai problémák), a nevek mentális onomasztikonban való helye és mentális reprezentációja. Míg külföldön e kérdéseknek már jelentősebb irodalma bontakozott ki (elsősorban pszicholingvisták, másodsorban viszont névkutatók munkássága nyomán is), addig nálunk egyelőre meglehetősen kisszámú tanulmány foglalkozik e kérdésekkel: pszicholingvisztikai oldalról például HUSZÁR ÁGNES könyvének a nyelvbontások tulajdonnevekkel kapcsolatos jellegzetességeit áttekintő fejezetét (2005: 91–94), a névkutatás részéről pedig szinte kizárólag HAJDÚ MIHÁLY programadó tanulmányát (2003b) és újabban RESZEGI KATALIN munkáit lehet említeni (2009, 2012, 2014, megj. e.). Pedig a téma vizsgálata nemcsak a névelmélet szempontjából lenne lényeges (hiszen a tulajdonnév és a közzszo közötti különbség természetére is rávilágíthatna), hanem az alkalmazott névtan számára is hasznos új ismeretekkel szolgálhatna. Ehhez azonban a pszicho- és neurolingvistákkal való szorosabb együttműködésre lenne szükség.

3. A névtudománnyal kapcsolatos kérdések. A következőkben rátérek a bevezetőben jelzett második nagy témakörre, a névtudományt érintő kérdésekre: a terminológia, az elmélet és módszer, valamint a tudománytörténet terén elért eddigi eredményekre, illetve jövőbeli feladatokra.

3.1. Névtani terminológia. Bár egy-egy tudomány vagy paradigma létrehozásához elengedhetetlen feltétel a megfelelő szakszókészlet, a névtan terminológiai kérdéseire az 1970-es évek végéig kevés figyelem irányult. Ekkor azonban – elsősorban HAJDÚ MIHÁLY és MEZŐ ANDRÁS terveinek, a fiatal nyelvészeket tömörítő Bokor-körben megvitatott kez-

deményezésének és a Magyar Tudományos Akadémia akkoriban működő névtudományi bizottságának köszönhetően – a terminológiai kérdések is előtérbe kerültek. Erről tanúskodik a stencilezett formában terjesztett Bokor Levelek 12. száma (Vitaindító a névtudomány műszavairól, HAJDÚ 1974), valamint az 1979-ben induló Névtani Értesítő 2. száma is, melynek jelentős részét e témakörnek szentelték a szerkesztők. (Az ekkori terminológiai tervekről és munkálatokról áttekintően l. HAJDÚ 2010.) Ezt a rövid időszakot követően azonban egy időre ismét háttérbe szorult a terminológia módszeres és átfogó, minden névtani területre kiterjedő vizsgálata, pedig számos kérdés maradt tisztázatlan: a szakszókészletben jelen lévő szinonímia, poliszémia, homonímia és a terminológiai hiányok továbbra is félreértéseket okoz(hat)nak.¹ Így például egységességre törekvő, általánosan használható névtani terminológiai szótár sem készült mind ez idáig, holott ennek igénye már a 70-es években felmerült, és tervezete is készült. A 2000-es évek elején VÁRNAI JUDIT SZILVIÁNAK köszönhetően egy, az interneten is elérhető angol–magyar glosszárrium is született (VÁRNAI szerk. é. n.), ennek azonban egyelőre nem készült el a folytatása. Pedig egy egy-, illetve többnyelvű, az interneten is elérhető terminológiai szótár nagyban megkönnyítené a névtan egyetemi oktatását, hazai művelését, valamint az interdiszciplináris és a nemzetközi tájékozódást, kapcsolatépítést is.

Hasonló problémák más nyelvek, országok névkutatásában is előkerültek, habár több nyelv is rendelkezik névtani terminológiai szótárral. Az utóbbi időben ezért több nemzetközi projekt is indult az egyes nyelvek névtani terminológiájának szinkronizálására: a helynevek standardizációjával az ENSZ munkacsoportja, az UNGEGN (United Nations Group of Experts on Geographical Names) foglalkozik (az általuk létrehozott jegyzékről és annak magyar változatáról l. BÖLCSKEI 2013), a Nemzetközi Névtudományi Társaság, az ICOS terminológiai bizottsága pedig egy átfogó, minél több nyelven elérhető szakszójegyzék létrehozásán dolgozik. (A névtani terminológiával kapcsolatos magyar és nemzetközi irodalomról, a terminológiai munkálatok történetéről és feladatairól bővebben l. FARKAS T. 2011c.)

A magyar névkutatás utóbbi évtizedekben megélénkülő nemzetközi kapcsolatainak köszönhetően a nemzetközi munkálatok találkoztak a hazai szándékokkal, és a magyar terminológiai szótár ügye mellett a nemzetközi terminológiával való harmonizáció szükségességét is felvetették. Mindezek érdekében 2011-ben új tervezet született egy korszerű névtani terminológiai szótár létrehozására (erről bővebben l. FARKAS T. 2013b). Ennek részmunkálatai azóta is folynak, magyar és angol nyelvű tanulmányok folyamatosan születnek e témában (l. pl. FARKAS T. 2011b, BÖLCSKEI 2012b, SLIZ 2014a). Emellett 2012-ben útjára indult a Névtan és terminológia elnevezésű, évente megrendezett konferenciasorozat is, melyen első alkalommal teljes egészében a névtani terminológia általános kérdései kaptak helyet (l. BAUKO 2012, BÖLCSKEI 2012a, FARKAS T. 2012c, HOFFMANN 2012a, SLIZ 2012a). A tervek szerint a közeljövőben megjelenik az UNGEGN és az

¹ Természetesen az elmélyülő és újszerű, elméletileg jól megalapozott kutatások érintik a terminológiai megújulást is. Ezek révén folyamatosan keletkeznek például új terminusok; különösen egy-egy újonnan megjelenő, használatba kerülő modell (pl. HOFFMANN 1993/2007², 2008b) vezet be számos új – és ami fontosabb: egymással világosan tisztázott viszonyban álló, következetesen használt – terminuskészletet, miközben régebbi terminusok jelentése esetleg módosul vagy rögzül. Hasonlóképpen egy-egy monográfia vagy tanulmány bevezetőjében is gyakran előkerülnek terminológiai kérdések, ezek azonban általában csak az adott témával kapcsolatos terminusok jelentését, egymáshoz való viszonyait igyekeznek tisztázni, vagy legalábbis az adott munka szempontjából rögzíteni.

ICOS említett jegyzékének magyar változata is, egy kisebb önálló, névtani terminológiai témájú kiadvány részeként (BÖLCSKEI–FARKAS–SLÍZ szerk. megj. e.).

3.2. Elmélet és módszer a magyar névkutatásban. Mivel az egyes névfajták sajátosságai között jelentős eltérések is lehetnek, ezért vizsgálatuk is gyakran eltérő módszerek, más-más társtudományok bevonását igényli. Ráadásul az utóbbi időben a névtanban is megjelentek az újabb nyelvészeti irányzatok, paradigmák (legjellemzőbben újabban a kognitív nyelvészet), amelyek természetesen saját terminuskészlettel és módszertannal rendelkeznek. Részben emiatt a névtannak sem egységes terminológiája, sem minden területen alkalmazható módszertana nem létezik; csupán egyes névkutatási területek, illetve nyelvészeti irányzatok módszertanáról beszélhetünk. Így például aprólékosan kidolgozott módszerei vannak a névetimológiai vizsgálatoknak, habár a 20. század első feléhez képest az utóbbi évtizedekben az etimológia nem áll a névtani érdeklődés homlokterében; egyre elterjedtebbek viszont az etimológiánál jóval szélesebb hatókörű névrekonstrukciós vizsgálatok (vö. HOFFMANN 2008a: 26, 2010). Mindenesetre megállapíthatjuk, hogy az elméleti-módszertani kérdések iránti érdeklődés az utóbbi két-három évtizedben – jellemzően a hely- és személynevek kutatása terén – érezhetően növekszik, mint azt számos jelentős tanulmány bizonyítja. A módszertan szerteágazó, erősen névfajta-specifikus volta miatt azonban a következőkben ezek bővebb ismertetésétől kényszerűen eltekintek, és csak néhány jellemző kérdéskör, illetve általam fontosabbnak tartott szempont kiemelésére vállalkozom.

A névtani munkák egyik hagyományos és napjainkban is gyakori célja valamely névanyag rendszertani feldolgozása. E rendszerezésekre azonban még napjainkban is jellemző olykor a szempontkeveredés. Másrészt a vizsgálatok jellemzően csak egy-egy terület, időszak, társadalmi réteg, névközösség stb. névanyagának a feltárására irányulnak, s ezek egymással való összevetését a rendszerezések eltérő szempontjai sokszor lehetetlenné teszik. E téren azonban az utóbbi bő két évtizedben jelentős javulást hoztak az újabban megszületett névelemzési modellek, pontosabban azok szélesebb körű használata, mely biztosítja az e keretekben készült elemzések eredményeinek az összevethetőségét. Az első ilyen, ma már általánosan alkalmazott rendszerezés a helynevek tipologizálására (HOFFMANN 1993/2007², 1999), illetve ennek alapján, részletes feldolgozásban a településnevek változástipológiájára (TÓTH V. 2008) született. Ezek működőképességét és módszertani hasznát immár több monográfia, valamint számtalan tanulmány bizonyítja (bővebben l. HOFFMANN 1993/2007²: 7–8, HEGEDŰS 2015, TÓTH V. 2015; az utóbbiakat l. kötetünkben). E modell némi módosítással a személynevek vizsgálatában is alkalmazhatónak bizonyult: FEHÉR KRISZTINA a ragadványnevekre (2002, 2003), N. FODOR JÁNOS (2010: 69–120) és a CsnVégSz. szerkesztői (CsnVégSz. 9–11) pedig a természetes családnévekre dolgozták át. A személynévrendszerek leírására szintén HOFFMANN ISTVÁN (2008b) dolgozott ki egy modellt, melynek szemlélete, terminusai azóta több, elsősorban névtörténeti munkában is megjelentek (vö. pl. N. FODOR 2012, FARKAS T. 2014c, TÓTH 2014). Ugyanakkor érdemes szem előtt tartanunk, hogy egyetlen tipológia sem lehet alkalmas minden névfajta és névtípus leírására; például a mesterséges családnévanyag olyannyira különbözik a természetestől, hogy elemzésére az eddigi családnév-tipológiák nem tűnnek teljesen megfelelőnek (vö. FARKAS T. 2010: 69).

A módszertani kérdések kapcsán fontos megemlíteni, hogy a személy- és helynevek országos szintű gyűjtése és feldolgozása Magyarországon is hatalmas lendületet kapott

az informatikának köszönhetően. Egyre több számítógépes adatbázis épül (a helynevek terén például interneten is hozzáférhető a Debreceni Egyetem névkutatói által 2010-ben elindított Magyar Digitális Helynévtár elnevezésű projekt anyaga: <http://mdh.unideb.hu>; ehhez kapcsolódóan, a térinformatika alkalmazási lehetőségei kapcsán l. pl. TÓTH V. 2011). Az adatbázisok elemzésére létrehozott programok közül ki kell emelni a VARGHA FRUZHINA SÁRA és VÉKÁS DOMOKOS által kifejlesztett Ollót (vö. BÁRTH M. 2006, VARGHA–VÉKÁS 2012) és BB_Borostyánt (vö. N. CSÁSZI 2014), melyeknek köszönhetően több új helynévföldrajzi tanulmány mellett egy PhD-értekezés is született (BÁRTH [M.] 2010). A névföldrajz a személynevek feldolgozásában is megjelent: VÖRÖS FERENC a szinkrón családnévanyagot (MMCsA.), valamint az 1720-as országos összeírást, N. FODOR JÁNOS pedig az 1715-ös és az 1720-as országos összeírást (TMCsA.) dolgozza fel ilyen módszerekkel (e két nagy vállalkozásról bővebben l. N. FODOR 2015, SZILÁGYI-KÓSA 2015; mindkettő kötetünkben). Végül nem feledkezhetünk meg az MTA Nyelvtudományi Intézetének a laikus érdeklődők körében is egyre ismertebbé váló Utónévkeresőjéről (<http://corpus.nyud.hu/utonevportal>), melyet 2013-ban hozott létre RAÁTZ JUDIT (névtan) és SASS BALINT (megvalósítás). Bár az utónévportál még fejlesztés alatt áll, a kereső már így is számos szempont szerint biztosítja az anyakönyvezhető keresztnévek keresését, illetve a velük kapcsolatos alapvető információk megismerését.

Az elektronikus adatbázisok mellett a korpuszok közzétételének másik lehetséges módja a névtárak kiadása. E téren az utóbbi években számos előrelépés történt, több fontos névszótár, illetve adattár született. Mivel azonban e névtárak elsősorban a személy- és helynévkutatáshoz – a jelen kötetben még bővebben tárgyalandó témákhoz – kapcsolódnak, továbbá nemrég egy angol nyelvű áttekintés is született róluk (FARKAS T. 2012b), itt most nem térek ki ismertetésükre.

A módszertani kérdések tárgyalása kapcsán nem hallgathatjuk el a hiányosságokat sem. Mivel a névtani kutatások jelentős része korpuszokra épül, elengedhetetlen lenne a megfelelő statisztikai módszerek alkalmazása a feldolgozásban és az eredmények értékelésében. Ez azonban eddig egyáltalán nem volt jellemző; e hiányosság elsődleges oka abban keresendő, hogy a statisztika sem korábban, sem jelenleg nem kap helyet a graduális, sőt még a posztgraduális képzésben sem azokon a szakokon, amelyek a névkutatók képzésének elsődleges bázisai. Legújabbban azonban már e téren is történt némi előrelépés DITRÓI ESZTER újabb, a statisztikát a helynévelemzésbe bevonó munkáinak köszönhetően (pl. DITRÓI megj. e.).

Szintén nagy és egyre növekvő probléma, hogy ma szinte egyáltalán nincsenek a magyar névkutatás számára legfontosabb nyelvekben és azok történetében jártas kutatóink. Ennek oka többek között a bolognai rendszerben is kereshető, mely – bár az interdiszciplináris mesterszakok létrehozását lehetővé teszi – a többszakosság lehetőségének csökkentésével kevésbé kedvez az interdiszciplináris szemléletet igénylő és követő, a felsőoktatásban már egyébként is csak minimálisan megjelenő névtani képzésnek, hiszen csökkenti a társtudományokat is mélyebben megismerő hallgatók számát.

3.3. Tudománytörténet. A magyar névtudomány történetéről mindeddig nem született teljes körű, módszeres áttekintés; csupán részösszegzések állnak rendelkezésünkre. Az egyetlen monográfia, HOFFMANN ISTVÁN (2003) munkája a magyar helynévkutatás 1958–2002 közötti történetét mutatja be átfogóan, HAJDÚ MIHÁLY pedig a nemzetközi névkutatás történetébe ágyazva szól a magyar névkutatás történetéről (2003a: 17–37),

illetve a magyar történeti személynév kutatásra tér ki bővebben (2003a: 325–340). Ezek mellett számos tematikus vagy területi alapú, esetleg egyes intézményekhez kapcsolódó vagy a fenti szempontokat ötvöző áttekintés található a magyar névtani konferenciák kötetében (legutóbb például a 2003-as jászberényi névtani tanácskozás [FARKAS F. szerk. 2004] és a 2005-ös nyitrai konferencia [VÖRÖS szerk. 2006] kiadványában) vagy akár folyóiratcikkben. (Megjegyzendő, hogy a legutóbbi, 2007-es VI. Magyar Névtudományi Konferencián a hagyományoktól eltérően nem hangzott el tudománytörténeti jellegű áttekintés.) Ezek mellett esetlegesen egyes könyvek, jellemzően megjelent disszertációk bevezető fejezeteiből tájékozódhatunk még az adott téma szűkebb kutatástörténetéről. E téren tehát szintén komoly adóssága van a magyar névtudománynak; jelen kiadvány ennek az adósságnak remélhetőleg legalább egy részét képes lesz törleszteni.

4. Összegzés. Az általános névtani témák utóbbi időszakban született szakirodalmát áttekintve világosan kitűnik, hogy e terület érzékelhetően csekélyebb figyelemben részesült a személy- és helynév kutatásnál. Az általános névtan témakörei közül a legnagyobb érdeklődést a névelmélet váltja ki, és mint láttuk, ebben más nyelvészeti irányzatok, ágak és más tudományok képviselői is komoly szerepet játszanak. Emellett több általános névtani területen is jelentős élénkülés tapasztalható: a névfordítás és a névtani terminológia kapcsán például az utóbbi években számos új eredmény született, s a módszertan terén is komoly fejlődés, gazdagodás figyelhető meg. Érezhetően erősödtek a névkutatás más tudományokkal való kapcsolatai is, és az újabb nyelvészeti elméletek szemléletmódja is megjelenik mind a névelméleti, mind a gyakorlati jellegű munkákban. Ugyanakkor, mint láthattuk, még számos területen maradtak kiaknázatlan lehetőségek, illetve elvégzendő feladatok és megoldandó problémák, melyekkel a jövő magyar névkutatásának szembe kell néznie.

Hivatkozott irodalom

- ÁDÁM ANIKÓ 1992. Kosztolányi a nevekről. *Helikon Irodalomtudományi Szemle* 38: 389–399.
- ANGYAL LÁSZLÓ 2013. Sáros vármegye helységnevei a szlovák fordítások tükrében (Cuius regio, eius nomen?). In: BAUKO JÁNOS – BENYOVSZKY KRISZTIÁN szerk., *Tulajdonnevek a fordítás és a kényelvűség kontextusában*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitra. 68–85.
- BACHÁT LÁSZLÓ 1981. A tulajdonnév mint mondatrész. *Névtani Értesítő* 6: 50–55.
- BAKONYI DÓRA 2008. A szereplők tulajdonneveinek fordítási kérdései a Harry Potter-kötetekben. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Budapest. 519–527.
- BALÁZS JÁNOS 1963. A tulajdonnév a nyelvi jelek rendszerében. *Általános Nyelvészeti Tanulmányok* 1: 41–52.
- BALÁZS JÁNOS 1970. A nevek általános nyelvészeti vonatkozásai. In: KÁZMÉR MIKLÓS – VÉGH JÓZSEF szerk., *Névtudományi előadások. II. névtudományi konferencia. Budapest 1969*. Nyelvtudományi Értekezések 70. Akadémiai Kiadó, Budapest. 295–301.
- BARABÁS ANDRÁS – KÁLMÁN C. GYÖRGY – NÁDASDY ÁDÁM 1977. Van-e a magyarban tulajdonnév? *Nyelvtudományi Közlemények* 79: 135–155.

- BÁRÁNY TIBOR – ZVOLENSZKY ZSÓFIA 2013. Kripke fordítva. *Budapesti Könyvszemle (BUKSZ)* 25: 151–162.
- BÁRCZI ZSÓFIA 2013. Alicek, Alizok és Évikék. Lewis Carroll Alice's Adventure in Wonderland című regénye névanyagának magyar fordításairól. In: BAUKO JÁNOS – BENYOVSZKY KRISZTIÁN szerk., *Tulajdonnevek a fordítás és a kétnyelvűség kontextusában*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitra. 176–183.
- BÁRTH M. JÁNOS 2006. Háromszéki helynevek nyelvészeti elemzése informatikai módszerekkel. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 2: 207–217.
- BÁRTH [M.] JÁNOS 2010. *Székelyföldi történeti helynevek nyelvi elemzése. Név földrajzi vizsgálata Szabó T. Attila Erdélyi Helynévtörténeti Adattárában*. Doktori (PhD) értekezés. ELTE BTK, Budapest.
- BAUKO JÁNOS 2012. A magyar és a szlovák (szláv) névtani terminológia összevetése. *Névtani Értesítő* 34: 157–166.
- BAUKO JÁNOS 2015. Magyar névkutatás a határokon túl. In: FARKAS TAMÁS – SLIZ MARIANN szerk., *Magyar névkutatás a 21. század elején*. Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest. 63–89.
- BÉNYEI ÁGNES 2000. A tulajdonnevek jelentéséről. *Magyar Nyelvjárások* 38: 35–40.
- BEREGSZÁSZI ANIKÓ – CSERNICKÓ ISTVÁN 2011. A kárpátaljai magyar személynevek átírásának és használatának kérdésköréről. *Magyar Nyelvőr* 135: 414–422.
- BÖLCSKEI ANDREA 2009. Az Amerikai Egyesült Államok tagállamainak hivatalos és informális elnevezéseiről, a tagállamnevek magyar fordításáról. *Névtani Értesítő* 31: 119–141.
- BÖLCSKEI ANDREA 2010. Fordítás, adaptáció és helynévtörténet: magyar és angol helynévtípusok kontrasztív vizsgálatának gyakorlati tanulságairól. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 5: 245–262.
- BÖLCSKEI ANDREA 2012a. A helynév-standardizáció terminológiájáról. *Névtani Értesítő* 34: 167–178.
- BÖLCSKEI ANDREA 2012b. Helynevek standardizációja: alapelvek, terminológiai kérdések a nemzetközi és a magyar gyakorlatban. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 7: 85–102.
- BÖLCSKEI ANDREA 2013. Az „UNGEGN Glossary of Terms for the Standardization of Geographical Names” című terminusjegyzék magyar változatának elkészítéséről. *Névtani Értesítő* 35: 11–21.
- BÖLCSKEI ANDREA – FARKAS TAMÁS – SLIZ MARIANN szerk. megj. e. *Fejezetek a magyar és a nemzetközi névtani terminológia köréből*. Budapest. Megjelenés előtt.
- BRENDLER, ANDREA – BRENDLER, SILVIO Hrsg. 2004. *Namenarten und ihre Erforschung. Ein Lehrbuch für das Studium der Onomastik*. Lehr- und Handbücher zur Onomastik 1. Baar-Verlag, Hamburg.
- N. CSÁSZI ILDIKÓ 2014. Vas megyei kiemelkedések közneveinek megjelenítése a BB_Borostyán segítségével. In: LADÁNYI MÁRIA – VLADÁR ZSUZSA – HRENEK ÉVA szerk., *Nyelv – társadalom – kultúra. Interkulturális és multikulturális perspektívák 1–2. A XXIII. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus (ELTE BTK Budapest, 2013. március 26–28.) előadásaiból készült tanulmánykötet*. MANYE 10/I–II. MANYE – Tinta Könyvkiadó, Budapest. 692–701.
- CsnVégSz. = FARKAS TAMÁS – F. LÁNCZ ÉVA szerk. 2009. *Régi magyar családnevek névvégmutató szótára. XIV–XVII. század*. ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet – Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest.
- DITRÓI ESZTER megj. e. Statisztikai módszerek felhasználási lehetőségei az összehasonlító névtudományban. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 11. Megjelenés előtt.
- EICHLER, ERNST et al. eds. 1995–1996. *Namenforschung / Name Studies / Les noms propres. Ein internationales Handbuch zur Onomastik / An International Handbook of Onomastics / Manuel international d'onomastique*. Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft 11.1–2. Walter de Gruyter, Berlin – New York.

- FÁBIÁN ZSUZSANNA 2004. A tulajdonnevek Collodi *Le avventure di Pinocchio* című könyvének magyar fordításában. In: SZÖRÉNYI LÁSZLÓ – TAKÁCS JÓZSEF szerk., *Serta Jimmyaca. Em-lékkönyv Kelemen János 60. születésnapjára*. Balassi Kiadó, Budapest. 311–326.
- FÁBIÁN ZSUZSANNA 2014. Deonomasticon Italicum. Dizionario storico dei derivati da nomi geografici e da nomi di persona 1–4. Con supplemento bibliografico. *Névtani Értesítő* 36: 282–285.
- FABÓ KINGA 1980. A tulajdonnév ↔ köznév szófajváltásokról. *Névtani Értesítő* 4: 49–55.
- FARKAS FERENC szerk. 2004. *Magyar névtani kutatások itthon és határainkon túl. Névtani tanácskozás Jászberényben, 2003. október 14–18*. Magyar Nyelvtudományi Társaság – Szent István Egyetem Jászberényi Főiskolai Kar – TIT Jászvári Szervezete – Jászok Egyesülete, Budapest.
- FARKAS TAMÁS 2003. A magyar családnévanyag két nagy típusáról. *Magyar Nyelv* 99: 144–163.
- FARKAS TAMÁS 2004. A családnév konnotációjáról. *Névtani Értesítő* 26: 49–57.
- FARKAS TAMÁS 2007. A tulajdonnevek fordíthatóságáról és napjaink fordítási hibáiról, közszók és tulajdonnevek példáján. *Névtani Értesítő* 29: 167–188.
- FARKAS TAMÁS 2009. A tulajdonnevek fordításának alapkérdéseiről. *Diadal vagy Viktória, Eugén vagy Jenő? Fordítástudomány* 11/2: 22–35.
- FARKAS TAMÁS 2010. A magyar családnévanyag fogalma és struktúrája. *Magyar Nyelvjárások* 48: 59–75.
- FARKAS TAMÁS 2011a. Franciás műveltség, magyar nyelv és a tulajdonnevek fordítása. In: CSISZÁR GÁBOR – DARVAS ANIKÓ szerk., *Klárások. Tanulmánykötet Korompay Klára tiszteletére*. ELTE Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszéke, Budapest. 109–116.
- FARKAS, TAMÁS 2011b. Onomastic Terminology in Hungarian – Situation, Problems and Needs. In: TORT I DONADA, JOAN – MONTAGUT I MONTAGUT, MONTERRAT eds., *Els noms en la vida quotidiana. Actes del XXIV Congrés Internacional d'ICOS sobre Ciències Onomàstiques. Names in daily life. Proceedings of the XXIV ICOS International Congress of Onomastic Sciences*. Generalitat de Catalunya, Barcelona. 14–20. [http://www.gencat.cat/llengua/BTPL/\[-\]ICOS2011/003.pdf](http://www.gencat.cat/llengua/BTPL/[-]ICOS2011/003.pdf) (2015. 04. 16)
- FARKAS TAMÁS 2011c. Terminológiai munkálatok a névkutatás területén. *Névtani Értesítő* 33: 203–212.
- FARKAS TAMÁS 2012a. Az ipszilonos nevekről. Egy helyesírási jelenség a nyelvi-kulturális térben. In: BALÁZS GÉZA – VESZELSZKI ÁGNES szerk., *Nyelv és kultúra, kulturális nyelvészet*. Magyar Szemiotikai Tanulmányok 25–26. Inter Kultúra-, Nyelv- és Médiautató Központ Kht. – Magyar Szemiotikai Társaság – PRAE.HU Kft. – Palimpszeszt Kulturális Alapítvány, Budapest. 301–307.
- FARKAS, TAMÁS 2012b. Proper Name Dictionaries in Hungary. In: FÁBIÁN, ZSUZSANNA ed., *Hungarian Lexicography II. Monolingual and Special Dictionaries*. Lexikográfiai füzetek 6. Akadémiai Kiadó, Budapest. 307–329.
- FARKAS TAMÁS 2012c. Szempontok a magyar névtani terminológia megítéléséhez. *Névtani Értesítő* 34: 139–148.
- FARKAS TAMÁS 2013a. A nevek humora. In: VARGHA KATALIN – T. LITOVKINA ANNA – BARTA ZSUZSANNA szerk., *Sokszínű humor: A III. Magyar Interdiszciplináris Humorkonferencia előadásai*. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 151. Tinta Könyvkiadó, Budapest. 131–139.
- FARKAS TAMÁS 2013b. Egy magyar névtani terminológiai szótár tervéről. In: TÓTH SZERGEJ szerk., *Társadalmi változások – nyelvi változások. Alkalmazott nyelvészeti kutatások a Kárpát-medencében. A XXII. MANYE Kongresszus előadásai*. Szeged, 2012. április 12–14. A MANYE

- Kongresszusok Előadásai 9. MANYE – Szegedi Egyetemi Kiadó Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, Budapest–Szeged. 442–445.
- FARKAS TAMÁS 2014a. A névtelenség és a megnevezés alapkérdéseiről. In: BAUKO JÁNOS – BENYOVSZKY KRISZTIÁN szerk., *A nevek szemiotikája*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara – Magyar Szemiotikai Társaság, Nyitra–Budapest. 124–138.
- FARKAS TAMÁS 2014b. Dimenzionális szemlélet a névkutatásban. Általános kérdések és a család-névkutatás példája. *Névtani Értesítő* 36: 9–22.
- FARKAS, TAMÁS 2014c. Unconventional Anthroponyms in the Hungarian Surname System. In: FELECAN, OLIVIU – FELECAN, DAIANA eds., *Unconventional Anthroponyms: Formation Patterns and Discursive Function*. Cambridge Scholars Publishing, Cambridge. 108–121.
- FARKAS TAMÁS 2015. A nemzetközi névkutatás és magyar kapcsolatai. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Magyar névkutatás a 21. század elején*. Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest. 23–47.
- FARKAS TAMÁS megj. e. Családnév és etnikum: utak és lehetőségek a magyar és a nemzetközi alkalmazott névtani kutatásokban. In: VÖRÖS FERENC szerk., *A nyelvföldrajztól a névföldrajzig VI. Határtalan névföldrajz*. Megjelenés előtt.
- FARKAS, TAMÁS – SLÍZ, MARIANN 2013. Translating Family Names in Hungarian: A Diachronic Survey. *AHEA: E-Journal of the American Hungarian Educators Association* 6. <http://ahea.net/e-journal/volume-6-2013/11> (2015. 02. 16.)
- FEHÉR KRISZTINA 2002. A ragadványnevek lexikális szerkezetéről. *Magyar Nyelvjárások* 40: 75–85.
- FEHÉR KRISZTINA 2003. A ragadványnevek funkcionális szerkezetéről. *Magyar Nyelvjárások* 41: 155–166.
- FEKETE-NAGY MANCI – SIK ERNŐ 2013. Keresztnevek a célkeresztben. In: SZIVÓS PÉTER – TÓTH ISTVÁN GYÖRGY szerk., *Egyenlőtlenség és polarizálódás a magyar társadalomban. Tárki Monitor Jelentések 2012*. TÁRKI, Budapest. 128–133.
- FÉNYES CSONGOR – KATONA ESZTER 2015. Állandóságok és változások – a keresztnevek társadalmi jelentései. In: SZIVÓS PÉTER – TÓTH ISTVÁN GYÖRGY szerk., *Jól nézünk ki (...?!). Háztartások helyzete a válság után. Tárki Monitor Jelentések 2014*. TÁRKI, Budapest. 214–221.
- N. FODOR JÁNOS 2010. Személynevek rendszere a kései ómagyar korban. *A Felső-Tisza-vidék személyneveinek nyelvi elemzése (1401–1526)*. Magyar Névtani Értekezések 2. ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszék, Budapest.
- N. FODOR JÁNOS 2012. A természetes személynévadásról. *Magyar Nyelvjárások* 50: 37–50.
- N. FODOR JÁNOS 2015. Történeti személynévkutatás. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Magyar névkutatás a 21. század elején*. Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest. 115–144.
- HAJDÚ MIHÁLY 1974. *Vitaindító a névtudomány műszavairól*. Bokor Levelek 12. Sokszorosított kiadvány. Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY 1997a. A magyar helységnevek jelentésszerkezete. In: KISS GÁBOR – ZAICZ GÁBOR szerk., *Szavak – nevek – szótárak. Írások Kiss Lajos 75. születésnapjára*. MTA Nyelvtudományi Intézet, Budapest. 125–132.
- HAJDÚ MIHÁLY 1997b. A tulajdonnév mint szófaji kategória. In: B. GERGELY PIROSKA – HAJDÚ MIHÁLY szerk., *Az V. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Miskolc, 1995. augusztus 28–30.)* 1–2. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 209. Magyar Nyelvtudományi Társaság – Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Intézet, Budapest–Miskolc. 2: 471–477.
- HAJDÚ MIHÁLY 1998. A tulajdonnév „meghatározása”. *Névtani Értesítő* 20: 5–12.

- HAJDÚ MIHÁLY 2003a. *Általános és magyar névtan. Személynevek*. Osiris Kiadó, Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY 2003b. Kommunikáció és identifikáció. *Magyar Nyelv* 99: 1–9.
- HAJDÚ MIHÁLY 2008. A tulajdonnév és közszo határán. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék, Budapest. 13–20.
- HAJDÚ MIHÁLY 2010. Közös tervek Mező Andrással. In: P. LAKATOS ILONA – SEBESTYÉN ZSOLT szerk., *Emlékkönyv Mező András tiszteletére*. Bessenyei Könyvkiadó, Nyíregyháza. 23–28.
- HEGEDŰS ATTILA 1997. Mi a tulajdonnév? *Névtani Értesítő* 19: 5–8.
- HEGEDŰS ATTILA 1999. Mi a tulajdonnév? II. *Névtani Értesítő* 21: 314–317.
- HEGEDŰS ATTILA 2000. A tulajdonnév → közszo váltásról. *Magyar Nyelvjárások* 38: 175–178.
- HEGEDŰS ATTILA 2015. Mai helynevek kutatása. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Magyar névkutatás a 21. század elején*. Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest. 189–206.
- HERTELENDY RÉKA 2011. Fordítói kihívások és megoldások a magyar nyelvű Harry Potter-kötekekben. *Névtani Értesítő* 33: 133–145.
- HOFFMANN ISTVÁN 1993/2007². *Helynevek nyelvi elemzése*. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 67. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- HOFFMANN ISTVÁN 1999. A helynevek rendszerének nyelvi leírásához. *Magyar Nyelvjárások* 37: 207–216.
- HOFFMANN ISTVÁN 2003. *Magyar helynévkutatás. 1958–2002*. A Magyar Névarchívum Kiadványai 7. Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Debrecen.
- HOFFMANN ISTVÁN 2008a. A név mint történeti forrás. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék, Budapest. 20–29.
- HOFFMANN ISTVÁN 2008b. A személynévrendszerek leírásához. *Magyar Nyelvjárások* 46: 5–20.
- HOFFMANN ISTVÁN 2010. A helynév-etimológiától a helynév-rekonstrukcióig. In: P. LAKATOS ILONA – SEBESTYÉN ZSOLT szerk., *Emlékkönyv Mező András tiszteletére*. Bessenyei Könyvkiadó, Nyíregyháza. 63–70.
- HOFFMANN ISTVÁN 2012a. Elmélet és terminológia a magyar helynévkutatásban. *Névtani Értesítő* 34: 127–137.
- HOFFMANN ISTVÁN 2012b. Funkcionális nyelvészet és helynévkutatás. *Magyar Nyelvjárások* 50: 9–26.
- HOFFMANN ISTVÁN 2014. Név és jelentés. In: BAUKO JÁNOS – BENYOVSZKY KRISZTIÁN szerk., *A nevek szemiotikája*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara – Magyar Szemiotikai Társaság, Nyitra–Budapest. 5–21.
- HOFFMANN ISTVÁN 2015. A névtan és a társtudományok. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Magyar névkutatás a 21. század elején*. Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest. 11–22.
- HORVÁTH PÉTER IVÁN 2008. Személynevek a szakfordításban. *Névtani Értesítő* 30: 35–40.
- M. HORVÁTH VIKTÓRIA 2014. A tulajdonnév mint az előítélet forrása. *Névtani Értesítő* 36: 63–72.
- HUSZÁR ÁGNES 2005. *A gondolattól a szóig. A beszéd folyamata a nyelvbotlások tükrében*. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 40. Tinta Könyvkiadó, Budapest.

- JUHÁSZ DEZSŐ 2015. A magyar névkutatás tudományos fórumai, intézményei, társadalmi jelenléte. In: FARKAS TAMÁS – SLIZ MARIANN szerk., *Magyar névkutatás a 21. század elején*. Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest. 49–61.
- KÁLMÁN C. GYÖRGY 1992. Név és beszédaktus. *Helikon Irodalomtudományi Szemle* 38: 474–477.
- KÁLMÁN LÁSZLÓ – KICSÍ SÁNDOR ANDRÁS 2013. Újra a tulajdonnevekről. *Nyelvtudományi Közlemények* 108: 381–392.
- KEGYES ERIKA 2013. Onoma 43. (2008). *Névtani Értesítő* 35: 300–303.
- KEMÉNY GÁBOR 2014. Az antonómázia helye a nyelvi képek családjában. *Magyar Nyelv* 110: 257–265, 385–393.
- KIEFER FERENC 1989. Mit jelent a tulajdonnév? In: BALOGH LAJOS – ÖRDÖG FERENC szerk., *Névtudomány és művelődéstörténet. A IV. magyar névtudományi konferencia előadásai Pais Dezső születésének 100. évfordulóján (Zalaegerszeg, 1986. október 8–10.)*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 183. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 286–290.
- KIEFER FERENC 2007². *Jelentésmélet*. Egyetemi Könyvtár sorozat. Corvina Kiadó, Budapest.
- KORNYÁNÉ SZOBOSZLAY ÁGNES 1999. Nevek emléke – emlékek neve (Egyetemi hallgatók a nevékről, a tulajdonnévvel kapcsolatos élményeikről). *Névtani Értesítő* 21: 256–262.
- KOVALOVSKY MIKLÓS 1934. *Az irodalmi névadás*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 34. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest.
- KOVALOVSKY MIKLÓS 1993. Nevek színesztéziája. *Névtani Értesítő* 15: 194–197.
- KRIPKE, SAUL 2007. *Megnevezés és szükségszerűség*. Ford. BÁRÁNY TIBOR. Szerk. és utószó ZVOLLENSZKY ZSÓFIA. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- LACZKÓ KRISZTINA 1992. Emlékek és élmények szerepe a keresztnévválasztásokban. *Névtani Értesítő* 14: 75–83.
- LIGETI GYÖRGY 2006. Sztereotípiák és előítéletek. In: KOLOSI TAMÁS – TÓTH ISTVÁN GYÖRGY – VUKOVICH GYÖRGY szerk., *Társadalmi riport 2006*. TÁRKI, Budapest. 373–389.
- MARTINKÓ ANDRÁS 1956. A tulajdonnév jelentéséhez. In: BÁRCZI GÉZA – BENKŐ LORÁND szerk., *Emlékkönyv Pais Dezső hetvenedik születésnapjára*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 189–195.
- MMCsa. = *A mai magyar családnevek adatbázisa 2009*. Digitálisan tárolt adatbázis. Kutatásvezető: VÖRÖS FERENC.
- MÜLLER MÁRTA megj. e. Rudolf Köster: Eigennamen im deutschen Wortschatz. *Névtani Értesítő* 37. Megjelenés előtt.
- NAGY FERENC 1971. A helységnevek humora. *Magyar Nyelv* 67: 195–203.
- NAGY L. JÁNOS 1997. Névadás és beszédaktus. *Névtani Értesítő* 19: 9–11.
- NÉMETH LUCA ANNA 2012. Zsidó figurák nevei a Borsszem Jankóban a 20. század első felében. *Névtani Értesítő* 34: 49–65.
- NÉMETH LUCA ANNA 2013. A névelemek sorrendje és kulturális kongruenciája a Borsszem Jankó zsidó figuráinak névanyagában a 20. század első felében. *Névtani Értesítő* 35: 195–207.
- NYIRKÓ ISTVÁN 1989. A tulajdonnevek hírtékéről. In: BALOGH LAJOS – ÖRDÖG FERENC szerk., *Névtudomány és művelődéstörténet. A IV. magyar névtudományi konferencia előadásai Pais Dezső születésének 100. évfordulóján (Zalaegerszeg, 1986. október 8–10.)*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 183. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 290–294.
- PARAPATICS ANDREA 2012. Közszóvá váló személynevek a mai magyar szlengben. In: PARAPATICS ANDREA szerk., *Doktoranduszok a nyelvtudomány útjain. A 6. Félúton Konferencia, ELTE BTK 2010. október 7–8*. Talantum Sorozat 2. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest. 156–169.

- PERGER IMRE 2013. A határon túli vasútállomások neve a vasúti utastájékoztatóban. *Névtani Értesítő* 35: 77–96.
- PETRES CSIZMADIA GABRIELLA 2014. A csodás nevek hatalma. In: BAUKO JÁNOS – BENYOVSZKY KRISZTIÁN szerk., *A nevek szemiotikája*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara – Magyar Szemiotikai Társaság, Nyitra–Budapest. 227–235.
- PÓCZOS RITA 2010. *Nyelvi érintkezés és a helynévrendszerek kölcsönhatása*. A Magyar Névarchívum Kiadványai 18. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- RAÁTZ JUDIT 2008. Geschlechtsstereotype im ungarischen Vornamenschatz. In: KEGYES, ERIKA Hrsg., *Genderbilder aus Ungarn*. Verlag Dr. Kovač, Hamburg. 117–130.
- RAÁTZ JUDIT 2012. A mai keresztnévadás kulturális reprezentációjának vizsgálata. In: BALÁZS GÉZA – VESZELSZKI ÁGNES szerk., *Nyelv és kultúra, kulturális nyelvészet*. Magyar Szemiotikai Tanulmányok 25–26. Inter Kultúra-, Nyelv- és Médiakutató Központ Kht. – Magyar Szemiotikai Társaság – PRAE.HU Kft. – Palimpszeszt Kulturális Alapítvány, Budapest. 308–314.
- RESZEGI KATALIN 2009. A tulajdonnevek mentális reprezentációjáról. *Névtani Értesítő* 31: 7–16.
- RESZEGI KATALIN 2010. A köznevesülésről. *Névtani Értesítő* 32: 143–149.
- RESZEGI KATALIN 2012. A mentális térkép és a helynevek. In: NAVRACSICS JUDIT – SZABÓ DÁNIEL szerk., *Mentális folyamatok a nyelvi feldolgozásban*. Pszicholingvisztikai Tanulmányok 3. Tinta Könyvkiadó, Budapest. 95–100.
- RESZEGI KATALIN 2014. A tulajdonnevek pszicho- és neurolingvisztikája. Vizsgálati szempontok és modellek a tulajdonnevek feldolgozásáról. *Névtani Értesítő* 36: 133–147.
- RESZEGI KATALIN megj. e. A tulajdonnevek a gyermeki nyelvcsajátításban. *Névtani Értesítő* 37. Megjelenés előtt.
- RIHMER ZOLTÁN 2008. Fordítás vagy adaptáció? A modern latin személynévhasználat problémái. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Budapest. 450–460.
- SCHIRM ANITA 2014. A személynemekhez kötődő nyelvhasználói vélekedésekről. In: BAUKO JÁNOS – BENYOVSZKY KRISZTIÁN szerk., *A nevek szemiotikája*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara – Magyar Szemiotikai Társaság, Nyitra–Budapest. 110–123.
- SEIFERT STEPHANIE 2008. A tulajdonnév köznevesülésének jelentésváltozási folyamatai. *Névtani Értesítő* 30: 41–54.
- SIK ENDRE – SIMONOVITS BORI 2008. Egyenlő bánásmód és diszkrimináció. In: KOLOSI TAMÁS – TÓTH ISTVÁN GYÖRGY szerk., *Társadalmi riport 2008*. TÁRKI, Budapest. 363–382.
- SLÍZ MARIANN 2002. Névadás és névmágia a Száz év magányban. *Névtani Értesítő* 24: 123–127.
- SLÍZ MARIANN 2012a. Terminusok keletkezése és változása. *Névtani Értesítő* 34: 149–156.
- SLÍZ MARIANN 2012b. Tulajdonnév és kategorizáció. *Magyar Nyelv* 108: 282–291, 400–410.
- SLÍZ MARIANN 2013. *Rúth Rhonda és Phil O'Dendron*. A névadás szerepe a paródiában. In: VARGHA KATALIN – T. LITOVKINA ANNA – BARTA ZSUZSANNA szerk., *Sokszínű humor. A III. Magyar Interdiszciplináris Humorkonferencia előadásai*. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 151. Tinta Könyvkiadó, Budapest. 81–89.
- SLÍZ MARIANN 2014a. A terminológiai egységesülés hiányának következményei a névtudományban. In: LENGYEL KLÁRA – VESZELSZKI ÁGNES szerk., *Tudomány, technolektus, terminológia. A tudományok, szakmák nyelve*. Éghajlat Könyvkiadó, Budapest. 249–258.

- SLÍZ MARIANN 2014b. Az irodalmi nevek mint szignálok üzeneteinek kiválasztása. In: BAUKO JÁNOS – BENYOVSZKY KRISZTIÁN szerk., *A nevek szemiotikája*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara – Magyar Szemiotikai Társaság, Nyitra–Budapest. 217–226.
- SLÍZ MARIANN 2014c. Kategorizáció személynevek alapján. In: HAVAS FERENC – HORVÁTH KATALIN – KUGLER NÓRA – VLADÁR ZSUZSA szerk., *Nyelvben a világ. Tanulmányok Ladányi Mária tiszteletére*. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 160. Tinta Könyvkiadó, Budapest. 247–257.
- SLÍZ MARIANN 2014d. Személynevek fordítása kései ómagyar kori okleveleinkben. *Magyar Nyelvjárások* 52: 73–88.
- SLÍZ MARIANN megj. e. A személynév mint az információ forrása. In: GULYÁS LÁSZLÓ SZABOLCS szerk., *Az információ mikrotörténetéhez. Válogatás az Információ és társadalom c. konferencia előadásaiból (Nyíregyháza, 2013. november 21–22.)*. Nyíregyházi Főiskola Történettudományi és Filozófiai Intézete, Nyíregyháza. Megjelenés előtt.
- J. SOLTÉSZ KATALIN 1979. *A tulajdonnév funkciója és jelentése*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- SZABÓ ERZSÉBET – VECSEY ZOLTÁN szerk. 2005. *Ki volt Sherlock Holmes? Tanulmányok a nevek szemantikájáról*. Klebelsberg Kuno Egyetemi Kiadó, Szeged.
- SZALAI PÉTER 2011. A védjegyek köznevesüléséről. *Névtani Értesítő* 33: 155–174.
- SZÉPE GYÖRGY 1970. Kommunikációs és grammatikai megjegyzések a névről. In: KÁZMÉR MIKLÓS – VÉGH JÓZSEF szerk., *Névtudományi előadások. II. névtudományi konferencia. Budapest 1969*. Nyelvtudományi Értekezések 70. Akadémiai Kiadó, Budapest. 307–311.
- SZILÁGYI-KÓSA ANIKÓ 2015. Mai személynevek kutatása. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Magyar névkutatás a 21. század elején*. Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest. 145–164.
- TAKÁCS JUDIT 2007. *Keresztnevek jelentésváltozása. Egy tulajdonnévtípus közszóvá válásának modellje*. A Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Intézetének Kiadványai 86. Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Intézete, Debrecen.
- TAKÁCS JUDIT 2008. A név mint kód. *Létünk* 38/1: 18–29.
- TAKÁCS SZILVIA 2005. A nevek mágiája. *Névtani Értesítő* 27: 248–256.
- TAMÁS ÁGNES 2010. Magyar élclapok nem magyar nemzetiségű szereplőinek nevei a 19. század második felében. *Névtani Értesítő* 32: 79–92.
- TAMÁS ÁGNES 2011. Nemzetiségi szereplők neveinek összehasonlító elemzése bécsi és magyar élclapokban. *Névtani Értesítő* 33: 121–131.
- TAMÁS ÁGNES 2012. Zsidó személynevek és névmagyarosítás a 19. század végi magyar élclapokban. *Névtani Értesítő* 34: 41–48.
- TAMÁS ÁGNES 2014. *Nemzetiségek görbe tükörben. 19. századi nemzetiségi sztereotípiák Magyarországon*. Kalligram, Pozsony.
- TMCsA. = *Történeti magyar családnévatalaz 1715, 1720*. Digitálisan tárolt adatbázis. Kutatásvezető: N. FODOR JÁNOS.
- TOLCSVAI NAGY GÁBOR 1996. A tulajdonnév jelentésánál egy névcsoport kapcsán. *Magyar Nyelvőr* 120: 319–325.
- TOLCSVAI NAGY GÁBOR 1997. Posztmodern névadás (A névjelleg változása). In: B. GERGELY PIROSKA – HAJDÚ MIHÁLY szerk., *Az V. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Miskolc, 1995. augusztus 28–30.)* 1–2. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 209. Magyar

- Nyelvtudományi Társaság – Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Intézet, Budapest–Miskolc. 2: 600–606.
- TOLCSVAI NAGY GÁBOR 2008. A tulajdonnév jelentése. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Budapest. 30–41.
- TÓTH IMRE 1967. A legszebb magyar név. *Magyar Nyelvőr* 91: 122–132.
- TÓTH VALÉRIA 2008. *Településnevek változástudományja*. A Magyar Névarchívum Kiadványai 14. Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Debrecen.
- TÓTH VALÉRIA 2011. A térinformatika alkalmazási lehetőségei a nyelvészetben. In: LÓKI JÓZSEF szerk., *Az elmélet és a gyakorlat találkozása a térinformatikában II. Térinformatikai Konferencia és Szakkiállítás, Debrecen, 2011*. Debreceni Egyetem, Debrecen. 143–150.
- TÓTH VALÉRIA 2014. A személynévadás és személynévhasználat névelméleti kérdései. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 10: 179–204.
- TÓTH VALÉRIA 2015. Történeti helynévkutatás. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Magyar névkutatás a 21. század elején*. Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest. 165–188.
- TÖRÖK TAMÁS 2012. Helynevek és fordítástudomány. A mikrotoponimák fordíthatóságáról felvidéki példák alapján. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 7: 117–132.
- TRUNKI PÉTER 2013. A moldvai magyarok mai családnevei a magyar állampolgárság küszöbén. *Magyar Nyelv* 109: 107–116.
- Utónévkereső*. <http://corpus.nytud.hu/utonevportal> (2015. 04. 20)
- VÁRADI LUCA 2012. Előtanulmány a roma családnevek diszkriminációteszteléséhez való kiválasztáshoz. In: SIK ENDRE – SIMONOVITS BORI szerk., *A diszkrimináció mérése*. E-tankönyv. ELTE TáTK, Budapest. 236–244. http://www.tarki.hu/hu/about/staff/sb/Diszkriminacio_merese.pdf (2015. 03. 30.)
- VARGHA FRUZZSINA SÁRA – VÉKÁS DOMOKOS 2012. Lokalizálható nyelvtörténeti adatok informatizálása és térképezése. *Erdélyi Múzeum* 2012/3: 160–165.
- VÁRNAI JUDIT SZILVIA 2005. *Bárhogy nevezzük... A tulajdonnév a nyelvben és a nyelvészetben*. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 42. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- VÁRNAI JUDIT SZILVIA szerk. é. n. *Angol–magyar nyelvészeti glosszárium / English–Hungarian glossary of linguistical terms*. <http://mnytud.arts.klte.hu/glossary.htm> (2015. 04. 16)
- VECSEY ZOLTÁN 2007. *Név és tárgy. A tulajdonnevek szemantikájáról*. Elméleti és Kísérleti Nyelvészet 3. DE Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- VERMES, ALBERT PÉTER 2005a. *Proper names in translation: A relevance-theoretic analysis*. Doktori Értekezések 21. Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadója, Debrecen.
- VERMES ALBERT PÉTER 2005b. *Proper names in translation: A relevance-theoretic analysis*. *Névtani Értesítő* 27: 311–314.
- VESZELSZKI ÁGNES 2008. Térkonstrukciók. Földrajzi nevek parafrázisai kognitív keretben. *Névtani Értesítő* 30: 55–65.
- VITÁNYI BORBÁLA 1993. Névtanos szemmel a közszavak egy csoportjáról. *Névtani Értesítő* 15: 315–317.
- VÖRÖS FERENC szerk. 2006. *Vallanak a neveink múltjáról és jelenéről*. Magyar névtani kutatások Szlovákiában. *Névtani konferencia Nyitrán, 2005. június 2–4*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság

- Kiadványai 225. Magyar Nyelvtudományi Társaság – Konstantin Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara, Budapest–Nyitra.
- VÖRÖS FERENC 2012. Személynévhasználat és impériumváltások a 20. századi Kárpátalján. *Magyar Nyelvőr* 136: 78–88.
- ZVOLENSZKY ZSÓFIA 2014. Egy filozófiai mítosz John Searle névelméletéről. *Általános Nyelvészeti Tanulmányok* 26: 211–238.

SLÍZ MARIANN

Eötvös Loránd Tudományegyetem

MARIANN SLÍZ, General Onomastics

The paper discusses the achievements of general onomastics in Hungary in the last decades under two main headings: problems concerning proper names in general; topics concerning Hungarian onomastics. The former includes the presentation of the main topics and trends in the literature of onomastic theory (e.g. the definition and meaning of proper names, pragmatic and socio-onomastic aspects of proper names), paying special attention to the achievements as well as deficiencies of writings dealing with the process of appellativization. The author also presents the achievements and deficiencies in fields such as the examination of the translation of proper names and the investigation of the psychological aspects of names (name magic, aesthetics of names, association of names, exploring stereotypes, neuro- and psycholinguistic research concerning proper names). In connection with Hungarian onomastics, the author provides a detailed discussion of the history of terminological works, an area which became popular again only recently. The author emphasizes the step forward in methodology (the appearance of new models of name analyses; exploiting the possibilities offered by computers in building databases, in analysing data sequences and in generating maps to illustrate the geographical distribution of place and personal names), and mentions a number of problems that have to be solved in the future in this respect. Finally, the author briefly presents writings on the history of Hungarian onomastics.

Történeti személynév kutatás*

1. Célkitűzés. A magyar történeti személynév kutatás eddigi eredményeinek az áttekintése nem könnyű feladat, hiszen a szerteágazó tematikában napvilágot látott számtalan mű a helynevek kapcsán megjelenethez (HOFFMANN 2003) hasonló tudománytörténeti jellegű monografikus feldolgozást igényelne. Habár ilyen monográfia mindeddig a személynév kutatás vonatkozásában nem készült, viszont rendelkezésünkre áll HAJDÚ MIHÁLY fontos személynév-történeti szintézise (2003; ismertetésére és értékelésére l. pl. FARKAS 2005, B. GERGELY 2007), amely részletes hazai kutatástörténeti áttekintést ad (erre l. kiemelten HAJDÚ 2003: 328–340, valamint a terjedelmes szakirodalom-jegyzéket: 877–955). Nem hagyhatjuk említés nélkül azokat a különböző időszakokra vonatkozó áttekintéseket sem, amelyek általában egy-egy névtani konferencia alkalmával tartalmaznak változó alaposágú helyzetfelmérést (l. pl. HAJDÚ 1969, 1981, 1989; B. GERGELY 1997; ÖRDÖG 2004). FEHÉR KRISZTINA a fentiektől eltérő (ún. nem-pozitivistá) szemléletet követve „elméletitörténeti” tanulmányokban értékelte a személynév kutatás eredményeit (a ragadványnév-kutatás 1872–1957 közötti időszakára l. FEHÉR 2004a, a 20. század eleji személynév kutatásra l. FEHÉR 2004b.)

A fentiek okán jelen keretek között csupán arra van lehetőség, hogy főként az utóbbi másfél évtized eredményeire helyezzem a hangsúlyt, azzal a megszorítással, hogy a vonatkozó időszakból sem fogok teljes szakirodalmi ismertetést adni. Ennek oka a terjedelmi szempontokon túl az, hogy fő célom a magyar történeti személynév kutatás mai helyzetéről egyfajta általánosabb kép megrajzolása, kiemelve bizonyos – fontosnak ítélt – kutatási részterületeket, nem hallgatva el a hiányokat, a személynév kutatás előtt álló feladatokat sem.

Az áttekintéshez célszerűnek látszott BENKŐ LORÁNDnak 65 évvel ezelőtt megjelent, a történeti személynév vizsgálat kérdéseiről szóló munkáját (BENKŐ 1949) kiindulópontként venni. BENKŐ összefoglalása egyfajta korszakhatárjelző programbeszédnek is tekinthető, mivel az addig elért eredmények számbavételén túl a névtudomány történeti személynévekkel foglalkozó ágának szükséges módon elvégzendő feladatairól is részletes leírást adott. Ma is megdöbbentő az olvasó számára, hogy mennyire élesen látta a személynév kutatás jövőjét. Az alábbiakban tehát elsőként BENKŐ LORÁNDnak a történeti személynév kutatás feladataival kapcsolatos helyzetértékeléséből, javaslataiból indulok ki az elvégzett és az elvégzendő munka ismeretében, illetve a mai (mindenekelőtt technikai) lehetőségek alapján javaslatot teszek újabb szempontoknak a kutatásba való beiktatására. A tanulmányban emellett igyekszem számba venni a fenti munkában nem érintett, de mindenképpen említésre érdemes részkutatási területeket és eredményeket is.

2. A történeti személynév kutatás általános kérdései. A kutatók sokszor hangsúlyozzák a névkutatás (kiemelten is a történeti személynév kutatás) erőteljesen interdiszciplináris

* Készült a Magyar Tudományos Akadémia Bolyai János Kutatási Ösztöndíja és a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal (NKFIH) PD 116414. nyilvántartási számú szerződése támogatásával.

jellegét, ezért (BENKŐ szavaival szólva) „régí személyneveinkkel foglalkozó szakembereinknek egy pillanatra sem szabad elfelejtezniük arról, hogy elért eredményeik nem raktározódnak el a könyvek mélyén, hanem fontos és állandóan használatos segédeszközök lesznek a más tudományágakkal foglalkozó kutatók kezében” (BENKŐ 1949: 245). Az eredmények a nyelvtörténet, a nyelvjárástörténet, a művelődéstörténet, a település- és népiségtörténet, a történeti néprajz, a mentalitástörténet, a gazdaságtörténet stb. számára szolgáltatnak adatokat, információkat, új megvilágításba helyezhetnek korábbi elképzeléseket. Ez a segéd tudományi funkció ezért semmiképpen nem lehet degradáló, „negatív értékmérő” a kutatók számára (BENKŐ 1997: 6–7, HOFFMANN 2002: 11). A másik kíváncsi éppen a tudományterület komplexitásából és a tudományköziségéből (interdiszciplinaritásából) adódóan az a történeti személynevek kutatói felé megfogalmazott elvárás, hogy több tudományágban is a szükséges jártassággal rendelkezve valóban színvonalas, a segéd tudományi szerepnek is megfelelő munkákat alkossanak (BENKŐ 1997: 6), így forrásmunkáik és szintéziseik eredményei valóban hasznosíthatóak legyenek az érintkező tudományágak számára is (erre l. még bővebben HOFFMANN 2015). Ebben kétségtelenül BENKŐ LORÁND járt az élen: ezt igazolják az élete utolsó szakaszában megjelent tudománytörténeti jelentőségű kötetei is (1998, 2002, 2003, 2009a), amelyek nagyrészt az Anonymus-problematika sokrétű feldolgozása kapcsán tesznek tanúságot arról a komplex módszerről és szemléletmódról (l. még TÓTH 2010: 6, HOFFMANN 2015: 17, kötetünkben).

Míg korábban a történészek rendszeresen reflektáltak főként a régi magyar személynevekkel kapcsolatos eredményekre, adott esetben azokra építve alakították ki tudományos álláspontjukat, sőt néhányan maguk is alkalmazták a nyelvészeti módszereket (pl. KRISTÓ GYULA), napjainkban kevésbé látványos a két tudományág közötti kapcsolat. A mai kutatók feladata megfelelő színvonalú munkáiknak a megismertetése, és ezzel együtt a névtudomány megfelelő presztízsének a kivívása, illetve fenntartása (vö. HOFFMANN 2015: 19, kötetünkben).

BENKŐ LORÁND az V. Névtudományi Konferencián elhangzott nyitó beszédében (1997) joggal tette szavá, hogy a legkorábbi magyar hely- és személynévanyaghoz kapcsolódó „analitikus jellegű bűvárlatokban is, de legfőképpen bizonyos általános névtani kérdések felvetésében a nyelvészeti alapú, szempontú vizsgálattal szemben inkább történeti megközelítés jutott túlsúlyra; úgy is lehet mondani, hogy itt a történészek vették át a főszerepet”. Amely ugyan a nyelvészek számára is újabb gazdag korpuszokat eredményezett, viszont a másik oldalon „az egzaktabb nyelvészeti szempontok érvényesítésének, a nyelvészeti kontrollnak a hiánya” lett érzékelhető (BENKŐ 1997: 9). A helyzet azóta némiképp változott (l. pl. a debreceni helynévkutató műhely tevékenységét – TÓTH 2015a, HEGEDŰS 2015, kötetünkben; a személynév kutatás vonatkozó eredményeit l. alább), de e téren a magyar névkutatás számára továbbra is érvényben lévő alapelvek az, hogy megfelelő előképzettséggel rendelkező, a tudományos módszertani alapelveket maradéktalanul ismerő és alkalmazó kutatók az önelvű névkutatás, illetőleg más tudományágak számára is valóban hasznosítható, alapvető adattárakat és összegző munkákat hozzanak létre.

3. A magyar személynévtörténet ómagyar korszakához kapcsolódó kutatási feladatok és eredmények. 1949-ben a vizsgálati módszer meghatározása is megtörtént: ennek lényege, hogy a kutató „egyrészt föl kutatja, összegyűjti és rendszerezi a névadásbeli tényeket, azaz az egész régi személynévanyagot, másrészt a névadás vizsgálatát társadalomtörténeti alapokra helyezi” (BENKŐ 1949: 246). A továbbiakban a magyar törté-

neti személynévkutatás forrásközlő és szintetizáló-elemző eredményeit veszem górcső alá a BENKŐ által előrevetített feladatok tükrében, de ezzel párhuzamosan ismertetem a történeti személynévkutatásban a közelmúltban kibontakozó egyéb, újabb kutatási szempontokat és témákat is. Az áttekintésben mindemellett a kronológiai szempontot igyekszem érvényesíteni.

3.1. Az Árpád-kori személynévek új adatbázisa. Köztudomású, hogy a korpusz-alapú nyelvészeti vizsgálatok csak akkor tudnak eredményeket felmutatni, ha megfelelő mennyiségű, megbízható, lehetőség szerint könnyen kezelhető adatbázisok állnak a rendelkezésükre. A kutatók számára nyilvánvaló, hogy a nehezen hozzáférhető, elszórt adatok fellelése, összegyűjtése egy-egy névtani probléma megoldásához rendkívüli módon megnehezíti a feldolgozást (BENKŐ 1949: 247). BENKŐ LORÁND legnagyobb elmaradás-ként ezért fent említett programadó munkájában a személynévtárak hiányát emelte ki. Korábban már mások is (pl. KNEZSA 1943/2001²) hangot adtak annak a kíváncsornak, hogy a történeti személynévkutatás is készítse el a maga adattárait, nemcsak saját érdekből, hanem más területek (pl. helynévkutatás), sőt más tudományágak (pl. történettudomány) számára szolgáló segítség gyanánt. „Legközelebbi feladatunk tehát az – írja BENKŐ LORÁND –, hogy a régi magyar személynévanyagot, legalább a családnevek kialakulásának koráig: a XIV–XVI. századig összeszedjük” (BENKŐ 1949: 247). BENKŐ szorgalmazza az adattárak és az okleveles anyagok együttes feldolgozását.

Érdemes megjegyezni, hogy ekkor még maga is problematikusnak tartotta annak a módját, hogy hogyan lehet „a hosszú latin formátumból [a körülírásokból – N. F. J.]” a kételemű neveket kiválasztani (BENKŐ 1949: 247). A módszertani elvek egységesítésében az utóbbi időben lényeges előrelépés történt, hiszen ma már nem kérdés, hogy a gyűjtésnek minden olyan névformára ki kell terjednie, amely egykor személyek írásbeli vagy szóbeli megnevezésére szolgált, függetlenül attól, hogy mi az adott névadat nyelvi alkata. Ez a kontextust előtérbe helyező szemlélet (vö. SLÍZ 2011a: 18) a Tihanyi alapítólevél helynévi szórványainak az elemzéseiben is nagy hangsúlyt kapott (vö. TÓTH 2015a: 166–170, kötetünkben).

BENKŐ a 16. századig terjedő régi magyar személynévanyag összegyűjtését időrendi egységekben képzelte el. Legelsőként az Árpád-korral kezdődtek volna a munkálatok, ezt követte volna az Anjou-kor, majd a 15. és 16. század; az utóbbi századokra vonatkozó gyűjtést az anyagmennyiség miatt területi (megyei) bontásban tartotta kivitelezhetőnek. Egy Árpád-kori személynévtár nemcsak a nyelvtörténet számára nélkülözhetetlen: a helynévkutatás is (főként a személynévi eredetű helynevek esetében) kétségtelenül érezte hiányát (vö. TÓTH 2009: 46). (Most a többi tudományágra nem térek ki.) KNEZSA ISTVÁN már 1943-ban felhívta a figyelmet arra, hogy „személynévszótár híján számos helynév személynévi eredete nem deríthető fel megnyugtató módon” (KNEZSA 1943/2001²: 19, l. még TÓTH 2009: 46). KRISTÓ GYULA történész is hasonló véleményt fogalmazott meg (1976: 17). FEHÉRTÓI KATALIN néhány terjedelmesebb Árpád-kori összeírásra épülő kis személynévtára (ÁKSzt.) átmenetileg igyekezett betölteni az űrt, mígnem KNEZSA kijelentése után mintegy hat évtizeddel végre megjelent (digitális formában is) az Árpád-kori személynévtár (ÁSzt.) monumentális gyűjteménye FEHÉRTÓI KATALIN több évtizedes gyűjtőmunkája eredményeként (2004). (Az adatbázis összetételére l. FEHÉRTÓI 2005.)

3.2. Az Árpád-kori személynevek vizsgálata. Amennyire öröndetes tény, hogy a régi magyar személynevek tanulmányozása terén az első fontos akadály (ti. egy filológiai alaposságú adattár megjelentetése) elhárult a névkutatók elől, annyira elszomorító a magyar névtudománynak az a nagy adóssága, amely az Árpád-kori személynévadatok etimológiai vizsgálata terén mutatkozik: a 10 évvel ezelőtt megjelent személynévtár adatainak az elemzése ugyanis programszerűen még el sem kezdődött. A korai ómagyar személynévkincs összetételének meghatározása, majd névrendszertani, névélettani, társadalomtörténeti stb. vizsgálata pedig az etimológiai feldolgozás nélkül egzakt módon el sem kezdhető (az etimológiai vizsgálatok nehézségeire l. FODOR 2006, SLÍZ 2011a: 56–67).

Kisebb, például alaktani vagy névtörténeti-névélettani kérdésekkel foglalkozó elemzések (pl. TÓTH 2009, N. FODOR 2010: 22–23, MOZGA 2013) ugyan születtek az ÁSzt. adataira támaszkodva, illetőleg egy-egy adat erejéig számos kutató forgatja és használja a szótárt, de etimológiai jellegű szisztematikus feldolgozásra (vagy annak megkezdésére) – tudomásom szerint – eddig nem került sor. Az, hogy FEHÉRTÓI KATALIN nem vállalkozott a nevek etimológiai elemzésére, érthető, hiszen ez nagyságrendekkel megnövelte volna a munka elkészítési idejét, és – tegyük hozzá – vélhetően egy kutató erejét meg is haladná az Árpád-kori személynevek etimológiai szótárának az elkészítése. Nyilvánvalóan a kötet névanyagának nagysága és a névalakok körüli bizonytalanság (l. pl. az egy vagy két szótagos, bizonytalan olvasatú és magyarázatú neveket) még inkább növeli a nehézségeket, de egy pályázati segítséggel működő munkacsoport számára a feladat biztosan elvégezhető lenne.

BENKŐ LORÁND 1949-ben még bizakodóan írja: „A személynév-etimológiai szótár belátható időn belül való megvalósítása lehetségesnek látszik.” Indoklása szerint: „Ilyen jellegű munkánál korántsem kell, és nem is lehet teljességre törekedni. [...] Egyelőre megelégedhetnénk a keresztnévek, valamint a gyakoribb régi világi eredetű személynevek és családnevek etimológiájának a megadásával” (BENKŐ 1949: 249), majd később ezt lehetne bővíteni a további kiadásokban. BENKŐnek ez a feldolgozási javaslata – amennyiben mégsem munkacsoport vállalja a hatalmas munkát – továbbra is megfontolandó, azonban a személynévfajták (Árpád-kori névrétegek, körülírások, megkülönböztető nevek, családnevek) átfogó, összevont megjelenítése nem biztos, hogy kívánatos és eredményes lenne napjainkban. A későbbi feldolgozások kutatói sem követték ezt az eljárást, hanem vagy korszakokonként (l. alább), vagy névfajtánként (pl. FEHÉRTÓI 1969, CsnSz.) vizsgálták az ómagyar személyneveket.

Azt azonban mindenképpen ki kell emelnünk, hogy főként az egyházi eredetű keresztnévek terén SLÍZ MARIANN etimológiai magyarázatot is tartalmazó Anjou-kori személynévtára (2011b) jelentősen megkönnyítheti egy hasonló jellegű korai ómagyar kori névszótár elkészítését, hiszen a két korszak egyházi keresztnévállományában jelentős átfedések vannak. A későbbi századok családnév-magyarázataihoz pedig KÁZMÉR MIKLÓS alapvető munkája, a Régi magyar családnevek szótára (CsnSz.) jelent megfelelő alapot.

Az Árpád-kori névkincs régi magyar közszoói eredetű rétegének vizsgálata terén jóval nagyobb lemaradás prognosztizálható. Nem véletlen, hogy ha az Árpád-kori magyar névadásról általánosságban szeretnénk tájékozódni, akkor továbbra is PAIS DEZSŐ 1921–22-ben megjelent, majd 1966-ban újra kiadott munkáját tudjuk kézbe venni (PAIS 1921–1922, 1966). Kevésbé ismert, hogy PAIS feldolgozása leginkább KUBINYI FERENCnek a Turulban 1885-ben megjelent összefoglalására épül, így nyugodtan mondhatjuk, hogy

több mint egy évszázados szintézis alapján jellemezzük ma is az Árpád-kori magyar közszói eredetű személynéveket.

Természetesen egy-egy név kapcsán számos tanulmány módosította, korrigálta a korábbi magyarázatokat (l. pl. főként FEHÉRTÓI 2006a), sőt a PAIS által kidolgozott névvo-
natkoztatás elmélete példaanyagait is megszürtte (FEHÉRTÓI 1989). Az elmúlt időszakban KOROMPAY KLÁRA (2008, de l. még 1978 is) és SLÍZ MARIANN (2009a) az ómagyar kori névadás művelődéstörténeti vonatkozásai kapcsán tett megállapításokat.

Ide kívánczik azoknak a feldolgozásoknak az említése is, amelyek egy-egy Árpád-kori forrás névanyagának a komplexitásra törekvő elemzését végezték el. Anonymus Gesta Hungarorum mellett (l. fent, illetőleg még BENKŐ 1995, 2009b) a névtörténeti források között mind koraiságánál, mind nyelvtörténeti fontosságánál fogva előkelő helyet foglal el a Tihanyi alapítólevél, melynek nyelvtörténeti feldolgozása terén a 950 éves évforduló óta (2005) alapvető művek láttak napvilágot (pl. ZELLIGER 2005, HOFFMANN 2010, SZENTGYÖRGYI 2014). A nyelv- és névtörténeti kutatás – érthető módon – mindvégig elsősorban a helynevekkel kapcsolatos problematikára fókuszált, az utóbbi évtizedben azonban a TA. személynéveivel kapcsolatos kérdések is felszínre kerültek. FEHÉRTÓI KATALIN sorra vette a főként birtokos szerkezetű szörványokban található személynévek eredetét (2006b, 2007), SZENTGYÖRGYI RUDOLF pedig a teonimák és a hagianimák problematikáját tárta fel tanulmányaiban (2011, 2013). A TA. révén más középkori adománylevélre is ráirányult a figyelem (vö. TÓTH 2015a: 167, kötetünkben): a Tihanyi összeírás személynéveinek bizonyos sajátosságait MOZGA EVELIN munkájából (2014) ismerhetjük meg.

3.3. Kései ómagyar kori személynévek névtárai, adatközlései és feldolgozásai.

A közelmúltban megjelent nomenklatúrák áttekintését folytatva emlitem elsőként az Anjou-kori személynévtárat (SLÍZ 2011b), amely az 1342 előtti névadatokat gyűjti egybe az Anjou-kori okmánytár közlései alapján. A 14 ezres névállományt tartalmazó kötet hiánypótló, hiszen eddig a korszakból nem rendelkezünk teljességre törekvő, nem szelektált névanyagot tartalmazó gyűjteménnyel.¹

A következő századból a korábban megjelent kisebb névkorpuszok (pl. TÖRÖK 1961, MEZŐ 1970, N. FODOR 2005) mellett 2010-ben látott napvilágot a Felső-Tisza-vidék személynévszótára (FTSznSz.), melynek 10 ezres névállománya primer okleveles anyagból lett összeállítva. (A primer források fontosságára l. még N. FODOR 2006).² A szótár az adatgyűjtéskor szintén a teljességre törekvést célozta meg, melynek lényege, hogy minden személynévi adat kerüljön a gyűjteménybe: se nyelvi alkat, se társadalmi szempont, se pedig a forrás hiányosságai (pl. másolási hiba) ne korlátozza a névadat szótárazását, hiszen a névrendszerről alkotott kép helyes értékeléséhez minden adat hozzátartozik. Mindkét szótár az adatközlésen túl etimológiai magyarázatokat is tartalmaz, emellett a szerzők elvégezték az adatok személyhez rendelését is, így az adatok a névformák variabilításának vizsgálatához és a statisztikai arányszámításhoz is felhasználhatóak. Mindkét kötethez monografikus feldolgozás is készült (N. FODOR 2010, SLÍZ 2011a; együttes ismertetésükre l. pl. GULYÁS 2014a).

¹ FEHÉRTÓI KATALIN munkája (1969) kisebb és válogatott névanyagot tartalmaz.

² N. FODOR JÁNOS az 1401–1526 közötti időszak északkelet-magyarországi névanyagának egy részét a Magyar Nyelv hasábjain sorozatban közölte (N. FODOR 2009–2010), de a szótár megjelenése után a közlés megszakadt.

Az Anjou-kori névtár időbeli, a 15. századi szótár térbeli hiányossága mindenképpen pótolandó. Az Anjou-kori személynévtárból hiányzó további évek neveinek gyűjtése SLÍZ MARIANN jóvoltából javában zajlik, a 15. századi Magyarország teljes területére kiterjedő (tájegységenkénti vagy megyei alapú) gyűjtés – noha kívánatos volna – egyelőre nem folytatódik.

A 14–15. századi névkorpuszok sorában említhetjük még GULYÁS LÁSZLÓ SZABOLCS-nak az északkeleti mezővárosok okleveles forrásaiból összeállított személynévanyagát, amelyet a szerző a Magyar Nyelvjárásokban publikált (GULYÁS 2007).

SLÍZ MARIANN a magyar személynévtörténet korai szakaszát tárgyaló munkájában (2011d) az érdeklődő közönség számára is elérhetővé tette a kutatás újabb eredményeit. Ehhez kapcsolódóan említem meg a szintén tudománypromóciós céllal készült Családnevek enciklopédiáját (CsnE.) HAJDÚ MIHÁLY tollából, amely az 1000 előforduláshoz gyakrabban 1230 mai magyarországi családnév eredetét ismerteti, így történeti vonatkozása a szinkrón névvizsgálat ellenére is kétségtelen. A mű a „gördített etimologizálást” követve a családnév eredetének részletes magyarázatát adja meg.

4. A későbbi századok személynéveinek kutatása

4.1. Keresztnevek gyűjtése és feldolgozása. Az egytagú névrendszer személynéveinek vizsgálatáról a fentiekben már esett szó. Most azokat a feldolgozásokat ismertetem, amelyek a családnév kialakulásának korától kezdődően az egyénnevek vizsgálatát tartották feladatuknak az elmúlt időszakban.

A középmagyar kor keresztneveinek kutatása az utóbbi évtizedben háttérbe szorult (korábbi vizsgálatokra l. HAJDÚ 2003: 334–338); csupán néhány munka foglalkozott a korszak keresztnévadásával. B. GERGELY PIROSKA a reformáció és ellenreformáció korának erdélyi felekezeti névadását (2003a), SLÍZ MARIANN pedig a háromkirályok kultuszának a középkori és kora újkori névadásra gyakorolt hatását vizsgálta (2009a). ÖRDÖG FERENC saját Zala megyei névkorpusza (ÖRDÖG 1991–1998) alapján mutatta be a vidék 17–18. századi névadási szokásait településtörténeti, tisztelettörténeti és szociológiai szempontból (ÖRDÖG 2007).

Valamivel jobb helyzet látható az újmagyar kor vonatkozásában. Egy-egy település keresztnévadási szokásait többen is kutatták az anyakönyvek alapján: FELSŐSZÖLNÖKRŐL FÜLÖP LÁSZLÓ (2003), Tiszabezdéről KOI BALÁZS (2003), Pornóapátiról VINCZE SZABINA (2007), Győr-Újvárosról VARGA JÓZSEFNÉ (2010a, 2010b) közölt feldolgozásokat. Az utóbbi szerző egy Győr megyei település, Osli keresztnévadását is bemutatta a 18. századtól napjainkig (VARGÁNÉ 2008). Érdekes vizsgálati csoportot választott FRUNYÓ CSILLA, aki Esztergom-Vízivárosban született törvénytelen gyermekek 19. századi keresztneveivel foglalkozott (FRUNYÓ 2005).

Nagyobb területi egységek vonatkozásában UDVARI ISTVÁN munkáját (2003) említhetjük, aki a Bács vármegyei szerb és horvát községek elöljáróinak keresztneveit elemezte. VARGA JÓZSEFNÉ a városi névadási szokások megjelenését vizsgálta a 18–19. századi rábaközi keresztnevekben (2012), FÖLDI GÁBOR pedig az 1841. évi Nógrád megyei nemesi összeírás alapján tárta fel a korabeli keresztnévhasználat sajátosságait (2010).

A keresztnévadás és a mindenkorai művelődéstörténet összefüggéseit tárgyaló munkák közül KECSKÉS JUDIT tanulmánya (2007) a „nemzeti nevek” reformkori felélesztését mutatja be a nemzeti öntudatra ébredés kontextusában. A keresztnévadás tisztelettörténeti

és művelődéstörténeti háttérének feltárását célozza meg HAJDÚ MIHÁLY (1998), ÖRDÖG FERENC (2008) és SLÍZ MARIANN (2011e) egy-egy munkája is.

4.2. A történeti családnevek gyűjtése és feldolgozása. A rendszerváltás utáni évtizedben a határon túli magyar területek családnévi anyagának gyűjtése nagy lendülettel zajlott. A gyűjtött anyag elsősorban a Magyar Névtani Dolgozatok sorozatban jelent meg HAJDÚ MIHÁLY szerkesztésében. Az ezredforduló után a munka intenzitása csökkent, napjainkra szórványossá váltak az ilyen jellegű családnévgyűjtések, pedig a névszociológiai vonatkozásokat is tartalmazó határon túli személynévanyag feltárása nem vesztett a fontosságából. Ezek a gyűjtemények a szinkrón névanyag mellett ritkán történeti családneveket is bemutatnak (l. pl. JANITSEK–FERENCZI 2003; JANITSEK–SZŐCS 2003; JANITSEK 2004, 2008; FARKAS–ZÁNTÓ 2008; BÖLCSKEI–HAVAS–SLÍZ 2008).

A középmagyar kori családnévanyag vonatkozásában a vizsgált időszakban kevés új eredményről számolhatunk be. B. GERGELY PIROSKA sajátos vizsgálati szempontot érvényesített, amikor három erdélyi protestáns (nagyenyedi és szatmári református, kolozsvári unitárius) iskola 17–18. századi diákjainak iskolai neveit elemezte (2003b). Kiemelte, hogy a magyar diákok eredeti családnevének feltüntetése az iskolai forrásokban csak kivételesen fordult elő, helyette a származási helyre történt utalás a névben.

A reformáció korából N. FODOR JÁNOS egy Szabolcs megyei járás dézsmajegyzékének személynéveit közölte és rendszerezte (2002), MIZSER LAJOS pedig a történelmi Magyarország északkeleti vármegyéi (kiemelten is Bereg megye) történeti családnévanyagát vizsgálta az 1570. évi portaösszeírás alapján (2007, 2009a), majd a teljes anyagot publikálta a Magyar Nyelv hasábjain (2011–2013). Az értékes forrásközlés a családnevek magyarozatát is tartalmazza. A különböző helyeken az ezredforduló után megjelent mintegy tucatnyi közleménye (MIZSER 2003, 2005a, 2005b, 2006a, 2010a, 2010b, 2011, 2012, 2013a stb.) értékét növeli az, hogy a szlavisztikai ismeretekkel rendelkező szerző kiemelt figyelmet fordított különösen a szláv (főként ruszin és szlovák) eredetű nevekre, megadva a nem magyar nevek keletkezésének lehetséges magyarozatait. Az összegyűjtött történeti és jelenkori családnévanyag elemzése során olyan ritka, nem magyar eredetű nevek magyarozatai is megszülettek, amelyeket a szakirodalom ez idáig nem tárt fel. A szerző tervezte, hogy tekintélyes mennyiségű családnévanyagát szótár formájában is közli, de erre halála miatt nem került sor. Mindenesetre a feladat elvégzése a névkutatók számára nagy fontosságú lenne: ez lehetővé tenné a névfejtések könnyebb felhasználhatóságát, hiszen az elszórt publikációkban egy-egy név megtalálása mutató híján nem könnyű feladat.

Egy-egy település vagy kisebb tájegység családneveinek a vizsgálata ugyan folytatódott az elmúlt évtizedben, de itt is csupán néhány feldolgozást tudunk példaként említeni; pedig az ilyen jellegű feldolgozások szintén hozzájárulhatnak a magyar névtörténeti folyamatok jobb megértéséhez. VARGA JÓZSEFNÉ munkáiban hagyományos módon (főként KŰNEZSA ISTVÁN felosztása [1934/1965] alapján) elemezte a Rábaköz (2005, 2006a, 2006b), illetőleg Kapuvár, Győr és Győr-Újváros családneveit (2009, 2011). STOHL RÓBERT egy Fejér megyei német telepes község, Balinka családneveit közölte az írásváltozatokkal együtt (2006), TRUNKI PÉTER pedig a moldvai Forrófalva és környéke 17–18. századi családneveit mutatta be (2011).

Itt említem meg HAJDÚ MIHÁLY monumentális névgyűjteményét, az Újmagyarkori családneveink tárázt (ÚCsnT.), amely a szerző egész munkássága alatt különböző források alapján gyűjtött, egykor létezett családneveket tartalmazza. A gyűjtési időintervallum

1787–2007 közé tehető; az előbbi évszám II. József névrendeletéhez kapcsolható, az utóbbi pedig a KEKKH (Közigazgatási és Elektronikus Közszolgáltatások Központi Hivatala) nyilvántartásából lekért teljes magyarországi lakosság családnévállományát foglalja magában előfordulási számokkal együtt. A kötet azokat a tényleges családneveket lajstromozza, amelyek a történelmi Magyarország területén a fenti időszakban adatolhatóak voltak. Sajnos nem tartalmazza viszont a forrást és a gyűjtés helyét; ennek ellenére a szerző munkássága alapján az adatokat hitelesnek fogadhatjuk el. A családnevek atergóját, illetve a kettős családneveket tartalmazó második kötet megjelenése a közeljövőben várható.

4.3. A nők korai megnevezéseiről. A történeti személynévkutatásban a nők elnevezéseinek vizsgálata mindig is külön hangsúlyt kapott (a női nevek kutatástörténetére l. FERCSIK 2008), ezért a témakör újabb eredményeire e helyütt is szükséges röviden kitérni. A női nevek kutatásában ketté kell választanunk a női keresztnévvel kapcsolatos gyűjtéseket és elemzéseket az asszonynévviselés sajátosságainak a vizsgálatától. Az előbbivel kapcsolatban a magyar névtörténet korai időszakára nézve az új nomenklatúrák (ÁSzt., SLÍZ 2011b, FTSznSz., N. FODOR 2011a) jelenthetnek felhasználható forrásokat. A női nevek Árpád-kori történetéhez KOROMPAY KLÁRA (2008), az Anjou-korhoz pedig SLÍZ MARIANN (2011a: 124–131, 2011c) járult hozzá fontos adalékokkal. Azonban itt is elmondhatjuk, hogy az ómagyar kori női névanyag több mint fél évszázaddal korábbi feldolgozása (BERRÁR 1952) után immár elérkezett az ideje a női névhasználati szokások szintézisének megalkotására az újabb források és eredmények tükrében.

A későbbi századok női nevei vonatkozásában a hangsúly az asszonynévváltozatok kutatására helyeződött át. Több kutató érdeklődése az asszonynévformák típusainak feltárására irányult (FERCSIK 2003, 2005; VARGÁNÉ 2010b; B. GERGELY 2011 stb.). A morfológiai elemzésen túl az egyes névformák viselésének társadalomtörténeti okai is felmerültek vizsgálati szempontként (l. pl. B. GERGELY 2012).

5. A történeti családnévkutatás elemezési szempontjai és újabb eredményei

5.1. A családnevek kialakulásának és használatának problematikája. A magyar történeti személynévkutatást már a kezdetektől alapvetően jellemezte a családnevek kialakulása (annak oka és módja) iránti érdeklődés. A komplex kérdéskör eredményeit az utóbbi időszakban megjelent monografikus jellegű munkák tekintették át (vö. HAJDÚ 2003: 733–752, N. FODOR 2010: 17–20, SLÍZ 2011a: 175–179). Ezeken túl újabb vizsgálati szempontok alapján tovább folytatódott a magyar családnevek kialakulásának, ennek az összetett folyamatnak a vizsgálata. A legproblematisabb pontnak kétségtelenül az egyelemű (másképpen egytagú) névrendszerből a kételemű (kéttagú) névrendszerbe való átmenet leírása bizonyult. Az Árpád-kori egyénnevek mellé másodlagosan (először az írásbeliségben) megjelenő körülíró névforma (illetve névszerkezet) egyes típusainak a vizsgálatára több munkát is idézhetünk (l. pl. SLÍZ 2006, 2008a, 2008b, 2011a: 179–235; N. FODOR 2010: 20–26; TÓTH 2013, 2014a). Ezeket az elemzéseket egyrészt a formai, másrészt az ennél tágabban megfogalmazható névszociológiai szempontok érvényesülése jellemzi.

HORVÁTH ZITA a Bánffy család okleveleiben megjelenő „egyelemű, átmeneti szerkezetű és kételemű” nyugat-magyarországi személynéveket vizsgálta, meghatározva a különböző típusokkal (*filius*-szal, *dictus*-szal, *de genere* és *de* + helynév szerkezettel) alkotott nevek szerepét és gyakoriságát az írásbeliségben (HORVÁTH 2006). GULYÁS

LÁSZLÓ SZABOLCS saját, 14–15. századi személynévkorpusza (2007) alapján a hegyaljai mezővárosok személyneveinek sajátosságait vette górcső alá, szintén elsősorban formai szempontok alapján (GULYÁS 2009). SLÍZ MARIANN a 14. század első felének okleveleiben megjelenő személynévszerkezetek tipikus és kevésbé tipikus felépítését vizsgálta (SLÍZ 2008a, 2009b, 2011a: 179–235, 2014a, 2014b). A személyjelölő szerkezet típusok prototipikus kombinált struktúrájaként a következő sémát adta meg: [[[X *dictus* A] *filius* Y] *de* B] *de* genere C (SLÍZ 2009b: 292, 2011a: 193), megjegyezve azt is, hogy ettől eltérő megoldások is előfordulhatnak a korabeli oklevelekben.

Az adatgyűjtések során felszínre került, ugyanazon személyre vonatkozó párhuzamos adatok (névváltozatok) sokat segítenek az oklevélben lejegyzett adatok mögötti szóbeli névhasználat feltárásában, ezért nem meglepő, hogy több munkában is kiemelt hangsúlyt kapott az ezekből az adatokból levonható tanulságok megfogalmazása (l. pl. N. FODOR 2004, 2010: 26–30; SLÍZ 2006, 2008b; SZENTGYÖRGYI 2011; TÓTH 2013). Az ilyen névformák vizsgálata révén megdőlni látszik az a korábban hangoztatott vélemény (vö. FEHÉRTÓI 1969), hogy a latin névalakok még nem rejthetnek magyar névhasználatot, csupán az írásbeliség termékei.

Az a kérdés, hogy az írásbeliségben megjelenő névvariánsok mennyire tükrözik a mindenkori szóbeli névhasználatot, a történeti személynév kutatás egyik alapvető, hangsúlyos kérdésévé vált az utóbbi időben. TÓTH VALÉRIA a személynév-keletkezés és -használat névszociológiai szempontjait előtérbe helyező munkáiban vette alapos kritika alá a korábbi szakirodalmi véleményeket (TÓTH 2013, 2014a).³

Az írásbeliség kérdése természetes módon veti fel az oklevélkiadás személynévhasználatra vonatkozó gyakorlatának a feltárását is. A különböző forrástípusokban használt személynévi formák között láthatóan rendszerszerű különbség mutatkozik, ami a korabeli oklevélírási gyakorlat egyfajta normakövetését feltételezi. (A téma szakirodalmára l. pl. SLÍZ 2008a, 2014a, 2014b; TÓTH 2013, 2014a.)

5.2. A családnevek mint a történettudomány forrásai. A történeti személynevek kutatása az interdiszciplinaritás keretén belül természetes módon leginkább a történettudomány egyes vizsgálati területeivel mutat szoros kapcsolatot (vö. HOFFMANN 2015). Ennek oka, hogy a személynevek az emberi társadalom mindenkori sajátosságait – ugyan közvetett módon, de mégis – tükrözik, így a történettudomány számára potenciális forrásanyagot jelentenek.

A történeti-társadalomtörténeti kutatásokhoz felhasznált személynévanyag mint forrás az utóbbi időszakban többek között GULYÁS LÁSZLÓ SZABOLCS munkáiban érhető tetten, aki saját névadatbázisa (2007) alapján több tanulmányban is elemezte a személynevek történeti tanulságait. Legfontosabb történeti vizsgálati szempontként egyrészt a **foglalkozásnevek gazdaságtörténeti vonatkozásai** kerültek elő nála. A foglalkozásnévi eredetű családnevek kialakulásuk idején ténylegesen tükrözhetik egy-egy település, mezőváros, szabad királyi város gazdasági fejlettségét. GULYÁS egyrészt ezen axiomatikus állítás igazságtartalmának vizsgálatát végzi el (2008, 2009), másrészt maga is felhasználja a személyneveket a hegyaljai mezővárosok 14–15. századi gazdasági fejlettségének

³ A névkutatók különböző véleményének ismertetésére e helyütt nem vállalkozhatok, csupán jelzem, hogy a kérdéskör problematikussá pontjai kapcsán gerjesztett vita még nem zárult le, vélhetően az elkövetkező években is a kutatás homlokterében lesz.

a bemutatásához (GULYÁS 2009, 2014b). Hasonló vizsgálati szempontok és célok fogalmazódnak meg a névtanosi oldaláról FODORNÉ LÁNCZ ÉVA ANNA (2010) és N. FODOR JÁNOS munkájában is (2012a).

A másik történettudományi relevanciájú elemzési szempont a **középkori jobbágyi migráció** kérdése. Közismert módszertani eljárás, hogy a családnévtörténet első korszakában a helynévi eredetű családnevek segítségével következtetéseket vonhatunk le az egy-egy területet, tájegységet vagy egy adott várost, mezővárost érintő migráció mértékéről és irányáról. GULYÁS LÁSZLÓ SZABOLCS egy forrásgazdag és intenzív migrációjú terület, Bács és Bodrog vármegye több ezer jobbágyneve alapján meggyőzően igazolta a módszer használhatóságát, emellett a jobbágyköltözés távolságát illetően is tett fontos megállapításokat (GULYÁS 2011). (A migráció névtani alapú vizsgálatára l. még N. FODOR 2012a, GULYÁS 2014c.)

A történettudomány és a névtan az **etnikai rekonstrukció** területén is szorosan összekapcsolódik (vö. HOFFMANN 2007). A vizsgálati módszer a két világháború közötti népiségtörténeti kutatásokban gyökerezik (nyelvészeti alapjaira l. KNIEZSA 1934/1965, 1947/1965, 2003; történettudományi alapjaira l. SZABÓ 1937; a módszerről bővebben l. N. FODOR 2011b). A személynév nyelvi eredete alapján bizonyos korlátok mentén az etnikum is meghatározható. A névanalízis módszerének alkalmazása és általában a történeti Magyarország etnikai térszerkezetének a vizsgálata a második világháború után nemkívánatossá vált. A rendszerváltás után azonban a névanalízis módszere a történeti demográfusok számára ismét használhatónak bizonyult (vö. pl. TAMÁS 1996, BAGDI–DEMETER 2005). Az etnikai rekonstrukció a névföldrajzzal kiegészülve újabb kutatási szempontként a névtanban is megjelent (bővebben l. alább).

A **genealógia** és a személynévtörténet – noha szintén szerves és magától értetődő kapcsolódási pontot jelent – korábban csupán egy-két munkában képezte az elemzés alapját (l. pl. FEHÉRTÓI 1975, KOROMPAY 1978, FALLENBÜCHL 1991). A helyzet annyiban változatlan, hogy az elmúlt időszakban e történeti segédtudomány segítségül hívása a névtani kutatásokban továbbra is szórványos maradt. SLÍZ MARIANN néhány munkájában (2000, 2009a, 2013) genealógiai ismeretekre támaszkodva elemezte az Árpád-kori névhasználatot. A történettudomány számára is hasznosítható megállapításokat eredményezett az Árpád-ház tagjainak névadását bemutató kötete (SLÍZ 2000). Emellett mikrotörténeti és genealógiai elemzés révén ismertette a *Dorottya* név terjedésének útját (SLÍZ 2013) úgy, hogy eredményei általánosabb következtetések levonására adhatnak alkalmat a korszak keresztnévadását illetően. Hasonlóan általánosabb tanulságokat eredményezett N. FODOR JÁNOS elemzése (2004), amely a Gutkeled nemzetség egyik ágában a 14. század során használt megkülönböztető nevek segítségével a helynévi eredetű nemesi családnevek kialakulásának történeti hátterét tárta fel.

A névtan és a történettudomány összefonódását jól jelzi TÓTH VALÉRIÁNAK a Századok történelmi folyóiratban megjelent tanulmánya is, amelyben a szerző a korábbi szakirodalmi véleménnyel szemben bizonyos nemzetségnevek családnévvé válása mellett érvel (2014b). További fontos történeti, társadalomtörténeti vonatkozásokat hordoz az újmagyar kori családnév-változtatások vizsgálata is. (Ezt részletesen l. alább.)

5.3. A történeti családnevek írástörténeti és morfológiai szempontú vizsgálata. A történeti családnevek nyelvtörténeti, illetőleg **helyesírás-történeti** forrásértéke vitathatatlan. Ezen túlmenően is érdekes eredményeket hozhat KOROMPAY KLÁRA szerint a vizsgálat

névfeldrajzi szemponttal történő kiegészítése (2010). Az, hogy a helyesírási kérdéseknek adott esetben kulturális vonatkozásai is vannak, FARKAS TAMÁS-nak az ipszilonra végződő családnevekről írott tanulmánya igazolja (2012a).

A történeti családnevek **morfológiai** vizsgálatai között szintén meg kell említenünk a helynévi eredetű családnevekhez kapcsolódó, a névkutatók körében régóta folyó vitát. Ennek lényege, hogy egyes családnevek *-i* képző nélküli („puszta” helynévi) alakjai vajon milyen mértékben jellemzik a természetes névkeletkezést, illetve mennyire a családnevek későbbi változásának (redukálódásának) az eredményei (a kérdéskör legutóbbi áttekintéséhez l. N. FODOR 2010: 51–55). E témához kapcsolódik BÍRÓ FERENC-nek a családnevekben előforduló helynevek töváltozatait elemző tanulmánya (BÍRÓ 1999). A *-fi*-re végződő magyar családnevek típusairól (FARKAS 2010a), illetőleg az *-a/-e/-i* patronimikumképzőhöz kapcsolódó problematikáról (N. FODOR 2007, 2010: 103–111; ZELLIGER 2010) szintén olvashatunk a szakirodalomban.

5.4. A családnevek szocioonomasztikai és művelődéstörténeti vonatkozásai. A családnevek társadalmi megközelítése évtizedek óta jelen van a szakirodalomban mint fontos kutatási terület. Az ún. szocioonomasztika az egyes társadalmi rétegek szerint vizsgálja a családnévadást és névhasználatot, amely gyakran együtt jár a művelődés- és kultúrtörténeti vonatkozások feltárásával is. Az utóbbi esetében a néviselő és a névhasználó közösség mint a mindenkori társadalom alkotóeleme jelenik meg, így az általuk használt név sem lehet független a társadalom kulturális sajátosságaitól.

Az ilyen típusú elemzések közül a vizsgált időszakban érdemes kiemelni ÖRDÖG FERENC-nek az alsóbb társadalmi rétegek (szolgák) 18. századi családneveit névszociológiai szempontból vizsgáló írását (2008). Egy másik tanulmányában a 18. századi népesség-összeírások és egyházlátogatási jegyzőkönyvek névszociológiai felhasználási lehetőségeit mutatta be (ÖRDÖG 2005). FARKAS TAMÁS és SLÍZ MARIANN a családnévtörténet általánosabb művelődéstörténeti tanulságait foglalta össze (FARKAS–SLÍZ 2012), SZILÁGYI-KÓSA ANIKÓ pedig a kereszténység művelődéstörténeti lenyomatait kereste a magyar és a német családnévanyagban (SZILÁGYI-KÓSA 2012). SZENTGYÖRGYI RUDOLF szociolingvisztikai elemzésében a boszorkányperek anyaga alapján tárta fel az anyanyelv és identitás összefüggéseit, felhasználva ehhez a nevek tanulságait is (SZENTGYÖRGYI 2012). A fenti megközelítések természetesen más családnév-történeti vizsgálatokban is megtalálhatóak, még ha nem is elsődleges szempontként kiemelve.

6. A történeti személynévfeldrajzi kutatásokról. BENKŐ LORÁND a névföldrajzi kutatásokról szólva megállapította, hogy „a régi magyar személynévek térbeli elterjedésének a kutatása az egész magyar nyelvterületre vonatkozó névatlazsok elkészítésében érheti el célját” (BENKŐ 1949: 252). A múlt század közepén jelentkező névtudományi igény megfogalmazása után több mint fél évszázadot kellett arra várni, hogy a technikai lehetőségek és a megfelelő adatbázisok lehetővé tegyék a magyar nyelvfeldrajzi kutatások jelenkori és történeti ágának a kibontakozását. Természetesen a névföldrajzi szempont ezt megelőzően is jelen volt a névkutatásban (l. pl. HAJDÚ 1994), de a technikai lehetőségeket (a megfelelő térképgeneráló és adatbázis-kezelő programokat) kihasználó kutatás csak az utóbbi időben bontakozhatott ki (vö. VÖRÖS 2010, N. FODOR – F. LÁNCZ 2011).

A hazai szinkron (értsd: jelenkori) családnévfeldrajzi vizsgálatok terén VÖRÖS FERENC kutatásait kell megemlítenünk. VÖRÖS ugyan elsősorban mai családnévanyagot vizsgál,

de ez gyakran történeti tanulságok levonását is maga után vonja. Munkái közül a Kis magyar családnévátlaszt emelem ki (VÖRÖS 2014), mely a tízezer előfordulásnál gyakoribb 106 családnév térképlapjait tartalmazza. A kötet 16, az 1720-as országos összeírás névanyaga alapján készült történeti személynév földrajzi kartogramot is közread.

A hazai személynév földrajzi kutatások egyik fóruma lett a VÖRÖS FERENC által 2010 óta évente megszervezett meghívásos konferenciasorozat, amelynek előadásai eddig négy kötetben láttak napvilágot (VÖRÖS szerk. 2010, 2011, 2012, 2013). VÖRÖS saját személynév-történeti vonatkozású kutatásai eredményeit több tanulmányban (ezek felsorolását l. pl. VÖRÖS 2014: 48–50) és önálló kötetben is kiadta (l. pl. VÖRÖS 2010), melyek közül az 1720-as összeírás neveit elemző munkája (VÖRÖS 2013) elsősorban történeti anyaggal foglalkozik. Az általa szerkesztett kötetekben számos személynév-történeti – főleg családnév-történeti, névkontaktológiai és részben családnév földrajzi – tematikájú tanulmány szerepel, további szerzők tollából (l. alább).

A Történeti magyar családnévátlaszhoz kapcsolódó kutatások 2010 óta folynak. A Történeti magyar családnévátlasz (TMCsA.) adatbázisának alapját az 1715-ös első országos összeírás adta, amely 2012 tavaszán kiegészült az 1720-as felmérés teljes anyagával. Az 1715-ös összeírás 165 400 névvel szemben az 1720-as összeírásban 178 500 név áll; a különbség hozzávetőlegesen (az első összeírásból hiányzó) Vas vármegye 14 ezres névállományának feleltethető meg (az adatbázis jellemzésére l. N. FODOR – F. LÁNCZ 2011; N. FODOR 2014a, 2014b).

A névföldrajzi eredmények sokrétű felhasználására ezúttal részletesen nem térek ki (erre l. VÖRÖS 2010, N. FODOR – F. LÁNCZ 2011: 181–188), csupán néhány kutatási lehetőséget emelek ki.

Elsőként a **népiségtörténeti** kutatások (l. pl. HAJDÚ 2006a: 286) újbóli megindításának fontosságára utalok. Ezek fókuszában a soknemzetiségű Kárpát-medence etnikai viszonyainak a rekonstrukciója áll (vö. N. FODOR 2013). A történettudományi kutatási terület egyik forrása lehet a családnév földrajz, melynek segítségével a korabeli magyar–román, magyar–ruszin, magyar–szlovák nyelvhatár is eredményesen rekonstruálható (l. még HOFFMANN 2007).

A történeti Magyarország területén élő különböző népek névrendszerei természetes módon hatnak egymásra. Az évszázadokon átívelő folyamatos névkontaktusok eredménye és hatása az egyes névrendszerekben kimutatható. Az elmúlt évtizedben a személynévek (kiemelten is a családnevek) történetének **névkontaktológiai** aspektusa is bekerült a vizsgálandó területek közé (l. pl. VÖRÖS 2006, FARKAS 2009a; középkori anyagon: N. FODOR 2008a; SLÍZ 2013, megj. e.). Újabban a kérdéskör névföldrajzi szemponttal is kiegészült (VÖRÖS szerk. 2013, LANSTYÁK 2013, MIZSER 2013b, SZILÁGYI-KÓSA 2013 stb.).

Szintén a Kárpát-medence nemzetiségeinek történetéhez kapcsolódik az **etnonimák személynévi előfordulásainak** a vizsgálata. A névföldrajzi lehetőségeket alkalmazta a német etnikumra utaló etnonimák komplex elemzése kapcsán FARKAS TAMÁS és SLÍZ MARIANN (FARKAS–SLÍZ 2011), általában e családnév típus vonatkozásában FARKAS TAMÁS (2013), a szláv és román népcsoportokra utaló nevek kapcsán N. FODOR JÁNOS (2011b, 2012b), MIZSER LAJOS pedig a ruszinok elnevezéseiről tett fontos megállapításokat (2005c, 2006b, 2010a). Újabb vizsgálati aspektusként említhetjük még a népnevek kontrasztív vizsgálatát (SZILÁGYI-KÓSA 2010).

A szűkebben vett névtani megközelítések közül kiemelandő a **családnév típusok** BENKŐ LORÁND által hangoztatott feltárásához, a névrendszertani kutatáshoz kapcsolódó lehe-

tőségek kihasználása is: „Érdekes és értékes eredményeket hozhat e téren az egyes névtípusok, különösen a családnévtípusok feltérképezése” (BENKŐ 1949: 253).

Az eddigi kutatások főként a családnévek névföldrajzi vonatkozásait vizsgálták, ezek mellett azonban a keresztnemekhez, illetve az asszonynevekhez kapcsolódó feldolgozásokra is van már néhány példánk (pl. VÖRÖS 2013, N. FODOR 2014a; több névtípus összekapcsolódó vizsgálatára: N. FODOR 2012b, 2014a). A konkrét személynévelemzések egyre gyarapodó száma lehetővé teszi a kérdéskör szintetizáló jellegű megközelítését. A történeti személynévföldrajzhoz kapcsolódó általános kérdéseket – kiemelten a névföldrajz és a nyelvföldrajz kapcsolatát – tekinti át például N. FODOR JÁNOS legutóbbi tanulmányában (2014a).

A hazai névföldrajzi kutatásokra egy-egy részproblémát elemző feldolgozásokon túl tehát számos jövőbeni feladat vár: egyes névtípusok, képzők – beleértve az idegen eredetűeket is – földrajzi kiterjedésének a meghatározása, a Kárpát-medencei nyelvi kontaktusok névrendszerbeli összefüggéseinek feltárása, nyelvhatárvizsgálatok stb., hogy csak néhányat említsünk. A munka tulajdonképpen csak most kezdődhet el igazán, amikor megfelelő adatbázisok és térképgeneráló szoftverek állnak a kutatás rendelkezésére. Itt említem meg, hogy olyan speciális kutatási területek, mint például a családnév-változtatások, szintén vizsgálhatóak névföldrajzi szempontból (l. MIKESY 2009, FARKAS 2010b).

7. A családnév-változtatással kapcsolatos kutatások újabb eredményeiről és lehetőségeiről. A 19. és részben 20. századi magyar családnév-történeti kutatásokat napjainkban – a fentiekén túl – elsősorban a családnév-változtatások tematizálják. E téren az elmúlt időszak komoly eredményeket tudott felmutatni (a kutatástörténethez l. KOZMA I. 2007, FARKAS 2008).

Mivel a téma több diszciplína érdeklődési körébe tartozik, a különböző tudományok eredményeinek megosztása magától értetődő szükségletként jelentkezett. A társadalomtörténeteszek által KARÁDY VIKTOR vezetésével már korábban megkezdett kutatások eredményeként összeállított monográfia (KARÁDY–KOZMA 2002) önmagában nem tette okafogyottá a mesterséges családnemekkel kapcsolatos névtani alapú vizsgálatokat. FARKAS TAMÁS monográfiája (2009b) ezt a fontos társadalomtörténeti kérdéskört járta körül nyelvészeti-névtani szempontból.

A kutatási terület ismertetése kapcsán hangsúlyoznunk kell, hogy noha a névtudomány sokszor hangoztatja interdiszciplináris jellegét, ma inkább még kivételként fordul elő az, hogy a névtan kutatója összegyűjti az adott speciális témával foglalkozó különböző tudományágak képviselőit tudományos párbeszédre. A 2007-ben rendezett névváltoztatás-konferencián a névtudomány és a történettudomány képviselőin kívül kisebbségkutató, irodalmár, néprajzos és jogász is részt vett (vö. KOZMA J. 2008). A konferencián elhangzott előadások azóta a névváltoztatás alapvető kézikönyvévé vált önálló kötetben (FARKAS–KOZMA szerk. 2009) láttak napvilágot.

A névváltoztatás utóbbi időben impozánssá vált szakirodalmának ismertetésére jelen keretben nem vállalkozhatok, itt csupán a kutatás átfogó bibliográfiájára tudok utalni (FARKAS–KOZMA szerk. 2009: 397–404). (A kötet tanulmányai és az ezt követően megjelent munkák közül az alábbiakat emelem ki részletesebb ismertetés nélkül: KARÁDY 2009, FARKAS 2009c, KOZMA I. 2009, MIZSER 2009b, SZILÁGYI-KÓSA 2009, FARKAS 2014a stb.)

Kétségtelen azonban, hogy a kutatási terület tematikája nem lett kimerítve, hiszen korábban sokan csupán SZENT-IVÁNYI kötetét (1895) tudták segítségül hívni, ha a név-

változtatás kérdését kutatták. Ez azonban csak az 1815–1893 közötti adatokat tartalmazza, hiányosan. Később történt ugyan egy névtani és egy történettudományi jellegű adatbázis-építés, de a teljes anyag feldolgozása csak a közelmúltban került elérhető közelségbe. A Magyar Családtörténet-kutató Egyesület honlapján található névváltoztatási adatbázis (MCsvA.) anyagának a fejlesztése jelenleg is folyik. Az adatbázis az 1815–1955 közötti névváltoztatások 167 843 adatát fogja tartalmazni; ebből jelenleg az 1815–1932 közötti időszak teljesen elkészült. A digitalizáció az ELTE BTK Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézetének, a Magyar Családtörténet-kutató Egyesületnek és a Magyar Nemzeti Levéltárnak az együttműködésével valósult meg (FARKAS TAMÁS és KÖVESDI ISTVÁN irányításával). A névváltoztatási anyag adatbázisba rendezése várhatóan újabb lendületet fog adni a téma interdiszciplináris kutatásának.

8. Egyéb személynévajták kutatásáról

8.1. A történeti ragadványnevek. A tulajdonnév személynévi kategóriái közül a ragadványnév tekinthető a legősibb személynévajtának, a történeti ragadványnév-kutatás látszólag mégsem kap kellő hangsúlyt. Ez az ellentmondás azzal magyarázható, hogy e sajátosságjelölő névtípus az Árpád-kori nevek között, illetőleg a családnévek kialakulásában részt vevő megkülönböztető nevekben keresendő, így története nem válik szét élesen az előbbiektől (erre l. bővebben N. FODOR 2012c: 42–45). Azonban a családnévek rögzülése utáni időszaktól kezdődően a névfajták elkülönítése már egzakt módon lehetséges, így a 18. század végi, 19. és 20. századi eleji ragadványnévgyűjtés és -feldolgozás mind nagyobb volumenű elvégzésének sincs elvi akadály. A történeti anyag vonatkozásában elsősorban a (falusi) családi ragadványnevek feltárását emelhetjük ki, amely az eddigi szakirodalomban csak szórványosan bukkant fel (az utóbbi évtizedből l. BÍRÓ 2006, 2007), pedig a természetes névfajták (pl. a családnévelőzmények) keletkezési folyamatának és névadási normáinak a leírásához ezek tanulságai – hasonlóan a jelenkori ragadványnevekhez – eredményesen használhatók fel (vö. FEHÉR 2004a: 75, N. FODOR 2012c: 49). Sajnálatos módon HAJDÚ MIHÁLY személynévi monográfiájában (2003) a négy nagyobb személynévajta (keresztnev, családnév, becenév, ragadványnév) közül a ragadványnevek feldolgozására nem került sor.

8.2. A történeti becenevek. A becenév-kutatás újabb eredményei kapcsán HAJDÚ MIHÁLY monográfiájának vonatkozó fejezetét kell elsőként megemlítenünk (2003: 638–731), amely gyakorlatilag a szerző korábbi munkájának (HAJDÚ 1974) változatlan újraközlése, így újabb eredményeket nem tartalmaz. A tárgyalt időszak vonatkozásában FÜLÖP LÁSZLÓ tanulmánya (2004) említendő, melyben a NAGY IVÁN által 1857–1868 között megjelentetett genealógiai munka nemesi beceneveinek a feldolgozása olvasható. Néhány – főként az őmagyar kori névadással foglalkozó – tanulmány érintőlegesen a becézett alakok tanulságait is felhasználja (pl. TÓTH 2009, SLÍZ 2011a: 132–138), de kifejezetten becenévi áttekintés, összefoglalás sem a középkori névanyag, sem a későbbi korok vonatkozásában nem készült az utóbbi másfél évtizedben.

8.3. Újabb személynévajták. Az írói és egyéb álnevek története kétségtelenül az általunk tárgyalt időszakhoz is kapcsolódik, mégis elsősorban jellemzően a 20. századi személynévtörténet fejezeteiben találunk utalásokat a korábbi előzményekre, így részle-

tesebb elemzésük is ott olvasható (T. SOMOGYI 2015: 215, SZILÁGYI-KÓSA 2015: 151, kötetünkben; l. még HAJDÚ 2006b, T. SOMOGYI 2009: 313–314).

A személynévtörténet sajátos fejleményeként említhetjük az újabb névfajták közelmúltbeli kialakulását. A 20. században az információtechnológiai fejlődés új névfajta (pl. nicknév, azonosítónév) megjelenését eredményezte. A kategória sajátosságait taglaló munkákról szintén a jelenkori személynévadásnál esik szó (SZILÁGYI-KÓSA 2015: 151, kötetünkben).

9. Rendszertani vizsgálatok a történeti személynévek körében. A történeti személynév kutatás rendszertani jellegű vizsgálata nagy hangsúlyt kapott az elmúlt évtizedben. Ennek két fontos aspektusa emelhető ki: egyrészt a *személynév* kategória jellemzése, fajtáinak az elkülönítése, azaz végső soron terminológiai meghatározása; másrészt a személynévfajták rendszertani (tipológiai) feldolgozása. Mindkettővel szorosan összefüggenek a terminológiai kérdések. Elsőként erre térek ki.

9.1. Terminológiai kérdések. A névkutatást is általánosan jellemző terminológiai problematika generálta azokat az újabb kutatásokat, amelyekben a névtudomány műszavainak vizsgálata kapott kiemelt hangsúlyt (l. pl. FARKAS 2011, 2012b).

A személynévi kutatásokat jellemző terminológiai sokszínűség áttekintését HAJDÚ MIHÁLY (2003, passim) és SLÍZ MARIANN végezte el (2010, 2012a). Azon túl, hogy számba veszik a problematikus személynévi terminusok (*egyénnév*, *családnév*, *megkülönböztető név*, *körülírás* stb.) használatát egyes kutatók esetében, javaslatot is tesznek a terminológiai egységesítés irányában.

Bármilyen vélemény fogalmazódik meg a történeti személynév kutatást is jellemző terminológiai sokszínűséggel kapcsolatban, a kérdéskör áttekintéséhez nélkülözhetetlennek tűnik egy névtani terminológiai szótár megalkotása, amely jelenleg a kutatási irány legfontosabb céljai között szerepel (a témakörrel bővebben l. SLÍZ 2015, kötetünkben).

9.2. A személynévi kategóriákról. A szakirodalom a személynévi kategóriákat általában köznyelvi fogalmakkal nevezi meg, amelyek azonban nem minden esetben egyeztek és problémamentesek (l. pl. HOFFMANN 1993/2007²: 37, 2008: 5–12). J. SOLTÉSZ KATALIN alapvető munkája (1979) óta a személynévek fajtáinak, főbb csoportjainak az átgondolása alig-alig jelent meg a névtani feldolgozásokban. Alapvetően az eddigiektől eltérő szemléletet követett a személynévi kategorizációban HOFFMANN ISTVÁN (2008), aki új terminusokat alkalmazva a személynévfajták kognitív és pragmatikai szempontú csoportosítását végezte el. A személynévek fajtáit sajátosságjelölő, referáló, affektív és nexusnevekre osztotta, pontosan meghatározva egy-egy kategória fogalmi tartalmát. Ez a csoportosítás csak részlegesen feleltethető meg a hagyományos terminusoknak (*ragadványnév*, *keresztnév*, *családnév* és *becenév*). A személynévfajták HOFFMANN-féle felosztásának az elméleti továbbgondolása érhető tetten TÓTH VALÉRIA munkáiban (2014c, 2015b; legutóbb immár idegen nyelven is: HOFFMANN–TÓTH 2015).

Szintén a kategorizáció elméleti kérdéseit érintik azok a megközelítések, amelyek a természetes és a mesterséges személynévi csoportok kialakulásának eltérő sajátosságaira és ezáltal a rendszerbeli különbségekre hívják fel a figyelmet (FARKAS 2003, N. FODOR 2012c; a kulturális-társadalmi vonatkozásokra is tekintettel l. még FARKAS 2009a, 2010c). A személynévfajták közötti markáns választóvonal a névadási alapotíváció

mentén húzható meg: a természetes névadás a közösség (pl. falu, iskola, katonaság) által, míg a mesterséges a szűkebb környezet (pl. szülők, család) vagy az egyén által történik. Ez alapján természetes névadásnak lehet tekinteni az Árpád-kori magyar közsői névadás egyes elemeit, a családnévelőzményeket,⁴ valamint a ragadványneveket. HOFFMANN tipológiájában ezek tartoznak a sajátosságjelölő nevek közé, melyek névadási alapjának rendszerezése N. FODOR (2012c: 48) szerint a mesterséges nevektől eltérő alapon történhet.

9.3. Személynév-tipológiák. A személynévtani kutatásokban mind szinkrón, mind diakrón vonatkozásban alapvető fontosságú volt a rendszertani szempontok érvényesítése, azaz a tipológiai vizsgálat – főként a ragadványnevek és a családnévek esetében. A szakirodalomban a közelmúltig a különböző természetes személynévfajták rendszerezése egymástól függetlenül kialakított modellek alapján történt (a családnév-tipológiák áttekintésére l. N. FODOR 2010: 58–71). Az Árpád-kori nevek névadási alapmodellje nem kapcsolódott össze a családnévelőzmények tipizálásával, ez utóbbi pedig általában ritkán vett tudomást az új és legújabb kori ragadványnevek osztályozásáról. A családnévek ún. motivációs rendszerezése korábbi előzmények után a CsnSz.-ben kapott fontos szerepet, amelyet azonban a CsnVégSz. formált valóban rendszertani modellé, emellett a történeti magyar családnévanyag (a családnévféleségek) tipológiai arányait is sikerült felmérnie (vö. CsnVégSz. 8–11). HAJDÚ MIHÁLY a névadási indíték alapján történő kategorizáció mellett egyéb osztályozási szempontokat is elkülönített (HAJDÚ 2003: 767–773).

A ragadványnevek esetében főként szinkrón kutatásokat tudunk idézni, hiszen az ilyen vizsgálat éppen azzal az előnnyel jár, hogy maguknak a névviselőknek vagy az elnevezőknek a segítségével tárható fel a valóságos közösségi névadási motiváció (vö. pl. BAUKO 2009; tudománytörténeti áttekintéssel: FEHÉR 2004a).

Az újabban kialakított tipológiai megközelítés a helynevekre kidolgozott modell (HOFFMANN 1993/2007², 1999) alapvetéseire épül. A két fő tulajdonnévfajta közötti kapcsolatot és az alkalmazhatóság alapját éppen a természetes keletkezés módja adja. A részben kognitív alapú modell (l. funkcionális-szemantikai elemzés) a névadás alapmotivációit veszi számba, azaz azt, hogy ki/mi miért kap egy adott nevet. A ragadványnevek esetében FEHÉR KRISZTINA (2002, 2003), a megkülönböztető nevek pedig N. FODOR JÁNOS (2008b, 2010) alkalmazta ezt a szemléletet, és dolgozott ki egy, a természetes személynévfajták egységes szempontú rendszerezésére szolgáló modellt (N. FODOR 2012c). A családnévek változástipológiáját az előbbiekhöz kapcsolódóan legutóbb FARKAS TAMÁS kutatta (FARKAS megj. e.).

10. Új elméleti irányzatok a történeti személynévkutatásban. Nem a rendszerezés szándéka, hanem általánosabb cél: a névadás elméleti alapkérdéseinek a végiggondolása jellemzi azokat a munkákat, amelyek a nyelvészet újabb irányzataira támaszkodnak. A funkcionális kognitív nyelvészet alapfogalmait és szemléletét alkalmazta a családnévek vonatkozásában SLÍZ MARIANN (2008c, 2009c) és F. LÁNCZ ÉVA (2011). SLÍZ MARIANN Tulajdonnév és kategorizáció című tanulmányában (2012b) főként személynévi példák

⁴ E személynévi kategória megnevezése J. SOLTÉSZnál *vezetéknev* (1979: 51), FEHÉRTÓINÁL (1969: 5), HAJDÚNÁL (2003: 153) és némi módosítással N. FODORNÁL (2010: 26–30) *megkülönböztető név*. Kapcsolódó terminus – bár nem teljesen azonos jelentéstartalommal – MEZŐNÉL (1970: 78) és SLÍZNÉL (2010: 166) a *megkülönböztető névelem* (szakirodalmi áttekintéssel l. SLÍZ 2010: 158–170).

segítségével a kérdés alapvető és átfogó, nagy elméleti rálátást tükröző áttekintését adja (hasonló megközelítésre a helynevek kapcsán l. HOFFMANN 2012). (Az általános névtani kutatások bővebb ismertetésére l. még SLÍZ 2015, kötetünkben.)

FARKAS TAMÁS a családnévrendszer, a névhasználat és a névváltozás nyelvi-kulturális meghatározottságából kiindulva (2009a), illetve a dimenzionális szemlélet (vö. JUHÁSZ 2006, 2011) keretében gondolta újra a személynévrendszer alapkérdéseit, új szempontokat és összefüggéseket is feltárva (FARKAS 2014b, 2014c). Megállapítása szerint a tér, az idő és a humán dimenzió közül az idő (a történetiség) kapott a legnagyobb hangsúlyt az eddigi kutatásokban, de újabban a területi és a társadalmi szempontok (l. fenn) érvényesülése is egyre erőteljesebbé válik a magyar névkutatásban.

A KISS JENŐ által (2009) a dialektológia kapcsán feltett „elméleti deficit” kérdése a névtan esetében is többször megfogalmazódott (vö. pl. VÁRNAI 2005, kritikájára l. SLÍZ 2008d). A fenti munkák éppen azt igazolják, hogy egyrészt az utóbbi időben e téren fontos előrelépés történt, másrészt az újabb elméleti keretek megtermékenyítően hathatnak a nyelvészet egyéb (nem grammatikai jellegű) kutatási területeire is.

11. Záró gondolatok. A történeti személynévkutatás ezredforduló utáni eredményeit egyrészt személynévfaftájként hiadva, másrészt a kutatási területek szerint kíséreltem meg bemutatni, kitekintve a BENKŐ által évtizedekkel korábban kijelölt feladatok megvalósulására is. A személynévfafták közül a legnagyobb teret kétségtelenül a családnévek kapták, ezt követte a keresztnévtörténet, a többi névfajta pedig csupán érintőlegesen szerepelt az áttekintésben. Ez a felemáság a kutatás jelenlegi helyzetét és egyfajta fontossági sorrendjét is tükrözi. Ez lehet az oka, hogy a történeti ragadványnevek (a családnév-előzmények, megkülönböztető nevek kivételével) és a becenevek kapcsán sem a gyűjtés, sem a feldolgozás területén nem lehet számottevően új eredményekről beszámolni. A családnévek kiemelt szerepe érthető, hiszen – mint láthattuk – számos vizsgálati szempont kapcsolódik hozzájuk. Az elmúlt időszak termékenységét mind a forráskiadás, mind a feldolgozás és szintetizálás, mind az elméleti megközelítések terén jól mutatják az ismertetett eredmények.

A jövőbeli vizsgálatok számára – a fenti áttekintésben említett konkrét tennivalókon túl – kiemelkedő feladatként jelölhetjük meg egyrészt az egyre bővülő technikai lehetőségek minél szélesebb körű alkalmazását és felhasználását a kutatásban, másrészt a magyar személynévvizsgálatok bekapcsolását a nemzetközi tudományos életbe, amihez az eredmények minél nagyobb számú hozzáférhetővé tétele feltétlenül szükséges. Ezzel együtt a történeti személynévkutatás szerteágazó érdeklődése és lendületessége remélhetőleg a jövőben is megmarad.

Hivatkozott irodalom

- ÁKSznt. = FEHÉRTÓI KATALIN 1983. *Árpád-kori kis személynévtár*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
 ÁSznt. = FEHÉRTÓI KATALIN 2004. *Árpád-kori személynévtár (1000–1301)*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
 BAGDI RÓBERT – DEMETER GÁBOR 2005. A nyelvhatárváltozás természeti és gazdasági háttere Bihar megye példáján (1770–1992). In: SÜLI-ZAKAR ISTVÁN szerk., „Tájak – régiók – települések...”: *tiszteltetés a 75 éves Enyedi György akadémikus előtt*. Didakt Kiadó, Debrecen. 279–287.

- BAUKO JÁNOS 2009. *Ragadványnév-vizsgálatok kétnyelvű környezetben. (Négy szlovákiai magyar település ragadványnévrendszere.)* Konstantin Filozófus Egyetem – Magyar Nyelvtudományi Társaság, Nyitra–Budapest.
- BENKŐ LORÁND 1949. A történeti személynévvizsgálat kérdései. *Magyar Nyelv* 45: 116–124, 244–256.
- BENKŐ LORÁND 1995. Mi a helyzet Zalán vezér neve és személye körül? *Magyar Nyelv* 91: 402–411.
- BENKŐ LORÁND 1997. Névtudományunk (Megnyitó az V. Magyar Névtudományi Konferencián). In: B. GERGELY PIROSKA – HAJDÚ MIHÁLY szerk., *Az V. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Miskolc, 1995. augusztus 28–30.)* 1–2. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 209. Magyar Nyelvtudományi Társaság – Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Intézet, Budapest–Miskolc. 1: 5–9.
- BENKŐ LORÁND 1998. *Név és történelem. Tanulmányok az Árpád-korról.* Akadémiai Kiadó, Budapest.
- BENKŐ LORÁND 2002. *Az ómagyar nyelv tanúságtétele. Perújítás Dél-Erdély korai Árpád-kori történetéről.* Társadalom- és Művelődéstörténeti Tanulmányok 29. MTA Történettudományi Intézet, Budapest.
- BENKŐ LORÁND 2003. *Beszélnek a múlt nevei. Tanulmányok az Árpád-kori tulajdonnevekről.* Akadémiai Kiadó, Budapest.
- BENKŐ LORÁND 2009a. *A Szovárd-kérdés. Fejezetek egy ómagyar nemzetség történetéből.* Akadémiai Kiadó, Budapest.
- BENKŐ LORÁND 2009b. Árpád „de genere Turul”. *Magyar Nyelv* 105: 9–16.
- BERRÁR JOLÁN 1952. *Női neveink 1400-ig.* A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 80. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest.
- BÍRÓ FERENC 1999. Helyneveink töváltozatai a régi magyar családnevekben (Berzsenyi, Brassai, Dévai, Eszterházi, Faludi, Görgei, Kölcsei, Nyári, Rákóczi és társaik). *Magyar Nyelvjárások* 36: 47–58.
- BÍRÓ FERENC 2006. Ragadványnevek Körösladány 18. századi egyházi anyakönyveiben. In: MÁRTONFI ATTILA – PAPP KORNÉLIA – SLÍZ MARIANN szerk., *101 írás Pusztai Ferenc tiszteletére.* Argumentum Kiadó, Budapest. 232–237.
- BÍRÓ FERENC 2007. Háromtagú személynévkapcsolatok a 18. századi Körösladányban. *Magyar Nyelvjárások* 45: 73–96.
- BÖLCSKEI ANDREA – HAVAS PÉTER – SLÍZ MARIANN 2008. *A háromszéki Angyalos és Kökös család- és helynevei.* Magyar Névtani Dolgozatok 203. ELTE, Budapest.
- CsnE. = HAJDÚ MIHÁLY 2010. *Családnevek enciklopédiája. Leggyakoribb mai családneveink.* A Magyar Nyelv Kézikönyvei 17. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- CsnSz. = KÁZMÉR MIKLÓS 1993. *Régi magyar családnevek szótára. XIV–XVII. század.* Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest.
- CsnVégSz. = FARKAS TAMÁS – F. LÁNCZ ÉVA ANNA szerk. 2009. *Régi magyar családnevek névgyűjtő szótára. XIV–XVII. század.* ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet – Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest.
- FALLENBÜCHL ZOLTÁN 1991. Név kutatás és családtörténet. *Névtani Értesítő* 13: 48–53.
- FARKAS TAMÁS 2003. A magyar családnévanyag két nagy típusáról. *Magyar Nyelv* 99: 144–163.
- FARKAS TAMÁS 2005. Hajdú Mihály: Általános és magyar névtan. *Magyar Nyelv* 101: 464–479.
- FARKAS, TAMÁS 2008. The research of official family name changes in Hungary. *Onomastica Uralica* 7: 87–102.

- FARKAS TAMÁS 2009a. Családnévrendszer, névhasználat, névváltozás nyelvi-kulturális kontaktushelyzetben. *Névtani Értesítő* 31: 27–46.
- FARKAS TAMÁS 2009b. *Családnév-változtatás Magyarországon. A névváltoztatások tényezői és története a 20. század második felében.* Nyelvtudományi Értekezések 159. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- FARKAS TAMÁS 2009c. Szempontok, irányok, feladatok és lehetőségek a családnév-változtatások vizsgálatában. In: FARKAS TAMÁS – KOZMA ISTVÁN szerk., *A családnév-változtatások története időben, térben, társadalomban.* Gondolat Kiadó – Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 11–27.
- FARKAS TAMÁS 2010a. A -fi végű magyar családnevek típusai és története. *Névtani Értesítő* 32: 9–30.
- FARKAS TAMÁS 2010b. Családnév-változtatás és nyelvföldrajz. In: VÖRÖS FERENC szerk., *A nyelvföldrajztól a névföldrajzig. A 2010. június 8-i szombathelyi tanácskozás előadásai.* A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 234. Magyar Nyelvtudományi Társaság – NyME Sávria Egyetemi Központ, Budapest–Szombathely. 67–80.
- FARKAS TAMÁS 2010c. A magyar családnévanyag fogalma és struktúrája. *Magyar Nyelvjárás* 48: 59–75.
- FARKAS TAMÁS 2011. Terminológiai munkálatok a névkutatás területén. *Névtani Értesítő* 33: 203–212.
- FARKAS TAMÁS 2012a. Az ipszilonos nevekről. Egy helyesírási jelenség a nyelvi-kulturális térben. In: BALÁZS GÉZA – VESZELSZKI ÁGNES szerk., *Nyelv és kultúra, kulturális nyelvészet.* Magyar Szemiotikai Tanulmányok 25–26. Inter Kultúra-, Nyelv- és Médiakutató Központ Kht. – Magyar Szemiotikai Társaság – PRAE.HU Kft. – Palimpszeszt Kulturális Alapítvány, Budapest. 301–307.
- FARKAS TAMÁS 2012b. Szempontok a magyar névtani terminológia megítéléséhez. *Névtani Értesítő* 34: 139–148.
- FARKAS TAMÁS 2013. A népnévi eredetű családnevek a magyarban. In: VÖRÖS FERENC szerk., *A nyelvföldrajztól a névföldrajzig IV. A nyelvi kölcsönhatások és a személynevek.* Savaria University Press, Szombathely. 125–144.
- FARKAS, TAMÁS 2014a. Unconventional Anthroponyms in the Hungarian Surname System. In: FELECAN, OLIVIU – FELECAN, DAIANA eds., *Unconventional Anthroponyms: Formation Patterns and Discursive Function.* Cambridge Scholars, Newcastle upon Tyne. 108–122.
- FARKAS TAMÁS 2014b. Névkutatás és dimenzionális nyelvészet. Két esettanulmány. In: LACZKÓ KRISZTINA – TÁTRAI SZILÁRD szerk., *Elmélet és módszer. Nyelvészeti tanulmányok.* ELTE Eötvös József Collegium, Budapest. 39–65.
- FARKAS TAMÁS 2014c. Dimenzionális szemlélet a névkutatásban. Általános kérdések és a családnévkutatás példája. *Névtani Értesítő* 36: 9–22.
- FARKAS TAMÁS megj. e. A magyar családnevek változástipológiájáról. *Magyar Nyelv.* Megjelenés előtt.
- FARKAS TAMÁS – KOZMA ISTVÁN szerk. 2009. *A családnév-változtatások története időben, térben, társadalomban.* Gondolat Kiadó – Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest.
- FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN 2011. Német népcsoportokra utaló családnevek Magyarországon. *Német, Szász, Bajor, Sváb.* In: VÖRÖS FERENC szerk., *A nyelvföldrajztól a névföldrajzig II. Családnév – helynév – kisebbségek. A 2011. november 5-i győri tanácskozás előadásai.* Savaria University Press, Szombathely. 63–78.
- FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN 2012. A családnévtörténet művelődéstörténeti tanulságaiból. In: VÖRÖS FERENC szerk., *A nyelvföldrajztól a névföldrajzig III. Nyelvjárás – néprajz – művelődéstörténet. A 2012. június 4-i sárvári tanácskozás előadásai.* Savaria University Press, Szombathely. 91–101.

- FARKAS TAMÁS – ZÁNTÓ EDINA 2008. *A háromszéki Kilyén és Szotyor család- és helynevei*. Magyar Névtani Dolgozatok 202. ELTE, Budapest.
- FEHÉR KRISZTINA 2002. A ragadványnevek lexikális szerkezetéről. *Magyar Nyelvjárások* 40: 75–85.
- FEHÉR KRISZTINA 2003. A ragadványnevek funkcionális szerkezetéről. *Magyar Nyelvjárások* 41: 155–166.
- FEHÉR KRISZTINA 2004a. Névelméleti alapvetések a magyar ragadványnév-kutatás első korszakában (1872–1957). *Névtani Értesítő* 26: 73–89.
- FEHÉR KRISZTINA 2004b. Paradigmák kölcsönhatása az újgrammatikus nyelvkoncepcióban. A magyar történeti személynév-kutatás a 20. század elején. *Magyar Nyelvjárások* 42: 5–32.
- FEHÉRTÓI KATALIN 1969. *A XIV. századi magyar megkülönböztető nevek*. Nyelvtudományi Értekezések 68. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- FEHÉRTÓI KATALIN 1975. Genealógia és névkutatás. *Magyar Nyelv* 71: 456–458.
- FEHÉRTÓI KATALIN 1989. Az Árpád-kori névvonatköztetés vitás kérdései. In: BALOGH LAJOS – ÖRDÖG FERENC szerk., *Névtudomány és művelődéstörténet. A IV. magyar névtudományi konferencia előadásai Pais Dezső születésének 100. évfordulóján (Zalaegerszeg, 1986. október 8–10.)*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 183. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 223–228.
- FEHÉRTÓI KATALIN 2005. Gondolatok az „Árpád-kori személynévtár” adatainak összetételéről. *Névtani Értesítő* 27: 7–12.
- FEHÉRTÓI KATALIN 2006a. Az Árpád-kori *Fil* és *Szem* személynévekről. *Magyar Nyelv* 102: 327–334.
- FEHÉRTÓI KATALIN 2006b. Az 1055. évi Tihanyi alapítólevél személy- és helyneveinek eredetéről. *Névtani Értesítő* 28: 161–170.
- FEHÉRTÓI KATALIN 2007. A Tihanyi alapítólevél és néhány 11. századi személynévünk eredetéről. In: ÉRSZEGI GÉZA szerk., *Tanulmányok a 950 éves Tihanyi alapítólevél tiszteletére*. Tihanyi Bencés Apátság, Tihany. 67–76.
- FERCSIK ERZSÉBET 2003. A nők hivatalos megnevezése a XVII–XVIII. századi boszorkányperek okirataiban, vagyis az *ördöghi inczelkedesből büös, bajos eördögös Aszszoniok neveiről*. *Névtani Értesítő* 25: 115–122.
- FERCSIK ERZSÉBET 2005. Az asszonyok megjelölésére szolgáló névformák és a névhasználat a 17–18. században. *Névtani Értesítő* 27: 31–39.
- FERCSIK ERZSÉBET 2008. A női nevek kutatása a magyar névtudományban. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Budapest. 342–349.
- FODOR ISTVÁN 2006. Fehértói Katalin: Árpád-kori személynévtár (1000–1301). *Magyar Nyelvőr* 130: 238–243.
- N. FODOR JÁNOS 2002. *A Tiszakönyök családnevei 1560-ból*. Magyar Névtani Dolgozatok 170. ELTE, Budapest.
- N. FODOR JÁNOS 2004. Adalékok a helynévi eredetű családnevek kialakulásához – A Gutkeled nemzetség szőlátmonostori ágának családnevei. *Névtani Értesítő* 26: 31–45.
- N. FODOR JÁNOS 2005. XV. századi összeírások Szabolcs megyéből. *Magyar Nyelv* 101: 498–509.
- N. FODOR JÁNOS 2006. A Várdai-birtok 15. századi összeírásairól. Néhány megjegyzés Mező András „A Várdai-birtokok jobbágynevei a XV. század közepén” című munkájához és a „Régi magyar családnevek szótára” egyes adataihoz. *Névtani Értesítő* 28: 181–185.
- N. FODOR JÁNOS 2007. A természetes családnevek lexikális-morfológiai vizsgálata. In: HOFFMANN ISTVÁN – JUHÁSZ DEZSŐ szerk., *Nyelvi identitás és a nyelv dimenziói. A VI. Nemzetközi Hunga-*

- rológiai Kongresszus nyelvészeti előadásai (Debrecen, 2006. augusztus 22–26.). Nyelv, nemzet, identitás 3. Nemzetközi Magyarságtudományi Társaság, Debrecen–Budapest. 113–129.
- N. FODOR JÁNOS 2008a. Egy német ajkú deák által lejegyzett szabolcsi összeírás a XVI. század első évtizedeiből. *Magyar Nyelv* 104: 254–256.
- N. FODOR JÁNOS 2008b. A magyar családnévek új szempontú rendszerezési lehetőségéről. *Magyar Nyelv* 104: 286–306.
- N. FODOR JÁNOS 2009–2010. Északkelet-magyarországi személynévek a kései ómagyar korból. *Magyar Nyelv* 105: 244–254, 379–382, 504–509; 106: 121–125, 251–253, 381–382, 506–510.
- N. FODOR JÁNOS 2010. *Személynévek rendszere a kései ómagyar korban. A Felső-Tisza-vidék személynéveinek nyelvi elemzése (1401–1526)*. Magyar Névtani Értekezések 2. ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszéke, Budapest.
- N. FODOR JÁNOS 2011a. Női nevek a 15. századból. In: CSISZÁR GÁBOR – DARVAS ANIKÓ szerk., *Kláriskok. Tanulmánykötet Korompay Klára tiszteletére*. ELTE Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszéke, Budapest. 268–276.
- N. FODOR JÁNOS 2011b. Név és etnikum összefüggésének nyelvföldrajzi vonatkozásai a Történeti Magyar Családnévátlasz példaanyagában. In: VÖRÖS FERENC szerk., *A nyelvföldrajztól a névföldrajzig II. Családnév – helynév – kisebbségek. A 2011. november 5-i győri tanácskozás előadásai*. Savaria University Press, Szombathely. 95–108.
- N. FODOR JÁNOS 2012a. Családnévek történeti tanulságai Partium késő középkori és újkori névanyaga alapján. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 7: 143–158.
- N. FODOR JÁNOS 2012b. Megjegyzések népnévi eredetű tulajdonneveinkről. *Névtani Értesítő* 34: 179–191.
- N. FODOR JÁNOS 2012c. A természetes személynévadásról. *Magyar Nyelvjárások* 50: 37–50.
- N. FODOR, JÁNOS 2013. The Geolinguistic Research of Historic Personal Names Found in the Carpathian Basin. In: FELECAN, OLIVIU ed., *Proceedings of the Second International Conference on Onomastics „Name and Naming”. Onomastics in Contemporary Public Space*. Editura Mega – Editura Argonaut, Cluj Napoca. 518–527.
- N. FODOR JÁNOS 2014a. A történeti személynév földrajz mint a nyelvföldrajz egyik kutatási területe I. A nyelvföldrajzi módszer a névtani kutatásokban. *Névtani Értesítő* 36: 23–41.
- N. FODOR JÁNOS 2014b. Névföldrajz és etimológia. Mutatvány a Történeti magyar családnévátlasz lexikális térképlapjaiból. *Magyar Nyelvőr* 138: 451–460.
- N. FODOR JÁNOS – F. LÁNCZ ÉVA 2011. A Történeti magyar családnévátlasz előmunkálatairól. *Névtani Értesítő* 33: 175–190.
- FODORNÉ LÁNCZ ÉVA ANNA 2010. Középkori mesterségek emléke neveinkben. In: BALÁZS GÉZA – GRÉTSY LÁSZLÓ szerk., *Régi magyar mesterségek – családnéveink tükrében. Válogatás az Oktatási és Kulturális Minisztérium anyanyelvi pályázataiból*. Tinta Könyvkiadó, Budapest. 110–119.
- FÖLDI GÁBOR 2010. Keresztnévvizsgálat az 1841. évi Nógrád megyei nemesi összeírásban. *Névtani Értesítő* 32: 49–57.
- FRUNYÓ CSILLA 2005. Törvénytelen gyermekek névadása a 19. századi Esztergom–Vízivárosban. *Névtani Értesítő* 27: 72–78.
- FTSZnSz. = N. FODOR JÁNOS 2010. *A Felső-Tisza-vidék késő középkori személynéveinek szótára (1401–1526)*. Magyar Nyelvtudományi Értekezések 3. ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszéke, Budapest.
- FÜLÖP LÁSZLÓ 2003. Keresztnevek földrajzi vonatkozásai (Felsőszőlőnk 1750–1800). *Névtani Értesítő* 25: 167–171.

- FÜLÖP LÁSZLÓ 2004. Becézőnevek a „Nagyivánban”. In: FARKAS FERENC szerk., *Magyar névtani kutatások itthon és határainkon túl. Névtani tanácskozás Jászberényben, 2003. október 14–18.* Magyar Nyelvtudományi Társaság – Szent István Egyetem Jászberényi Főiskolai Kar – TIT Jászsági Szervezete – Jászok Egyesülete, Budapest. 92–96.
- B. GERGELY PIROSKA 1997. Az újabb kori személynév-szintézisek megalapozása. In: B. GERGELY PIROSKA – HAJDÚ MIHÁLY szerk., *Az V. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Miskolc, 1995. augusztus 28–30.)* 1–2. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 209. Magyar Nyelvtudományi Társaság – Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Intézet, Budapest–Miskolc. 10–23.
- B. GERGELY PIROSKA 2003a. *A felekezetek hatása az erdélyi keresztnévhasználatra a reformáció és ellenreformáció korában.* A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 219. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest.
- B. GERGELY PIROSKA 2003b. A XVII–XVIII. századi iskolai nevekről és utóéletükről. *Névtani Értesítő* 25: 122–128.
- B. GERGELY PIROSKA 2007. Hajdú Mihály: Általános és magyar névtan. *Magyar Nyelvőr* 131: 253–258.
- B. GERGELY PIROSKA 2011. Erdélyi mesterasszonyok megnevezési formái a 16–19. században. In: CSISZÁR GÁBOR – DARVAS ANIKÓ szerk., *Klárások. Tanulmánykötet Korompay Klára tiszteletére.* ELTE Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszéke, Budapest. 47–52.
- B. GERGELY PIROSKA 2012. Mesterségűző „asszonyemberek” megnevezései Erdélyben a 16–19. században. *Névtani Értesítő* 34: 9–16.
- GULYÁS LÁSZLÓ SZABOLCS 2007. Mezővárosi személynévek a középkori Északkelet-Magyarországról. *Magyar Nyelvjárások* 45: 151–187.
- GULYÁS LÁSZLÓ SZABOLCS 2008. Középkori mezővárosi foglalkozásneveink forrásértékéről. *Századok* 142: 437–442.
- GULYÁS LÁSZLÓ SZABOLCS 2009. Újabb adatok a középkori jobbágyi-mezővárosi személynévadás kérdéséhez. *Névtani Értesítő* 31: 47–61.
- GULYÁS LÁSZLÓ SZABOLCS 2011. Jobbágyi migráció és személynévadás a 16. század eleji Bács és Bodrog megyében. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 6: 175–195.
- GULYÁS LÁSZLÓ SZABOLCS 2014a. Nomen est societas? Új monográfiák középkori személynévneveinkről és társadalomtörténeti vonatkozásaik. *Századok* 148: 538–543.
- GULYÁS, LÁSZLÓ SZABOLCS 2014b. Personal names and society in medieval Hungarian cities and market-towns. In: TORT I DONADA, JOAN – MONTAGUT I MONTAGUT, MONTSERRAT eds., *Els noms en la vida quotidiana. Actes del XXIV Congrès Internacional d’ICOS sobre Ciències Onomàstiques. Names in daily life. Proceedings of the XXIV ICOS International Congress of Onomastic Sciences.* Generalitat de Catalunya, Barcelona. 1728–1737. [http://www.gencat.\[.\]cat/llengua/BTPL/ICOS2011/178.pdf](http://www.gencat.[.]cat/llengua/BTPL/ICOS2011/178.pdf) (2015. 08. 25.)
- GULYÁS LÁSZLÓ SZABOLCS 2014c. A középkori magyar városfejlődés migráció- és ipartörténeti vonatkozásai a történeti személynévtan tükrében I. Személynévadás és migráció. *Névtani Értesítő* 36: 43–62.
- HAJDÚ MIHÁLY 1969. Személynév-kutatásunk 1960 és 1967 között. *Magyar Nyelv* 65: 93–104.
- HAJDÚ MIHÁLY 1974. *Magyar becézőnevek (1770–1970).* Akadémiai Kiadó, Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY 1981. Személynév-kutatásunk helyzete és feladatai. In: HAJDÚ MIHÁLY – RÁCZ ENDRE szerk., *Név és társadalom. A III. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Veszprém, 1980. szeptember 22–24.).* A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 160. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 17–32.

- HAJDÚ MIHÁLY 1989. A személynevek és az egyéb tulajdonnevek gyűjtése, kutatása (1980–1986). In: BALOGH LAJOS – ÖRDÖG FERENC szerk., *Névtudomány és művelődéstörténet. A IV. magyar névtudományi konferencia előadásai Pais Dezső születésének 100. évfordulóján (Zalaegerszeg, 1986. október 8–10.)*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 183. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 47–61.
- HAJDÚ MIHÁLY 1994. *A középmagyar kor személynévtörténete (1526–1772)* 1–3. Akadémiai doktori értekezés. Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY 1998. A kereszténység fölvételének hatása a magyar névhasználatra. In: JANKOVICS JÓZSEF – MONOK ISTVÁN – NYERGES JUDIT – SÁRKÖZY PÉTER szerk., *A magyar művelődés és a kereszténység. A IV. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus előadásai (Róma–Nápoly, 1996. szeptember 9–14.)* 1–3. Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság – Scriptum Rt., Budapest–Szeged. 2: 1062–1067.
- HAJDÚ MIHÁLY 2003. *Általános és magyar névtan. Személynevek*. Osiris Kiadó, Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY 2006a. A névkutató Szabó T. Attila. *Magyar Nyelv* 102: 284–287.
- HAJDÚ MIHÁLY 2006b. Álnév – fedőnév – jelige – internetnév. In: MÁRTONFI ATTILA – PAPP KORNÉLIA – SLÍZ MARIANN szerk., *101 írás Pusztai Ferenc tiszteletére*. Argumentum Kiadó, Budapest. 257–266.
- HEGEDŰS ATTILA 2015. Mai helynevek kutatása. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Magyar névkutatás a 21. század elején*. Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest. 189–206.
- HOFFMANN ISTVÁN 1993/2007². *Helynevek nyelvi elemzése*. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 67. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- HOFFMANN ISTVÁN 1999. A helynevek rendszerének nyelvi leírásához. *Magyar Nyelvjárások* 37: 207–216.
- HOFFMANN ISTVÁN 2002. A magyar névkutatás az ezredfordulón. In: HOFFMANN ISTVÁN – JUHÁSZ DEZSŐ – PÉNTÉK JÁNOS szerk., *Hungarológiai és dimenzionális nyelvsemlélet. Előadások az V. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszuson*. K. n., Debrecen–Jyväskylä. 9–22.
- HOFFMANN ISTVÁN 2003. *Magyar helynévkutatás. 1958–2002*. A Magyar Névtudományi Társaság Kiadványai 7. Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék, Debrecen.
- HOFFMANN ISTVÁN 2007. Nyelvi rekonstrukció – etnikai rekonstrukció. In: HOFFMANN ISTVÁN – JUHÁSZ DEZSŐ szerk., *Nyelvi identitás és a nyelv dimenziói. A VI. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus nyelvészeti előadásai (Debrecen, 2006. augusztus 22–26.)*. Nyelv, nemzet, identitás 3. Nemzetközi Magyarstudományi Társaság, Debrecen–Budapest. 11–20.
- HOFFMANN ISTVÁN 2008. A személynévrendszerek leírásához. *Magyar Nyelvjárások* 46: 5–20.
- HOFFMANN ISTVÁN 2010. *A Tihanyi alapítólevél mint helynévtörténeti forrás*. A Magyar Névtudományi Társaság Kiadványai 16. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- HOFFMANN ISTVÁN 2012. Funkcionális nyelvészet és helynévkutatás. *Magyar Nyelvjárások* 50: 9–26.
- HOFFMANN ISTVÁN 2015. A névtan és a társtudományok. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Magyar névkutatás a 21. század elején*. Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézete, Budapest. 11–22.
- HOFFMANN, ISTVÁN – TÓTH, VALÉRIA 2015. Viewpoints on the cognitive-pragmatic description of personal names. *Word. Journal Of The International Linguistic Association* 61: 141–164.
- HORVÁTH ZITA 2006. Az egyelemű, átmeneti szerkezetű és kételemű nevek megjelenése a Bánffy-családok 14. századi okleveleiben. *Névtani Értesítő* 28: 7–20.
- JANITSEK JENŐ – FERENCZI RÉKA 2003. *Székydália jelenkori és történeti hely- és családnevei*. Magyar Névtani Dolgozatok 186. ELTE, Budapest.

- JANITSEK JENŐ – SZÖCS LAJOS 2003. *Szokolma történeti és jelenkori hely- és családnevei*. Magyar Névtani Dolgozatok 184. ELTE, Budapest.
- JANITSEK JENŐ 2004. *Miklósvárszék történeti és jelenkori hely- és családnevei*. Magyar Névtani Dolgozatok 188. ELTE, Budapest.
- JANITSEK JENŐ 2008. *A háromszéki Székföld jelenkori és történeti hely- és családnevei*. Magyar Névtani Dolgozatok 201. ELTE, Budapest.
- JUHÁSZ, DEZSŐ 2006. Ungarische Onomatodialektologie: Ergebnisse, Tendenzen. In: TIMUŠKA, AGRIS ed., *Proceedings of the 4th International Congress of Dialectologists and Geolinguists*. Latvian Language Institute University of Latvia, Rīga.
- JUHÁSZ DEZSŐ 2011. Dimenzionális nyelvészet. In: BALÁZS GÉZA szerk., *Nyelvészetről mindenkinek. 77 nyelvészeti összefoglaló*. Inter Kultúra-, Nyelv- és Médiautató Központ Nonprofit Kft., Budapest. 61–64.
- KARÁDY VIKTOR 2009. A névmagyarosítások társadalomtörténeti összefüggései. In: FARKAS TAMÁS – KOZMA ISTVÁN szerk., *A családnév-változtatások története időben, térben, társadalomban*. Gondolat Kiadó – Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 41–55.
- KARÁDY VIKTOR – KOZMA ISTVÁN 2002. *Név és nemzet. Családnév-változtatás, névpolitika és nemzetiségi erőviszonyok Magyarországon a feudalizmustól a kommunizmusig*. Osiris Kiadó, Budapest.
- KECSKÉS JUDIT 2007. „Nemzeti nevek” és a nemzeti öntudatra ébredés nevei. In: HOFFMANN ISTVÁN – JUHÁSZ DEZSŐ szerk., *Nyelvi identitás és a nyelv dimenziói. A VI. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus nyelvészeti előadásai (Debrecen, 2006. augusztus 22–26.)*. Nyelv, nemzet, identitás 3. Nemzetközi Magyarásgtudományi Társaság, Debrecen–Budapest. 209–216.
- KISS JENŐ 2009. Elméleti deficit a dialektológiában? In: É. KISS KATALIN – HEGEDŰS ATTILA szerk., *Nyelvelmélet és dialektológia*. PPKE BTK Elméleti Nyelvészeti Tanszéke – Magyar Nyelvészeti Tanszéke, Piliscsaba. 15–28.
- KNIEZSA ISTVÁN 1934/1965. Felvidéki családnevek. In: KNIEZSA ISTVÁN, *A magyar és szlovák családnevek rendszere*. Könyomatos kiadás, Budapest.
- KNIEZSA ISTVÁN 1943/2001². *Kelet-Magyarország helynevei*. Kisebbségkutatás Könyvek. Lucidus Kiadó, Budapest.
- KNIEZSA ISTVÁN 1947/1965. A magyar családnevek. In: KNIEZSA ISTVÁN, *A magyar és szlovák családnevek rendszere*. Könyomatos kiadás, Budapest.
- KNIEZSA ISTVÁN 2003. A magyar és szlovák családnevek rendszere. In: KNIEZSA ISTVÁN, *Helynév- és családnévvizsgálatok*. Budapest, Lucidus Kiadó, 255–349.
- KOI BALÁZS 2003. Több keresztnév adása Tiszabezdéden (1766–2000). *Névtani Értesítő* 25: 171–177.
- KOROMPAY KLÁRA 1978. *Középkori neveink és a Roland-ének*. Nyelvtudományi Értekezések 96. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- KOROMPAY KLÁRA 2008. Középkori kultúra és irodalmi eredetű névadás: a *Trisztán-regény* nevei a középkori Magyarországon. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszársó, 2007. június 22–24.)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai I. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Budapest. 387–394.
- KOROMPAY KLÁRA 2010. Mit nyújthat a helyesírás-történet a szinkron magyar családnévatalasz munkálataihoz? In: VÖRÖS FERENC szerk., *A nyelvföldrajztól a névföldrajzig. A 2010. június 8-i szombathelyi tanácskozás előadásai*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 234. Magyar Nyelvtudományi Társaság – NyME Savaria Egyetemi Központ, Budapest–Szombathely. 57–66.
- KOZMA ISTVÁN 2007. A családnév-változtatás társadalmi funkciói és személyes motivációi Magyarországon a 19–20. században. In: HOFFMANN ISTVÁN – JUHÁSZ DEZSŐ szerk., *Nyelvi*

- identitás és a nyelv dimenziói. A VI. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus nyelvészeti előadásai (Debrecen, 2006. augusztus 22–26.).* Nyelv, nemzet, identitás 3. Nemzetközi Magyar-ságtudományi Társaság, Debrecen–Budapest. 131–145.
- KOZMA ISTVÁN 2009. Közlekedés, vagy az elkülönülés reprodukálása másként? In: FARKAS TAMÁS – KOZMA ISTVÁN szerk., *A családnév-változtatások története időben, térben, társadalomban.* Gondolat Kiadó – Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 153–171.
- KOZMA JUDIT 2008. Konferencia a családnév-változtatásokról. *Magyar Nyelv* 104: 382–383.
- KRISTÓ GYULA 1976. *Szempontok korai helyneveink történeti tipológiájához.* Acta Historica 55. József Attila Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Szeged.
- KUBINYI FERENC 1885. A régi magyarok személynévei. *Turul* 3: 172–180.
- F. LÁNCZ ÉVA 2011. A tulajdonságra utaló családnevek kognitív nyelvészeti megközelítésben. *Névtani Értesítő* 33: 29–38.
- LANSTYÁK ISTVÁN 2013. Kontaktushatás a tulajdonnevekben. In: VÖRÖS FERENC szerk., *A nyelv-földrajztól a névföldrajzig IV. A nyelvi kölcsönhatások és a tulajdonnevek.* Savaria University Press, Szombathely. 43–68.
- MCsvA. = *Magyarországi hivatalos családnév-változtatások történeti adatbázisa (1815–1932).* Kutatásvezető: FARKAS TAMÁS – KÖVESDI ISTVÁN. [http://www.macse.hu/society/\[-\]nevvaltoztatások.php](http://www.macse.hu/society/[-]nevvaltoztatások.php) (2015. 05. 11.)
- MEZŐ ANDRÁS 1970. *A Várdai-birtokok jobbágynevei a XV. század közepéről.* A Kisvárdai Vármúzeum Kiadványai 3. Kisvárdai Járási Tanács Végrehajtó Bizottsága, Kisvárdai.
- MIKESY GÁBOR 2009. A névváltoztatások földrajzi eloszlása 1895-ben: kísérlet a térinformatika alkalmazására a névmagyarosítások kutatásában. In: FARKAS TAMÁS – KOZMA ISTVÁN szerk., *A családnév-változtatások története időben, térben, társadalomban.* Gondolat Kiadó – Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 251–260.
- MIZSER LAJOS 2003. Három beregi falu családnevei. *Névtani Értesítő* 25: 128–133.
- MIZSER LAJOS 2005a. Bereg megyei családnévvizsgálatok. *Névtani Értesítő* 27: 39–43.
- MIZSER LAJOS 2005b. Dercen és Szernye családnevei. *Névtani Értesítő* 27: 43–49.
- MIZSER LAJOS 2005c. Ruszin etnonimek. *A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Tudományos Közalapítvány Füzetek* 21: 29–31.
- MIZSER LAJOS 2006a. Izsnyéte vezetékei. *Névtani Értesítő* 28: 55–58.
- MIZSER LAJOS 2006b. Két népnév és ami körülöttük van (volt) nyelvjárásainkban. In: BENŐ ATTILA – SZILÁGYI N. SÁNDOR szerk., *Nyelvi közösségek – nyelvi jogok.* A Szabó T. Attila Intézet Kiadványai 3. Anyanyelv- és nyelvpolitika Erdélyi Szövetsége, Kolozsvár. 234–238.
- MIZSER LAJOS 2007. Ruszinokra utaló tulajdonnevek a 16. századi Bereg megyéből. *Névtani Értesítő* 29: 79–85.
- MIZSER LAJOS 2009a. A munkácsi várhoz tartozó falvak hely- és személynévei 1570-ben. *Névtani Értesítő* 31: 63–67.
- MIZSER LAJOS 2009b. A nyíregyházi tirpákok névváltoztatásai. In: FARKAS TAMÁS – KOZMA ISTVÁN szerk., *A családnév-változtatások története időben, térben, társadalomban.* Gondolat Kiadó – Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 215–221.
- MIZSER LAJOS 2010a. A ruszinok elnevezései a XVI–XVIII. században. *Magyar Nyelv* 106: 249–251.
- MIZSER LAJOS 2010b. Román családnevek Bereg megyében. *Névtani Értesítő* 32: 31–34.
- MIZSER LAJOS 2011. Rakamaz régi német családnevei. *Névtani Értesítő* 33: 71–75.
- MIZSER LAJOS 2011–2013. Bereg megye 1570. évi személynévei. *Magyar Nyelv* 107: 123–126, 251–254, 379–382, 507–510; 108: 121–124, 378–381, 505–510; 109: 123–126, 253–254, 375–382, 498–510.
- MIZSER LAJOS 2012. Beregi ruszin eredetű családnevek. *Névtani Értesítő* 34: 17–29.
- MIZSER LAJOS 2013a. Szlovák eredetű családnevek Bereg megyében. *Névtani Értesítő* 35: 179–194.

- MIZSER LAJOS 2013b. A nyelvek egymásra hatása a Bereg megyei családnevekben. In: VÖRÖS FERENC szerk., *A nyelv földrajzról a névföldrajzig IV. A nyelvi kölcsönhatások és a tulajdonnevek. A 2013. június 8-i dunaszerdahelyi tanácskozás előadásai*. Savaria University Press, Szombathely. 201–207.
- MOZGA EVELIN 2013. Szempontok az -s ~ -cs képzős ómagyar kori személyneveink vizsgálatához. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 9: 153–167.
- MOZGA EVELIN 2014. A Tihanyi összeírás (1211) személyneveinek vizsgálatáról. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 10: 165–178.
- ÖRDÖG FERENC 1991–1998. *Zala megye népességösszeírásai és egyházlátogatási jegyzőkönyvei 1745–1771*. 1–4. A Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete – Zala Megye Önkormányzati Közgyűlése, Budapest–Zalaegerszeg.
- ÖRDÖG FERENC 2004. Személynév-kutatásunk helyzete és feladatai. In: FARKAS FERENC szerk., *Magyar névtani kutatások itthon és határainkon túl. Névtani tanácskozás Jászberényben, 2003. október 14–18*. Magyar Nyelvtudományi Társaság – Szent István Egyetem Jászberényi Főiskolai Kar – TIT Jászsági Szervezete – Jászok Egyesülete, Budapest. 82–89.
- ÖRDÖG FERENC 2005. A 18. századi népességösszeírások és egyházlátogatási jegyzőkönyvek mint a névszociológia forrásai. *Névtani Értesítő* 27: 23–30.
- ÖRDÖG FERENC 2007. A keresztnévdívat településtörténeti, tisztelettörténeti és szociológiai motívációi a XVII–XVIII. században. In: HOFFMANN ISTVÁN – JUHÁSZ DEZSŐ szerk., *Nyelvi identitás és a nyelv dimenziói. A VI. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus nyelvészeti előadásai (Debrecen, 2006. augusztus 22–26.)*. Nyelv, nemzet, identitás 3. Nemzetközi Magyarástudományi Társaság, Debrecen–Budapest. 175–183.
- ÖRDÖG FERENC 2008. A XVIII. századi családnevek névszociológiai vizsgálata (Szolgák, szolgálok és más szolgarendűek neve). In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Budapest. 423–429.
- PAIS DEZSŐ 1921–1922. Régi személyneveink jelentéstana. *Magyar Nyelv* 17: 158–163; 18: 26–34, 93–100.
- PAIS DEZSŐ 1966. *Régi személyneveink jelentéstana*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 115. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest.
- SLÍZ MARIANN 2000. *Az Árpád-ház névadása Géza fejedelemtől III. Andrásig*. Magyar Névtani Dolgozatok 168. ELTE, Budapest.
- SLÍZ MARIANN 2006. Az Anjou-kori személynevek kutatásának kérdései. *Névtani Értesítő* 28: 171–180.
- SLÍZ MARIANN 2008a. Az oklevélírási gyakorlat hatása a családnevek kialakulására a XIV. században. *Magyar Nyelv* 104: 186–196.
- SLÍZ MARIANN 2008b. Az egy személyre vonatkozó adatok mennyiségének szerepe a névtörténeti kutatásokban. *Névtani Értesítő* 30: 121–134.
- SLÍZ MARIANN 2008c. Melyiket a négy közül? A családnevek kialakulásának kérdése kognitív szemantikai keretben. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Budapest. 468–474.
- SLÍZ MARIANN 2008d. Három névelméleti tanulmánykötetről. *Névtani Értesítő* 30: 267–277.
- SLÍZ MARIANN 2009a. A háromkirályok kultuszának hatása a középkori és kora újkori névadásra. *Névtani Értesítő* 31: 91–103.

- SLÍZ MARIANN 2009b. Családnév vagy névszerkezet? Szempontok az Anjou-kori személynevek vizsgálatához. *Magyar Nyelv* 105: 291–300.
- SLÍZ MARIANN 2009c. Kognitív történeti névtan? A családnévek kialakulásának kérdése kognitív szemantikai keretben. In: KUNA ÁGNES – VESZELSZKI ÁGNES szerk., *Féltűn 3. A III. Féltűn konferencia kiadványa. Budapest, 2007. április 25–26.* [http://linguistics.elte.hu/studies/fuk/\[-\]fuk07/sliz_VA_KA_T.pdf](http://linguistics.elte.hu/studies/fuk/[-]fuk07/sliz_VA_KA_T.pdf) (2015. 07. 10.)
- SLÍZ MARIANN 2010. A történeti személynév kutatás terminológiájához. *Névtani Értesítő* 32: 157–172.
- SLÍZ MARIANN 2011a. *Személynévadás az Anjou-korban.* Históriaantik Könyvesház Kiadó, Budapest.
- SLÍZ MARIANN 2011b. *Anjou-kori személynévtár (1301–1342).* Históriaantik Könyvesház Kiadó, Budapest.
- SLÍZ MARIANN 2011c. Dominák és relicták: a nem és a társadalmi státusz hatása a 14. századi oklevelek női neveire. In: CSISZÁR GÁBOR – DARVAS ANIKÓ szerk., *Kláriskok. Tanulmánykötet Korompay Klára tiszteletére.* ELTE Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszéke, Budapest. 311–317.
- SLÍZ MARIANN 2011d. *Személynevek a középkori Magyarországon.* Attraktor Kiadó, Máriabesnyő.
- SLÍZ MARIANN 2011e. A patrocíniumok és a személynév-gyakoriság összefüggései. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 6: 163–173.
- SLÍZ MARIANN 2012a. Terminusok keletkezése és változása. *Névtani Értesítő* 34: 149–156.
- SLÍZ MARIANN 2012b. Tulajdonnév és kategorizáció. *Magyar Nyelv* 108: 282–291, 400–410.
- SLÍZ MARIANN 2013. Névtörténet, genealógia és mikrotörténelem. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 9: 139–152.
- SLÍZ MARIANN 2014a. A megkülönböztető névelemek és az oklevélírói gyakorlat. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 10: 155–164.
- SLÍZ MARIANN 2014b. Formai szempontok alkalmazhatósága a történeti családnévek vizsgálatában. *Magyar Nyelv* 110: 285–292.
- SLÍZ MARIANN 2015. Általános névtani kérdések. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Magyar névkutatás a 21. század elején.* Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézete, Budapest. 93–114.
- SLÍZ MARIANN megj. e. A személyneveket érintő kontaktushatások tipológiája. Ómagyar kori oklevelek tanúságtétele. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 11. Megjelenés előtt.
- J. SOLTÉSZ KATALIN 1979. *A tulajdonnév funkciója és jelentése.* Akadémiai Kiadó, Budapest.
- T. SOMOGYI MAGDA 2009. Családnév-változtatás az írói névadásban. In: FARKAS TAMÁS – KOZMA ISTVÁN szerk., *A családnév-változtatások története időben, térben, társadalomban.* Gondolat Kiadó – Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 313–329.
- T. SOMOGYI MAGDA 2015. Az írói névadás vizsgálata. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Magyar névkutatás a 21. század elején.* Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézete, Budapest. 207–226.
- STOHL RÓBERT 2006. Balinka családnévei és változataik az anyakönyvekben (1757–1830). *Névtani Értesítő* 28: 35–43.
- SZABÓ ISTVÁN 1937. *Ugocsa megye.* Magyarság és nemzetiség. Tanulmányok a magyar népiségtörténet köréből I/1. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest.
- SZENTGYÖRGYI RUDOLF 2011. A Tihanyi alapítólevél személynevei I. Középkori okleveleink teonimái. *Névtani Értesítő* 33: 9–28.
- SZENTGYÖRGYI RUDOLF 2012. Név, anyanyelv, identitás összefüggései a középmagyar kor bo-szorkánypereinek tükrében. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 7: 133–142.

- SZENTGYÖRGYI RUDOLF 2013. A Tihanyi alapítólevél személynevei II. Az alapítólevél hagionimái. *Névtani Értesítő* 35: 157–178.
- SZENTGYÖRGYI RUDOLF 2014. *A Tihanyi apátság alapítólevele. Az alapítólevél szövege, diplomatikai és nyelvi leírása*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.
- [SZENT-IVÁNYI ZOLTÁN] 1895. *Századunk névváltoztatásai. Helytartósági és miniszteri engedéllyel megváltoztatott nevek gyűjteménye 1800–1893*. Eredeti okmányok alapján összeállította a Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság egyik igazgató-választmányi tagja. Hornyánszky Viktor kiadása, Budapest.
- SZILÁGYI-KÓSA ANIKÓ 2009. Egy tömeges névváltoztatás története és tanulságai: Kislőd, 1868. In: FARKAS TAMÁS – KOZMA ISTVÁN szerk., *A családnév-változtatások története az időben, térben, társadalomban*. Gondolat Kiadó – Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 223–233.
- SZILÁGYI-KÓSA ANIKÓ 2010. A magyar és a német családnévrendszer kontrasztív vizsgálata – különös tekintettel a népnevekből kialakult családnévekre. In: ZIMÁNYI ÁRPÁD szerk., *A tudomány nyelve – a nyelv tudománya. Alkalmazott nyelvészeti kutatások a magyar nyelv évében. A XIX. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus előadásai*. Eger, 2009. április 16–18. MANYE 6. MANYE – Eszterházy Károly Főiskola, Székesfehérvár–Eger. 245–252.
- SZILÁGYI-KÓSA ANIKÓ 2012. „Keresztény” családnévek – a kereszténység művelődéstörténeti lenyomatai a magyar és a német családnévanyagban. In: VÖRÖS FERENC szerk., *A nyelvöldrajztól a névföldrajzig III. Nyelvjárás – néprajz – művelődéstörténet. A 2012. június 4-i sárvári tanácskozás előadásai*. Savaria University Press, Szombathely. 61–77.
- SZILÁGYI-KÓSA ANIKÓ 2013. Magyar–német nyelvi kölcsönhatások a családnévek tükrében. In: VÖRÖS FERENC szerk., *A nyelvöldrajztól a névföldrajzig IV. A nyelvi kölcsönhatások és a személynevek. A 2013. június 8-i dunaszerdahelyi tanácskozás előadásai*. Savaria University Press, Szombathely. 155–167.
- SZILÁGYI-KÓSA ANIKÓ 2015. Mai személynevek kutatása. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Magyar névkutatás a 21. század elején*. Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest. 145–164.
- TAMÁS EDIT 1996. A szlovák–magyar–ruszin nyelvhatár a történelmi Zemplén és Ung megyében. In: HATTINGER GÁBOR – VIGA GYULA szerk., *Az interetnikus kapcsolatok kutatásának újabb eredményei (Az 1995-ben megrendezett konferencia anyaga)*. Hermann Ottó Múzeum, Miskolc. 9–38.
- TÓTH VALÉRIA 2009. Adalékok személynévi eredetű településneveink nyelvi kérdéseiről. *Magyar Nyelvjárások* 47: 43–59.
- TÓTH VALÉRIA 2010. Széljegyzetek a Szovárd-kérdéshez. *Magyar Nyelvjárások* 48: 5–21.
- TÓTH VALÉRIA 2013. A középkori források személyjelölő szerkezeteinek névszociológiai értéke. *Magyar Nyelvjárások* 51: 17–57.
- TÓTH VALÉRIA 2014a. Szempontok a középkori források személynévi adatainak értékeléséhez. *Nyelvtudományi Közlemények* 109: 227–254.
- TÓTH VALÉRIA 2014b. Szempontok a 13–14. századi nemzetségszavak értékeléséhez. *Századok* 148: 471–494.
- TÓTH VALÉRIA 2014c. A személynévadás és személynévhasználat névelméleti kérdései. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 10: 179–204.
- TÓTH VALÉRIA 2015a. Történeti helynévkutatás. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Magyar névkutatás a 21. század elején*. Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest. 165–188.
- TÓTH VALÉRIA 2015b. *Személynevek és helynevek rendszerkapcsolatai a régi magyar nyelvben*. Akadémiai doktori értekezés. Budapest.

- TÖRÖK GÁBOR 1961. Ötszáz éves híradás a szlavóniai magyarságról. *Magyar Nyelv* 57: 236–242, 360–363.
- TRUNKI PÉTER 2011. A moldvai Forrófalva és környéke családnevei a 17–18. században. *Névtani Értesítő* 33: 59–70.
- ÚCSN T. = HAJDÚ MIHÁLY 2012. *Újmagyarkori családneveink tára. XVIII–XXI. század. I. Adatok.* Szerzői kiadás, Budapest.
- UDVARI ISTVÁN 2003. Bács vármegyei szerb és horvát községek előljáróinak keresztnévei a tereziánus úrbérrendezés idején. *Névtani Értesítő* 25: 160–167.
- VARGA JÓZSEFNÉ [HORVÁTH MÁRIA] 2005. A Felső-Rábaköz családneveinek jelentéstani vizsgálata. *Névtani Értesítő* 27: 49–61.
- VARGA JÓZSEFNÉ [HORVÁTH MÁRIA] 2006a. 18. századi családnevek a Felső-Rábaközből. *Névtani Értesítő* 28: 21–33.
- VARGA JÓZSEFNÉ HORVÁTH MÁRIA 2006b. *Történeti személynévek a Rábaközből (1690–1895).* VH-Famulus Bt., Győr.
- VARGA JÓZSEFNÉ [HORVÁTH MÁRIA] 2008. Osli keresztnévadásának története napjainkig. *Névtani Értesítő* 30: 135–144.
- VARGA JÓZSEFNÉ HORVÁTH MÁRIA 2009. Győr és Kapuvár 18. századi családnevei. *Névtani Értesítő* 31: 69–82.
- VARGA JÓZSEFNÉ HORVÁTH MÁRIA 2010a. Több keresztnév választása a 18. században Újvárosban. *Névtani Értesítő* 32: 35–47.
- VARGA JÓZSEFNÉ HORVÁTH MÁRIA 2010b. A XVIII. századi győr-újvárosi személynévhasználat. Szociolingvisztikai szempontú megközelítés. *Magyar Nyelv* 106: 410–424.
- VARGA JÓZSEFNÉ HORVÁTH MÁRIA 2011. *A Győr vármegyei Újváros XVIII. századi személynévei.* Magyar Névtani Értekezések 5. ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszéke, Budapest.
- VARGA JÓZSEFNÉ HORVÁTH MÁRIA 2012. A városi névadási szokások megjelenése a XVIII. és XIX. századi rábaközi keresztnévválasztásban. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 7: 159–170.
- VÁRNAI JUDIT SZILVIA 2005. *Bárhogy nevezzük... A tulajdonnév a nyelvben és a nyelvészetben.* Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 42. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- VINCZE SZABINA 2007. Keresztnévadási szokások Pornóapátin (1780–1980). *Névtani Értesítő* 29: 107–116.
- VÖRÖS FERENC 2006. Gondolatok a magyar és a szlovák családnevek összevetéséhez. *Névtani Értesítő* 28: 45–54.
- VÖRÖS FERENC 2010. *Családnevek térképlapjainak nyelvöldrajzi vallomása.* A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 235. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest.
- VÖRÖS FERENC szerk. 2010. *A nyelvöldrajztól a névföldrajzig. A 2010. június 8-i szombathelyi tanácskozás előadásai.* A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 234. Magyar Nyelvtudományi Társaság – NyME Savaria Egyetemi Központ, Budapest–Szombathely.
- VÖRÖS FERENC 2011. Hol tartanak a mai magyar családnévatalasz munkálatai? *Névtani Értesítő* 33: 191–202.
- VÖRÖS FERENC szerk. 2011. *A nyelvöldrajztól a névföldrajzig II. Családnév – helynév – kisebbségek. A 2011. november 5-i győri tanácskozás előadásai.* Savaria University Press, Szombathely.
- VÖRÖS FERENC szerk. 2012. *A nyelvöldrajztól a névföldrajzig III. Nyelvjárás – néprajz – művelődéstörténet. A 2012. június 4-i sárvári tanácskozás előadásai.* Savaria University Press, Szombathely.
- VÖRÖS FERENC 2013. *Mutatványok az 1720-as országos összeírás névföldrajzából.* Savaria University Press, Szombathely.

- VÖRÖS FERENC szerk. 2013. *A nyelvföldrajztól a névföldrajzig IV. A nyelvi kölcsönhatások és a személynevek. A 2013. június 8-i dunaszerdahelyi tanácskozás előadásai.* Savaria University Press, Szombathely.
- VÖRÖS FERENC 2014. *Kis magyar családnévátlasz.* Kalligram Kiadó, Pozsony.
- ZELLIGER ERZSÉBET 2005. *A Tihanyi Alapítólevél.* Bencés Kiadó, Pannonhalma.
- ZELLIGER ERZSÉBET 2010. *Név – szó – földrajz Lőrinczétől Lőrinczyig. A családnévek morfológiai kérdései.* In: VÖRÖS FERENC szerk., *A nyelvföldrajztól a névföldrajzig. A 2010. június 8-i szombathelyi tanácskozás előadásai.* A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 234. Magyar Nyelvtudományi Társaság – NyME Savaria Egyetemi Központ, Budapest–Szombathely. 47–56.

N. FODOR JÁNOS

Eötvös Loránd Tudományegyetem

JÁNOS N. FODOR, Historical Anthroponomastics

This paper discusses the achievements of historical anthroponomastics in the new millennium. Besides describing trends with decades of tradition in this field, the author presents new research possibilities. The history of the distinct types of personal names have been explored to varying extent by scholars: a number of works have examined the historical, pragmatic and socio-onomastic questions of the development of family names; and traditional data collection and analysis has also been carried out with respect to Christian names. While the field of examining historical by- and nicknames has provided the fewest new results. Special emphasis is placed on reviewing the achievements of the earliest phase of historical anthroponomastic studies, as several repertories and comprehensive works have been published lately which contribute to the revision of earlier research results. The paper also discusses geonomastic research, which emerged after the turn of the millennium, and presents the latest results of examining family name changes. General problems of taxonomic and typological analyses of historical personal names as well as the latest theoretical (e.g. cognitive) approaches to name development are also examined in the paper.

Mai személynévek kutatása

1. Célkitűzés. E tanulmány célja, hogy áttekintést adjon az elmúlt mintegy három évtized jelenkori személynéveket érintő vizsgálatairól, újabb kérdésfelvetéseiről, rámutasson néhány kutatási hiátusra, elvégzendő feladatra, illetve megkísérelje felvázolni az elkövetkező időszak személynévekkel kapcsolatos kutatási irányait.¹ Teljességre törekvő összefoglalás kíván lenni, mely több helyen újra számba veszi a közelmúltban született jelentősebb áttekintő munkák által is ismertetett közleményeket és azok eredményeit (pl. ÖRDÖG 2004, FARKAS 2004b).

Kiindulásképpen kiemelendő, hogy az elmúlt évtizedben értékes, részben új kutatási szempontokat is felvető tanulmányok mellett több nagy lélegzetű monográfiával, kézikönyvvel és névszótárral is gazdagodott a személynévtani szakirodalom, amelyekre az alábbiakban névtípusonként külön-külön térek ki.

2. Családnevek

2.1. A családnévállomány. A családnevekre vonatkozó kutatások bemutatásánál főltőbb problémás a diakrón és szinkrón szemléletű vizsgálatok elhatárolása, amint azt ÖRDÖG (2004: 84) is megjegyzi: „nem vagy alig lehet elkülöníteni a családnévek esetében a maiakat és a XVII–XVIII. századiakat”. Egyrészt a teljes jelenkori magyarországi családnévanyag történeti meghatározottságú: gyakorlatilag a 18. század vége óta már csak hivatalos családnév-változtatások, házassági nevek, illetve bevándorlás révén változhat. Másrészt a történetileg kialakult családnevek természetesen a mai személynévrendszer egy fontos névtípusát alkotják, területi, társadalmi stb. rétegződésük szinkrón vizsgálatok tárgyát képezheti. (Egyébiránt – mint látni fogjuk – számos konkrét vizsgálatban sem határolódnak el egymástól a történeti és jelenkori szempontok.)

Mindezeket figyelembe véve elsőként megemlítek néhány nagy családnévszótárt, amelyek a családnévkutatás elmúlt két évtizedében születtek, és amelyek fontos viszonyítási pontként szolgálnak a mai (elsősorban magyar eredetű) családnevek vizsgálatában. KÁZMÉR MIKLÓS történeti névszótára (CsnSz.) a magyar etimonú családnevek szinkrón kutatásában is nélkülözhetetlen; 2009-ben ez alapján készült el a családnevek névvégmutató szótára (CsnVégSz.). E két hiánypótló mű a kutatók nélkülözhetetlen munkaeszköze a magyar etimonú családnevek bármilyen indíttatású vizsgálatában. Nehezen hozzáférhető mű HAJDÚ MIHÁLY ennél nagyobb időszakot felölelő, a jelenkori családneveket is tartalmazó 2012-es adattára (ÚCsnT.). Széles körben elérhető viszont a szintén neki köszönhető, 2010-ben kiadott családnév-enciklopédia (CsnE.), mely a nevek gyakoriságát választotta a közel 200 000 jelenkori családnévből való válogatás alapjául. Ez a családnévszótár gazdag áttekintést nyújt a 2007-ben ezernél gyakoribb 1230 családnévről és azok változatairól (bizonyos névváltozatokat egybevonva), bemutatva a nevek

¹ Mivel jelen kötetben külön tanulmány foglalkozik a határon túli magyar névkutatással (BAUKO 2015), ebben a tanulmányban elsősorban a Magyarországon folyó, magyarországi adatokra támaszkodó és elsősorban a magyarországi személynévekre vonatkozó névtani kutatásokról számolok be.

jelentéstani típusát és biztos, valószínű vagy lehetséges etimológiáját. A szerző röviden kitért az egyes neveknek a névmagyarosításban játszott szerepére, és a korábbi évtizedekben gyűjtött gazdag névanyag, illetve regionális telefonkönyvek bejegyzéseinek a segítségével kísérletet tett az egyes családnévek földrajzi elterjedtségének a bemutatására is. (Az enciklopédia készítésének folyamatáról l. HAJDÚ 2008.)

A családnév-vizsgálatok legátfogóbb és legrészletesebb összefoglalását HAJDÚ MIHÁLY nagy személynév-monográfiája nyújtotta (2003: 731–876). FARKAS TAMÁS (2010) az újabb kori magyarországi családnévanyag áttekintésére és szerkezetének feltárására, illetve fogalmi-terminológiai kérdések tisztázására vállalkozott. Írásában a jelenkori családnévállományt (egy korábbi tanulmányához képest némiképp továbbgondolva, l. FARKAS 2003b) alapvetően három nagy részre osztotta: a természetes eredetű idegen etimológiájú és magyar eredetű, illetve a mesterségesen létrehozott családnévek csoportjára. Használóképpen a névrendszertan felől közelítve mutatta be N. FODOR JÁNOS (2010) – modellekbe foglalva – a névkeletkezés egyes szabályszerűségeit. A családnévanyag korábbi rendszerezési kísérleteinek ismertetését követően a szerző HOFFMANN ISTVÁN (1993/2007²) kétszintű névelemzési rendszerét alkalmazta a családnévanyag összességére. A családnévanyagot, illetve a nevek keletkezését történeti szempontból, számos elméleti kérdést is tárgyalva szintén N. FODOR JÁNOS (2012) vizsgálta.

Az átfogó művek mellett (részben szinkrón szemléletű) regionális családnévgyűjtemések és -feldolgozások is napvilágot láttak az elmúlt egy-két évtizedben. Négy beregi falu családneveit ismertette például adattár formájában MIZSER LAJOS (2003) különböző források, többek között iskolai névsorok és telefonkönyvek alapján.

A családnévanyag kutatása nemcsak egyes településekre vagy kisebb területekre irányult, hanem a névanyag eredet szerinti, morfológiai vagy jelentéstani csoportjait elkülönítve is megvalósult.² A magyarban relatíve gyakori népnevekből kialakult családnévek komplex, idő- és térbeli elemzésére vállalkozott FARKAS TAMÁS (2013a). A magyarországi családnévanyag idegen eredetű elemeiből FÁBIÁN ZSUZSANNA (2011) az olasz eredetűeket vizsgálta, mind történeti, mind szinkrón szempontból, s elsősorban a magyar hang- és írásrendszerhez való illeszkedésük alapján rendszerezve mutatta be őket. A szláv eredetű mai magyarországi családneveket VARGA JÓZSEFNÉ HORVÁTH MÁRIA (2012) foglalta össze. Az idegen eredetű családneveket érintő spontán névváltozásokat (névmagyarosodás) és a tudatos névváltoztatásokat (névmagyarosítás) – mint a nyelvi kontaktushelyzetre jellemző névváltozási eseteket – közös rendszerben láttatta FARKAS TAMÁS (2009b). Ugyanő (FARKAS 2004a) a családnevek konnotációjáról is közölt összefoglaló jellegű tanulmányt: munkájában kitért az írásképp, a hangalak és a jelentés konnotációformáló szerepére. A családnevek mint az etnikai diszkrimináció lehetséges forrásai és az előítéletesség kiváltói jelentek meg M. HORVÁTH VIKTÓRIA (2014) tanulmányában. A szerző a nemzetközi szakirodalom ezzel kapcsolatos eredményeit foglalta össze, magyar példákat is említve.

2.2. Családnév földrajz. Mint JUHÁSZ DEZSŐ megállapította, „a tulajdonnevek nyelv-földrajzi vizsgálatának igénye folyamatosan jelen van az országos névtani konferenciákon” (JUHÁSZ 2010: 32). Ennek megfelelően a névtan minden területén volt és van törekvés a kutatási adatok térbeli értelmezésére, ábrázolására. Az utóbbi években új lendületet vett családnév földrajzi vizsgálatokat elsősorban két tényező tette lehetővé: egyrészt az immáron

² A magyarországi nemzetiségek tulajdonnévanyagának a kutatásával kapcsolatban l. a tanulmány 7.1. pontját.

elektronikusan rendelkezésre álló, illetve hozzáférhető, a teljes névanyagot tükröző családnév-adatbázisok, másrészt az informatika, illetve térinformatika nyújtotta új feldolgozási és ábrázolási lehetőségek. A családnévanyag földrajzi vizsgálata mind a történeti (N. FODOR JÁNOS – F. LÁNCZ 2011, VÖRÖS 2013), mind a szinkrón névanyagon elkezdődött, a feldolgozás és az eredmények közzlése folyamatban van. A névföldrajzi vizsgálatok bemutatásának VÖRÖS FERENC vonatkozó tárgyú kötete (2010) óta konferenciasorozatot is szentelt; az ezen elhangzott előadások nyomtatott változatai átfogó képet nyújtanak a névföldrajzi szempontú vizsgálatokról (megjelentek az általa szerkesztett kötetekben: 2010, 2011, 2012, 2013). A geolingvisztikai vizsgálat és ábrázolás kiterjed a magyarországi névanyag egyes eredetretegeinek, például a román eredetű családneveknek az elemzésére is (BENŐ 2012).

A szinkrón feldolgozást végző VÖRÖS FERENC kutatásainak alapja a 2009. január 1-jei állapotokat tükröző magyarországi családnévállomány, amelyet lexikális, morfológiai, szemantikai típusok, hangtani és ortográfiai jelenségek alapján is tárgyalt, illetve az így készült térképlapokat egymással egybevetve is értelmezte (VÖRÖS 2010). A 2014-ben napvilágot látott Kis magyar családnévátlasz (VÖRÖS 2014) már valóban atlasz formájában tárta az érdeklődő és szakértő olvasók elé a magyarországi családnévanyag térbeli bontását: az egyes (relatív) gyakorisági adatok mind megyei, mind településenkénti bontásban megjelennek a mai Magyarország térképén.

2.3. Családnév-változtatások. Bár a családnév-változtatások témaköre elsősorban a történeti névanyag leírásában kaphat helyet, e főleg 19–20. századi társadalmi mozgalom hatása a mai családnévanyagon is látható és vizsgálható. A családnév-változtatások szabályozását és azon belül a nyelvművelési szempontok érvényesülését FARKAS TAMÁS (2002) foglalta össze. A névváltoztatás folyamán a névválasztást befolyásoló objektív és szubjektív tényezőket ugyancsak ő foglalta csokorba (FARKAS 1999), a névválasztást befolyásoló motívumokat három nagy csoportba rendezve (a fennálló névrendszerhez történő igazodás, a névváltoztató személyéhez köthető tényezők, illetve a névzlés). Monográfiájában (FARKAS 2009c) a 20. század második felében történt családnév-változtatások hátterét és főbb jellemzőit mutatja be a szerző. Az 1948–1997 közötti korpusz alapján – a családnév-változtatások általános (elméleti) kérdéseinek és történetének bemutatása mellett – azt elemzi, hogy a családnevek különböző nyelvi jellemzői (jelentésszerkezet, konnotáció, névtani motiváció), valamint a társadalmi környezet (származás, szociológiai jellemzők, névpolitikai rendelkezések) miként befolyásolják a névváltoztatás stratégiáit.

2.4. Asszonynevek, házassági nevek. Az asszonynévformák kutatásának elsődleges témája az asszonynevek gyors változása és sokszínűvé válása a 20. század második felében, célja ezen változások szociológiai, szociolingvisztikai mozgatóerőinek feltárása. Mindennek hátterében a megnövekedett társadalmi és földrajzi mobilitással együtt járó egyenjogúsági törekvések állnak. Egy-egy északkelet-magyarországi város és falu (Miskolc és Bodrogkeresztúr) illetén szempontú összehasonlítása alapján adta közre megfigyeléseit ZAHUCZKY MÓNICA (1997). Regionális asszonynév-viselési kutatások eredményeit mutatta be FERCSIK ERZSÉBET (1992) hévízgyörki, LACZKÓ KRISZTINA (1996) fővárosi, RÉVÉSZ KATALIN (2001) pedig szentendrei adatok alapján. Ez utóbbi tanulmányban a szerző összevetette eredményeit LACZKÓ KRISZTINA (1996) korábbi, kérdőíves módszerrel gyűjtött adataival. Az asszonynév-használat vizsgálatának új módszerét

jelentette FERCSIK ERZSÉBET (2002a) kutatása, amely állami statisztikai adatok alapján mutatta be a 20. század utolsó éveinek asszonynév-viselését a különböző településtípusok szerinti megoszlásban (fővárosban, megyeszékhelyeken, városokban, nagyközségekben és kisebb településeken). LACZKÓ KRISZTINA (2008) a későbbi években folytatta a kérdőíves (és részben internetes) adatgyűjtést és -feldolgozást.

HAJDÚ MIHÁLY (2000) egy sajátos szociológiai csoport, a (szentendrei) művésznők névhasználatának a vizsgálata alapján szentelt tanulmányt az asszonynévhasználat szociológiai jellemzőinek. Ugyancsak szociológiailag meghatározható csoportok asszonynévviselési szokásait vizsgálta FERCSIK ERZSÉBET (2002b) tanárnőkre, illetve RAÁTZ JUDIT (2003b) doktorált nőkre vonatkozóan. FERCSIK ERZSÉBET (2008) a női nevek kutatását nem korlátozza a házassági nevekre, hanem kutatástörténeti áttekintésében közös rendszerben mutatja be a nők által viselt minden névtípust. Ugyanő a házasság nők internetes közösségi oldalon történő önjelölésével kapcsolatban is végzett kutatást (FERCSIK 2012).

A *házassági név* fogalma nemcsak a férjezett nők, hanem a házasságkötés utáni névviselésére is vonatkozik, immár Magyarországon is. A házassági névviselés ezt is eredményező új szabályozását foglalta össze FARKAS TAMÁS (2003a) és RAÁTZ JUDIT (2004a, 2004b), kitérve a házassági nevek megítélésére, a velük kapcsolatos attitűdökre, elégedettségre is. A különböző európai országokból származó példák mellett szintén a házasságkötés utáni legújabb magyar névviselési lehetőségeket mutatta be RAÁTZ JUDIT (2007), az 1996–2003 között választott asszonynévek trendjeit pedig FERCSIK ERZSÉBET (2013). Névtudományi szempontból szinte még érintetlen terület, ugyanakkor óriási társadalmi relevanciával bír az elvált nők névhasználatának vizsgálata, amelyre jó példát mutatott FERCSIK ERZSÉBET (2003).

3. Keresztnevek

3.1. A keresztnévanyag számbavétele. A 20. század második felének hivatalos keresztnévszótára, ezáltal egyik meghatározó műve volt az 1971-től megjelenő LADÓ-féle Magyar utónévkönyv (utolsó, bővített-átdolgozott kiadásában: LADÓ-BÍRÓ 1998): egyrészt igen szűkszavú névtani szakkönyv, másrészt névpolitikai „intézmény”, amely az anyakönyvezhető utóneveket tartalmazta. Az utónévkönyv 1998-as, megújított kiadása 2606 bejegyezhető utónevet sorolt föl: a nemek szerint felsorakoztatott utónevek mellett röviden bemutatta azok eredetét, jelentését, becéző- és rokon neveit, névnapjait, valamint utalt gyakoriságukra is. (E mű kritikájára l. FÜLÖP 2001.)

A gyakran ismeretterjesztőnek tartható, máskor tudományos alaposságú keresztnévgyűjtemények számbavételét VÖRÖS FERENC (2004) tollából olvashatjuk, a (mai) keresztnévszótárak típusainak áttekintését és kritikáját, illetve általában a személynévszótárakkal kapcsolatos kérdéseket pedig FARKAS TAMÁS (2006, 2012) foglalta össze.

Jelentős adattár-értéke van RAÁTZ JUDIT (1996) rövid írásának, amelyben a 20. század második felének németországi anyakönyvezési gyakorlatát mutatja be, ugyanakkor közli azoknak a kérvényezett keresztnévnek a listáját is, amelyek bejegyezhetőségéről hazánkban 1992-ben a Nyelvtudományi Intézet munkatársainak kellett dönteniük. A szerző szándéka szerint a jó külföldi gyakorlat bemutatásával segít eligazodni egy átmeneti korszak anyakönyvezési útvesztőiben.

Aktuális névanyag, a 2007. január 1-jén 100-100 leggyakoribb női és férfi keresztnév alapján jelent meg 2009-ben a FERCSIK–RAÁTZ szerzőpáros enciklopédiája (KnE.),

amelynek előzménye a szerzőpáros egy korábbi névtára volt (FERCSIK–RAÁTZ 1997). A keresztnév-enciklopédia mind a férfi-, mind a női nevek számbavételekor azonos séma alapján jár el: ismerteti a név eredetét, védőszentjeit, névnapját, majd bemutatja gyakoriságát. A nevek eredetének bemutatása a jövevénynévek magyarba történő átvételének és beilleszkedésének az útját is tartalmazza, a szerzők művelődéstörténeti képet is rajzolnak a név használatáról. E munka egyben a becézőnevek lexikona is: a felsorolt becéző alakok mellett az idegen nyelvi megfelelőik és a rokon nevek a kontrasztív névtani kutatásokban is nélkülözhetetlenné teszik a művet.³

A kor kívánalmainak megfelelően a hivatalos keresztnévanyag elektronikus formában hozzáférhető az interneten (<http://corpus.nytud.hu/utonevportal>). A Raátz Judit és Sass Bálint által létrehozott Utónévportálon számos szempont (például eredet, névnap, becenév, gyakoriság) szerint kereshetők a nevek, ezzel – az érdeklődő közönség igényein messze túlmutatva – a kutatók számára is jelentős forrásanyagot és segédeszközt nyújtva. Ugyancsak elérhető elektronikusan a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézetének honlapján az aktuálisan anyakönyvezhető női és férfi keresztnévek havonta frissülő listája (<http://www.nytud.mta.hu/oszt/nyelvmuvelo/utonevek/index.html>).

3.2. A keresztnévadás vizsgálata. A magyar személynévkutatás 21. századi történetét megnyitó nagy személynévtani monográfia (HAJDÚ 2003) a szerző korábbi kutatásait alapul véve a keresztnévek vizsgálatát egy, az 1970-es évekig terjedő korpuszon mutatta be, de számos megállapítása messze túlmutat ezen a korszakon.

RAÁTZ JUDIT (2002a, 2003a) két tanulmányában mutatta be a keresztnévanyag legújabb kori bővülését: az előbbi a női nevek gyarapodásáról szól, az utóbbi a férfi keresztnévkinccs legújabb bővülését írja le. A szerző azokat a keresztnéveket tekinti át, amelyekkel a 20. század utolsó évtizedeiben bővült az utónévkönyv; ezeket eredetük szerint csoportosítja.

A budapesti keresztnévadás motivációit, különösen a névöröklés továbbélését (részben szocioonomasztikai jellemzőit) tárta föl LACZKÓ KRISZTINA (1991) egy, az 1980-as évek végén végzett kérdőíves felmérés segítségével. A szerző egy későbbi írásában (LACZKÓ 1992) a névhangulatnak a névválasztásban játszott szerepét mutatta be, ugyancsak kérdőívek alapján. Felmérésekre és interjúkra alapozott névszociológiai megfigyeléseket adott közre hévízgyörki névanyag alapján FERCSIK ERZSÉBET (1997). A névanyag öröklődésén és innovációján kívül a névadás szociológiai hátterét kutatta az 1970–1980-as években született észak-magyarországi gyermekek névanyagán FEKETE ÁGNES (1997). Kérdőíves felmérésen alapul az értelmiségi pályára készülő dunántúli bölcsészhallgatók névztlésének feltárását célzó tanulmány is (SZILÁGYI-KÓSA 2010b). RAÁTZ JUDIT (2012) egy online kérdőív alapján mutatta be a szülők névválasztási motivációit. Egy későbbi közleményében (RAÁTZ 2014) a nemzetközi névadási divatokat is figyelembe véve tekintette át a mai keresztnévadásztás legfőbb irányait.

A nagycsaládosok keresztnévadását tanulmányozta MIKESY GÁBOR (2005). Vizsgálataiból az derült ki, hogy a nagycsaládosok névválasztásában a tudatos családépítési stratégia része a családon belüli „névbokrosítás”. Az egyetemista korú névvisezőknek a saját

³ A személynévkutatók új törekvését is jól jellemzi, hogy az enciklopédiához az egyik szerző munkafüzetet szerkesztett (FERCSIK 2014), amely alkalmas a személynéveknek az iskolai anyanyelvi oktatásba való bevonására. A munkafüzett kitűnő alkalmat ad az anyanyelvi mellett a névtani tudatosság fejlesztésére is.

keresztnevékhöz való érzelmi viszonyulását igyekezett feltárni KORNÝÁNÉ SZOBOSZLAY ÁGNES (1999). Minden részletre kiterjedő esettanulmányt olvashatunk egyetlen női keresztnev, a *Réka* kapcsán a névadás motivációiról egy közösségi portál segítségével készült kérdőíves felmérés alapján KOCSIS RÉKÁTÓL (2010). Anyaországi, illetve határon túli magyar szülők névadási stratégiáit vetette össze SZILÁGYI ANIKÓ (2005b).

Néhány tanulmány esetében nem választhatók el egymástól a történeti és a szinkrón szempontok, mert a szerző egy, a jelenkorig terjedő hosszú korszakot tekint át. VARGA JÓZSEFNÉ (2008) szülőfaluja, Osló keresztneveinek 20. századi változásaira koncentrálva azt vizsgálta, hogy a 20. század második felének társadalomtörténeti változásai miként hatottak a korábban zárt faluközösség keresztnévadási szokásaira. GASPÁRICS GYULA (1999) a Pest megyei Tök község református lakosságának keresztnévadási szokásait és azok változásait mutatja be 1985-ös és 1999-es adatok összevetése alapján. KOI BALÁZS (2003) a tiszabezdédi református közösség kapcsán mutatja be a többes keresztnévadás jellemzőit 1766–2000 között. SZABÓ G. FERENC (2002) egy Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei napilap kitűnő tanulókat felsoroló rovatának névadatai alapján elemezte a közvetlenül a rendszerváltoztatás után született gyermekek keresztneveit.

4. Becenevek. HAJDÚ MIHÁLY becenevekről szóló monográfiájának (1974) megjelenése után majd 30 évvel újabb kiadásban nyújtott összefoglalást a témáról (HAJDÚ 2003: 638–731). Ebben a beceneveket elsősorban alaki szempontok alapján csoportosította, de kitért földrajzi és időbeli változatosságukra, szociolingvisztikai jellemzőikre is. A becézésnek, a beceneveknek, illetve a ragadványneveknek a szóbeli kommunikációban, a megszólításokban betöltött szerepéről közölt tanulmányt BALÁZS JUDIT (1993). BÍRÓ ÁGNES (1993) a rendszerváltoztatás előtti évek anyakönyvezett beceneveit mutatta be. A becézés morfológiai jellemzőivel, illetve az ikerítő becézés jelenségével foglalkozott SZIKSZAINÉ NAGY IRMA (1999), tanulmányában elsősorban a szakirodalom korábbi eredményeire és példáira támaszkodva.

5. Ragadványnevek. Az utóbbi évtizedek magyar ragadványnév-kutatásainak mintaképeként, legfontosabb osztályozási forrásaként B. GERGELY PIROSKA (1977) kalotaszegi kutatása szolgált.

A ragadványneveknek a névrendszerben elfoglalt helye visszatérő téma a szakirodalomban. A kérdéskör elméleti bemutatását követően a ragadványnevek rendszerét, felépítését, nyelvi kifejezőeszközeit, névélettanát is tárgyalja BAUKO monográfiája (2009) kétnyelvű (magyar–szlovák) környezetben, megállapításai azonban egynyelvű beszélőközösségek ragadványnév-használatára is igazak. A ragadványneveket teljesen új megközelítésben tárgyalja FEHÉR KRISZTINA két írásában (2002, 2003): lexikális és funkcionális szerkezetüket HOFFMANN ISTVÁN (1993/2007²) helynevekre kidolgozott többszintű tipológiája alapján mutatja be. KIS TAMÁS (1996, 1997) a (nagyon tágra értelmezett) „szlengben” (tkp. csoportnyelvekben) kialakuló és használt ragadványnevekről fogalmazott meg elméleti jellegű áttekintést, a *csoportnév*, *szlengnév*, *önálló ragadványnév* terminusokkal kísérletezve. KUGLER NÓRA (1993) szleng nyelvi anyagban föllet, idegen nevek népetimológias „változataiként” született „ferdített” neveket elemzett.

Egyes települések ragadványnévrendszerét ismertette néhány további tanulmány, többek között HÁRI GYULA (1997) a dunántúli Csórról, írott és szóbeli forrásokra, adatközlőkre támaszkodva. A mezőkövesdi ragadványnevek névélettanát mutatta be MARTOS

GIZELLA (1992), a különböző (levéltári, anyakönyvi és szakirodalmi) forrásokból származó ragadványnevek útját kísérve figyelemmel a 16. századtól a 20. század végéig.

A ragadványnév-használat kimeríthetetlen tárházát kínálja a diáklét és az iskolai élet. TÓTH LÁSZLÓ írásában (1998) Kecskemét három középiskolájának tanári „említőneveit” elemezte. (A funkcionális oldalról megközelített, kissé bonyolultan definiált *említőnév* terminust a későbbiekben – hasonló kontextusokban – felváltotta a *ragadványnév* szakkifejezés.) A tanári ragadványnevekkel kapcsolatban mutatott be négy váci középiskolára kiterjedő kutatást DÓRA ZOLTÁN (2002), kitérve az összegyűjtött ragadványnevek szerkezeti elemzésére, osztályozására, a névadás indítékának bemutatására és a névadáskor felhasznált nyelvi eszközökre. A témával kapcsolatos anyaországi és határon túli összehasonlításra nyújt alkalmat BURA LÁSZLÓ (1999) szatmárnémeti adatokat feldolgozó tanulmánya. Az internetes közösségi portálokon zajló kommunikáció alapján elemezte HELTOVICS ÉVA (2009) a budapesti fiatalok ragadványnév-használatát a 14–30 éves korosztály körében.

6. Egyéb személynévtípusok: álnév, nicknév (azonosítónév). A rendszerváltoztatás éveinek szamizdatirodalmában használt álnévalakulatokról számolt be részben a szemtanú, részben az álnévfejtő szemszögekből MÉCS LÁSZLÓ (1995).

Az internetes kommunikáció és vele a nicknevek megjelenése az egyénnek a névteremtés új lehetőségét nyújtotta. Az azonosítónévek megalkotása (választása) a névadás ritka szabadságát kínálja a névadóknak, akik egyben névhasználók is: e neveknek ugyanis sem nyelvi, sem nemi vagy más kötöttségnek nem kell megfelelniük, „névszerűségükben” ugyanakkor több más személynévtípussal is kapcsolatban állnak. Az új névforma természetesen fölkelte a névkutatók érdeklődését. A témára vonatkozó magyar szakirodalomban az első tanulmány RAÁTZ JUDITÉ (1999), aki nemcsak a magyar névtani terminust javasolta („az interneten használt angol nickname szakkifejezésre – funkcióját tekintve – a magyar **azonosítónév** elnevezést tartom a legmegfelelőbbnek”; RAÁTZ 1999: 263), hanem elsőként mutatta be az azonosítónévek lehetséges tipológiáját is. Ugyanő (2002b) a chatfórumokon használt nevek eredetét is vizsgálta. ÉRSOK NIKOLETTA ÁGNES (2001) a nicknevek külön kategóriaként való értelmezése mellett érvel, azokat nem csoportban kapott becéző- vagy ragadványneveknek, hanem „önelnevezés” eredményének tartva. NÉMETH RENÁTA (2003) egy internetes fórum, illetve az ott szétküldött kérdőív segítségével a társkereső oldalakon használt nickneveket elemezte. FEJŐS EDINA (2004) a férfiak, illetve nők által használt azonosítónéveket vetette össze az index.hu fórumáról gyűjtött adatok segítségével, illetve kérdőíves felmérést végzett azzal kapcsolatban, hogy a nicknevek mennyire rendelkeznek hozzá az egyes nemekhez (vagyis genderjellegűek-e). RAÁTZ JUDIT későbbi tanulmányában (2008) – gazdag példaanyagra támaszkodva – a nicknévkutatás lehetséges módszereire és perspektíváira is kitért. A szerző az azonosítónév kutatási irányait példákkal is áttekintő hosszabb angol nyelvű tanulmányt is közölt (RAÁTZ 2011).

7. Személynevek és nyelvi-kulturális kapcsolatok. BENKŐ LORÁND (1997: 8) a magyar névtudomány eredményeiről és feladatairól szólva így fogalmazott: „A Kárpát-medencében régi idők óta élünk együtt más nyelvű népekkel, ezek névadásának a magyaréval való kölcsönhatása olyan történeti és nyelvi tény, amelyet tematikánkban nem lehet, nem szabad figyelmen kívül hagyni.” A nyelvi kontaktushelyzetben élő személynevek két oldalról is jelentős kutatási terepet jelentenek a magyar névkutatóknak: egyrészt rávilágítanak

a magyar személynévek határon túli változásaira, másrészt megmutatják, hogy a többségi magyar nyelv milyen módon hatott a velünk élő nemzetiségek személynévhasználatára. Mivel a határon túli magyar névkutatás eredményeit BAUKO JÁNOS (2015) a jelen kötetben külön tanulmányban foglalja össze, az alábbi pontban elsősorban a magyarországi nemzetiségek személynéveiről szólok röviden.

7.1. Magyarországi kisebbségek személynévei. A legutóbbi évtizedben a mai magyarországi személynévek között a nemzetiségek névhasználatára iránti érdeklődés egyértelműen növekedni látszik. Mivel az idevágó szakirodalom egy része a vonatkozó idegen nyelvi filológiák szakmai fórumain jelenhet meg, itt csak néhány kiragadott példát említek a közelmúlt kutatásaiból.

A kisebbségekre vonatkozó névjogi szabályozás általános kérdéseit foglalta össze RAÁTZ JUDIT (2013) nemzetközi jogi dokumentumok és a magyarországi nemzetiségi szabályozás áttekintésével.

BANNER JÓZSEF (1981) az eleki **németek** neveit, GEBHARDT BERNADETTE (2001) pedig a mecseknádasdi svábok keresztnévadását mutatta be. Diakrón és szinkrón szempontok érvényesítésével készült FÖLDES CSABA (2001) névtani elemzése a Csongrád megyei, illetve TRISCHBERGER ZSUZSANNA-val közösen megjelentetett vizsgálata a móri (FÖLDES–TRISCHBERGER 1993), PINTÉR JUDIT (1994) írása pedig a balfi német közösség személynéveivel kapcsolatban. BAMBEK ANDREA (2004) monográfiája a Dunántúli-középhegység német falvaiban végzett, kérdőíveken, interjúkon és anyakönyvi forrásokon alapuló vizsgálatának az eredményeit összegezte. Ugyancsak e kisebbség névhasználatához kapcsolódik néhány, Veszprém megye egyes településeinek német családneveit feldolgozó tanulmány: SZILÁGYI ANIKÓ (2005a) a német családnevek magyar nyelvi és kulturális környezetben végbement változásait ismertette, majd az interkulturális közegben kialakult 20. századi keresztnévadási szokásokat mutatta be (SZILÁGYI 2006). GERSTNER KÁROLY (2001) tanulmányában egy leányvári német család keresztnév-választási szokásainak 19–20. századi változásait mutatta be. Ugyancsak az interkulturális környezet névválasztásra gyakorolt hatását tárgyalta SZILÁGYI ANIKÓ (2006) egy kétnyelvű közösség példája alapján.

A magyarországi **szlovák** családneveket motivációs csoportokba rendezve járta körül GYIVICSÁN ANNA (1993), a vegyes lakosságú településekről német neveket is közölve. Helyi és regionális személynévi gyűjtések alapján szlovák (részben tirpák) családnevek adattárait és feldolgozásait tette közzé MIZSER LAJOS 2000-től több tanulmányában is (ezek részletes felsorolását l. MIZSER 2013).

Ugyancsak MIZSER LAJOS (2012) közölte adattári jelleggel a Bereg megyei **ruszinok** családneveit – utalva arra a tényre, hogy néhány északkelet-magyarországi családnév a ruszin mellett az ukránban, a szlovákban vagy akár a románban is előfordulhat.

A magyarországi **horvátok** történeti és jelenkori névhasználatát egy kéziratos összefoglalás mutatja be, amely az éppen nyelvváltásban lévő horvát beszélőközösség névanyagát tárja fel öt Mura-menti község példáján keresztül (KANIZSAI 2009).

A Bereg megyében használatos **román** családneveket adattárszerűen közölte MIZSER LAJOS (2010). A magyarországi románok ragadványneveiről (magyarból vett jövevényszóval: *čufu*-iról) rajzolt képet BORBÉLY ANNA (1997) a kétegyházi románok névanyaga alapján. A szerző a ragadványnevek keletkezésén és osztályozásán kívül a ragadványnévhasználat pragmatikai jellemzőit is bemutatja.

Teljességgel hiánypótló MINDÁK CECÍLIÁnak (2007) a túristvándi **cigányság** keresztnévadásával foglalkozó tanulmánya. A szerzőnek kérdőívek és interjúk segítségével nemcsak a keresztnévválasztás indokait sikerült feltárnia, hanem a névhasználat egyéb területeit is (például a közösségben használt ragadványneveket).

A 2002. évi XLV. törvény rendelkezett a magyarországi nemzetiségek keresztnévhasználatával kapcsolatban, ez tette szükségessé a nemzetiségek utóneveinek összegyűjtését és közzétételét. Ez a munka két részletben valósult meg: a magyarországi németek keresztnévei külön füzetben jelentek meg (BRENNER–ERB–KNIPF 2004), míg a többi 12 nemzetiségre vonatkozóan közös névgyűjtemény látott napvilágot S. DÁVID EMESE (2004) szerkesztésében, a magyarországi nemzetiségek országos önkormányzatainak közreműködésével. A nemzetiségi névszótárak nemcsak a nemzetiségi családok névválasztását, hanem (elsősorban) az anyakönyvvezetők munkáját is segítik, ezáltal a jelenkori névalkalmazás egyik alapművének tekinthetők. (Bővebben l. RAÁTZ 2005, németül: GEBHARDT 2010.)

A Magyarországon hivatalosan elismert 13 nemzetiség személynevein kívül egyre nagyobb számban jelennek meg idegen (arab, kínai, vietnámi) nevek a 20–21. századi világ-szintű **migráció** következtében is. Ezek magyarországi sorsáról eddig mindössze egyetlen írás született, KECSKÉS JUDIT tollából (2013).

7.2. Magyar nevek idegenben. KONTRA MIKLÓS (1990) és BARTHA CSILLA (1993) az észak-amerikai magyar diszpóra tulajdonneveinek változásairól, a beilleszkedési folyamatok névanyagra tett hatásairól számolt be. ZELLIGER ERZSÉBET (1999, 2007) több tanulmányban is vizsgálta az ausztriai magyarok (nemcsak az őshonos burgenlandi kisebbség) tulajdonnévhasználatát, a névadás és névhasználat, illetve az identitás közötti összefüggéseket.

Tulajdonképpen a névváltoztatás, spontán névmódosulás (névkontaktológia) és az álnévadászats metszéspontjában található az a tanulmány, amelyben FERCSIK ERZSÉBET (2004) a külföldön élő magyar fotográfusok névhasználatáról számolt be.

7.3. Kontrasztív névtani vizsgálatok. A névtudomány számára értékes kutatási teret, számos névtudományi és még több társadalom- és kultúrtörténeti eredményt kínál a különböző nyelvek névrendszereinek az egybevetése.

A magyar és szlovák családnevek morfológiai felépítését, a családnévképzés módszereit vetette egybe VÖRÖS FERENC (2006, 2010). A tanulmányok elsősorban a nevek morfológiai szerkezetét vizsgálják; a szerző morfológiai és szemantikai összehasonlításokra vállalkozik, külön figyelmet szentelve a magyar–szlovák nyelvi kapcsolatoknak is.

SZILÁGYI-KÓSA ANIKÓ (2010a) a magyar és a német családnévrendszer összehasonlító vizsgálatára vállalkozott abban a tanulmányban, amelynek témája a népnevekből kialakult családnevek csoportja volt a jelenkori magyarországi és németországi névanyagban. Hasonló összehasonlító kutatás készült az egyházi relevanciájú (eredetű vagy jelentésű) családnevekkel kapcsolatban, ugyancsak magyar–német nyelvpárban (SZILÁGYI-KÓSA 2012).

8. A személynevek pragmatikája és a személynevek egyéb előfordulásai. A személynevekhez szorosabban vagy lazábban kapcsolódó közszoói névkiegészítőket mutatta be HAJDÚ MIHÁLY (1999), rövid írásában formai és funkcionális szempontból is tárgyalva a témakört. Egri szakmunkástanulók szóbeli megnevezési (említési/megszólítási) stratégiáival foglalkozott BÍRÓ FERENC (1997): a kérdőívvel összegyűjtött szólítóneveket szerkezetük, felépítésük és funkciójuk szerint is csoportosította. Egy ritka névpragmatikai

jelenséget, a ragadványneveknek (nagykanizsai) gyászjelentések szövegében történő megjelenését ismertette adattár és elemzés formájában ÖRDÖG FERENC (1993).

Az **állandósult szókapcsolatokban** előforduló tulajdonnevek kutatását természetesen inkább a frazeológiával foglalkozók tartják saját területüknek, mindazonáltal ezek a vizsgálatok a névtan számára is tanulságosak. Ezért is jelent meg CSIGE KATALIN úttörő (1986) munkája a Magyar Névtani Dolgozatok sorozatban. A személynevek frazeológiai egységeiben történő megjelenését és használatát írta le FÖLDES CSABA (1988) magyar–német kontrasztív összevetésben (németül), DANILO GHENO (2010) pedig a nevek olasz és magyar frazeológiai egységeiben való megjelenésével foglalkozott. KATONA IMRE (1993) csongrádi nyelvi anyagon ismertette (a helynevek mellett) a személynevek szó-láshasonlatokban történő előfordulását. LAKATOS ERIKA (1993) az Új magyar tájszótár kötetiben szereplő személyneves frazémákat elemezte: kutatásában kitért a különböző névtípusok előfordulására, illetve az egyes szólások jelentésmódosulásaira is.

FÖLDES CSABA (1991) a tulajdonnevek (köztük a személynevek) nyelvi játékokban történő megjelenését is vizsgálta. A keresztnemeknek a névcsőfolókban való továbbéléséről számol be egy sajátos morfológiai csoport, az ikerítéssel képzett becézőnevek összegyűjtése alapján SZIKSZAINÉ NAGY IRMA (1997). A 20. században néprajzkutatók által rögzített halottsiratók személyneveinek (vagy névtelenségének) a kérdéskörét dolgozta fel KOCSIS RÉKA (2011).

A személynevek **más névtípusokban** való szerepéről írt KORNÝÁNÉ SZOBOSZLAY ÁGNES (2005) a keresztnévdívat és a babanevek változásainak összefüggéséről szóló tanulmányában. P. CSIGE KATALIN (2010) rövid tanulmányában egy Hajdú-Bihar megyei cégek katalógus bejegyzései alapján fejtette ki, hogy a személynevek milyen formában képezik különböző cégnevek részét. G. PAPP KATALIN (2012) a személyneveknek az irodalmi művek címeiben való előfordulását elemzi.

A keresztnemek legújabb kori „metamorfózisának” szentelt tanulmányt KUGLER NÓRA (1994), majd később GASPÁRICUS GYULA (2003): a keresztnemeknek az egyedi gépjárműrendszámokban való megjelenését vizsgálták. A személynevek – néhány közismert és sok kevésbé ismert – ételnévben való továbbéléséről közölt tudnivalókat szakácskönyvekből és étlapokról vett adatok alapján KICSI SÁNDOR ANDRÁS (2000).

A **személynevek köznévvé válásának** folyamatát az elmúlt években több szerző is érintette írásaiban. (A témakörrel átfogóan l. SLÍZ 2015, kötetünkben.) Keresztnemek és becézőik népnyelvi, tájszavakban való továbbfejlődését mutatta be szótári gyűjtések alapján B. LŐRINCZY ÉVA (1991) és VITÁNYI BORBÁLA (1993, 1997). Névtani alapokon nyugvó lexikológiai kutatást adott közre TAKÁCS JUDIT (2007), a keresztnemek köznévvé válásának folyamatát mutatva be.

A **tulajdonnevek fordításának** témaköréből itt most csak néhány, a személynevekre fókuszáló kutatást említek meg (részletesen l. SLÍZ 2015, kötetünkben). HORVÁTH PÉTER IVÁN (2008) a személynevekhez fűződő szakfordítási kérdésekről ír: rávilágít a különböző névfajtákkal kapcsolatos problémákra, és a fordítástudomány funkcionális szemléletét közvetíti a névtudomány világa felé. FARKAS TAMÁS (2009a) a helynevek és a személynevek fordításának különböző stratégiáit emeli ki. FÁBIÁN ZSUZSANNA (2004) olasz–magyar kontextusban érinti a névfordítás kérdéseit, RIHMER ZOLTÁN (2008) pedig a jelenkori magyar személynevek latinra történő átültetésének a problémáit vázolta fel.

9. Összegzés. A szinkrón névkutatás legújabb eredményeinek számbavétele után mindenképpen utalni kell a személynévkutatás „adatigényes” jellegére és „mennysiségi” igényeire,

illetve a (személy)névkutatás dimenzionális szemléletére, amely szükségszerűen következik a személynévrendszerek területi, társadalmi és kulturális meghatározottságából (FARKAS 2014). Mindkét területen, azaz a személynévkutatás forrásadatainak publikálásában, illetve a társadalmi-szociolingvisztikai beágyazottságú személynevek kutatása terén is jelentős előrelépés történt az elmúlt egy-két évtizedben. A korábbi adattárak mellett az utóbbi egy-két évtized átfogó névszótárakkal gazdagította a névtani szakirodalmat, amelyek „kiaknázásának lehetőségei ma még beláthatatlanok” (ÖRDÖG 2010: 198), a névanyag feldolgozása terén pedig elsőbbséget kapott a társadalmi és földrajzi változók bemutatása. Mindemellett a személynévkutatás igyekezett lépést tartani a névhasználat legújabb fejleményeivel (internetes azonosítónevek, rendszámokban fellépő nevek), felerősödött a nevek rendszerben való elemzésének az igénye is, ugyanakkor biztosan nem használta még ki a kutatás a világhálón fellelhető gazdag névanyagot és az adatbázisok építését lehetővé tevő elektronikus forrásokat és eszközöket. Növekedni látszik a nemzetiségek névanyagával kapcsolatos érdeklődés, bár a vizsgálatokban csak néhány (népesebb) magyarországi kisebbség jelenik meg. Viszonylag kevés írás foglalkozik a személyneveknek a szóbeli és írásbeli kommunikációban való megjelenésével, a szövegnyelvészeti indíttatású vizsgálatok, valamint a névpragmatika területén pedig még szintén bőven van pótolnivaló.

A fenti fejezetek mennyiségi viszonyai is mutatják az érdeklődés hiányát némely terület iránt: a kutatók az elmúlt három évtizedben alig foglalkoztak a becenevekkel, szinte teljesen kerülték az álnevek területét; igaz, az álnevek társadalmi szerepét a nick vette át.

A személynevek kutatásával kapcsolatban HAJDÚ MIHÁLY (2003) módszeresen áttekinthette a használatban lévő terminusokat a megfelelő helyeken, és értékelte is azok használatát. A személynevekkel kapcsolatos kutatásokat ugyan nem akadályozza a terminológiai sokszínűség, de egy névtudományi terminológiai szótár (vö. FARKAS 2013b) megjelenése minden bizonnyal a személynévkutatások összehangolásában is jó szolgálatot tehetne.

Hivatkozott irodalom

- BALÁZS JUDIT 1993. A nevek szerepe a rábaszentandrási megszólításformákban. *Névtani Értesítő* 15: 23–26.
- BAMBEK, ANDREA 2004. *Deutsche Vornamengebung in zweisprachigem Umfeld. Synchrone und diachrone Aspekte der Namengebung und Namenverwendung bei Ungarndeutschen*. Wachholtz Verlag, Neumünster.
- BANNER, JÓZSEF 1981. Deutsche Personennamen in Elek. *Beiträge zur Volkskunde der Ungarndeutschen* 3: 261–299.
- BARTHA CSILLA 1993. Családnév-módosítások a detroiti magyarban. *Névtani Értesítő* 15: 41–44.
- BAUKO JÁNOS 2009. *Ragadványnév-vizsgálatok kétnyelvű környezetben. Négy szlovákiai magyar település ragadványnévrendszere*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem – Magyar Nyelvtudományi Társaság, Nyitra–Budapest.
- BAUKO JÁNOS 2015. Magyar névkutatás a határokon túl. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Magyar névkutatás a 21. század elején*. Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest. 63–89.
- BENKŐ LORÁND 1997. Névtudományunk (Megnyitó az V. Magyar Névtudományi Konferencián). In: B. GERGELY PIROSKA – HAJDÚ MIHÁLY szerk., *Az V. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Miskolc, 1995. augusztus 28–30.)* 1–2. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai

209. Magyar Nyelvtudományi Társaság – Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Intézet, Budapest–Miskolc. 1: 5–9.
- BENŐ ATTILA 2012. Gyakoribb román eredetű családneveink földrajzi elterjedtségének tanulságai. In: VÖRÖS FERENC szerk., *A nyelv földrajztól a névföldrajzig III. Nyelvjárás – néprajz – művelődéstörténet. A 2012. június 4-i sárvári tanácskozás előadásai*. Savaria University Press, Szombathely. 123–131.
- BÍRÓ ÁGNES 1993. Anyakönyvezett becézőnevek. *Névtani Értesítő* 15: 63–66.
- BÍRÓ FERENC 1997. Egri szakmunkástanulók névhasználatára. *Névtani Értesítő* 19: 30–45.
- BORBÉLY ANNA 1997. A kétegyházi román ragadványnevek rendszere és használata. In: B. GERGELY PIROSKA – HAJDÚ MIHÁLY szerk., *Az V. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Miskolc, 1995. augusztus 28–30.)* 1–2. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 209. Magyar Nyelvtudományi Társaság – Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Intézet, Budapest–Miskolc. 1: 200–206.
- BURA LÁSZLÓ 1999. Tanári ragadványnevek Szatmárnémeti középiskolaiban. *Névtani Értesítő* 21: 266–269.
- BRENNER KOLOMAN – ERB MARIA – KNIPF ERZSÉBET 2004. *Magyarországi német utónevek jegyzéke*. Magyarországi Németek Országos Önkormányzata, Budapest.
- CSIGE KATALIN 1986. *Személynevek frazeológiai egységeiben*. Magyar Névtani Dolgozatok 62. ELTE, Budapest.
- P. CSIGE KATALIN 2010. Személynevek a cégnevekben. In: HÁRI GYULA szerk., „*Végtelen a tér, mely munkára hív*”. *Köszöntő kötet Révay Valéria 60. születésnapjára*. A Pannon Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 2. Pannon Egyetem, Veszprém. 59–61.
- CsnE. = HAJDÚ MIHÁLY 2010. *Családnevek enciklopédiája. Leggyakoribb mai családneveink*. A Magyar Nyelv Kézikönyvei 17. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- CsnSz. = KÁZMÉR MIKLÓS 1993. *Régi magyar családnevek szótára. XIV–XVII. század*. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest.
- CsnVégSz. = FARKAS TAMÁS – F. LÁNCZ ÉVA ANNA szerk. 2009. *Régi magyar családnevek névgyűjtő szótára. XIV–XVII. század*. ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet – Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest.
- S. DÁVID EMESE 2004. *Magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségek utónévkönyve*. Aranyhal Könyvkiadó, Budapest.
- DÓRA ZOLTÁN 2002. Egy kisváros tanári ragadványneveiről. *Névtani Értesítő* 24: 42–55.
- ÉRSOK NIKOLETTA ÁGNES 2001. Névválasztás az IRC-n. *Névtani Értesítő* 23: 75–80.
- FÁBIÁN ZSUZSANNA 2004. A tulajdonnevek Collodi *Le avventure di Pinocchio* című könyvének magyar fordításában. In: SZÖRÉNYI LÁSZLÓ – TAKÁCS JÓZSEF szerk., *Serta Jimmyaca. Em-lékkönyv Kelemen János 60. születésnapjára*. Balassi Kiadó, Budapest. 311–326.
- FÁBIÁN ZSUZSANNA 2011. Olasz családnevek Magyarországon. In: VÖRÖS FERENC szerk., *A nyelv földrajztól a névföldrajzig II. Családnév – helynév – kisebbségek. A 2011. november 5-i győri tanácskozás előadásai*. Savaria University Press, Szombathely. 79–94.
- FARKAS TAMÁS 1999. A névválasztás szempontjai a magyar családnév-változtatásokban. *Névtani Értesítő* 21: 200–204.
- FARKAS TAMÁS 2002. Nyelvművelés és családnév-változtatás. In: BALÁZS GÉZA – A. JÁSZÓ ANNA – KOLTÓI ÁDÁM szerk., *Éltető anyanyelvünk. Mai nyelvművelésünk elmélete és gyakorlata. Írások Grétsy László 70. születésnapjára*. Tinta Könyvkiadó, Budapest. 159–163.
- FARKAS TAMÁS 2003a. A házassági névviselés új szabályozásához. *Magyar Nyelvjárások* 41: 133–142.

- FARKAS TAMÁS 2003b. A magyar családnévanyag két nagy típusáról. *Magyar Nyelv* 99: 144–163.
- FARKAS TAMÁS 2004a. A családnevek konnotációjáról. *Névtani Értesítő* 26: 49–57.
- FARKAS TAMÁS 2004b. Név kultúránk helyzete és változásai. In: BALÁZS GÉZA szerk., *A magyar nyelvi kultúra jelene és jövője* 1–2. Magyarország az ezredfordulón. Stratégiai tanulmányok a Magyar Tudományos Akadémián. Műhelytanulmányok. MTA Társadalomkutató Központ, Budapest. 1: 383–402.
- FARKAS TAMÁS 2006. Keresztnévkönyvek – keresztnévtárak – keresztnévszótárak Magyarországon. In: MÁRTONFI ATTILA – PAPP KORNÉLIA – SLÍZ MARIANN szerk., *101 írás Pusztai Ferenc tiszteletére*. Argumentum Kiadó, Budapest. 246–252.
- FARKAS TAMÁS 2009a. A tulajdonnevek fordításának alapkérdéseiről. *Diadal vagy Viktória, Eugén vagy Jenő? Fordítástudomány* 11/2: 22–35.
- FARKAS TAMÁS 2009b. Családnévrendszer, névhasználat, névváltozás nyelvi-kulturális kontaktushelyzetben. *Névtani Értesítő* 31: 27–46.
- FARKAS TAMÁS 2009c. *Családnév-változtatás Magyarországon. A névváltoztatások tényezői és története a 20. század második felében*. Nyelvtudományi Értekezések 159. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- FARKAS TAMÁS 2010. A magyar családnévanyag fogalma és struktúrája. *Magyar Nyelvjárások* 48: 59–75.
- FARKAS, TAMÁS 2012. Proper Name Dictionaries in Hungary. In: FÁBIÁN, ZSUZSANNA ed., *Hungarian Lexicography II. Monolingual and Special Dictionaries*. Lexikográfiai füzetek 6. Akadémiai Kiadó, Budapest. 307–329.
- FARKAS TAMÁS 2013a. A népnévi eredetű családnevek a magyarban. In: VÖRÖS FERENC szerk., *A nyelvöldrajztól a névföldrajzig IV. A nyelvi kölcsönhatások és a személynévek. A 2013. június 8-i dunaszerdahelyi tanácskozási előadásai*. Savaria University Press, Szombathely. 125–144.
- FARKAS TAMÁS 2013b. Egy magyar névtani terminológiai szótár tervéről. In: TÓTH SZERGEJ szerk., *Társadalmi változások – nyelvi változások. Alkalmazott nyelvészeti kutatások a Kárpát-medencében. A XXII. MANYE Kongresszus előadásai. Szeged, 2012. április 12–14. A MANYE Kongresszusok Előadásai* 9. MANYE – Szegedi Egyetemi Kiadó Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, Budapest–Szeged. 442–445.
- FARKAS TAMÁS 2014. Dimenzionális névviszmlélet a névkutatásban. Általános kérdések és a családnevkutatás példája. *Névtani Értesítő* 36: 9–22.
- FEHÉR KRISZTINA 2002. A ragadványnevek lexikális szerkezetéről. *Magyar Nyelvjárások* 40: 75–85.
- FEHÉR KRISZTINA 2003. A ragadványnevek funkcionális szerkezetéről. *Magyar Nyelvjárások* 41: 155–166.
- FEJŐS EDINA 2004. Férfi és női azonosítónevek az interneten. *Névtani Értesítő* 26: 90–96.
- FEKETE ÁGNES 1997. Keresztnevek Miskolcon és Tíbolddarócon. In: B. GERGELY PIROSKA – HAJDÚ MIHÁLY szerk., *Az V. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Miskolc, 1995. augusztus 28–30.)* 1–2. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 209. Magyar Nyelvtudományi Társaság – Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Intézet, Budapest–Miskolc. 1: 168–173.
- FERCSIK ERZSÉBET 1992. Feminista kísérletek – avagy mi is a helyzet az asszonynevek körül Hévízgyörkön? In: FARKAS FERENC szerk., *Tulajdonnév-használatunk. Névtudományi tanácskozási Jászberényben. 1991. október 11–12. Magyar Névtani Dolgozatok* 100. ELTE, Budapest. 63–67.
- FERCSIK ERZSÉBET 1997. Névéleti megfigyelések a személynévek körében – a hévízgyörki gyermekek keresztnévének vizsgálata alapján. In: B. GERGELY PIROSKA – HAJDÚ MIHÁLY szerk., *Az V. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Miskolc, 1995. augusztus 28–30.)* 1–2. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 209. Magyar Nyelvtudományi Társaság – Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Intézet, Budapest–Miskolc. 1: 48–52.

- FERCSIK ERZSÉBET 2002a. A házas nők névviselése a XX. század utolsó éveiben – öt év statisztikáinak tükrében. *Névtani Értesítő* 24: 99–107.
- FERCSIK ERZSÉBET 2002b. A tanári mesterséget űző nők asszonynevééről. In: GRÉCZI-ZSOLDOS ENIKŐ – KOVÁCS MÁRIA szerk., *Köszöntő kötet B. Gergely Piroska tiszteletére*. A Miskolci Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Miskolci Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Miskolc. 41–45.
- FERCSIK ERZSÉBET 2003. Az elvált nők névviseléséről – a XX. század utolsó fél évtizedének statisztikai adatai alapján. In: HAJDÚ MIHÁLY – KESZLER BORBÁLA szerk., *Köszöntő könyv Kiss Jenő 60. születésnapjára*. ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézete – Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 614–622.
- FERCSIK ERZSÉBET 2004. Személynevek megváltozott nyelvi és kulturális környezetben – a külföldön élő magyar fotográfusok névhasználatáról. *Névtani Értesítő* 26: 57–66.
- FERCSIK ERZSÉBET 2008. A női nevek kutatása a magyar névtudományban (1958–2007). In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Budapest. 342–349.
- FERCSIK ERZSÉBET 2012. Házassági név és identitás. A házas nők önjelölő névhasználata egy internetes közösségi oldalon. In: BALÁZS GÉZA – VESZELSZKI ÁGNES szerk., *Nyelv és kultúra. Kulturális nyelvészet*. Magyar Szemiotikai Tanulmányok 25–26. Inter Kultúra-, Nyelv- és Médiautató Központ Kht. – Magyar Szemiotikai Társaság – PRAE.HU Kft. – Palimpszeszt Kulturális Alapítvány, Budapest. 314–318.
- FERCSIK ERZSÉBET 2013. A házassági névválasztás trendjei. In: TÓTH SZERGEJ szerk., *Társadalmi változások – nyelvi változások. Alkalmazott nyelvészeti kutatások a Kárpát-medencében. A XII. MANYE Kongresszus előadásai. Szeged, 2012. április 12–14.* A MANYE Kongresszusok Előadásai 9. MANYE – Szegedi Egyetemi Kiadó Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, Budapest–Szeged. 375–379.
- FERCSIK ERZSÉBET 2014. *Keresztnevek. Munkafüzet a Tinta Könyvkiadó Keresztnevek enciklopédiájához*. Anyanyelvi Kompetenciafejlesztő Munkafüzetek 3. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- FERCSIK ERZSÉBET – RAÁTZ JUDIT 1997. *Hogy hívnak? Könyv a keresztnevekről*. Korona Kiadó, Budapest.
- N. FODOR JÁNOS 2010. *Személynevek rendszere a kései ómagyar korban. A Felső-Tisza-vidék személyneveinek nyelvi elemzése (1401–1526)*. Magyar Névtani Értekezések 2. ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszék, Budapest.
- N. FODOR JÁNOS 2012. A természetes személynévadásról. *Magyar Nyelvjárások* 50: 37–50.
- N. FODOR JÁNOS – F. LÁNCZ ÉVA 2011. A Történeti magyar családnévátlasz előmunkálatairól. *Névtani Értesítő* 33: 175–190.
- FÖLDES, CSABA 1988. Phraseologismen mit Anthroponymen in der deutschen und ungarischen Gegenwartssprache. – In: HESSKY, REGINA Hrsg., *Beiträge zur Phraseologie des Ungarischen und des Deutschen*. Budapesti Beiträge zur Germanistik 16. ELTE, Budapest. 122–154.
- FÖLDES, CSABA 1991. Zu den „phraseologischen Spielen“ mit Eigennamenkomponenten. In: BIECHELE, WERNER szerk., *Deutsch-Ungarische Beiträge zur Germanistik* 10. Goethe-Institut, Budapest. 104–113.
- FÖLDES, CSABA 2001. Orthographische Assimilation von Familiennamen deutschsprachigen Ursprungs in Ungarn. In: EICHHOFF, JÜRGEN – SEIBICKE, WILFRIED – WOLFFSOHN, MICHAEL

- Hrsg., *Name und Gesellschaft. Soziale und historische Aspekte der Namengebung und Namenentwicklung*. Duden Thema Deutsch 2. Duden, Mannheim–Leipzig–Wien–Zürich. 226–243.
- FÖLDES, CSABA – TRISCHBERGER, ZSUZSANNA 1993. Deutsche Ansiedler in Moor im Spiegel ihrer Familiennamen. Ein Beitrag zur ungarndeutschen Namenforschung. *Beiträge zur Namenforschung* 28: 13–36.
- FÜLÖP LÁSZLÓ 2001. Hiányoznak a magyar utónévkönyvből. *Névtani Értesítő* 23: 55–57.
- GASPARICS GYULA 1999. Keresztnevéadási szokások változásának vizsgálata a Pest megyei Tök községben. *Névtani Értesítő* 21: 235–239.
- GASPARICS GYULA 2003. Férfinevek előfordulásának vizsgálata a 2000. évben kiadott, egyénileg kiválasztott és egyedi rendszámokban. *Névtani Értesítő* 28: 185–188.
- GEBHARDT, BERNADETTE 2001. Tradition und Akkulturation in der Vornamengebung der katholischen Ungarndeutschen in der Gemeinde Nadasch/Mecseknádasd. In: CANISIUS, PETER – GERNER, ZSUZSANNA – GLAUNINGER, MANFRED Hrsg., *Sprache – Kultur – Identität. Festschrift für Katharina Wild zum 60. Geburtstag*. Studien zur Germanistik 7. Universität Pécs, Pécs. 135–152.
- GEBHARDT, BERNADETTE 2010. Magyarországi német utónevek jegyzéke (Verzeichnis ungarndeutscher Vornamen) – Magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségek utónévkönyve (Vornamenbuch der nationalen und ethnischen Minderheiten Ungarns). *Beiträge zur Namenforschung* 45: 112–118.
- B. GERGELY PIROSKA 1977. *A kalotaszegi magyar ragadványnevek rendszere*. Kriterion Kiadó, Bukarest.
- GERSTNER KÁROLY 2001. Adalékok a családnevek és keresztnevek összefüggéséhez kisebbségi környezetben. *Névtani Értesítő* 23: 30–37.
- GHENO, DANILO 2010. Nomi propri nelle espressioni figurate italiane e ungheresi. In: BÁRDOSI VILMOS – KISS GÁBOR szerk., *Szótárak, szólások, nevek vonzásában. Köszöntő könyv Fábán Zsuzsanna tiszteletére*. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 111. Tinta Könyvkiadó, Budapest. 93–101.
- GYIVICSÁN ANNA 1993. Néhány gondolat a magyarországi szlovákok családneveiről. *Névtani Értesítő* 15: 131–134.
- HAJDÚ MIHÁLY 1974. *Magyar becézőnevek (1770–1970)*. Nyelvészeti Tanulmányok 18. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY 1999. A személynevek közszoói elemeiről. *Névtani Értesítő* 21: 274–279.
- HAJDÚ MIHÁLY 2000. Művészasszonyok névhasználata Szentendrén. *Névtani Értesítő* 22: 45–51.
- HAJDÚ MIHÁLY 2003. *Általános és magyar névtan. Személynevek*. Osiris Kiadó, Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY 2008. Beszámoló a készülő „Mai családneveink lexikona” munkálatairól. *Névtani Értesítő* 30: 167–184.
- HÁRI GYULA 1997. Csór ragadványneveiről. In: B. GERGELY PIROSKA – HAJDÚ MIHÁLY szerk., *Az V. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Miskolc, 1995. augusztus 28–30.)* 1–2. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 209. Magyar Nyelvtudományi Társaság – Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Intézet, Budapest–Miskolc. 1: 194–199.
- HELTOVICS ÉVA 2009. Ragadványnév-adási motivációk budapesti fiatalok körében. *Névtani Értesítő* 31: 83–89.
- HOFFMANN ISTVÁN 1993/2007². *Helynevek nyelvi elemzése*. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 67. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- HORVÁTH PÉTER IVÁN 2008. Személynevek és szakfordítás. *Névtani Értesítő* 30: 35–40.
- M. HORVÁTH VIKTÓRIA 2014. A tulajdonnév mint az előítéletesség forrása. *Névtani Értesítő* 36: 63–72.

- JUHÁSZ DEZSŐ 2010. A személynevek mint a nyelvföldrajz tárgyai. In: VÖRÖS FERENC szerk., *A nyelvföldrajztól a névföldrajzig. A 2010. június 8-i szombathelyi tanácskozás előadásai*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 234. Magyar Nyelvtudományi Társaság – NyME Savaria Egyetemi Központ, Budapest–Szombathely. 31–39.
- KANIZSAI MÁRIA 2009. *Személynévvizsgálatok a zalai kaj-horvátok körében 1794-től 1998-ig*. Doktori disszertáció. ELTE BTK, Budapest. <http://doktori.btk.elte.hu/lingv/kanizsaimaria/tezis.pdf> (2015. 03. 20.)
- KATONA IMRE 1993. Névhasználat helyi színezetű csongrádi szólásokban. *Névtani Értesítő* 15: 170–172.
- KECSKÉS JUDIT 2013. Migráns gyermekek névhasználat. *Névtani Értesítő* 35: 209–220.
- KICSÍ SÁNDOR ANDRÁS 2000. A személyekről vett ételnevekről. *Névtani Értesítő* 22: 104–117.
- KIS TAMÁS 1996. Személynevek a szlengben. *Magyar Nyelvjárások* 33: 93–104.
- KIS TAMÁS 1997. A csoportnevek. In: B. GERGELY PIROSKA – HAJDÚ MIHÁLY szerk., *Az V. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Miskolc, 1995. augusztus 28–30.)* 1–2. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 209. Magyar Nyelvtudományi Társaság – Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Intézet, Budapest–Miskolc. 1: 207–214.
- KnE. = FERCSIK ERZSÉBET – RAÁTZ JUDIT 2009. *Keresztnevek enciklopédiája. A leggyakoribb női és férfinevek*. A Magyar Nyelv Kézikönyvei 16. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- KOCIS RÉKA 2010. A Réka név választása mögött meghúzódó motivációk. *Névtani Értesítő* 32: 71–78.
- KOCIS RÉKA 2011. Személynévhasználat a magyar halottsiratókban. *Névtani Értesítő* 33: 113–119.
- KOI BALÁZS 2003. Több keresztnév adása Tiszabezdéden (1766–2000). *Névtani Értesítő* 25: 171–177.
- KONTRA MIKLÓS 1990. *Fejezetek a South Bend-i magyar nyelvhasználatból*. Linguistica Series A. Studia et Dissertationes 5. MTA Nyelvtudományi Intézet, Budapest.
- KORNYÁNÉ SZOBOSZLAY ÁGNES 1999. Nevek emléke – emlékek neve (Egyetemi hallgatók a nevékről, a tulajdonnévvel kapcsolatos emlékeikről). *Névtani Értesítő* 21: 256–262.
- KORNYÁNÉ SZOBOSZLAY ÁGNES 2005. Ötszáz baba nevérl. *Névtani Értesítő* 27: 239–248.
- KUGLER NÓRA 1993. Népetimológia és/vagy az értelmiség elméle a ragadványnévadásban. *Névtani Értesítő* 15: 205–207.
- KUGLER NÓRA 1994. *Személyre szóló rendszámok névtani és jelentéstani vizsgálata*. Magyar Névtani Dolgozatok 127. ELTE, Budapest.
- LACZKÓ KRISZTINA 1991. *A budapesti keresztnév-átöröklések hatóerői napjainkban*. Magyar Névtani Dolgozatok 96. ELTE, Budapest.
- LACZKÓ KRISZTINA 1992. Emlékek és élmények szerepe a keresztnévválasztásokban. *Névtani Értesítő* 14: 75–83.
- LACZKÓ KRISZTINA 1996. A mai asszonynévhasználat Budapesten (egy kutatás körvonalai). *Magyar Nyelvőr* 120: 161–167.
- LACZKÓ KRISZTINA 2008. Asszonynévhasználat Budapesten 1974–2007. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Budapest. 406–413.
- LADÓ JÁNOS – BÍRÓ ÁGNES 1998. *Magyar utónévkönyv*. Vince Kiadó, Budapest.
- LAKATOS ERIKA 1993. Személynevek az Új Magyar Tájszótár szólásaiban és közmondásaiban. *Névtani Értesítő* 15: 212–215.
- B. LÖRINCZY ÉVA 1991. Jancsi és Juliska. In: HAJDÚ MIHÁLY – KISS JENŐ szerk., *Emlékkönyv Benkő Loránd hetvenedik születésnapjára*. ELTE, Budapest. 423–426.

- MARTOS GIZELLA 1992. Ragadványnevek Mezőkövesden (XVI–XX. század). *Névtani Értesítő* 14: 59–67.
- MÉCS LÁSZLÓ 1995. Álnevek a „Beszélő”-ben. *Névtani Értesítő* 17: 53–58.
- MIKESY GÁBOR 2005. Keresztnévvizsgálatok budapesti nagycsaládosok körében. *Névtani Értesítő* 27: 87–94.
- MINDÁK CECÍLIA 2007. A túristvándi roma névadás motivációinak vizsgálata. *Névtani Értesítő* 29: 117–130.
- MIZSER LAJOS 2003. Három beregi falu családnevei. *Névtani Értesítő* 25: 128–133.
- MIZSER LAJOS 2010. Román családnevek Bereg megyében. *Névtani Értesítő* 32: 31–34.
- MIZSER LAJOS 2012. Beregi ruszin eredetű családnevek. *Névtani Értesítő* 34: 17–29.
- MIZSER LAJOS 2013. Szlovák eredetű családnevek Bereg megyében. *Névtani Értesítő* 35: 179–194.
- NÉMETH RENÁTA 2003. A nick a társskereső klubokban. *Névtani Értesítő* 28: 195–205.
- ÖRDÖG FERENC 1993. Ragadványnevek gyászszereléseken. *Névtani Értesítő* 15: 250–253.
- ÖRDÖG FERENC 2004. Személynév-kutatásunk helyzete és feladata. In: FARKAS FERENC szerk., *Magyar névtani kutatások itthon és határainkon túl. Névtani tanácskozás Jászberényben, 2003. október 14–18.* Magyar Nyelvtudományi Társaság – Szent István Egyetem Jászberényi Főiskolai Kar – TIT Jászszági Szervezete – Jászok Egyesülete, Budapest. 82–89.
- ÖRDÖG FERENC 2010. Fercsik Erzsébet – Raátz Judit: Keresztnevek enciklopédiája. A leggyakoribb női és férfinevek. *Névtani Értesítő* 32: 198–200.
- G. PAPP KATALIN 2012. Személynevek az irodalmi művek címeiben. *Névtani Értesítő* 34: 67–70.
- PINTÉR, JUDIT 1994. Veränderungen der Vornamengebung in dem ungarndeutschen Dorf Wolfs/Balf. *Beiträge zur Volkskunde der Ungarndeutschen* 11: 27–151.
- RAÁTZ JUDIT 1996. A névválasztás különleges esetei. *Névtani Értesítő* 18: 75–85.
- RAÁTZ JUDIT 1999. Intern Otto, Angicica, Lüttyő és a többiek, azaz a névválasztás a számítógépes csevegőcsatornán. *Névtani Értesítő* 21: 262–265.
- RAÁTZ JUDIT 2002a. Női neveink az Új magyar utónévkönyvben. In: GRÉCZI-ZSOLDOS ENIKŐ – KOVÁCS MÁRIA szerk., *Köszöntő kötet B. Gergely Piroska tiszteletére.* A Miskolci Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Miskolci Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Miskolc. 151–155.
- RAÁTZ JUDIT 2002b. A számítógépes csevegőcsatornán használt nevek eredetéről. In: BALÁZS GÉZA – A. JÁSZÓ ANNA – KOLTÓI ÁDÁM szerk., *Éltető anyanyelvünk. Mai nyelvművelésünk elmélete és gyakorlata. Írások Grétsy László 70. születésnapjára.* Tinta Kiadó, Budapest. 405–409.
- RAÁTZ JUDIT 2003a. *Acél* vagy *Zserald*? Az újonnan anyakönyvezhető férfineveinkről. *Névtani Értesítő* 28: 181–184.
- RAÁTZ JUDIT 2003b. A doktori fokozattal rendelkező asszonyok névviselési szokásai. In: HAJDÚ MIHÁLY – KESZLER BORBÁLA szerk., *Köszöntő könyv Kiss Jenő 60. születésnapjára.* ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézete – Magyar Nyelvtudományi Társaság. Budapest. 622–628.
- RAÁTZ JUDIT 2004a. A névviselés szabályozása – új névformák. In: FARKAS FERENC szerk., *Magyar névtani kutatások itthon és határainkon túl. Névtani tanácskozás Jászberényben, 2003. október 14–18.* Magyar Nyelvtudományi Társaság – Szent István Egyetem Jászberényi Főiskolai Kar – TIT Jászszági Szervezete – Jászok Egyesülete, Budapest. 106–113.
- RAÁTZ JUDIT 2004b. Új névformákkal az Európai Unióba!? *Névtani Értesítő* 26: 66–73.
- RAÁTZ JUDIT 2005. Nemzetiségi utónévkönyvek. *Névtani Értesítő* 27: 322–328.
- RAÁTZ JUDIT 2007. A nők névviselési szokásai Magyarországon és az EU-ban. In: BARÁT ERZSÉBET – SÁNDOR KLÁRA szerk., *A nő helye a magyar nyelvhasználatban. „Nyelv, ideológia, média” konferencia, 2005. szeptember 8–9.* JATEPress, Szeged. 169–177.

- RAÁTZ JUDIT 2008. Névadás az interneten. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék, Budapest. 441–450.
- RAÁTZ JUDIT 2011. Nick as self attributed name. *Nouvelle Revue d'Onomastique* 53: 181–207.
- RAÁTZ JUDIT 2012. A mai keresztnévadás kulturális reprezentációjának vizsgálata. In: BALÁZS GÉZA – VESZELSZKI ÁGNES szerk., *Nyelv és kultúra. Kulturális nyelvészet*. Magyar Szemiotikai Tanulmányok 25–26. Inter Kultúra-, Nyelv- és Médiakutató Központ Kht. – Magyar Szemiotikai Társaság – PRAE.HU Kft. – Palimpszeszt Kulturális Alapítvány, Budapest. 308–314.
- RAÁTZ JUDIT 2013. Társadalmi változás – névjog – névválasztás. In: TÓTH SZERGEJ szerk., *Társadalmi változások – nyelvi változások. Alkalmazott nyelvészeti kutatások a Kárpát-medencében. A XII. MANYE Kongresszus előadásai. Szeged, 2012. április 12–14.* A MANYE Kongresszusok Előadásai 9. MANYE – Szegedi Egyetemi Kiadó Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, Budapest–Szeged. 396–401.
- RAÁTZ JUDIT 2014. Globalizációs és identifikációs jelenségek a mai magyar keresztnévadásban. In: LADÁNYI MÁRIA – VLADÁR ZSUZSA – HRENEK ÉVA szerk., *Nyelv – társadalom – kultúra. Interkulturális és multikulturális perspektívák I–II. A XXIII. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus (ELTE BTK Budapest, 2013. március 26–28.) előadásaiból készült tanulmánykötet.* A MANYE Kongresszusok Előadásai 10/I–II. MANYE – Tinta Könyvkiadó, Budapest. 2: 708–715.
- RÉVÉSZ KATALIN 2001. Asszonynevek a szentendrei névhasználat tükrében. *Névtani Értesítő* 23: 57–75.
- RIHMER ZOLTÁN 2008. Fordítás vagy adaptáció? A modern latin személynévhasználat problémái. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Budapest. 450–460.
- SLÍZ MARIANN 2015. Általános névtani kérdések. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Magyar névkutatás a 21. század elején*. Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest. 93–114.
- SZABÓ G. FERENC 2002. Itt mindenki kitűnő? *Névtani Értesítő* 24: 90–99.
- SZIKSZAINÉ NAGY IRMA 1997. Ikerítéssel alakult becézőneveink a névvel csúfolókban. In: B. GERGELY PIROSKA – HAJDÚ MIHÁLY szerk., *Az V. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Miskolc, 1995. augusztus 28–30.)* 1–2. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 209. Magyar Nyelvtudományi Társaság – Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Intézet, Budapest–Miskolc. 1: 173–181.
- SZIKSZAINÉ NAGY IRMA 1999. Az ikerítő becézés a magyar szakirodalomban. *Névtani Értesítő* 21: 251–256.
- SZILÁGYI ANIKÓ 2005a. Német családnevek a Balaton-felvidéken. *Alkalmazott Nyelvtudomány* 5: 89–100.
- SZILÁGYI ANIKÓ 2005b. Névadási szokások kisebbségi és többségi helyzetben lévő magyar anyanyelvű gyermekek körében a rendszerváltás után. *Névtani Értesítő* 27: 78–87.
- SZILÁGYI ANIKÓ 2006. Egy kétnyelvű település 20. századi keresztnévadási szokásai. *Névtani Értesítő* 28: 59–66.
- SZILÁGYI-KÓSA ANIKÓ 2010a. A magyar és a német családnévrendszer kontrasztív vizsgálata – különös tekintettel a népnevekből kialakult családnevekre. In: ZIMÁNYI ÁRPÁD szerk., *A tudomány nyelve – a nyelv tudománya. Alkalmazott nyelvészeti kutatások a magyar nyelv évében.*

- A XIX. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus előadásai. Eger, 2009. április 16–18.*
 MANYE 6. MANYE – Eszterházy Károly Főiskola, Székesfehérvár–Eger. 245–252.
- SZILÁGYI-KÓSA ANIKÓ 2010b. Értelmiségi attitűd a jelenkori magyarországi keresztnévizlésben. In: HÁRI GYULA szerk., „Végtelen a tér, mely munkára hív”. *Köszöntő kötet Révay Valéria 60. születésnapjára.* A Pannon Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 2. Pannon Egyetem, Veszprém. 271–279.
- SZILÁGYI-KÓSA ANIKÓ 2012. „Keresztény” családnévek – a kereszténység művelődéstörténeti nyomatai a magyar és német családnévanyagban. In: VÖRÖS FERENC szerk., *A nyelvöldrajztól a névföldrajzig III. Nyelvjárás – néprajz – művelődéstörténet. A 2012. június 4-i sárvári tanácskozás előadásai.* Savaria University Press, Szombathely. 61–77.
- TAKÁCS JUDIT 2007. *Keresztnevek jelentésváltozása. Egy tulajdonnévtípus közszóvá válásának modellje.* A Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Intézetének Kiadványai 86. Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Intézete, Debrecen.
- TÓTH LÁSZLÓ 1998. Középiskolai tanárok említőnevei 1996-ban. *Névtani Értesítő* 20: 54–73.
- ÚCSN.T. = HAJDÚ MIHÁLY 2012. *Újmagyarkori családnévünk tára. XVIII–XXI. század. I. Adatok.* Szerzői kiadás, Budapest.
- VARGA JÓZSEFNÉ 2008. Osli keresztnévadásának története napjainkig. *Névtani Értesítő* 30: 135–144.
- VARGA JÓZSEFNÉ HORVÁTH MÁRIA 2012. Szláv eredetű családnévek a mai magyar családnévrendszerben. In: KOUTNY ILONA – DÁVID MÁRIA – NÉMETH SZABOLCS – PAWEŁ KORNATOWSKI szerk., *Magyar–lengyel kapcsolatok: kontrasztív nyelvészeti, irodalmi és kulturális kutatás* 1–2. ProDruk, Poznań. 1: 59–70.
- VITÁNYI BORBÁLA 1993. Névtanos szemmel a közszavak egy csoportjáról. *Névtani Értesítő* 15: 315–317.
- VITÁNYI BORBÁLA 1997. Keresztnevek és becézőnevek népnyelvi mezőben. In: B. GERGELY PIROSKA – HAJDÚ MIHÁLY szerk., *Az V. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Miskolc, 1995. augusztus 28–30.)* 1–2. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 209. Magyar Nyelvtudományi Társaság – Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Intézet, Budapest–Miskolc. 1: 181–186.
- VÖRÖS FERENC 2004. *Családnév kutatások Szlovákiában.* Kalligram Kiadó, Pozsony.
- VÖRÖS FERENC 2006. Gondolatok a magyar és szlovák családnévek összevetéséhez. *Névtani Értesítő* 28: 45–54.
- VÖRÖS FERENC 2010. *Családnévek térképlapjainak nyelvöldrajzi vallomása.* A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 235. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest.
- VÖRÖS FERENC szerk. 2010. *A nyelvöldrajztól a névföldrajzig. A 2010. június 8-i szombathelyi tanácskozás előadásai.* A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 234. Magyar Nyelvtudományi Társaság – NyME Savaria Egyetemi Központ, Budapest–Szombathely.
- VÖRÖS FERENC szerk. 2011. *A nyelvöldrajztól a névföldrajzig II. Családnév – helynév – kisebbségek. A 2011. november 5-i győri tanácskozás előadásai.* Savaria University Press, Szombathely.
- VÖRÖS FERENC szerk. 2012. *A nyelvöldrajztól a névföldrajzig III. Nyelvjárás – néprajz – művelődéstörténet. A 2012. június 4-i sárvári tanácskozás előadásai.* Savaria University Press, Szombathely.
- VÖRÖS FERENC 2013. *Mutatvány az 1720-as országos összeírás névföldrajzából.* Savaria University Press, Szombathely.
- VÖRÖS FERENC szerk. 2013. *A nyelvöldrajztól a névföldrajzig IV. A nyelvi kölcsönhatások és a személynevek. A 2013. június 8-i dunaszerdahelyi tanácskozás előadásai.* Savaria University Press, Szombathely.

- VÖRÖS FERENC 2014. *Kis magyar családnévátlasz*. Kalligram Kiadó, Pozsony.
- ZAHUCZKY MÓNICA 1997. Az asszonynévformák változásai városon és vidéken a 70-es és 90-es években. In: B. GERGELY PIROSKA – HAJDÚ MIHÁLY szerk., *Az V. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Miskolc, 1995. augusztus 28–30.)* 1–2. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 209. Magyar Nyelvtudományi Társaság – Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Intézet, Budapest–Miskolc. 1: 64–68.
- ZELLIGER ERZSÉBET 1999. „...a nevedről lehullik az ékezet...” *Névtani Értesítő* 21: 224–229.
- ZELLIGER ERZSÉBET 2007. Névadás és identitás. *Névtani Értesítő* 29: 227–233.

SZILÁGYI-KÓSA ANIKÓ
Pannon Egyetem

ANIKÓ SZILÁGYI-KÓSA, Synchronic Anthroponomastics

Reviewing the most significant publications of the last two or three decades, the paper describes the main trends in researching synchronic Hungarian personal names. The presentation is organized according to name types (as separate topics): family names (including the geography of family names, family name changes) and marital names, Christian names (reference books and research on Christian name choices), hypocoristic and bynames, and other types of personal names (nicknames and pseudonyms) are examined in the paper. A separate section is devoted to the investigation of personal name contacts (interference onomastics) and to contrastive onomastic research. Finally, the author provides a short report on the special appearance of personal names, for example, in idioms or in other types of names (firm names, titles, etc.). Works reviewed in the paper include dictionaries, reference books, monographs as well as papers published in conference proceedings and in the journal *Névtani Értesítő*.

Történeti helynévkutatás*

1. Előzmények. Egy-egy tudományszak művelői időről időre szükségét látják annak, hogy tudományterületük addig elért legjelentősebb eredményeit összegezzék, és egyúttal azokat a kutatási irányvonalakat, feladatokat is kijelöljék, amelyek a további előrelépés lehetőségeit biztosíthatják. A helynévtudományban több alkalommal is tartottak már efféle helyzetértékelést a szakemberek: előbb többnyire egy-egy nagyobb névtani konferenciához kapcsolódóan jelentkezett, később pedig monografikus áttekintést is követelt ez az igény. A szemléket egy-egy konkrét időszakra vonatkozóan a helynévkutatás legkiválóbb képviselői készítették el: SEBESTYÉN ÁRPÁD (1967), BENKŐ LORÁND (1970, 1997), MEZŐ ANDRÁS (1981), HOFFMANN ISTVÁN (1997) stb. A 21. század első évtizedében pedig napvilágot látott egy olyan összefoglaló jellegű munka is, amelynek hangsúlyozott célja a tudományterület eredményeinek széles körű áttekintése volt: a helynévkutatás jó félszáz évének értékelését önálló kötetben végezte el HOFFMANN ISTVÁN (2003). Minthogy a történeti helynévkutatás újabb eredményeit és feladatait megítélésem szerint e munkához kapcsolódóan célszerű összegezni, ott kívánom felvenni az áttekintés fonalát, ahol azt HOFFMANN ISTVÁN 2002-vel bezárólag letette. Írásomban tehát a történeti helynévkutatás utóbbi bő évtizedének (2003–2014) fő kutatási irányait mutatom be, de emellett igyekszem kitérni arra is, miben látom a tudományterület jövőjére nézve a legfontosabb feladatokat.

2. A történeti helynévkutatás forrásai. A történeti helynevek kutatásának egyik sarokkövét a források és a forráskiadványok megbízhatósága jelenti, hiszen bármiféle helynévtörténeti feldolgozó munka alapját maguk a névadatok biztosítják. Az olyan munkák ezért, amelyek filológiai és nyelvi szempontból egyaránt megbízható, ellenőrzött adatokat adnak közre, ebben a tekintetben meghatározó jelentőséggel bírnak. A történeti helynévkutatásnak ezt az igényét igyeksenek kielégíteni az ómagyar kor vonatkozásában – a történeti földrajzi munkák (pl. NÉMETH 2008) mellett – a nyelvészek tolla alól kikerülő Korai magyar helynévszótár (KMHsz.) és Helynévtörténeti adatok a korai ómagyar korból (HA.) kötetei,¹ de ezt a célt szolgálja a középmagyar kor viszonylatában a SZABÓ T. ATTILA erdélyi helynévgyűjtését közreadó sorozat is (ETH.). Tágabb kronológiai összefüggésben itt említhetjük meg a Központi Statisztikai Hivatal által kibocsátott történeti helységnévtárakat, valamint LELKES GYÖRGY Magyar helységnév-azonosító szótárának legújabb kiadását (2011³), illetve egy szűkebb névanyag (az utcanevék) vonatkozásában PESTI JÁNOS munkáját is (2013). Ebből a szempontból van fontos szerepe az Arcanum okleveles és térképes forrásokat egyaránt közreadó DVD-kiadványainak, valamint az

* A tanulmány az MTA–DE Magyar Nyelv- és Névtörténeti Kutatócsoport programja keretében készült.

¹ A HA. kötetei GYÖRFFY GYÖRGY történeti földrajzának (Gy.) köteteit, azok vármegyei elrendezését követik, ám csupán a nem településnévi helynevekre koncentrálnak. A KMHsz. az adott vármegyeék valamennyi helynevét felöleli, de nem megyénként, hanem összesített betűrendes elrendezésben adva közre a névcikkeket.

Országos Levéltár egyre bővülő igényeket kiszolgáló keresőfelületének is. A digitálisan elérhető és különböző kereséseket, lekérdezéseket lehetővé tevő adatállományok azért is egyre népszerűbbek a névkutatók körében, mert leegyszerűsítenek és meggyorsítanak egyes munkafázisokat, és általuk olyan összetett feladatokat is sikerrel oldhatnak meg a szakemberek, mint amit például a bizonyos szempontok szerint leválogatott névadatok térbeli ábrázolása jelent. A digitális adatállományok előtt kétségtelenül nagy jövő áll: ezt ismerte fel az ELTE Névkutató Munkaközössége, amikor a SZABÓ T. ATTILA által gyűjtött középmagyar kori névadatok informatizálását célozta meg az Olló nevű szoftver segítségével (l. ehhez részletesen BARTH M. 2007), de ugyanez a gondolat inspirálta a debreceni Nyelv- és Névtörténeti Műhely tagjait is a Magyar Digitális Helynévtár (MDH.) című digitális adatállomány korai helynévtári moduljának létrehozásában. A következő évtized(ek) nagy feladatai között a helynévkutatásnak feltétlenül figyelmet kell fordítania arra, hogy ezek a digitálisan hozzáférhető állományok, illetve a felhasználási lehetőségeik még tovább bővüljenek, a kutatók egyre szélesebb körének igényeit kielégítve.²

2.1. A nyelvemlékek mint a névtörténet forrásai. Amikor a források szerepéről szólunk, természetesen nemcsak a vizsgálatainkhoz felhasználható névadatok egyre nagyobb mennyiségének az elérhetőségét kell hangsúlyoznunk, hanem az a kíváncsi is legalább ilyen súllyal esik latba, hogy az egyes, a névkutatásban, illetőleg szélesebb értelemben a történeti nyelvészetben kiemelt szerepű nyelvemlékek mint a nyelv- és névtörténet³ forrásai alapos, korszerű szemléletű, a modern tudományosság követelményeinek is messzemenően megfelelő feldolgozásban részesüljenek. Az elmúlt évtizedben – nyilvánvalóan nem függetlenül egyes neves évfordulóktól sem – a nyelv- és névtörténet ezen kutatási iránya nagy lendületet kapott. Az a körülmény ugyanis, hogy a magyar nyelvtörténet legkorábbi eredeti és hiteles oklevele, a Tihanyi alapítólevél 2005-ben ünnepelte megalkotásának 950. évfordulóját, nem csupán e nyelvemlékre irányított érezhetően nagyobb figyelmet, hanem korai forrásaink feldolgozásának, egyes esetekben pedig újraértékelésének a sürgető igénye is egyre-másra megfogalmazódott a nyelvtörténészek részéről. E nagyobb figyelemnek köszönhetően doktori értekezések készültek, illetve monográfiák, tanulmányok egész sora látott napvilágot e témában, s a tudományos érdeklődés korai forrásaink irányában azóta is töretlen. Ezeknek a kutatásoknak az egyik főhőse – az említett körülmények miatt érthető módon – a Tihanyi alapítólevél. Az I. András által 1055-ben kibocsátott oklevélről tudomány népszerűsítő munkát jelentetett meg a 950. évfordulóra ZELLIGER ERZSÉBET (2005). Az alapítólevél szerteágazó, interdiszciplináris problematikája körül Tihanyban tudományos konferenciát rendeztek, amelynek előadásai aztán ÉRSZEGI GÉZA szerkesztésében 2007-ben tanulmánykötetben jelentek meg (ÉRSZEGI szerk. 2007; benne két nyelvészeti tanulmánnyal: HOFFMANN 2007d, FEHÉRTÓI 2007). HOFFMANN ISTVÁN előbb tanulmányok sorában (2006a, 2006b, 2008a, 2009), majd akadémiai doktori értekezése (2007c) alapján közzétett monográfiájában (2010a) értékelte a Tihanyi alapítólevelet mint helynévtörténeti forrást, az oklevél egyes szörványairól részletes elemzést közreadva. SZENTGYÖRGYI RUDOLF doktori ér-

² Itt elsősorban a jól megválasztott nyelvi elemzési szempontoknak van nagy jelentőségük: a névadatok szemantikai szerkezetére, strukturális jellemzőire, etimológiai kérdéseire irányuló mezők például egyaránt sokféle hasznosítási lehetőséget nyitnak meg az adatbázist használó kutatók előtt.

³ E tudányszakok viszonyáról l. HOFFMANN ISTVÁN átfogó tanulmányát e kötetben (2015).

tekezést (2010c) és számos tanulmányt (2007, 2008, 2009, 2010a, 2010b, 2012a) szentelt az alapítólevél nyelvtörténeti vizsgálatának, illetve tőle származik az alapítólevél latin szövegközlése és magyar fordítása is (2010d) HOFFMANN ISTVÁN fent említett munkájában. Kutatási eredményeit legutóbb ugyancsak monográfiában összegezte (SZENTGYÖRGYI 2014). A Tihanyi alapítólevél általános problematikája, valamint egy-egy bizonytalanabb lokalizálású helynévi szórványának ügye mások érdeklődését is felkeltette: HOLLER LÁSZLÓ például több olyan tanulmányt adott közre, amelyben egy-egy TA.-beli birtok helyének meghatározását, határpontjainak azonosítását igyekezett – módszertani szempontból nem minden tekintetben vitathatatlan eljárást alkalmazva – elvégezni (pl. 2010, 2011a).

Aligha meglepő, hogy a Tihanyi alapítólevél iránt megnyilvánuló nagyfokú nyelvtörténeti érdeklődés előtérbe hozta más, valamilyen szempontból kivételes helyzetben lévő nyelvemlékek vizsgálatát is. Ez az inspiráció terelte a kutatók figyelmét a Tihanyi alapítólevél mellett a Tihanyi összeírás felé, amelynek nyelv- és névtörténeti feltérképezéséhez az is kedvező tudományos légkört teremtett, hogy e nyelvemlékünk 2011-ben lett 800 éves. A Tihanyi összeírás nyelvtörténeti forrásértékéhez és helynévi szórványainak problematikájához az elmúlt évtizedben elsősorban KOVÁCS ÉVA tanulmányai szóltak hozzá (pl. 2009, 2011, 2012a, 2013b). E tárgykörben megvédett doktori értekezésének (2013a) könyv változata nemrégiben napvilágot is látott (2015). E munka is támaszkodik az összeírásnak arra a digitális formában közzétett fordítására, amelyet SZENTGYÖRGYI RUDOLF készített az Országos Széchényi Könyvtár Magyar nyelvemlékek című kiállítására.⁴

A nyelv- és névtörténeti kutatásokban – amelyek valójában kéz a kézben járnak – kivételes rang illeti meg a 11. századi forrásokat. Nyelvtörténetünk e korai évszázadából ugyanis olyan gyér forrásadottságokkal rendelkezünk, hogy ezekre a korai nyelvemlékekre nemcsak a nyelvtörténeti kutatások figyelnek különösen, hanem más történeti tárgyú diszciplínák képviselői is igen súlyos terheket kénytelenek rakni rájuk. Belátva a nyelvtörténetírás kiemelt felelősségét ezen a téren, talán túlzás nélkül állíthatjuk, hogy e korai időszak minden egyes nyelvemléke önálló, monografikus igényű feltárást követelne meg: az eredeti, hiteles források éppúgy, mint a valamilyen szempontból kétes hitelű oklevelek. Ez a felismerés ösztönözte a nyelvtörténeti kutatást arra, hogy igyekezzen kidolgozni egy olyan módszertani keretet és szempontrendszert, amely lehetővé teszi a nyelvészeti szempontból problematikus státusú (hamis, illetve átiratban fennmaradt) oklevelek adatainak megbízható kronológiai azonosítását, hiszen ez nyilvánvalóan minden nyelv- és névtörténeti vizsgálathoz a legalapvetőbb követelmény. Ebben a tekintetben végzett úttörő munkát SZŐKE MELINDA, aki előbb tanulmányokban (2006, 2008, 2011, 2012, 2013b, 2013d, 2014), majd doktori értekezésben (2013c) és ennek alapján elkészített monográfiában (2015) ismertette a garamszentbenedeki apátság 1075. évi interpolált (a 13. században betoldásokkal meghamisított) alapítólevelének szerteágazó problematikáját. Munkáiban azt a módszert és azokat a nyelvtörténeti, illetve filológiai, sőt esetenként diplomatikai természetű fogódzókat is bemutatta, amelyek segítségével a bizonytalan kronológiai státusú oklevelek és a bennük lévő szórványok nyelvtörténeti forrásértéke viszonylag nagy biztonsággal meghatározható. De itt kell említést tennünk arról az alapvetően diplomatikai természetű vitáról is, amely a Veszprémvölgyi adománylevél keletkezési körülményei és kronológiai kérdései kapcsán HOLLER LÁSZLÓ (pl. 2011b, 2012b, 2013) és SZENTGYÖRGYI RUDOLF (2012b) között kibontakozott.

⁴ Megtekinthető: <http://mnytud.arts.unideb.hu/kiallitas/intro.html>.

A nagy jelentőségű források monografikus feltárása a magyar nyelvtörténetírásban nagy hagyományokra megy vissza. Az említett, a közelmúltban megjelent munkák egyúttal azt is megmutatták, hogy az újabb források felhasználásával, modern elméletek és módszerek (elsősorban a történeti szociolingvisztika, a pragmatika, a névtörténet, a kognitív megközelítés, a névrekonstruktív eljárás) alkalmazásával a korábbi ismeretek jelentősen bővíthetők. Az elkövetkező években monografikus feldolgozást kaphatnak az olyan nagy jelentőségű korai (főképpen a 11. századi) okleveleink, mint a veszprémvölgyi apácák adománylevele, a bakonybéli összeírás, a zselicszentjakabi alapítólevél vagy a korai alapítású püspökségek alapítólevelei. E munkák megszületését követően vállalkozhat aztán a helynévkutatás arra, hogy feldolgozza az európai oklevélírói gyakorlat általános nyelv- és névtörténeti kérdéseit, leginkább a vulgáris nyelvi elemeknek az idegen szövegbe történő beillesztési eljárásaira koncentrálni. Egy ilyen áttekintésre a későbbiekben nemcsak a nyelv- és névtörténet, hanem a történettudomány és a diplomatika is lényeges fogódzóként támaszkodhat a korai évszázadok kutatásában.

Egészen más problémakört hozhat a felszínre a korai forrásoknak egy másik, nem kevésbé jelentős típusa: a történeti munkák, a geszták és a krónikák. Anonymus *Gesta Hungarorum*a nyelvészek és történészek nemzedékeinek ad immáron jó 250 éve kimeríthetetlennek tűnő kutatási terepet. Az elmúlt évtizedben (és azt megelőzően is) elsősorban BENKŐ LORÁND kedves témája volt a gesztának és írójának nyelv- és névtörténeti szempontból való értékelése: összefoglaló tanulmányköteteiben (BENKŐ 1998, 2003a) előszeretettel fordult P mester munkájához, s a geszta magyar nyelvű elemeinek vizsgálata kapcsán általános hangtörténeti kérdéseket éppúgy érintett, mint hely- és személynév-történeti, etimológiai problémákat. A 2009-ben napvilágot látott, utolsó nagy munkájában, a Szovárd-kérdést tárgyaló kötetben pedig Anonymus egyik vezérének, az okleveles forrásokban nemzetségnévként feltűnő *Szovárd*-nak a névtörténeti ügyeivel foglalkozott, sok szálon futtatva a gondolatmenetet, s kapcsolatot keresve Konsztantinosz bizánci császár *Dē administrando imperio* című munkájának a magyarok egy csoportját megnevező *szavarti aszfali* szöveghelyével. BENKŐ LORÁND utolsó művében több ízben is tett utalásokat arra, hogy tervei között egy átfogó elemzés is szerepelt Konsztantinosz 950–951. évi munkájáról. Ennek megvalósítására sajnos már nem maradt ideje, de talán nem ok nélkül bízhatunk abban, hogy lesznek a nyelvtörténészeink között olyanok, akik valóra váltják elképzeléseit, s e korai, nagy nyelv- és névtörténeti jelentőségű nyelvemlékünk újraértékelése, hely- és személynévi szórványainak átfogó elemzése a közeljövőben megvalósul. Az elbeszélő történeti források egy-egy szöveghelyének problematikája HOLLER LÁSZLÓ figyelmét is megragadta ebben az időszakban: erről tanúskodnak az Anonymus-gesztához kapcsolódó tanulmányai (vö. pl. HOLLER 2008, 2009, 2012a).

Noha a nyelvemlékek problematikáját már így is meglehetősen bőven taglaltam, egy megjegyzés még feltétlenül ide kívánczik. BENKŐ LORÁND két évtizeddel ezelőtt felhívta a figyelmet arra, hogy „történeti fontosságú tulajdonneveinket tartalmazó, korai szórványemlékeink helyesírását – és persze morfológiáját, szemantikáját, általános onomasztikáját – nem szabad csak az elvonatkoztatott névanyagra korlátozva, a latin alapszövegtől elszakítva vizsgálni, hanem csak a teljes szövegösszefüggés fényében, különösképpen figyelve a szöveg egészének helyesírására, a »latinos« és »magyaros« írásmódú nevek viszonyára, a neveknek a latin szövegbe való morfológiai beilleszkedésére stb.” (1995: 404). Intelmét az elmúlt évtizedben olyannyira megfogadták nyelvtörténész névkutatóink, hogy a nyelvtörténeti források vizsgálatának ennek nyomán egy fontos új te-

rülete született meg, amely a latin oklevélszöveg és a magyar helynévi szórvány viszonyát tanulmányozza, és a korabeli oklevélírói, megszóvegezői gyakorlat egyfajta normába enged bepillantást (pl. HOFFMANN 2004; SZENTGYÖRGYI 2010d; SZŐKE 2006, 2013a). Megítélésem szerint ez a kutatási irány nemcsak hazai, hanem tágabb, európai kontextusban is fontos új eredményeket ígér, és nemzetközi kutatási programmal teljesíthető igazán ki.

3. Helynév-etimológia. A források feldolgozásával, az oklevelek névadatainak közreadásával szorosan összefüggő tematikaként jelentkezett az elmúlt évtizedben a helynév-etimológia, amely hagyományosan a magyar történeti helynévkutatásnak minden időszakban meghatározó jelentőségű és nemzetközi mércével mérve is kiemelkedő ágazata volt. Az etimológiai kutatásoknak az utóbbi időben komoly lendületet adott az a körülmény, hogy – elsősorban a GYÖRFFY GYÖRGY nevével fémjelzett történeti földrajznak (Gy.), illetőleg az erre épülő helynévtörténeti adattáraknak (KMHsz., HA.) köszönhetően – az okleveles források névadatainak tízezrei váltak megbízható forráskiadványokban a kutatások számára könnyen elérhetővé. E forráskiadványokra támaszkodik az a vármegyei keretekben megvalósuló történeti-etimológiai szótársorozat, amelynek darabjai a HOFFMANN ISTVÁN szerkesztette A Magyar Névarchívum Kiadványai köteteiként jelentek meg, s 1998 óta mind ez ideig hat vármegye helynévanyagának szótári feldolgozását adták közre (BÉNYEI–PETHŐ 1998: Győr vm., PÓCZOS 2001: Bodrog és Borsod vm., TÓTH 2001a: Abaúj és Bars vm., RÁCZ 2007a: Bihar vm.). A történeti-etimológiai helynévszótárak sorában említendő még továbbá SEBESTYÉN ZSOLT (részben ÚR LAJÓSSal közösen megjelentetett) három kötete is. Ezek Bereg, Máramaros és Ung megye településneveit gyűjtik egybe és dolgozzák fel teljes történeti mélységükben (SEBESTYÉN 2010, 2012; SEBESTYÉN–ÚR 2014). Azt, hogy a – praktikus szempontok miatt – vármegyei keretekben folyó névetimológiai munka nem állt meg, jól mutatják azok az előkészületek, amelyek újabb szótárak megjelentetését ígérik: KOCÁN BÉLA Ugocsa megye ő- és középmagyar kori teljes névállományának – a doktori értekezéséhez (2013) is alapul szolgáló – történeti-etimológiai szótárát készíti elő kiadásra, BÁTORI ISTVÁN Doboka, Erdélyi Fehér és Kolozs megye etimológiai szótárán dolgozik, Szepes megye helynévkincsével pedig KENYHERCZ RÓBERT foglalkozik behatóan. Ezek a feldolgozások a szótári formában való megjelentetés mellett – a korábban közreadott megyei állományokhoz hasonlóan – a Magyar Digitális Helynévtár korai moduljába is beépülnek. A szótári program hosszú távú célja egy teljes korai ómagyar kori történeti-etimológiai helynévszótár létrehozása lehet, amelynek megalapozása már az elkövetkező néhány évben megindulhat, leginkább az olyan névtípusok és névfajták körében, amelyek a kutatásokban más szempontból is kiemelt figyelmet érdemelnek.

A helynév-etimológiai kutatásokat ugyanakkor nemcsak ez a fajta szisztematikus, szótári keretekben gondolkodó irány képviseli, hanem az egyes konkrét névfejtésekre is itt kell utalnunk. Ezek jelentősége abban rejlik, hogy bármiféle helynévtörténeti vizsgálat alapját valójában a névetimológia adja. Nem meglepő ezért, hogy az etimológiai kutatások mindenkor a névtudomány hangsúlyos területei közé tartoztak. „A névetimológia ugyanis végigköveti a név változásait, és rekonstruálni igyekszik azt a helyzetet, amelyben a név mint motivált, szemantikailag áttetsző nyelvi elem létrejött, kifejezve az adott kor nyelvi, természeti, társadalmi, kulturális viszonyait. Az ilyen természetű munkának nagy tehát a felelőssége, hiszen segítségével a kutató nemcsak a nyelvi, hanem a társadalmi, művelődési viszonyokra is rá tud világítani.” (HOFFMANN 2012a: 141.)

Az elmúlt évtizedben is számos olyan dolgozat született, amelynek középpontjában egy-egy helynév vagy helynévcsoporthoz megfigyelésnek a szándéka állt. A névmagyarázatokban BENKŐ LORÁND járt az élen (l. pl. 2003b, 2003d, 2009), de egy-egy vitás helynév etimológiájához főleg hangtörténeti nézőpontból JUHÁSZ DEZSŐ (2003, 2008), morfológiai aspektusból pedig az alapvetően személynévkutató FEHÉRTÓI KATALIN is hozzászólt (2004). BENKŐ és FEHÉRTÓI között részben éppen a névmagyarázatok apropóján vita is kibontakozott a *-j/-aj* ~ *-ej* képzők státusát illetően (BENKŐ 2004; FEHÉRTÓI 2004, 2005), amelyhez BÉNYEI ÁGNES szólt hozzá különböző kritériumokat mérlegelve a helynévképzésről szóló összefoglaló munkájában (2012). A névfejtések között utalhatunk azokra az írásokra is, amelyek a Tihanyi alapítólevél egy-egy vagy akár egy csokorban több helynévi szórványának a megfigyelését kísérelték meg (pl. FEHÉRTÓI 2006a; HOFFMANN 2006a, 2007a, 2009; SZENTGYÖRGYI 2008, 2010d, 2012a), vagy éppen más oklevelek mindeddig magyarázat nélkül álló szórványainak az elemzését adták (pl. KOVÁCS 2013b, SZÓKE 2013d), esetleg más okból tanulságos helyneveknek az ügyét gondolták végig (pl. BENKŐ 2003c, 2003e, illetve a 2003a több további írását is említhetnénk itt). E tanulmányok szerzői olykor csupán a névkutatásban forgalomban lévő etimológiák cáfolatáig jutottak el anélkül, hogy konkrét megoldási javaslatot is kínáltak volna a korábbiak helyébe (pl. BENKŐ 2003c, SZÓKE 2014). Az efféle, nyitva hagyott kérdéseket azonban a tudományos előrehaladás szempontjából éppen olyan fontosnak kell tekintenünk, mint azokat, amelyekre megnyugtató válaszokat tudott adni az etimológiai szakirodalom.

Az etimológiai vizsgálatok kapcsán kell szólnunk végül arról is, hogy a Földrajzi nevek etimológiai szótára című helynév-etimológiai kézikönyvünk (FNESz.⁴) szerzőjének, KISS LAJOSnak a kéziratban maradt névetimológiáit 2003-ban bekövetkezett halála után felesége, FEHÉRTÓI KATALIN sajtó alá rendezte, és közreadását a Magyar Nyelv szerkesztőségére bízta (l. FEHÉRTÓI 2006b). A névmagyarázatok a folyóirat hasábjain 2006 és 2009 között láttak napvilágot, betűrendes elrendezésben. Megjelenésüket sajnálatos módon már FEHÉRTÓI KATALIN sem érthette meg. Az életmű jogutódjainak és a Tinta Kiadónak a kezdeményezésére, SZENTGYÖRGYI RUDOLF irányításával az ELTE-n szerveződött munkacsoport jóvoltából a FNESz.⁴-nek új kiadása készül, amely a kéziratban maradt, illetve a Magyar Nyelvben közreadott etimológiákat is tartalmazza, és a szerkesztők az egybedolgozás során bizonyos (főleg a lokalizálások terén az időközben bekövetkezett változásokat figyelembe vevő, ám az etimológiákat nem érintő) korrekciókat is végrehajtanak.

4. Nyelvi érintkezések a Kárpát-medencében. A helynevek etimológiai vizsgálatára támaszkodnak a kutatók szükségszerűen akkor is, amikor a Kárpát-medence középkori nyelvi kontaktusait kísérlék meg feltárni. A honfoglalást követő évszázadok etnikai képének megrajzolásában a történettudomány és a nyelvtudomány egyaránt nagy mértékben épít a korszak írott forrásainak magyar nyelvi elemeire, köztük is elsősorban a helynevek tanúságára. A helynévi szórványok etnikai-nyelvi forrásértékét azonban a mai tudományos kutatás jórészt másként ítéli meg, mint tette azt a 20. század első felében például MELICH JÁNOS vagy KNEZSA ISTVÁN. Az etnikai célú nyelvi rekonstrukció – ahogyan ezt az eljárást HOFFMANN ISTVÁN nevezi (2007b: 14, 2010b) – legfőbb eszköze ugyan maga a helynév-etimológia, ez azonban nem egyszerűsíthető le az adott névforma végső etimonjának a meghatározására. A névkeletkezés pillanatának a megragadása mellett a fennmaradt adatokra is figyelemmel kell lennie az etimológusnak: ezek az adatok ugyanis – lévén többnyire a valós, élő nyelvhasználatra utaló elemek – megmutatják azt is, hogy

milyen nyelvi környezetben fordul elő az adott név, ami a helynévkölcsönzések kronológiája szempontjából igen lényeges körülmény. „Egy-egy adat értelmezése, a név nyelvi rekonstrukciója tulajdonképpen egy kétdimenziós koordináta-rendszerben történik, amelyben az egyik tengely mentén az adatot tartalmazó forrás belső összefüggésrendszerében interpretáljuk a nevet, a másik tengelyen pedig a kérdéses helyre vonatkozó többi adatot tüntetjük föl. E kettős vonatkozási rendszerben értelmeznünk kell a név minden egyes tényezőjét: a nyelvi rekonstrukció ezek közül leginkább az alaki és a jelentéskomponens bemutatására figyel.” (Vö. HOFFMANN 2007b: 15.) Ezeket a módszertani alapelveket a nyelv- és névtörténet részéről azért kell kiemelnünk, mert bizonyos etnikai és településtörténeti kérdések megválaszolásához a történettudomány képviselői jórészt ma is azokat az etimontközpontú, nemegyszer e tekintetben is túlhaladott nyelvészeti kutatási eredményeket használják fel, amelyek gyakran nem felelnek meg a legújabb tudományos kutatás követelményeinek. Itt kell utalnunk KENYHERCZ RÓBERTnek azokra a munkáira is, amelyek a helynevek (nyelv)történeti forrásértékéhez szólnak hozzá, sokféle pragmatikai körülményt mérlegelve (vö. pl. 2008, 2013a, 2013b).

A középkori nyelvi-etnikai kapcsolatok természetének felderítéséhez közvetett fogódzót az jelenthet számunkra, ha a jelenkori nyelvi érintkezések természetét tanulmányozzuk. Ebből az alapelvből kiindulva végzett helynévrendszertani vizsgálatokat PÓCZOS RITA a Baranya megyei Sásdi járás magyar és német vegyes etnikumú településein, s dolgozott ki alkalmas leírási keretként szolgáló modellt a két- és többnyelvű helynévpárok tipizálására (2010). E munka során nyert tapasztalatai fényében foglalt állást az egymásnak szemantikailag megfelelő magyar és más nyelvű helynévpárok keletkezésének vitás kérdésében, s a párhuzamos névadással szemben a fordítás mellett tette le a voksát (l. még ehhez PÓCZOS 2008 is). Az általa képviselt megközelítéssel rokon szemlélet a középkori viszonyok megítélésében is jól alkalmazható, amint erről jó néhány, részben korábban készült munka tanúskodik (pl. RÁ CZ 2004a, 2004b; PÓCZOS 2005, 2006, 2009; RESZEGI 2006; KOCÁN 2013). Ezek az írások – újfajta szemléletüknek köszönhetően – fontos előrelépést jelentenek a helynévrendszerek egymásra hatásának feltárásában, elsősorban szláv–magyar, illetőleg német–magyar vonatkozásban. Mindezek kapcsán fontos ugyanakkor rámutatnunk arra a névelméleti vonatkozásban sem jelentéktelen körülményre, hogy a nyelvi kölcsönzések természetét (az irányát és a mértékét egyaránt) minden korban a nyelvi presztízisviszonyok határozzák meg, amelyek viszont komplex tényezőkön alapuló társadalmi értékviszonyokat tükröznek (vö. HOFFMANN 2008b: 28).

Az elmúlt évtizedben természetesen nemcsak a névtudomány részéről mutatkozott élénk érdeklődés a Kárpát-medence nyelvi-etnikai összetételének kérdései iránt, hanem ugyanezt a fokozott figyelmet tapasztalhattuk a történettudomány egyes képviselőinek a részéről is. Közülük itt most csupán KRISTÓ GYULÁT említem meg, aki – a Szent István korának etnikai viszonyait feltárni hivatott nagy ívű, ám módszertani szempontból kritikával illelhető tanulmányát (2000) követően – önálló monográfiát szentelt a Kárpát-medence nem magyar etnikumainak (2003), s a kronológiai, területi megfigyeléseikhez bizonyos mértékig a helynevek vallomására is támaszkodott. Ehhez a témakörhöz kapcsolódóan utalhatunk továbbá RÁ CZ ANITA azon írásaira, amelyek a helynevekben előforduló népnevek etimológiai, nyelvtörténeti kérdéseit (2009, 2010a, 2010b), illetőleg a népnév fogalmának összetett problematikáját taglalják (2013). A Kárpát-medence nyelvi-etnikai összetételének meghatározásához ugyanis egy adott időszakban nemcsak az idegen nyelvekből származó helynevek vallomása vihet minket közelebb, hanem tanúskodhatnak

idegen etnikum jelenlétéről a népnévi lexémát tartalmazó magyar nyelvű helynevek is. Ezért van önmagán túlmutató jelentősége a nyelv- és névtörténet, valamint a népességtörténet szempontjából is annak a munkának, amely ugyancsak RÁCZ ANITA tollából látott 2011-ben napvilágot, és amely a népnévvel alakult régi településnevek adattárát tartalmazza az egyes népnevek, azon belül pedig morfológiai struktúrák szerinti elrendezésben.

5. A régi magyar helynévadás általános kérdései. Az a névtörténeti problematika, amelyet ez utóbb említett kötet is képvisel, a legszorosabban érintkezik a régi magyar helynévadás általános kérdéseivel: a helynévtípusok és általában a helynév-tipológia ügyével, a magyar nyelvterület névrendszertani jellemzésével, továbbá a helynevek kronológiai rétegződésével.

5.1. Történeti helynév-tipológia. A 20. század első felében kimunkált, főképpen KNIEZSA ISTVÁN és BÁRCZI GÉZA nevével fémjelzett történeti helynév-tipológia még KRISTÓ GYULA kronológiai revízióját (1976) követően is súlyos szemléleti problémákkal és ebből adódóan belső ellentmondásokkal küzd. Nem vitathatjuk, hogy a helynevek tipológiai keretben való vizsgálata kifejezetten újszerű és előremutató gondolata volt a történeti helynévkutatásnak, amely – ha megfelelő szemléleti alapokkal társul – igen eredményes és gyümölcsöző közelítésmódnak bizonyulhat. Ehhez azonban az alapok folyamatos átértékelésére, újragondolására van szükség a mindenkor érvényes nyelv- és névtörténeti ismereteknek megfelelően. Ennek a feladatnak az elvégzése azért is egyre sürgetőbb, mert a történeti helynév-tipológia több tekintetben is önmagán jócskán túlmutató jelentőséggel bír. Eredményei hasznosulnak ugyanis a társtudományok, legfőképpen is a történettudomány számos kutatási területén: bizonyos időszakokra vonatkozóan például igen hatékonyan segíthetik a település- és népességtörténeti vizsgálatokat.

Ehhez a segéd tudományi szerephez azonban elengedhetetlenül fontos a kritikai szemlélet és a széles körű elemzés, amely a történeti kutatásokban is lényeges módszertani segédeszközként használt történeti helynév-tipológiával kapcsolatban azt jelenti, hogy a nem helytálló nézetekkel, álláspontokkal le kell számolni, s az egyes „babonaként továbbhurcolt” téziseket, dogmákat – újra mérlegre téve azok igazságtartalmát – objektíven felül kell vizsgálni.

A helynévkutatásban – elsősorban a régi korok nyelvi és történeti viszonyainak feltárásával összefüggésben – jó ideje fontos követelményként áll a kutatók előtt a komplexitásra való törekvés és az interdiszciplináris közelítésmód alkalmazása. Ez azt jelenti, hogy bizonyos történettudományi problémákat, különösképpen az Árpád-kor magyarságtörténetének jó néhány kérdését a történeti nyelvtudomány és a történeti névkutatás eredményei nélkül tárgyalni nemigen lehet, e téren tehát a nyelvtudomány és a történettudomány képviselőinek hathatós együttműködésére, egymás kölcsönös segítésére, kiegészítésére van szükség (BENKŐ 1997: 9, HOFFMANN 2008b: 22). A megbízható tipológiai keretek ugyanakkor nemcsak a szakmák együttműködése szempontjából fontosak, hanem – a névtörténeti kutatások határain belül maradva – a tudományterület művelői által rég áhitott szintézisek létrehozása szempontjából is. Összességében úgy látom, hogy a neveknek a nyelvi, azon belül specifikusabban névrendszerbeli meghatározottságát szem előtt tartva alkotható meg egy olyan történeti helynév-tipológia, amely a névtípusokat a maguk helyén és kellő differenciáltsággal értékeli. A névtipológia előrevitele elsőként is tehát „a fontos alapelveknek az elméleti tisztázását” követeli meg (HOFFMANN 2007b: 18, 1. még TÓTH 2009b: 181 is).

5.2. Helynévtípusok. A KNEIÉZSA által megalapozott és kidolgozott magyar történeti helynév-tipológia az eredeti célját, azt tudniillik, hogy e módszerrel – az adatolás esetlegességét kiküszöbölve – megállapítható legyen egyes településneveknek és az általuk jelölt településeknek a keletkezési ideje, a jelenkori tudományosság igen komoly kéteyyekkel fogadja. KNEIÉZSA elméletének feltétlenül pozitív hozadékaként kell ugyanakkor kiemelnünk és elismernünk azt, hogy a különböző névtípusok tárgyalása ettől függetlenül is jelentős mértékben előbbre vitte a magyar történeti helynévkutatás ügyét. A helynév-tipológia keretei között megjelent ugyanis a névtörténeti kutatásokban a rendszerszemléletű gondolkodás csírája, és bár ez a rendszerfelfogás nem azonos azzal a rendszerközpontúsággal, amely a mai helynévkutatásban egyre szélesebb körben érvényesül, és annak fő sodrát meghatározza, de az a friss gondolat, hogy a nevek egyedi vallomása mellett a nagyobb névcsoportokat is vallatóra kell fogni, feltétlenül pezsdítőleg hatott a magyar névkutatásra. Jól mutatja ezt az a körülmény is, hogy megszülettek az első olyan történeti helynév-monográfiák, amelyek valamely névtípus nyelvi (és részben nyelven kívüli) sajátosságait igyekeztek felderíteni. A történeti helynévkutatásnak az a vonulata, amelyet KÁZMÉR MIKLÓS *falú-monográfiája* (1970) és MEZŐ ANDRÁS patrocíniumi településnevekről szóló munkája (1996) alapozott meg, az itt tárgyalt időszakban is újabb eredményekkel gyarapodott.

A régi magyar helynévtípusok vizsgálatában fontos előrelépések történtek az elmúlt évtizedben. RÁCZ ANITA tanulmányai (l. pl. 2005b, 2006, 2007b) és adattára (2011) jóvoltából egyre nagyobb figyelem összpontosult a nép- és törzsnévi helynevek nyelvi-névrendszertani kérdéseire, ahogyan MEZŐ ANDRÁS inspiráló monográfiája (1996), majd a magyarországi patrocíniumokat közreadó kötete (2003) után kiemelt szakmai érdeklődés fordult a patrocíniumi eredetű településnevek felé is (az elmúlt évtized munkái közül l. pl. BÖLCSKEI 2005; TÓTH 2006, 2007b, 2010a, 2011b). E névtípus európai helyzetének feltárására nemzetközi kutatási program is létesült, amelynek az eredményei angol nyelvű tanulmánykötetben, az *Onomastica Uralica* című folyóirat 8. számaként láttak napvilágot (TÓTH szerk. 2011), s emellett több tanulmány is beszámolt róla hazai és nemzetközi fórumon egyaránt (TÓTH 2012a, 2012b). A régi magyar helynévtípusok közül a személynévi lexémát tartalmazó helynevek monografikus igényű feldolgozása ugyancsak egyre sürgetőbbé vált, s e téren olyan ígéretes – a személynévek rendszertani jellemzőit ugyancsak figyelembe vevő – előtanulmányok is születtek az elmúlt évtizedben (vö. pl. TÓTH 2009a, KOVÁCS 2012b, HOFFMANN 2014), amelyek egy nagy ívű összefoglaló munkának is megteremthetik az alapjait.

A régi magyar helynévadás morfológiai típusai közül részletes feldolgozásban a helynévképzés mint névalkotó eljárás részesült. E tekintetben elsősorban BÉNYEI ÁGNES egy-egy képző problematikáját (2002, 2007a, 2009), másfelől a névképzés általános elméleti kérdéseit (2004, 2007b) a középpontba állító tanulmányai, illetve az ezeket összegző monográfiája (2012) érdemelnek kiemelt figyelmet. A helynevek morfológiai felépítésével néhány további, specifikusabb kérdéseket taglaló tanulmány is foglalkozott ebben az időszakban (pl. RÁCZ 2008; NYÍRKOS 2008, 2009; TÓTH 2010b).

A középkori magyar nyelvterület jellemzéséhez olyan, tipológiai szempontokat is érvényesítő feldolgozások is jelentősen hozzájárultak, amelyek az egyes területek helynév-rendszerének leírását adják.⁵ A fentebb már említett, vármegyei keretekben készült hely-

⁵ E munkák jórészt a HOFFMANN ISTVÁN által kialakított többszintű helynévvizsgálati modellrel alkalmazták elméleti keretükként. E munka első kiadása 1993-ban, a második pedig az itt tárgyalt időszakban, 2007-ben látott napvilágot.

névszótárak vagy az adott megye teljes korai ómagyar kori helynévkincsét, vagy pedig az adott terület településnév-állományát dolgozzák fel etimológiai szempontból. A munkák egy része túlmutat a korai ómagyar kor időhatárain, s az ómagyar kor egészére kiterjesztve végzi el az adott vármegye településnév-állományának etimológiai analizisét. E szótári munkákra névrendszertani feldolgozások is épülhettek, amelyek az eddigiekben Győr (BÉNYEI–PETHŐ 1998), Abaúj és Bars (TÓTH 2001b), Bodrog és Borsod (PÓCZOS 2001), valamint Bihar vármegyére (RÁCZ 2005a) terjedtek ki. Bízunk benne, hogy az elkövetkező évtizedekben e feldolgozó munka előrehaladásával a Kárpát-medence középkori helynévrendszerének egyre nagyobb szeletét ismerhetik meg és vehetik birtokba nemcsak a névkutatás, hanem más történeti tárgyú diszciplínák képviselői is.

Ugyancsak a középkori magyar helynévrendszer leírásában hoztak nagy előrelépést azok a munkák is, amelyek egy-egy helynévfajta történeti-névrendszertani elemzését végezték el: GYÖRFFY ERZSÉBET a Kárpát-medence korai ómagyar kori folyóvízneveinek (2011), RESZEGI KATALIN pedig a régi hegyneveknek (2011b) szentelt monografikus feldolgozást. GYÖRFFY ERZSÉBET emellett egy angol nyelvű munkát is közreadott a magyar és a svéd folyóvíznevek összehasonlító vizsgálatáról (2008b). Történeti helyneveket is tartalmaz, és szemléletében, valamint az alkalmazott leírási keretet illetően is az előbbiekhöz hasonló HÁRI GYULÁNAK az a dolgozata, amely az egykori Móri járás (Fejér megye) létesítményneveinek rendszertani leírását vállalta magára (2010).

5.3. A helynévtípusok kronológiai viszonyrendszere. A helynévrendszertani vizsgálatok egyik fontos területeként kell utalnunk azokra a megközelítésekre, amelyek a helynévtípusok kronológiai viszonyrendszerét igyekeznek feltérképezni. A legtermészetesebb módon kerül ez a szempont előtérbe az egy-egy terület, megye helynévrendszerét bemutató munkákban, amelyek kronológiai metszetekben (fél- vagy negyedszázados intervallumokban) láttatják a névtípusok egymásra rétegződését. Különösen sok tanulságot rejthet ez az aspektus az olyan feldolgozások esetében, amelyek több évszázados időegységet tekintenek át. Ezek a vizsgálatok nemcsak azt mutatják meg, hogy mely helynévtípusok mely korszakokban voltak a leginkább produktívak, hanem arra a folyamatra is rávilágítanak, hogy a névrendszert miként építik tovább a névhasználók saját mintáik alapján, és hogyan vesznek részt a meglévő helynevek az új névformák létrehozásában (vö. pl. KOCÁN 2008, PÁSZTOR 2008).

A nevek kronológiai rétegződésére fókuszáló vizsgálatokban gyakran kap nagy hangsúlyt az etimológiai rétegek egymásra épülésének megrajzolása. Az ezt előtérbe helyező analízisek egy részére az jellemző, hogy egy-egy helynévfajta kronológiai rétegeit mutatják be valamely nyelvtörténeti korszakra vonatkoztatva: a víznevek korai ómagyar kori rétegeit például GYÖRFFY ERZSÉBET tekintette át történeti víznév-monográfiájában (2011, l. még 2010 is), a középkori hegynevek kapcsán RESZEGI KATALIN végezte el ugyanezt a feladatot (2011b), a Kárpát-medence településneveinek etimológiai rétegeiről pedig nemzetközi fórumokon én magam adtam nemrégiben számot (TÓTH 2009c, 2010c). Az sem szokatlan, hogy valamely terület helyneveinek a kronológiai rétegei kerülnek az ilyen természetű vizsgálatok középpontjába: a korábban említett, vármegyei keretekben zajló névrendszertani feldolgozások mellett itt utalhatunk például az egyes vízgyűjtő területek víznévrendszerének etimológiai áttekintésére: PÓCZOS RITA előbb a Sajó, majd a Garam és az Ipoly történeti víznévrendszerét mutatta be (2003, 2004), én magam a Zala vízgyűjtőjének helyneveit elemeztem ebből a szempontból (TÓTH 2003),

KISS MAGDALÉNA pedig az Érmellék területén végzett hasonló, a nyelvi érintkezésekre is kiterjedő vizsgálatokat (2012).

Az efféle vizsgálatoknak nemegyszer igen jelentős település- és népességtörténeti konzekvenciái is vannak, hiszen lényeges adalékokkal járulhatnak hozzá annak tisztázásához, hogy egyes etnikai csoportok mikor települtek meg valamely vidéken. Erre mutatott módszertani szempontból is mintaértékű példát BENKŐ LORÁND a Pinka felső vízgyűjtő területének névrétegeit feltáró írásában (2003f).

A történeti tudományok más területeinek képviselői ugyancsak nem ritkán építik kutatásaikat részben a helynevek vallomására. A régész KISS GÁBOR és a történész ZÁGORHIDI CZIGÁNY BALÁZS több munkája is egy konkrét terület (mikrotáj) helynevei alapján igyekezett régészeti, történeti és névtani konzekvenciákat megfogalmazni, s egyúttal egy olyan módszert mutatott be, amely jól alkalmazható egy terület komplex feldolgozására (a módszertani alapvetést l. főképpen KISS–ZÁGORHIDI 2006a). Dolgozataik eredményei három fő sarokpont köré rendeződnek: rámutatnak egyrészt arra (ami egyébként mások munkájában is megjelenik), hogy a modern kori helynévgyűjtemények és a térképek modern kori helynévanyaga miképpen használható fel eredményesen az Árpád-korra vonatkozóan is; igyekeznek megrajzolni az adott terület középkori helyneveinek ún. relatív kronológiáját; adalékokkal szolgálnak továbbá a történeti adatok és a helynév-etimológia kapcsolatához is (vö. pl. KISS–ZÁGORHIDI 2006a, 2006b, 2008).

5.4. Névfeldrajz. A kronológiai aspektushoz hasonlóan érdemes kiemelni a helynevek térbeliségével kapcsolatos vizsgálatok, a névföldrajzi kutatások szerepét is. Az itt áttekintett időszakban ez az irányvonal új lendületet kapott azáltal, hogy 2010 óta egy éves rendszerességgel zajló, A nyelvföldrajztól a névföldrajzig címet viselő konferenci sorozat foglalkozik e témakörrel, és a konferencián elhangzott előadásokat közreadó kötetek a névkutatás fontos fórumaként mutatják be az e téren elért legújabb kutatási eredményeket, olykor helynévtörténeti témákat is érintve (l. pl. VÖRÖS szerk. 2012). De ezzel kapcsolatban utalhatunk JUHÁSZ DEZSŐ azon írásaira is, amelyek a magyar névföldrajzi kutatások eredményeiről nemzetközi fórumokon számolnak be (l. pl. 2006).

6. Általános névtörténeti kérdések. Az utolsó nagyobb problémakör, amelyet e helyütt érinteni kívánok, általános névtörténeti kérdésekkel, azaz a helynevek keletkezésével és változási folyamataival áll összefüggésben, és a szakirodalom ezzel kapcsolatos megállapításait hivatott értékelni.

6.1. A helynevek keletkezése. Az elmúlt évtized újabb helynévtörténeti kutatásaiban a helynevek keletkezése kapcsán mind nagyobb súllyal jelent meg az a gondolat, amely a névadási, névszociológiai helyzet tekintetében különbséget tételez fel a régi helynévanyag egyes helynévfajtáinak létrejötté között, s a településnevek esetében a névadás aktusában a közösség helyett az egyén szerepét állítja előtérbe, illetőleg ezzel egyidejűleg a tudatosságot helyezi az ösztönösség elé. A tudatos névadás gondolatát legutóbb HOFFMANN ISTVÁN fejtette ki, rámutatva arra, hogy az új helynévalakulatok többnyire tudatos kognitív tevékenység révén jönnek létre, s magát a helynévadás aktusát a beszélők kognitív tevékenységeként írhatjuk le: „A neveket az egyén, nem pedig a közösség adja, de olyan módon, hogy az új név beleilleszkedjen az adott névközösség névadási szisztémájába, s ilyen módon az új nyelvi elemet mások is névként tudják elfogadni és használni. A mai onomasztika a névadásban aktust lát tehát, s a korábbi felfogást, amely

közszói értékű kifejezések fokozatos tulajdonnévvé válásával számolt, legfeljebb periférikus névalakulási formának tekinti.” (HOFFMANN 2014: 699, l. még ehhez HOFFMANN 1993/2007²: 30–32, 2005: 120; HAJDÚ 2003: 56–58.) A helynévadás általános jellemzőire a névkeletkezés körülményeinek tisztázásában tehát nagy hangsúlyt kell fektetnünk. Ezt azért fontos szem előtt tartanunk akkor, amikor a helynévadás történetét s a benne bekövetkező tipológiai természetű változásokat tanulmányozzuk, mert a helynévadást minden korban alapjaiban meghatározza a meglévő névrendszer, a névmodellekhez való igazodás igénye révén. A rendszer- és modellközpontú helynévelméleti kutatásokban ezért a névadás általános természete a legfontosabb viszonyítási pont: ez szolgálhat bármiféle részletes analízis zsinórmértékéül. Egyes névalkotási módok persze bizonyos időszakokban háttérbe szorulhatnak, miközben más névmodellek pedig népszerűvé, gyakorivá válhatnak: a helynévtörténeti kutatásoknak éppen ezeket a folyamatokat kell megrajzolniuk (vö. HOFFMANN 2014).

6.2. A helynevek változása. A helynévtörténeti vizsgálatok féloldalasak lennének, ha nem kísérelnénk meg a helynévrendszer egészének és egyes egyedeinek a változástörténeti folyamatait is leírni. E téren én magam igyekeztem – a korábbi kutatások összegzéseként is – egy olyan változástipológiát kidolgozni, amelynek középpontjában ugyan a településnevek állnak, reményeim szerint azonban a modell valamennyi helynévfajta változásainak a bemutatására alkalmazható (TÓTH 2008a, l. még 2005a, 2005b, 2011a). A településnevek változástípusainak egyik igen gyakori, lényegében az egész névrendszert behálózó folyamatát, a névdifferenciálódás és a jelzővel történő kiegészülés jelenségét tárta fel gazdag névanyagon és nagy időbeli távolságot átfogva BÖLCSKEI ANDREA (2010), rávilágítva az efféle változások nyelvi és nyelven kívüli mozgatórugóira. Kognitív szemléleti elemeket is tartalmazó monográfiájának eredményeihez a névadás és névhasználat szocioonomasztikai és pragmatikai körülményeire építve én magam fűztem további megjegyzéseket (TÓTH 2011b). Egy-egy jellegzetes helynévváltozási folyamat nemegyszer szolgáltatott témát a névkutatóknak: tanulmányok születtek a névcseréről (TÓTH 2008c), a hangtani indíttatású alaki változások sajátos típusairól (TÓTH 2008a) vagy éppen valamely jellegzetes helynévtípus változási tendenciáiról (BÖLCSKEI 2005, TÓTH 2006). A változástípusok feltárása mellett az ehhez kapcsolódó fogalmak meghatározása is elengedhetetlen.

Ez a feltétel a tipológiaalkotásnak értelemszerűen a részét képezi, de emellett a változásokkal kapcsolatos olyan alapvető jelenségekre is rámutatott a történeti helynévkutatás, mint a változási érzékenység, amely az egyes névtípusokra – az igen eltérő rendszerkapcsolataiknak köszönhetően – nagyon különböző mértékben jellemző (TÓTH 2007a). E témakörben a távlatok és a további feladatok is jól kirajzolódnak: a névrendszerek változásának általános névelméleti kérdéseit, a háttérben húzódó nyelvi és nem nyelvi tényezőket fokozott figyelemmel kell vizsgálnia a történeti helynévkutatásnak, s e tekintetben biztos támaszkodhat azokra a többnyire modern kori névanyagra építő vizsgálati eredményekre, amelyek a helynévrendszerek területi differenciáltságát s annak okrend-szerűt igyekeznek új módszertani eljárással felderíteni (l. ehhez pl. DITRÓI 2010, 2011, 2013, történeti névanyagra pedig pl. BÁRTH M. 2012).

7. A helynevek jellegzetes alkotóelemei: a földrajzi köznevek. A helynevek alkotásában minden időszakban meghatározó szerepet játszanak a földrajzi köznevek, hiszen

– helynévformáns funkciójukban – ezek utalnak a név által jelölt hely fajtájára. A legidősebb feladatok egyikeként jelölhetjük meg egy történeti földrajziköznév-szótár elkészítését, amelynek megvalósításához egyre jobb lehetőségeket teremtenek a korai ómagyar kori helynévi adattárak. E munka egybeállítását ráadásul az is segíti, hogy nemrégiben látott napvilágot a jelenkori helyjelölő közszavak gazdag gyűjteményeként a Magyar földrajzi köznevek tára című kötet (BÁBA–NEMES 2014). Egy ilyen történeti összegzés reális megvalósíthatóságát több, az elmúlt évtizedben megszületett dolgozat is támogathatja: jó néhány írást szentelt ebben az időintervallumban is a földrajzi köznevek történeti problematikájának BÍRÓ FERENC (2008a, 2008b), e szócsoporthoz több elméleti kérdésért tárgyalta problémaérzékeny tanulmányaiban BÁBA BARBARA (pl. 2011, 2013, 2014), de hozzászólt a témakörhöz RESZEGI KATALIN (2004, 2009a, 2010), GYÖRFFY ERZSÉBET (2008a) és BÁRTH M. JÁNOS (2011) is.

8. A történeti helynévkutatás szemléleti háttere és fórumai. A történeti helynévkutatás szemléleti hátterében is jelentős elmozdulások jeleit érzékelhettük az utóbbi időszakban: egyre nagyobb teret kap a történeti tárgyú helynévvizsgálatokban is a kognitív megközelítés (l. pl. RESZEGI 2009b, 2011a; BÖLCSKEI 2010), a funkcionális nyelvészlelet (HOFFMANN 2012b, az elméleti alapvetéshez l. még LADÁNYI – TOLCSVAI NAGY 2008), a dimenzionális nyelvészlelet (az elméleti megalapozásához l. elsősorban JUHÁSZ 2011, 2012, de vö. még FARKAS 2014 is), illetve bizonyos vonatkozásokban a történeti pragmatika (az elméleti alapokhoz l. pl. SÁROSI 2003a, 2003b).

Végezetül szólnunk kell még azokról a fórumokról, amelyek az elmúlt évtizedben a történeti helynévkutatás képviselői számára lehetőséget biztosítottak arra, hogy elképzeléseiket, eredményeiket egymással megoszthassák. 2004-ben indult meg a történeti helynévkutatásnak egy új folyóirata, a Helynévtörténeti Tanulmányok, amely évente egy, olykor két számmal is jelentkezett, s ez idáig 10 kötete jelent meg. A folyóirat tanulmányainak egy részét azoknak az előadásoknak a megszerkesztett változatai képezik, amelyek a 2006-tól kezdődően évi rendszerességgel megrendezett Helynévtörténeti szeminárium című konferencián hangzottak el. E rendezvénnyel olyan szemináriumi sorozat indult útjára, amely rendszeres és újfajta fórumot hozott létre a történeti helynévkutatással foglalkozó szakemberek (nyelvészek, történészek, régészek) számára, és biztosít azóta is minden év tavaszán kötetlen tudományos vitára, eszmecserére alkalmat. E fórumok mellett megemlítendő még az is, hogy 2007-ben rendezte meg a Magyar Nyelvtudományi Társaság a VI. Magyar Névtudományi Konferenciát Balatonszárszón. E nagyszabású névtani seregszemle előadásai BÖLCSKEI ANDREA és N. CSÁSZI ILDIKÓ szerkesztésében 2008-ban láttak napvilágot Név és valóság címmel önálló kötetben, benne jó néhány, a történeti helynévkutatás aktuális kérdéseivel foglalkozó, a fentiekben jórészt fel is idézett tanulmánnyal. Itt utalhatunk végezetül arra is, hogy 2013-ban Debrecenben a MTA támogatásával megalakult az MTA–DE Magyar Nyelv- és Névtörténeti Kutatócsoport, amely fontos feladatuként a történeti helynévkutatást jelölte meg.

9. Záró megjegyzések. Áttekintésem végén néhány záró gondolatot kívánok megfogalmazni az előttünk álló feladatokról.

Fontosnak tartom mindenekelőtt a helynévtörténeti kutatások eredményeinek szintézisben történő összefoglalását: a szintetizáló munkák ugyanis többféle előnnyel járnak. A szisztematikus feldolgozások megnyitják egyrészt a szélesebb horizontú kutatások előtt

az utat, és nagyobb bizonyosságát is adják az adott tudományterületen elért kutatási teljesítményeknek (vö. ehhez HOFFMANN 2005: 117–118). E szintéziseknek a helynévadás és a helynévhasználat általános elméleti alapkérdéseit éppúgy fel kell tárniuk, mint ahogyan az egyes részletkutatásokban is meg kell szüntetniük az ismeretek töredezettségét. Kiemelt területeknek számítanak e tekintetben azok a vizsgálatok és feldolgozások, amelyek a nyelv- és névtörténet mellett más diszciplínák (elsősorban a történettudomány) számára is alapvető fogódzókul szolgálhatnak.

A névkutatásnak az eddigieknél is jóval nagyobb mértékben kell élnie a legújabb digitális technológiák adta lehetőségekkel, s a névkutatóknak online adatbázisok formájában is lehetőleg hozzáférhetővé kell tenniük a történeti helynévvizsgálatok új eredményeit. A bárki számára elérhető állományok ugyanis éppen azért, hogy közkinccsé teszik az egyes műhelyek által összeállított adatbázisokat, nagymértékben kitágítják a tudományos kutatások lehetőségeinek a körét.

Az utóbbi évtizedek tapasztalatai még tovább erősítették végül annak a bizonyosságát, hogy a magyar történeti helynévkutatás a nemzetközi szinten is megállja a helyét. Bizonyosra veszem ezért, hogy a magyar kezdeményezésre induló nemzetközi kutatási programokba örömmel kapcsolódnak be az európai névkutatás neves szakemberei. Ez pedig azt jelenti, hogy azokban a tudományos kérdéskörökben, amelyek tanulmányozása nemzetközi kontextust igényel, ilyen kezdeményezésekkel kell élniük a hazai névkutató műhelyeknek. A magyar történeti helynévkutatás előtt tehát – annak ellenére vagy talán éppen annak köszönhetően, hogy számos fontos eredménnyel büszkélkedhet – jó néhány további lényeges és jól kijelölhető feladat áll.

Hivatkozott irodalom

- BÁBA BARBARA 2011. Pusztai földrajzi köznevek helynévalkotó szerepe az ómagyar korban – A jelentéshasadás. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 6: 121–131.
- BÁBA BARBARA 2013. Földrajzi köznevek mint lexikális helynévformánsok. *Magyar Nyelvjárások* 51: 103–110.
- BÁBA BARBARA 2014. A földrajzi köznevek használatának speciális színtere: a középkori oklevélírói gyakorlat. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 10: 139–153.
- BÁBA BARBARA – NEMES MAGDOLNA 2014. *Magyar földrajzi köznevek tára*. A Magyar Névtudományi Kiadványai 32. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- BÁRTH M. JÁNOS 2007. Háromszéki helynevek nyelvészeti elemzése informatikai módszerekkel. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 2: 207–217.
- BÁRTH M. JÁNOS 2011. *Vápa ~ lápa*. In: HAJDÚ MIHÁLY – TÓTH ÁLMOS – BÁRTH M. JÁNOS szerk., *Karszt, történelem, helynevek. Köszöntő és tanulmányok a 88 éves Dénes György tiszteletére*. Meteor Természetbarátok Turista Egyesülete, Budapest. 183–190.
- BÁRTH M. JÁNOS 2012. Székelyföldi történeti helynevek nyelvi elemzése (Névföldrajzi vizsgálatok Szabó T. Attila erdélyi helynévtörténeti adattárában). *Névtani Értesítő* 34: 202–206.
- BENKŐ LORÁND 1970. Névtudományunk helyzete és feladatai. In: KÁZMÉR MIKLÓS – VÉGH JÓZSEF szerk., *Névtudományi előadások. II. Névtudományi konferencia. Budapest, 1969*. Nyelvtudományi Értekezések 70. Akadémiai Kiadó, Budapest. 7–16.
- BENKŐ LORÁND 1995. Mi a helyzet Zalán vezér neve és személye körül? *Magyar Nyelv* 91: 402–411.
- BENKŐ LORÁND 1997. Névtudományunk (Megnyitó az V. Magyar Névtudományi Konferencián). In: B. GERGELY PIROSKA – HAJDÚ MIHÁLY szerk., *Az V. Magyar Névtudományi Konferencia*

- előadásai (Miskolc, 1995. augusztus 28–30.)* 1–2. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 209. Magyar Nyelvtudományi Társaság – Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Intézet, Budapest–Miskolc. 1: 5–9.
- BENKŐ LORÁND 1998. *Név és történelem. Tanulmányok az Árpád-korról*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- BENKŐ LORÁND 2003a. *Beszélnek a múlt nevei. Tanulmányok az Árpád-kori tulajdonnevekről*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- BENKŐ LORÁND 2003b. Bors vezértől Borzsováig. In: BENKŐ LORÁND, *Beszélnek a múlt nevei. Tanulmányok az Árpád-kori tulajdonnevekről*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 133–139.
- BENKŐ LORÁND 2003c. *Kölpény és ami körülötte előkerül*. In: BENKŐ LORÁND, *Beszélnek a múlt nevei. Tanulmányok az Árpád-kori tulajdonnevekről*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 20–37.
- BENKŐ LORÁND 2003d. Megjegyzések a *Petlend* helynevek történetéhez. *Névtani Értesítő* 25: 13–17.
- BENKŐ LORÁND 2003e. *Orsova és Ondava*. In: BENKŐ LORÁND, *Beszélnek a múlt nevei. Tanulmányok az Árpád-kori tulajdonnevekről*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 168–180.
- BENKŐ LORÁND 2003f. Vázlat a Pinka felső vízgyűjtőjének településtörténetéhez. In: BENKŐ LORÁND, *Beszélnek a múlt nevei. Tanulmányok az Árpád-kori tulajdonnevekről*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 124–132.
- BENKŐ LORÁND 2004. Az ómagyar -j, -aj/-ej helységnévképző. *Magyar Nyelv* 100: 406–419.
- BENKŐ LORÁND 2009. *A Szovárd-kérdés. Fejezetek egy ómagyar nemzetség történetéből*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- BÉNYEI ÁGNES 2002. Az -i helynévképző az ómagyar kori helyneveinkben. In: HOFFMANN ISTVÁN – JUHÁSZ DEZSŐ – PÉNTÉK JÁNOS szerk., *Hungarológia és dimenzionális nyelvszemlélet*. Nemzetközi Magyarágtudományi Társaság, Debrecen–Jyväskylä. 23–29.
- BÉNYEI ÁGNES 2004. Az ómagyar kori helynévképzők és alakváltozataik. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 1: 91–104.
- BÉNYEI ÁGNES 2007a. A -j képző szerepe a helynevekben. In: HOFFMANN ISTVÁN – JUHÁSZ DEZSŐ szerk., *Nyelvi identitás és a nyelv dimenziói. A VI. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus nyelvészeti előadásai (Debrecen, 2006. augusztus 22–26.)*. Nyelv, nemzet, identitás 3. Nemzetközi Magyarágtudományi Társaság, Debrecen–Budapest. 67–77.
- BÉNYEI ÁGNES 2007b. Helynévképzők a fiktív nevek körében. *Névtani Értesítő* 29: 57–63.
- BÉNYEI ÁGNES 2009. Még egyszer a -d helynévképzőről. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 4: 85–103.
- BÉNYEI ÁGNES 2012. *Helynévképzés a magyarban*. A Magyar Névtudományi Társaság Kiadványai 26. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- BÉNYEI ÁGNES – PETHŐ GERGELY 1998. *Az Árpád-kori Győr vármegye településneveinek nyelvészeti elemzése*. A Magyar Névtudományi Társaság Kiadványai 2. Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Debrecen.
- BÍRÓ FERENC 2008a. Vízrajzi köznevek ómagyar kori településnevekben. *Névtani Értesítő* 30: 68–81.
- BÍRÓ FERENC 2008b. Folyó- és állóvizeket jelentő földrajzi köznevek ómagyar kori településnevekben. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék, Budapest. 99–106.
- BÖLCSKEI ANDREA 2005. A szentnévi alaptagú helységnévek korrelációs rendszerének alakulása. *Névtani Értesítő* 27: 152–162.
- BÖLCSKEI ANDREA 2010. *A magyar településnevek korrelációs rendszerének alakulása a természetes névadás korszakában*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi

- Tanszékének Kiadványai 2. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék, Budapest.
- DITRÓI ESZTER 2010. Helynévrendszerek modellalapú vizsgálata. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 5: 155–169.
- DITRÓI ESZTER 2011. Egy lehetséges módszer a helynevek területi különbségeinek igazolására. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 6: 151–163.
- DITRÓI ESZTER 2013. A migráció hatása a helynévmintákra (Tolna megyei esettanulmány). *Magyar Nyelvjárások* 51: 111–128.
- ÉRSZEGI GÉZA szerk. 2007. *Tanulmányok a 950 éves Tihanyi alapítólevél tiszteletére*. Tihanyi Bencés Apátság, Tihany.
- ETH. = HAJDÚ MIHÁLY et al. kiad. 2001–2010. *Szabó T. Attila erdélyi történeti helynévgyűjtése* 1–11. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest.
- FARKAS TAMÁS 2014. Dimenzionális szemlélet a névkutatásban. Általános kérdések és a családnévkutatás példája. *Névtani Értesítő* 36: 9–22.
- FEHÉRTÓI KATALIN 2004. A Pokaj helynév eredete és az ómagyar kori -j ~ -aj/-ej helynévképző. *Magyar Nyelv* 100: 75–79.
- FEHÉRTÓI KATALIN 2005. Feltevések és magyarázatok j végű Árpád-kori tulajdonneveinkről. *Magyar Nyelv* 101: 454–461.
- FEHÉRTÓI KATALIN 2006a. Az 1055. évi Tihanyi alapítólevél személy- és helyneveinek eredetéről. *Névtani Értesítő* 28: 161–170.
- FEHÉRTÓI KATALIN 2006b. Helynév-magyarázatok Kiss Lajos kézirati hagyatékából. *Magyar Nyelv* 102: 234–235.
- FEHÉRTÓI KATALIN 2007. A Tihanyi alapítólevél és néhány 11. századi személynévünk eredetéről. In: ÉRSZEGI GÉZA szerk., *Tanulmányok a 950 éves Tihanyi alapítólevél tiszteletére*. Tihanyi Bencés Apátság, Tihany. 67–76.
- FNEsz.⁴ = KISS LAJOS 1998. *Földrajzi nevek etimológiai szótára* 1–2. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Gy. = GYÖRFFY GYÖRGY 1963–1998. *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza* 1–4. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- GYÖRFFY ERZSÉBET 2008a. Az ér, sár és víz földrajzi köznevek Árpád-kori folyóvízneveinkben. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 3: 121–133.
- GYÖRFFY, ERZSÉBET 2008b. *Similarities and dissimilarities between Swedish and Hungarian hydronyms*. Namn och samhälle 22. Uppsala Universitét, Uppsala.
- GYÖRFFY, ERZSÉBET 2010. Linguistic Layers of Old Hungarian Hydronyms. *Namenkundliche Informationen* 98: 147–155.
- GYÖRFFY ERZSÉBET 2011. *Korai ómagyar kori folyóvíznevek*. A Magyar Névtudományi Kiadványai 20. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- HA. = HOFFMANN ISTVÁN – RÁCZ ANITA – TÓTH VALÉRIA szerk. 1997–2012. *Helynévtörténeti adatok a korai ómagyar korból. 1. Abaúj–Csongrád vármegye*. A Magyar Névtudományi Kiadványai 1. K. n., Debrecen, 1997. 2. *Doboka–Győr vármegye*. A Magyar Névtudományi Kiadványai 3. K. n., Debrecen, 1999. 3. *Heves–Küküllő vármegye*. A Magyar Névtudományi Kiadványai 25. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2012.
- HAJDÚ MIHÁLY 2003. *Általános és magyar névtan. Személynevek*. Osiris Kiadó, Budapest.
- HÁRI GYULA 2010. *Név és környezet viszonya a létesítménynevekben. A névrészek funkcionális-szemantikai jegyeinek tanulságai Mór környéki helynevek alapján*. Universitas Pannonica. Gondolat Kiadó, Budapest.

- HOFFMANN ISTVÁN 1993/2007². *Helynevek nyelvi elemzése*. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 67. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- HOFFMANN ISTVÁN 1997. Utak, lehetőségek a történeti helyneveink kutatásában. In: B. GERGELY PIROSKA – HAJDÚ MIHÁLY szerk., *Az V. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Miskolc, 1995. augusztus 28–30.)* 1–2. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 209. Magyar Nyelvtudományi Társaság – Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Intézet, Budapest–Miskolc. 1: 227–236.
- HOFFMANN ISTVÁN 2003. *Magyar helynévkutatás. 1958–2002*. A Magyar Névarchívum Kiadványai 7. Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Debrecen.
- HOFFMANN ISTVÁN 2004. Az oklevelek helynévi szórványainak nyelvi háttéréről. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 1: 9–61.
- HOFFMANN ISTVÁN 2005. Régi helyneveink névadóinak kérdéséhez. *Névtani Értesítő* 27: 117–124.
- HOFFMANN ISTVÁN 2006a. A Tihanyi alapítólevél három szórványáról: *Huluoodi, Turku, Ursa*. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 2: 67–82.
- HOFFMANN ISTVÁN 2006b. *Mortis* birtok leírása a Tihanyi alapítólevélben. *Magyar Nyelvjárások* 44: 29–67.
- HOFFMANN ISTVÁN 2007a. A Tihanyi alapítólevél szórványaihoz: *Tichon, Balatin, Petra, Fuk*. *Névtani Értesítő* 29: 7–22.
- HOFFMANN ISTVÁN 2007b. Nyelvi rekonstrukció – etnikai rekonstrukció. In: HOFFMANN ISTVÁN – JUHÁSZ DEZSŐ szerk., *Nyelvi identitás és a nyelv dimenziói. A VI. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus nyelvészeti előadásai (Debrecen, 2006. augusztus 22–26.)*. Nyelv, nemzet, identitás 3. Nemzetközi Magyarisztantudományi Társaság, Debrecen–Budapest. 11–20.
- HOFFMANN ISTVÁN 2007c. *A Tihanyi alapítólevél mint helynévtörténeti forrás. A régi magyar helynevek vizsgálatának alapkérdései*. Akadémiai doktori értekezés. Debrecen.
- HOFFMANN ISTVÁN 2007d. A Tihanyi alapítólevél nyelvészeti jelentősége. In: ÉRSZEGI GÉZA szerk., *Tanulmányok a 950 éves Tihanyi alapítólevél tiszteletére*. Tihanyi Bencés Apátság, Tihany. 61–66.
- HOFFMANN ISTVÁN 2008a. A Tihanyi alapítólevél helynévi szórványainak névrendszertani tanulmányai. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 3: 9–27.
- HOFFMANN ISTVÁN 2008b. A név mint történeti forrás. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék, Budapest. 20–29.
- HOFFMANN ISTVÁN 2009. *Tolna*. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 4: 185–192.
- HOFFMANN ISTVÁN 2010a. *A Tihanyi alapítólevél mint helynévtörténeti forrás*. A Magyar Névarchívum Kiadványai 16. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- HOFFMANN ISTVÁN 2010b. A helynév-etimológiától a helynév-rekonstrukció felé. In: P. LAKATOS ILONA – SEBESTYÉN ZSOLT szerk., *Emlékkönyv Mező András tiszteletére*. Bessenyei Könyvkiadó, Nyíregyháza. 63–70.
- HOFFMANN ISTVÁN 2012a. Benkő Loránd, a névkutató. *Magyar Nyelv* 108: 138–145.
- HOFFMANN ISTVÁN 2012b. Funkcionális nyelvészet és helynévkutatás. *Magyar Nyelvjárások* 50: 9–26.
- HOFFMANN ISTVÁN 2014. Megjegyzések a személynevekkel azonos alakú helynevekről. In: BÁRÁNY ATTILA – DRESKA GÁBOR – SZOVÁK KORNÉL szerk., *Arcana Tabularii. Tanulmányok Solymosi László tiszteletére*. Magyar Tudományos Akadémia – Debreceni Egyetem – Eötvös

- Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara – Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Budapest–Debrecen. 693–704.
- HOLLER LÁSZLÓ 2008. Anonymus és a „Fekete-tenger”. *Magyar Nyelv* 104: 306–316.
- HOLLER LÁSZLÓ 2009. Anonymus és a „senonok hegyei” meg az „aliminus népek”. Árpád-kori történeti szövegek fejlődési modelljének első közelítése. *Magyar Nyelv* 105: 300–324, 431–449.
- HOLLER LÁSZLÓ 2010. Az 1055. évi tihanyi oklevélben említett két birtok lokalizálása. Javaslat a *lacus segisti* és a *bagat meze* határáú birtok elhelyezkedésére. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 5: 47–82.
- HOLLER LÁSZLÓ 2011a. Az 1055. évi tihanyi oklevélben szereplő *mortis* birtok lokalizálása. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 6: 67–110.
- HOLLER LÁSZLÓ 2011b. Géza vagy István idejében alapították-e a veszprémvölgyi monostort? *Magyar Nyelv* 107: 276–298.
- HOLLER LÁSZLÓ 2012a. Anonymus és „Kleopátra városa”. A 800 éves Anonymus-geszta. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 8: 61–79.
- HOLLER LÁSZLÓ 2012b. Az 1109. évi veszprémvölgyi ítéletlevél néhány alapkérdéséről. *Magyar Nyelv* 108: 51–72.
- HOLLER LÁSZLÓ 2013. A veszprémi görög rítusú monostor alapító- és adománylevelének datálásáról és további kérdéseiről. Megjegyzések Szentgyörgyi Rudolf tanulmányához. *Magyar Nyelv* 109: 50–67.
- JUHÁSZ DEZSŐ 2003. *Hetes és Hetés. Névtani Értésítő* 25: 22–29.
- JUHÁSZ, DEZSŐ 2006. Ungarische Onomatodialektologie: Ergebnisse, Tendenzen. In: TIMUŠKA, AGRIS ed., *Proceedings of the 4th International Congress of Dialectologists and Geolinguists*. Latvian Language Institute, University of Latvia, Rīga.
- JUHÁSZ DEZSŐ 2008. Ómagyar helynévi nyomokon 2. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék, Budapest. 169–174.
- JUHÁSZ DEZSŐ 2011. Dimenzionális nyelvészet. In: BALÁZS GÉZA szerk., *Nyelvészetről mindenkinek. 77 nyelvészeti összefoglaló*. Inter Kultúra-, Nyelv- és Médiakutató Központ Nonprofit Kft., Budapest. 61–64.
- JUHÁSZ, DEZSŐ 2012. Sprachgeschichte und dimensionale Sprachbetrachtung: Überlegungen zu den ungarischen sprachgeschichtlichen Forschungen im 21. Jahrhundert. *Linguistica Uralica* 48: 284–290.
- KÁZMÉR MIKLÓS 1970. *A »falu« a magyar helynevekben. XIII–XIX. század*. Nyelvészeti tanulmányok 13. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- KENYHERCZ RÓBERT 2008. Helynévkutatás és hangtörténet avagy a helynevek forrásértéke. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék, Budapest. 175–182.
- KENYHERCZ RÓBERT 2013a. *A szőkezdő mássalhangzó-torlódások az ómagyar korban. A helynevek hangtörténeti forrásértéke*. A Magyar Névvarchívum Kiadványai 28. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- KENYHERCZ RÓBERT 2013b. A középkori oklevelek hangtörténeti forrásértékének kérdései. *Magyar Nyelvjárások* 51: 59–72.

- KISS GÁBOR – ZÁGORHIDI CZIGÁNY BALÁZS 2006a. Egy mikrotáj történeti helynévanyaga. Vasvár keleti határa az Árpád-korban. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 2: 129–157.
- KISS GÁBOR – ZÁGORHIDI CZIGÁNY BALÁZS 2006b. Korai uradalmak Vas vármegye délnyugati részén (1187–1213). Topográfiai rekonstrukció. In: LÁSZLÓ JÁNOS – SCHMIDTMAYER RICHÁRD szerk., „*Hadak útján...*” XV. A népvándorlaskor kutatói 15. konferenciájának előadásai. Tatabánya, 2004. október 4–6. Tatabányai Múzeum Tudományos Füzetek 8. Tatabányai Múzeum, Tatabánya. 175–186.
- KISS GÁBOR – ZÁGORHIDI CZIGÁNY BALÁZS 2008. A Vas megyei Őrség településnevei. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 3: 215–224.
- KISS MAGDALÉNA 2012. Nyelvi érintkezések az Érmellék területén a víznevek tükrében. *Névtani Értesítő* 34: 93–100.
- KMHsz. = HOFFMANN ISTVÁN szerk. 2005. *Korai magyar helynévszótár. 1000–1350. 1. Abaúj–Csongrád vármegye.* A Magyar Névtudományi Kiadványai 10. Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Debrecen.
- KOCÁN BÉLA 2008. A középmagyar kori Ugocsa vármegye helyneveinek névrendszertani összefüggései. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 3: 95–105.
- KOCÁN BÉLA 2013. *Helynévtörténeti vizsgálatok a régi Ugocsa vármegyében.* Doktori (PhD) értekezés. DE BTK, Debrecen.
- KOVÁCS ÉVA 2009. A Tihanyi összeírás nyelvészeti vizsgálatáról. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 4: 163–170.
- KOVÁCS ÉVA 2011. A 800 éves Tihanyi összeírás helynévi szórványainak névrendszertani tanulságairól. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 6: 47–58.
- KOVÁCS ÉVA 2012a. A Tihanyi összeírás filológiai kérdései. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 8: 37–47.
- KOVÁCS, ÉVA 2012b. Different aspects for the study of toponyms deriving from personal names. *Acta Onomastica* 53: 187–197.
- KOVÁCS ÉVA 2013a. *A tihanyi összeírás mint helynévtörténeti forrás.* Doktori (PhD) értekezés. DE BTK, Debrecen.
- KOVÁCS ÉVA 2013b. *Gyóta.* Magyar Nyelvjárások 51: 85–102.
- KOVÁCS ÉVA 2015. *A tihanyi összeírás mint helynévtörténeti forrás.* A Magyar Névtudományi Kiadványai 34. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- KRISTÓ GYULA 1976. *Szemponatok korai helyneveink történeti tipológiájához.* Acta Historica 55. József Attila Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Szeged.
- KRISTÓ GYULA 2000. Magyarország népei Szent István korában. *Századok* 134: 3–44.
- KRISTÓ GYULA 2003. *Nem magyar népek a középkori Magyarországon.* Lucidus Kiadó, Budapest.
- LADÁNYI MÁRIA – TOLCSVAI NAGY GÁBOR 2008. Funkcionális nyelvészet. *Általános Nyelvészeti Tanulmányok* 22: 17–58.
- LELKES GYÖRGY 2011³. *Magyar helységnév-azonosító szótár.* Argumentum – KSH Könyvtár, Budapest.
- MDH. = *Magyar Digitális Helynévtár.* On-line adatbázis: <http://mdh.unideb.hu>.
- MEZŐ ANDRÁS 1981. Földrajzinév-kutatásunk helyzete és feladatai. In: HAJDÚ MIHÁLY – RÁCZ ENDRE szerk., *Név és társadalom. A III. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Veszprém, 1980. szeptember 22–24.).* A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 160. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 85–99.
- MEZŐ ANDRÁS 1996. *A templomcím a magyar helységnevekben. 11–15. század.* METEM Könyvek 15. Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, Budapest.

- MEZŐ ANDRÁS 2003. *Patrocíniumok a középkori Magyarországon*. METEM-könyvek 40. Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, Budapest.
- NÉMETH PÉTER 2008. *A középkori Szatmár megye települései a XV. század elejéig*. Jósa András Múzeum, Nyíregyháza.
- NYIRKOS ISTVÁN 2008. A földrajzi nevek névalkotásának morfológiai jellemzői. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 3: 153–163.
- NYIRKOS ISTVÁN 2009. A finn helynevek morfológiai jellegzetességeiről (magyar–finn egybevetésben). *Helynévtörténeti Tanulmányok* 4: 9–15.
- PÁSZTOR ÉVA 2008. Határresszé vált települések névbokrosodásának elméleti kérdései. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék, Budapest. 217–221.
- PESTI JÁNOS 2013. *Pécs utcanevei 1554–2004*. Kronosz Kiadó, Pécs.
- PÓCZOS RITA 2001. *Az Árpád-kori Borsod és Bodrog vármegye településneveinek nyelvészeti elemzése*. A Magyar Névarchívum Kiadványai 5. Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Debrecen.
- PÓCZOS RITA 2003. A Sajó vízrendszerének nyelvi rétegei. *Magyar Nyelvjárások* 41: 487–496.
- PÓCZOS RITA 2004. A Garam és az Ipoly víznévrendszerének nyelvi rétegei. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 1: 105–128.
- PÓCZOS RITA 2005. Nyelvtörténeti szempontok az Árpád-kor etnikai vizsgálatához. *Névtani Értesítő* 27: 136–143.
- PÓCZOS RITA 2006. Az Árpád-kori Borsod vármegye lakosságának nyelvi-etnikai összetételéhez. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 2: 87–105.
- PÓCZOS RITA 2008. A párhuzamos helynévadás. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék, Budapest. 223–230.
- PÓCZOS RITA 2009. Etnikai viszonyok tükröződése a helynévmodellekben. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 4: 17–34.
- PÓCZOS RITA 2010. *Nyelvi érintkezés és a helynévrendszerek kölcsönhatása*. A Magyar Névarchívum Kiadványai 18. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- RÁCZ ANITA 2004a. Bihar vármegye etnikai viszonyai az ómagyar kori helynevek tükrében. In: FARKAS FERENC szerk., *Magyar névtani kutatások itthon és határainkon túl. Névtani tanácskozás Jászberényben, 2003. október 14–18*. Magyar Nyelvtudományi Társaság – Szent István Egyetem Jászberényi Főiskolai Kar – TIT Jászszági Szervezete – Jászok Egyesülete, Budapest. 199–206.
- RÁCZ ANITA 2004b. Népségtörténet és helynévkutatás (A régi Bihar megye etnikai viszonyaihoz). *Helynévtörténeti Tanulmányok* 1: 63–89.
- RÁCZ ANITA 2005a. *A régi Bihar vármegye településneveinek nyelvészeti vizsgálata*. A Magyar Névarchívum Kiadványai 9. Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Debrecen.
- RÁCZ ANITA 2005b. Népnevek és helynevek (Tézisek egy kutatási programhoz). *Névtani Értesítő* 27: 143–152.
- RÁCZ ANITA 2006. Törzsnévi eredetű helyneveink nyelvi kérdései. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 2: 9–29.

- RÁCZ ANITA 2007a. *A régi Bihar vármegye településneveinek történeti-etimológiai szótára*. A Magyar Névtér Kiadványai 12. Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Debrecen.
- RÁCZ ANITA 2007b. Népnévi eredetű településneveink szerkezeti sajátosságairól, alaki változásairól. In: HOFFMANN ISTVÁN – JUHÁSZ DEZSŐ szerk., *Nyelvi identitás és a nyelv dimenziói. A VI. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus nyelvészeti előadásai (Debrecen, 2006. augusztus 22–26.)*. Nyelv, nemzet, identitás 3. Nemzetközi Magyarasszisztencia Társaság, Debrecen–Budapest. 45–55.
- RÁCZ ANITA 2008. Helynévképzők az ómagyar kori népnévi eredetű helynevekben. *Magyar Nyelvjárások* 46: 103–124.
- RÁCZ ANITA 2009. Nyugati népek megnevezéseinek változásai a magyar nyelvben. *Magyar Nyelvjárások* 47: 81–97.
- RÁCZ ANITA 2010a. Törökségi népek elnevezései a régi magyar tulajdonnevekben. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 5: 113–127.
- RÁCZ ANITA 2010b. Szláv népeink jelentéstörténetéhez. *Magyar Nyelv* 106: 396–410.
- RÁCZ ANITA 2011. *Adatok a népnévvél alakult településnevek történetéhez*. A Magyar Névtér Kiadványai 19. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- RÁCZ ANITA 2013. A nép(név) fogalmának változása, értelmezése. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 9: 7–17.
- RESZEGI KATALIN 2004. *Bérc, hegy és halom a régi helynevekben*. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 1: 145–165.
- RESZEGI KATALIN 2006. Két hegyvonulat Árpád-kori névállományának összevető vizsgálata. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 2: 159–180.
- RESZEGI KATALIN 2009a. A jelentéshasadás mint helynévalkotási mód. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 4: 35–45.
- RESZEGI KATALIN 2009b. A kognitív szemlélet lehetőségei a helynévkutatásban. *Magyar Nyelvjárások* 47: 21–41.
- RESZEGI KATALIN 2010. Hegyrészt jelölő földrajzi köznevek. *Magyar Nyelvjárások* 48: 77–97.
- RESZEGI KATALIN 2011a. A metonímia megítélésének kérdéséhez. In: NAVRACSICS JUDIT – LENGYEL ZSOLT szerk., *Lexikai folyamatok egy- és kétnyelvű közegben*. Pszicholingvisztikai Tanulmányok 2. Tinta Könyvkiadó, Budapest. 75–83.
- RESZEGI KATALIN 2011b. *Helynevek a középkori Magyarországon*. A Magyar Névtér Kiadványai 21. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- SÁROSI ZSÓFIA 2003a. Történeti szociopragmatika – magyar nyelvtörténet más megközelítésben. *Magyar Nyelv* 99: 434–448.
- SÁROSI ZSÓFIA 2003b. Historical sociopragmatics: a new approach to the study of the history of Hungarian. *Acta Linguistica Hungarica* 50: 435–456.
- SEBESTYÉN ÁRPÁD 1967. Újabb eredmények és feladatok földrajzinév-kutatásunkban. *Magyar Nyelvjárások* 13: 29–55.
- SEBESTYÉN ZSOLT 2010. *Bereg megye helységneveinek etimológiai szótára*. Bessenyei Könyvkiadó, Nyíregyháza.
- SEBESTYÉN ZSOLT 2012. *Máramaros megye helységneveinek etimológiai szótára*. Bessenyei Könyvkiadó, Nyíregyháza.
- SEBESTYÉN ZSOLT – ÚR LAJOS 2014. *Ung megye helységneveinek etimológiai szótára*. Аутдор – Илпк, Ungvár.
- SEBASTYÁN RUDOLF 2007. A Keszthőlcről Fehérvárra menő hadút. *Névtani Értesítő* 29: 23–47.

- SZENTGYÖRGYI RUDOLF 2008. A Tihanyi alapítólevél *kangrez* szórványáról. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 3: 29–52.
- SZENTGYÖRGYI RUDOLF 2009. Terminológiai széljegyzet a Tihanyi alapítólevél kétnyelvű meghatározásaihoz. *Magyar Nyelv* 105: 62–68.
- SZENTGYÖRGYI RUDOLF 2010a. A Tihanyi alapítólevél görög helynevei. *Magyar Nyelv* 106: 295–307, 385–396.
- SZENTGYÖRGYI RUDOLF 2010b. A tihanyi alapítólevél szövege. In: HOFFMANN ISTVÁN, *A Tihanyi alapítólevél mint helynévtörténeti forrás*. A Magyar Névtudományi Társaság Kiadványai 16. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen. 21–41.
- SZENTGYÖRGYI RUDOLF 2010c. *A Tihanyi apátság alapítólevele mint a magyar nyelvtörténeti kutatások forrása*. Doktori (PhD) értekezés, ELTE BTK, Budapest.
- SZENTGYÖRGYI RUDOLF 2010d. Helynevek beillesztése korai latin nyelvű okleveleink szövegébe. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 5: 33–45.
- SZENTGYÖRGYI RUDOLF 2012a. A Tihanyi alapítólevél *lupa* szórványáról. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 8: 7–36.
- SZENTGYÖRGYI RUDOLF 2012b. A veszprémi monostor görög nyelvű adománylevele – legelső hazai nyelvemlékünk? *Magyar Nyelv* 108: 303–322, 385–399.
- SZENTGYÖRGYI RUDOLF 2014. *A Tihanyi apátság alapítólevele. Az alapítólevél szövege, diplomatikai és nyelvi leírása*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.
- SZÖKE MELINDA 2006. A garamszentbenedeki apátság alapítólevelében szereplő szórványok nyelvi alkata és szövegbeli helyzete. In: KOVÁCS ZOLTÁN – SZIRÁK PÉTER szerk., *Juvenilia I. Debreceni bölcsész diákkörösök antológiája*. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen. 263–274.
- SZÖKE MELINDA 2008. Régi helyneveink latinizálása. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék, Budapest. 267–271.
- SZÖKE MELINDA 2011. Ság birtok leírása a garamszentbenedeki alapítólevelben. *Magyar Nyelvjárások* 49: 55–74.
- SZÖKE MELINDA 2012. Interpolált oklevelek és a magyar nyelvtörténet. In: KISS P. ATTILA – PITI FERENC – SZABADOS GYÖRGY szerk., *Középkortörténeti tanulmányok 7. A VII. Medievalisztikai PhD-konferencia előadásai*. Szegedi Középkorász Műhely, Szeged. 23–30.
- SZÖKE MELINDA 2013a. A 11. századi interpolált oklevelek mint a magyar nyelvtörténet forrásai. *Magyar Nyelv* 109: 68–77.
- SZÖKE MELINDA 2013b. A garamszentbenedeki alapítólevél *Susolgi* szórványához. *Magyar Nyelvjárások* 51: 73–84.
- SZÖKE MELINDA 2013c. *A garamszentbenedeki apátság 1075. évi alapítólevelének nyelvtörténeti vizsgálata (Szempontok interpolált okleveleink nyelvészeti vizsgálatához)*. Doktori (PhD) értekezés. DE BTK, Debrecen.
- SZÖKE MELINDA 2013d. A latin szöveg és a helynévi szórvány kapcsolata (Különös tekintettel a garamszentbenedeki apátság alapítólevelének latinizáló helyneveire). *Helynévtörténeti Tanulmányok* 9: 57–76.
- SZÖKE MELINDA 2014. A garamszentbenedeki alapítólevél *Huger ~ Hucueru* szórványának nyelvtörténeti vizsgálata. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 10: 7–18.
- SZÖKE MELINDA 2015. *A garamszentbenedeki apátság alapítólevelének nyelvtörténeti vizsgálata*. A Magyar Névtudományi Társaság Kiadványai 33. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.

- TÓTH VALÉRIA 2001a. *Az Árpád-kori Abaúj és Bars vármegye helyneveinek történeti-etimológiai szótára*. A Magyar Névtudományi Kiadványai 4. Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Debrecen.
- TÓTH VALÉRIA 2001b. *Névrendszertani vizsgálatok a korai ómagyar korban (Abaúj és Bars vármegye)*. A Magyar Névtudományi Kiadványai 6. Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Debrecen.
- TÓTH VALÉRIA 2003. A Zala vízgyűjtőjének régi folyóvíznevei. *Névtani Értesítő* 25: 89–94.
- TÓTH, VALÉRIA 2005a. The Changes of the Hungarian Settlement Names. *Onomastica Uralica* 3: 135–153.
- TÓTH VALÉRIA 2005b. Változásmoделlek a településnevek körében. *Névtani Értesítő* 27: 125–136.
- TÓTH VALÉRIA 2006. A templomcimből alakult településnevek változásáról. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 2: 31–46.
- TÓTH VALÉRIA 2007a. A településnevek változási érzékenységről. In: HOFFMANN ISTVÁN – JUHÁSZ DEZSŐ szerk., *Nyelvi identitás és a nyelv dimenziói. A VI. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus nyelvészeti előadásai (Debrecen, 2006. augusztus 22–26.)*. Nyelv, nemzet, identitás 3. Nemzetközi Magyarstudományi Társaság, Debrecen–Budapest. 57–65.
- TÓTH VALÉRIA 2007b. A templomcimből alakult településnevek keletkezési körülményeiről. *Magyar Nyelv* 103: 408–419.
- TÓTH VALÉRIA 2008a. A *-falva* > *-fa* változás településneveinkben. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 3: 105–119.
- TÓTH VALÉRIA 2008b. *Településnevek változástipológiája*. A Magyar Névtudományi Kiadványai 14. Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Debrecen.
- TÓTH VALÉRIA 2008c. Többnevűség, névcsera a településnevek körében. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék, Budapest. 285–293.
- TÓTH VALÉRIA 2009a. Adalékok személynévi eredetű településneveink nyelvi kérdéseiről. *Magyar Nyelvjárások* 47: 43–59.
- TÓTH VALÉRIA 2009b. Elmélet és módszer a történeti helynévkutatásban. *Névtani Értesítő* 31: 175–183.
- TÓTH, VALÉRIA 2009c. Settlement name strata in the multilingual Carpathian Basin. In: AHRENS, WOLFGANG – EMBLETON, SHEILA – LAPIERRE, ANDRÉ eds., *Names in Multi-Lingual, Multi-Cultural and Multi-Ethnic Contact. Proceedings of the 23rd International Congress of Onomastic Sciences. August 17-22, 2008, York University, Toronto, Canada*. York University, Toronto, Canada. 989–995.
- TÓTH VALÉRIA 2010a. A patrocíniumi településnevek nyelvföldrajzi tanulságai. In: P. LAKATOS ILONA – SEBESTYÉN ZSOLT szerk., *Emlékkönyv Mező András tiszteletére*. Bessenyei Könyvkiadó, Nyíregyháza. 133–140.
- TÓTH VALÉRIA 2010b. Egy sajátos morfológiai jelenség a régi magyar helynévadásban. Az *-é* birtokjel helynévalkotó szerepéről. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 5: 17–32.
- TÓTH, VALÉRIA 2010c. Strata of Ethnic, Languages and Settlement Names in the Carpathian Basin. *Namenkundliche Informationen* 98: 135–146.
- TÓTH, VALÉRIA 2011a. Change Typology of Toponyms. *Acta Onomastica* 52: 179–189.
- TÓTH VALÉRIA 2011b. Gondolatok a településnév-korrelációkról. *Névtani Értesítő* 33: 213–224.
- TÓTH, VALÉRIA 2011c. Patrocinny Settlement Names in the Carpathian Basin. In: TÓTH, VALÉRIA ed., *Patrocinny Settlement Names in Europe*. Onomastica Uralica 8. Debrecen University Press, Debrecen–Helsinki. 175–206.

- TÓTH, VALÉRIA ed. 2011. *Patrociny Settlement Names in Europe*. Onomastica Uralica 8. Debrecen University Press, Debrecen–Helsinki.
- TÓTH, VALÉRIA 2012a. Patrociny Settlement Names in Europe. The findings of an international research programme. *Beiträge zur Namenforschung* 47/3: 311–325.
- TÓTH VALÉRIA 2012b. Patrocíniumi településnevek Európában. Egy nemzetközi kutatási program eredményei. *Magyar Nyelv* 108: 292–303.
- VÖRÖS FERENC szerk. 2012. *A nyelvföldrajztól a névföldrajzig III. Nyelvjárás – néprajz – művelődéstörténet*. Savaria University Press, Szombathely.
- ZELLIGER ERZSÉBET 2005. *A Tihanyi Alapítólevél*. Bencés Kiadó, Pannonhalma.

TÓTH VALÉRIA
Debreceni Egyetem

VALÉRIA TÓTH, Historical Toponomastics

The paper presents the main research trends in Hungarian historical toponomastics in approximately the last decade (2003–2014), outlining both achievements, and future tasks in the field. Besides addressing the problem of the possible sources for historical toponomastics (e.g. reference books, gazetteers, digital databases and linguistic records), the author deals with the relevance of toponym etymologies; and the importance of the process known as name reconstruction. In this respect, the author discusses the potential of onomastics in exploring the early ethnic distribution and language contacts of the Carpathian Basin with the help of collected place names. General questions of early Hungarian toponym giving practices are also examined in the paper, i.e. the problems of toponym types and toponym typology in general; the taxonomic description of names in the Hungarian language area; the questions of chronological stratification and geolinguistic features of toponyms. Issues in connection with the development and changes of place names are also touched upon. Finally, the author describes the changes in attitude and lists the most important forums in the discipline of historical toponomastics.

Mai helynevek kutatása

1. Az áttekintés szempontjai. Áttekintésem időköre: 2003–2014. 2003-ban jelent meg ugyanis HOFFMANN ISTVÁN könyve (2003), mely 2002-ig számba veszi a magyar helynévkutatás eredményeit. Az áttekintés szerkezete is HOFFMANN könyvének elrendezését veszi alapul, tehát tematikusan, azon belül pedig a gondolkodás fejlődésének (amely leginkább időben rendeződik), továbbá a kutatási területeknek a bemutatásával tárgyalom az egyes műveket. Az értékelés nem célja eme áttekintésnek: úgy gondolom (s ebben az elődök: HAJDÚ MIHÁLY és ÖRDÖG FERENC gyakorlata a mérvadó számomra, vö. pl. HAJDÚ 1989, ÖRDÖG 1989), hogy mindenki, aki akár egy kicsivel is hozzájárult a helynevek gyűjtéséhez és kutatásához, megérdemli, hogy szerepeljen ebben az áttekintésben. A sokszínűséget igyekszem tehát bemutatni, azzal a nem titkolt várákozással is, hogy aki olvassa, esetleg kedvet kap mások kutatásáról hírt hallva az adott területre merészkedni, hogy ott további filológiai „mélyfúrást” végezzen.

2.1. A helynevek gyűjtése. Mielőtt egy adott tájegység helyneveinek gyűjtéséhez fogunk, jó tudni, voltak-e az adott helyen korábbi gyűjtések. Ehhez adnak segítséget a bibliográfiák. Az adott időszakból két – részleges – bibliográfiát említhetünk. MURÁDIN LÁSZLÓ (2013) a 20. századi erdélyi helynévgyűjtéseket foglalta össze falvanként, BEDE ÁDÁM (2008b) pedig a Csongrád megyei nem publikált, kéziratos helynévgyűjtések anyagát szedte össze, közölve megtalálási helyüket.

A gyűjtés elméletéhez is találunk tanulmányokat a vizsgált időszakban. A gyakorlatból adódó tapasztalatokat fogalmazza meg KOVÁCS ERZSÉBET tanulmánya (2003), összegyűjtve a helynévgyűjtés szubjektív (az adatközlő életkora, foglalkozása, nemzeti-ségi hovatartozása) és objektív (a település nagysága, szerkezete, az objektumok jellege) összetevőit. A tradicionális gyűjtési-közzétevési technikákat, eljárásokat összefoglaló kötet (BALOGH et al. 1978) mellé sorakoznak a mai kor új technikákat előnyben részesítő eljárásmodjai, megújítva a gyűjtés módszertanát. PÁSZTOR ÉVA (2013) hajdúnánási gyűjtésének tapasztalatait összegezve az interjú szerepét emeli ki, továbbá a digitális térképek használhatóságát az adatközlőkkel való beszélgetés során. Hangsúlyozza, hogy nagy határú településeken több ún. névközösség is létezhet, amelyek csak egy-egy kisebb terület nevét tudják, de a határ más helyeinek neveit nem ismerik. Meghatározó jellegű tehát a gyűjtési szituáció: mi van az adatközlők mentális lexikonjában, mennyire állandóak az interjúban felbukkanó nevek.

2.2. Az országos helynévgyűjtés. Az országos földrajzinév-gyűjtés nagy korszaka az 1970-es években volt. ÖRDÖG FERENC 1986-os térképe még lendületes, optimista szemléletet tükröz, a tervmunka közeli befejezésének előrevetítésével (1989). Az 1980-as évek közepére-végére azonban elfogytak azok az anyagi források, amelyek megengedték volna a felgyűjtött és ellenőrzött gyűjtemények megjelentetését (magam 1987 őszén Békés megye két járásának anyagát ellenőriztem, de a kéziratkészítésre már nem kaptam megbízást). Az 1990-es években ez az állapot továbbra is jellemző maradt, a Nagykatái járás helyneveit

(BALOGH–ÖRDÖG szerk. 2002) csak széles körű összefogással sikerült megjelentetni. Nem csoda tehát, hogy jelen áttekintés idejében e vállalkozásból csupán egy megjelent kötetről számolhatunk be. A Győri járás földrajzi nevei (UNTI–VARGÁNÉ szerk. 2009) képviseli azt az eszményt, amelyet a korábbi szerkesztők (BALOGH LAJOS és ÖRDÖG FERENC) kialakítottak az anyagközlés terén. E körbe illeszthető az a két, határainkon kívül megjelent kötet, amely egy-két kisebb eltéréstől eltekintve folytatja a magyar helynevek gyűjteményes megjelentetését. BURA LÁSZLÓ (2008) kötete a jelenkori (romániai) Szatmár megye helyneveit két kötetben, 131 helységre kiterjedően gyűjti össze és tárja elénk térképekkel: a kötetekbe azok a helységek kerültek be, amelyek magyar helynevekkel rendelkeznek. TÖRÖK TAMÁS (2011) kötete 13 település névanyagát adja, 1918-tól a történeti anyagot, ehhez a jelenkori neveket, térképekkel és jól használható mutatóval.

Az országos földrajzinév-gyűjtés elveit és módszertanát követi több kisebb további publikáció is. 2003-ban és 2004-ben a Magyar Névtani Dolgozatok sorozatában jelent meg BURA LÁSZLÓ két korábbi publikációja (2003, 2004), több (önálló vagy társszerzős) kötettel jelentkezett JANITSEK JENŐ (JANITSEK–FERENCZI 2003, JANITSEK–SZÖCS 2003, JANITSEK 2004). E sorozatban jelent meg SEBESTYÉN ZSOLT (2003a), HINTS MIKLÓS (2004a) és SZOPOS ANDRÁS kötete (2004) is. A sorozat, elérve a 200. számot, időlegesen szünetelt, HAJDÚ MIHÁLY nem jelentetett meg több számot belőle. Ettől kezdve főként a kolozsvári Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények évfolyamaiban jelentek meg helynévgyűjtések, HINTS MIKLÓS (2004b), CSOMORTÁNI MAGDOLNA (2005, 2006, 2007a, 2008a, 2009), JANITSEK JENŐ (2007, 2009, 2010, 2012), és GYÖRGY JÓZSEF (2011) tollából. CSOMORTÁNI MAGDOLNA a Magyar Nyelvjárásokban is közölt helyneveket (2004, 2005), és ez a folyóirat adott helyt BARTA VIKTÓRIA (2009) és BÉRES JÚLIA (2010) gyűjtésének is. 2008-ban három szám erejéig feléledt a Magyar Névtani Dolgozatok: JANITSEK JENŐ (2008), FARKAS TAMÁS és ZÁNTÓ EDINA (2008), illetőleg BÖLCSKEI ANDREA, HAVAS PÉTER és SLÍZ MARIANN (2008) gyűjtését közölve. PÁL HELÉN gyűjtésének (2008a) a Névtani Értesítő adott helyet.

2.3. Egyéb helynévgyűjtési és közzétevői törekvések. Az országos földrajzinév-gyűjtéstől eltérő céllal („pontos neveket pontos helyekre”) kezdeményezte még 1986-ban NAGY JÁNOS, FÖLDI ERVIN pedig a Magyarország Földrajzinév-tára II. revízióját javasolta (a kezdetekről: HEGEDŰS 1992). A projektet a 90-es évek elejétől gondozó MIKESY GÁBOR több tanulmányban (MIKESY 2006, 2012; MIKESY–KÉPES 2011) is szól erről a vállalkozásról, mely mögött egy hivatal áll, s ezért minden remény megvan arra, hogy nem fullad ki, mint más, hasonló kezdeményezések. Tanulmányaiban MIKESY bemutatja az előzményeket, a térképi névírás felülvizsgálatának folyamatos szükségességét, a módszereket (10 000-es térkép, történeti adatok összegyűjtése, helyi bizottság, terület behatárolása, nevek helyesírása). Ez a digitális földrajzinév-tár főként a kereshetőség, s ezáltal a tudományos felhasználhatóság szempontjából fontos és figyelemre érdemes, és ma már az ország területének 60%-ára rendelkezik egységes szempontú adatolt helynévállománnyal.

A sajnálatosan megrekedt országos földrajzinév-gyűjtés és közzétevés folytatása és a névtárak tudományos felhasználása érdekében hozták létre Debrecenben a Magyar Digitális Helynévtárat (vö. TÓTH V. 2012). Tanulmányában TÓTH VALÉRIA beszámol a rendezés alapelveiről, a nevek térképi megjeleníthetőségéről, a 2010 óta folyó rögzítési munka állásáról. A Digitális Helynévtárba mind történeti, mind jelenkori nevek bekerülnek, célja egy, az egész Kárpát-medencére kiterjedő adatbázis létrehozása. Mivel a Helynévtár hon-

lapján (mdh.unideb.hu/ujkorihelynevtar) az olvasható, hogy a helynévtár rögzítői szívesen fogadnak a használóktól is gyűjtéseket, melyeket a szakmai ellenőrzés után beillesztenek az adatbázisba, magától értetődik, hogy megvan a folytatása a megrekedt országos helynévgyűjtésnek: nem kell várni, míg összeáll egy-egy járás vagy megye anyaga, hanem bármely helység ellenőrzött gyűjtése bekerülhet a Helynévtárba, gazdagítva ezzel az elérhető és kutatható helynévbázist. Egyetlen kérdés: lesz-e elég erő és szándék (= pénz) az adatrögzítés folytatásához.

A megrekedt gyűjtés folytatásának eszméje a Károli Gáspár Református Egyetemen is hasonló gondolkodást indított el. Itt 2008-tól kezdték el a meglevő megyei helynévtárak anyagának adatbázisba (Excel-táblázatba) rendezését, ahol a rendezés főként a földrajzi köznevek „névjárasokat” mutató jellegét kívánja szolgálni (N. CSÁSZI 2011). Az adatbázisok névanyaga a BB_Borostyán program segítségével válik informatizált térképeken megjeleníthetővé és kutathatóvá (N. CSÁSZI 2014).

A gyűjtés és közzététel kapcsán megemlítené BABA BARBARA és NEMES MAGDOLNA vállalkozása, a Magyar földrajzi köznevek tára (2014). Ez egy speciális „előnyelvi (táj) szótár”, mely kiegészíti az ÚMTsz.-t (1960-tól máig terjedően) az újabb helynévgyűjtemények és tájszótárak földrajzi közneves anyagával.

Gyűjtés és feldolgozás együttesen szerepel SEBESTYÉN ZSOLT (2007) és MIKESY GÁBOR (2008a) tanulmányában. SEBESTYÉN összegyűjtötte és csoportokba sorolta Dercen mai és történeti helyneveit, MIKESY pedig a spontán exonimafejlődés példáit mutatja be, ahogyan ezek a térképeken megjelennek, és kiterjesztik a (vélt) magyar befolyást, főképp a közép-európai területeken.

3. A helynevek kutatása. A helynevek kutatása kapcsán először az általános, elméleti kérdéseket boncolgató tanulmányokat vesszük sorra. TÓTH VALÉRIA (2004) szókészleti és hangtörténeti alapon csoportosítja az archaizmusokat és a neologizmusokat mint egy viszonyítási rendszer tagjait, amelyek között a mai sztenderd alak is tagja lehet archaizmusként/neologizmusként a változási sornak. Megállapítja, hogy „a helynevek a megszületésük pillanatában elszakadhatnak a közszói alapjuktól”, ezért az archaizmus/neologizmus tekintetében is önállóan viszonyulnak a hangtani változási tendenciákhoz. Szintén az elméleti megközelítések közé tartoznak NYÍRKOS ISTVÁN tanulmányai, melyekben a szerző a helynevek sajátos morfológiáját tekinti át (2008, 2009). NYÍRKOS (2008) összeveti a szóalkotást és a névalkotást, a bennük levő párhuzamosságot és különbséget: kiemeli a szervetlen névösszetételek gyakoriságát (*Létavértes*), a mellérendelő szerkesztés csekély szerepét, a mintegy 20 helynévképző sajátosságait. A finn helynevek morfológiai jellegzetességéről szóló tanulmánya (NYÍRKOS 2009) pedig összeveti a két nyelv névalkotását, megállapítva a párhuzamosságot (hiányzik az ikerítés, csekély a felhasznált képzők száma), de a különbséget is: a finnben létezik önálló, eredeti helynévképző (*-la, -lā*), és önálló szóból keletkezett helynévképző is (*joki* > *-io*). PÓCZOS RITA (2008) a párhuzamos névadás elméletét veszi kritika alá a sásdi járás mai névanyaga alapján. A névpárok vizsgálatára kialakít egy elemzési keretet, ez alapján megállapítja, hogy a magyar és az idegen nyelvi alak között a leggyakoribb a teljes egyezés, és ez a fordítás (vagyis a névtárvétel) irányába mutat. Úgy véli, hogy megállapítása a történeti vizsgálatokra is érvényesíthető. Szintén a helynevek általános kérdéseit feszegeti BALÁZS GÉZA (2008), aki a helynévadás motivációit, az átalakulásban-átalakításban játszott közösségi mozzanatokot vizsgálja. Ennek során a helynévcsoportok kialakulását,

a rövidüléssel névadást, az alakváltozatok létrejöttét emeli ki, bennük a népetimológiás megoldásokat és a nevekkal való költészeti játékot hangsúlyozza. BÁBA BARBARA a *földrajzi köznévről* fogalmát elemzi (2012). E tanulmányban (s a doktori értekezésében is) kifejtett meghatározása oly mértékben újszerű, hogy egyenes idézetként is ide kíváncsok: „földrajzi köznévről minősítünk minden olyan helyjelölő lexémát, amely a helynevek részeként a legtöbb esetben fajtajelölő funkciót tölt be, s ilyen módon lexikális helynévformánsként is viselkedik” (BÁBA 2012: 128). Elméleti megfontolású RESZEGI KATALIN tanulmánya (2009): a jelentéshasadást mint helynévalkotási módot vizsgálja. A földrajzi köznévről → tulajdonnév átmenet az állandósult megnevezések átmeneti kategóriáján keresztül érvényesül. A kisebb közösség a leginkább jellemző objektumra alkalmazza a puszta földrajzi köznevet (*Domb*), a többi kétrészes névként nevezi meg (*Kopasz-domb*). Biztosan tulajdonnévvé vált már a földrajzi köznévről, ha a denotátum jellege megváltozik, de a név az eredeti földrajzi közszó marad (ezt érdemes összevetni BENKŐ LORÁND tankönyvi fejezetével: BÁRCZI–BENKŐ–BERRÁR 1978²: 375–376). HOFFMANN ISTVÁN nagy ívű tanulmánya (2012), melyben a TOLCSVAI NAGY GÁBOR (2008) által kifejtett elveket követi, megpróbálja kijelölni a névtant, s ezen belül a helynévkutatás helyét a nyelvtudomány rendszerében. Megállapítása szerint a nevekből kifejeződő tartalom nem közvetlenül a világot, hanem az arról szóló tudásunkat tükrözi. A nevek motivációja tehát nem a denotátumokban van, hanem a nevet használó ember elméjében (e tétel igazsága élesen megmutatkozik a hegymászóutak elnevezéseiben, vö. BAUKO 2004). S mivel a helynévrendszer egyes tagjai nyelvi mintaként, modellként foghatók fel, a névtan elméleti kerete a funkcionális nyelvelmélet lehet.

3.1. Átmeneti kategóriák. Az egyes névkategóriák közötti átmenetiség a témája HEGEDŰS ATTILA tanulmányának (2008). A szerző a helynév-intézménynév-márkanév hármasságában állítja elé a köztesség problémakörét a lakóparknevek kapcsán. Szintén az átmenetiség problémája mutatkozik meg HÁRI GYULA írásaiban (2010a, 2010b). A létesítménynevek elemzése folyamán tűnik elő az a számos pont, amelyen a helynév, a közszó és egyéb tulajdonnévi kategóriák érintkezhetnek. A személyneveknek a helynévalkotásban játszott szerepe közismert. SEBESTYÉN ZSOLT tanulmányát (2006a) azért kell ezen a helyen említeni, mert kifejezetten a személynevek helynévalkotó szerepére koncentrált SZABÓ T. ATTILA ismert dolgozata (A személynevek helyneveinkben) alapján (1940).

3.2. Diakrónia és szinkroniában. A diakrónia és a szinkroniára éles saussure-i szétválasztást napjaink szociolingvisztikai szemlélete alaposan módosította. A szinkroniában meglévő diakrónia több helynévtanulmányban is megjelenik. SEBESTYÉN ZSOLT a beregszászi járás 45 településének neveit rendszerezi a névadó (magyar/szláv) és a jelentés alapján (2003b), majd egy új tájnév (*Beregvidék*) létrejöttében elemzi a mesterséges névadás szerepét (2006b). A szinkroniára és a diakróniára határán mozognak a következő írások: BÍRÓ FERENC szerint a családnevek főként a birtoklással kapcsolatos helynevekben fordulnak elő (2003); TÓTH ORSOLYA megállapította, hogy az utcanevek változásában a névbokrok alkalmazása és a politika befolyása figyelhető meg (2006); SZABÓ JÓZSEF pedig arra hívta fel a figyelmet, hogy a jelenkori nevek eredete gyakran a török hódoltság korába nyúlik vissza (2007, 2008). A mai névanyag történeti előzményeit vizsgálja VARGA JÓZSEFNÉ a Győr-Moson-Sopron megyei helységnevek kapcsán (2005): a kialakult helységnevről a magyarok adta nevek a legjellemzőbbek (közel 92%).

CSOMORTÁNI MAGDOLNA meglátása szerint a változás egyik jele a szinkroniában, hogy szinkrón variációk alakulnak ki, majd ezek archaizmussá, illetve neologizmussá alakulnak át a nyelvhasználók köztudatában. A nyelvi mozgást az is jellemzi, hogy egyszerűbb szerkezetek alakulnak ki (ellipszis), továbbá jellemzőek a nyelvjárási szókészlet elavulásával összefüggő változások is (CSOMORTÁNI 2008b). BÉNYEI ÁGNES könyvében (2012) a nyelvtörténeti adatokat jelenkoriakkal is kiegészíti. Történeti és szinkrón nyelvi anyag elemzése során megállapítja, hogy a *-d* a legjellegzetesebb helynévalkotó formáns, amely idegen eredetű nevekhez is járulhatott, és mint a helynévség jellegzetes jelölője akár fiktív nevek alkotásában is szerepet játszhat (BÉNYEI 2009). Szinkronia és diakronia szétválaszthatatlansága mutatkozik meg HOFFMANN ISTVÁN tanulmányában (2014), az egykori *dēbrē* (mai *Döbrés* és társai) nyomozásában.

3.3. A helynevek morfológiája. A helynevek morfológiai kutatásában a tulajdonnév sajátos alaktanát elemzi T. SOMOGYI MAGDA (2003): felhívja a figyelmet a plurale tantum meglétére, az egyeztetés különleges formáira, sajátos helynévképzők meglétére (pl. *-ia* és *-sztán* országnévképzők). FARKAS FERENC (2003) az *-s* képző szerepét mutatja be azokban a jársági helynevekben, melyekben állatmegnevezések szerepelnek. E képző ott található meg, ahol az adott állatok csoportosan élnek. CS. NAGY LAJOS tanulmányában (2003) különösen is fontosak az *-é-s* (birtokjel > helynévképző) adatok (pl. *Dombosé*; szántó). Ezek ugyanis egyrészt az adott területen (Tordatúr) nagy számban fordulnak elő, másrészt hiányoznak BÉNYEI (2012) könyvéből, harmadrészt pedig azért, mert alátámasztják az *-i* helynévképző történeti előzményét. BÁBA BARBARA (2008) a történeti és a mai névanyag (fanevek) összehasonlításával elemzi a jellegzetességeket: bemutatja a képzésben való egyszerűsödést, azt, hogy az egyrészes neveket a kétrészesek váltják fel (*Almás – Dióspusztá*), így a jelen névanyagban a kétrészes neveken belül is a több lexémából álló nevek vannak túlsúlyban (*Bik-erdői-rét*). NYÍRKOS ISTVÁN (2012) a névrövidülés morfológiai típusait veszi sorra a magyar helynevekben. Kiemeli az ellipszist, a redukciót (*Nyíregyháza > Nyíregy*), a toldalékmorféma elhagyását (*-d*, *-e*, *-i*), a haplológiát (*Szárakaszo > Szárszó*), a két nyílt szótagos tendenciát (*Németi > Nemti*), a név eleji hangzövesztést (*Jonota > Inota*). DITRÓI ESZTER (2012a) mintegy 8000 Vas megyei földrajzi nevet vizsgál a sajátos toldalékolás szempontjából. A képzők mellett a birtokos személyjelek, illetve a névutós nevek és a többes szám jele (*-k*) felhasználását és szerepét tárgyalja. Kiemeli a földrajzi környezet meghatározó szerepét a helynévfajták gyakoriságában. „A nevekben a nyelvjárásiasság jobban őrződik, mint a közszavakban” – jegyzi meg MOLNÁR ZOLTÁN MIKLÓS (2013) a nyelvjárási *-l*-ezésnek a pápai járás helyneveiben való megléte kapcsán. Ír továbbá a helységnevekhez járuló kül- és belviszonyragokról: az adott járásban többnyire a külviszonyrag jellemző (82%).

3.4. A nevek tágabb szerkezete. A helynevek tágabb szerkezete a témája N. FODOR JÁNOS tanulmányának (2003). A szerző elemzésének keretétül a KÁZMÉR MIKLÓS-i rendszert (1957) választja (alapelemek – meghatározó elemek rendszere). A derekegyházi tanyanevek szerkezeti csoportjait mutatja be BEDE ÁDÁM (2008a) 242 tanya 420 neve alapján. Kiemeli a bennük lévő sajátosságot: e tanyanevekben a tanyai közösségek névátörökítési szokásai is megőrződnek. PÁSZTOR ÉVA (2012) a halmok nevének szerkezeti felépítéséről megállapítja, hogy a legjellemzőbb rájuk az S (sajátságjelölő) + F (fajtajelölő) szerkesztés (pl. *Nagy-halom*).

3.5. A helynevek lexikája. A helynevekben lévő lexikai elemek (ún. földrajzi köznevek) vizsgálatával, a szókincs összetételével is foglalkoztak a kutatók az adott időszakban. FARKAS FERENC bizonyos állatok nevének jellegadó, arculatmeghatározó szerepét emeli ki (pl. *Varjas*) (2003). A jelentés és a lexéma viszonyáról szól NEMES MAGDOLNA (2003): a nagyobb területen élő, de speciálisan 'völgy' jelentésű földrajzi közneveket, a tájszavakat és a ritka, kihalt szavakat a jelentés kapcsolja össze. CSOMORTÁNI MAGDOLNA körösfői helynevek alapján elemzi a szerkezetben meglévő növényzetre utaló elemeket, névrészeket, melyek mind a megnevező részben (*Szederjes-völgy*), mind a földrajzi köznévből megjelenhetnek. A növényzetre utaló elemek tájszóként is létezhetnek (CSOMORTÁNI 2007b). N. CSÁSZI ILDIKÓ több tanulmányában is a moldvai helynevek lexikai összetételét tanulmányozza. Ide vonatkozó megállapításai: a román hatás kisebb a helynevekben, mint az élőbeszédben (N. CSÁSZI 2007a), és mindez a helynevek állandóságával magyarázható (N. CSÁSZI 2008). A belterületi helynevekben az a legfeltűnőbb (Pusztina kivételével), hogy hiányoznak az utcanevek, helyettük településrészneveket találunk (N. CSÁSZI 2010). PELCZÉDER KATALIN (2010) a Veszprém megyei földrajzi köznevek listáját és jelentését adja meg. RESZEGI KATALIN (2010) a hegyrészt jelölő földrajzi köznevek kapcsán arra hívja fel a figyelmet, hogy az emberi testrészek nevének kiemelkedő objektumokra való alkalmazása univerzális nyelvi sajátosság.

3.6. Név és jelentés. A jelentés kérdése számos tanulmány témája a vizsgált időszakban. FARKAS FERENC (2003b) a névbokrosítást mint a hivatalos helynévadás eljárás módját tekinti át, kiemelve, hogy ez gyakran szemantikai alapon történik (virágnevek, madárnevek válnak utcanevvé). A sziklamászóutak neveinek elemzése kapcsán BAUKO JÁNOS szerint (2004) az elnevezés elsődleges motivációja nem a szikla jellege, hanem az út megmászásával kapcsolatos élmény: az ember „arca” nyomódik rá a tájra, az elnevező a domináns, nem pedig a táj. Az erőfeszítés a lényeges, a táj legyőzése, s így humanizálódik maga a táj is. KUNA ÁGNES sok szempontú elemzéseiben (2006a, 2006b) inkább a szikla formáját emeli ki mint a névadást motiváló tényezőt, de nála is megjelenik a mászás közben tapasztalt élmények névadást befolyásoló hatása. Úgy látja, hogy működik egy idealizált kognitív modell is, amelyben a nevek családosságnak (a meglévő *Füles* név hat a *Micimackó* kialakulására, amely előhívja a *Malacka* nevet) (KUNA 2008). Elsősorban szemantikai jellegű elemzést találunk PÁL HELÉN (2005) és KOCÁN BÉLA (2005) tanulmányában is. GYÖRFFY ERZSÉBET (2005) a helynevekben meglévő poliszémia, homonímia, szinonímia és polinímia jelenségét tekinti át. Ha kimutatható genetikai kapcsolat két név között, akkor poliszémia, ha nem, akkor homonímia az alapja a kapcsolatnak. Szinonim neveknek azokat tekinti, amelyeknél azonos vagy különböző névalak vonatkozik ugyanarra a denotátumra. BÍRÓ FERENC (2005) a metonimiának a vízfolyásnevekben játszott szerepét elemzi. A szemantikai tartalom kibővülése jelenik meg VESZELSZKI ÁGNES (2008) tanulmányában, mely a kognitív metaforaelméletet alkalmazza a parafrázisok értelmezésére, a motiváció megértésére. Az eljárás lényege: hangsúlyozni kell a vonzást, az attraktivitást, a különlegességet és az egyediséget, s ezáltal új fogalmi tartományokat becsatlakoztatni – mindez jól hasznosítható az idegenforgalom érdekében (pl. *Veszprém – a királynék városa*). Szintén szemantikai alapon gyűjti össze a magyar, román és ruszin földrajzi közneveket mint névalkotókat a kárpátaljai helynevekben SEBESTYÉN ZSOLT (2008). A szemantika és a világkép fogalma kapcsolódik össze a relációk emberközpontú

meghatározottságában (*Felső/Alsó, Belső/Külső, Kicsi/Nagy* stb.) HOCHBAUER MÁRIA tanulmányában (2008). A szerző számos kérdést vet fel: megjelenik-e a síkvidék és a dombvidék különbsége a helyzetviszonyító elemek alkalmazásában, beszélhetünk-e magyar és román szemléleti különbségről, egyáltalán van-e általános standard pozíció, vagy ez csak az adott helyzet függvénye? A helynévi szinonimitást vizsgálja CSOMORTÁNI MAGDOLNA (2014a). A csíki helynevekben az objektumok negyede többnevű, ebből a kétnévűség 80%-os. Megkülönböztet divergens (eltérő motivációjú) szinonimákat (*Akasztohely ~ Bakacs*) és konvergens (hasonló motivációjú) szinonimákat (*Aranyos-kút ~ Csorgó*). Ez utóbbinak számos alfaját különbözteti meg.

3.7. Nyelvek egymásra hatása a névadásban. A nyelvi egymásra hatás a fő témája a következő dolgozatoknak. PÁL HELÉN (2008b) a bukovinai székely falvak névadására ható idegen nyelvi befolyást elemzi. Számba veszi a megőrzés, az átvétel és a népetimológia jelenségeit, a román hatást pedig mint a nyelvi közösség, szomszédság jelét elemzi. GERSTNER KÁROLY (2008) a magyarországi német helynévadás és névhagyományozódás kérdését járja körül, GUTTMANN MIKLÓS (2008) pedig a földrajzi köznevek szláv elemeit vizsgálja a nyugat-magyarországi régióban. PÓCZOS RITA (2009) a sásdi járás helynévállományát vizsgálva megállapítja, hogy a településnevek csak kismértékben, a víz- és határnevek viszont megbízhatóan vonhatók be a névadók etnikai hovatartozásának megállapításába. Módosítja HOFFMANN (1993/2007²) elméleti háttérét is: aktív kétnyelvűség esetén az információtartalom kibővül, továbbá kiegészítendő a modell az azonos denotátumra vonatkozó, más nyelvű nép adta név indukáló hatásával is. Egy évvel később megjelent könyvében (PÓCZOS 2010) új modellt dolgoz ki az előzmények (MOLLAY, HUTTERER, GERSTNER munkái) és a sásdi járás névállománya alapján. Két elemzési szintet különít el: 1. milyen viszonyban van a névpár két tagja egymással (kétnyelvű/egynyelvű névpárok): van-e hangalaki, szemantikai megfelelés; 2. mely folyamatok hozzák létre a kétnyelvű névpárokat (átvétel vagy fordítás).

3.8. A nevek több szempontú vizsgálata. A komplexitásra törekvés jellemzi a következő dolgozatokat. N. CSÁSZI ILDIKÓ eklektikus rendszerben találja Zoboralja településneveit (2003): az etimológia alapján, jelentés és alak szerint kategorizál. HOFFMANN ISTVÁN rendszerezését (1993/2007²) több tanulmány is követendőnek tartja. Ezt vette alapul KOVÁCS ANDRÁS (2006), kis módosítással N. CSÁSZI ILDIKÓ (2007b), CSOMORTÁNI MAGDOLNA (2008b), SZABÓ KRISZTINA (2011), valamint HÁRI GYULA (2011), aki néhány sajátos földrajzi köznevet is megmagyaráz a barlangok neveiben. Szintén ez az alapja KISS MAGDALÉNA tanulmányainak (2012, 2014) és MÜLLER MÁRTA vizsgálatának (2013). HAJDÚ MIHÁLYT (1975) követő, komplexitásra törekvő elemzés TÓTH ORSOLYA tanulmánya (2008) Budapest városrészneveiről. Művelődéstörténeti mintadolgozatnak tekinthetjük HOFFMANN ISTVÁN könyvét (2013), mely egy község neveinek komplex (általános, időbeli, térbeli, településtörténeti, térképészeti) elemzését végzi el.

3.9. A név és a táj összefüggései. A névföldrajz jegyében született tanulmányokat a vizsgált időszakban EÖRY VILMA dolgozata nyitja meg (2008). A szerző a Csornai járás öt községének és Köröstarcsának a földrajzi közneveit hasonlítja össze. Következtetése: az eltérő birtokszerkezet erősebb nyomot hagy a dűlőelnevezéseken, mint a domborzati viszonyok. BÁBA BARBARA (2009) a 'fiatal erdő' dunántúli földrajzi közneveit felhasználva fo-

galmazza meg dolgozatának tanulságát: az azonos denotátumra vonatkozó földrajzi köznevek regionális megosztottsága jó adalékot ad a nyelvjárások elkülönítéséhez. DITRÓI ESZTER több tanulmányban foglalkozik a név és a nyelvjárás összefüggéseivel. 2010-ben publikált dolgozatában megfogalmazza az alapkérdést: vannak-e névjárások (= adott régióra jellemző névadási jellegzetességek) (DITRÓI 2010). Ezt a kérdést nem a földrajzi köznevek tájszói eredetével, hanem a struktúrák elemzésével vizsgálja: három tájegység három-három helységének 2400 helyneve alapján. Az adott régióra jellemző vonásokat talál az egyrészes nevek toldalékolásában (Csík), az *-i* képző használatában (Veszprémi járás), az igenévi szerkezet gyakoriságában (Fehérgyarmati járás). Egy következő tanulmányában (DITRÓI 2011) Vas megyei helyneveket vizsgál: ez alapján a Rába völgye „névjáráshatárnak” tekinthető. Majd a területi differenciáltság okait kutatva (DITRÓI 2012b) az eddig vizsgált földrajzi környezeti meghatározottság mellé állítja befolyásoló tényezőként a történelmi események hatását, az idegen nyelvi környezet befolyásoló erejét, a migrációs folyamatokat és a térképeknek a névanyagra gyakorolt hatását. Az idegen nyelvi hatás főként a lexikai szinten érvényesül, állítja a Vend-vidék helynévi anyagának megvizsgálása alapján (DITRÓI 2013). CSOMORTÁNI MAGDOLNA (2012) a helynévmodellek csiki hatását mutatja be: a névadás sajátosságai a nyelvjárás sajátosságai mellé állíthatók. Különösen érdekesek a hiányok: a Csíki-medencében például nincs olyan helynév, amely a ’síkság’ jelentésű földrajzi köznévvvel alakult volna. A nyelvjárás-sziget-jelleg névjárási jellegzetességekben is jelentkezhet. Ezt igazolja TÓTH TEODÓRA tanulmánya (2013), melyben a szerző Dercen helynévanyagát négy szomszédos község helyneveivel összehasonlítva megállapítja, hogy lényeges szerkezetbeli különbségek tapasztalhatók a névadásban (pl. Dercenben a kétrészes nevek magas aránya jellemző).

3.10. Helynév és társadalom összefüggései. A helynév és a társadalom összefüggésének szétágazó tematikáját a következő tanulmányok tárgyalják. A helynevek néprajzi, kulturális szerepét mutatja be SZABÓ JÓZSEF (2003) és KIRÁLY LAJOS (2003) tanulmánya. FARKAS TAMÁS a Kárpát-medence magyar helyneveinek használatát elemezve (2007) abból indul ki, hogy a helynevek a kultúra részei. Ismeretük, átalakulásuk a kultúra átalakulását is jelenti. Az „erős” nyelv a nevek használata kapcsán is domináns. Lehet-e tenni bármit is e folyamat megállítására érdekében? Jelent-e majd bármiféle visszarendeződést a határtalanítás európai politikája a jövőben? A nyelvpolitika, azon belül pedig a standardizáció a témája SZABÓMIHÁLY GIZELLA több tanulmányának (2005, 2007, 2008, 2013), BÖLCSKEI ANDREA írásának (2012) és CSOMORTÁNI MAGDOLNA beszámolójának (2014b). Az alapprobléma, hogy a Kárpát-medencei településneveknek az államnyelvi megjelölésen kívül ma gyakran több, különböző eredetű és elfogadottságú formája létezik. Kérdéses, hogy mennyiben lehet alapul venni az 1913-as névmegállapításokat. Egységes Kárpát-medencei szemlélet kellene a magyar nevek standard formáinak megállapítására, írja SZABÓMIHÁLY GIZELLA (2007: 198), melynek eredménye egy közös, rendszeresen gondozott helységnévtár lehetne, amely minden határon kívüli helység esetében csak egy nevet tartalmazna. Az egyetlen névalak megjelölése azonban kérdéses, nem egyértelmű ugyanis, hogy ki (mi) lenne erre jogosult. A Termini Kutatóközpont munkatársai mindenesetre már kidolgoztak egy rendszert a standardizációra javasolt romániai névalakokkal (CSOMORTÁNI 2014b), szlovákiai környezetben pedig bizonyos eredményei is megállapíthatók a standardizációnak (SZABÓMIHÁLY 2013). HAVAS PÉTER (2008) a hivatalos utcanévek változásának okait kutatja a budapesti névanyag

alapján. A legfőbb motivációs okok az azonos nevek számának csökkentése és a politikai tényezők. Névszociológia és korosztályonkénti névismeret a témája GYURICZÁNÉ BAZSIKA ENIKŐ dolgozatának (2008). Kutatása szerint az idős és a középső generáció többnyire ismeri az 1962-ben feljegyzett helyneveket (95%, illetőleg 87%); a fiataloknál a gazdálkodók 77%-ban ismerik, a nem gazdálkodók viszont csak 24%-át ismerik a neveknek. MIKESY GÁBOR szerint (2009) egy tágabban vett szinkroniában (pl. 20. század) a társadalmi változások hatásai is a névvizsgálatba tartoznak. Kutatandó tehát az, hogy hogyan írják át ezek a változások (törvények, rendeletek, földmérő mérnöki eljárások, ideológiai motiváltság) a neveket. Meglátása szerint a hatás főként a megnevező elem szemantikájában érvényesül (*Proletár-föld, ONCSA-telep*). A szocioonomasztika GYÖRFFY ERZSÉBET több tanulmányában is megjelenik. Megállapítása szerint a szleng helynevek újranevezik a helyeket az elnevező embereknek a tájhoz viszonyított szubjektív viszonya szerint (GYÖRFFY 2011). Egy következő tanulmányában (GYÖRFFY 2012a) a korábbi kutatók által használt *természetes név*, *mesterséges név*, illetőleg *közösségi név*, *hivatalos név* terminusok helyett a *normatív* (formálisan általános) és a *nem normatív* (informális csoportnyelvi) kategóriákat javasolja. A nyelv- és helynévhasználatot komplexitásában a *sztenderd névváltozat* képes megragadni, ezért elvetendőnek tartja a *hivatalos név*, illetőleg a *standardizált név* és *egységesített név* terminusokat (GYÖRFFY 2012b). Majd egy programadó tanulmányban (GYÖRFFY 2013) sorra veszi a névszociológiai kutatás lehetséges színtereit, feladatait. Szinkronia és diakronia együtt jelenik meg abban a szocioonomasztikai keretben, melyet GALGÓCZI-DEUTSCH MÁRTA a „nyelvi tájkép” fogalmába fog össze (2013). Ez a nyelvi tájkép nem más, mint a köztereken megjelenő nyelvi elemek összessége (hirdetőtábla, utcanév, boltok feliratai stb.), mely sajátosan jellemez minden lakott (városi) teret.

3.11. A helynevek helyesírása. A helynevek helyesírásának kérdése megjelenik HOFFMANN ISTVÁN (2003) könyvében. BALOGH LAJOS (2003) több megyei és járási kötet szerkesztőjeként bemutatja a helynévgyűjtemények tudománytörténeti előzményeit, a kezdeti egyszerűsítési törekvéseket, azok elvetését a szerkesztői gyakorlatban, továbbá az AkH.-hoz való alkalmazkodás útját. MIKESY GÁBOR (2008b) a térképi névírás újításait mutatja be mind a tájnevek, mind a helységnevek megadásában, főleg az idegen közigazgatás alá került, illetve az ott újonnan alakult helynevek körében. S végül említsük meg HEGEDŰS ATTILÁNAK HAJDÚ MIHÁLY szellemében (2003: 49) fogant, de csupán gyér visszhangot kiváltó írását (HEGEDŰS 2013), melyben a szerző a helynevek helyesírásának radikális egyszerűsítését javasolja.

4. Összegzés. Az elmúlt tizenkét év áttekintése alapján a mai helynevek gyűjtéséről és kutatásáról adható kép nem egyértelmű. Ami a helynevek gyűjtését illeti, jelenleg stagnálás állapítható meg. Ennek legfőbb oka a pénzühiány. Ez az, ami akadályozza a Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének kezdeményezését a Magyar Digitális Helynévtár továbbfejlesztésére. Mecénás kerestetik. De nemcsak az. Szükséges bizonyos szemléletváltás is: annak a ténynek a széles körű belátása, hogy az elektronikus kommunikáció korszakában már nem szükséges feltétlenül nyomtatott formában megjelentetni a gyűjteményeket, hanem, ahogy erre utaltam is, egy-egy helység ellenőrzött anyagát azonnal be lehet csatlakoztatni az adattárba, kutathatóvá, felhasználhatóvá tenni.

A helynevek kutatása – talán a gyűjtés háttérbe szorulása miatt is – fellendülni látszik. Végre azt látjuk, hogy az összegyűjtött anyag kezd megszólalni. Amint az áttekintés

is bemutatta, a kutatás számos szegmensében, részterületén határozott előrelépés figyelhető meg. Ebből a szempontból számomra kiemelkedőnek, előremutatónak tűnnek a nevek elméleti, morfológiai, jelentéstani és névjárási jellegét elemző tanulmányok. Több írásban is megfigyelhető a szociolingvisztikai szemlélet. A helynévkutatás kapcsolódik egyéb nyelvészeti kutatásokhoz, hozzáadva azt a többletet, amelyet a nevek kulturálisan és a nyelvi rendszer szintjén hozhatnak (gondoljunk akár a morfeamatikai, akár a jelentéstani, akár a nyelvföldrajzi kutatásokra). Tematikai sokszínűség, továbbá elméleti felkészültség és továbbgondolás jellemzi napjaink helynévkutatását. Egyértelműen érezhető bizonyos generációs megújulás, mely a névtant a funkcionális nyelvészeti és a kognitív nyelvészeti gondolkodás irányába viszi tovább. Lényegesen előrevivő szerepe van ebben a Helynévtörténeti Tanulmányok sorozatának, mely fórumként a történeti helyneveket elemző írások mellett a jelenkori helynevekkel foglalkozó tanulmányok számára is nyitva áll.

Hivatkozott irodalom

- BÁBA BARBARA 2008. A fanevet tartalmazó helynevek morfológiai szempontú vizsgálata. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék, Budapest. 53–59.
- BÁBA BARBARA 2009. Néhány lehetőség és módszer a földrajzi köznevek jelentésföldrajzi vizsgálatában. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 4: 73–83.
- BÁBA BARBARA 2012. A földrajzi köznév fogalma. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 8: 121–131.
- BÁBA BARBARA – NEMES MAGDOLNA 2014. *Magyar földrajzi köznevek tára*. A Magyar Névarchívum Kiadványai 32. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- BALÁZS GÉZA 2008. A nagy fától Nagyfa-ig – Nagyfa-tól a nagy fáig. A helynevek antropológiai nyelvészeti szempontból. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék, Budapest. 59–65.
- BALOGH LAJOS 2003. A földrajzi nevek helyesírásáról. *Névtani Értesítő* 25: 102–105.
- BALOGH LAJOS – KÁLMÁN BÉLA – MEZŐ ANDRÁS – ÖRDÖG FERENC – VÉGH JÓZSEF szerk. 1978. *A földrajzi nevek gyűjtésének, ellenőrzésének és közzétételének kézikönyve*. MTA Nyelvtudományi Intézet, Budapest.
- BALOGH LAJOS – ÖRDÖG FERENC szerk. 2002. *Pest megye földrajzi nevei V. A Nagykátaai járás*. Pázmány Péter Katolikus Egyetem BTK, Piliscsaba.
- BÁRCZI GÉZA – BENKŐ LORÁND – BERRÁR JOLÁN 1978². *A magyar nyelv története*. Tankönyvkiadó, Budapest.
- BARTA VIKTÓRIA 2009. A kárpátaljai Gyula helynevei. *Magyar Nyelvjárások* 47: 213–224.
- BAUKO JÁNOS 2004. Hegymászó úttevek a Szulyói-sziklákon. *Névtani Értesítő* 26: 119–135.
- BEDE ÁDÁM 2008a. Újra a tanyanevekről (Derekegyház helynevei kapcsán) In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék, Budapest. 86–93.

- BEDE ÁDÁM 2008b. A Csongrád megyei helynévgyűjtések eddigi eredményei. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék, Budapest. 74–85.
- BÉNYEI ÁGNES 2009. Még egyszer a -d helynévképzőről. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 4: 85–103.
- BÉNYEI ÁGNES 2012. *Helynévképzés a magyarban*. A Magyar Névtanár Társaság Kiadványai 26. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- BÉRES JÚLIA 2010. Felsőzsolca helynevei. *Magyar Nyelvjárások* 48: 217–236.
- BÍRÓ FERENC 2003. Családnevek Köröstarcsa helyneveiben. *Névtani Értesítő* 25: 74–78.
- BÍRÓ FERENC 2005. Vízfolyásnevekből metonimikusan létrejött magyar településnevek. In: ZIMÁNYI ÁRPÁD szerk., *Tanulmányok a magyar nyelvről*. Acta Academiae Paedagogicae Agriensis XXXII. Sectio Linguistica Hungarica. Eger. 77–90.
- BÖLCSKEI ANDREA 2012. Helynevek standardizációja: alapelvek, terminológiai kérdések a nemzetközi és a magyar gyakorlatban. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 7: 85–102.
- BÖLCSKEI ANDREA – HAVAS PÉTER – SLÍZ MARIANN 2008. *A háromszéki Angyalos és Kökök család- és helynevei*. Magyar Névtani Dolgozatok 203. ELTE, Budapest.
- BURA LÁSZLÓ 2003. *Szathmári helynevek*. Magyar Névtani Dolgozatok 182. ELTE, Budapest.
- BURA LÁSZLÓ 2004. *Tövisvári helynevek*. Magyar Névtani Dolgozatok 189. ELTE, Budapest.
- BURA LÁSZLÓ 2008. *Szathmár megye helynevei (földrajzi nevei)* 1–2. Státus Könyvkiadó, Csíkszereda.
- N. CSÁSZI ILDIKÓ 2003. Zoboralja településneveinek vizsgálata. *Névtani Értesítő* 25: 52–57.
- N. CSÁSZI ILDIKÓ 2007a. Földrajzi köznevek szóföldrajzi vizsgálata a moldvai magyar települések helyneveiben. In: GUTTMANN MIKLÓS – MOLNÁR ZOLTÁN szerk., *V. Dialektológiai Szimpozium: Szombathely, 2007. augusztus 22–24*. A Berzsenyi Dániel Főiskola Magyar Nyelvészeti Tanszékének Kiadványai 8. Berzsenyi Dániel Főiskola Magyar Nyelvészeti Tanszék, Szombathely. 186–193.
- N. CSÁSZI ILDIKÓ 2007b. Moldvai csángó helynevek lexikális és morfológiai elemzése. In: BENŐ ATTILA – FAZAKAS EMESE – SZILÁGYI N. SÁNDOR szerk., *Nyelvek és nyelvváltozatok. Köszöntő kötet Péntek János tiszteletére* 1–2. Anyanyelvűpolók Erdélyi Szövetsége, Kolozsvár. 1: 230–247.
- N. CSÁSZI ILDIKÓ 2008. Vízrajzi és domborzati nevek névföldrajzi vizsgálata (öt moldvai magyar település helyneveiben). In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék, Budapest. 115–123.
- N. CSÁSZI ILDIKÓ 2010. Névalkotó lexémák a moldvai belterületi helynevekben. In: P. LAKATOS ILONA – SEBESTYÉN ZSOLT szerk., *Emlékkönyv Mező András tiszteletére*. Bessenyei Kiadó, Nyíregyháza. 93–101.
- N. CSÁSZI ILDIKÓ 2011. A már kiadott, ún. „megyei helynévtárak” adatbázisba rendezéséről. In: BÁRTH M. JÁNOS – VARGHA FRUZZINA SÁRA szerk., *Hangok – helyek. Tanulmányok dialektológiai adattárak és helynévtárak számítógépes feldolgozásáról*. ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest. 129–139.
- N. CSÁSZI ILDIKÓ 2014. Vas megyei kiemelkedések közneveinek megjelenítése a BB_Borostyán segítségével. In: LADÁNYI MÁRIA – VLADÁR ZSUZSA – HRENEK ÉVA szerk., *Nyelv – társadalom – kultúra. Interkulturális és multikulturális perspektívák* 1–2. A XXIII. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus (ELTE BTK Budapest, 2013. március 26–28.) előadásaiból készült tanulmánykötet. MANYE 10/I–II. MANYE – Tinta Könyvkiadó, Budapest. 692–701.

- CSOMORTÁNI MAGDOLNA 2004–2005. Karcfalva helynevei. *Magyar Nyelvjárások* 42: 180–203, 43: 173–212.
- CSOMORTÁNI MAGDOLNA 2005. Öt alsíki település helynevei. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 49: 133–146.
- CSOMORTÁNI MAGDOLNA 2006. A Hargita megyei Csíkszentmihály község helynevei. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 50: 124–138.
- CSOMORTÁNI MAGDOLNA 2007a. A Hargita megyei Csíksomlyó, Csíktaploca és Csobotfalva helynevei. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 51: 128–137.
- CSOMORTÁNI MAGDOLNA 2007b. A növényzetre utaló helynevek. In: BENŐ ATTILA – FAZAKAS EMESE – SZILÁGYI N. SÁNDOR szerk., *Nyelvek és nyelvváltozatok. Köszöntő kötet Péntek János tiszteletére* 1–2. Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége, Kolozsvár. 1: 248–255.
- CSOMORTÁNI MAGDOLNA 2008a. A Hargita megyei Csíkborzsova, Csíksomortán és Csíkszentmiklós helynevei. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 52: 81–89.
- CSOMORTÁNI MAGDOLNA 2008b. Észrevételek a csíki helynevek lexikális-morfológiai szerkezetének változásáról. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 3: 165–177.
- CSOMORTÁNI MAGDOLNA 2009. A Hargita megyei Csíkcekefalva helynevei. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 53: 157–160.
- CSOMORTÁNI MAGDOLNA 2012. A csíki domborzati névrendszer regionális arculata. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 7: 39–52.
- CSOMORTÁNI MAGDOLNA 2014a. A helynévi szinonímia csíki szinkrón mikrotoponímiai rendszerek tanúsága alapján. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 10: 61–71.
- CSOMORTÁNI MAGDOLNA 2014b. A romániai magyar kisebbségi helységnév a nyelvi tervezés érdeklődési körében. *Névtani Értesítő* 36: 81–93.
- DITRÓI ESZTER 2010. Helynévrendszerek modellalapú vizsgálata. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 5: 155–167.
- DITRÓI ESZTER 2011. Egy lehetséges módszer a helynevek területi különbségeinek igazolására. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 6: 151–161.
- DITRÓI ESZTER 2012a. Vas megye jelenkori helynevei morfológiai megközelítésben. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 8: 111–119.
- DITRÓI ESZTER 2012b. Helynévrendszerek területi differenciáltsága. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 7: 29–38.
- DITRÓI ESZTER 2013. Nyelvi érintkezések hatása a helynévmintákra. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 9: 89–99.
- EÖRY VILMA 2008. Dülönevek köznévi elemeinek szóföldrajzi vizsgálata. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék, Budapest. 124–130.
- FARKAS FERENC 2003a. Állatmegnevezések -s képzős alakjai a járszági helynevekben. *Magyar Nyelvjárások* 41: 129–132.
- FARKAS FERENC 2003b. A névbokrosítás néhány jellemzője a Tápióságban. *Névtani Értesítő* 25: 99–102.
- FARKAS TAMÁS 2007. A Kárpát-medence magyar helyneveinek használatáról. In: BENŐ ATTILA – FAZAKAS EMESE – SZILÁGYI N. SÁNDOR szerk., *Nyelvek és nyelvváltozatok. Köszöntő kötet Péntek János tiszteletére* 1–2. Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége, Kolozsvár. 1: 275–284.
- FARKAS TAMÁS – ZÁNTÓ EDINA 2008. A háromszéki Kilyén és Szotyor család- és helynevei. *Magyar Névtani Dolgozatok* 202. ELTE, Budapest.

- N. FODOR JÁNOS 2003. Tisza-mogyorós külterületi helynevei. *Névtani Értesítő* 25: 63–70.
- GALGÓCZI-DEUTSCH MÁRTA 2013. A változó szociokulturális környezet tükröződése a nyelvi tájképben, Hódmezővásárhely példáján. *Névtani Értesítő* 35: 145–156.
- GERSTNER KÁROLY 2008. Helynevek magyar–német nyelvi és kulturális környezetben. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék, Budapest. 130–136.
- GUTTMANN MIKLÓS 2008. A földrajzi nevek szláv rétegről a nyugati régióban. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék, Budapest. 137–142.
- GYÖRFFY ERZSÉBET 2005. A helynevek jelentéstani kategóriáiról. *Magyar Nyelvjárások* 43: 95–102.
- GYÖRFFY ERZSÉBET 2011. A szleng helynevek névrendszertani helyéről. *Névtani Értesítő* 33: 93–99.
- GYÖRFFY ERZSÉBET 2012a. A névszociológiai aspektusról a szleng helynevek kapcsán. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 7: 53–60.
- GYÖRFFY ERZSÉBET 2012b. A hivatalos név terminus. *Magyar Nyelvjárások* 50: 27–35.
- GYÖRFFY ERZSÉBET 2013. A helynév-szociológia kutatási területei, feladatai. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 9: 115–125.
- GYÖRGY JÓZSEF 2011. A Hargita megyei Kápolnásfalu helynevei. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 55: 167–170.
- GYURICZÁNÉ BAZSIKA ENIKŐ 2008. Kerkakutas dülönevei. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék, Budapest. 148–155.
- HAJDÚ MIHÁLY 1975. *Budapest utcanéveinek névtani vizsgálata*. Nyelvtudományi Értekezések 87. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY 1989. A személynevek és az egyéb tulajdonnevek gyűjtése, kutatása (1980–1986). In: BALOGH LAJOS – ÖRDÖG FERENC szerk., *Névtudomány és művelődéstörténet. A IV. magyar névtudományi konferencia előadásai Pais Dezső születésének 100. évfordulóján (Zalaegerszeg, 1986. október 8–10.)*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 183. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 47–61.
- HAJDÚ MIHÁLY 2003. *Általános és magyar névtan. Személynevek*. Osiris Kiadó, Budapest.
- HÁRI GYULA 2010a. Épületnév, építménynév, létesítménynév. *Névtani Értesítő* 32: 99–116.
- HÁRI GYULA 2010b. *Név és környezet viszonya a létesítménynevekben. A névrészek funkcionális-szemantikai jegyeinek tanulságai Mór környéki helynevek alapján*. Universitas Pannonica. Gondolat Kiadó, Budapest.
- HÁRI GYULA 2011. A Fejér megyei Burok-völgy barlangjainak névrendszere. In: HAJDÚ MIHÁLY – TÓTH ÁLMOS – BÁRTH M. JÁNOS szerk., *Karszt, történelem, helynevek. Köszöntők és tanulmányok a 88 éves Dénes György tiszteletére*. Meteor Természetbarátok Turista Egyesülete, Budapest. 213–221.
- HAVAS PÉTER 2008. Budapest utcanév-változtatásainak motivációs tényezői az 1950-es években. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.)*. A Károli Gáspár Református

- Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Budapest. 156–164.
- HEGEDŰS ATTILA 1992. Helynévegyeztetés a FÖMI-ben. In: FARKAS FERENC szerk., *Tulajdonnév-használatunk. Névtudományi tanácskozás Jászberényben. 1991. október 11–12.* Magyar Névtani Dolgozatok 100. ELTE, Budapest. 109–115.
- HEGEDŰS ATTILA 2008. Lakóparknevek. *Névtani Értesítő* 30: 117–120.
- HEGEDŰS ATTILA 2013. A helynevek helyesírásáról. *Nyelv és Tudomány*. [http://www.nyest.hu/\[-\]hirek/a-helynevek-helyesirasarol](http://www.nyest.hu/[-]hirek/a-helynevek-helyesirasarol) (2013. 01. 28.)
- HINTS MIKLÓS 2004a. *A Komlód-völgye hét településének család és helynevei.* Magyar Névtani Dolgozatok 196. ELTE, Budapest.
- HINTS MIKLÓS 2004b. A Kolozs megyei Csegez, Bágyon és Sinfalva helynevei. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 48: 132–142.
- HOCHBAUER MÁRIA 2008. Helyzetviszonyító elemek a barcasági Négyfalu helynévrendszerében. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.).* A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék, Budapest. 164–168.
- HOFFMANN ISTVÁN 1993/2007². *Helynevek nyelvi elemzése.* Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 67. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- HOFFMANN ISTVÁN 2003. *Magyar helynévkutatás. 1958–2002.* A Magyar Névarchívum Kiadványai 7. Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Debrecen.
- HOFFMANN ISTVÁN 2012. Funkcionális nyelvészet és helynévkutatás. *Magyar Nyelvjárások* 50: 9–26.
- HOFFMANN ISTVÁN 2013. *Mikrotoponímiai vizsgálatok 1. Tapolcafő helynevei.* A Magyar Névarchívum Kiadványai 30. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- HOFFMANN ISTVÁN 2014. Egy elfeledett földrajzi köznév nyomában. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 10: 119–138.
- JANITSEK JENŐ 2004. *Miklósvárszék történeti és jelenkori hely- és családnevei.* Magyar Névtani Dolgozatok 188. ELTE, Budapest.
- JANITSEK JENŐ 2007. A Kolozs megyei Mészkö helynevei. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 51: 138–140.
- JANITSEK JENŐ 2008. *A háromszéki Székföld jelenkori és történeti hely- és családnevei.* Magyar Névtani Dolgozatok 201. ELTE, Budapest.
- JANITSEK JENŐ 2009. A Kolozs megyei Szék helynevei. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 53: 79–88.
- JANITSEK JENŐ 2010. A Hargita megyei Borszék helynevei. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 54: 91–92.
- JANITSEK JENŐ 2012. A Hargita megyei Szárhegy helynevei. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 56: 55–60.
- JANITSEK JENŐ – FERENCZI RÉKA 2003. *Székelydália jelenkori és történeti hely- és családnevei.* Magyar Névtani Dolgozatok 186. ELTE, Budapest.
- JANITSEK JENŐ – SZÓCS LAJOS 2003. *Szolokma történeti és jelenkori hely- és családnevei.* Magyar Névtani Dolgozatok 184. ELTE, Budapest.
- KÁZMÉR MIKLÓS 1957. *Alsó-Szigetköz földrajzinevei.* A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 95. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- KIRÁLY LAJOS 2003. Miről vallanak a porrogszentkirályi földrajzi nevek? *Névtani Értesítő* 25: 81–85.

- KISS MAGDALÉNA 2012. A Körösök magyar vízneveinek funkcionális-szemantikai elemzése. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 8: 81–99.
- KISS MAGDALÉNA 2014. A Körösök magyar és román vízneveinek lexikális-morfológiai elemzése. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 10: 73–101.
- KOCÁN BÉLA 2005. Akli helynevei. *Névtani Értesítő* 27: 188–190.
- KOVÁCS ANDRÁS 2006. Som földrajzi nevei. *Névtani Értesítő* 28: 91–100.
- KOVÁCS ERZSÉBET 2003. Névismeret, névhasználat – egy helynévgyűjtés tapasztalatai a Zsámbéki-medencében. *Névtani Értesítő* 25: 106–108.
- KUNA ÁGNES 2006a. „Magyarország szikláin”. A magyar sziklamászóutak nevei. *Magyar Nyelvőr* 130: 84–96.
- KUNA ÁGNES 2006b. Sziklamászóutak nevei a Kis-Gerecsében. *Névtani Értesítő* 28: 113–120.
- KUNA ÁGNES 2008. A sziklamászóutak neveinek kognitív szemantikai elemzése. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék, Budapest. 195–203.
- MIKESY GÁBOR 2006. A „Földrajzinév-tár”-ról. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 2: 219–224.
- MIKESY GÁBOR 2008a. Új magyar exonimák. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 3: 209–214.
- MIKESY GÁBOR 2008b. Új utak és trendek a térképi névírásban. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék, Budapest. 204–211.
- MIKESY GÁBOR 2009. 20. századi társadalmi változások hatásai a helynevekre. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 4: 143–148.
- MIKESY GÁBOR 2012. A kisebb földrajzi nevek egységesítése. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 7: 103–115.
- MIKESY GÁBOR – KÉPES ATTILA 2011. A térképészeti célú névtárak nyelvészeti felhasználási lehetőségeiről. In: BÁRTH M. JÁNOS – VARGHA FRUZZINA SÁRA szerk., *Hangok – helyek. Tanulmányok dialektológiai adattárak és helynévtárak számítógépes feldolgozásáról*. ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest. 115–127.
- MOLNÁR ZOLTÁN MIKLÓS 2013. A Pápai járás földrajzi neveinek hang- és alaktanához. *Magyar Nyelv* 109: 82–88.
- MURÁDIN LÁSZLÓ 2013. Az erdélyi magyar helynévgyűjtés eredményeinek falvankénti irodalma. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 57: 159–173.
- MÜLLER MÁRTA 2013. Bajor utcanevek egy magyarországi német településen. *Névtani Értesítő* 35: 97–107.
- CS. NAGY LAJOS 2003. Tordatúr morfológiai szerkesztésű helyneveinek vizsgálata. *Névtani Értesítő* 25: 70–74.
- NEMES MAGDOLNA 2003. Néhány ’völgy’ jelentésű földrajzi köznevünkről. *Magyar Nyelvjárások* 41: 459–464.
- NYIRKOS ISTVÁN 2008. A földrajzi nevek névalkotásának morfológiai jellemzői. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 3: 153–163.
- NYIRKOS ISTVÁN 2009. A finn helynevek morfológiai jellegzetességeiről. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 4: 9–15.
- NYIRKOS ISTVÁN 2012. A névrövidülés hangszerkezeti és egyes morfológiai típusai a magyar helynevekben. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 8: 133–139.

- ÖRDÖG FERENC 1989. A földrajzi nevek gyűjtése, kutatása (1980–1986). In: BALOGH LAJOS – ÖRDÖG FERENC szerk., *Névtudomány és művelődéstörténet. A IV. magyar névtudományi konferencia előadásai Pais Dezső születésének 100. évfordulóján (Zalaegerszeg, 1986. október 8–10.)*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 183. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 31–47.
- PÁL HELÉN 2005. A bukovinai Istensegítség helynevei. *Névtani Értesítő* 27: 179–187.
- PÁL HELÉN 2008a. Csernakeresztúr, Sándoregyháza és Székelykeve magyarjainak helynevei. *Névtani Értesítő* 30: 89–100.
- PÁL HELÉN 2008b. Idegen nyelvi hatások a bukovinai székely falvak helyneveiben. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék, Budapest. 211–216.
- PÁSZTOR ÉVA 2012. A halmok neveinek szerkezeti felépítéséről és változási hajlandóságáról. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 8: 105.
- PÁSZTOR ÉVA 2013. Az élőnyelvi helynévgyűjtések módszertani problémái. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 9: 127–138.
- PELCZÉDER KATALIN 2010. Földrajzi köznevek vizsgálata Veszprém megyében. In: HÁRI GYULA – H. TÓTH TIBOR szerk., *Regionalitás és nyelvjárásiasság Veszprém megyében*. Pannon Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék, Veszprém. 133–146.
- PÓCZOS RITA 2008. Többnevűség egy mai helynévrendszerben. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 3: 179–207.
- PÓCZOS RITA 2009. Etnikai viszonyok tükröződése a helynévmodellekben. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 4: 17–34.
- PÓCZOS RITA 2010. *Nyelvi érintkezés és a helynévrendszerek kölcsönhatása*. A Magyar Névtudományi Kiadványai 18. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- RESZEGI KATALIN 2009. A jelentéshasadás mint helynévalkotási mód. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 4: 35–45.
- RESZEGI KATALIN 2010. Hegyrészt jelölő földrajzi köznevek. *Magyar Nyelvjárások* 48: 77–97.
- SEBESTYÉN ZSOLT 2003a. *Tíz település helynevei a kárpátaljai Beregvidékről*. Magyar Névtani Dolgozatok 183. ELTE, Budapest.
- SEBESTYÉN ZSOLT 2003b. Beregvidéki helységnevek. *Névtani Értesítő* 25: 58–63.
- SEBESTYÉN ZSOLT 2006a. Személynevek Beregvidék helyneveiben. In: BÁRTH M. JÁNOS szerk., *Emlékkönyv Szabó T. Attila születésének 100. évfordulójára*. ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet – Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar, Budapest. 107–112.
- SEBESTYÉN ZSOLT 2006b. Beregvidék. *Névtani Értesítő* 28: 101–104.
- SEBESTYÉN ZSOLT 2007. Dercen történeti és mai helynevei. In: BENŐ ATTILA – FAZAKAS EMESE – SZILÁGYI N. SÁNDOR szerk., *Nyelvek és nyelvváltozatok. Köszöntő kötet Péntek János tiszteletére* 1–2. Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége, Kolozsvár. 2: 263–272.
- SEBESTYÉN ZSOLT 2008. Pusztai földrajzi köznevek kárpátaljai településnevekben. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék, Budapest. 247–254.
- T. SOMOGYI MAGDA 2003. Névtan és alaktan. *Névtani Értesítő* 25: 251–257.

- SZABÓ JÓZSEF 2003. Hagyományörzés Veszprém földrajzi neveiben. *Névtani Értesítő* 25: 78–81.
- SZABÓ JÓZSEF 2007. A török hódoltság nyomai Törökkoppány földrajzi neveiben. *Névtani Értesítő* 29: 49–55.
- SZABÓ JÓZSEF 2008. *A török hódoltság néprajzi és nyelvi maradványai földrajzi neveinkben*. Szegedi Tudományegyetem Magyar Nyelvészeti Tanszék, Szeged.
- SZABÓ KRISZTINA 2011. A Pécs környéki szénbányászat épített környezetének nevei. *Névtani Értesítő* 33: 101–111.
- SZABÓ T. ATTILA 1940. *A személynevek helyneveinkben*. Dolgozatok a Debreceni Tisza István Tudományegyetem Magyar Népryelvkutató Intézetéből 9. Magyar Népryelvkutató Intézet, Debrecen.
- SZABÓMIHÁLY GIZELLA 2005. A szlovákiai magyar nyelvtervezés kérdései. Standardizálás és kodifikálás. In: VÖRÖS FERENC szerk., *Regionális dialektusok, kisebbségi nyelvhasználat. A 2005. október 20–21-i somorjai konferencia előadásai*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 224. Magyar Nyelvtudományi Társaság – Konstantin Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara – Fórum Kisebbségkutató Intézet – Lilium Aurum, Budapest–Nyitra–Somorja. 27–34.
- SZABÓMIHÁLY GIZELLA 2007. Magyar neve? Szlovákiai magyar helységek standardizációs problémái. *Névtani Értesítő* 29: 189–200.
- SZABÓMIHÁLY GIZELLA 2008. A határon túli névhasználat és a nyelvi tervezés. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék, Budapest. 41–52.
- SZABÓMIHÁLY GIZELLA 2013. A szlovákiai magyar helységnevek standardizálásakor alkalmazott elvek. In: BAUKO JÁNOS – BENYOVSZKY KRISZTIÁN szerk., *Tulajdonnevek a fordítás és a két-nyelvűség kontextusában*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitra. 54–67.
- SZOPOS ANDRÁS 2004. *Csikszentimre helynevei 1602–2000*. Magyar Névtani Dolgozatok 193. ELTE, Budapest.
- TOLCSVAI NAGY GÁBOR 2008. A tulajdonnév jelentése. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék, Budapest. 30–41.
- TÓTH ORSOLYA 2006. Mátyásföld utcanevei (1889–2004). *Névtani Értesítő* 28: 105–112.
- TÓTH ORSOLYA 2008. Budapest városrészneveinek vizsgálata. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék, Budapest. 277–285.
- TÓTH TEODÓRA 2013. Dercen: egy nyelvjárássziget helynévrendszertani sajátosságai. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 9: 101–114.
- TÓTH VALÉRIA 2004. Archaizmusok és neologizmusok a magyar helynevekben. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 1: 183–207.
- TÓTH VALÉRIA 2012. Mai Magyar Digitális Helynévtár. Egy kutatási program célja, eredményei, távlatai. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 7: 19–27.
- TÖRÖK TAMÁS 2011. *Ipoly mente helynevei. Adattár. 1. kötet. Alsó-Ipoly mente*. Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja.

- ÚMTsz. = B. LŐRINCZY ÉVA főszerk. 1979–2010. *Új magyar tájszótár* 1–5. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- UNTI MÁRIA – VARGA JÓZSEFNÉ szerk. 2009. *Győr-Moson-Sopron megye földrajzi nevei II. A Győri járás*. Nyugat-magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Kar, Győr.
- VARGA JÓZSEFNÉ 2005. *Győr-Moson-Sopron megye településnév-rendszere*. Magyar Névtani Dolgozatok 195. ELTE, Budapest.
- VESZELSZKI ÁGNES 2008. Térkonstrukciók. Földrajzi nevek parafrázisai kognitív keretben. *Névtani Értesítő* 30: 55–65.

HEGEDŰS ATTILA

Pázmány Péter Katolikus Egyetem

ATTILA HEGEDŰS, Synchronic Toponomastics

The paper portrays research conducted in collecting and analysing contemporary Hungarian toponyms in Hungary and those regions of the neighbouring countries that are populated by Hungarians in the last twelve years (2003–2014). The author points out that development in electronic filing systems can effectively aid the survey of Hungarian place names, a process which started in the 1960s, but later came to a standstill. Promising recent endeavours to continue this work are examined and described in the paper. The main trends in recent years are discussed according to topics in each field of enquiry: the presentation of papers on theoretical questions is followed by the enumeration of essays dealing with transitionality and with the simultaneous appearance of synchrony and diachrony. The author then categorizes papers according to subfields of linguistics (morphology, syntax, lexicology, semantics), highlighting their main ideas. The author also presents new trends in onomastics. These trends are linked to the modern theories of linguistics, i.e. to sociolinguistics and to cognitive linguistics. The author endeavours to explore the vast array of varied research possibilities offered by the interaction of names and society.

Az írói névadás vizsgálata

1. Az irodalmi művek vizsgálata névtani szempontból, avagy a névtudomány szerepe a műelemzésben. Az irodalmi művekben megjelenő nevek vizsgálata a névtudomány tágabb érdeklődési körébe tartozik ugyan, de kétségtelen, hogy az irodalomtudománynak is szerves része. Az irodalmi művek alkotási folyamatában kiemelt szerep jut a névadásnak, egy-egy mű vagy író névrendszere gyakran kulcs az értelmezéshez, a mondanivaló megértéséhez.

E tárgykörben napjainkig már számtalan hosszabb-rövidebb magyar vonatkozású tanulmány született, amelyek túlnyomó többsége elsősorban a névtudományi szempontokat helyezi előtérbe, de a téma komplexitásánál fogva sokszor van szó bennük stilisztikáról is, sőt az irodalom- és esztétörténeti irányultságú kérdések sem kerülhetők meg. Ahogy ez az itt következő áttekintésből is látszik, természetesen jó néhány kimondottan irodalomközpontú, a műalkotás folyamatát, a poétikai, esztétikai értékeket boncolgató névizsgálat is gazdagítja a kínálatot.

Jelen dolgozatnak nem célja, hogy teljes és részletes összegzést és értékelést adjon az írói névadással foglalkozó, ahhoz kapcsolódó névtani munkákról, csupán egyfajta kalauz kíván lenni ahhoz, hogy átláthassuk, honnan hová tart ez a rendkívül speciális és szerteágazó névtudományi terület. Ennek megfelelően a továbbiakban a terminológiai kérdések felvázolása és a rövid tudománytörténeti áttekintés után sorra vesszük az e tárgykörben született jelentős tanulmányokat, lehetőleg szűkebb témájuk és vizsgálati irányuk szerint csoportosítva, és kiemelve az utóbbi 20-25 évben született eredményeket.

2. Az írói (irodalmi) névadás tárgya, fogalma, megjelenése, helye a névtudományban. Ha az irodalmi névadás tárgykörét akarjuk körülhatárolni, egyet kell értenünk KOROMPAY KLÁRA (2011: 86) szavaival, aki Mészöly Miklóst idézve „félreérthetetlen többértelműség”-ről ír. Valóban, amint az alábbiakból kitűnik, a kifejezés egyszerre sugall irodalomban, illetve irodalomból való névadást.

KOVALOVSKY MIKLÓS monografikus értékű tanulmánya (1934) körüljárja mindazokat a kérdéseket, amelyek felmerülnek az írók és a nevek, valamint az irodalom és a nevek kapcsán. Úgy látszik, hogy minden, az irodalommal összefüggő névadási-névhasználati probléma idetartozik. Elsősorban az írók által adott, az irodalmi művekben előforduló nevek, vagyis az írói nevek képezik a vizsgálat tárgyát, de az irodalom ihlette neveket is az irodalmi névadás keretein belül, illetőleg vele összefüggésben tanulmányozzák. E tárgykörhöz kapcsolódva szoktak foglalkozni a szerzők neveivel, az írónevekkel, illetve álnevekkel, vagy ha tetszik, művésznevekkel is (vö. KERÉNYI 2000). Áttételesen ugyan, de idekapcsolható az íróknak a saját nevükhöz való viszonya is (vö. KOCSOR 1992).

Az egyes témaköröket, vizsgálati szempontokat nem mindig lehet világosan megkülönböztetni, ezért is tarthatja magát mind a mai napig a sokak által vitatott, de megglehetősen tágran értelmezhető *irodalmi névadás* terminus.

2.1. Terminológiai kérdések. Az *irodalmi névadás* fogalma és maga a műszó észrevétlenül került bele a szakirodalmi köztudatba (vö. KOROMPAY 2011). KOVALOVSKY (1934) megelőzően is születtek az írók névadásának kérdéseivel foglalkozó írások, valamint maga az *irodalmi névadás* mint kifejezés is megjelent (vö. TOLNAI 1931). Sokáig minden megkülönböztetés nélkül e terminussal jelölték a névtudomány ezen, épphogy kialakulóban lévő, a fentiekben vázolt módon szerteágazó területének egészét. Majd 1959-ben MIKESY SÁNDOR felvetette, hogy az írók által adott nevek vizsgálatát nevezzük *írói névadás*-nak, az *irodalmi névadás* pedig csak az irodalom által ihletett névadást, névhasználatot jelölje.

Az írók névadását, illetőleg az irodalmi művekhez kapcsolódó nevek vizsgálatát tekintve KOROMPAY KLÁRA is szükségesnek látja, hogy legyen valamiféle distinkció a fogalom, illetőleg a kutatási terület pontos megjelölésében: „Ha a szóban forgó terminusok alakulását nagy vonalakban összegezni próbálom, a következő kettősséget látom kirajzolódni: az irodalomban való névadásra (Mikesy javaslata nyomán) egyre inkább az írói névadás utal; az irodalomból való névadásra pedig az irodalmi eredetű névadás kezd elterjedni” (KOROMPAY 2011: 91). A műszóhasználatot tekintve valóban úgy tűnik, hogy az utóbbi évtizedekben gyakrabban találkozunk az *írói névadás* megjelöléssel. E műszó terjedését HAJDÚ MIHÁLY is támogatta (vö. HAJDÚ 1992).

KORNYÁNÉ SZOBOSZLAY ÁGNES úgy véli, hogy a kutatók többsége szinonimaként használja a két terminust. Azt javasolja, hogy a MIKESY-féle felvetéssel szemben „amikor általában jelöljük meg ezt a kutatási területet, akkor nevezzük *irodalmi névadás*-nak, de egy-egy alkotó eljárását (névválasztását, névhasználatát) lehet inkább *írói névadás*-nak tekinteni” (2014: 209).

J. SOLTÉSZ KATALIN megpróbálta áthidalni a problémát a *névfikció* műszó bevezetésével, ami túlmutat a szépirodalmon, hiszen kitalált nevek vannak a filmekben, tévésorozatokban stb. Az már más kérdés, hogy a valóságos, létező neveknek, sőt valós, történelmi személyeknek, helyeknek stb. az irodalomban (filmekben) eredeti nevükön való megjelentetése milyen további összefüggésekhez vezet (vö. J. SOLTÉSZ 1979: 152–172). Az újabban gyakran olvasható *fiktív nevek*, *fiktív névadás* kifejezés egyértelműen csupán a kitalált, költött tulajdonnevekre vonatkozhat, így a realitás és a fikció viszonyában értelmezhető elsősorban, természetesen nem csak szépirodalmi vetületben.

A legkorábbi műszónak minden bizonnyal a leggyakrabban írói, illetőleg stilisztikai eszközként értelmezett *beszélő nevek* tekinthető (vö. TOLNAI 1931, KOVALOVSKY 1934: 37–39), de ez csak egy névtípusra vonatkozik (KARAFIÁTH–TVERDOTA 1992: 329–330).

2.2. Az írói névadás kutatásának főbb állomásai. KOVALOVSKY MIKLÓS volt az első, aki átfogóan tanulmányozta az írói névadás problémakörét (1934), igaz, csak a személynevek vonatkozásában. Ezt követően hosszú ideig nem találunk olyan munkát, amely nem csupán a személynevekkel foglalkozott. A Magyar Nyelvtudományi Társaság 1958-as névtudományi konferenciáján SZATHMÁRI ISTVÁN a névtudomány és a stilisztika összefüggéseit vizsgálva is csak a személyneveket vette figyelembe (1960). (Az igazsághoz természetesen hozzátartozik, hogy az irodalmi művekben az írók által adott tulajdonnevek döntően a személynevek közé sorolhatók, jóval kisebb számban fordulnak elő hely-, állat- és egyéb nevek.)

Fontos állomásnak tekinthető, és nagy hatással volt az irodalmi nevek kutatásának további fejlődésére J. SOLTÉSZ KATALIN tanulmánya (1958), amelyben elsőként hívta fel a figyelmet

a helynévadás és az egyéb tulajdonnévfajták jelentőségére az írói nevek vonatkozásában. KÁLMÁN BÉLA felismerte a névtani vizsgálatok irodalmi helynévadásra való kiterjesztésének a jelentőségét (1966), sőt *A nevek világa* (1969) című munkájában már külön szerepel az irodalmi helynévadás témaköre is.

HAJDÚ MIHÁLY 1992-ben *Az írói névadás bibliográfiájában* vette számba az addig e tárgy körben megjelent munkákat. Ez a fontos számvetés a *Helikon* című folyóirat tematikus duplaszámában jelent meg, amely *A név hatalma* címmel újabb és korábbi, az irodalom és a nevek viszonyát boncolgató tanulmányokat adott közre. Ezek az írások alapvetően irodalomelméleti, irodalomtudományi megközelítésben általános és elvont kérdésekről értekeznek, de a szerkesztők e kötetben újra megjelentettek – legalább részletek erejéig – olyan klasszikus alapműveket is, mint KOVALOVSKYNAK a már hivatkozott 1934-es munkája, illetőleg ZLINSZKY ALADÁR 1927-es *Névvarázsa*. A tanulmányok válogatásának legfontosabb szempontjait, illetőleg az irodalmi onomasztika alapkérdéseit a bevezető tárja elénk (KARAFIÁTH–TVERDOTA 1992: 329–332).

Az MTA Irodalomtudományi Intézete 1995. november 27–28-án megrendezte az első magyarországi irodalmi onomasztikai konferenciát „Minek nevezzetek?” Az irodalmi onomasztika kérdései címmel, magyar és külföldi irodalomtörténészek részvételével. Többségében a névadás elméleti, filozófiai kérdéseivel foglalkoztak, de vizsgálták a nevek szerepét stilisztikai, sőt lélektani szempontból is. (A konferencia több előadásának írásos változata olvasható a *Filológiai Közlöny* 1996-ban megjelent 42. évfolyamában.)

Legutóbb 2009. november 11-én, *A magyar irodalmi névadás kutatásának 75 éve* címmel a Petőfi Irodalmi Múzeum és a Magyar Nyelvtudományi Társaság szervezett közösen tudományos ülésszakot. (Ennek egyes előadásai később, különböző fórumokon láttak napvilágot.)

Az irodalmi és nyelvészeti folyóiratokban időről időre megjelennek az irodalmi művek névadását tárgyaló tanulmányok. A névtani konferenciákon is rendre elhangzanak ilyen tárgyú előadások, de többnyire csak esetlegesen. A miskolci V. Magyar Névtudományi Konferencia előadásait közreadó kiadványban például önálló egységben találhatók az írói névadással foglalkozó írások (B. GERGELY – HAJDÚ szerk. 1997: 519–575), a balatonszárszói VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásait megjelentető *Név és valóság* című kötetben pedig csak néhány, ténylegesen az írói névadással foglalkozó tanulmány olvasható az *Írói nevek és egyéb névtani kérdések* című fejezetben (BÖLCSKEI – N. CSÁSZI szerk. 2008). Hangsúlyos szerepet kapott viszont az írói névadás témaköre a legutóbbi nyitrai névtani konferenciákon (vö. BAUKO 2015: 69, kötetünkben).

Természetesen nem elsősorban a szerkesztőktől és a szervezőktől függ, hogy milyen arányban fordul elő egy konferenciakötetben ez a tematika, hanem a tárgy körbe sorolható előadások számától is. Így az írói névadás kérdései képviseltetik magukat más irányultságú konferenciákon is. Ennek jó példája a névváltoztatás témaköréből szervezett tanácskozás, amelyen T. SOMOGYI MAGDA (2009) és VÁCZINÉ TAKÁCS EDIT (2009) is foglalkozott az irodalmi művekben előforduló névváltoztatásokkal, valamint a legutóbbi humorkonferencia, ahol SLÍZ MARIANN (2013a) kifejezetten az írói névadás humorát vizsgálta.

A magyar névtudományi folyóirat, a *Névtani Értesítő* számaiban sem túl gyakoriak az írói névadás kérdéseit feszegető írások, bár az utóbbi időben a számuk némi növekedést mutat. Ez az arány nagyjából megfelel annak a helynek, szerepnek, amelyet az írói névadás a névtudományon belül elfoglal.

Az egyetemi, főiskolai hallgatók szívesen választják dolgozatuk tárgyául egy író vagy mű névhasználatának, névválasztásának vizsgálatát. Dolgozatok az írói névadásról cím-

mel HAJDÚ MIHÁLY hallgatói munkákból állított össze egy kötetet (HAJDÚ szerk. 1991). Hallgatói dolgozatokból született számba veendő kiadvány Debrecenben is KORNÝÁNÉ SZOBOSZLAY ÁGNES szerkesztésében (2000). Jelenleg több PhD-disszertáció is készül e tárgykörben az ELTE nyelvtudományi doktori képzésének keretében, G. PAPP KATALIN (2009, ELTE) és TÓTH LÁSZLÓ (2014, PPKE) pedig már meg is szerezte a doktori fokozatot ilyen témájú munkájával.

2.3. A különböző névtani területek megjelenése az írói névadás vizsgálatában.

Az irodalmi művekben megjelenő nevek vizsgálati lehetőségei rendkívül tágak, első-sorban azért, mert a feldolgozott (élet)műtől függően akár az összes tulajdonnévfajta is előfordulhat a vizsgált anyagban, vagyis a névtan különböző területein figyelembe vett speciális szempontok és célzottan alkalmazott módszerek az írói névadással kapcsolatban is jól használhatók, sőt megkerülhetetlenek, ha megfelelő eredményt akarunk elérni. A teljes névanyag vizsgálatának igénye a szakirodalom egészét tekintve viszonylag kevés feldolgozásra jellemző (vö. KORNÝÁNÉ SZOBOSZLAY 2014: 211).

2.3.1. A személynevek. Közismert, hogy eleinte csak a személyneveket elemezték az irodalmi művekben, sőt az írói névadás vizsgálatának középpontjában még ma is a személynevek állnak. Ennek okairól már volt szó, a személynévadás általános kérdései pedig e dolgozat keretein kívül tárgyalandók. A névalkotás vizsgálatával kapcsolatban a kitalált és a valós család-, illetve keresztnévanyag morfológiai és névhasználati párhuzamaira a **3.1.1.** pontban térek ki. A személynevek jellemábrázoló és stilisztikai szerepének elemzéséről is később szólok (**4.1.2.**). Most két speciális kérdéskört emelek ki, amelyek az írói személynévadás tárgyalásakor mindenképpen megemlítenedőek.

Ezek közül az egyik a névdivat. J. SOLTÉSZ KATALIN külön foglalkozott ennek a vizsgálati szempontnak a jelentőségével a névízlés változásait illetően is (1964, 1979: 136–144). A személynév-vizsgálatra koncentrálnó elemzésekben gyakran előkerül ez a kérdés, főleg a névadás motivációi között. SZATHMÁRI ISTVÁN éppen e sajátos nézőpontot emelte ki Szabó Pál a nevekről, a névdivatról című írásában (1993).

A névváltoztatás az a másik kérdéskör, amelynek taglalása a személynevekhez kapcsolódik. Az irodalmi művekben megjelenő névváltoztatás mint az írói névadás eszköze egyáltalán nem ritka; Jókai Mór, Molnár Ferenc, Cseres Tibor, Vámos Miklós regényeiben többször is előfordulnak ilyen példák (vö. T. SOMOGYI 2009; VÁCZINÉ TAKÁCS 2008, 2009). Érdekes anyagot találunk a családnév-változtatással (névmagyarosítással) kapcsolatban a 19. század végén megjelent élelapokban (vö. TAMÁS 2013), valamint a folklórhoz közel álló viccekben (vö. FARKAS T. 2003) is.

2.3.2. A helynevek. A helynevek előfordulása az irodalmi művekben sokáig nem keltette fel a névadás kutatóinak a figyelmét. Mint fentebb már szó volt róla, J. SOLTÉSZ KATALIN (1958) nyomán kezdtek foglalkozni vele. Meglehetősen kevés tanulmány szól kimondottan az irodalmi helynévadásról, illetőleg egy mű helyneveiről, de azért találunk néhányat (FARKAS E. 1999, BELÉNYI 2001, TÓTH 2010, PÁJ 2015). A jellemző inkább az, hogy valamely irodalmi alkotás névanyagának komplex vizsgálatakor a helynevek elemzésére is sor kerül. A legfontosabb kérdés a létező és a kitalált nevek megkülönböztetése szokott lenni, illetve az, hogy milyen szerep tulajdonítható nekik az ábrázolásban (vö. J. SOLTÉSZ 1979: 167–170). Természetesen a jellegzetes morfológiai és egyéb névhasználati jegyek is fontosak megfigjtésükben, így a helynévképzők megjelenése is (vö. BÉNYEI Á. 2007).

2.3.3. Az állatnevek. Az állatnévvizsgálatokra a névtudomány egészén belül sem jut sok figyelem, de az irodalmi névadás vonatkozásában e tulajdonnévfajta háttérbe szorulásának oka ennél is egyszerűbb. Még a helyneveknél is jóval ritkábban fordulnak elő ugyanis állatnevek az írói nevek között, kivéve, ha egy-egy műben kimondottan állatszereplőről van szó. E témakörben máig a legjellemzőbbek a Fekete István állatneveivel foglalkozó, valójában a személynévvizsgálatokkal rokon szemléletű tanulmányok (vö. MIZSER 1980, BUKOVICS 1983, PÁSZTI 2006). Természetesen az írók nemegyszer nevet adnak, illetve valamilyen néven nevezik a műveikben felbukkanó, említésre méltó kutyákat, macskákat, lovakat stb. (vö. J. SOLTÉSZ 1979: 73). A komplex névelemzésnek ki kell terjednie egy adott műben esetlegesen megjelenő állatnevekre is.

2.3.4. Az egyéb tulajdonnevek. Valójában nem találunk olyan névtani tanulmányt, amely valamely író vagy irodalmi mű egyéb neveit (intézménynevek, tárgynevek, épületek, hajók nevei stb.) elemzi. Az ilyen tulajdonnevek előfordulása meglehetősen ritka és esetleges. A tárgynevek vonatkozásában J. SOLTÉSZ KATALIN (1970: 322) hoz néhány meglepő irodalmi példát, e területre is kiterjesztve az írói nevek vizsgálatát. Egy mű teljes névrendszerének áttekintésekor nem hagyhatjuk ki az egyéb neveket, sőt az irodalmi művek címeiben megjelenő tulajdonneveket sem (vö. G. PAPP 2012).

3. Az irodalmi művek névanyagának vizsgálati szempontjai. Az egyes alkotások nevei, névrendszere – mint erről már volt szó – kulcsot adnak a mű megértéséhez. Minél árnyaltabb a szempontrendszer, annál pontosabb eredményt kapunk. Az egy adott névanyagra alkalmazott vizsgálati szempontoknak és módszereknek illeszkedniük kell a jellemzőkhöz, ami jelentheti a nevek bőségét, a tulajdonnévfajta sokféleségét vagy akár a nevek hiányát. A szerzői szándék „leleplezése”, vagyis a névadási motivációk, a stilisztikai eszközök bemutatása már a kérdés másik oldala: az írónak a nevekhez való viszonyára vonatkozik, és a következő, 4. pontban térek ki rá. Most elsősorban az írói név és a valós nevek, valamint a névtelenség problémáit érintem.

3.1. A nevek viszonya a valósághoz. A legsajátosabb szempont az irodalmi művek tulajdonneveinek vizsgálatában a nevek viszonya a valósághoz. Mindez szoros kapcsolatban áll az adott irodalmi mű valóságábrázolásával, és függ az egyes irodalmi korszakok jellemzőitől is (vö. J. SOLTÉSZ 1979: 153–172). A mű elemzéséhez is elengedhetetlen megállapítani, hogy a benne előforduló nevek közül melyek léteznek valójában, és melyek azok, amelyeket a szerző kitalált, költött; sőt ezen túlmenően azt is vizsgálni kell, hogy a valós nevek tényleges denotátuma és műbeli jelöltje milyen kapcsolatban van egymással. A név és a valóság viszonyában nemcsak arról van szó, hogy létezik, létezhet-e az adott név a valós névanyagban (legyen az személy-, hely- vagy egyéb névfajta), hanem arról is, hogy beleillik-e az ábrázolt közösség vagy környezet valóságosan meglévő névrendszerébe, vagyis mennyire valószerű (akkor is, ha pusztán írói lelemény, és a tényleges névkincsben nem találjuk meg). Ebben a vonatkozásban jól elemezhetők a névszerűség kritériumai, és fontosak lehetnek a morfológiai jellemzők, a névszerkezet (vö. J. SOLTÉSZ 1979: 19–21, 168; KORNÝÁNÉ SZOBOSZLAY 2004; BÉNYEI Á. 2007).

Különléges a helyzetük a valóságból az irodalmi művekbe átemelt neveknek. A legtöbbször a tényleges és a kitalált, de valószerű nevek váltakozása figyelhető meg, egymáshoz

viszonyított arányuk nagyon jellemző lehet. A valóságos név, a modell és az irodalmi műben megjelenített személy vagy hely neve közötti összefüggésekre az irodalomtörténeti háttér feltárása deríthet fényt (vö. J. SOLTÉSZ 1979: 163; VITÁNYI 1982, 1985; K. SZOBOSZLAY 1992; VARGÁNÉ 2004; T. SOMOGYI 2007; TÓTH 2010). Fontosak e tekintetben a kritikai kiadások jegyzetei, a keletkezéstörténetre vonatkozó tanulmányok, és azoknak az írói szótáraknak a megfelelő szócikkei, amelyek tartalmazzák a szerző műveiben fellelhető tulajdonneveket is (vö. T. SOMOGYI 2014: 168, 178; MÁRTONFI 2015).

Az egyes írók és alkotásaik névrendszerének a valósághoz fűződő viszonyát a magyar névkutatásból még hiányzó írói névszótár tárhatja fel a lexikológia sajátos eszközeivel. Ennek lehetőségét, illetve szükségességét már J. SOLTÉSZ KATALIN megfogalmazta Arany János névvilágával kapcsolatban (1982); részben innen merítve az ötletet vázolta fel KORNYÁNÉ SZOBOSZLAY ÁGNES (1995) Németh László írói névszótárának elkészítésére vonatkozó tervét. Egyelőre azonban nincs ilyen szótárunk, az Irodalmi alakok nagy lexikonának eddigi kötetei (TÓTFALUSI 2010–2012) pedig nem pótolhatják ezt a szótártípust, bár a személynevek vizsgálatában használhatók.

Végül a valóság és a fikció vonatkozásában meg kell említeni az ún. titkolózó neveket, amelyeket a szakirodalom elhanyagol. Ezek a névrövidítések vagy hiányos névformák (pl. *T-ai* Kármán József Fanni hagyományai című regényében) valamiféle átmenet irányába mutatnak a név elhallgatása, illetőleg a névtelenség felé.

3.2. Név és névtelenség. A név az azonosítás és az önazonosítás eszköze, a létezés bizonyítéka. Éppen ezért e nevek hiánya, sérülése az azonosítás és a létezés bizonyítása során komoly zavart okoz. A névtelenség egyfajta paradoxon tehát, amelyet az írók viszonylag gyakran ki- és felhasználnak. Több névkutató foglalkozott e kérdéssel, felhívva a figyelmet a tulajdonnevek elhallgatásának, a megnevezés hiányának jelentőségére, stilisztikai és műfaji vonatkozásaira (MAGYAR 1992, KOROMPAY 1999, KORNYÁNÉ SZOBOSZLAY 1999, SLÍZ 2007, FARKAS T. 2014).

A névtelenség mint stílus eszköz és – a tulajdonnevek viszonylatában – mint jelentéstani kategória is vizsgálható (KORNYÁNÉ SZOBOSZLAY 2014: 217). Újabban került előtérbe az a törekvés, hogy a névtani elemzésben a névvel való megjelölés hiányát a teljes névrendszeren belül kell elhelyezni és értékelni (vö. KORNYÁNÉ SZOBOSZLAY 2014: 214). Újabb kérdéskörhöz vezet a névtelenséggel kapcsolatban a név elhallgatása és a névtabu, amely már a névmágiához és a névvarázshoz tartozik (SLÍZ 2011: 151).

4. Az írók viszonya a nevekhez. „Vajjon tudatos munka-e az irodalmi névadás? Érti-e fontosságát az író, elmélkedik-e a név megválasztásáról, hangzásáról, jellemző erejéről, hős és név összeillőségéről?” (KOVALOVSKY 1934: 8). Sokszor és sokan idézték és tették fel szó szerint vagy tartalmukban ezeket a kérdéseket: mindazok, akiket foglalkoztatott az írói névadás folyamata, az írók viszonya a nevekhez. Sokan és sokszor próbálták megválaszolni őket, vagy legalábbis megtalálni vélték a választ.

Jelen áttekintés alkalmatlan a névkutatók munkáját, eredményeit abból a szempontból értékelni vagy besorolni, hogy a névanyag bemutatása, elemzése során mennyire sikerült az írók és a nevek viszonyát megfejteni. Sok esetben ez nem is képezte a kutatás tárgyát, általában csak a nagyobb ívű vagy igazán mélyreható vizsgálatok jutnak erre a szintre (J. SOLTÉSZ 1982, G. PAPP 2009, KORNYÁNÉ SZOBOSZLAY 2014).

4.1. A tulajdonnevek helye és szerepe az irodalomban. A tulajdonnevek, elsősorban az írók által adott nevek, meghatározó szerepet töltenek be az egyes irodalmi művek befogadásában, értelmezésében (KARAFIÁTH 1992, 1996; KOCSOR 1992). Alapvetően hangalakjuk és jelentésük együttese a meghatározó, ehhez társul még mint esztétikai szempont a névízlés. Nem hagyhatóak figyelmen kívül a névadási hagyományok, a különböző tulajdonnévfajtákhoz tartozó morfológiai és egyéb jellemzők sem, amelyek a névszerűséget biztosítják. (Megjegyzendő, hogy az utóbbi időben, a névjelleg változásával ezek a „nevesítő” jegyek már kevésbé fontosak. Vö. TOLCSVAI NAGY 1997, SLÍZ 2006.) Ezen alapszik a nevek felhasználása a jellemzésben és az ábrázolásban a megfelelő stilisztikai és poétikai eszközökkel.

4.1.1. A névadási motivációk. Az a kérdés, hogy miért azt az adott nevet választja az író, akár valóságos, akár kitalált névről legyen szó, alapvető minden olyan névtani elemzés számára, amely nem csak a nevek összegyűjtésével, felsorolásával, illetőleg nem valamely speciális vagy névelméleti problémával foglalkozik. A névadási motivációk feltárása sokrétű feladat, és legtöbbször csak a vizsgált mű felől közelíthető meg, vagy esetleg az írónak több művében elejtett megjegyzéseiből bontható ki (vö. ÁDÁM 1992, SZATHMÁRI 1993, KORNÝÁNÉ SZOBOSZLAY 1997). Természetesen előfordul, hogy valamely író nyilatkozik, vagy például naplójában, levelekben vall névválasztásáról egy-egy hőse kapcsán, nélkülözhetetlen anyagot szolgáltatva a kritikai kiadások szövegkritikai apparátusához. Ezeket az információkat kiegészíteni a kor névízlésének és névdivatjának felderítésével névtudományi feladat, amelynek jelentőségére már KOVALOVSKY (1934) és J. SOLTÉSZ (1964) is felhívta a figyelmet.

Az irodalmi névadás kutatásának kezdeteitől középpontjában volt a névadási motiváció mint a névadás folyamatának kiindulópontja. Sokszor a névhangulat, a különböző asszociációk és a névjelentés felől közelítették meg a kérdést. E tekintetben KOVALOVSKY későbbi tanulmányai (1970, 1981, 1991) is útmutató jellegűek. A névmágia és a névvárázs már túlmutat szemantikán, poétikán, ez a névnek az a lényegi eleme, amelynek hatása alól az író nem tudja kivonni magát, illetőleg képes úgy bánni velük, hogy az olvasó semmiképpen ne vonhassa ki magát a varázslat alól. Elsősorban TVERDOTA GYÖRGY poétikaközpontú József Attila-tanulmányai ragadják meg ezt a kérdést (1989, 1992), de más névelemzésekben is fontos ez a szempont (SLÍZ 2002, PETRES 2014).

4.1.2. A tulajdonnév mint stílus eszköz. Az ábrázolásban és a jellemzésben, sőt a korfestésben is szerepük van a tulajdonneveknek akár direkt, akár látens módon. Az író névhasználata ebből a szempontból írható le a legérzékletesebben.

Különleges és érdekes esetek, amikor stilisztikai alakzatként alkalmaz egy költő valamely tulajdonnevet. Ilyen a névmetafora vagy antonomázia, amelynek előfordulását KORNÝÁNÉ vizsgálta Petőfinél (2008), és TVERDOTA GYÖRGY József Attilánál (ez utóbbi elemzés előadásként hangzott el 2009-ben).

A stilisztika kutatói közül BÜKY LÁSZLÓ foglalkozott többször a személynevekkel kapcsolatos stílushatással, stilisztikai eszközökkel (1989, 2008, 2014).

Az egyik legrégebben és leggyakrabban használt írói eszköz, amely az író névadását legjobban jellemzi, a beszélő nevek. Ha a fogalmat KOVALOVSKYNÁL (1934: 37–38) tágabban értelmezzük, széles a paletta: a legátlátszóbb és nyilvánvalóan költött nevektől

az utalásos valószerű vagy akár tényleges nevekig minden megtalálható. Megjegyzendő, hogy a SZABICS IMRE (1992) által is használt *motivált nevek* kifejezés segíthet a pontosabb értelmezésben. Névkatatóink sokat foglalkoztak a beszélő nevekkel már TOLNAITÓL (1931) kezdve, és bár részben már elavultnak tekinthető e kor- és műfajfüggő névtípus, jól érzékelhető, hogy a paródiában, a fantasy- és meseirodalomban újraélednek a nyelvi humor kifejezőjeként (SLÍZ 2006, 2011, 2013a).

A tulajdonneveket mint a humor és az irónia kifejezésének is fontos eszközeit PETHŐ JÓZSEF (2008) Krúdy műveiben vizsgálta. Ezenkívül a Dolgozatok az irodalmi névadásról című kiadványban (HAJDÚ szerk. 1991) olvashatunk Rejtő Jenő (BENE 1991, SUDÁR 1991), illetőleg Moldova (SÁROSI 1991) humoros neveiről. Újabban NÉMETH LUCA (2012, 2013) és TAMÁS ÁGNES (2010, 2011, 2012, 2014) írt a 19–20. századi élclapok névadásáról.

4.2. Fordítási kérdések. A tulajdonnevek fordítása alapvetően általános névtani kérdés, amellyel kötetünkben SLÍZ MARIANN (2015) részletesebben foglalkozik, ezért az írói nevek szempontjából most csak röviden térünk ki rá. A fordítástudomány fejlődésével párhuzamosan a névfordítás elméleti és gyakorlati kérdései és ezzel együtt az írói névadáshoz kapcsolódó fordítási problémák is előtérbe kerültek. Ennek eredményei az utóbbi másfél évtizedben körvonalazódtak, az alapok és az elvek megszilárdulni látszanak (vö. pl. VERMES 2005; FARKAS T. 2009, 2011; FARKAS–SLÍZ 2013). Sokszor el kell fogadnunk, hogy az eredeti mű üzenete nem mindig „jöhet át” teljes egészében a célnyelv közegébe beillesztett tulajdonnevek esetében, illetőleg az eredetihez közelítő stilisztikai-poétikai, hangulati hatás csak a különféle fordítói megoldások váltakoztatásával érhető el (KATONA 2005, HERTELENDY 2011, SLÍZ 2011: 151–152). Bizonyos összefüggések is elsikkadhatnak, erre utal Cs. JÓNÁS ERZSÉBET a magyarba *Anyegin*-ként bekerült irodalmi hős neve kapcsán: ez a névalak már nehezen hozható kapcsolatba az *Onyega* tó nevével, holott az eredeti műben ez az összefüggés nyilvánvaló (1999).

Nagyon érdekesek és tanulságosak azok az írások, amelyek egy-egy mű különböző magyar fordításait hasonlítják össze a tulajdonnevek vonatkozásában, arra is kitérve, hogy a nevek teljes megváltoztatásának a magyarítás érdekében, vagy bármilyen más szempontból lehet-e létjogosultsága (vö. FÁBIÁN 2004, JÓZAN 2010, BÁRCZI 2013, HEGEDÜS 2013). A Gyűrűk Ura tulajdonnevei is kihívást jelentenek a fordító számára, a helynevekkel kapcsolatos észrevételekről BELÉNYI DÁNIEL írt (2001). A Harry Potter-kötetek magyarra fordításának dilemmái is megjelentek már a névtudományban (BAKONYI 2008, HERTELENDY 2011). A magyar névkutatók számára külön érdekes, hogy BENYOVSZKY KRISZTIÁN az Örökény-egypercesek írói neveit a szlovák fordítás tükrében vizsgálja, vagyis a szlovák megfelelőket veti össze a forrásnyelvi magyar névanyaggal (2013).

4.3. Az irodalmi nevek visszahatása, vagyis az irodalmi eredetű nevek. Az írók által adott, elsősorban kitalált neveknek az irodalomból való kilépése és bekerülése a névkincsbe összetett folyamat, de egyáltalán nem új keletű jelenség. Az irodalom hatása a névadásra már a középkori Magyarországon is érvényesült, ezt tanúsítják a Trisztán-regény és a Roland-ének nyomán megjelenő személynévek (KOROMPAY 1978, 2008).

Az irodalmi eredetű névadás elsősorban a személynévek körében figyelhető meg, erről legutóbb összefoglalóan SLÍZ MARIANN írt (megj. e.). A Keresztnevek enciklopédiája jó néhány férfi- és női nevet sorol fel ebből a körből, természetesen kitekintéssel a filmekből vett nevekre is (KnE. 18–19). A családnévanyagban kevés idevágó példát találhatunk

(FARKAS–SLÍZ 2012: 97–98), de külön is kiemelhető a Jókai által ismertté tett *Kárpáthy* családnév, amely a családnév-változtatások révén terjedt el (vö. FARKAS T. 2007).

Napjainkban ennél a kérdésnél – főleg a névdivat alakulása kapcsán – szembesülünk azzal, hogy milyen nagy hatással van a névadásra a filmek, tévésorozatok stb. szereplőinek neve. Ez azonban már egy másik áttekintés tárgya lehet, bár a hasonlóságok nyilvánvalóak. Ez a hatás egyébként a gyors reakciók lehetősége miatt ma legjobban az újabb állatneveknél, az állatnévdivatnál figyelhető meg (T. SOMOGYI 2008: 608).

4.4. Az írók viszonya saját nevükhöz. Utalásszerűen meg kell említeni azt a vizsgálati szempontot is, amely az egyes íróknak a saját nevükhöz való viszonyát kutatja. Az e különleges viszonyt boncolgató tanulmányok elsősorban irodalomtörténeti, irodalomelméleti szempontból foglalkoznak a kérdéssel az életművek elemzéséhez szervesen kapcsolódva. E kutatások eredményei ugyan nélkülözhetetlenek az érintett írók névvilágának feltárásához (vö. KOCSOR 1992, KOROMPAY 1999), de a témakör egésze messze túlmutat a szorosan vett írói névadáson, így itt nem térünk ki rá bővebben.

A névváltoztatás is sok esetben érinti az írókat saját nevük vonatkozásában, hiszen tudjuk, hogy sokan nem a születési nevükön publikáltak, nem egyszer végleg és hivatalosan is megváltoztatva eredeti család- és/vagy keresztnévüket. Ez a tény általában a művek, valamint a névválasztási folyamat megértése szempontjából sem elhanyagolható, ezért több ponton is érintkezik az írói, illetve irodalmi névadás tárgykörével (vö. KERÉNYI 2000, T. SOMOGYI 2009).

5. Az irodalmi művekben található névanyag feldolgozásának számbavétele. Ha csak felsoroljuk azokat a tanulmányokat, amelyek valamely szempontból az írói névadás témakörével foglalkoznak, meglepően hosszú listával szembesülünk. Az írói névadás 135 tételből álló bibliográfiája és az azt kiegészítő névmutató is jól mutatja ezt a gazdagságot (HAJDÚ 1992). Ez a bibliográfia és mutató a részletes adatokkal rendelkezésre áll; ezt kiegészítve, ehhez kapcsolódva érdemes megnézni, azóta mely művekkel, írókkal foglalkoztak, foglalkoznak a névkutatók. A következő felsorolásszerű áttekintésben csak a feldolgozott anyag sokszínűségét kívánom bemutatni, természetesen a teljesség igénye nélkül, és nem teszek különbséget a személy-, hely- és egyéb nevek tekintetében, valamint nem foglalkozom az elemzés elméleti kereteivel sem. Ezekre a szempontokra – szükség szerint – a megfelelő pontokban található kitekintés vagy utalás.

5.1. A magyar írók névadásának vizsgálata. A klasszikusok közül az utóbbi bő két évtizedben névtani szempontból feldolgozták Jókai számos regényét (VÁRNAI 1993; NAGY 1999, 2001a, 2001b; KÉFER 2001), Krúdy (PETHŐ 1999, 2000, 2008; KELEMEN 2000; ANGYAL 2014), Petőfi (KERÉNYI 2000, KORNÝÁNÉ SZOBOSZLAY 2008), Mikszáth (V. RAISZ 1997, VÖRÖS 1998, HIZSNYAI TÓTH 2008, PEŤOVSKÁ 2013), Ady (TVERDOTA 1999), József Attila (TVERDOTA 1992) műveit, valamint Babits (T. SOMOGYI 2007), Kosztolányi (PÁJ 2014), Karinthy (TAKÁCS 1999, 2002) és Ambrus Zoltán (NAGY 2001c) egy-egy regényét. Németh László teljes életművének névanyagát KORNÝÁNÉ SZOBOSZLAY ÁGNES tárta fel számos tanulmányban, legutóbb eddigi eredményeit összefoglalva (2014). Meg kell még említeni a Sinka István (HELTAINÉ NAGY 1997, 2008), valamint Cholnoky László (LABÁDI-BERTÉNYI 1997–1998) névadásáról, nevekhez való viszonyáról született elemzéseket is.

A 20. század második felének alkotói, illetve a kortársak közül Sarkadi Imre (P. CSIGE 1999), Gion Nándor (BENCE 2008), Vámos Miklós (VÁCZINÉ TAKÁCS 2008, 2009), Bodor Ádám és Darvasi László (N. TÓTH 2013), valamint Grendel Lajos (N. TÓTH 2014) egy-egy művéről is készült névtani elemzés. Tamási Áron (VARSÁNYI 1993, KOVÁCSNÉ JÓZSEF 1995, SZOPOS 2000), Ottlik Géza (KEMÉNY 1995; FARKAS E. 1997, 2000), Galgóczi Erzsébet (VARGÁNÉ 2004), Orbán Ottó (BODA–PORKOLÁB 2008), Závada Pál (ZSILÁK 2008) névvilágát több művük alapján igyekeztek feltárni a kutatók.

A meseirodalomból Benedek Elek (PAPP 1995) és Lázár Ervin (G. PAPP 2008b, 2009; SLÍZ 2014) művei, valamint Berg Judit Rumini-történetei (PETRES 2014) szerepelnek a névtani feldolgozások között. Az új műfaj, a sci-fi névhasználatáról S. SÁRDY MARGIT (1997) írt magyar szerzők művei alapján.

Az irodalmi névadás tárgykörébe kell sorolni a népmesék, népballadák, népdalok stb. névvilágának vizsgálatát is. Elsősorban a Tulajdonnevek a magyar népmesékben című munkákat említhetjük, amelyek a Magyar Névtani Dolgozatok sorozat köteteiként (13., 30., 72., 80.), illetőleg VOIGT VILMOS tanulmányaként (1993) jelentek meg. (A folklorisztikai névtudományban VOIGT nevéhez fűződnek jelentős eredmények; vö. 1997, 2014). A balladák, gyermekmondókák, népi imaszövegek tulajdonneveit ROBERT WOLOSZ (1993), a családnevek előfordulását folklór szövegekben HAJDÚ MIHÁLY (2000) vizsgálta. A magyar népmesék beszélő ragadványneveit BAUKO JÁNOS (2005), a népmese és az irodalmi mese névadási szokásainak azonosságát és különbségét G. PAPP KATALIN elemezte (2007).

5.2. A nevek vizsgálata világirodalmi kitekintéssel. Ugyan arányait tekintve kevesebbet foglalkoznak vele irodalom- és névkutatóink, de egyre inkább felismerik, hogy nemcsak a magyar, hanem a világirodalom jelentős és meghatározó alkotói és műveik, illetőleg ezek magyar fordításai is fontos tanulságokkal szolgálnak a nevek szerepének feltárása szempontjából (l. még 4.2. is).

Marcel Proust *Az eltűnt idő nyomában* című művének a neveiről irodalmár értekezik (KARAFIÁTH 1992, 1996). BENYOVSZKY KRISZTIÁN (2014) is inkább irodalmi-poétikai szemszögből vizsgálja Dumas és Poe névvilágának kölcsönhatását. A Száz év magány (BÉNYEI T. 1996, SLÍZ 2002) névrendszerének kódszerűsége igazi kihívást jelent irodalom- és névkutatónak egyaránt. Italo Calvino *A nemlétező lovag* című kisregénye alapján sajátos szempontok vethetők fel a névtelenség motivációit illetően (SLÍZ 2007), Salman Rushdie sokat vitatott, ugyancsak meseregényszerű *Hárún és a mesék tengere* című művének értelmezése pedig a tulajdonnevek kiemelt szerepe miatt többek között a névrendszer felől is megközelíthető (SLÍZ 2011).

A mondák és mítoszok rendkívül gazdag névanyagának vizsgálata is megjelenik az újabb kutatásokban (BODA–PORKOLÁB 1997, SZAMOS 2004, SLÍZ 2013b).

6. Eredmények, feladatok. Az írói névadás vizsgálatában a magyar névkutatók igen komoly eredményeket értek el, hiszen a magyar írók jelentős részének munkáit elemezték már névtani szempontból. Számos névelméleti kérdés is tisztázásra került, kialakult és megszilárdult az elemzések módszertana, ami ma már megkövetelhető és számon kérhető az irodalmi művek neveit tárgyaló tanulmányok szerzőitől.

Ma már az összes tulajdonnévfajta szerepel a vizsgálandó írói nevek között, egyre több komplex elemzést olvashatunk, de megfelelő arányban fordulnak elő a különféle

sajátos szempontokat érvényesítő dolgozatok is. Nyelvészeti, irodalmi és névtudományi konferenciákon is megjelennek a tárgykörrel foglalkozó előadások, sőt több, kifejezetten az irodalmi névadással foglalkozó tanácskozást is szerveztek már. Nagyon fontos, hogy az irodalomelméleti, stilisztikai, poétikai szemléletű névvizsgálatok jól kiegészítik a nyelvészeti szemléletű névtudományi kutatásokat. Ez az irodalmi művek mind pontosabb értelmezéséhez elengedhetetlen. Azt is meg kell említeni, hogy napjainkban már nemcsak a hagyományos szépirodalmi művek névanyaga kelti fel a névkutatók érdeklődését, hanem a mese, a fantasy és a sci-fi műfajába sorolható alkotásoké is.

Azonban bőven van még tennivaló. Elsősorban az összegző jellegű munkák hiányoznak. Ebben nagy előrelépést jelentene, ha megvalósulnának az írói névszótárak tervei. Ugyan még kidolgozatlan terület, de az irodalmi névadással párhuzamosan, vele összefüggésben, a filmekben és a média különböző területein előforduló nevekre is érdemes lenne kiterjeszteni a figyelmet. A terminológiai kérdéseknek, magának az *irodalmi ~ írói névadás* műszónak az ügye még mindig nem jutott nyugvópontra, de a kutatási irányok meghatározását ez lényegében nem befolyásolja.

Hivatkozott irodalom

- ÁDÁM ANIKÓ 1992. Kosztolányi a nevekről. *Helikon Irodalomtudományi Szemle* 38: 389–399.
- ANGYAL LÁSZLÓ 2014. Nevek szemiotikai holdudvarában (a Krúdy-hősök „varázshegye”). In: BAUKO JÁNOS – BENYOVSZKY KRISZTIÁN szerk., *A nevek szemiotikája*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara – Magyar Szemiotikai Társaság, Nyitra–Budapest. 198–216.
- BAKONYI DÓRA 2008. A szereplők tulajdonneveinek fordítási kérdései a Harry Potter-kötetekben. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Budapest. 519–527.
- BÁRCZI ZSÓFIA 2013. Alicek, Alizok és Évikék. Lewis Carroll Alice’s Adventure in Wonderland című regénye névanyagának magyar fordításairól. In: BAUKO JÁNOS – BENYOVSZKY KRISZTIÁN szerk., *Tulajdonnevek a fordítás és a kényelvűség kontextusában*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitra. 176–183.
- BAUKO JÁNOS 2005. Beszélő ragadványnevek a magyar népmesékben. *Névtani Értesítő* 27: 102–110.
- BAUKO JÁNOS 2015. Magyar névkutatás a határokon túl. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Magyar névkutatás a 21. század elején*. Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest. 63–89.
- BELÉNYI DÁNIEL 2001. Megjegyzések *A Gyűrűk Ura* névanyagához. (Helynevek). *Névtani Értesítő* 23: 96–106.
- BENCE ERIKA 2008. A nevek jelölte metaforikus tér Gion Nándor Testvérem, Joáb című regényében. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Budapest. 527–532.
- BENE ZOLTÁN 1991. Rejtő Jenő regényeinek névstatistikái. In: HAJDÚ MIHÁLY szerk., *Dolgozatok az írói névadásról* 1. Magyar Névtani Dolgozatok 93. ELTE, Budapest. 101–110.

- BÉNYEI ÁGNES 2007. Helynévképzők a fiktív nevek körében. *Névtani Értesítő* 29: 57–63.
- BÉNYEI TAMÁS 1996. A családfa mint kód: névadás és genealógia a Száz év magányban. *Filológiai Közlöny* 42: 148–154.
- BENYOVSZKY KRISZTIÁN 2013. Fordított névsorolvasás. Az Egyperces novellák irodalmi névadása a szlovák fordítás tükrében. In: BAUKO JÁNOS – BENYOVSZKY KRISZTIÁN szerk., *Tulajdonnevek a fordítás és a kényelvűség kontextusában*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitra. 133–146.
- BENYOVSZKY KRISZTIÁN 2014. Dumas Poe-t olvas – vagy fordítva? Egy irodalmi esettanulmány névszemiotikai tanulságai. In: BAUKO JÁNOS – BENYOVSZKY KRISZTIÁN szerk., *A nevek szemiotikája*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara – Magyar Szemiotikai Társaság, Nyitra–Budapest. 246–266.
- BODA I. KÁROLY – PORKOLÁB JUDIT 1997. A mitológiai nevek szerepe a költői önkifejezésben (költői szókészletvizsgálat számítógépes program segítségével). In: B. GERGELY PIROSKA – HAJDÚ MIHÁLY szerk., *Az V. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Miskolc, 1995. augusztus 28–30.)* 1–2. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 209. Magyar Nyelvtudományi Társaság – Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Intézet, Budapest–Miskolc. 2: 524–529.
- BODA ISTVÁN KÁROLY – PORKOLÁB JUDIT 2008. A tulajdonnevek (személynevek) vizsgálata Orbán Ottó A keljőljancsi jegyese (1992) és Kocsmában méléz a vén kalóz (1993–94) c. kötetében. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Budapest. 533–539.
- BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Budapest.
- BUKOVICS ILDIKÓ 1983. *Állatnevek Fekete István műveiben*. Magyar Névtani Dolgozatok 38. ELTE, Budapest.
- BÜKY LÁSZLÓ 1989. A személynevek stílushatása a költői nyelvben. In: BALOGH LAJOS – ÖRDÖG FERENC szerk., *Névtudomány és művelődéstörténet. A IV. magyar névtudományi konferencia előadásai Pais Dezső születésének 100. évfordulóján (Zalaegerszeg, 1986. október 8–10.)*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 183. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 294–297.
- BÜKY LÁSZLÓ 2008. Személynevek felbontása és felépítése a költői nyelvben. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Budapest. 540–547.
- BÜKY LÁSZLÓ 2014. Nevek lírai környezetben. In: BAUKO JÁNOS – BENYOVSZKY KRISZTIÁN szerk., *A nevek szemiotikája*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara – Magyar Szemiotikai Társaság, Nyitra–Budapest. 184–197.
- P. CSIGE KATALIN 1999. Névadás és névhasználat Sarkadi Imre *A gyáva* című kisregényében. *Névtani Értesítő* 21: 287–290.
- FÁBIÁN ZSUZSANNA 2004. A tulajdonnevek Collodi *Le avventure di Pinocchio* című könyvének magyar fordításában. In: SZÖRÉNYI LÁSZLÓ – TAKÁCS JÓZSEF szerk., *Serta Jimmyaca. Em-lékkönyv Kelemen János 60. születésnapjára*. Balassi Kiadó, Budapest. 311–326.

- FARKAS EDIT 1997. „A rossz arcú, himlőhelyes, nyiszlett kis Varjúnak tulajdonképpen Varga János volt a neve. Már ezt is tudtam. Azt hittem, hogy már mennyi mindent tudok.” [...] A nevek szerepe Ottlik Géza: *Iskola a határon* című regényében. *Névtani Értesítő* 19: 68–77.
- FARKAS EDIT 1999. A földrajzi nevek atmoszférateremtő szerepe Ottlik Géza *Iskola a határon* című regényében. *Névtani Értesítő* 21: 305–310.
- FARKAS EDIT 2000. Változó és „továbbélő” nevek. Ottlik Géza *Iskola a határon* című regénye ösváltozata névanyagának összevetése az *Iskola* névanyagával. *Névtani Értesítő* 22: 86–91.
- FARKAS TAMÁS 2003. Név és névváltoztatás – vicc és valóság. *Névtani Értesítő* 25: 153–160.
- FARKAS TAMÁS 2007. *Kárpáti, Kárpáthy és a Kárpáti-k*. Egy új keletű magyar családnév művelődéstörténete. In: HOFFMANN ISTVÁN – JUHÁSZ DEZSŐ szerk., *Nyelvi identitás és a nyelv dimenziói. A VI. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus nyelvészeti előadásai (Debrecen, 2006. augusztus 22–26.)*. Nyelv, nemzet, identitás 3. Nemzetközi Magyarságtudományi Társaság, Debrecen–Budapest. 147–164.
- FARKAS TAMÁS 2009. A tulajdonnevek fordításának alapkérdéseiről. *Diadal* vagy *Viktória*, *Eugén* vagy *Jenő*? *Fordítástudomány* 11/2: 22–35.
- FARKAS TAMÁS 2011. Franciás műveltség, magyar nyelv és a tulajdonnevek fordítása. In: CSISZÁR GÁBOR – DARVAS ANIKÓ szerk., *Klárisok. Tanulmánykötet Korompay Klára tiszteletére*. ELTE Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszéke, Budapest. 109–116.
- FARKAS TAMÁS 2014. A névtelenség és a megnevezés alapkérdéseiről. In: BAUKO JÁNOS – BENYOVSZKY KRISZTIÁN szerk., *A nevek szemiotikája*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara – Magyar Szemiotikai Társaság, Nyitra–Budapest. 124–138.
- FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN 2012. A családnévtörténet művelődéstörténeti tanulságaiból. In: VÖRÖS FERENC szerk., *A nyelvöldrajztól a névföldrajzig III. Nyelvjárás – néprajz – művelődéstörténet*. Savaria University Press, Szombathely. 91–101.
- FARKAS, TAMÁS – SLÍZ, MARIANN 2013. Translating Family Names in Hungarian: A Diachronic Survey. *AHEA: E-Journal of the American Hungarian Educators Association* 6. <http://ahea.net/e-journal/volume-6-2013/11> (2015. 02. 16.)
- B. GERGELY PIROSKA – HAJDÚ MIHÁLY szerk., *Az V. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Miskolc, 1995. augusztus 28–30.)* 1–2. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 209. Magyar Nyelvtudományi Társaság – Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Intézet, Budapest–Miskolc.
- HAJDÚ MIHÁLY szerk. 1991. *Dolgozatok az írói névadásról*. Magyar Névtani Dolgozatok 93. ELTE, Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY 1992. Az írói névadás magyar bibliográfiája. *Helikon Irodalomtudományi Szemle* 38: 536–550.
- HAJDÚ MIHÁLY 2000. Családnévek folklór szövegekben. In: BALÁZS GÉZA et al. szerk., *Folklorisztika 2000-ben. Folklór – Irodalom – Szemiotika I–II. Tanulmányok Voigt Vilmos 60. születésnapjára*. ELTE BTK, Budapest. 164–170.
- HEGEDŰS ORSOLYA 2013. Tulajdonnév-használat Terry Pratchett Korongvilág-regényeiben. In: BAUKO JÁNOS – BENYOVSZKY KRISZTIÁN szerk., *Tulajdonnevek a fordítás és a kényelvűség kontextusában*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitra. 167–175.
- HELTAINÉ NAGY ERZSÉBET 1997. Nevekből kinövő líra – a Sinka-versek személynevei. In: B. GERGELY PIROSKA – HAJDÚ MIHÁLY szerk., *Az V. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Miskolc, 1995. augusztus 28–30.)* 1–2. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 209. Magyar Nyelvtudományi Társaság – Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Intézet, Budapest–Miskolc. 2: 552–560.

- HELTAINÉ NAGY ERZSÉBET 2008. Jelentésspecifikáció és képiség a sinkai névvilágban. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Budapest. 548–556.
- HERTELENDY RÉKA 2011. Fordítói kihívások és megoldások a magyar nyelvű Harry Potter-kötevekben. *Névtani Értesítő* 33: 133–145.
- HIZSNYAI TÓTH ILDIKÓ 2008. Glogova – Galagonyás, Golgota, Üveghegy – A Szent Péter esernője neveiről. In: N. TÓTH ANIKÓ szerk., *Mikszáth-hagyományok és értékek*. Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitra. 19–38.
- CS. JÓNÁS ERZSÉBET 1999. Névtan és fordítástudomány – Anyegin és az Onyega. *Névtani Értesítő* 21: 317–322.
- JÓZAN ILDIKÓ 2010. Nyelvek poétikája: Alice, Évike, Kosztolányi meg a szakirodalom és a fordítás. *Filológiai Közöny* 56: 213–238.
- KÁL MÁN BÉLA 1966. Megjegyzések az irodalmi helynévadáshoz. *Magyar Nyelvőr* 90: 150–151.
- KÁL MÁN BÉLA 1969. *A nevek világa*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- KARAFIÁTH JUDIT 1992. A megtalált Nevek. *Helikon Irodalomtudományi Szemle* 38: 400–409.
- KARAFIÁTH JUDIT 1996. A névalkotás mint világalkotás. *Filológiai Közöny* 42: 136–141.
- KARAFIÁTH JUDIT – TVERDOTA GYÖRGY 1992. Irodalom és onomasztika. *Helikon Irodalomtudományi Szemle* 38: 329–332.
- KATONA EDIT 2005. Beszélő nevek, névhangulat és fordítás. *Hungarológiai Közlemények* 2005/2: 102–110.
- KÉFER PIROS 2001. Irodalmi névadás Jókai Mór: *Az új földesúr* című művében. *Névtani Értesítő* 23: 81–91.
- KELEMEN ZOLTÁN 2000. Magántörténelem – mitikus történet. (Adalékok Krúdy Gyula Mária-képéhez.) *Irodalomtörténeti Közlemények* 104: 645–654.
- KEMÉNY GÁBOR 1995. Ottlik Géza és a nevek. Írói névadás a *Hajnali háztetők*-ben. *Magyar Nyelvőr* 119: 371–375.
- KERÉNYI FERENC 2000. Petőfi Sándor művészi névhasználatáról. *Magyar Nyelv* 96: 74–80.
- KNÉ. = FERCSIK ERZSÉBET – RAÁTZ JUDIT 2009. *Keresztnevek enciklopédiája. A leggyakoribb női és férfinevek*. A Magyar Nyelv Kézikönyvei 16. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- KOCSOR ERIKA 1992. Nomen est omen. *Helikon Irodalomtudományi Szemle* 38: 369–378.
- KORNYÁNÉ SZOBOSZLAY ÁGNES 1995. Tulajdonnevek Németh László regényeiben és társadalmi drámaiban (Egy írói névszótár terve). *Névtani Értesítő* 17: 37–44.
- KORNYÁNÉ SZOBOSZLAY ÁGNES 1997. Játék a nevekkal (Németh László névadási indítékairól). In: B. GERGELY PIROSKA – HAJDÚ MIHÁLY szerk., *Az V. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Miskolc, 1995. augusztus 28–30.)* 1–2. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 209. Magyar Nyelvtudományi Társaság – Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Intézet, Budapest–Miskolc. 2: 541–549.
- KORNYÁNÉ SZOBOSZLAY ÁGNES 1999. A tulajdonnév hiányáról Németh László irodalmi (írói) névadása ürügyén. *Magyar Nyelvjárások* 37: 305–309.
- KORNYÁNÉ SZOBOSZLAY ÁGNES szerk. 2000. „Megvolt a keresztelő is.” *Dolgozatok Németh László irodalmi névadásáról*. A Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Magyar Nyelvtudományi Intézetének Kiadványai 75. A Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Magyar Nyelvtudományi Intézete, Debrecen.
- KORNYÁNÉ SZOBOSZLAY ÁGNES 2004. A *-ka/-ke* képző egy sajátos szerepéről a szépirodalmi tulajdonnév-használatban. In: FARKAS FERENC szerk., *Magyar névtani kutatások itthon és hatá-*

- rainkon túl. Névtani tanácskozás Jászberényben, 2003. október 14–18.* Magyar Nyelvtudományi Társaság – Szent István Egyetem Jászberényi Főiskolai Kar – TIT Jászvági Szervezete – Jászok Egyesülete, Budapest. 124–129.
- KORNYÁNÉ SZOBOSZLAY ÁGNES 2008. Magyarország antonimáziája Petőfi költészetében és prózájában. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Budapest. 564–569.
- KORNYÁNÉ SZOBOSZLAY ÁGNES 2014. Németh László írói névadásáról. *Visszatekintés és tanulságok. Magyar Nyelvjárások* 52: 209–220.
- KOROMPAY KLÁRA 1978. *Középkori neveink és a Roland-ének*. Nyelvtudományi Értekezések 96. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- KOROMPAY KLÁRA 1999. Nevek hiánya, nevek sérülése. Irodalmi példák alapján. *Névtani Értesítő* 21: 290–293.
- KOROMPAY KLÁRA 2008. Középkori kultúra és irodalmi eredetű névadás: a *Trisztán-regény* nevei a középkori Magyarországon. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Budapest. 387–393.
- KOROMPAY KLÁRA 2011. Az irodalmi névadás fogalmáról. *Létünk* 2011/3: 86–93.
- KOVÁCSNÉ JÓZSEF MAGDA 1995. Írói névadás Tamási Áron novelláiban. Farkaslaka és a környező havasalji települések névadásának összefüggésében. *Magyar Nyelvjárások* 32: 73–77.
- KOVALOVSKY MIKLÓS 1934. *Az irodalmi névadás*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 34. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest.
- KOVALOVSKY MIKLÓS 1970. Az író és a nevek. In: KÁZMÉR MIKLÓS – VÉGH JÓZSEF szerk., *Névtudományi előadások. II. névtudományi konferencia. Budapest 1969*. Nyelvtudományi Értekezések 70. Akadémiai Kiadó, Budapest. 167–171.
- KOVALOVSKY MIKLÓS 1981. Író és névhangulat. In: HAJDÚ MIHÁLY – RÁCZ ENDRE szerk., *Név és társadalom. A III. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Veszprém, 1980. szeptember 22–24.)*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 160. Akadémiai Kiadó, Budapest. 75–77.
- KOVALOVSKY MIKLÓS 1991. Nevek holdudvarában. *Névtani Értesítő* 13: 7–14.
- LABÁDI-BERTÉNYI GIZELLA 1997–1998. Cholnoky László névadásáról 1–2. *Névtani Értesítő* 19: 51–67, 20: 82–93.
- MAGYAR MIKLÓS 1992. Hős, név, névmás. *Helikon Irodalomtudományi Szemle* 38: 421–431.
- MÁRTONFI ATTILA 2015. Kisenciklopédia a szótárban? A tulajdonnevek (írói) szótári kidolgozása. In: FÁBIÁN ZSUZSANNA – SZÖLLÖSY ÉVA szerk., *Szótár; lexikon, enciklopédia. Kérdések és feladatok*. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 172. Tinta Könyvkiadó, Budapest. 85–99.
- MIKESY SÁNDOR 1959. Írói névadás – irodalmi névadás. *Magyar Nyelv* 55: 110–112.
- MIZSER LAJOS 1980. Állatnevek Fekete István műveiben. *Névtani Értesítő* 4: 42–45.
- NAGY MIKLÓS 1999. Kárpáthy Zoltántól Topándi Samuig. Egy fejezet Jókai írói névadásának történetéből. *Névtani Értesítő* 21: 293–299.
- NAGY MIKLÓS 2001a. Az írói névadás Jókai késői regényeiben. *Irodalomtörténet* 4: 554–563.
- NAGY MIKLÓS 2001b. Szilárdy Leandertől Mócli bérkocsisig. Jókai írói névadásáról. *Forrás* 33: 68–77.
- NAGY MIKLÓS 2001c. A *Midas király* írói névadása és a kortárs Jókai-regények. *Névtani Értesítő* 23: 92–95.

- NÉMETH LUCA ANNA 2012. Zsidó figurák nevei a Borsszem Jankóban a 20. század első felében. *Névtani Értesítő* 34: 39–65.
- NÉMETH LUCA ANNA 2013. A névelemek sorrendje és kulturális kongruenciája a Borsszem Jankó zsidó figuráinak névanyagában a 20. század első felében. *Névtani Értesítő* 35: 195–207.
- PÁJI GRÉTA 2014. Poliszém jelentésszerkezetek Kosztolányi Dezső Édes Anna című regényében. *Névtani Értesítő* 36: 159–167.
- PÁJI GRÉTA megj. e. A Sárszeg helynevek kontextuális hasonlóságai és különbségei a Kosztolányi-életmű szövegeiben. In: KOCSIS ZSUZSANNA – NÉMETH LUCA ANNA – TAKÁCS EDIT szerk., *Félúton 10. Az ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskolájának konferenciája 2014. október 9–10.* Megjelenés előtt.
- PAPP ÁGNES KLÁRA 1995. Köznév és személynév határán. (98 Benedek Elek-mese névanyagának vizsgálata). *Névtani Értesítő* 17: 45–53.
- G. PAPP KATALIN 2007. Kísérlet Lázár Ervin *Négyszögletű Kerek Erdő* című meseregényének kognitív szemléletű megközelítésére a tulajdonnevek ürügyén. In: G. PAPP KATALIN szerk., *Tanulmányok három hangra. A Magyar Nyelvi és Irodalmi Intézet Tanszék műhelyéből.* Apáczai-füzetek 1. Nyugat-magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Kar, Győr. 96–109.
- G. PAPP KATALIN 2008a. Azonosságok és különbözőségek a magyar népmese és az irodalmi mese névadási szokásaiban. In: GHERDÁN TAMÁS – SCHULTZ JUDIT szerk., *Félúton 2. Az ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskolájának konferenciája 2006. június 13–14.* ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola, Budapest. 81–89.
- G. PAPP KATALIN 2008b. Személynevek szövegbe ágyazódása Lázár Ervin meseregényeiben. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.).* A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Budapest. 588–586.
- G. PAPP KATALIN 2009. „én Alsórácegresből vagyok...” Írói névadás Lázár Ervin műveiben. Doktori (PhD) disszertáció. ELTE BTK, Budapest. [http://doktori.btk.elte.hu/lingv/\[-\]gecseysandornepappkatalin/diss.pdf](http://doktori.btk.elte.hu/lingv/[-]gecseysandornepappkatalin/diss.pdf) (2015. 06. 14.)
- G. PAPP KATALIN 2012. Személynevek az irodalmi művek címeiben. *Névtani Értesítő* 34: 67–70.
- PÁSZTI ZSUZSA 2006. Tulajdonnév és köznév, jelnév és szónév határterületeinek vizsgálata Fekete István állatnevei alapján. *Névtani Értesítő* 28: 121–127.
- PETHŐ JÓZSEF 1999. Krúdy Gyula személynévadása első Szindbád-kötetében. *Névtani Értesítő* 21: 299–304.
- PETHŐ JÓZSEF 2000. „Aki az igazi nevünkön nevez végre...” Krúdy Gyula írói névadása a *Szindbád megtérése* című kötetben. *Névtani Értesítő* 22: 97–103.
- PETHŐ JÓZSEF 2008. Szabó Szindbád és társai. A névadás szerepe a Krúdy-stílus iróniájában. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.).* A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Budapest. 597–602.
- PEŤOVSKÁ FLÓRA 2013. A nevek szerepe Mikszáth Kálmán Szent Péter esernyője című regényében. In: BAUKO JÁNOS – BENYOVSZKY KRISZTIÁN szerk., *Tulajdonnevek a fordítás és a két-nyelvűség kontextusában.* Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitra. 113–122.
- PETRES CSIZMADIA GABRIELLA 2014. A csodás nevek hatalma. In: BAUKO JÁNOS – BENYOVSZKY KRISZTIÁN szerk., *A nevek szemiotikája.* Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara – Magyar Szemiotikai Társaság, Nyitra–Budapest. 227–235.

- V. RAISZ RÓZSA 1997. A nevek szövegbe épülése egy kisregényben. (Mikszáth: A gavallérok). In: B. GERGELY PIROSKA – HAJDÚ MIHÁLY szerk., *Az V. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Miskolc, 1995. augusztus 28–30.)* 1–2. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 209. Magyar Nyelvtudományi Társaság – Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Intézet, Budapest–Miskolc. 2: 536–541.
- S. SÁRDY MARGIT 1997. Személynevek a jövőben. Névadás a mai magyar sci-fi írók műveiben. In: B. GERGELY PIROSKA – HAJDÚ MIHÁLY szerk., *Az V. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Miskolc, 1995. augusztus 28–30.)* 1–2. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 209. Magyar Nyelvtudományi Társaság – Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Intézet, Budapest–Miskolc. 2: 565–575.
- SÁROSI FERENC 1991. Moldova György humora a nevekben. In: HAJDÚ MIHÁLY szerk., *Dolgozatok az írói névadásról* 1. Magyar Névtani Dolgozatok 93. ELTE, Budapest. 110–120.
- SLÍZ MARIANN 2002. Névadás és névmágia a Száz év magányban. *Névtani Értesítő* 24: 123–127.
- SLÍZ MARIANN 2006. A beszélő nevek mint a posztmodern eszközei. *Magyar Nyelvőr* 130: 290–301.
- SLÍZ MARIANN 2007. Név és névtelenség Italo Calvino „A nemlétező lovag” című művében. *Névtani Értesítő* 29: 161–165.
- SLÍZ MARIANN 2011. A név szerepe Salman Rushdie „Hárún és a Mesék Tengere” című művében. *Névtani Értesítő* 33: 147–154.
- SLÍZ MARIANN 2013a. *Rúth Rhonda és Phil O'Dendron*. A névadás szerepe a paródiában. In: VARGHA KATALIN – T. LITOVKINA ANNA – BARTA ZSUZSANNA szerk., *Sokszínű humor. A III. Magyar Interdiszciplináris Humorkonferencia előadásai*. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 151. Tinta Könyvkiadó, Budapest. 81–89.
- SLÍZ MARIANN 2013b. A tulajdonnév funkciója a görög mitológiában. *Névtani Értesítő* 35: 221–229.
- SLÍZ MARIANN 2014. Az irodalmi nevek mint szignálók üzeneteinek kiválasztása. In: BAUKO JÁNOS – BENYOVSZKY KRISZTIÁN szerk., *A nevek szemiotikája*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara – Magyar Szemiotikai Társaság, Nyitra–Budapest. 217–226.
- SLÍZ MARIANN 2015. Általános névtani kérdések. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Magyar névkutatás a 21. század elején*. Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest. 93–114.
- SLÍZ, MARIANN megj. e. Personal Names Originating from Literature or Motion Picture in the Hungarian Name Stock – A Historical Survey. In: *Proceedings of the XXV International Congress of Onomastic Sciences. Names and their Environment*. Glasgow. Megjelenés előtt.
- J. SOLTÉSZ KATALIN 1958. Az irodalmi helynévadás. *Magyar Nyelvőr* 82: 50–61.
- J. SOLTÉSZ KATALIN 1964. Névdívat és irodalmi névadás. *Magyar Nyelvőr* 88: 285–294.
- J. SOLTÉSZ KATALIN 1970. Állatnevek és tárgynevek. In: KÁZMÉR MIKLÓS – VÉGH JÓZSEF szerk., *Névtudományi előadások. II. névtudományi konferencia. Budapest 1969*. Nyelvtudományi Értekezések 70. Akadémiai Kiadó, Budapest. 320–324.
- J. SOLTÉSZ KATALIN 1979. *A tulajdonnév funkciója és jelentése*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- J. SOLTÉSZ KATALIN 1982. Arany János névvilága. *Magyar Nyelvőr* 106: 281–293.
- T. SOMOGYI MAGDA 2007. Az írói névadás és a nemzettudat Babits Mihály *Halálfiái* c. regényében. In: MATICSÁK SÁNDOR szerk., *Nyelv, nemzet, identitás. Az VI. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus (Debrecen, 2006. augusztus 22–26.) nyelvészeti előadásai* 1–2. Nemzetközi Magyarágtudományi Társaság, Budapest–Debrecen. 1: 359–367.
- T. SOMOGYI MAGDA 2008. Az állatnevek és a névdívat. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó,*

2007. június 22–24.). A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Budapest. 603–609.
- T. SOMOGYI MAGDA 2009. Családnév-változtatás az írói névadásban. In: FARKAS TAMÁS – KOZMA ISTVÁN szerk., *A családnév-változtatások története időben, térben, társadalomban*. Gondolat Kiadó – Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 313–331.
- T. SOMOGYI MAGDA 2014. A tulajdonnevek helye az írói szótárakban (Gondolatok a készülő Mikes-szótár kapcsán). In: BAUKO JÁNOS – BENYOVSZKY KRISZTIÁN szerk., *A nevek szemiotikája*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara – Magyar Szemiotikai Társaság, Nyitra–Budapest. 166–183.
- SUDÁR ISTVÁN 1991. Rejtő Jenő humora a nevekben. In: HAJDÚ MIHÁLY szerk., *Dolgozatok az írói névadásról* 1. Magyar Névtani Dolgozatok 93. ELTE, Budapest. 96–100.
- SZABICS IMRE 1992. A nevek szimbolikus jelentései a középkorban. *Helikon Irodalomtudományi Szemle* 38: 362–368.
- SZAMOS HAJNALKA 2004. Isteni hősök, hős istenek a „Mahábhárata” névadásában. *Névtani Értesítő* 26: 171–173.
- SZATHMÁRI ISTVÁN 1960. Névtudomány és stilsztika. In: MIKESY SÁNDOR – PAIS DEZSŐ szerk., *Névtudományi vizsgálatok. A Magyar Nyelvtudományi Társaság névtudományi konferenciája 1958*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 191–194.
- SZATHMÁRI ISTVÁN 1993. Szabó Pál a nevekről, a névdivatról. *Névtani Értesítő* 15: 293–295.
- K. SZOBOSZLAY ÁGNES 1992. Realitás és fikció az írói-irodalmi névadásban. *Névtani Értesítő* 14: 69–74.
- SZOPOS ANDRÁS 2000. Nevek és arcok Tamási Áron színjátékaiban. *Névtani Értesítő* 22: 91–97.
- TAKÁCS EDIT 1999. Karinthy Frigyes írói névadása a *Tanár úr kérem* című írásában. *Névtani Értesítő* 21: 281–287.
- TAKÁCS EDIT 2002. Írói névadás Karinthy Frigyes *Utazás a koponyám körül* című regényében. *Névtani Értesítő* 24: 127–140.
- TAMÁS ÁGNES 2010. Magyar élclapok nem magyar nemzetiségű szereplőinek nevei a 19. század második felében. *Névtani Értesítő* 32: 79–92.
- TAMÁS ÁGNES 2011. Nemzetiségi szereplők neveinek összehasonlító elemzése bécsi és magyar élclapokban. *Névtani Értesítő* 33: 121–131.
- TAMÁS ÁGNES 2013. Zsidó személynevek és névmagyarosítás a 19. század végi magyar élclapokban. *Névtani Értesítő* 34: 41–48.
- TAMÁS ÁGNES 2014. *Nemzetiségek görbe tükörben. 19. századi nemzetiségi sztereotípiák Magyarországon*. Kalligram Kiadó, Pozsony.
- TOLCSVAI NAGY GÁBOR 1997. A posztmodern névadás (a névjelleg változása). In: B. GERGELY PIROSKA – HAJDÚ MIHÁLY szerk., *Az V. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Miskolc, 1995. augusztus 28–30.)* 1–2. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 209. Magyar Nyelvtudományi Társaság – Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Intézet, Budapest–Miskolc. 2: 600–606.
- TOLNAI VILMOS 1931. Beszélő nevek. *Magyar Nyelv* 27: 176–179.
- N. TÓTH ANIKÓ 2013. Tulajdonnevek a kortárs magyar irodalomban. In: BAUKO JÁNOS – BENYOVSZKY KRISZTIÁN szerk., *Tulajdonnevek a fordítás és a kétnyelvűség kontextusában*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitra. 147–159.
- N. TÓTH ANIKÓ 2014. Kötelez a név? Grendel Lajos New Hont-trilógiájának tulajdonneveiről. In: BAUKO JÁNOS – BENYOVSZKY KRISZTIÁN szerk., *A nevek szemiotikája*. Nyitrai Konstantin

- Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara – Magyar Szemiotikai Társaság, Nyitra–Budapest. 236–245.
- TÓTH LÁSZLÓ 2010. Valós és fiktív helynevek Szilágyi István Hollóidő című regényében. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 5: 263–269.
- TÓTH LÁSZLÓ 2014. *Elméleti és módszertani lehetőségek az irodalmi onomasztikában – Tulajdonnevek Szilágyi István műveiben. Különös tekintettel Hollóidő című regényére.* Doktori (PhD) disszertáció. PPKE BTK, Piliscsaba. [https://btk.ppke.hu/uploads/articles/7431/file/Toth_Laszlo\[-\]_PhD_2014_jav%20\(1\).pdf](https://btk.ppke.hu/uploads/articles/7431/file/Toth_Laszlo[-]_PhD_2014_jav%20(1).pdf) (2015. 06. 15.)
- TÓTFALUSI ISTVÁN 2010–2012. *Irodalmi alakok nagy lexikona 1. Mítoszok és mondák. 2. Magyar irodalom.* Argumentum Kiadó, Budapest.
- TVERDOTA GYÖRGY 1989. József Attila névvarázsmélete. In: BALOGH LAJOS – ÖRDÖG FERENC szerk., 1989. *Névtudomány és művelődéstörténet. A IV. magyar névtudományi konferencia előadásai Pais Dezső születésének 100. évfordulóján (Zalaegerszeg, 1986. október 8–10.).* A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 183. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 386–389.
- TVERDOTA GYÖRGY 1992. A névvarázs poétikája. *Helikon Irodalomtudományi Szemle* 38: 410–420.
- TVERDOTA GYÖRGY 1999. Kicsoda az ős Kaján? *Irodalomtörténeti Közlemények* 103: 398–408.
- VÁCZINÉ TAKÁCS EDIT 2008. Névadás, névhasználat, névváltoztatás Vámos Miklós Apák könyve című regényében. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.).* A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Budapest. 614–620.
- VÁCZINÉ TAKÁCS EDIT 2009. A családnév-változtatás mint az írói névadás eszköze Vámos Miklós Apák könyve című regényében. In: FARKAS TAMÁS – KOZMA ISTVÁN szerk., *A családnév-változtatások története i időben, térben, társadalomban.* Gondolat Kiadó – Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 331–342.
- VARGA JÓZSEFNÉ 2004. Galgóczi Erzsébet: Ez a hét még nehéz lesz. A realitás és a fikció szerepe az írói névadásban. *Névtani Értesítő* 26: 160–170.
- VÁRNAI ZSUZSA 1993. *Kincső – Kin-tseu.* *Névtani Értesítő* 15: 309–311.
- VARSÁNYI GYÖRGY 1993. Írói névadás Tamási Áron novelláiban. *Névtani Értesítő* 15: 311–315.
- VERMES, ALBERT PÉTER 2005. *Proper names in translation: A relevance-theoretic analysis.* Doktori Értekezések 21. Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadója, Debrecen.
- VITÁNYI BORBÁLA 1982. Valóságos családnevek Tömörkény műveiben. *Névtani Értesítő* 7: 103–109.
- VITÁNYI BORBÁLA 1985. Valóság és képzelet az irodalmi névadásban. In: BÉKESI IMRE szerk., *Név és névkutatás. Az Inczeffi Géza halálának 10. évfordulóján rendezett emlékülés előadásai (Szeged, 1984. április 3–14.).* A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 170. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 223–231.
- VOIGT VILMOS 1993. Tulajdonnevek a magyar népmesékben. *Névtani Értesítő* 15: 317–320.
- VOIGT VILMOS 1997. Új eredmények a magyar folklorisztikai névtudományban. In: B. GERGELY PIROSKA – HAJDÚ MIHÁLY szerk., *Az V. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Miskolc, 1995. augusztus 28–30.)* 1–2. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 209. Magyar Nyelvtudományi Társaság – Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Intézet, Budapest–Miskolc. 2: 519–524.
- VOIGT VILMOS 2014. A nevek és különösen a népmesei nevek szemiotikájáról. In: BAUKO JÁNOS – BENYOVSZKY KRISZTIÁN szerk., *A nevek szemiotikája.* Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara – Magyar Szemiotikai Társaság, Nyitra–Budapest. 22–40.

- VÖRÖS FERENC 1998. Adalékok Mikszáth A jó palócok című elbeszéléskötetének személynév-használatához. *Névtani Értesítő* 20: 55–64.
- WOLOSZ, ROBERT 1993. *Tulajdonnevek a magyar balladákban, gyermekmondókákban és archaikus imákban*. Magyar Névtani Dolgozatok 117. ELTE, Budapest.
- ZLINSZKY ALADÁR 1927. A névvarázs. *Magyar Nyelv* 23: 100–109.
- ZSILÁK MÁRIA 2008. Beszélő nevek Závada Pál regényeiben (*Jadviga párnája*, 1997; *Milota*, 2002; *A fényképész utókora*, 2004). In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Budapest. 639–646.

T. SOMOGYI MAGDA

Eötvös Loránd Tudományegyetem

MAGDA T. SOMOGYI, Literary Onomastics

The paper summarizes the most important stages of the recent development of Hungarian literary onomastics; raises terminological questions and briefly discusses connected views. In the paper, studies on names in fiction are presented partly according to the types of the observed proper names, and partly according to other aspects of investigation. Papers examining real and fictitious names and those touching upon the question of namelessness in literature are also reviewed. The author also examines methods that try to discover a writers' intentions for choosing a name, and also essays discussing the stylistic aspects of proper name use in literature. Special questions concerning the translation of names in literature, and borderline areas of literary onomastics are also discussed. Papers dealing with giving names of literary origin, and examinations focusing on the authors' peculiar relationship with their own names are also mentioned. The paper classifies the most important works on literary onomastics published in the last two or three decades based on which writers are surveyed and which pieces of Hungarian and world literature are analysed in them. Finally, the author summarizes the recent achievements of literary onomastics, and outlines some future tasks in the field.

Alkalmazott névtan

1. Alkalmazott nyelvészet, alkalmazott névtan. A címben jelölt alkalmazott névtudomány fogalma mindenképpen magyarázatra szorul. Mit értünk alatta? Mi tartozik a névtudomány e témaköre alá? Tágabban véve a tudományok körében azokat a területeket nevezzük alkalmazott tudománynak, amelyek egy-egy diszciplínának vagy részdiszciplínának a közvetlen alkalmazásával foglalkoznak, azaz a tudományterület megállapításait a gyakorlatban hasznosítják. A nyelvészet területén az alkalmazott nyelvészet meghatározását többen megkísérelték, illetve számos nyelvész igyekezett körüljárni és összefoglalni annak részdiszciplínáit. A teljesség igénye nélkül nézzünk ezek közül néhány meghatározást, amelyek kiindulópontul szolgálhatnak az alkalmazott névtan részterületeinek a meghatározásához.

A magyar nyelvészet területén is többféle definíció született, amely a fogalom meghatározása mellett az alkalmazott nyelvészet kutatási irányait is kijelölte. Ezek a meghatározások természetesen nemcsak szemléletükben, de sok esetben részletességükben is eltérőek. BÁRCZI GÉZA (1953) az alkalmazott nyelvészetet a nyelvtudomány részdiszciplínájaként említi. TEMESI MIHÁLY részletes összefoglalót ad a magyar nyelvészet alkalmazott ágáról, sőt fel is sorolja azokat a területeket, amelyek az alkalmazott nyelvészet részdiszciplínái lehetnek (TEMESI 1980: 75–77). A felsorolásban megjelenik a nyelv- és beszédművelés, a nyelvoktatás mellett az információátvitel, illetve a nyelvpolitika is. Temesi többször hivatkozik írásában SZÉPE GYÖRGY-re, aki különösen sokat foglalkozott az alkalmazott nyelvészettel, illetve annak pontos meghatározásával. Egy korai, átfogó tanulmányában SZÉPE így definiálja a fogalmat: „Az alkalmazott nyelvészet tehát – felfogásunk szerint – a nyelvészet egészének társadalmi-gyakorlati oldala” (SZÉPE 1975: 407). A tanulmány további részében SZÉPE felsorolja az alkalmazott nyelvészet részterületeit, amelyek közé a nyelvművelés, a beszédművelés, a helyesírás, a lexikográfia, az anyanyelvi nevelés stb. mellett több új terület is kerül, így például a szociolingvisztika, a pszicholingvisztika, a számítógépes nyelvészet is. Az alkalmazott nyelvészet fogalmának, területeinek azonban ez csak egy lehetséges felfogása. Hogy e területen mennyire nincs kialakult terminológia, körülhatárolt felosztás, azt jól tükrözi, hogy a 2001-ben az alkalmazott nyelvészet fogalmáról és területeiről megkérdezett nyelvészek igen eltérő válaszokkal szolgáltak. Volt, aki pontos részterületi felsorolást adott, és a terület interdiszciplináris voltát hangsúlyozta (GORDOS 2003), de volt, aki nem részdiszciplínaként, hanem általánosan határozta meg a fogalmat: „Az alkalmazott nyelvészet tehát a nyelvészeti elméletek, módszerek, elképzelések gyakorlati célú felhasználására vonatkozó kutatásokat foglalja magában” (KIEFER 2003: 75–76).

A későbbi meghatározások is eltérőek. KÁLMÁN LÁSZLÓ és TRÓN VIKTOR Bevezetés a nyelvtudományba című jegyzetükben így határozzák meg a fogalmat: „A nyelvészethez szokás sorolni az alkalmazott nyelvészetet is. Ez azokat a feladatorientált alaputatásokat és gyakorlati alkalmazásokat foglalja magába, amelyek nyelvvel kapcsolatos problémák megoldására irányulnak. A legjellegzetesebb alkalmazott nyelvészeti területek a számítógépes nyelvészet és a nyelvoktatás módszertana.” (A kiemelések törölve; KÁLMÁN–TRÓN

2007²: 12.) A legátfogóbb összefoglalást az alkalmazott nyelvészet hazai és külföldi definíciójáról, illetve területeiről a *Nyelvészetről mindenkinek* című kötetben olvashatjuk. Bár itt sem kapunk végleges választ arra, hogy mi is pontosan az alkalmazott nyelvészet, mi tartozik a területéhez, de legalább megjelenik egy átfogó, szinte minden eddigi felosztást magába foglaló meghatározás, amely szerint az „alkalmazott (gyakorlati, hasznos, közérdekű) nyelvészet jellemzője az elmélettel, elméletekkel való szoros kapcsolat, a hasznosságra-gyakorlatiasságra való törekvés és az interdiszciplinaritás” (BALÁZS 2011: 30).

Az alkalmazott nyelvészet terminológiai bizonytalansága kihat az alkalmazott névtudomány fogalmára is. Ennek következménye, hogy nem található olyan szakirodalom, amely legalább megpróbálná körülhatárolni, hogy mit is értünk az alkalmazott névtan fogalmán, mi tartozik a tárgykörébe. Az onomasztikai szakirodalom nem foglalkozik vele, vagy ha igen, akkor adottként veszi az alkalmazott névtant és annak területeit. Igen kevés azon írárok száma, amelyek foglalkoznak a témával. Így HAJDÚ MIHÁLY a Személynévkutatásunk 1960 és 1967 között című összefoglalójában (1969) szól az alkalmazott nyelvtudomány azon területeiről, amelyekben szó van a személynevekről. Itt az alábbi területeket említi meg: helyesírás, nyelvművelés és stilsztika. Emellett említendő még NEMESNÉ KIS SZILVIA (2004) írása, mely – teljességre nem törekedve – megkísérelte a névtan egyes ágainak a megfeleltetését az alkalmazott nyelvtudomány néhány területével. E kérdés kapcsán végezetül megjegyzendő, hogy az alkalmazott névtani területek és feladatok pontos meghatározásának a hiánya nem csupán a hazai névtudomány területén lelhető föl: egyelőre adós vele a külföldi szakirodalom is.

2. Az alkalmazott névtan fogalmának megjelenése a szakirodalomban. A névtani konferenciák kötetekben igen változatos módon jelenik meg az alkalmazott névtan fogalma, illetve annak részterületei. Az 1958-ban megrendezett I. magyar névtudományi konferencia egyik előadója, DEME LÁSZLÓ (1960) hiányolta az alkalmazott névtani kutatásokat. A II. névtudományi konferencia bevezető előadásában BENKŐ LORÁND megjegyezte: „Minden eddigi kézzelfogható eredményünk ellenére is bőven van még tennivalónk az alkalmazott névtan területén, a hivatalos névadás befolyásolásában, irányításában. A családnév-változtatásban, az utcanév-változtatásban, illetőleg az új utcanevek megalkotásában, a különböző típusú intézménynevek létrehozásában, a márkanevek kialakításában mutatkozó negatív jelenségek, elsősorban a sablonosodási, tipológiai elsőkélyesedési tendenciák figyelmeztetnek arra, milyen kérdésekre kíváncsok itt a legnagyobb energiát összpontosítanunk. E kérdéskör szorosan összefonódik nyelvművelésünk időszerű feladatával.” (BENKŐ 1970: 14.) A megfogalmazott kritika ellenére ez a névtani konferencia volt az egyetlen, amelynek programjában külön alkalmazott névtudományi szekció volt. A szekcióban kilenc előadás hangzott el, amelyek a család- és keresztnemekhez, illetve a földrajzi nevekhez kapcsolódtak (KÁZMÉR–VÉGH szerk. 1970: 325–371).

Az 1980-ban megrendezett III. névtudományi konferencia megnyitójában BENKŐ LORÁND ismét szót ejtett az alkalmazott névtan jelentőségéről, azon belül is a nyelvművelés, az ismeretterjesztés fontosságáról: „Külön is fel szeretném hívni a figyelmet az alkalmazott névtannal kapcsolatos feladatokra, illetőleg a névtan szakemberei közművelődési tevékenységének fontosságára” (BENKŐ 1981: 12). Kiemeli a megváltozott, felgyorsult világnak a névadás különböző területeire való hatását, az új névadási trendeket, divatokat, a tájékozatlanságból fakadó sznobizmust, a névadási ízléstelenséget; ezek a nevek egyedítő funkcióját kezdik ki. „E jelenségek azt a feladatot róják a névtannal foglalkozó

szakemberekre, hogy fokozott figyelemmel forduljanak a ma névadási problematikája felé. Mindenekelőtt elemezzék tudományos szinten, elméletileg is megalapozva a felmerülő új jelenségeket, számba véve a nevek különböző típusainak a társadalmi funkcióját, nyelvi helyességét, kommunikációs, esztétikai jellegét és kívánalmait, szaknyelvi-terminológiai vonatkozásait. Mindezek alapján és ismeretében kapcsolódjanak be nagyobb mértékben a nyelvi ismeretterjesztő, illetőleg nyelvművelő munkába, próbáljanak az eddigieknél erőteljesebben hatni a társadalom szélesebb rétegei névtani ismereteinek bővítésére, ízlésének finomítására.” (BENKŐ 1981: 13.) Ezen a konferencián hangzott el HAJDÚ MIHÁLY Személynévkutatásunk helyzete és feladatai című összefoglaló előadása (1981) is, amelyben több alkalmazott névtani terület is említést kapott egy-egy cikkre való hivatkozás kapcsán. Így a társtudományokkal való kapcsolat területén a névtan és a genealógia, illetve a névtan és az iskola kapcsolata, a nyelvhelyesség kapcsán a tulajdonnevek helyesírása, a névkiejtés, a tulajdonnevek szöveggyakoriságának vizsgálata, valamint az asszonynévformák szabályozásának a kérdése, de a névszótárakról is esik szó.

A következő, IV. névtudományi konferencia plenáris előadásai érintették az alkalmazott névtudomány egy-egy területét. J. SOLTÉSZ KATALIN (1989) a keresztnévdivat változásának, a névízlésnek, valamint a név és jog kapcsolatának a kérdéseit érintette, HAJDÚ MIHÁLY (1989) pedig a személynevek és egyéb nevek kutatása és gyűjtése kapcsán szólt a névtan oktatásáról és a névtani kérdésekkel is foglalkozó nyelvművelő kiadványokról, valamint említést tett a nevek helyesírási, átírási kérdéseit tárgyaló tanulmányokról is.

A Miskolcon rendezett V. névtudományi konferencia általános kérdésekkel foglalkozó szekciójában BALÁZS GÉZA Névpolitikai küzdőtér című írásában (1997) számos, ma is aktuális alkalmazott névtani kérdést érintett: névadási szokások, névpolitika, a nevek átírásának kérdése stb. Ebben a szekcióban tartott előadást LISZKA GÁBOR (1997) is, aki a névtan iskolai oktatásával foglalkozott.

A 2007-es VI. névtudományi konferencián sem volt külön alkalmazott nyelvészeti szekció, bár JUHÁSZ DEZSŐ zárószavában általánosan megállapította, hogy „az elméleti és az alkalmazott névtudomány is erősödőben van” (JUHÁSZ 2008: 648). Valóban, ezen a konferencián több, az alkalmazott névtudomány tárgykörébe sorolható előadás is volt. Ilyen volt például BÁRTH M. JÁNOS bemutatója a székelyföldi történeti helyneveknek az Olló nevű szoftverrel való feldolgozásáról (BÁRTH M. 2008), de említhetjük HAVAS PÉTER Budapest utcanév-változásainak motivációs tényezői az 1950-es években című tanulmányát (2008) is. Igazi alkalmazott névtani témát járt körbe két nem nyelvész kutató azt szemlélítve, hogy mi a keresztnévek szerepe a piac- és társadalomkutatásban (BOZSONYI-KMETTY 2008). A keresztnévadás kérdése, annak jogi szabályozása mindig érdekes téma. Erről számolt be POSGAY ILDIKÓ a Névválasztási tendenciák a mai magyar utónévadásban című előadásában (2008). Amennyiben az írói névadást az alkalmazott névtudomány területéhez tartozónak vesszük, akkor e témáról is több előadás szólt (vö. BÖLCSKEI – N. CSÁSZI szerk. 2008).

A konferenciakötetek tanulmányain kívül mindenképpen meg kell említenünk HOFFMANN ISTVÁN Magyar helynévkutatás 1958–2002 című összefoglaló munkáját, amelyben külön fejezetet szentel az alkalmazott helynévkutatásnak (2003: 217–228). Ebben szól a helynévadás jogi háttéréről, az utcanévadás kérdéseiről, a térkép és név viszonyáról, a helynevek helyesírásáról, illetve a névtannak az iskolai oktatásban való megjelenéséről.

Témánk szempontjából hasonlóan fontos A magyar nyelvi kultúra jelene és jövője című, 2004-ben megjelent tanulmánygyűjtemény Névkultúra fejezetében közölt több tanulmány. Itt olvashatunk a hivatalos helységnévadás kérdéseiről (LELKES 2004); a Föld-

rajzinév-bizottság feladatáról, az adatbázisokról, a földrajzi nevek átírásának problémájáról (FÖLDI 2004); valamint a vasútállomások neveiről, helyesírásáról (PERGER 2004). Emellett szól tanulmány a felvidéki névpolitikáról, névjogról is (VÖRÖS 2004), FARKAS TAMÁSTÓL (2004) pedig átfogó képet kaphatunk az alkalmazott névtudomány több területéről: a személynevekről, a hozzájuk kapcsolódó névkultúra szerepéről, név és jog kapcsolataról, a nevek kiejtéséről, helyesírásáról, fordításáról, a család-, kereszt- és házassági nevek, a helynevek, az intézmény- és márkanévek, valamint a címek kérdéseiről is. Összegzi továbbá a témában megjelent főbb szakirodalmat, és záró gondolataiban felsorolja a további teendőket: a névtani terminológia pontosítását, a szakmai szempontok érvényesítését a személy-, hely- és intézménynevekkel kapcsolatos jogszabályokban, a hazai névkultúra fejlesztését (amelyben nagy szerepe lenne az oktatásnak), valamint a nyelvi-névtani ízlésformálást (melynek fontos színtere lehetne a média).

Az alkalmazott névtan körében 1999-ig megjelent írások összefoglaló bibliográfiáját tartalmazza az *Onomastica Uralica* 1b kötete (HLAVACSKA–TÓTH 2001). A 143 tételt tartalmazó jegyzékben szereplő munkák többsége a tulajdonnevek helyesírásáról, valamint a nevek átírásáról szól. Jóval kevesebb említi a névtan és az iskolai oktatás kérdését, a nevek helyes használatának problémáit, illetve a név és a jog kapcsolatát.

Mindenképpen előrelépést jelent az alkalmazott névtan területén, hogy 2012 óta Névtan és terminológia főcímmel a Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, valamint az ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézetének kutatói együttműködve évente változó alcímmel és tematikával alkalmazott névtani konferenciasorozatot rendeznek. Az eddigi rendezvények témái a következők voltak: névtani terminológia (2012), helynév-standardizáció (2013), név és fordítás (2014), személynevek és államigazgatás (2015). Az elhangzó előadások írott változatait a konferenciát követően a Névtani Értesítő adja közre.

3. Az alkalmazott névtan fogalma és kutatási területei. Az eddig áttekintett alkalmazott névtudományi szakirodalom, illetve az alkalmazott névtudományról szóló megállapítások alapján kísérletet tehetünk a fogalom és a kutatási területek meghatározására. Ezek alapján az alkalmazott névtudomány minden egyéb alkalmazott tudományhoz hasonlóan a névtudomány kutatási területeire építve, más tudományterületek eredményeit is fölhasználva – az inter- és multidiszciplinaritás jegyében – olyan kérdéseket vizsgál, amelyek a mindennapi életben hasznosíthatók.

Az általános nyelvtudomány területeiből kiindulva az alkalmazott névtannak az alábbi részeit határozhatjuk meg: A személynevek és a genealógia érintkezése, ismerete segítheti a családfakutatásokat (név és genealógia). A hivatalos személy- és helynévadás, illetve egyes intézmények, márka- és árunevek elnevezésének, használatának szabályait a jogtudomány határozza meg (név és jog). Az egyes művészeti ágakkal van kapcsolatban a különféle művészeti (film-, zene- és képzőművészeti stb.) alkotások névadása (név és művészetek). Ide sorolhatjuk az irodalmi névadást is. A névtudomány minden részterületével érintkező informatikai ismeretek alkalmasak különböző személynévi, helynévi és intézménynévi adattárak létrehozására, illetve a meglévő névtárak digitalizálása, valamint különféle általános és speciális számítógépes programok, adatbányászat, névfelismerés, névkereső stb. alkalmazása segíthetik a kutatást (név és informatika). A lexikográfia a különböző névszótárak, enciklopédiák létrehozását segítheti (név és lexikográfia). A minden területet érintő helyesírással való kapcsolódásban előkerülhet a nevek írásos formájának

kérdése (név és helyesírás). Hasonlóan minden területet érinthet egy-egy névalaknak a különböző nyelvekre való fordítása (név és fordítás). A névtudomány és a kultúratudomány érintkezése segítheti a különböző kultúrák névadási, névviselési szokásainak megismerését, névtípusainak a leírását, a névféleségek kultúrák közötti elterjedésének a vizsgálatát. Ide tartozik még, de már a pszichológiával is szorosan összefügg a névadási motivációk föltárása, a név és identitás összefüggéseinek, a névízlés változásának a vizsgálata (névhasználat, névízlés, névkultúra). A pedagógia és a névtan közös vizsgálati területe lehet a névtan oktatásának a kérdése (név és iskola).

A továbbiakban – a közel sem teljes számban felsorakoztatott – alkalmazott névtani területek mentén igyekszem bemutatni a magyarországi alkalmazott névtani kutatásokat, írásokat. Forrásul szolgálnak a 2000-től megjelenő névtani, illetve egyes nyelvészeti folyóiratok (Névtani Értesítő, Magyar Nyelvőr, Magyar Nyelv, Magyar Nyelvjárások stb.) írásai, valamint egyéb önálló munkák, kötetek tanulmányai. Természetesen bármennyire is hasznos lenne a teljességre való törekvés, ezt nem lehet ígérni, hiszen éppen az interdiszciplinaritásból adódóan számos kutatás, publikáció láthat napvilágot más, nem névtani kiadványokban is.

3.1. Név és genealógia. Az elmúlt évtizedekben egyre nő az érdeklődés a genealógia (származástan) iránt. A nemzetségek, családok történetét, leszármazási rendjét tanulmányozó segédtudománnyal ma már nem csupán a történészek foglalkoznak, hanem egyre inkább a saját múltját, rokonságát kutató közember is. 1975-ben FEHÉRTÓI KATALIN egy nyelvészeti kérdés, a személynevekben szereplő *uj* 'nagybáty' utótag eredetének, jelentésének a meghatározásához a genealógiát hívta segítségül (FEHÉRTÓI 1975). E téma kiváló összefoglalóját olvashatjuk egy jeles történész tolmácsolásában a Névtani Értesítőben (FALLENBÜCHL 1991). Majd jó néhány évtizeddel később több, a genealógiát és az archontológiát is felhasználó személynév-történeti írás is megjelent (N. FODOR 2004; SLÍZ 2011a: 141–149, 167–173, 2013).

A hivatásos és amatőr családfakutatók a névtan eredményeit, illetve forrásait jól alkalmazhatják egyéni kutatásaikhoz. Ehhez az interneten már számos adattár, segédanyag található. Így külön portál gyűjti össze a különböző országok elérhető adatait, forrásait a <http://genealogia.lap.hu> oldalon. Az adattárak, digitalizált anyakönyvek mellett a <http://www.genealogia.hu> lapon az amatőr kutatók kapnak segítséget. Igen gazdag, hazai és határon túli, digitalizált születési és halotti anyakönyvi bázissal rendelkezik a <http://genealogia.blog.hu> oldal. Gazdag családnév-változtatási adattárral is rendelkezik a Magyar Családtörténet-kutató Egyesület honlapja (<http://www.macse.hu/society/adattarak.php>). Az itt található adattár az egyesület, az ELTE BTK Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézete, valamint a Magyar Nemzeti Levéltár együttműködésével jött létre. A <http://bparchiv.hu/eleveltar> honlapon az E-levéltár használatával ismerkedhet meg az érdeklődő, az E-kutatás oldalon pedig eljuthat a Fővárosi Levéltár és a Magyar Levéltár adatbázisaihoz. Igen bőséges és gazdag, folyamatosan bővülő anyagot találhat a kutató a nemrég létrejött Hungaricana közgyűjteményi portálon (<http://hungaricana.hu/hu>). A felsorolt honlapok a névtan kutatóinak is kiváló forrásul szolgálhatnak, hiszen az anyakönyvi adatok mellett számos névjegyzék, összeírás, régi térkép található rajtuk digitalizált formában. Ugyanakkor gazdag anyagot tartalmaznak az Arcanum Kft. adatbázisai (<http://www.arcanum.hu>), illetve az általuk CD-n, DVD-n újrakiadott genealógiai segédanyagok, digitalizált családtörténeti könyvek és folyóiratok. Mindezek fényében érdemes lenne a névtan oldaláról, a névtudomány által nyújtott lehetőségek szemszögéből is alaposabban foglalkozni a genealógiával.

3.2. Név és jog. Az alkalmazott névtan egyik jól körülhatárolható területe a név és a jog összefüggése, vagyis a névválasztás, névadás, névmódosítás, a névhasználat jogi keretek közötti szabályozása.

3.2.1. Személynév és jog. A személynevek joggyakorlatáról írta szakdolgozatát a nyelvész és jogász végzettségű SZABÓ ZSUZSANNA KATALIN (2006). Sajnos munkája a mai napig csupán kéziratban olvasható. Nemrég készült azonban egy könnyebben hozzáférhető, történetiségében is átfogó mű, MEGYERI-PÁLFFI ZOLTÁN jogtörténész munkája (2013), egyben PhD-értekezése. E kiadvány a jogi szempontok mellett több tudományterületet is felölelve vezet végig a személynévadás szabályozásának történetén.

A névtan kutatói is szívesen vizsgálják a névadást, a névválasztást és a névváltoztatást az éppen érvényben levő jogi kereteket is figyelembe véve. Ilyen áttekintő írás jelent meg az uniós csatlakozás utáni névviselési változásokról (TAKÁCS-VÁRNAI 2002). FARKAS TAMÁS a családnév-változtatással és annak leggyakoribb formáival, jogi háttérével több tanulmányában is foglalkozik (FARKAS T. 2002, 2009). Meg kell említenünk A családnév-változtatások történetei időben, térben, társadalomban című kötetet is, amely a terület összefoglaló bibliográfiája és az időben egymást váltó jogszabályok mellett 23 tanulmányt közöl a témában (FARKAS-KOZMA szerk. 2009).

A keresztnévanyag változásával, a hivatalos névadás jogi szabályozásával már jóval kevesebb írás foglalkozik. Szintén jogász tollából származik a névjogi szabályok áttekintése 1894-től 1997-ig (UGRÓCZKY 1997). A keresztnévadás jogi szabályozásának változását (a 20. század második felétől kezdve) egy angol nyelvű tanulmány (RAÁTZ 2005a) tekinti át. Az uniós csatlakozáskor született egy, a hazai névszabályozás mellett több európai ország névadási joggyakorlatát bemutató írás (RAÁTZ 2004a). E szabályozások ismerete akár segítheti, inspirálhatja is a hazai jogalkotókat.

Több tanulmány foglalkozik a hivatalosan adható keresztnévek állományának alakulásával (RAÁTZ 2002, 2003c, 2012b, 2014, 2015), illetve arról is született írás, hogy milyen nevek maradtak ki a LADÓ-féle utónévkönyvből (FÜLÖP 2001). A közvélemény mellett a névkutatókat is érdekli, hogy milyen neveket kérnek a szülők, ezek közül melyeket javasolja bejegyzésre az MTA Nyelvtudományi Intézetében működő Utónévbi-zottság, illetve mely neveket nem. Még 1981-ben jelent meg a Magyar Névtani Dolgozatok 15. számaként GULYÁSNÉ MÁTRAHÁZI ZSUZSANNA munkája, amely a kérelmezett névanyagot tekintette át. Az 1990-es években hazánkban kérvényezett neveket, illetve a német jogszabályokat és az ott anyakönyvezésre nem javasolt neveket veti össze A névválasztás különleges esetei című tanulmány (RAÁTZ 1996). Az ezredforduló hasonló névkérelmeit mutatja be egy másik írás (RAÁTZ 2001).

Az aktuális névjogi gyakorlat bemutatása mellett szintén hoz példákat az újabb névkérelmekből a Társadalmi változás – névjog – névválasztás című cikk, amely szól a hazai 13 nemzeti kisebbség utónév-választási lehetőségeiről is (RAÁTZ 2013). A nemzetiségekhez tartozók korábban teljesen szabad névválasztását a 2004-ben életbe lépett 2002. évi XLV. törvény korlátok közé szorította: azóta ők is csak a saját utónévlistájukból választhatnak speciális lehetőségként, illetve hasonló módon, a listában nem szereplő nevet kérvényezniük kell a saját országos önkormányzatuknál. A 13 nemzeti kisebbség által összeállított névlisták 2004-ben könyv alakban (S. DÁVID szerk. 2004) meg is jelentek (a német kisebbségé külön kiadványként). Sajnos a hazai nemzeti kisebbségek névadásával

kapcsolatos írások a névtudomány területén nem születtek, csupán e két kiadványt mutatta be egy írás (RAÁTZ 2005b). 2015-ben azonban a Magyarországi Németek Országos Önkormányzata egy kibővített utónévlistát fog megjelentetni.

A házassági nevek szabályozása és alakulása kedveltebb témája a névkutatóknak. A nők névviselésének kutatástörténetéről átfogó tanulmány is készült (FERCSIK 2008c), illetve egy német nyelvű tanulmány is áttekinti a magyar asszonynévi elnevezéseket (FERCSIK 2008b). Országos statisztikai adatokat felhasználva megismerhetjük a jogilag szabályozott asszonynévi formák alakulását 1997 és 2009 között (FERCSIK 2013), illetve azt, hogy a hagyományos asszonynévi forma (pl. *Kiss Jánosné*) választásának gyakorisága milyen módon változott a különböző településtípusokon, valamint a fővárosban (FERCSIK 2002a, 2007). Olvashatunk egy-egy szűkebb vonatkozású vizsgálatról is, így az elvált nők névviseléséről (FERCSIK 2003), pedagógus nők házassági névválasztásáról (FERCSIK 2002b), illetve a doktori fokozattal rendelkező asszonyok névviseléséről is (RAÁTZ 2003a). 2004. január 1-jén életbe lépett a házassági névviselést szabályozó rendelet, így az uniós jognak megfelelően bővültek a házassági névviselés lehetőségei, és a férfiak számára is lehetővé vált többféle házassági név viselése. Erről igen korán megjelent egy összefoglaló áttekintés (FARKAS T. 2003). A törvény életbe lépése előtt egy kutatás foglalta össze a házasulandó fiatalok véleményét a kibővült névválasztási lehetőségekről (RAÁTZ 2004b). E személynévtípusnál is született olyan cikk, amelyből megismerhetjük az Európai Unióban szokásos, a házassági névviselésre vonatkozó szabályokat (RAÁTZ 2004c, 2007).

A személynévadás és annak jogi szabályozása kiemelt kutatási területe az alkalmazott névtannak. Ezt igazolják az itt felsorolt publikációk, valamint az *Onoma* című folyóiratban megjelent összefoglaló, áttekintő angol nyelvű tanulmányok a családnév-változtatásról (FARKAS T. 2012b), a keresztnevekről (RAÁTZ 2012b), illetve a házassági nevekről (FERCSIK 2012), továbbá a már említett, 2015-ben megrendezett Személynevek és államigazgatás című konferencia, amelyen a névkutatók mellett az államigazgatásban dolgozó szakemberek, jogászok is előadtak.

3.2.2. Helynév és jog. A hivatalos helységnévadás 1898-tól, a települések törzskönyvezéséről szóló törvény elfogadása óta valamilyen módon jogilag is szabályozva volt Magyarországon. E jogi szabályozás újabb állomása a Magyarország helyi önkormányzatairól rendelkező 2011. évi CLXXXIX. törvény 13. és 14. §-a, amelyek szabályozzák az utcanévadást, illetve azt is, hogy mi tekinthető közterületnek. A törvény kimondja, hogy élő személyről ilyen területet nem lehet elnevezni, illetve rendelkezik a terület átnevezéséről a közterület átrendezése esetén. (Forrás: [http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_\[-\]doc.cgi?docid=A1100189.TV](http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_[-]doc.cgi?docid=A1100189.TV).)

A helynevek elnevezéseivel kapcsolatos jogot, illetve annak alkalmazott névtani kapcsolatát 2002-ig HOFFMANN ISTVÁN több fejezetben és részletesen áttekinti fentebb már említett munkájában (HOFFMANN 2003). Ír a hivatalos helységnévadás, a térkép és név, valamint az utcanévadás kérdéseiről, illetve bemutatja az e témakörökben készült legfontosabb írásokat (HOFFMANN 2003: 217–227). A Magyarország földrajzinév-tára munkálatairól, az adatgyűjtésről, a felépítésről, a ma már működő digitális adatbázisról MÁRTON MÁTYÁS térképész számol be (2013).

3.2.3. Kereskedelmi név és jog. A márkanevek, a védjegyek és a cégnevek használatát is szabályozza a jog. Erről alig olvashatunk a névtani szakirodalmakban. Ezért is külön

érdemes megemlítenünk KEGYES ERIKA írását (2012), amelyben a jogi háttér ismertetése mellett azt vizsgálta, hogy mi motiválja, jellemzi a cégnévadáást, illetve milyen összefüggés figyelhető meg a cégnév és a szolgáltatás között. Hasonlóan alapos jogi, névtani és pragmatikai összefoglalót olvashatunk a védjegyekről, azok kategóriáiról. A szerző igen gazdag példaanyagot használ föl írásában (SZALAI 2011).

3.2.4. Névbizottságok. A név és jog összefüggésének a gyakorlatban a keresztnévadás területén van napi szintű kapcsolata. Törvény írja elő ugyanis, hogy az MTA Nyelvtudományi Intézetének a feladata az olyan utónevek anyakönyvezéséről dönteni, amelyek nem szerepelnek az adható nevek között. E feladat ellátására az Intézetben működik egy Utónévbizottság, amely négy tagból áll: egy névkutató, egy nyelvtörténész, egy stilszta és egy szociolingvista alkotja. A szülők a kérvényüket az éppen aktuális felsőbb hivatalhoz (jelenleg a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatalhoz) vagy a helyi anyakönyvi hivatalhoz juttathatják el. Az Utónévbizottság a beérkező kérvényeket az aktuális jogszabályok, illetve a bizottság által kidolgozott, az Intézet honlapján is olvasható ([http://www.nyud.\[-\]mta.hu/oszt/nyelvmuvelo/utonevek/index.html](http://www.nyud.[-]mta.hu/oszt/nyelvmuvelo/utonevek/index.html)) 14 alapelv szerint bírálja el. Ha a nevet bejegyzésre javasolják, akkor az a következő hónap elején fölkerül az adható nevek listájára. Évente kb. 250-300 kérvény érkezik, amelyből 120-150 név válik bejegyezhetővé. Az Utónévbizottság emellett íméles és telefonos tanácsadással is segíti a szülők névválasztását.

A másik hivatalos névbizottság, a Földrajzinév-bizottság a vidékfejlesztési miniszter alá tartozik. Feladata a magyarországi hivatalos földrajzi nevek megállapítása, valamint a külföldi földrajzi nevek (pl. országnevek) hivatalos magyar megfelelőjének megállapítása, használatuk és nyilvántartásuk szabályozása. A bizottság jelenleg 17 nyelvész, statisztikus, térképész, történész, földrajztudós stb. tagból áll; döntései elérhetők a minisztérium honlapján ([http://2010-2014.kormany.hu/hu/videkfejlesztési-minisztérium/kozigazgatasi-\[-\]allamtitkarsag/hirek/foldrajzinev-bizottsag](http://2010-2014.kormany.hu/hu/videkfejlesztési-minisztérium/kozigazgatasi-[-]allamtitkarsag/hirek/foldrajzinev-bizottsag)).

3.3. Név és művészetek (irodalmi névadás). Ebbe a kategóriába sorolhatjuk az irodalmi névadást, amelynek igen gazdag szakirodalma van; e témával kötetünkben külön írás foglalkozik (vö. T. SOMOGYI 2015). Az irodalom mellett azonban még számos más művészeti ágban szerepelnek nevek (film, színház, opera stb.), illetve a művészi alkotások címet is kapnak, amelyek mindenképpen egyedi jelölőnek, névnek tekinthetők. Az itt föl-sorolt témákban alig készült kutatás. Szinte egyedülként említhetőek SZTRÁKOS ESZTER tanulmányai (2013, 2014): a címek fordítási problémáit, illetve a festmények címadását vizsgálta, iskolások címadási gyakorlatát véve alapul.

3.4. Név és informatika. A számítógép, az internet elterjedése sok lehetőséget hozott az alkalmazott névtan területén. Nagy segítség, ha egy-egy adattár nem csupán papíron, hanem CD-n vagy online felületen is elérhető. Ilyen például a FEHÉRTÓI KATALIN Árpád-kori személynévtárhoz tartozó CD-ROM, amelynek alkalmazását MAYER GYULA írásából ismerhetjük meg (2005).

A technika segítségével a kutatók a forrásanyagokhoz könnyebben és gyorsabban hozzájutnak, illetve az egyes felmérésekhez a különböző online kérdőívek segítségével felvett adatok gyorsan, nagy korpuszt biztosítanak. Itt most nem említem azokat a szoftvereket, amelyek az adatok feldolgozását segíthetik. A különböző adattárak, adatbázisok használata főleg a személy- és helynevek vizsgálatában jelenik meg. (Ezekről bővebben l. SLÍZ 2015: 103–104, ill. kötetünk további vonatkozó tanulmányait.)

Az onomasztika elméleti kutatásához is hozzájárulhat az 1990-es években feldült számítógépes nyelvészet egyik ága: az információkinyerés. Ennek lényege, hogy a számítógép által olvasható, de strukturálatlan szövegből gépi eszközökkel nyerjenek ki különféle, meghatározott információkat (SIMON 2008, VINCZE–FARKAS R. 2012). A tulajdonnév-felismerés az információkinyerés egyik fontos alfeladata. Itt a cél a szövegben található olyan elemek megkeresése, amelyek a világ valamely entitására egyedi módon utalnak. A számítógépes nyelvészetben így komoly feladat hárul a kutatókra a név meghatározásában is. „Sokan sokféleképpen próbálták megragadni a tulajdonnév fogalmát, de ezek a próbálkozások nagyrészt az elmélet szintjén maradtak, holott egy olyan gyakorlati területen, mint a számítógépes tulajdonnév-felismerés is sok nehézséget okoznak. Bármilyen szövegből is akarunk információt kinyerni a számítógép segítségével, mindenhol találkozunk tulajdonnevekkel, melyek sok szempontból hasonlóan viselkednek a sima főnevekhez, sok tulajdonságukban viszont eltérnek tőlük.” (SIMON 2008: 195.) Az eltelt néhány évben azonban ezt a problémát, úgy tűnik, sikerült megoldani: PAJZS JÚLIA (megj. e.) legújabban a magyar tulajdonnevek nominativusi és toldalékolt alakjainak az EMM, azaz Európai Média Monitor magyar rendszerén belüli felismerését, annak kidolgozását, illetve eredményeit mutatja be.

Az internet mint információforrás is feltétlen figyelembe veendő az alkalmazott névtanban. A keresőkben a nevekkal kapcsolatos legtöbb felület a keresztnemekkel foglalkozik. Bizonyítja ezt az a több százszáz találat, amelyet a *névadás* szó beírásakor kapunk egy-egy keresőprogramban. A szülők az idegen nyelvi oldalak mellett magyarul is olvashatnak különböző névtani tanulmányokat, interjúkat a legújabb névadási szokásokról, és számos névtárat, keresőalkalmazást találhatnak, amelyekben sokszor nem létező, illetve még nem anyakönyvezhető neveket is fellelhetnek, amelyek a legtöbb esetben laikus, téves információkat közölnek. A névadással kapcsolatos fórumok is nagy számban megtalálhatóak az interneten. Ezeken főleg a leendő szülők cserélik ki véleményüket, vitatják meg nézeteiket a választott nevekről. Sok olyan honlap is létezik, amely a névválasztással nem tudományos, hanem valamilyen ezoterikus szemléletben foglalkozik (pl. szám-misztika, ayurvédikus névadás, kineziológia, családdállítás). (RAÁTZ 2014: 709.) Sajnos az ilyen és hasonló tartalmú oldalakat nem, illetve csak nehezen tudja háttérbe szorítani az MTA Nyelvtudományi Intézetének a honlapján havonta frissülő utónévjegyzék (<http://www.nytud.hu/oszt/nyelvmuvelo/utonevek/index.html>), illetve az ott található Utónévkereső program (<http://corpus.nytud.hu/utonevportal>), mely nagyban segítheti a névadást, illetve a nevekről szóló hiteles és minél gazdagabb ismeretszerzést (vö. SASS–RAÁTZ 2014). A fentiek is alátámasztják, hogy igen kívánatos lenne minél több hiteles, a névadást segítő, hasznos és valós információkat tartalmazó ismeretterjesztő honlap megjelenítése, amelyek létrehozásában, szerkesztésében mindenképpen névtanos szakembereknek kellene közreműködniük.

3.5. Név és lexikográfia. E területhez a névtani szótárak tartoznak. Az alkalmazott névtan szempontjából a személynevekkel és a helynevekkel kapcsolatos szótárakat érdemes megemlítenünk. Természetesen készült számos, inkább szűkebb szakmai körben használatos névszótár, adattár is. A 2006-ig megjelent keresztnévszótárakat részletesen és alaposan ismerteti FARKAS TAMÁS (2006), és szintén ő ad összefoglalást a magyar névszótárakról angol nyelvű tanulmányában (2012a). A teljesség igénye nélkül érdemes néhány, nem csupán a szakma által forgatott szótárt megemlítenünk, amelyek az elmúlt években

jelentek meg. Ilyen a helynevek területéről LELKES GYÖRGY Magyar helységnév-azonosító szótára, amelynek immár harmadik, bővített kiadása jelent meg (2011³). Az 1048 oldalas szótár 70 színes térképmelléklettel is rendelkezik. A több mint 80 ezer szócikket tartalmazó kötet térben és időben mutatja be a magyarlakta területek helyneveit, azok alakváltozatait, illetve több esetben a helyhez kapcsolódó egyéb adatokról is informálja az olvasót. A személynévszótárak közül megemlíthetjük a Keresztnevek enciklopédiáját (KnE.), amely a 100 leggyakoribb női és férfinév jelentésén kívül azok művelődéstörténeti hátterét, különböző korszakokban való népszerűségét is részletesen bemutatja. Hasonlóan nagy vállalkozás a Családnevek enciklopédiája (CsnE.) is, amelyben a leggyakoribb 1230 családnévről az eddigi tudományos kutatásokban föltárt ismeretek olvashatók. Ehhez hasonlóan HAJDÚ MIHÁLY munkája az Újmagyarkori családnévünk tára XVIII–XXI. század című kiadvány is (ÚCsnT.), amely 375 565 családnévet tartalmaz. Az adattár elsősorban a kutatóknak nyújt gazdag korpuszt.

Mindenképpen érdemes szólnunk a Keresztneveink, védőszentjeink című névszótárról (FEKETE 2007³), amely immár harmadik kiadásában jelent meg. Ez a munka az egyházi keresztnevek mellett tartalmaz régi magyar személynéveket, valamint új keletű névformákat is. A szerző minden névhez társított védőszentet, illetve ez alapján névnapot is kijelölt hozzájuk. Ennek kapcsán megjegyzendő, hogy fontos alkalmazott névtani feladat lenne az újonnan bejegyzett neveknek névnapot kijelölni valamilyen rendszer szerint. Sok szülőnek ugyanis gondot okoz, hogy a nem egyházi eredetű nevekhez nem tartozik névnap. E probléma orvoslására a 2013-ban megújult Naptári Bizottság, amely nyelvészekből, egy néprajztudósból és egy egyháztörténészből áll, javaslatot tett a ritka nevek napjára, amely négyszer van egy évben (január 15., április 15., július 15., október 15.). Ma már vannak olyan naptárak, amelyekben ezek az általános névnapok jelölve vannak. A Naptári Bizottság feladata, hogy a névnapokkal nem rendelkező neveknek – tudományosan elfogadható szempontok alapján – egyedileg is névnapot találjon. A bizottság ugyanakkor csak ajánlatot tesz egy-egy névnapra: ma Magyarországon ugyanis nincsen hivatalosan szabályozva, hogy egy-egy naptárban mely nevek jelenjenek meg, illetve egy-egy nevet mely napnál tüntessenek fel. Ez minden esetben a naptárakat kiadók egyéni döntése.

3.6. Név és helyesírás. A név és helyesírás igen kedvelt témája a névtanos, de a helyesírással foglalkozó kutatóknak is. Ezt bizonyítja, hogy számos írás jelent meg ebben a témában az elmúlt 15 évben is. Olvashatunk például a helynevek helyesírási kérdéseiről, a problémás alakokról (N. CSÁSZI 2002), a földrajzinév-tárak neveinek (BALOGH 2003), valamint a határon túli, déli területek helyneveinek az írásmódjáról (ÁGOSTON 2003). Jelennek meg írások az intézményneveknek (BOZSIK 2002), az idegen személynéveknek (RAÁTZ 2001–2002) és a díjak elnevezéseinek (ERDÉLYI 2002) a helyesírásáról is. Az idegen nevek toldalékolása is kérdéseket vet föl. Így született írás a finn nevek (PÁSZTOR 2001), valamint az idegen eredetű márkanevek magyar toldalékolásáról (FERCSIK 2001). A 2004-ben napvilágot látott Osiris Helyesírás (OH.) bőséges névtani vonatkozású részeit FERCSIK ERZSÉBET mutatja be alaposan (2005). A névtannal foglalkozó kutatók gyorsan reagálnak a helyesírási szótárak, illetve az új helyesírási szabályzat tervezett változtatásaira is (BÍRÓ 2008, DOBSÓNYI 2008, FARKAS T. 2008, FERCSIK 2008a, ZIMÁNYI 2008, FÖLDI 2009, HEGEDŰS 2013).

3.7. Név és fordítás. „A tulajdonnevek fordításának, fordíthatóságának kérdései több nyelvészeti vonatkozású diszciplína, így a fordítástudomány, a nyelvművelés és a névku-

tatás érdeklődési körébe is beletartoznak. A fordítástudomány összefoglaló műveiben az egyéb kérdések tárgyalása mellett általában csekély figyelem jut a tulajdonnevek fordításának problematikájára.” (FARKAS T. 2007: 168.) FARKAS TAMÁS e megállapításaival messzemenően egyet lehet érteni. A nevek fordítási kérdéseit is több részterülethez sorolhatjuk, így az alkalmazott névtan mellett helye van az általános onomasztikában is. Mivel jelen kötet egyik tanulmánya az általános névtan területei között részletesen szól a név és fordítás kapcsolatáról (SLÍZ 2015: 97–99), e területet jelen írásban nem mutatom be, csupán megemlítek néhány olyan írást, amelyek a honosítási eljárás során igen hasznosak lehetnek a közigazgatási eljárásban.

A 2011-ben bevezetett egyszerűsített honosítási eljárás során a különböző nyelvterületen anyakönyvezett család- és utónevek átírása, „magyarosítása” igen nagy feladatot rótt a hatóságokra. Segítő névkutató szakemberek nélkül bizony többször rossz megoldások születnek. Ezért hiánypótló TRUNKI PÉTER írása (2013), amely a moldvai magyarok családnéveinek átírására tesz javaslatokat. Szintén jól alkalmazható a gyakorlatban a kárpátjai magyar személynevek átírásának (BEREGSZÁSZI–CSERNICKÓ 2011) és személynévhasználatának (VÖRÖS 2012) a bemutatása.

3.8. Névhazsználat, névízlés, névkultúra. Az alkalmazott névtan igen fontos, bár keveset kutatott területe a névkultúra, névízlés és névhazsználat változásának, az azt befolyásoló tényezőknek a vizsgálata. A *névkultúra* fogalmát igen pontosan és átfogóan határozta meg J. SOLTÉSZ KATALIN, megjegyezve, hogy a névkultúra és a névhazgulat, a névízlés és a névdivat szétbogozhatatlan egységbe fonódik egymással. „A névkultúra fogalomkörébe olyan jelenségeket sorolunk, mint a névadási, névviselési és névhazsználati szokások rendszere, a névállomány gazdagodása vagy szegényedése, hagyományörzése vagy újításokra való hajlandósága, idegen elemek befogadása, tűrése vagy elutasítása, általában a társadalom viselkedése a névanyaggal és annak változásaival szemben” (J. SOLTÉSZ 1989: 13).

A teljesség igénye nélkül nézzünk néhány, a névkultúrát vizsgáló írást. Izgalmas kérdéssel foglalkozik SZABÓ G. FERENC, amikor egy kelet-magyarországi napilap által bemutatott 1632 kitűnő tanuló neveit vizsgálja meg a rendszerváltás utáni névadás, a nemek közötti eltérő névdivat, névadási indíték tükrében, arra keresve a választ, hogy a jelenlegi adatokból milyen jövőbeli névadás prognosztizálható (SZABÓ G. 2002). A keresztnévek rendszámokban való felhasználását, a névforma választását mutatja be GASPARICS GYULA (2003). Napjaink keresztnévadási motivációit foglalja össze egy online kérdőíves felmérés alapján A mai keresztnévadás kulturális reprezentációjának vizsgálata (RAÁTZ 2012a). Két szociológus (FEKETE-NAGY–SIK 2013) arról készített tanulmányt, hogy mely rétegek választanak jellemzőbben ritka neveket gyermeküknek. MIZSER LAJOS szokatlan konnotációjú személyneveket gyűjtött és mutatott be több írásában, illetve rossz hangzású vagy újabb szóalakot létrehozó családnév-keresztnév kombinációkra hívta fel a figyelmet (MIZSER 2002, 2003).

A névkultúra, a névadás változását befolyásoló névízlést általában a személyneveknél, és ott is főleg a keresztnéveknél követi a szakirodalom. A többi névtípus esetében igen ritkán születik ilyen jellegű munka. Ezért is egyedi BALÁZS GÉZA dolgozata (2008), amely a helynevek, településrésznevek és néhány esetben az intézménynevek kapcsán vizsgálta a helynevek élettanának (új helynevek születésének, a helynevek átalakulásának) néhány kérdését. Egyetlen település, Hajdúszoboszló elnevezéseinek keresztül mutatja be GYÖRFFY

ERZSÉBET (2011) a szleng helynevek fogalmát, kialakulását. Szintén a helynevek körében megfigyelhető újabb jelenségre, az ún. Pilis-kultuszra és a hozzá kapcsolódó tudálékos névetimológiákra hívja föl a figyelmet IMREH RÉKA (2014). A nevek laikus, sokszor egy-egy ideológiát, elképzelést kiszolgáló etimologizálása nem ritka ugyanis a helynevek körében sem.

3.9. Név és iskola, névtani ismeretterjesztés. A névtan oktatása a hazai iskolarendszerben sajnálatosan csak indirekt módon kap teret. Az általános és középiskolai tankönyvek a szófajtan tárgyalásakor, a tulajdonnevek körében ejtenek szót a nevekről, a névviselésről, a névdivatról, illetve a jelentéstani részben (a nevek köznevesülése kapcsán) és a névtörténeti leckékben eshet még szó a különféle névtípusokról. Ugyanakkor többen foglalkoztak a névtan tanításának lehetőségével az általános és középiskolában (LISZKA 1997, FERCSIK 1999, RAÁTZ 2003b). Feltétlenül meg kell említeni HAJDÚ MIHÁLY Magyar tulajdonnevek című kis könyvét (1994), amely középiskolásoknak készült nyelvtani ismereteik kiegészítésére. Sajnos ez ma már nem kapható, és az iskolákban se nagyon használták. Pedig igen fontos és szükséges lenne egy, a névtan egyes területeit, annak mindennapi használatát bemutató könyvecske, amelyet akár a tanórán, akár egyéb, órán kívüli tevékenységben használhatnának a diákok. Készültek viszont névtani foglalkozásokhoz használható anyagok (FERCSIK–RAÁTZ 1995, 1996), valamint egy munkafüzet is (FERCSIK 2014).

A felsőoktatásban jelen lévő onomasztika oktatását részletesen bemutatja FARKAS TAMÁS írása (2015). Ebben kitér a bolognai rendszerű alap- és mesterszakos, valamint a doktori képzésre is. Emellett a Névtani Értesítő 27. számától kezdve (visszamenőleg is) tájékoztatást kapunk a magyar doktori iskolákban megvédett névtani tárgyú PhD-értekezésekről.

Az ismeretterjesztés fontos területe az alkalmazott tudományoknak. E területen igen komoly elmaradása van a névtudománynak. Nagyon nagy szükség lenne egy rövid, mindenki számára érthető könyvre, amely a tulajdonnevekről, az egyes névtípusokról, a nevek változásáról, a névadásról, azok szokásairól, szabályairól, a névízlésről stb. szól. Valami hasonlóra, de már új és modern tartalommal, mint amilyen KÁLMÁN BÉLA A nevek világa című munkája volt (KÁLMÁN 1989⁴, több kiadásban). A névtanról egy újabb, a Nyelvészetről mindenkinek című, nem szakmabelieknek készült kötetben ugyan van szó, de csupán néhány oldalon (RAÁTZ 2011). A középkor személynévadási szokásairól, a pogány és a keresztény névadásról, a személynévadással kapcsolatos különféle hiedelmekről és a családnevek kialakulásáról SLÍZ MARIANN (2011b) jelentetett meg egy olvasmányos, nem csak a szakma számára érdekes könyvet.

Az interneten ma már számos portál létezik, amely a nevekkal, a névadással foglalkozik, de ezek többsége nem hiteles, illetve sok esetben csak összegyűjtött, átvett írásokat, fordításokat közölnek. Szerencsére vannak azért szakmailag megbízható oldalak is; ilyen a Nyelv és Tudomány ismeretterjesztő oldal (<http://www.nyest.hu>), amelynek négy év alatt megjelent közel 200, tulajdonnevekkel foglalkozó írását tekintette át HAINDRICH HELGA ANNA (2013). Az írások nagyobb részben helynevekkel foglalkoznak; ezt a csoportot követik csökkenő gyakorisági sorrendben a személynévek, az intézménynevek, az állatnevek, az emberi alkotások nevei és a márkanevek. A tudományos ismeretterjesztő hírportálon megjelennek a tulajdonnevekhez kapcsolódó hírek, témák, valamint az olvasói kérdésekre adott válaszok is.

Az eddigi tapasztalatok azt mutatják, hogy mindenképpen fontos lenne olyan portálokat létrehozni, amelyek a névtanról közérthető információkat, érdekességeket közölnének, illetve fontos lenne a médiában is minél többet szólni e tudományterületről érthetően, érdekesen és figyelemfelkeltően.

4. Összegzés. Ahogy a tanulmány elején jeleztem, igen nehéz az alkalmazott névtan területeit meghatározni. Erre jelen írásban kísérletet tettem, ez azonban semmiképpen sem tekinthető véglegesnek. Ezért az első, talán legfontosabb feladat az alkalmazott névtan területeinek számbavétele, áttekintése lenne. A fogalom és a kutatási területek áttekintése után elengedhetetlen az alkalmazott névtan kutatási irányainak kijelölése, az érintkező tudományterületekkel a kapcsolat kialakítása, kutatóikkal közös munkák tervezése, végzése.

Az alkalmazott névtan területéről, ahogy a jelen írásból is kitűnik, számos írás készült, de ezek legtöbbje esetleges: a kutató érdeklődése határozza meg, hogy éppen miről szól az adott tanulmány. A kutatási területek irányainak meghatározása után talán egyenletesebben és tudatosabban, tervezettebben születnének tanulmányok az alkalmazott névtan területén. Mindenképpen jóval látványosabban kellene a névkutatásnak képviseltetnie magát a nevek jogi szabályozásának a kialakításában. Régi probléma, hogy a névadásra vonatkozó törvények, jogszabályok névtanos szakemberek megkérdezése nélkül készülnek, illetve ha meg is kérdezik őket, akkor ez a jogalkotás olyan fázisában történik, amikor már nincs mód nagyobb változtatásokra.

Igen fontos lenne az oktatásban való fokozottabb részvétel, ez pedig szorosan összefügg a névízlés formálásával és az ismeretterjesztéssel. Üdvözlendő lenne, ha az iskolai tantervekben (nem csak a magyar nyelviben) nagyobb teret kapna a névtan, a névvel való foglalkozás, ezáltal a névízlés formálása is.

Szintén sok teendő lenne az ismeretterjesztés területén. Ebben jóval több névkutatónak kellene részt vállalnia, méghozzá úgy, hogy minél több színvonalas névtani ismeretterjesztő írás, honlap lásson napvilágot. Ebben (is) mindenképpen hasznos lenne az internet adta lehetőségek kiaknázása. Ha az itt felsorolt néhány felvetés csak részben valóra válna, akkor megvalósulhatna a SZÉPE GYÖRGY által megfogalmazott igazi „hasznos” névtudomány.

Hivatkozott irodalom

- ÁGOSTON MIHÁLY 2003. Ki is a mi egyik szomszédunk? *Magyar Nyelvőr* 127: 167–176.
- BALÁZS GÉZA 1997. Névpolitikai küzdőtér. In: B. GERGELY PIROSKA – HAJDÚ MIHÁLY szerk., *Az V. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Miskolc, 1995. augusztus 28–30.)* 1–2. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 209. Magyar Nyelvtudományi Társaság – Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Intézet, Budapest–Miskolc. 2: 484–491.
- BALÁZS GÉZA 2008. A helynevek antropológiai nyelvészeti szempontból. *Magyar Nyelvőr* 132: 348–354.
- BALÁZS GÉZA 2011. Az alkalmazott nyelvészet és főbb irányai. In: BALÁZS GÉZA szerk., *Nyelvészetről mindenkinek. 77 nyelvészeti összefoglaló*. Inter Nonprofit Kft., Budapest. 30–33.
- BALOGH LAJOS 2003. A földrajzi nevek helyesírásáról. *Névtani Értesítő* 25: 102–106.
- BÁRCZI GÉZA 1953. *Bevezetés a nyelvtudományba*. Tankönyvkiadó, Budapest.
- BÁRTH M. JÁNOS 2008. Székelyföldi történeti helynevek névföldrajzi vizsgálata. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia*

- előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.).* A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Budapest. 65–74.
- BENKŐ LORÁND 1970. Névtudományunk helyzete és feladatai. In: KÁZMÉR MIKLÓS – VÉGH JÓZSEF szerk., *Névtudományi előadások. II. névtudományi konferencia. Budapest 1969.* Nyelvtudományi Értekezések 70. Akadémiai Kiadó, Budapest. 7–16.
- BENKŐ LORÁND 1981. Megnyitó. In: HAJDÚ MIHÁLY – RÁCZ ENDRE szerk., *Név és társadalom. A III. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Veszprém, 1980. szeptember 22–24.).* A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 160. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 7–13.
- BEREGSZÁSZI ANIKÓ – CSERNICKÓ ISTVÁN 2011. A kárpátaljai magyar személynevek átírásának és használatának kérdésköréről. *Magyar Nyelvőr* 135: 414–422.
- BÍRÓ JÁNOS 2008. Végül ki teszi fel az i-re a pontot? *Magyar Nyelvőr* 132: 426–431.
- BOZSIK GABRIELLA 2002. Intézménynévadás az ezredfordulón. In: BALÁZS GÉZA – A. JÁSZÓ ANNA – KOLTÓI ÁDÁM szerk., *Éltető anyanyelvünk. Mai nyelvművelésünk elmélete és gyakorlata. Írások Grétsy László 70. születésnapjára.* Tinta Könyvkiadó, Budapest. 86–89.
- BOZSONYI KÁROLY – KMETTY ZOLTÁN 2008. Keresztnevek a piac- és társadalomkutatásban. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.).* A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Budapest. 326–331.
- BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.).* A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Budapest.
- N. CSÁSZI ILDIKÓ 2002. A helynevek problematikája. In: BALÁZS GÉZA – A. JÁSZÓ ANNA – KOLTÓI ÁDÁM szerk., *Éltető anyanyelvünk. Mai nyelvművelésünk elmélete és gyakorlata. Írások Grétsy László 70. születésnapjára.* Tinta Könyvkiadó, Budapest. 104–109.
- CsnE. = HAJDÚ MIHÁLY 2010. *Családnevek enciklopédiája. Leggyakoribb mai családneveink.* A Magyar Nyelv Kézikönyvei 17. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- S. DÁVID EMESE szerk. 2004. *Magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségek utónévkönyve.* Aranyhal Könyvkiadó, Budapest.
- DEME LÁSZLÓ 1960. Gondolatok a helynévkutatásról. In: PAIS DEZSŐ – MIKESY SÁNDOR szerk., *Névtudományi vizsgálatok. A Magyar Nyelvtudományi Társaság névtudományi konferenciája 1958.* Akadémiai Kiadó, Budapest. 72–74.
- DOBSONYI SÁNDOR 2008. A tulajdonnevek helyesírásának néhány kérdése a szabályzattervezet tükrében. *Magyar Nyelvőr* 132: 417–426.
- ERDÉLYI ERZSÉBET 2002. Rend vagy rendtelenség a rendeletekben, avagy díjazható-e a díjak helyesírása? In: BALÁZS GÉZA – A. JÁSZÓ ANNA – KOLTÓI ÁDÁM szerk., *Éltető anyanyelvünk. Mai nyelvművelésünk elmélete és gyakorlata. Írások Grétsy László 70. születésnapjára.* Tinta Könyvkiadó, Budapest. 152–156.
- FALLENBÜCHL ZOLTÁN 1991. Név kutatás és családtörténet. *Névtani Értesítő* 13: 48–53.
- FARKAS TAMÁS 2002. Nyelvművelés és családnév-változtatás. In: BALÁZS GÉZA – A. JÁSZÓ ANNA – KOLTÓI ÁDÁM szerk., *Éltető anyanyelvünk. Mai nyelvművelésünk elmélete és gyakorlata. Írások Grétsy László 70. születésnapjára.* Tinta Könyvkiadó, Budapest. 159–163.
- FARKAS TAMÁS 2003. A házassági névviselés új szabályozásához. *Magyar Nyelvjárások* 61: 133–142.

- FARKAS TAMÁS 2004. Név kultúránk helyzete és változásai. In: BALÁZS GÉZA szerk., *A magyar nyelvi kultúra jelene és jövője* 1–2. Magyarország az ezredfordulón. Stratégiai tanulmányok a Magyar Tudományos Akadémián. Műhelytanulmányok. MTA Társadalomkutató Központ, Budapest. 1: 383–402.
- FARKAS TAMÁS 2006. Keresztnévkönyvek – keresztnévtárak – keresztnévszótárak Magyarországon. In: MÁRTONFI ATTILA – PAPP KORNÉLIA – SLÍZ MARIANN szerk., *101 írás Pusztai Ferenc tiszteletére*. Argumentum Kiadó, Budapest. 246–252.
- FARKAS TAMÁS 2007. A tulajdonnevek fordíthatóságáról és napjaink fordítási hibáiról, közzsók és tulajdonnevek példáján. *Névtani Értesítő* 29: 167–188.
- FARKAS TAMÁS 2008. Hozzászólás az új akadémiai helyesírási szabályzat tervezetének a tulajdonnevek írásával kapcsolatos szabálypontjaihoz. *Magyar Nyelvőr* 132: 407–416.
- FARKAS TAMÁS 2009. *Családnév-változtatás Magyarországon. A névváltoztatások tényezői és története a 20. század második felében*. Nyelvtudományi Értekezések 159. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- FARKAS TAMÁS 2012a. Proper Name Dictionaries in Hungary. In: FÁBIÁN, ZSUZSANNA ed., *Hungarian Lexicography II. Monolingual and Special Dictionaries*. Lexikográfiai füzetek 6. Akadémiai Kiadó, Budapest. 307–329.
- FARKAS, TAMÁS 2012b. The History and Practice of the Regulations for Changing One's Family Name in Hungary. *Onoma* 47: 35–56.
- FARKAS TAMÁS 2015. A névtan a felsőoktatásban, az ELTE Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszékén. In: BÁRTH M. JÁNOS – BODÓ CSANÁD – KOCSIS ZSUZSANNA szerk., *A nyelv dimenziói. Tanulmányok Juhász Dezső tiszteletére*. ELTE BTK, Budapest. Megjelenés alatt.
- FARKAS TAMÁS – KOZMA ISTVÁN szerk. 2009. *A családnév-változtatások történetei időben, térben, társadalomban*. Gondolat Kiadó – Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest.
- FEHÉRTÓI KATALIN 1975. Genealógia és névkutatás. *Magyar Nyelv* 71: 456–458.
- FEKETE ANTAL 2007³. *Keresztneveink, védőszentjeink*. Szent István Társulat, Budapest.
- FEKETE-NAGY MANCI – SIK ERNŐ 2013. Keresztnevek a célkeresztben. In: SZIVÓS PÉTER – TÓTH ISTVÁN GYÖRGY szerk., *Egyenlőtlenség és polarizálódás a magyar társadalomban. Társi Monitor Jelentések 2012*. TÁRKI, Budapest. 128–133.
- FERCSIK ERZSÉBET 1999. Nem lehet elég korán kezdeni – névtani ismeretek egy anyanyelvi tankönyvcsaládban. *Névtani Értesítő* 21: 310–313.
- FERCSIK ERZSÉBET 2001. Az idegen márkanevek egy típusának magyar toldalékolása. *Magyar Nyelvőr* 125: 493–494.
- FERCSIK ERZSÉBET 2002a. A házas nők névviselése a XX. század utolsó éveiben – öt év statisztikáinak tükrében. *Névtani Értesítő* 24: 99–107.
- FERCSIK ERZSÉBET 2002b. A tanári mesterséget űző nők asszonynevéről. In: GRÉCZI-ZSOLDOS ENIKŐ – KOVÁCS MÁRIA szerk., *Köszöntő kötet B. Gergely Piroska tiszteletére*. A Miskolci Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Miskolci Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Miskolc. 41–45.
- FERCSIK ERZSÉBET 2003. Az elvált nők névviseléséről – a XX. század utolsó fél évtizedének statisztikai adatai alapján. In: HAJDÚ MIHÁLY – KESZLER BORBÁLA szerk., *Köszöntő könyv Kiss Jenő 60. születésnapjára*. ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézete – Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 614–622.
- FERCSIK ERZSÉBET 2005. Névtan és helyesírás találkozása egy kézikönyvben. *Névtani Értesítő* 27: 333–339.

- FERCSIK ERZSÉBET 2007. Magyarországi asszonynevek a XXI. század küszöbén – megőrizni vagy megváltoztatni? In: BARÁT ERZSÉBET – SÁNDOR KLÁRA szerk., *A nő helye a magyar nyelvhasználatban. „Nyelv, ideológia, média” konferencia, 2005. szeptember 8–9.* JATEPress, Szeged. 159–169.
- FERCSIK ERZSÉBET 2008a. Változások és változtatások a tulajdonnevek helyesírásában. Az AkH.¹² vitanapjának tulajdonnevekkel foglalkozó előadásáról és a hozzászólásokról. *Névtani Értesítő* 30: 227–230.
- FERCSIK, ERZSÉBET 2008b. Frauennamen in Ungarn. In: KEGYES, ERIKA Hrsg., *Genderbilder aus Ungarn. Ergebnisse der ungarischen Genderforschung.* Verlag Dr. Kovač, Hamburg. 131–150.
- FERCSIK ERZSÉBET 2008c. A női nevek kutatása a magyar névtudományban (1958–2007). In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.).* A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Budapest. 342–349.
- FERCSIK, ERZSÉBET 2012. The Legal Regulation of Married Name Use and Its Practice in Hungary. *Onoma* 47: 57–80.
- FERCSIK ERZSÉBET 2013. A házassági névválasztás trendjei. In: TÓTH SZERGEJ szerk., *Társadalmi változások – nyelvi változások. Alkalmazott nyelvészeti kutatások a Kárpát-medencében. A XII. MANYE Kongresszus előadásai. Szeged, 2012. április 12–14.* A MANYE Kongresszusok Előadásai 9. MANYE – Szegedi Egyetemi Kiadó Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, Budapest–Szeged. 375–379.
- FERCSIK ERZSÉBET 2014. *Keresztnevek. Munkafüzet a Tinta Könyvkiadó Keresztnevek enciklopédiája című kiadványához.* Anyanyelvi Kompetenciafejlesztő Munkafüzetek 3. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- FERCSIK ERZSÉBET – RAÁTZ JUDIT 1995. Névtani foglalkozások I. *Magyartanítás* 36/5: 41–46.
- FERCSIK ERZSÉBET – RAÁTZ JUDIT 1996. Névtani foglalkozások II. *Magyartanítás* 37/1: 34–38.
- N. FODOR JÁNOS 2004. Adalékok a helynévi eredetű családnevek kialakulásához – A Gutkeled nemzetség szőlátmonostori ágának családnevei. *Névtani Értesítő* 26: 31–45.
- FÖLDI ERVIN 2004. Földrajzi neveink a 21. század elején. In: BALÁZS GÉZA szerk., *A magyar nyelvi kultúra jelene és jövője 1–2.* Magyarország az ezredfordulón. Stratégiai tanulmányok a Magyar Tudományos Akadémián. Műhelytanulmányok. MTA Társadalomkutató Központ, Budapest. 1: 337–345.
- FÖLDI ERVIN 2009. Hozzászólás Dobsonyi Sándor A tulajdonnevek helyesírásának néhány kérdése a szabályzattervezet tükrében című cikkéhez. *Magyar Nyelvőr* 133: 82–83.
- FÜLÖP LÁSZLÓ 2001. Hiányoznak a magyar utónévkönyvből. *Névtani Értesítő* 23: 55–57.
- GASPARICS GYULA 2003. Férfinevek előfordulásának vizsgálata a 2000. évben kiadott, egyénileg választott és egyedi rendszámokban. *Névtani Értesítő* 25: 185–188.
- GORDOS GÉZA 2003. Az alkalmazott nyelvészet fogalma, területei. In: KÁRPÁTI ESZTER szerk., *Szöveggyűjtemény az alkalmazott nyelvészet tanulmányozásához.* Aula, Budapest. 77–79.
- GULYÁS NÉ MÁTRAHÁZI ZSUZSANNA 1981. *Napjaink különleges keresztnévdivatja.* Magyar Névtani Dolgozatok 15. ELTE, Budapest.
- GYÓRFFY ERZSÉBET 2011. A szleng helynevek névrendszertani helyéről. *Névtani Értesítő* 33: 93–99.
- HAINDRICH HELGA ANNA 2013. Névtani kérdések a nyest.hu-n. *Névtani Értesítő* 35: 237–243.
- HAJDÚ MIHÁLY 1969. Személynévkutatásunk 1960 és 1967 között. *Magyar Nyelv* 65: 239–251.
- HAJDÚ MIHÁLY 1981. Személynévkutatásunk helyzete és feladatai. In: HAJDÚ MIHÁLY – RÁCZ ENDRE szerk., *Név és társadalom. A III. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Veszprém, 1980.*

- szeptember 22–24.). A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 160. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 17–32.
- HAJDÚ MIHÁLY 1989. A személynevek és az egyéb tulajdonnevek gyűjtése, kutatása (1980–1986). In: BALOGH LAJOS – ÖRDÖG FERENC szerk., *Névtudomány és művelődéstörténet. A IV. magyar névtudományi konferencia előadásai Pais Dezső születésének 100. évfordulóján (Zalaegerszeg, 1986. október 8–10.)*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 183. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 47–61.
- HAJDÚ MIHÁLY 1994. *Magyar tulajdonnevek*. Szende Aladár: A magyar nyelv tankönyve középiskolásoknak című könyv tematikus füzetek 3. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- HAVAS PÉTER 2008. Budapest utcanév-változásainak motivációs tényezői az 1950-es években. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Budapest. 156–163.
- HEGEDŰS ATTILA 2013. A helynevek helyesírásáról. *Nyelv és Tudomány*. [http://www.nyest.hu/\[-\]hitek/a-helynevek-helyesirasarol](http://www.nyest.hu/[-]hitek/a-helynevek-helyesirasarol) (2013. 01. 28.)
- HLAVACSKA, EDIT – TÓTH, VALÉRIA 2001. Applied Onomastics. In: HOFFMANN, ISTVÁN ed., *Selected Bibliography of the Onomastics of the Uralian Languages*. Onomastica Uralica 1b: 421–427.
- HOFFMANN ISTVÁN 2003. *Magyar helynévkutatás. 1958–2002*. A Magyar Névarchívum Kiadványai 7. Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Debrecen.
- IMREH RÉKA 2014. A helynevek szerepe az alternatív ideologikus gondolkodásban I. A Pilis-kultusz esete. *Névtani Értesítő* 36: 105–120.
- JUHÁSZ DEZSŐ 2008. Zárszó. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Budapest. 647–649.
- KÁLMÁN BÉLA 1989⁴. *A nevek világa*. Csokonai Kiadó, Debrecen.
- KÁLMÁN LÁSZLÓ – TRÓN VIKTOR 2007². *Bevezetés a nyelvtudományba*. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- KÁZMÉR MIKLÓS – VÉGH JÓZSEF szerk. 1970. *Névtudományi előadások. II. névtudományi konferencia. Budapest 1969*. Nyelvtudományi Értekezések 70. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- KEGYES ÉRIKA 2012. A cégnév mint márkanév szerepe az üzleti kommunikációban. *Névtani Értesítő* 34: 101–114.
- KIEFER FERENC 2003. Az alkalmazott nyelvészet fogalma, területei. In: KÁRPÁTI ESZTER szerk., *Szöveggyűjtemény az alkalmazott nyelvészet tanulmányozásához*. Aula Kiadó, Budapest. 75–76.
- KnE. = FERCSIK ERZSÉBET – RAÁTZ JUDIT 2009. *Keresztnevek enciklopédiája. A leggyakoribb női és férfinévek*. A Magyar Nyelv Kézikönyvei 16. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- LELKES GYÖRGY 2004. A Kárpát-medence magyar hivatalos helységneveinek megállapítása a 20. század elejétől. In: BALÁZS GÉZA szerk., *A magyar nyelvi kultúra jelene és jövője 1–2*. Magyarország az ezredfordulón. Stratégiai tanulmányok a Magyar Tudományos Akadémián. Műhelytanulmányok. MTA Társadalomkutató Központ, Budapest. 1: 329–336.
- LELKES GYÖRGY 2011³. *Magyar helységnév-azonosító szótár*. Argumentum – KSH Könyvtár, Budapest.
- LISZKA GÁBOR 1997. A névtan a nyolcosztályos gimnáziumokban. In: B. GERGELY PIROSKA – HAJDÚ MIHÁLY szerk., *Az V. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Miskolc, 1995. augusztus 28–30.)* 1–2. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 209. Magyar Nyelv-

- tudományi Társaság – Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Intézet, Budapest–Miskolc. 2: 513–519.
- MÁRTON MÁTYÁS 2013. Visszaemlékezés a Földrajzinév-bizottság helyesírás-szabályozási és földrajzinévtár-készítési munkásságára. *Névtani Értesítő* 35: 23–36.
- MAYER GYULA 2005. Az „Árpád-kori személynévtár” számítógépes háttere. *Névtani Értesítő* 27: 270–273.
- MEGYERI-PÁLFFI ZOLTÁN 2013. *Név és jog. A névviselés jogi szabályozásának fejlődése Magyarországon*. A Dignitas Iuris Debreceni Iskola, a Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar és a Gondolat Kiadó közös sorozata 12. Gondolat Kiadó, Budapest.
- MIZSER LAJOS 2002. Játék a nevekkal. In: BALÁZS GÉZA – A. JÁSZÓ ANNA – KOLTÓI ÁDÁM szerk., *Éltető anyanyelvünk. Mai nyelvművelésünk elmélete és gyakorlata. Írások Grétsy László 70. születésnapjára*. Tinta Könyvkiadó, Budapest. 353–355.
- MIZSER LAJOS 2003. „Csúnya” nevek (?) (Avagy szükség van-e névszépítésre?) *Magyar Nyelvőr* 127: 326–8.
- NEMESNÉ KIS SZILVIA 2004. A névtan és az alkalmazott nyelvészet kapcsolódási pontjai. In: TÓTH SZERGEJ – FÖLDES CSABA – FÖRIS ÁGOTA szerk., *Lexikológiai és lexikográfiai látkép: problémák, paradigmák, perspektívák*. Fasciculi Linguistici Series Lexicographica 3. Generalia, Szeged. 122–125.
- OH. = LACZKÓ KRISZTINA – MÁRTONFI ATTILA 2004. *Helyesírás*. Osiris Kiadó, Budapest.
- PAJZS JÚLIA megj. e. Tulajdonnevek felismerése az Európai Média Monitor magyar moduljának fejlesztésében. *Névtani Értesítő* 37. Megjelenés előtt.
- PÁSZTOR EMIL 2001. A finn nevek todalékolása a magyar helyesírásban. *Magyar Nyelvőr* 125: 111.
- PERGER IMRE 2004. Állomáskeresztelő. In: BALÁZS GÉZA szerk., *A magyar nyelvi kultúra jelene és jövője* 1–2. Magyarország az ezredfordulón. Stratégiai tanulmányok a Magyar Tudományos Akadémián. Műhelytanulmányok. MTA Társadalomkutató Központ, Budapest. 1: 347–359.
- POSGAY ILDIKÓ 2008. Névválasztási tendenciák a mai magyar utónévasásban. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Budapest. 430–434.
- RAÁTZ JUDIT 1996. A névválasztás különleges esetei. *Névtani Értesítő* 18: 75–85.
- RAÁTZ JUDIT 2001. Különleges keresztnevek az ezredfordulón. In: KOVÁTSNÉ DR. NÉMETH MÁRIA főszerk., *Tanulmánykötet*. Nyugat-Magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskolai Kar, Győr. 321–328.
- RAÁTZ JUDIT 2001–2002. Az idegen keresztnevek helyesírása. In: BOZSIK GABRIELLA – RAISZ RÓZSA szerk., *Helyesírásunk időszerű kérdései a 21. század kezdetén*. Eszterházy Károly Főiskola Magyar Nyelvészeti Tanszéke, Eger. 122–130.
- RAÁTZ JUDIT 2002. Női neveink az Új magyar utónévkönyvben. In: GRÉCZI-ZSOLDOS ENIKŐ – KOVÁCS MÁRIA szerk., *Köszöntő kötet B. Gergely Piroska tiszteletére*. A Miskolci Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Miskolci Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Miskolc. 151–155.
- RAÁTZ JUDIT 2003a. A doktori fokozattal rendelkező asszonyok névviselési szokásai. In: HAJDÚ MIHÁLY – KESZLER BORBÁLA szerk., *Köszöntő könyv Kiss Jenő 60. születésnapjára*. ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézete – Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 622–628.
- RAÁTZ JUDIT 2003b. A névtan szerepe és helye az anyanyelvi nevelésben. In: KATONA ANDRÁS – SZOMBATINÉ KOVÁCS MARGIT – LÁDI LÁSZLÓ – SZÉPLAKI GYÖRGY szerk., *A tanári mesterség*

- gyakorlata. *Tanárképzés és tudomány*. Nemzeti Tankönyvkiadó – ELTE Tanárképző Főiskolai Kar, Budapest. 239–245.
- RAÁTZ JUDIT 2003c. *Acél vagy Zserald? Az újonnan anyakönyvezhető férfineveinkről. Névtani Értesítő* 25: 181–184.
- RAÁTZ JUDIT 2004a. A névválasztás szabályozása az Európai Unióban. In: SZABÓ GÉZA – MOLNÁR ZOLTÁN – GUTTMANN MIKLÓS szerk., „Emberközpontúság a magyar nyelv oktatásában és kutatásában. Szombathely, 2003. november 13–14.” A Berzsényi Dániel Főiskola Magyar Nyelvészeti Tanszékének Kiadványai 6. Berzsényi Dániel Főiskola Bölcsészettudományi Főiskolai Kar Magyar Nyelvészeti Tanszéke, Szombathely. 133–137.
- RAÁTZ JUDIT 2004b. A névviselés szabályozása – új névformák. In: FARKAS FERENC szerk., *Magyar névtani kutatások itthon és határainkon túl. Névtani tanácskozás Jászberényben, 2003. október 14–18.* Magyar Nyelvtudományi Társaság – Szent István Egyetem Jászberényi Főiskolai Kar – TIT Jászsági Szervezete – Jászok Egyesülete, Budapest. 106–113.
- RAÁTZ JUDIT 2004c. Új névformákkal az Európai Unióba!? *Névtani Értesítő* 26: 66–73.
- RAÁTZ, JUDIT 2005a. Trends in the choice of first names in Hungary since the second half of the 20th Century. In: ARCAMONE, MARIA GIOVANNA – DE CAMILLI, DAVIDE – PORCELLI, BRUNO eds., *I Nomi nel tempo e nello spazio. Atti del XXII Congresso Internazionale di Scienze Onomastiche*. Pisa, 28 agosto – 4 settembre 2005. Edizioni Ets, Pisa. 2: 195–207.
- RAÁTZ JUDIT 2005b. Nemzetiségi utónévkönyvek (Magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségek utónévkönyve, Magyarországi német utónevek jegyzéke). *Névtani Értesítő* 27: 322–328.
- RAÁTZ JUDIT 2007. A nők névviselési szokásai Magyarországon és az EU-ban. In: BARÁT ERZSÉBET – SÁNDOR KLÁRA szerk., *A nő helye a magyar nyelvhasználatban. „Nyelv, ideológia, média” konferencia, 2005. szeptember 8–9.* JATEPress, Szeged. 169–177.
- RAÁTZ JUDIT 2011. Névtan. In: BALÁZS GÉZA szerk., *Nyelvészetről mindenkinek. 77 nyelvészeti összefoglaló.* Inter Nonprofit Kft., Budapest. 323–236.
- RAÁTZ JUDIT 2012a. A mai keresztnévadás kulturális reprezentációjának vizsgálata. In: BALÁZS GÉZA – VESZELSZKI ÁGNES szerk., *Nyelv és kultúra. Kulturális nyelvészet.* Magyar Szemiotikai Tanulmányok 25–26. Inter Kultúra-, Nyelv- és Médiakutató Központ Kht. – Magyar Szemiotikai Társaság – PRAE.HU Kft. – Palimpszeszt Kulturális Alapítvány, Budapest. 308–314.
- RAÁTZ, JUDIT 2012b. The Giving and Usage of First Names in Hungary. *Onoma* 47: 13–34.
- RAÁTZ JUDIT 2013. Társadalmi változás – névjog – névválasztás. In: TÓTH SZERGEJ szerk., *Társadalmi változások – nyelvi változások. Alkalmazott nyelvészeti kutatások a Kárpát-medencében. A XII. MANYE Kongresszus előadásai. Szeged, 2012. április 12–14.* A MANYE Kongresszusok Előadásai 9. MANYE – Szegedi Egyetemi Kiadó Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, Budapest–Szeged. 396–401.
- RAÁTZ JUDIT 2014. Globalizációs és identifikációs jelenségek a mai magyar keresztnévadásban. In: LADÁNYI MÁRIA – VLADÁR ZSUZSA – HRENEK ÉVA szerk., *Nyelv – társadalom – kultúra. Interkulturális és multikulturális perspektívák I–II. A XXIII. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus (ELTE BTK Budapest, 2013. március 26–28.) előadásaiból készült tanulmánykötet.* A MANYE Kongresszusok Előadásai 10/I–II. MANYE – Tinta Könyvkiadó, Budapest. 2: 708–715.
- RAÁTZ JUDIT 2015. Abosától Zsülienig. Az elmúlt évtizedek új férfinevei. In: BÁRTH M. JÁNOS – BODÓ CSANÁD – KOCSIS ZSUZSANNA szerk., *A nyelv dimenziói. Tanulmányok Juhász Dezső tiszteletére.* ELTE BTK, Budapest. Megjelenés alatt.
- SASS BÁLINT – RAÁTZ JUDIT 2014. Az utónevek eredetleírásának formalizálása az Utónévportálon. In: TANÁCS ATTILA – VARGA VIKTOR – VINCZE VERONIKA szerk., *MSZNY2014. X.*

- Magyar Számítógépes Nyelvészeti Konferencia*. Szegedi Tudományegyetem Informatikai Tanszékcsoport, Szeged. 325–326.
- SIMON ESZTER 2008. Nyelvészeti problémák a tulajdonnév-felismerés területén. In: SINKOVICS BALÁZS szerk., *LingDok 7. Nyelvész-doktoranduszok dolgozatai*. Szegedi Tudományegyetem Nyelvtudományi Doktori Iskola, Szeged. 181–196.
- SLÍZ MARIANN 2011a. *Személynévadás az Anjou-korban*. Históriaantik Könyvesház Kiadó, Budapest.
- SLÍZ MARIANN 2011b. *Személynevek a középkori Magyarországon*. Attraktor Kiadó, Máriabesnyő.
- SLÍZ MARIANN 2013. Névtörténet, genealógia és mikrotörténelem. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 9: 139–152.
- SLÍZ MARIANN 2015. Általános névtani kérdések. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Magyar névkutatás a 21. század elején*. Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest. 93–114.
- J. SOLTÉSZ KATALIN 1979. *A tulajdonnév funkciója és jelentése*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- J. SOLTÉSZ KATALIN 1989. Névkutatás és névkultúra. In: BALOGH LAJOS – ÖRDÖG FERENC szerk., *Névtudomány és művelődéstörténet. A IV. magyar névtudományi konferencia előadásai Pais Dezső születésének 100. évfordulóján (Zalaegerszeg, 1986. október 8–10.)*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 183. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 13–18.
- T. SOMOGYI MAGDA 2015. Az írói névadás vizsgálata. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Magyar névkutatás a 21. század elején*. Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest. 207–226.
- SZABÓ G. FERENC 2002. Itt mindenki kitűnő? *Névtani Értesítő* 24: 90–99.
- SZABÓ ZSUZSANNA KATALIN 2006. *Az ember neve*. Szakdolgozat. ELTE ÁJTK, Budapest.
- SZALAI PÉTER 2011. A védjegyek köznevesüléséről. *Névtani Értesítő* 33: 155–174.
- SZÉPE GYÖRGY 1975. Az alkalmazott nyelvészet néhány kérdése. *Nyelvtudományi Közlemények* 77: 403–415.
- SZTRÁKOS ESZTER 2013. A címek fordításának elméleti és gyakorlati problémái. In: TÓTH SZERGEJ szerk., *Társadalmi változások – nyelvi változások. Alkalmazott nyelvészeti kutatások a Kárpát-medencében. A XII. MANYE Kongresszus előadásai. Szeged, 2012. április 12–14. A MANYE Kongresszusok Előadásai 9. MANYE – Szegedi Egyetemi Kiadó Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, Budapest–Szeged. 199–202.*
- SZTRÁKOS ESZTER 2014. Az általános iskolások címadási gyakorlatának vizsgálata festményeknek adott címek alapján. *Névtani Értesítő* 36: 149–158.
- TAKÁCS JUDIT – VÁRNAI JUDIT SZILVIA 2002. Gondolatok a magyar hivatalos személynévhasználatról az uniós csatlakozás tükrében. In: GRÉCZI-ZSOLDOS ENIKŐ – KOVÁCS MÁRIA szerk., *Köszöntő kötet B. Gergely Piroska tiszteletére*. A Miskolci Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékeinek Kiadványai 1. Miskolci Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Miskolc. 182–185.
- TEMESI MIHÁLY 1980. *A magyar nyelvtudomány*. Gondolat, Budapest.
- TRUNKI PÉTER 2013. A moldvai magyarok mai családnevei a magyar állampolgárság küszöbén. *Magyar Nyelv* 109: 107–116.
- ÚCSN T. = HAJDÚ MIHÁLY 2012. *Újmagyarkori családneveink tára. XVIII–XXI. század. I. Adatok*. Szerzői kiadás, Budapest.
- UGRÓCZKY MÁRIA 1997. *Új magyar utónévkönyv*. BM Kiadó, Budapest.
- VINCZE VERONIKA – FARKAS RICHÁRD 2012. Tulajdonnevek a számítógépes nyelvészetben. *Általános Nyelvészeti Tanulmányok* 24: 97–119.

- VÖRÖS FERENC 2004. Névpolitika a Felvidéken. In: BALÁZS GÉZA szerk., *A magyar nyelvi kultúra jelene és jövője* 1–2. Magyarország az ezredfordulón. Stratégiai tanulmányok a Magyar Tudományos Akadémián. Műhelytanulmányok. MTA Társadalomkutató Központ, Budapest. 1: 367–381.
- VÖRÖS FERENC 2012. Személynévhasználat és impériumváltások a 20. századi Kárpátalján. *Magyar Nyelvőr* 136: 78–88.
- ZIMÁNYI ÁRPÁD 2008. A magyar helyesírás szabályzatának változásairól. A kis és a nagy kezdőbetűk. *Magyar Nyelvőr* 132: 402–407.

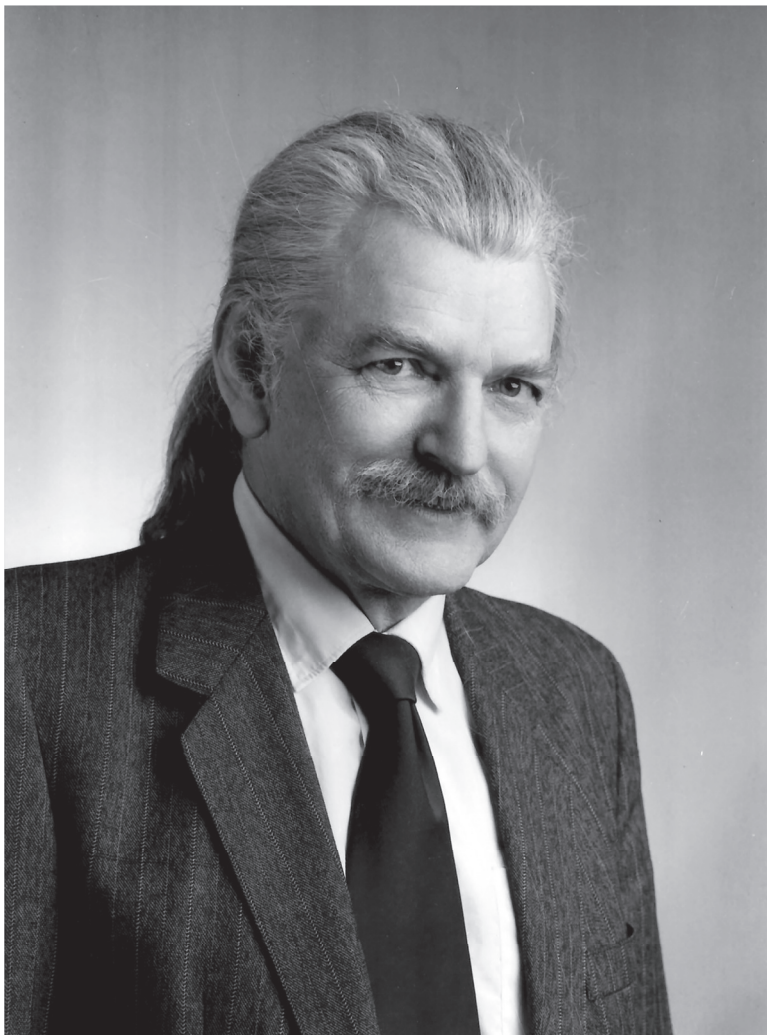
RAÁTZ JUDIT

Eötvös Loránd Tudományegyetem
MTA Nyelvtudományi Intézet

JUDIT RAÁTZ, *Applied Onomastics*

In the first part of the paper, the author attempts to define the term *applied onomastics*, and identify its research interests. In doing so, the author makes use of the definition of applied linguistics, pays attention to its research areas, and relies on comprehensive as well as topic-specific papers presented at onomastic conferences in the recent past. The paper outlines nine, broader subdisciplines of applied onomastics, based on the most important relevant works published in the last 15 years. The areas discussed are: names and geneology, names and law, names and informatics, names and lexicography, names and orthography, name culture, names in education and in the promotion of science. Subdisciplines examined in other papers in this volume – such as literary onomastics dealing with relations between names and literary pieces of art, or the borderline area of names and translation studies – are only mentioned briefly. While presenting research projects and recent achievements in each concerned subdiscipline, the author calls attention to deficiencies in each field, i.e. she enumerates topics the investigation of which would be the task of applied onomastics as a so-called “useful discipline”. In the summary, the author points out a number of research areas, lists a few ideas and suggestions, which could make the presence of applied onomastics stronger in Hungarian onomastics.

Hajdú Mihály emlékezete

Hajdú Mihály
(1933–2014)

Bevezető gondolatok

a Hajdú Mihály emlékét felidéző írások elé

Kellemes, de szomorú kötelességem, hogy az ELTE BTK Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézete, valamint a Magyar Nyelvtudományi Társaság nevében néhány bevezető gondolatot fogalmazzak meg a Hajdú Mihály kutatói, tudományszervező, tanári és derős emberi alakját felidéző írások elé. Hiszen majdnem fél évszázados, mindig felhőtlen barátság fűzött hozzá, s emléke ma is elevenen él bennem.

Hogyan lett ő jeles névtudóssá? A választ tőle magától tudom. Az ifjú, tehetséges, törekvő (ezek a jelzők tőlem valók) néptanítóra akkor mosolygott rá a szerencse, amikor lehetőség kínálkozott arra, hogy jelentkezzen aspiránsképzésre. Jelentkezett. A felvételi vizsgára nyelvjárástanból készült. Egyrészt mert ő is érdeklődött a nyelvjárások vizsgálata iránt, másrészt mert Benkő Loránd volt kinevezett vezetője (sikeres vizsga esetén), s Benkő tanár úr akkor már neves nyelvész és dialektológus volt, egyszersmind a magyar nyelvjárási nagyatlasz munkaközösségének is oszlopos tagja. A felvételi bizottság elnöke, Kálmán Béla azonban közölte a megilletődött felvételizővel, hogy azokban az években nem dialektológusra van szükség, hanem helynévkutatóra. Ő ezt ellenkezés nélkül tudomásul vette. De az aspiránsvezető azt mondta első munkamegbeszélésükön, hogy bizony nem helynévkutatókra van szükség, hanem személynévkutatókra. Ezt is tudomásul vette. Ekkor és így dőlt el Hajdú Mihály nyelvészországa – a magyar névtan nagy szerencséjére. Nem névtanosnak született, de azzá lett. S milyennél!

Rövid, tényszerű megállapítások következnek. 1. A magyar leíró névtan utóbbi négy évtizedének ő volt a meghatározó alakja, különösen a személynévkutatás területén. 2. A névtan egyetemi oktatásának megszervezésében, elismertetésében, népszerűsítésében hervadhatatlan érdemei vannak. 3. Elen járt a kutatásban és tanítványok nevelésében. Tanárként nemcsak előadta, oktatta, hanem élményszerűen, a személyes tapasztalat hitelességével, érzelmileg is színezve közvetítette a névtan varázslatos gazdagságát, s érzékel-tette a nevekől kihámozható tudnivalók lenyűgöző kincsestárát. Szenvedélyesen volt képes beszélni a nevek világáról: ezzel vont számos diákot a névtan bűvkörébe. 4. Az is hamar kiderült róla tanítványai előtt – kollégáiként mi ezt hamarabb érzékeltük –, hogy szenvedélyesen, tehát áldozatokat is hozva művelte szeretett tudományát. Különböző sorozatai több száz kötetének a megjelentetése sok idejét elvitte. De meg volt győződve arról, hogy a névgyűjtemények közzétételével tudományos és didaktikai-pedagógiai célokat is követ: a közzétett anyagokat egyrészt leletmentésnek, másrészt mindenkor igénybe vehető névtani (vagy ahogy némelykor mondta: onomatológiai) forrásoknak tekintette. Ezenkívül ösztönzést akart adni tanítványainak a tulajdonnevek gyűjtéséhez és feldolgozásához, s persze a tudományhoz való közeledéshez is. 5. Adatgyűjtő és -közzétévő buzgalma párját ritkítja. Ennek háttérében az a meggyőződése állt, hogy ami mulandó a nyelvben (elsősorban tehát a szavak és a nevek), azokat kötelességünk lehetőség szerint megőrizni a jövő számára. 6. Határozott nemzettudata volt, s vallotta, hogy a nyelvész adósa anyanyelvközösségének. Jól tudta, hogy a tulajdonnevek valóságos művelődéstör-

téneti kincseshányát jelentenek, s hogy a nevek történeti vizsgálata a magyarság múltbéli életéről is sokat vall annak, aki értő kézzel nyúl hozzájuk.

Utolsó beszélgetéseinken elhangzott bizonyos kijelentései az általa is nagyon tisztelt és becsült Tosu (Pais) tanár urat és Benkő tanár urat idézték emlékezetembe. Mert ő is arról beszélt, vajon mit tehetett volna jobban, mit kellett volna még tennie, mennyi mindennel maradt adós. S mintha kétségek is gyötörték volna: vajon az utódok értékelik-e majd azt, amit a tudományban és a névtanért tett? Igen, ismétlődő kérdések ezek akkor, ha az ember érzi pályafutása végének a közeledtét. E kiadvány választ ad az említett kérdésekre. S a mi számunkra nem kétséges, mi lesz ez a válasz.

KISS JENŐ

Eötvös Loránd Tudományegyetem

JENŐ KISS, Introductory Remarks to the Papers Commemorating Mihály Hajdú

On behalf of the publishers of this volume: the Institute of Hungarian Linguistics and Finno-Ugric Studies, Faculty of Humanities, Eötvös Loránd University and the Society of Hungarian Linguistics, the author briefly introduces the papers honouring the memory of Mihály Hajdú as a scholar, teacher, and as a man. It is emphasized that despite starting his career as a dialectologist – a field in which his work is also significant – Mihály Hajdú became the most prominent and emblematic figure of Hungarian onomastics in the last four decades. This is owed to the fact that he not only conducted research, but also took a leading role in organizing research, in onomastic education, in popular science, in onomastic fieldwork, and in the publication of name data sets, being passionately fond of and accurately precise in his field of study.

Hajdú Mihály, a tudós kutató és tudományszervező

1. Bevezetés. Hajdú Mihály fél évszázados kutatói pályafutásának eredményeit egy néhány oldalas összefoglalóban még felsorolni sem lenne egyszerű; méltatni, értékelni pedig egyenesen reménytelen vállalkozás lenne. Hatvanadik és hetvenedik születésnapjára tanítványai és kollégái köszöntő kötetet, illetve egy cikkgyűjteményt állítottak össze (Névtani Értesítő 15. [1993], HAJDÚ 2003b), amelyekben részletes összegzéseket olvashatunk életéről és tudományos munkásságáról MÁTAI Mária és JUHÁSZ DEZSŐ tollából (MÁTAI 1993, JUHÁSZ 2003). A 2014 őszén tartott emlékkonferencián tudósi, tudományszervezői, „egyszemélyes intézményi” portréjának megrajzolásához azt az interjút hívtam segítségül, amelyet KISS JENŐ készített vele 2013 nyarán. Ebben a hosszú beszélgetésben, amely a Névtani Értesítő 36. számában teljes terjedelmében is megjelent (KISS 2014a), Hajdú Mihály felidézte pályájának fontosabb állomásait, hivatásának alapelveit, munkálkodásának mozgatórugóit; szólt eredményeiről, megvalósult és torzóban maradt terveiről, valamint reményeiről a jövőre vonatkozólag.

Ebből az interjúból választottam ki néhány rövid részletet, amelyeknek földidézésével talán nemcsak Hajdú Mihály tudományos pályájának sokszínűségét és jelentőségét, hanem szeretetre méltó személyiségét is megidézhetjük. Az én feladatom tulajdonképpen csak annyi, hogy megpróbáljam kiegyensúlyozni azt a képet, amely közismerten túlzóan szerény, saját érdemeit kisebbítő szavaiból kirajzolódik. Ebben az írásban csak kiemelkedő műveinek megemlítésére és a hivatkozott irodalomban való felsorolására szorítkozom; életművének gazdagságát a Névtani Értesítő 36. számában közölt teljes bibliográfia hivatott jelezni (BARTH M. 2014). Ugyanebben a folyóiratszámában olvasható FARKAS TAMÁS részletes összefoglalója Hajdú Mihály névtani munkásságáról, tudományszervező tevékenységéről (FARKAS 2014), valamint ZELLIGER ERZSÉBET búcsúztatója, amelyben kollégájának, barátjának állít emléket (ZELLIGER 2014). KISS JENŐ búcsúbeszéde a Magyar Nyelv hasábjain látott napvilágot (KISS 2014b). Jelen kötetben BALÁZS GÉZA tollából olvasható Hajdú Mihály emberi, tanári portréját megrajzoló tanulmány (BALÁZS 2015).

2. Nyelv és nyelvjárás. A szülőföld szeretete, pátriájának múltja iránti érdeklődése vezette Hajdú Mihályt a nyelvjárások kutatása felé, amely középiskolai és főiskolai (elsősorban fonetikai) tanulmányai során egyre komolyabb gyűjtőmunkára sarkallta, és amelyből első, az orosházi nyelvjárást bemutató tudományos közleményei is születtek.

„[A középiskolában] nagyon érintőlegesen erről is szó volt, és roppant élveztem olyan nyelvjárási közegben élni, és megfigyelni a jelenségeket, amelyek meglehetősen elütöttek egymástól. [...] És az egyik tantestületben szóba került, matematika szakos igazgató fölvetésében, hogy »csúnyán beszélnek a gyerekek«. Erre mentegetőzősként, vagy inkább magyarázatként mondtam volt, hogy nem csúnya beszéd ez, hanem nyelvjárásiaság. [...] Akkor az igazgató a magyar szakos tanártól megkérdezte azt, hogy: »Valóban van itt nyelvjárás ebben a faluban?« Magyar szakos, végzett tanárnő azt mondta, hogy nincs. És ez engem annyira megdöbbenített, hogy akkor már tudatosan fordultam a nyelvjárások megismerése és részben anyaggyűjtése felé is.

Gyűjtöttem, nemcsak a nyelvjárási szavakat, hanem azokat a kiejtéseket is, amelyek a köznyelvtől nagymértékben eltérnek. Úgyhogy a nyelvjárás iránti vonzódásom és további csatlakozásom a nyelvjárási kutatáshoz akkor kezdődött, amikor még nem is voltam magyar szakos.” (KISS 2014a: 325–326.)

Korai munkái között találjuk Az orosházi méhészkedés szakszókincse (1971) című írását, amelyben szerencsésen ötvözte néprajzi-nyelvészeti érdeklődését a családi tradícióból merített témaismeretével. Ezt követően sem halványult el dialektológiai-szociolingvisztikai érdeklődése: ezt számos tanulmánya, a csoportnyelvekről írt könyve (1980a) és KÁZMÉR MIKLÓSSal kiadott Nyelvjárási olvasókönyve (1974) is bizonyítja. Ez utóbbit fiatal kollégái a 2000-es években formálták a hangzó anyagot a lejegyzett átírással összekapcsoló digitális hangoskönyvvé (HAJDÚ et al. 2006–2009), amelynek elkészítését tanácsaival ő maga is támogatta.

Dialektológiai tanulmányai nagy részében – úttörő módon – írott források nyelvjárás-történeti elemzésével foglalkozott (Nyelvjárástörténeti szövegek és följegyzések a XVIII–XIX. századi Orosházáról, 1981c; Nyelvjárástörténeti szövegek és följegyzések a XVIII–XIX. századi Békésről, 1983b; Adatok a XVI. század ő-zéséhez, 1987; Adatok Békés város í-zésének történetéhez, 1988b; Adalék a XVI. századi magyar nyelvjárások hangrendszeréhez, 1990). Névtani munkáiban a kezdetektől megfigyelhető a névföldrajzi szemlélet, vagyis a nevek területiségének vizsgálata, illetve a tulajdonnevek bevonása a nyelvjárás-történeti vizsgálatokba (A magyar névtudomány a nyelvjárástörténeti kutatás szolgálatában, 1991a; Tulajdonnév és dialektológia, 2002b). Különös figyelmet fordított olyan speciális területekre is, mint az irodalmi művek nyelvezetének dialektológiai elemzése (Sarusi Mihály „Magyar Krisztus” című könyvének nyelvjárásiassága, 1989; Lakatos Demeter Csángó strófák című gyűjteményes kötetének kiadása: Lakatos 1986).

3. Személynévkutatás. Hajdú Mihály korai nyelvjárási tanulmányaival a budapesti tudományos élet vérkeringésébe is bekerült, doktori aspiránsi felvétele után azonban Benkő Loránd tanácsára a névtan, konkrétan a személynevek kutatása felé fordult. Az 1770 utáni kereszt- és becenévanyag vizsgálatához anyakönyvek nagy tömegében búvárkodott, levéltárakban és a legkülönfélébb települések plébániáin. Ezeken az utakon a történeti névadatok kijegyzetelését általában élőnyelvi, a nevek használatára, becéző- és ragadványnevekre vonatkozó gyűjtésekkel egészítette ki.

„Az aspiránsi idő három éve alatt hozzászókkott az ember, hogy kutat, kutat, kutat. Nemcsak hozzászókkott, de meg is szereti. Benkő tanár úr egy kicsit megütődve vagy meglepődve fogadta azt a válaszmegítét a kérdésére, hogy szeretek-e kutatni, hogy mondom, roppantul élvezem, éppen úgy élvezem a nevek variánsainak föltűnését, mint ahogy mikroszkóp alatt egy sejt osztódását figyelhetném. A természettudományi érdeklődésem nem merült ki abban, hogy [...] nem sikerült az állatorvosi [...] főiskolára bejutni... Továbbra is érdekelt a matematika, különösen a fizika és a biológia természetesen. Általában a kutatás mint cél, mint az egyik lehetősége a közömbösségből, az általánosságból való kiemelkedésnek, mindig foglalkoztatott. Középiskolás koromtól kezdődően érdekelt az, amit nem írt le senki, amit nem olvashattam sehol, amit nem tanítottak. És ez folytatódott akkor, amikor aspiráns lettem.” (KISS 2014a: 330.)

HAJDÚ MIHÁLY nyelvtudományi munkáinak gerincét a magyar személynevek kutatásával foglalkozó művek alkotják. A kereszt- és becenevekről írott kandidátusi értekezése (1970), a középmagyar kori személynév-történetet összefoglaló akadémiai doktori

disszertációja (1994b), becenevekkel foglalkozó kötetei (Sopron környékének magyar becézőnevei 1700–1970, 1972; Magyar becézőnevek 1770–1970, 1974c), tanulmányok tucatjai, amelyek többek között történeti személynevekkel (Orosháza XVIII. századi személynévrendszere, 1983c; Névélettan egy úriszéki pörben, 1978; Az 1646–47. évi Bandinus-féle összeírás névstatisztikái, 1980b; A magyar keresztnév-választás fontosabb tendenciái 1770 és 1970 között, 1974b; Adalék nőneveink korai divatjához, 1988a), névföldrajzzal (Adatok a XVIII–XX. század névdivatjának földrajzi vizsgálatához, 1968; családnév-változtatással (Miskolci családnév-változtatások a XIX. században, 1993; A családnév-változtatások szociológiai hátteréhez, 1994a), más nyelvek személynévadásával (Az angol felső-középosztály névdivatja 1984-ben, 1985a; Névválasztás a Szovjetunióban, 1985b; A héber-zsidó névadás, 2002a) és a személynevek általános kérdéseivel (A személynevek közszói elemeiről, 1999a; Metafora a személynevekben, 2001) foglalkoznak, mind-mind azt bizonyítják, hogy az évek során a személynevek világának egyedülálló háttértudással bíró ismerőjévé vált Magyarországon.

Leningrádi tanulmányútja és londoni lektori munkája a nemzetközi névkutatásra való rálátását erősítették, és élen járt a magyar kollégák eredményeinek recenziókban, ismeretésekből történő bemutatásában is. Felhalmozott tudásának hosszú időn át formált, szintézisszerű eredményei a 2000-es években megjelent Általános és magyar névtan (2003a), valamint a Családnevek enciklopédiája (2010). Bár 2013-as interjújában csalódottságának adott hangot, amiért névtani tankönyvét nem tudta egy valamennyi névfajtát leíró, átfogó művé kerekíteni (részben időhiány, részben készülő kéziratát tartalmazó számítógépének elrablása miatt), és amiért a családneveket bemutató kézikönyvében „csak” a leggyakoribb, ezernél több névviselővel rendelkező nevek állományát tudta földolgozni, biztos állíthatjuk, hogy ezek a kiadványok a magyar névtan meghatározó alpműveivé váltak. Utolsó éveiben nagy örömét lelte a névetimológiák írásában, egy grandiózus családnévszótár tervezésére, megalapozására koncentrált.

„Még a betegségem kezdete előtt hozzákezdték ennek a mostani adattárnak a családnév-etimologizálásához. Az A betűiben eljutottam jó felére. A betegségem, de azt hiszem, a józan ész is azt mutatta, mondta, parancsolta, hogy ez nem egy embernek való, nem elvégezhető munka. Évtizedek kellettek volna hozzá, hogy az ember a végére jusson, ha egyáltalán a végére akar jutni, mert minden nevet megpróbáltam etimologizálni, az araboktól kezdve a kínai nevekig. Tehát minden nevet. Minden etimológiájú névnek a jelentését megpróbáltam kimutatni. Úgy érzem, hogy ezt a kísérletet, amely ugyan csak az A betűvel kezdődő neveknek csak a felét foglalja magában, talán mégse kellene a sirba vinni, hanem talán egy Névtani Értesítő-cikkben közlésem, nem azért, mert ennek az eredményei fontosak, hanem azért, hogy eligazítást, ötletet, egy bizonyos fokú igényt adjon a névkutatóknak az etimologizálás felé. Azt vallom és tudom és tapasztalom, hogy fiatalon ezt nem lehet csinálni. Ahhoz be kell érni, egy csomó tudást felhalmozni, és ami még fontosabb, nagyon-nagyon sok szakkönyvet maga köré gyűjteni az embernek ahhoz, hogy ezt meg tudja csinálni, hogy ezzel valamilyen eredményt föl tudjon mutatni. Ezt javasolom, kérem az eljövendő nemzedéktől, hogy ahogyan meg tudták csinálni a németek, az angolok, a románok családnév-etimológiai könyveiknek a kiadását, nekünk is meg kell. Ez nemzeti ügy.” (KISS 2014a: 341–342.)

4. Helynevek és egyéb névfajták kutatása. Személynevekről írott munkái és egyetemi oktatói tevékenysége mellett korán bekapcsolódott az 1970-es évek elején nagy

lendülettel folyó helynévgyűjtő mozgalomba is. A Somogy, Tolna és Vas megyei kötetek (1974a, 1981a, 1982b) fáradságos gyűjtő- és ellenőrző munkáin kívül hallgatóival összeállította a Csepel-sziget helyneveinek gyűjteményét (1982a), amely felépítésében a SZABÓ T. ATTILA-féle iskola elveit követi: a jelenkori adatokon túl a lehető legteljesebb adattárát adja a fellelhető történeti helynévadatoknak egyaránt.

A Csepel-sziget helyneveit tartalmazó kötethez hasonlóan mintává, követendő példává váltak különböző névtárak, névelemző munkái, utcanevekkel, tanyanevekkel foglalkozó írásai, a helynevek változásait, alaki és jelentésbeli szerkezetét vagy éppen egyes földrajzi közneveket, névelemeket körüljáró, páratlanul gazdag adatolású tanulmányai (Az alföldi tanyák névtípusai, 1973; Budapest utcanevének névtani vizsgálata, 1975; Helynevek vándorlása a XV. században, 1979b; Helyneveink *d*-féle képzőinek funkcióiról, 1981b; Kisebbségi településeink utcanevéről, 1983a; A *szer* helyneveinkben, 1986a; Középkori *-monostora* utótagú helyneveink tipológiájához, 1991b; A magyar helységnevek jelentésszerkezete, 1997a; Névutók a helynevekben, 1999b stb.).

HAJDÚ MIHÁLY életművének egyik legérdekesebb kettőssége, hogy a nemzeti múlt és a magyar nyelv történetének megismerése szempontjából kiemelkedően fontos személynév- és helynév vizsgálat mellett nem hanyagolta el az egyéb névfajták (ál-*lat*nevek, hajónevek, intézménynevek, irodalmi nevek stb.) kutatását, sőt tanítványait is sokszor efféle, a névkincs periferiáján lévő névtípusok gyűjtésére, elemzésére buzdította (Békés megyei apaállatnevek 1925 és 1934 között, 1980c; Adatok XVII. századi lóneveinkhez, 1992; Magyar hajónevek, 1986b; Természeti jelenségek tulajdonnevei, 2011; A *voják* mondavilág tulajdonneveiről, 1996a stb.). Emellett – különösen pályája utolsó két évtizedében – az átlagosnál több figyelmet fordított a névtan általános, elméleti, tudománytörténeti kérdéseire, elsősorban a névadás univerzális tulajdonságaira (A magyar névtudomány műszavai, 1979a; A tulajdonnév mint szófaji kategória, 1997b; A tulajdonnév „meghatározása”, 1998; Kommunikáció és identifikáció, 2003c). Miközben nagy hatású személy- és helynévkutató munkái mögött kitapintható szilárd magyarságtudata, meggyőződése arról, hogy tudománya a nemzet hasznára válik, a kocsmanevek, repülőgépnévek, zenekarnevek stb. felé megnyilvánuló érdeklődése hátterében az általánost, az emberit, a lényegit kereső egyetemes tudósi attitűd sejlik föl.

5. Névtan és névadat. Egy efféle áttekintésben hagyományosan utolsó helyre kerül a tudós tudományszervező, szerkesztő, tudományos közéleti, ismeretterjesztő tevékenysége. Hajdú Mihály esetében ez a legelső helyre is kerülhetne, önálló előadást, tanulmányt is megérdemelne. JUHÁSZ DEZSŐ szavaival: „Hajdú Mihály intézmény” (2003: 9); nem csak volt, valószínűleg az is marad. Halála előtt adott interjújában az ide kapcsolható témákban volt a leginkább túlzóan szerény, a véletlenek szerencsés összjátékának, kínálkozó lehetőségek kihasználásának titulálta, hogy több évtizedes munkával stabil „hátszínre” teremtett a névkutatásnak.

A nyelvtudományi intézetben az önkéntes népnyelvi gyűjtők pályázatait és az egyetemen a megvédett doktori disszertációkat és szakdolgozatokat olvasva ismerte föl, hogy ezek az írások, elsősorban adatanyaguk miatt, publikálásért kiáltanak. Fáradhatatlanul küzdött az efféle műveknek sorozatok formájában (Magyar Nyelvtudományi Dolgozatok: 1970–1973, 12 szám; Magyar Személynévi Adattárak: 1974–1991, 99 szám; Magyar Névtani Dolgozatok: 1976–2007, 200 szám; Magyar Csoportnyelvi Dolgozatok: 1980–1994, 65 szám; tájszótársorozat: 1987–2008, 10 kötet) történő megjelentetéséért: ami nemcsak

az anyagi háttér megteremtését, különféle hivatalok és vaskalapos hivatalnokok meggyőzését, cenzorok, nyomdászok, titkárnők bizalmának elnyerését, hanem a kiadványok terjesztését, szállítását, postázását, sokszor gépelését is jelentette. A szerzők, a gyűjtők: diákok, tanárok, kutatók, érdeklődők serege behálózta az országot, és hamar túllépte annak határait is.

MEZŐ ANDRÁSSAL együtt 1979-től elindította, és éveken át szerkesztette a magyar névtan első folyóiratát, a Névtani Értesítőt, amely az elmúlt három és fél évtizedben a tudományág központi, megkerülhetetlen fórumává vált. Számos kollégájának szerkesztett emlékkönyvet maradandó ajándécul.

Sikeresen végigvezette 2001 és 2010 között SZABÓ T. ATTILA hagyatékának, helynévgyűjteményének kiadását, ezt a korábban már-már reménytelennek tűnő vállalkozást, és már akkor is sokat tett a határon túli adatok közzétételéért, amikor ilyesmivel foglalkozni merész vállalkozás volt.

Névtani konferenciákat, tanácskozásokat szervezett, és az egyetemi órákon kívül is nagyon sokat tett a tudomány eredményeinek terjesztéséért: középiskolai tankönyvet (Magyar tulajdonnevek, 1994c), lexikoncikkeket és tudománypopularizáló könyvfejezeteket (Személynevek, 1996c; Helynevek, 1996d; Az Alföld nyelvjárásai, 1996b) írt, és szívesen válaszolt tévés, rádiós újságírók, érdeklődők kérdéseire is.

Sorozatainak indításáról, történetéről, olykor minőségi egyenetlenségéről, küzdelmes munkájáról sok fontos adatot megosztott a tudományos közvéleménnyel az elmúlt években a Névtani Értesítő lapjain (HAJDÚ 2006) a szerkesztők kitartó unszolásának eredményeképpen.

Forráskiadással, adattárak összeállításával kapcsolatos hitvallását többek között a 2012-ben megjelent Újmagyarkori családneveink tára című monumentális gyűjteményének előszavában is összegezte. E munka a Statisztikai Hivatal által rendelkezésére bocsátott, a mai Magyarország családneveit tartalmazó adatokon túl magába foglalja mindazon gyűjtések eredményeit is, amelyeket HAJDÚ MIHÁLY az elmúlt két és fél évszázad névtörténetéből, a Kárpát-medence legkülönbözőbb részeiről, a legváltozatosabb forrásokból merített.

Az utolsó interjúrészlet is a névadatok közlésével kapcsolatos gondolataiból származik: *„És világ életemben az volt az elvem, hogy a publikációkban ne a földolgozásokat, ne a rendszerezéseket meg az elméleteket, hanem az adatokat támogassuk. Adatot száz év múlva is föl lehet használni. A rendszerezés változik, újabbakat találnak ki, az elmélet elavul, moderneke lépnek a helyére, de az adatok azok mindig adatok maradnak, sőt minél jobban telik az idő, annál értékesebbé válnak ezek az adatok. Tehát ha most összegyűjtök helyneveket, ragadványneveket, azokat száz év múlva nem lehet összegyűjteni. De föl lehet lapozni akármilyen kis nyamvadt füzetkében, hogy száz év előtt milyen ragadványnevek éltek egy-egy községben, és hogy mi változott, és hogy ami megőrződött, mi az, ami beépült a nyelvbe, a nyelvi tudatba, a névhasználatba, s mi az, ami kiesett, és száz év múlva többet lehet általánosítani egy mai adattárból, mint most.”* (KISS 2014a: 334.)

Hajdú Mihály munkájának köszönhetően a ma és a jövő kutatói számára több könyvespolcnyi pótolhatatlan adat, névtani, nyelvjárási, nyelvtörténeti forrás vált elérhetővé. Ezek maradandósága vitathatatlan; az utókor feladata, hogy kutatási eredményei, tudósi alkata és emberi nagysága se merülhessen feledésbe.

6. Hajdú Mihály öröksége. Életművének sokszínűsége azt példázza, hogy az általa sokakkal megismertetett és megszerettetett, magas szinten művelt, tudományos háttérrel megerősített névtan az egyik legösszetettebb, legváltozatosabb nyelvtudományi terület.

Egyaránt igényli a széles körű tájékozottságot, a filológiai pontosságot és szigorú adatolást, a leleményességet és a lényeglátást; alkalmas a nemzeti múlt, a magyar társadalom történetének árnyaltabb megismerésére, a magyar nyelv történeti, táji, társadalmi változatosságának feltárására, és egyben az adott speciális nyelvi részrendszerre fókuszáló nyelvészeti diszciplinaként univerzális, egyetemes következtetések levonására is. Azt viszont, hogy a névtannal való foglalatosskódás nem csupán munka, hanem örömteli tevékenység is, főleg azok bizonyíthatják, akik Hajdú Mihály tudományos művein túl – kollégaként, barátként, tanítványként – jóságát, figyelmességét és utánozhatatlan derűjét is megismerhették.

Hivatkozott irodalom

- BALÁZS GÉZA 2015. Hajdú Mihály, a tudománynépszerűsítő és a tanár. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Magyar névkutatás a 21. század elején*. Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest. 265–270.
- BÁRTH M. JÁNOS 2014. Hajdú Mihály tudományos műveinek bibliográfiája. *Névtani Értesítő* 36: 345–371.
- FARKAS TAMÁS 2014. In memoriam Hajdú Mihály (1933–2014). Búcsú a Névtani Értesítő alapító szerkesztőjétől. *Névtani Értesítő* 36: 313–320.
- HAJDÚ MIHÁLY 1968. Adatok a XVIII–XX. század névdivatjának földrajzi vizsgálatához. *Magyar Nyelv* 64: 232–245.
- HAJDÚ MIHÁLY 1970. *Keresztneveink és becézőneveink újabbbkori vizsgálata. 1770–1970.* 1–2. Kandidátusi értekezés. ELTE BTK, Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY 1971. *Az orosházi méhészkedés szakszókincse.* Nyelvtudományi Dolgozatok 7. ELTE, Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY 1972. *Sopron környékének magyar becézőnevei (1700–1970).* A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 128. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY 1973. Az alföldi tanyák névtípusai. In: ABAFFY ERZSÉBET – ZELLIGER ERZSÉBET szerk., *Adalékok a magyar nyelv életrajzához (Bárczi Géza születésének 80. évfordulójára munkatársai és tanítványai).* Nyelvtudományi Dolgozatok 14. ELTE, Budapest. 59–67.
- HAJDÚ MIHÁLY 1974a. A Fonyódi járás. In: PAPP LÁSZLÓ – VÉGH JÓZSEF szerk., *Somogy megye földrajzi nevei.* Akadémiai Kiadó, Budapest. 45–130.
- HAJDÚ MIHÁLY 1974b. A magyar keresztnév-választás fontosabb tendenciái 1770 és 1970 között. In: IMRE SAMU – SZATHMÁRI ISTVÁN – SZÜTS LÁSZLÓ szerk., *Jelentés a nemzetközi kongresszusának előadásai. Szeged, 1972. augusztus 22–25.* Nyelvtudományi Értekezések 83. Akadémiai Kiadó, Budapest. 184–187.
- HAJDÚ MIHÁLY 1974c. *Magyar becézőnevek (1770–1970).* Nyelvészeti Tanulmányok 18. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY 1975. *Budapest utcanéveinek névtani vizsgálata.* Nyelvtudományi Értekezések 87. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY 1978. Névéletten egy úriszéki pörben. *Magyar Nyelv* 74: 74–76.
- HAJDÚ MIHÁLY 1979a. A magyar névtudomány műszavai. *Névtani Értesítő* 2: 18–28.
- HAJDÚ MIHÁLY 1979b. Helynevek vándorlása a XV. században. *Névtani Értesítő* 1: 21–26.
- HAJDÚ MIHÁLY 1980a. *A csoportnyelvekről.* Magyar Csoportnyelvi Dolgozatok 1. ELTE, Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY 1980b. *Az 1646–47. évi Bandinus-féle összeírás névstatistikái.* Magyar Személynévi Adattárak 30. ELTE, Budapest.

- HAJDÚ MIHÁLY 1980c. Békés megyei apaállatnevek 1925 és 1934 között. I. Ménnevek. *Névtani Értesítő* 4: 30–42.
- HAJDÚ MIHÁLY 1981a. A Bonyhádi járás. In: VÉGH JÓZSEF – ÖRDÖG FERENC – PAPP LÁSZLÓ szerk., *Tolna megye földrajzi nevei*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 283–391.
- HAJDÚ MIHÁLY 1981b. Helyneveink *d*-féle képzőinek funkcióiról. In: HAJDÚ MIHÁLY – KISS JENŐ szerk., *Tanulmányok a magyar nyelv múltjáról és jelenéről*. ELTE, Budapest. 161–172.
- HAJDÚ MIHÁLY 1981c. *Nyelvjárástörténeti szövegek és följegyzések a XVIII–XIX. századi Orosházáról*. Magyar Csoportnyelvi Dolgozatok 7. ELTE, Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY 1982a. *A Csepel-sziget helynevei*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY 1982b. Peresznye; Horvátsidány; Tömörd; Vasasszonyfa; Salköveskút; Vassurány; Vát. In: BALOGH LAJOS – VÉGH JÓZSEF szerk., *Vas megye földrajzi nevei*. Vas Megyei Múzeumok Igazgatósága, Szombathely. 43–44, 44–46, 65–66, 89–91, 95–97, 101–102, 103–105.
- HAJDÚ MIHÁLY 1983a. Kisebb településeink utcanevéről. *Névtani Értesítő* 8: 32–49.
- HAJDÚ MIHÁLY 1983b. *Nyelvjárástörténeti szövegek és följegyzések a XVIII–XIX. századi Békésről*. Magyar Csoportnyelvi Dolgozatok 15. ELTE, Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY 1983c. Orosháza XVIII. századi személynévrendszere. In: NAGY GYULA szerk., *A Békés Megyei Múzeumok Közleményei* 7. Békés Megyei Múzeumok Igazgatósága, Békéscsaba. 43–112.
- HAJDÚ MIHÁLY 1985a. Az angol felső-középosztály névdivatja 1984-ben. *Névtani Értesítő* 10: 190.
- HAJDÚ MIHÁLY [-Ú -Y] 1985b. Névválasztás a Szovjetunióban. *Névtani Értesítő* 10: 191–192.
- HAJDÚ MIHÁLY 1986a. A szer helyneveinkben I. *Névtani Értesítő* 11: 41–48.
- HAJDÚ MIHÁLY 1986b. *Magyar hajónevek*. Magyar Névtani Dolgozatok 57. ELTE, Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY 1987. Adatok a XVI. század ő-zéséhez. *Magyar Nyelv* 83: 443–448.
- HAJDÚ MIHÁLY 1988a. Adalék nőneveink korai divatjához. In: Sz. n., *Studia in honorem P. Fábrián, E. Rácz, I. Szathmári oblata a collegis et discipulis*. ELTE, Budapest. 61–65.
- HAJDÚ MIHÁLY 1988b. Adatok Békés város í-zésének történetéhez. In: DOMOKOS PÉTER – PUSZTAY JÁNOS szerk., *Bereczki emlékkönyv (Bereczki Gábor 60. születésnapjára)*. Urálisztkai Tanulmányok 2. ELTE, Budapest. 175–180.
- HAJDÚ MIHÁLY 1989. Sarusi Mihály „Magyar Krisztus” című könyvének nyelvjárásiassága. *Jászkunság* 10: 26–32.
- HAJDÚ MIHÁLY 1990. Adalék a XVI. századi magyar nyelvjárások hangrendszeréhez. *Magyar Nyelv* 86: 77–80.
- HAJDÚ MIHÁLY 1991a. A magyar névtudomány a nyelvjárástörténeti kutatás szolgálatában. In: KISS JENŐ – SZÜTS LÁSZLÓ szerk., *Tanulmányok a magyar nyelvtudomány történetének témaköréből. A Magyar Nyelvészek V. Nemzeti Kongresszusának előadásai*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 250–254.
- HAJDÚ MIHÁLY 1991b. Középkori -monostora utótagú helyneveink tipológiájához. In: HAJDÚ MIHÁLY – KISS JENŐ szerk., *Emlékkönyv Benkő Loránd hetvenedik születésnapjára*. ELTE, Budapest. 250–254.
- HAJDÚ MIHÁLY 1992. Adatok XVII. századi lőneveinkhez. *Névtani Értesítő* 14: 45–51.
- HAJDÚ MIHÁLY 1993. Miskolci családnév-változtatások a XIX. században. In: BODÁNE KOVÁCS MÁRIA szerk., *Név- és szókincsvizsgálatok*. Miskolci Magyar Nyelvészeti Füzetek 1. Miskolci Bölcsész Egyesület Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Miskolc. 27–29.
- HAJDÚ MIHÁLY 1994a. A családnév-változtatások szociológiai hátteréhez. *Névtani Értesítő* 16: 5–12.
- HAJDÚ MIHÁLY 1994b. *A középmagyar kor személynévtörténete (1526–1772)* 1–3. Akadémiai doktori értekezés. Budapest.

- HAJDÚ MIHÁLY 1994c. *Magyar tulajdonnevek*. Szende Aladár: A magyar nyelv tankönyve középiskolásoknak című könyv tematikus füzetei 3. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY 1996a. A votják mondavilág tulajdonneveiről. In: BERCZKI ANDRÁS – KLIMA LÁSZLÓ szerk., *Ünnepi könyv Domokos Péter tiszteletére*. Urálsitzikai Tanulmányok 7. ELTE, Budapest. 110–113.
- HAJDÚ MIHÁLY 1996b. Az Alföld nyelvjárásai. In: RAKONCZAI JÁNOS – SZABÓ FERENC szerk., *A mi Alföldünk*. Nagyalföld Alapítvány, Békéscsaba. 55–76.
- HAJDÚ MIHÁLY 1996c. Személynevek. In: SIPOS LAJOS szerk., *Pannon Enciklopédia. Magyar nyelv és irodalom*. Dunakanyar 2000 Könyvkiadó, Budapest. 155–158.
- HAJDÚ MIHÁLY 1996d. Helynevek. In: SIPOS LAJOS szerk., *Pannon Enciklopédia. Magyar nyelv és irodalom*. Dunakanyar 2000 Könyvkiadó, Budapest. 159–163.
- HAJDÚ MIHÁLY 1997a. A magyar helységnevek jelentésszerkezete. In: KISS GÁBOR – ZAICZ GÁBOR szerk., *Szavak – nevek – szótárak. Írások Kiss Lajos 75. születésnapjára*. MTA Nyelvtudományi Intézete, Budapest. 125–132.
- HAJDÚ MIHÁLY 1997b. A tulajdonnév mint szófaji kategória. In: B. GERGELY PIROSKA – HAJDÚ MIHÁLY szerk., *Az V. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Miskolc, 1995. augusztus 28–30.)* 1–2. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 209. Magyar Nyelvtudományi Társaság – Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Intézet, Budapest–Miskolc. 2: 471–477.
- HAJDÚ MIHÁLY 1998. A tulajdonnév „meghatározása”. *Névtani Értesítő* 20: 5–12.
- HAJDÚ MIHÁLY 1999a. A személynevek közszói elemeiről. *Névtani Értesítő* 21: 274–280.
- HAJDÚ MIHÁLY 1999b. Névutók a helynevekben. *Magyar Nyelvjárások* 37: 187–192.
- HAJDÚ MIHÁLY 2001. Metafora a személynevekben. In: KEMÉNY GÁBOR szerk., *A metafora grammatikája és stilisztikája. Tanulmánykötet a Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Karának Magyar Nyelvtudományi Tanszéke által 1999. október 11–12-én rendezett konferencia előadásaiból*. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 10. Tinta Kiadó, Budapest. 92–95.
- HAJDÚ MIHÁLY 2002a. A héber-zsidó névadás. *Névtani Értesítő* 24: 67–79.
- HAJDÚ MIHÁLY 2002b. Tulajdonnév és dialektológia. In: SZABÓ GÉZA – MOLNÁR ZOLTÁN – GUTTMANN MIKLÓS szerk., *IV. Dialektológiai Szimpozion: Szombathely, 2001. augusztus 23–25*. A Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola Magyar Nyelvészeti Tanszékének Kiadványai 5. Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola Magyar Nyelvészeti Tanszék, Szombathely. 104–119.
- HAJDÚ MIHÁLY 2003a. *Általános és magyar névtan. Személynevek*. Osiris Kiadó, Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY 2003b. *Válogatott tanulmányok*. Szerk. KISS JENŐ. ELTE – Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY 2003c. Kommunikáció és identifikáció. *Magyar Nyelv* 99: 1–8.
- HAJDÚ MIHÁLY 2006. A magyar névtudomány budapesti sorozatairól: Magyar Személynévi Adattárak, Magyar Névtani Dolgozatok. *Névtani Értesítő* 28: 217–230.
- HAJDÚ MIHÁLY 2010. *Családnevek enciklopédiája. Leggyakoribb mai családneveink*. A Magyar Nyelv Kézikönyvei 17. Tinta Kiadó, Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY 2011. Természeti jelenségek tulajdonnevei. In: BÁRTH M. JÁNOS – TÓTH ÁLMOS szerk., *Karszt, történelem, helynevek. Köszöntő és tanulmányok a 88 éves Dénes György tiszteletére*. Meteor Természetbarátok Turista Egyesülete, Budapest. 207–211.
- HAJDÚ MIHÁLY 2012. *Újmagyarkori családneveink tára. XVIII–XXI. század. I. Adatok*. Szerzői kiadás, Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY – KÁZMÉR MIKLÓS 1974. *Magyar nyelvjárási olvasókönyv*. Tankönyvkiadó, Budapest.

- HAJDÚ MIHÁLY – KÁZMÉR MIKLÓS – BODÓ CSANÁD – VARGHA FRUZZSINA SÁRA szerk. 2006–2009. *Magyar Nyelvjárási Hangoskönyv* 1–9. Multimédiás CD-ROM. ELTE, Budapest.
- JUHÁSZ DEZSŐ 2003. Töretlen hittel a tudomány és az oktatás szolgálatában. Hajdú Mihály munkásságának utóbbi évtizedéről (1993–2003). In: HAJDÚ MIHÁLY, *Válogatott tanulmányok*. Szerk. KISS JENŐ. ELTE – Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 9–13.
- KISS JENŐ 2014a. Interjú Hajdú Mihállyal. *Névtani Értesítő* 36: 325–343.
- KISS JENŐ 2014b. Búcsú Hajdú Mihálytól. *Magyar Nyelv* 110: 122–124.
- MÁTAI MÁRIA 1993. Hajdú Mihály 60 éves. *Névtani Értesítő* 15: 9–17.
- ZELLIGER ERZSÉBET 2014. Búcsú Hajdú Mihálytól. *Névtani Értesítő* 36: 321–323.

BÁRTH M. JÁNOS
Eötvös Loránd Tudományegyetem

JÁNOS BÁRTH M., Mihály Hajdú, a Scholar, Researcher and Organizer of Research

The paper summarizes the scientific career of Mihály Hajdú, linguist, onomastician, by way of taking into account the most important works of his oeuvre, presenting a themed list of them. The author makes use of the excerpts of an interview given towards the end of the scholar's life. The paper discusses the ethnographical and dialectological roots of Mihály Hajdú's linguistic interest, and accounts for the geographical approach, which often presents itself in his later works. The paper enumerates Mihály Hajdú's varied research results, especially with respect to anthroponymy, toponymy, general onomastics and the examination of other types of names. The paper also overviews his exceptional work as an organizer of research (editing series, establishing a journal, etc.); and explains his principles in connection with collecting and publishing data, presenting his main achievements. The paper ends with a selected bibliography of Mihály Hajdú's works.

Hajdú Mihály, a tudománypopularizátor és a tanár

1. Ráhangolódás. Múlt héten itt a bölcsészkaron a kihalt második emeleti folyosón az egyik ajtó mögül felharsanó, élénk nevetést hallottam. Hiszen ez Miska tanár úr nevetése – torpantam meg. De folytatása nem volt, s csakhamar visszatértem a valóságba. Képződtem. Miska tanár úr felharsanó, kedves nevetését már soha nem fogom hallani.

2. Kapcsolatok, derű. Hajdú Mihályról (1933–2014), egyetemi tanárról, professzor-ról, ám mindenki „Miska tanár uráról”, a tanárról, az ismeretterjesztő tudósról, az önkéntes néprajzi és nyelvjárásgyűjtő mozgalom szervezőjéről, apostoláról kell szólnom. Az első, ami az eszembe jut, s nem véletlenül kezdtem ezzel: a derű.

A derű jellemezte minden tettét. Ezért vették körül mindig sokan. Máta Marikával, Zelliger Erzsikével közös szobájuk élénk társasági élet központja volt: könyv- és kéz-irathalmokkal, poharakkal, néhány kopott fotellal. Hajdú Miska tanár úréknál mindig volt valaki: az Intézetből, vidékről, iskolákból, múzeumokból, öreg és fiatal, néprajzos és nyelvész, egyetemista és nem egyetemista, tanítvány és érdeklődő. Miska tanár úr mindenkit hellyel kínált. Nem tudom, hányan voltak annyira tapintatosak, hogy nem éltek vissza türelmével, kedvességével. Mert folyton kopogtattak, s a heveny vendégjárás miatt a vendégnek illett átadni másnak a helyet, no meg a vendéglátóra is figyelemmel illett lenni, akinek tömérdek dolga volt mindig. Miska tanár úr mindenkit meghallgatott, mindenkit támogatott, bátorított. Miska tanár úrtól nem lehetett úgy távozni, hogy ne adott volna egy-egy új kiadványt. Miska tanár úrnak mindenkihez volt egy jó szava; rossz szót, pletykát, panaszt viszont soha nem hallottam tőle. Nemzetközi szinten is sokat írnak az „osztálytermi” kommunikációról, hogy a tanár-diák kommunikációban mire kell ügyelni. Aki ismerte Miska tanár urat, annak nincs szüksége ilyen tanulmányokra és eligazításra. Föltehetőleg szülőföldjéről, majd pedig jó tanáraitól hozta ezt a nyitottságot, közvetlenséget és segítőkészséget, amelyet mindvégig gyakorolt. Örült, ha másnak szerzett néhány boldog percet; örült, ha segíthetett.

Egy anekdota a derűjéről. Egyszer kicsit színlelt tragikus arccal kezdett egy beszámolót: „A múltkor az Őrs vezér téri parkolóban hagytam a kocsimat. Itt az egyetemen nem találtam sehol a slusszkulcsot, izgatottan mentem vissza. A koci megvolt, benne volt a slusszkulcs és a motor járt. Reggel annyira siethettem, hogy úgy felejtettem.” Egy ilyen történetet az emberek többsége tragikusan vagy hősiesen mesél el. Ám nem úgy Miska tanár úr! Az ő költező humoros zárata így hangzott: „Nem lopták el a kocsit, körülnéztem, semmit se loptak el belőle, kicsit izgultam, hogy valaki esetleg belecsinált, de képzeld, még az se történt!”

A tanár, a tudománypopularizátor, tudományos ismeretterjesztő Hajdú Mihály bemutatását azért kezdem a kapcsolattartás, a derű, a nevetés – ma úgy mondanánk divatosan: a pozitív életérzés – bemutatásával, mert a tanársághoz, tudományos ismeretterjesztéshez éppen erre van a legnagyobb szükség. Görcsösen, gombóccal a torkunkban, főbiákkal tele nem lehet a katedrára vagy kamera, mikrofon elé állni. Úgy emlékszem, hogy Miska tanár úr mindig szabadon, legföljebb vázlatból adott elő, testével-lelkével érvelt, mesélt, tanított. Hiteles volt.

3. Iskolateremtés és népszerűsítés. Tudományos, oktatói, tudományos szervező, iskolateremtő munkássága gyakorlatilag minden ízében összekapcsolódik a tudománynépszerűsítéssel. Egyetemi nemzedékekkel szeretette meg a nyelvtudományt, névtani iskolát teremtett. Az interdiszciplináris névtan, névtudomány különösen alkalmas keret volt arra, hogy sokakat vonzzon: az önkéntes gyűjtőktől a középiskolai tanárokon át az egyetemi oktatókig.

Tanárom is volt, leckekönyvem tanúsága szerint sokszor, mert többször fölvettem specializációként Névtani ismeretek című kollégiumát. Úgy emlékszem, hogy névtani órái késő délután voltak, a szobájában mindenhol ültek diákok. Az egyik órán a tulajdonnév – mint tudjuk, igen kritikus – meghatározásáról volt szó. Akkoriban, 1977-ben jelent meg BARABÁS ANDRÁS – KÁLMÁN C. GYÖRGY – NÁDASDY ÁDÁM Van-e a magyarban tulajdonnév? című tanulmánya, melyet elolvastattott velünk, s minden egyes állítást pro és kontra igyekezett megmagyarázni. Nem mindent értettünk, de arra emlékszem, hogy nagyon nagy hévvel magyarázott. Addig a névtant pusztán érdekesnek tartottam; ott sejtettem meg valamit a névtan tudományos alapjairól.

A nyelvművelésről mint alkalmazott nyelvészetről, tudományos ismeretterjesztésről életében nem nagyon nyilatkozott, bár cselekvő részt vállalt belőle. A halála után megjelent életműinterjúban azonban meglepően pontosan fogalmazott a nyelvművelés adott korszakban való szerepéről, fontosságáról; én hozzátenném: nemzetstratégiai (nyelvstratégiai) jelentőségéről. Hadd idézzem kicsit hosszabban: „nem én indítottam el a névtani kutatásokat Magyarországon, nem én tettem népszerűvé, hanem maga a korszellem. Az, amikor a magyarságot nem lehetett másként megvallani, csak nyelvműveléssel, mint ahogy Lőrincze Lajos tette, és utódai teszik ma is...” (KISS 2014: 336.) Az interjú végén visszatér ehhez a kérdéshez, s ezek az utolsó szavai a tudomány számára, mert utána megszakad a beszélgetés, a film- és a hangszalag: „Lehet, hogy ez megint egy amerikai hatás, lehet, hogy ennek megint globalizációs és főleg nyelven felüli okai vannak, de éppen a nyelvművelésnek kellene kivédeni ezeket a jelenségeket, illetve ezeket a hiányokat pótolni. Úgy érzem, hogy a kutatónak ezeket az elveket kellene megalapozni, és az oktatónak végrehajtani ezeket a jól megalapozott, nyelvvédő, nyelvtisztító, nyelvmegőrző elveket – átvenni. Azt hiszem...” (KISS 2014: 343.)

Távol állt tőle mindenféle tudományos felsőbbrendűség, góg. A tudományt a legszélesebb értelemben tekintette, kezdve a fölfedezéssel, a gyűjtéssel, akár csak egyetlen falu egyetlen szempontú néprajzi-nyelvi dokumentálásának feladatával. A tudománnyá szerveződés egyik első parancsa volt: gyűjteni kell – ameddig lehet! A népzene kutatásban ez az anyaggyűjtés, a még megragadható hagyomány dokumentálása Bartók és Kodály munkásságában ért a csúcra, de a néprajzban és a nyelvtudományban (a nyelvjárás- és névtani kutatásban) azóta is számos kiemelkedő eredményt hozott. Sőt sokan úgy hisszük a hagyomány folyamatosságának ismeretében, hogy erre mindig szükség van. Ma is lehet és kell gyűjteni néprajzi, nyelvi adatokat – mindenhol, mindenkor. Hajdú Mihály „iskolájában” számos jelenség, „műfaj” első dokumentálása, fölfedezése található meg.

Ismét egy személyes példát kell előhoznom. 1982-ben, még egyetemistaként megkerestem egy ötlettel: összegyűjtöttem, rendszereztem a gödöllői helyi érdekű vasúton lévő firkálásokat (graffitit), vajon kiadná-e a Magyar Csoportnyelvi Dolgozatok sorozatban. Hajdú Mihály tanár úr ígent mondott, még akkor sem hőkölt hátra, amikor meglátta a szókimondó szövegeket, valamint az egy-két szovjetellenes szlogent. Később azt mondta nekem, hogy 1956 után mi voltunk az elsők, akik kinyomtattuk: „Ruszkik haza!”

Pedig akkoriban egy-egy kiadványért járhatott volna dorgálás, esetleg fegyelmi. Az első kelet-közép-európai graffitigyűjtést ezután több követte Hajdú Mihály felelősségvállalásával, az akkori tudományosság és közélet teljes toleranciája mellett (BALÁZS 1983 stb.). Úgy tapasztalom, hogy manapság sokkal nagyobb a gyanakvás és a tartózkodás az új megközelítésekkel szemben. Hajdú Mihálynak 1982-ben sokkal több oka lett volna gyanakodni és tartózkodni...

4. Önkéntes gyűjtőmozgalom. Önmagában a gyűjtés még nem föltétlenül tudományos munka, de mindenképpen annak a kapuja, előszobája – s itt fontos feladatot kaphat az egyetemista, a helyi értelmiségi is. Hajdú Mihály erre a gyűjtőmunkára buzdította egyetemi tanítványait (akik sokan voltak Pécestől Budapesten át Miskolcig), illetve az országos nyelvjárási és néprajzi gyűjtőmozgalomban részt vevő önkénteseket. Példamutató, vonzó egyénisége révén ezeket vont be ebbe a feltáró-felfedező-dokumentáló munkába, amelyet tehát a tudományos munka előszobájaként is értelmezhetünk, s amelyből néhányan természetesen továbbléptek. Vajon nyelvtudományunknak van-e ma ilyen kisugárzó ereje és személyisége?

Az önkéntes néprajzi és nyelvjárási gyűjtőmozgalom már a 19. század közepétől dokumentálható. Felvirágzását a Magyar Nyelvőr 1957-es nyelvjárásgyűjtő felhívásától, 1959-től pedig a Néprajzi Múzeum és az MTA Nyelvtudományi Intézete által folyamatosan meghirdetett országos néprajzi és nyelvjárási pályázattól számíthatjuk (vö. NéprLex. 4., *Önkéntes gyűjtő* a.) Ennek a szervezőmunkájába kapcsolódott be Hajdú Mihály is. Többször beszámolt az ott folyó munkáról, éveken át, folyamatosan (HAJDÚ 1978 stb.) Amikor a Magyar Néprajzi Társaság már nem tudta vállalni az önkéntes néprajzi és nyelvjárási gyűjtők pályázatainak meghirdetését, Hajdú Mihály a Magyar Nyelvtudományi Társaságban élte tovább ezt a hagyományt. 2000-től a kulturális kormányzat évente hirdetett anyanyelvi pályázatokat, és Grétsy László, az Anyanyelvápolók Szövetségének elnöke ezek közül többnek a szakmai előkészítésébe és bírálatába bevonta Hajdú Mihályt, aki továbbra is szívesen vállalta ezt az egyszerre értékmentő és tehetőségkutató munkát. Két pályázatban való közreműködésére világosan emlékszem; ezek anyaga később meg is jelent (BALÁZS–GRÉTSY szerk. 2010, 2013).

5. Kiadványok. Ezeket a fölfedezéseket, anyaggyűjtéseket nagy számban közzé is tette. Tucatnyi sorozatot, sorozat jellegű kiadványt indított útjára. Ráadásul egy olyan korban, amikor cikket, tanulmányt megjelentetni nem volt könnyű. Sorozatainak számos nagyságrendben megjelent füzetét élő dokumentumai ennek a fáradtságos, másokért áldozatot hozó munkának. Ezek a „színes” (sárga, kék, bordó) füzetek az ország minden részébe, sőt a határon túlra is eljutottak. Tudományszerűsítő üzenetként is szolgáltak, hiszen mintát adtak arra, hogy a tudomány bár fellegvár, de kapuja nincs zárva, gyűjtésekkel akár nem képzett kutatók is bekapcsolódhatnak a tudomány vérkeringésébe. A legfontosabb sorozatai, sorozat jellegű kiadványai: Magyar Személynévi Adattárak (1974–1991), 99 számmal; Magyar Névtani Dolgozatok (1976–2007), 200 számmal; Magyar Csoportnyelvi Dolgozatok (1980–1994), 65 számmal.

Ugyancsak a „gyűjtőmozgalomhoz” is kapcsolhatóan megjelentetett tájszótárakat is (VILLÁM JUDIT Nagykőrösi tájszótárától SARUSI MIHÁLY Kisiratosi tájszótáráig, 1987–2008). Előszót írt SARUSI MIHÁLY Lönni vagy nem lönni című kisiratosi falurajzához,

folyamatosan buzdította, támogatta a pályája elején álló író, aki Hajdú Mihály halála után a *Bárka* című folyóiratban (2014/2: 60) így emlékezik:

Igaz, alföldi az alföldit.
De: nyelvész a nem nyelvészt.
Hit, remény, szeretet? Milyen szépen fölrajzolja.
Mehet-e előbb ezek nélkül a világ? (Tudomány, írás...)

Hajdú Mihály több nagy sikerű ismeretterjesztő összefoglaló munkát is írt. Említhető például a *SZENDE ALADÁR-féle A magyar nyelv tankönyve középiskolásoknak* című könyvhöz kapcsolódó ismeretterjesztő sorozat, melyben Hajdú Mihály a magyar tulajdonnevek témakörét foglalta össze rendkívüli pontossággal, tömörséggel (1994). Az elmúlt évszázad egyik legnagyobb szabású ismeretterjesztő magyar nyelvi és irodalmi összefoglalása a *Pannon Enciklopédia* sorozatban (később új kiadásban) jelent meg – számos kutató összefogásával, a nyelvészeti rész *HAJDÚ MIHÁLY* szerkesztésében (SIPOS LAJOS főszerk. 1997, 2008²). Gazdag tudományos és ismeretterjesztő munkásságának bibliográfiája még számos további adalékot tartalmaz (BÁRTH M. 2014).

6. Médiaszereplések. Hajdú Mihályt sokszor kereste meg a média: a rádió és a televízió, korábban az egyetlen „királyi”, később a „kereskedelmi” televízió is. Nevét nem mindenki tudta megjegyezni, de nekem sokszor mondták, természetesen kedvesen, szeretetteljesen, hogy azt a „loboncos hajú” nyelvészt látták a televízióban. Tegyük hozzá, hogy Hajdú Mihálynak nagyon kellemes orgánuma volt, és a riporterek-műsorvezetők kérdéseire kapásból, oldottan és pontosan válaszolt. Az ilyen riportalanyt különösen kedvelik az újságírók.

Számos nyelvjárásgyűjtésen voltam útitársa (annak a bizonyos őrségi-zalai borulások buszbalesetnek is mindketten részesei voltunk). Hívására néhány évig én is tanítottam a Miskolci Bölcsész Egyesületben; ilyenkor hajnalban együtt utaztunk, s ha lehetett, este együtt jöttünk vissza. Különösen emlékezetesek voltak a miskolci városi, kicsit piszkos Szinva-patak, no meg a nyomortelepek melletti séták; Hajdú Miska ezeket Szajna-parti sétának nevezte. Sokat beszélgettünk.

Természetes volt számomra, hogy amikor a médiában lehetőséget kaptam ismeretterjesztő műsorokra, akkor mindig hívtam. A *Tetten ért szavak* című rádióműsor 1992-ben indult. Annyi más kollégámhoz hasonlóan már a legelső évben megkértem, hogy indítson a műsorban névtani sorozatot. Ez 1992 augusztus–szeptemberében le is ment. Maig emlékszem, hogy csak vázlatot készített, gyakorlatilag fejből beszélt. (Akkor még nagyon sokan csak felolvasni mertek a rádióban.) 1997-től a Duna Televízióban Csillagjel címmel futott nyelvi magazinműsorom. Természetesen Hajdú Mihályt oda is meghívtam, s a 29. adás – gyakorlatilag az ő kalauzolásával – a Csepel-szigetről szólt. A kiindulópont az általa közreadott, *A Csepel-sziget helynevei* (1982) című könyve volt. Első beszélgetésünket a sziget egyik bejáratánál, a Gubacsi-hídnál vettük fel, egy üzemen kívüli iparvágányon. A rendező és az operatőr ilyenkor hosszasan irányítja a felvételt, még tréfálkoztam is, milyen jó, hogy ezen az iparvágányon már nem jár vonat. A sínek között állva körülbelül fél óra alatt végeztünk is, szó volt Csepelről, Lakihegyről, Ráckevéről, Makádról. Éppen kikászálódunk az iparvágányról, amikor a semmiből elég nagy sebességgel elővágtatott egy mozdony, és végigsöpört az iparvágányon, éppen ott, ahol néhány perce még az egész stáb dolgozott. Ha elgázol bennünket, akkor 1999. június 13-át följegyzik a magyar nyelvtudomány történetébe.

Nyelvtudományunk legnagyobb példányszámú ismeretterjesztő újságja az Édes Anya nyelvünk. Meglepődve vettem tudomásul, hogy ebben csak kétszer publikált: a legújabb magyar tájszótárakról, illetve MARTON ISTVÁNNÉ A szó köztünk maradjon című kötetéről (HAJDÚ 1989, 2000). Jóval több írása, leginkább ismertetése jelent meg a Hungarológiai Értesítőben. A Honismeretben is többször publikált, itt közölt például egy rendkívül értékes, a nyitott (kiterjesztett) frazeológiai felfogását tükröző gyűjtési útmutatót is (HAJDÚ 1986).

7. Tudománypolitika. Hajdú Mihály bátor tudománypolitikai küzdelmeket is vállalt. Az 1990-es években, amikor az MTA Nyelvtudományi Bizottsága első alkalommal igen szigorúan, nemzetközi mércékre hivatkozva, s a hazai témákkal foglalkozó nyelvészekre nézve hátrányosan szabályozta a publikációk megítélését – magyarul bizonyos témákat, magyar nyelvű fórumokat és írásokat háttérbe szorítva –, Hajdú Mihály a tanszékcsoportban rendkívül éles hangú tiltakozó levelet fogalmazott és köröztetett. Tartott egyes (mondjuk ki: nemzeti) tudományterületek visszaszorulásától. Még a halála előtti évben is készített egy hasonló feljegyzést, amelyben (ő, az akadémiai doktor) a nyelvészeti akadémiai doktori eljárások irányzatosságát (értsd: egyirányúságát) elemezte, s felhívta a figyelmet az akadémiai nyelvtudomány képviselőitől torzulásaira. Konkrét javaslatot tett, hogy miként lehetne az egyensúlyt helyreállítani – de akadémiai ismerősei, barátai lebeszélték a javaslat továbbításáról. Így az csak kéziratban maradt meg néhányunknál, az egyébként is sok-sok kéziratban maradt, hamvába holt és nyilvánvalóan fölösleges hadakozásunk, javaslatunk között.

8. Epilógus. Hajdú Mihály tanári portréjához közvetlen munkatársai, tanítványai még sokkal többet hozzátehetnek. Ezen a helyen csak FARKAS TAMÁS (2003) és BÁRTH M. JÁNOS (2015) emlékezéseire hívom föl a figyelmet. Hiszem, hogy még nagyon sokat fogunk Miska tanár úrról beszélni.

Hajdú Miska tanár úr szobájából már nem hallatszik az a kedves, élénk nevetés. Amit a múlt héten egy délután hallottam a sötét és üres folyosón, az csak képzelődés volt – talán Miska tanár úr kissé pajkos, cinkos szelleme kísértett meg. Nem ijesztett meg, csak rám nevetett egy ajtó mögül, megrézfalta a nyelvész-néprajzos a nyelvész-néprajzost, s talán azt is sugallta: azért ne vedd nagyon komolyan a feladatot a tudománynépszerűsítő tanárral kapcsolatban, csak mesélj, anekdotázz derűvel, ahogy szoktuk vonaton, metróban, a miskolci „Szajna-parton”. Hiszen nem olyan nagy dolog ez az egész, én már csak tudom, neves és nevesetek sokat, koccintsatok az egészségetekre (az enyémre már nem kell), és persze tegyétek azt, amit elődeitektől tanultatok, hogy ne szakadjon meg a hagyomány – hogy ne szakadjon meg a magyar tudomány, a mi nyelvtudományunk. Ha pedig üzenhetnék valamit az ott ülőknek, valami ilyesmit üzennék: „Így terjed a jó, bár igen halkal s érezteti, hogy gyorsan is terjedhetne, ha a jók magát a jót akarnák és nem egyebet a jó színe alatt; s ha azt igazán és jól akarnák” (Kazinczy 1824/2008: 28). Akarjátok és terjesszétek a jót!

Hivatkozott irodalom

- BALÁZS GÉZA 1983. *Firkálások a gödöllői HÉV-en*. Magyar Csoportnyelvi Dolgozatok 18. ELTE, Budapest.
- BALÁZS GÉZA – GRÉTSY LÁSZLÓ szerk. 2010. *Régi magyar mesterségek – családneveink tükrében*. Anyanyelvapolók Szövetsége – Tinta Könyvkiadó, Budapest.

- BALÁZS GÉZA – GRÉTSY LÁSZLÓ szerk. 2013. *Helyneveink érdekességei, tanulságai, népi magyarázatai*. Anyanyelvűpolók Szövetsége – Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- BARABÁS ANDRÁS – KÁLMÁN C. GYÖRGY – NÁDASDY ÁDÁM 1977. Van-e a magyarban tulajdonnév? *Nyelvtudományi Közlemények* 79: 135–155.
- BÁRTH M. JÁNOS 2014. Hajdú Mihály tudományos műveinek bibliográfiája. *Névtani Értesítő* 36: 345–371.
- BÁRTH M. JÁNOS 2015. Hajdú Mihály, a tudós kutató és tudományszervező. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Magyar névkutatás a 21. század elején*. Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest. 255–263.
- FARKAS TAMÁS 2003. Hajdú tanár úr. In: HAJDÚ MIHÁLY, *Válogatott tanulmányok*. Szerk. KISS JENŐ. ELTE – Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 19–20.
- HAJDÚ MIHÁLY 1978. A XXV. néprajzi és nyelvjárási gyűjtőpályázat néprajzi témájú dolgozatairól. *Magyar Nyelv* 74: 355–358.
- HAJDÚ MIHÁLY 1982. *A Csepel-sziget helynevei*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY 1986. Útmutató állandó szókapcsolatok gyűjtéséhez. *Honismeret* 14/3. Melléklet.
- HAJDÚ MIHÁLY 1989. A legújabb magyar tájszótárakról. *Édes Anyanyelvünk* 11/1: 15.
- HAJDÚ MIHÁLY 1994. *Magyar tulajdonnevek*. Szende Aladár: A magyar nyelv tankönyve középiskolásoknak című könyv tematikus füzetek 3. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY 2000. Marton Istvánné: „A szó köztünk maradjon”. *Édes Anyanyelvünk* 22/2: 12.
- Kazinczy Ferenc 1824/2008. Erdélyi levelek. *Művelődés* 61/6–9: 1–82.
- KISS JENŐ 2014. Interjú Hajdú Mihállyal. *Névtani Értesítő* 36: 325–343.
- NéprLex. = ORTUTAY GYULA főszerk. 1977–1982. *Magyar néprajzi lexikon* 1–5. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- SIPOS LAJOS főszerk. 1997. *Pannon Enciklopédia. Magyar nyelv és irodalom*. Dunakanyar 2000. Könyvkiadó, Budapest.
- SIPOS LAJOS főszerk. 2008². *A magyar nyelv és irodalom enciklopédiája*. Urbis Könyvkiadó, Budapest.

BALÁZS GÉZA

Eötvös Loránd Tudományegyetem

GÉZA BALÁZS, Mihály Hajdú, a Science Promoter and Teacher

The paper, interlarded with anecdotes and recollections, recalls the memory of Mihály Hajdú as a teacher in a personal tone. His basic characteristics were openness and serenity, setting an example for the future. He established a new school in the field of onomastics, but also reached into the smallest villages (including those with Hungarian populations in neighbouring countries) by way of bringing to life and managing publications (series) and popular works; promoting voluntary dialectal and onomastic fieldwork; and undertaking media appearances. He wished to make his efforts enduring with the help of promotion in science policy, a task for which he unfortunately had neither time nor strength.

Hajdú Mihály emlékezete

1. Egy zárszó jellegű írásban rendszerint össze szokták foglalni a vele együtt megjelenő írások lényegét. Én azonban, mivel Hajdú Mihályt, pontosabban Hajdú Miskát hozzám közel álló és sajátos – már-már eszményi – embernek tartottam, ezúttal két más dologról kívánok megemlékezni. Először arról, hogyan járult hozzá Hajdú tanár úr a magyar névtan fellendüléséhez. Másodszor pedig Hajdú Mihályt, az örökké derűs embert, mondhatnánk: az igazi embert szeretném megidézni.

2. Kezdem azzal, hogy a nyelvtudomány-történet majd pontosan, részletesen feltárja Hajdú Mihály sokoldalú, benne mindenekelőtt névtudományi munkásságát, de azt máris nyugodt lélekkel megállapíthatjuk, hogy az utóbbi időben örömdetesen fellendült magyar névtan nagyon sokat köszönhet neki.

Magam az utóbbi négy évben a Magyar Nyelvtudományi Társaság százéves történetének megírásával – Geleji Katona István szép kifejezésével – voltam foglaltos, tehát figyelemmel kellett kísérnem névtudományunk indulását, megszilárdulását, kiszélesedését és fellendülését. Engedtessek meg, hogy e tudományág néhány főbb állomását felsoroljam, és utána térjek ki röviden Hajdú tanár úr idevágó, széles körű munkásságára.

Első megállapításunk a következő lehet: a magyar névtudomány megalapozásához, sőt immár nagykorúsodásához a Magyar Nyelvtudományi Társaság történetének második korszaka, az 1919-től 1949-ig tartó időszak járult igazán hozzá. A felolvasó ülések névtani tárgyú előadói között olyan nevek szerepeltek, mint Pais Dezső, Melich János, Gombocz Zoltán, Németh Gyula, Szabó T. Attila, majd Kniezsa István, Hadrovics László, a néprajzos Solymossy Sándor. A Magyar Nyelvben meg Pais, Melich, Györffy István és mások idevágó tanulmányai láttak napvilágot, sőt már 1947-ben megjelentek Lőrincze Lajosnak és Benkő Lorándnak a földrajzi nevek vizsgálatát szinte véglegesen megalapozó összefoglalásai: Földrajzineveink élete, illetőleg A Nyárádmente földrajzinevei. Ilyenformán tisztázódtak ekkorra az alapvető névtípusok kutatásának legfőbb kérdései (a névtípusok meghatározása, jelentéstani rendszerezésük, alaktani viselkedésük, eredetük stb.).

Jelentős esemény volt továbbá az 1958 szeptemberében Budapesten megrendezett első, háromnapos névtudományi konferencia. Jelentőségét az adja, hogy először jöhettek össze a névtudomány kutatói; hogy példát szolgáltatott a további hasonló rendezvényekre; hogy végeredményben ennek hatására alakult meg a Társaság Névtani szakosztálya, és hogy lényegesen előre vitte a névtudományt.

Következtek is egymás után egyre nagyobb számú résztvevővel és tudományos eredménnyel az immár meghatározott időközönként megrendezett egyes konferenciák. Valóságos konferenciasorozatról beszélhetünk: a második névtudományi konferencia 1969-ben, szintén Budapesten; a harmadik Veszprémben, 1980-ban; a negyedik, különösen nevezetesen konferencia 1986-ban Zalaegerszegen. Nevezetességét tudniillik az adta, hogy a Magyar Nyelvtudományi Társaság ezt a találkozót a száz évvel azelőtt született Pais Dezső emlékének szentelte, és a város akkor alapította meg a Pais Dezső-emlékérmét. Tovább folytatva a konferenciákat, az ötödik ilyen találkozót 1995-ben, Miskolcon ren-

dezték meg; a hatodikat 2007-ben, Balatonszárszón. Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy ezek a találkozók nagyban hozzájárultak a magyar névtudomány magas szintre emeléséhez. Nem csodálkozhatunk tehát azon, hogy a Magyar Nyelvtudományi Társaság választmánya a 2005. február 22-i ülésén elhatározta a Névtani tagozat megalakítását, hogy a névtannal foglalkozók még magasabb szinten folytathassák munkájukat.

Külön meg kell emlékeznünk az önkéntes nyelvjárásgyűjtők munkájáról. Két okból: egyrészt mert nem kismértékben segítettek a különböző típusú nevek összegyűjtésével és gyakran feldolgozásával a névtudományt; másrészt mert – mint ahogy az említett könyvben¹ írtam – éppen Hajdú tanár úr volt a lelke a jelzett gyűjtések évtizedes megszervezésének.

3. És ezzel valójában már át is tértünk mondanivalónk következő pontjára: közvetlenül mikkel járult hozzá Hajdú Mihály a magyar névtudomány továbbfejlesztéséhez? Mindenekelőtt a különböző tanácskozásokon elhangzott, mindig előremutató, idevágó előadásai. Ezek közül csupán kettőt említek meg: a Magyar Nyelvtudományi Társaság Névtani szakosztályának 1981. szeptember 29-én – 33 évvel ezelőtt éppen Mihály napján – rendezett felolvasó ülésén A magyarországi állatnévadás címen mondta el kutatása eredményeit. Aztán, korábban, 1972 őszén Miskával együtt vettünk részt a Társaságnak a hódmezővásárhelyi Bethlen Gábor Gimnázium által szervezett, nagyszámú közönséget vonzó vándorgyűlésén. Nagyon jól emlékszem rá, Hajdú tanár úr olyan elragadóan szép és mindenki számára érthető előadást tartott a várost körülvevő híres vásárhelyi puszta földrajzi neveiről, hogy a résztvevők szinte áhítattal hallgatták. Amint már jeleztem, páratlan munkát végzett Hajdú tanár úr az önkéntes néprajzi és nyelvjárási gyűjtők szervezetében. A Néprajzi Múzeum és a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete igen hasznos hagyományt elevenített fel az 1950-es és 1960-as években az önkéntes néprajzi és nyelvjárási gyűjtés újraszervezésével. E munka igazi alapjait a Néprajzi és a Nyelvtudományi Társaság által 1963-ban Tatán összehívott kétnapos tanácskozás rakta le. A gyűjtők tábora ezután kiszélesedett, vidéki központok alakultak az egyetemi és főiskolai magyar nyelvészeti tanszékek és a múzeumok irányításával. De talán a legfontosabb volt, hogy minden második évben meghirdették az országos néprajzi és nyelvjárási gyűjtőpályázatokat, amelyeket aztán a legkiemelkedőbb szakemberek bíráltak el. Az egyes években beérkezett nyelvjárási jellegű pályázatokat – ezek száma évenként ötven körül volt, és eluralkodtak köztük a névtani tárgyúak – összefoglalóan Hajdú Mihály értékelte, mindig mintaszerűen. Érdemes idézni egyik, 1989-es – valójában általánosítható – megállapítását: „népnyelvi szempontból eredményes volt ez a néprajzi és nyelvjárási gyűjtőpályázat is. Több olyan munka született, amelyet a szakterületek hivatásos kutatói forrásként használnak majd, hiszen értékes, kihalt vagy kihalóban levő adatokat találtak benne.” (Magyar Nyelv 1989: 230.) De e munka nagyságát és jelentőségét leginkább az ELTE Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszéke (illetve elődje, a Magyar Nyelvtörténeti és Nyelvjárástani Tanszék) és a Nyelvtudományi Intézet kiadásában a pályázatok alapján és Hajdú Mihály szerkesztésében megjelent következő három füzet sorozat bizonyítja: Magyar Személynévi Adattárak (1974-től 1991-ig 99 füzet); Magyar Névtani Dolgozatok (1976-tól 2007-ig 200 füzet) és Magyar Csoportnyelvi Dolgozatok (1980-tól 1994-ig 65 füzet).

¹ SZATHMÁRI ISTVÁN 2015. A Magyar Nyelvtudományi Társaság története (1904–2005). Segéd-könyvek a nyelvészet tanulmányozásához 167. Magyar Nyelvtudományi Társaság – Tinta Könyvkiadó, Budapest. 144–145.

De Hajdú Mihály tudósi pályájára a koronát vitathatatlanul a hatalmas, csaknem ezer oldalas, az Osiris-tankönyvek sorozatában 2003-ban kiadott Általános és magyar névtan című munkája tette fel, amely a magyar névtant a legjobban kiművelt magyar nyelvtudományi diszciplínák közé emelte, és megmutatta a fejlődés irányát is.

4. És végezetül hogyan, miben nyilvánult meg Hajdú tanár úr igazi „embersége”? Összefoglalva abban, hogy – mondhatnánk – az életnek, a nagybetűs ÉLET-nek is mintegy a professzora volt. Mindig derű sugárzott az arcáról, még súlyos betegen is szinte erőltette a mosolygást. Aztán szerette az embereket, tanítványait: emlékszem, amikor sokszor elnököltem a PhD-sek felvételi vizsgáin, szigorlatain, a felvidéki és kárpátaljai hallgatók úgy tekintettek rá, mint az Istenre. De tekinthettek is, mert mindig kedvesen fogadta és segítette őket, nemcsak munkájukban, hanem – ha nagy szükség volt rá – anyagiakkal is. Szerette a tréfálkozást, a bort, és ahogy akkor mondtuk – talán éppen Tosu tanár úr nyomán – a női hölgyeket is. Röviden: Hajdú Mihály tudós mivoltán kívül az élet szépségének: a munkálkodásnak, a derűnek, mások szeretetének a megtestesítője is volt. Így őrizzük meg emlékezetünkben!

SZATHMÁRI ISTVÁN
Eötvös Loránd Tudományegyetem

ISTVÁN SZATHMÁRI, In Memoriam Mihály Hajdú

The author, an elder colleague, recalls his memories of Mihály Hajdú. In retrospection, he focuses on two aspects of his work and personality: organization of research and decency. The author first describes how Mihály Hajdú's activities contributed to the development of onomastics in Hungary, featuring his impressive lectures; the voluntary fieldworks he promoted; the series he edited (Magyar Személynévi Adattárak [Reference Books on Hungarian Personal Names], 99 booklets; Magyar Névtani Dolgozatok [Studies on Hungarian Onomastics], 200 booklets; Magyar Csoportnyelvi Dolgozatok [Studies on Hungarian Jargon], 65 booklets); and his latest comprehensive monograph (Általános és magyar névtan [General and Hungarian Onomastics], 2003). Finally, the author mentions Mihály Hajdú's philanthropy and serenity, claiming him "to have been, so to say, the professor of Life in general".

Kötetünk szerzői

Balázs Géza CSc, nyelvész, néprajzkutató, egyetemi tanár, az ELTE BTK Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézete Mai Magyar Nyelvi Tanszékének tanszékvezető tanára, intézetigazgató-helyettes. 1984-től a tanszék oktatója. 2010-ben megalapította a Magyar Nyelvstratégiai Kutatócsoportot, 2006-ban a Magyar Nyelvi Szolgáltató Irodát, kezdeményezője a Magyar Nyelvstratégiai Intézet létrejöttének (2014). Három szemesztert tanított az Amszterdami Egyetemen, meghívásra több hazai és külföldi egyetemen oktat. 1998-tól az Evangélikus Hittudományi Egyetem óraadója is. Az E-Nyelv Magazin szerkesztője. Legutóbbi könyvei: Sms-nyelv és -folklór (2011), Nagy párlat- és pálinkakönyv (2012), A pesti nyelv (2013), Antropozemiotika (2015). Fő kutatási területe: mai magyar nyelv és folklór, nyelvpolitika, nyelvstratégia, szemiotika, retorika; újabban: hálózat kutatás, netnyelvészet. Honlap: www.balazsgeza.hu. Ímél: balazs.geza@btk.elte.hu.

Bárth M. János PhD, egyetemi tanársegéd, az ELTE BTK Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézete Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszékének oktatója. 2005-ben magyar, 2008-ban finn szakon diplomázott az ELTE-n. PhD-értekezését 2011-ben védte meg. 2008-tól tudományos segédmunkatársként dolgozott az ELTE BTK Geolingvisztikai Műhelyében, 2010-től tanársegéd. Fő kutatási területe a névtan és a dialektológia, munkáinak nagy része a helynevek (különösen az erdélyi helynevek) történeti dialektológiai, nyelvtörténeti tanulságait elemzi, és a számítógépes adatbázisok térképes alkalmazásainak felhasználhatóságát mutatja be. Pályázati résztvevőként dolgozott élőnyelvi adattárak adatgyűjtésében és számítógépes dialektológiai korpuszok létrehozásában. Ímél: barth.janos@btk.elte.hu.

Bauko János PhD, egyetemi adjunktus, a Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézetének oktatója, intézetigazgató-helyettes. 1996-ban végzett a Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem magyar-szlovák szakán. 1996-tól a Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem oktatója. PhD-értekezését 2007-ben védte meg az ELTE BTK Magyar Nyelvtudományi Doktori Programjában. 2009-től a Magyar Tudományos Akadémia külső köztestületi tagja. 2012-től a Szlovák Tudományos Akadémia Névtani Bizottságának elnökségi tagja. 2014-től a Névtani Értesítő szerkesztőbizottságának tagja. Fő kutatási területe a névtan, elsősorban a szlovákiai magyarok névhasználatát érintő kérdésekkel foglalkozik. Ímél: jbauko@ukf.sk.

Farkas Tamás PhD, habilitált egyetemi docens, az ELTE BTK Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézete Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszékének munkatársa, intézetigazgató-helyettes. 1997-től az ELTE oktatója. PhD-értekezését 2002-ben védte meg, 2013-ban habilitált. A Magyar Nyelvtudományi Társaság titkára, a Magyar Nyelv folyóirat egyik szerkesztője, a Névtani Értesítő felelős szerkesztője. Fő kutatási területe a névtan, különösen a személynévtörténet, az általános és az alkalmazott névtan. Több, elsősorban családnévkutatással foglalkozó pályázatnak volt témavezetője. Munkáinak jelentős részében a magyar tulajdonnevek dimenzionális szemléletű, interdiszciplináris jellegű, illetve alkalmazott nyelvészeti szempontú vizsgálatával foglalkozik. Ímél: farkas.tamas@btk.elte.hu.

N. Fodor János PhD, egyetemi adjunktus, az ELTE BTK Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézete Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszékének munkatársa. 2001-től az ELTE oktatója. PhD-értekezését 2008-ban védte meg. A Magyar Névtani Értekezések sorozat szerkesztője. Kutatási területe a történeti dialektológia és a névtan, az utóbbin belül főként a magyar személynévrendszert vizsgálja. Publikációiban a családnévtörténet egyes kérdései (ómagyar családnévanyag kialakulása, névrendszertani, névtipológiai kérdések stb.) kapnak kiemelt hangsúlyt. Név földrajzi kutatás keretében a Kárpát-medencei történeti személynévanyag több szempontú elemzését végzi. Ímél: nfodor.janos@btk.elte.hu.

Hegedűs Attila PhD, habilitált egyetemi docens, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészeti és Társadalomtudományi Kara Magyar Nyelvészeti Tanszékének vezetője. Egyetemi doktori címet 1983-ban, PhD-fokozatot 1995-ben szerzett, 2012-ben habilitált. 1982-től tudományos munkatársként az ELTE-n, 1996-tól egyetemi docensként a PPKE-n oktat. 1991–2004 között a Névtani Értesítő felelős szerkesztője, azóta a szerkesztőbizottság tagja. Tagja a Magyar Nyelvtudományi Társaság választmányának. Kutatási területe a magyar nyelv története, a dialektológia és a névtan. Ímél: hegedus.attila@btk.ppke.hu.

Hoffmann István DSc, egyetemi tanár, a Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Intézetének igazgatója, a Magyar Nyelvtudományi Tanszék vezetője. 1977 óta tanít az egyetemen, ahol 1979-ben egyetemi doktori címet szerzett, és 2001-ben habilitált. 2008-ban az MTA doktora lett. Vezetője az MTA Magyar Nyelvészeti Munkabizottságának és a Magyar Nyelvtudományi Társaság Névtani tagozatának. Elnöke a Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Doktori Tanácsának. Több folyóirat társszerkesztője és szerkesztőbizottsági tagja. Tucatnyi könyve és mintegy 200 tanulmánya, egyéb publikációja jelent meg. Kutatómunkájának középpontjában a magyar helynévrendszer leírása és történetének bemutatása áll. Ímél: hoffmann@mnytud.arts.unideb.hu.

Juhász Dezső CSc, egyetemi tanár, az ELTE BTK Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézetének igazgatója, a Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszék vezetője. 1981-től az ELTE oktatója. Kandidátus (1991), habilitált doktor (2002). Tanszékvezető (2006–), intézetiigazgató (2008–), a Magyar Nyelvtudományi Társaság főtitkára (2005–). A Magyar Nyelv folyóirat szerkesztője (1992–2010), majd felelős szerkesztője (2011–), a Névtani Értesítő szerkesztőbizottságának a tagja (1995–). Kutatási területei: dialektológia, nyelvföldrajz, nyelvtörténet, névtan. A névtanban fő kutatási témái: a magyar tájnévadás, korai hely- és személynéveink vizsgálata, a névföldrajz, névrendszertan, etimológia és a nevek dimenzionális szemléletű, interdiszciplináris vizsgálata. Ímél: juhasz.dezso@btk.elte.hu.

Kiss Jenő DSc, az MTA rendes tagja, az ELTE BTK Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézete Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszékének professor emeritusa. 1966 óta az ELTE oktatója. 1984 és 1990 között az ELTE BTK dékánhelyettese volt. Egyetemi doktori címet 1968-ban, kandidátusi fokozatot 1977-ben, akadémiai doktori címet 1989-ben szerzett. Az MTA levelező tagjaként 2001-ben, rendes tagjaként 2007-ben választották meg. Fő kutatási területei a magyar dialektológia, nyelvtörténet, szociolingvisztika és nyelvtudomány-történet; félézetet meghaladó publikációinak zöme ezekről a területekről való. Több egyetemi és akadémiai bizottság elnöki tisztségét viselte. 2005 óta elnöke a Magyar Nyelvtudományi Társaságnak. Elnöke az MTA Anyanyelvünk Európában Elnöki Bizottságnak. 1994–2013 között az ELTE magyar nyelvtudományi doktori képzését vezette. 2007–2011 között az MTA-ELTE Geolingvisztikai Kutatócsoport vezetője volt. Ímél: kiss.jeno@btk.elte.hu.

Raátz Judit PhD, főiskolai tanár, az ELTE BTK Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézete Mai Magyar Nyelvi Tanszékének oktatója. 1992-től tanít az ELTE-n: 2004-ig az ELTE Tanárképző Főiskolai Karon, majd 2004-től jelenlegi munkahelyén. 2009-től az MTA Nyelvtudományi Intézet tudományos munkatársa, ahol az Utónévbizottság tagjaként a kérvényezett nevek szakértésében vesz részt. Egyetemi doktori címet 1992-ben, PhD-fokozatot 1997-ben szerzett. 2015-től az MTA Magyar Nyelvi Osztályközi Állandó Bizottság tagja. Kutatási területe: névtan, kommunikáció és anyanyelv-pedagógia. Publikációiban főleg a mai keresztnévadás jogi hátterével, okaival, a szövegértés és a kommunikációs nevelés lehetséges módjaival foglalkozik. Társszerzője a Keresztnevek enciklopédiájának, illetve a Magyar nyelv és kommunikáció című nyolc évfolyamos tankönyvsorozatnak. Egyénileg is több kommunikációs tankönyvet írt. Ímél: raatz.judit@btk.elte.hu.

Slíz Mariann PhD, egyetemi adjunktus, az ELTE BTK Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézete Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszékének oktatója. 2003-ban végzett az ELTE BTK magyar, 2004-ben pedig általános és alkalmazott nyelvészet, valamint történelem szakán. PhD-értekezését 2010-ben védte meg. 2004–2009 között az ELTE Tanító- és Óvóképző Karán, illetve 2006–2009 között óraadóként a Károli Gáspár Református Egyetemen tanított. 2009-től az ELTE BTK oktatója; a Névtani Értesítő szerkesztője. Fő kutatási területe a névtan, elsősorban a személynévtörténet, a névelmélet, az alkalmazott névtan és az írói névadás. Írásainak jelentős része történeti személynévkutatással foglalkozik, elsősorban módszertani, szociolingvisztikai, kognitív nyelvészeti, genealógiai és művelődéstörténeti megközelítéseket alkalmazva. Ímél: sliz.marianna@btk.elte.hu.

T. Somogyi Magda CSc, főiskolai tanár, az ELTE BTK Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézete Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszékének oktatója. Bölcsészdoktori címet 1982-ben, kandidátusi fokozatot 1995-ben szerzett. Az MTA Nyelvtudományi Intézetében a Petőfi-szótár, majd az Új magyar tájszótár munkatársa volt, a BME Nyelvi Intézetében elsősorban szaknyelvi kutatásokkal foglalkozott. A Pázmány Péter Katolikus Egyetemen is oktatott leíró és történeti nyelvtant. 1993 óta tanít az ELTE-n. Korábban a főiskolai tanárképzésben vett részt, majd 2008-ban kapcsolódott be az egyetemi oktatásba. Fő kutatási területe a történeti és leíró morfológia. Több fontos pályázat résztvevője, illetve témavezetője volt. Számtalannak a lexikográfiai, lexikológiai munkássága, de szívesen foglalkozik az írói nyelv vizsgálatával és a névtudomány különböző elméleti és gyakorlati problémáival is. Ímél: somogyi.magda@btk.elte.hu.

Szathmári István DSc, az ELTE BTK Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézete Mai Magyar Nyelvi Tanszékének professor emeritusa. 1955-től az ELTE oktatója. 1975-től 1979-ig a Kar dékánja, 1983-tól 1989-ig a Helsinki Egyetem vendégprofesszora volt. 1996-ban ment nyugdíjba, de mint professor emeritus azóta is tanít az ELTE-n. A Magyar Nyelv folyóirat szerkesztőbizottsági tagja. Fő kutatási területei: stilsztika, nyelvtudomány-történet, nyelvtörténet, az irodalmi nyelv története, helyesírás, szövegten. Több mint húsz önálló könyve és több száz tanulmánya jelent meg. 1970-ben alapította meg a Stíluskutató Csoportot, mely 2008-ig működött; ekkor jelentette meg az Alakzatlexikon című munkát. Ímél: iszathmari@t-online.hu.

Szilágyi-Kósa Anikó PhD, egyetemi docens, a Pannon Egyetem Bölcsészettudományi Kara Germanisztikai és Fordítástudományi Intézetének oktatója. 1992-ben végzett az ELTE BTK magyar–német szakán, 2001-ben ugyanott kezdte meg doktori tanulmányait. 2008-ban védte meg PhD-értekezését, amelynek témája a magyarországi németek személynévhasználatának történeti

vizsgálata volt. Az elmúlt években elsősorban a magyarországi németek kulturális és nyelvhasználati sajátosságaival, illetve névhasználatával, a tulajdonnevek fordításának kérdéseivel foglalkozott. Több tanulmányt publikált a kontrasztív nyelvészet és a kontrasztív névtan, illetve a kisebbségtudomány területén. Ímél: szkosa@btk.uni-pannon.hu.

Tóth Valéria PhD, habilitált egyetemi docens, a Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kara Magyar Nyelvtudományi Tanszékének munkatársa, tanszékvezető-helyettes. 1999-től a Debreceni Egyetem oktatója. PhD-értekezését 2000-ben védte meg, 2009-ben habilitált. A Magyar Nyelvjárások, a Helynévtörténeti Tanulmányok és az Onomastica Uralica folyóiratok egyik szerkesztője. Fő kutatási területe a magyar nyelvtörténet és a névtan, ezen belül különösen a helynévtörténet, de újabban a személynévtörténet elméleti kérdéseivel is foglalkozik. Több, helynévkutatással foglalkozó pályázat témavezetője, illetve résztvevője volt. Ez idáig több mint hatvan publikációja, közte három önállóan és további négy társszerzőkkel közreadott könyve jelent meg. Munkái elsősorban a helynévtörténet különböző kérdéseire fókuszálnak, de publikált a magyar nyelvtörténet és a személynévtörténet témaköreiből is. Ímél: toth.valeria@arts.unideb.hu.

A kiadásért az együttműködő intézmények vezetői felelnek
Kiadta a Magyar Nyelvtudományi Társaság és az
ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézete
Címük: 1088 Budapest, Múzeum krt. 4/A

Borítóterv: Slíz Mariann és Szabó Panna

Nyomta és kötötte: Kódex Könyvgyártó Kft., Budapest
Felelős vezető: Marosi Attila